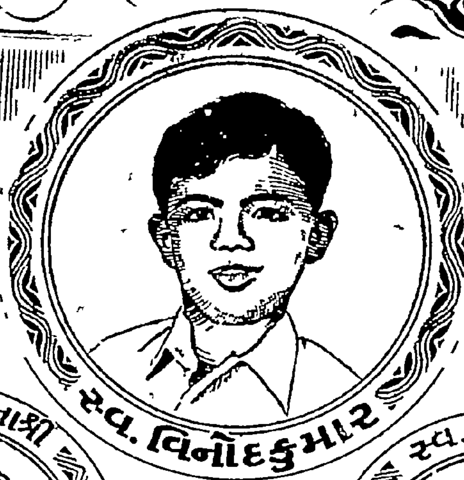
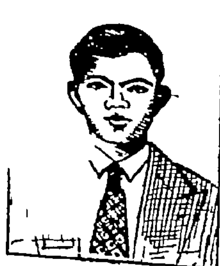

શ્રી જૈન ગીત સાગર

છપાવી પ્રસિધ્ધ કરનાર
શ્રી. શામજી વેલજી વીરાણી
અને
શ્રી. કડવીબાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ
૭, દિવાનપરા, રાજકોટ

[illegible]

મુદ્રક : મુદ્રણસ્થાન :
જયંતીલાલ દેવચંદ મહેતા
જ ય ભા ર ત પ્રેસ,
[illegible] પાસે : રાજકોટ.

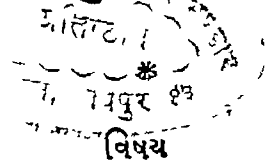
આવૃત્તિ ચોથી

વીર સંવત ૨૪૮૫
વિક્રમ સંવત ૨૦૧૫
પ્રત–૧૦૦૦ એક હજાર

પડતર કિંમત
રૂ. ૩–૫૦

અર્ધી કિંમત
રૂા ૧–૭૫

અનુક્રમણિકા

*

: ફોટા :

*

नमो समणस्स भगवओ महावीरस्स ।

શ્રી મંગલાચરણ

*

હરિગીત

સત્ ચિત્ અને આનંદરૂપ, અરૂપ, અજર, અવ્યય અહો!
છો પુંજ જ્ઞાનાલોકના, આ લોકના ભાસ્કર મહા,
જે અવિરત અનુપમેય જ્ઞાનાંભોધિ અવગાહન કરે,
તે જ્ઞાનસાગર વીર ત્રિશલાનંદ અમ અઘ તમ હરે

અર્થ —જ્ઞાનસાગર એવા ત્રિશલાનંદન શ્રી વીર પ્રભો! આપ સત્-શાશ્વત, ચિત્-જ્ઞાનઘન અને આનંદ—આનંદઘન હોવાથી સાચા રૂપમાં સચ્ચિદાનંદ છો. સિદ્ધિ વરી અશરીરી થયા તેથી અરૂપી છો પુનર્જન્મ ન હોવાથી અજર છો. અવિનાશી હોવાથી અવ્યય છો. જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશના પુંજ છો. આ લોકના એટલે વિશ્વના મહાન ભાસ્કર છો

એક સમયનું પણ અંતર પાડ્યા સિવાય-પ્રતિસમય જેઓ અનુપમ જ્ઞાનસાગરનું અવગાહન કરી રહ્યા છે તે જ્ઞાનસાગર શ્રી વીર પ્રભુ અમારાં અઘ (પાપ) અને તમ (અજ્ઞાનાંધકાર) ને હરી લે છે

चत्तारि परमंगाणि दुल्लहाणीह जंतुणो ।
माणुसत्तं सुईसद्धा, संजमम्मि य वीरियं ॥१॥

આ સંસારમાં પ્રાણીઓને નીચેની ચાર વસ્તુઓ (જે જીવન-વિકાસના સાધનો છે તે) મળવી અતિ દુર્લભ છે—

મનુષ્યત્વ ધર્મશ્રવણ ધર્મશ્રદ્ધા સંયમમાં પરાક્રમ (૧)

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ૩/૧-૪

નિવેદન.

" असंखयं जीवियं मा पमायए "

સ્વર્ગસ્થ બા. બ્ર વિનોદમુનિજી આગમોક્ત જિનવાણીના પરમ ભક્ત હતા. આગમવચનો પર એમની અગાધ શ્રદ્ધા હતી, અને ' असंखयं जीवियं मा पमायए ' (જીવન તૂટયુ સંધાતું નથી માટે ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ) આ તેમનું ધ્યેય હતુ

વીતરાગની વાણીનો વિશેષ પ્રચાર કેમ થાય એની એમના હૃદયમા ઘણી જ ધગશ હતી વીતરાગના વચનોનુ શ્રદ્ધાન્ કરીને એમણે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી. એમની દીક્ષા સસ્કાર વિધિમાં અમે નિમિત્ત ન થઇ શકયા, એ અમારી કમનસીબી છે વીતરાગ વાણીના પ્રચારની એમની જે ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા હતી તે સદ્ભાવનાની પૂર્તિરૂપે વીતરાગવાણીમાથી જે ઉત્તમ જ્ઞાન કે જે નિત્ય શ્રાવક-જીવનમા ઉપયોગી થઇ શકે તેવા સાહિત્યનુ પ્રકાશન કરીને અમુક અશે એ દુ ખને હળવું કરવા અમારા ચિત્તને શાન્ત્વન આપવાનો સ્વલ્પ પ્રયત્ન કરી આ ગ્રથ સ્વર્ગસ્થ બા બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિજીને શ્રદ્ધાંજલિરૂપે અર્પણ કરીએ છીએ

સ્વર્ગસ્થ મુનિશ્રી નિર્વાણ પામ્યા પછી તેમના સ્વર્ગારોહણનુ જે નિમિત્ત સરજાયુ, તેનું વર્ણન તથા તેમના આદર્શ જીવનનો વૃતાંત સક્ષિપ્તમાં આ ગ્રથમા આપેલ છે તેમજ તેમના અનુપમ

જ્ઞાનને આવરી લેતો ગ્રંથ ગુજરાતી તથા હિન્દી ભાષામાં જુદા જુદા ભાગ રૂપે પ્રકાશન થએલ જ " શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર " નામનો ગ્રંથ અમો શ્રી જૈન ધર્મપ્રેમી મુમુક્ષુઓ સમક્ષ મૂકીએ છીએ જેમાં નિત્ય સ્વાધ્યાય કરવા માટે ઘણું ઘણું છાપ્યુ છે

આવા ગ્રંથો સસ્તી કિંમતે મળી શકે તો તેનો લાભ સૌ કોઈ વધારે પ્રમાણમાં લીએ અને જૈન જ્ઞાનનો પ્રચાર વધે એ કારણને લઈને અને અમારા સ્વ પૂ પિતાશ્રીની જે ખાસ ભાવ. કરવાની ધગશ અને આકાંક્ષા હતી તેમ જ તેઓશ્રીની સૂચના હતી તે પ્રમાણે [illegible] આ ગ્રંથ ' શ્રી જૈ[illegible] જ્ઞાનસાગર " તેમ જ શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ, શ્રી સમ્યક્[illegible] [illegible] નાન, મહામંત્ર આરાધના શ્રુતજ્ઞાન પ્રશ્નો- [illegible] પ્રદ, શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્ઝાયમાળા [illegible] શ્રી [illegible] બોધ ગ્રંથ, અનિ[illegible] [illegible]મુનિ [illegible] જીવન ચરિત્ર (ગુજરાતી) તથા [illegible] [illegible]ભાષાન શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર, [illegible] માનો સંયોગ, શ્રી પ્રતિક્રમણ [illegible] [illegible]વા ધાર્મિક ગ્રંથો અને ધાર્મિક ઉપકરણો ૫-૮૦ [illegible] કરતા અર્ધી કિંમતે આપીને તેઓશ્રીની ઇચ્છા અને ભાવનાને માન આપ્યાનો અમોને સંપૂર્ણ આનંદ થાય છે તે સાથે આ ગ્રંથની [illegible] આવૃત્તિ જૈનધર્મપ્રેમી સમાજ સમક્ષ સાદર રજુ કરવાના અમોને પ્રાપ્ત થયેલા શુભ અવસર બદલ અમારી જાતને કૃતકૃત્ય માનીએ છીએ.

લિ. આત્મબંધુ,

દુલભજી શામજી વીરાણી

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી

બા. બ્ર શ્રી વિનોદમુનિનું સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર.

*

આ પુસ્તક બા બ્ર શ્રી વિનોદમુનિના સ્મર્ણાર્થે પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે તેથી તેમના જીવન ચરિત્રના પુસ્તકમાંથી અહીં સક્ષિપ્તમાં તેઓશ્રીનું જીવન વૃતાત છાપવામા આવેલ છે અને તેમને આ ગ્રથ અર્પણ કરવામાં આવે છે.

આ પરમ વૈરાગી પુરુષનો જન્મ, વિક્રમ સવત ૧૯૯૨ માં પોર્ટસુદાન (આફ્રિકા) મા કે જ્યાં વીરાણી કુટુબનો વ્યાપાર આજ દિવસ સુધી ચાલુ છે, ત્યા થયો હતો

શ્રી વિનોદકુમારના પુણ્યવાન પિતાશ્રીનુ નામ શેઠશ્રી દુર્લભજી શામજી વીરાણી અને મહાભાગ્યવાન માતુશ્રીનુ નામ બેન મણિબેન વીરાણી, બન્નેનુ અસલ વતન રાજકોટ (સૌરાષ્ટ્ર) છે. બેન મણિબેન ધાર્મિક ક્રિયામા પહેલેથી જ રુચિવાળા હતા, પરતુ શ્રી વિનોદકુમાર ગર્ભમાં આવ્યા પછી વધારે દૃઢધર્મી અને પ્રિયધર્મી બન્યા હતા

પૂર્વ ભવના સસ્કારથી શ્રી વિનોદકુમારનુ લક્ષ ધાર્મિક અભ્યાસ અને ત્યાગભાવ તરફ વધારે હોવા છતા તેઓશ્રીએ નોન-મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરી વ્યાવહારિક કેળવણી લીધેલી અને વ્યાપારની પેઢીમાં કુશળતા બતાવેલી

તેઓશ્રીએ યુનાઈટેડ કિંગડમ, ફ્રાન્સ, બેલ્જીયમ, હોલેન્ડ, જર્મની, સ્વિઝર્લેંડ, તેમજ ઇટાલી, ઈજીપ્ત વગેરે દેશોમાં પ્રવાસ કરેલ સં ૨૦૦૯ના વૈશાખ માસ, સને ૧૯૫૩ મા લડનમા રાણી એલીઝાબેથના રાજ્યારોહણ પ્રસગે તેઓશ્રી લડન ગયા હતા. કાશ્મીરનો પ્રવાસ પણ તેમણે કરેલ, પરદેશ ફરવા છતા પણ તેમણે કોઇ વખતે પણ કદમૂળનો આહાર વાપરેલ નહી

ઉગતી આવતી યુવાનીમા તેઓશ્રીએ દુનીઆના રમણીય સ્થળો જેવા કે કાશ્મીર, ઇજીપ્ત અને યુરોપના સુદર સ્થળોની

મુલાકાત લીધી હોય છતાંએ તેઓને રમણીય સ્થળો કે રમણીય યુવતીઓનું આકર્ષણું થયુ નહી, એ એના પૂર્વભવના ધાર્મિક સંસ્કારનો રંગ હતો. અને એ રંગે જ તેમને તે ભયુ ન ગમ્યુ અને તુરત વતન પાછા ફર્યા અને સાધુ-સાધ્વીજીના દર્શન કરવા ઠેકઠેકાણે ગયા અને તેમના ઉપદેશનો લાભ લીધો અને વૈરાગ્યમાં જ મન લાગ્યુ હુંડા અવસર્પિણીના પાંચમાં આરાનું વિચિત્ર વાતાવરણ જોઈ તેમને કંઈક ક્ષોભ થતો કે તુરત જ તેનો ખુલાસો મેળવી લેતા અને ત્યાગભાવમાં સ્થિર રહેતા. દેશ પરદેશમાં પણ સામાયિક પ્રતિક્રમણ, ચોવિહાર આદિ પચ્ચક્ખાણ તેઓ ચૂકયા નહી ઊંચી કોટિની શૈયાનો ત્યાગ કરી તેઓ સુવા માટે માત્ર એક શેતરંજી એક ઓશીકુ અને ઓઢવા માટે એક ચાદર ફક્ત વાપરતા, અને પલંગ ઉપર નહી પણ ભૂમિ પર જ શયન કરતા અને પહેરવા માટે એક ખાદીનો લેંઘો અને ઝભ્ભો વાપરતા. કોઈ વખતે કબજો પહેરતાં. બહુ ઠંડી હોય તો વખતે સાદો ગરમ કોટ પહેરી લેતા અને મુહપત્તિ, પાથરણું, રજોહરણ અને બે ચાર ધાર્મિક પુસ્તકની ઝોળી સાથે રાખતા સંડાસમાં નહી પણ જંગલમાં એકાંત જગ્યામાં ઘણે ભાગે શરીરની અશુચિ દૂર કરવા જતા. હાલતા, ચાલતા, સંડાસ અને પેશાબ સંબંધીમાં જીવદયાની બરાબર જતના કરતા.

દેશમાં કે પરદેશમાં જ્યારે તેમને કોઈની સાથે મળવાનુ થતુ ત્યારે તેમની સાથે અહિંસામય જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યા વગર રહેતા નહી

દીક્ષાર્થીઓને જલદી દીક્ષા લેવાની પ્રેરણા કરતા અને એમજ કહેતા કે જીંદગીનો કોઈ ભરોસો નથી. "અસંખય જીવિય મા પમાયએ" આયુષ્ય તૂટતાં વાર લાગતી નથી, જીવન તૂટ્યુ સંધાતુ નથી માટે ધર્મકરણીમા સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ

બોટાદ સંપ્રદાયના મહાપુરુષ પૂ. મુનિવરો અને પૂ. મહાસતીજીઓનો તથા બોટાદ સંપ્રદાયના પૂ. આચાર્યશ્રી માણેકચંદજી મહારાજ

અને દરિયાપુરી સંપ્રદાયના ભાયચંદજી મહારાજ, શ્રમણ સંઘના મુખ્ય આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મહારાજ વગેરે અનેક સાધુ સાધ્વીઓના ઉપદેશનો તેમણે લાભ લીધેલ. મુંબઈમાં સં ૨૦૧૧ની સાલમાં શ્રી ધર્મસિંહજી સંપ્રદાયના શ્રી લાલચંદજી મહારાજનો પરિચય થયો. લાલચંદજી મહારાજ પોતે, સંસારપક્ષના ત્રણ પુત્રો અને બે પુત્રીઓ એમ કુલ ૬ બાલકે આખા કુટુંબે સંયમ અંગીકાર કરેલ, તે જાણી તેમને અદ્‌ભુત ત્યાગ ભાવના પ્રગટ થઇ કે જે કદી ક્ષય પામી નહીં.

આ પહેલાં તેઓ જ્યારે માતા-પિતાની સાથે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી માણેકચંદજી મહારાજનાં દર્શને બોટાદ ગયેલા ત્યારે તેમના ઉપદેશની જે અસર થઇ તે પણ મુખ્ય અસર પહેલી હતી અને બીજી અસર પૂજ્ય શ્રી લાલચંદજી મહારાજના સહકુટુંબની દીક્ષા એ હતી આ બેઉ પ્રસંગોએ પૂર્વભવની બાકી રહેલી આરાધનાને પૂરી કરવાના નિમિત્તરૂપ હોઇને વખતો વખત તેઓ માતા-પિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માગતા હતા અને તેનો જવાબ તેમના પિતાશ્રી તરફથી એક જ હતો જે 'હજુ વાર છે. સમય પાકવા દીઓ જ્ઞાન અભ્યાસ વધારો.'

સં. ૨૦૧૨ના અષાડ શુદી ૧૫થી શ્રી વિનોદકુમારે આચાર્યશ્રી પુરુષોતમજી મહારાજ સાહેબ પાસે વેરાવળ ચાતુર્માસ દરમ્યાન ખાસ નિયમીત રીતે દીક્ષાની તૈયારી કરવા માટે તેમની પાસે જ્ઞાનાભ્યાસ કર્યો. તેની સાથે શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજના સંસાર પક્ષના કુટુંબીક, દીક્ષાના ભાવિક શ્રી જસરાજભાઈ પણ જ્ઞાનાભ્યાસ કરતા હતા. તેઓએ ત્યા એવો નિર્ણય કરેલો કે શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ પાસે આપણે બંનેએ દીક્ષા લેવી. પહેલા વિનોદકુમારે અને પછી શ્રી જસરાજભાઇએ દીક્ષા લેવી શ્રી જસરાજભાઇની દીક્ષા તિથિ પૂ. પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબે સં. ૨૦૧૩ના જેઠ શુદ ૫ને સોમવારે માંગરોલ મુકામે નક્કી કરી શ્રી જસરાજભાઈ, વિનોદકુમારને રાજકોટ મળ્યા શ્રી વિનોદકુમારે શ્રી જસરાજભાઇની યથાયોગ્ય સેવા બજાવી, માગરોલ રવાના કર્યા અને પોતે નિશ્ચયપૂર્વક દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી પણ તેઓના પિતાશ્રીની

એકને એક વાણી સાંભળીને તેમના મનમાં આઘાત થયો અને દીક્ષા લેવા માટેનો તેમણે બીજો રસ્તો શોધી કાઢયો

પૂજ્ય શ્રી લાલચંદજી મહારાજ અને તેમના શિષ્યોનો પરિચય મુંબઈમાં થયેલ હતો અને ત્યારબાદ કોઈ કોઈ વખત પત્ર વહેવાર પણ થતો હતો. છેલ્લા પત્રથી તેમણે જાણેલ હતુ કે પૂ શ્રી લાલચંદજી મહારાજ, બીચન, પૂ આચાર્ય શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબ પાસે જ્ઞાનાભ્યાસ અર્થે ગયા છે પોતાને પિતાશ્રીની આજ્ઞા (દીક્ષા માટે) મળે તેમ નથી અને દીક્ષા તો લેવી જ છે આજ્ઞા વિના કોઈ સાધુ મુનિરાજ દીક્ષા આપશે નહિ અને સ્વયમેવ દીક્ષા સૌરાષ્ટ્રમાં લઈને આચાર્ય શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ પાસે જવામાં ઘણા વિઘ્ન થાશે, એમ ધારીને તેઓએ દૂર રાજસ્થાનમાં ચાલ્યા જવાનું નક્કી કર્યું

તા. ૨૪-૫-૫૭ સં ૨૦૧૩ના વૈશાખ વદ ૧૦ ને શુક્રવારના રોજ સાંજના માતુશ્રી સાથે છેલ્લુ ભોજન કર્યું ભોજન કરી માતુશ્રી સામાયિકમાં બેસી ગયા. તે વખતે કોઈને જાણ કર્યા વગર દીક્ષાના વિઘ્નોમાંથી બચવા માટે ઘર કુટુંબ, સૌરાષ્ટ્ર ભૂમિ અને મોહક સંપ્રદાયનો ત્યાગ કરી તેઓ બીચન તરફ રવાના થયા

શ્રી વિનોદમુનિના નિવેદન પરથી માલુમ પડયું કે તા. ૨૪-૫-૫૭ના રોજ રાત્રે આઠ વાગ્યે ઘેરથી નીકળી રાજકોટ જંકશને જોધપુરની ટિકિટ લીધી તા. ૨૫-૫-૫૭ના સવારે ૮ વાગ્યે મહેસાણા પહોંચ્યા ત્યાં અઢી કલાક ગાડી પડી રહે છે, તે દરમ્યાન ગામમાં જઈને લોચ કરવા માટેના વાળ રાખીને બાકીના કઢાવી નાખ્યા અને ગાડીમાં બેસી ગયા, મારવાડ જંકશન તથા જોધપુર જંકશન થઈને તા. ૨૬-૫-૫૭ની સવારે ૧૧ વાગ્યે ફલોદી પહોંચ્યા ત્યાંથી પગે ચાલીને બીચન ઉપાશ્રયમાં પહોંચ્યા અને ઉપાશ્રયમાં બિરાજતા મુનિવરોના દર્શન કર્યા વંદણા નમસ્કાર કરી સુખશાતા પૂછી, બહાર નીકળ્યા અને પોતાના સામાયિકનાં કપડાં પહેર્યા અને પછી પૂજ્ય

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

.ાબાઇ

શ્રી સન્તોની સન્મુખ સામાયિક કરવા બેઠા, તેમાં "જાવ નિયમ પજ્જુ-વાસામિ દુવિહ તિવિહેણ" ના બદલે "જાવ જીવ પજ્જુવાસામિ તિવિહ તિવિહેણ" બોલ્યા તે શ્રી લાલચંદજી મહારાજે સાંભળ્યુ અને તેઓશ્રીએ પૂછ્યુ કે "વિનોદકુમાર! તમે આ શુ કરો છો, તેનો જવાબ આપવાને બદલે "અપ્પાણં વોસિરામિ" બોલી પાઠ પૂરો કર્યો અને પછી વિનયપૂર્વક બે હાથ જોડીને બોલ્યા કે "સાહેબ! એતો બની ચૂક્યુ અને મેં સ્વયમેવ દીક્ષા લઇ લીધી, તે બરાબર જ છે અને તેમાં કાંઈ ફેરફાર થઇ શકે તેમ નથી આ સિવાય આપશ્રીની બીજી કોઇ પણ પ્રકારની આજ્ઞા હોય તો ફરમાવો

તે જ દિવસે બપોરના મુનિશ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબે શ્રી વિનોદકુમાર મુનિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને સમજાવ્યા કે "તમે એક સારા ખાનદાન કુટુંબના વ્યક્તિ છો તમારી આ દીક્ષા અંગીકાર કરવાની રીત બરાબર નથી, કારણ કે તમારા માતા-પિતાને આ હકીકતથી દુખ થાય અને તેથી મારી સમતિ છે કે રજોહરણની ડાંડી ઉપરથી કપડુ કાઢી નાખો જેથી તમો શ્રાવક ગણાવ અને જરૂર પડે તો શ્રાવકોનો સાથ લઇ શકો, એમ ત્રણવાર પૂજ્ય "મહારાજશ્રીએ સમજાવેલા પરંતુ તેમણે ત્રણેય વખત એક જ ઉત્તર આપેલો કે "જે થયુ તે થયુ હવે મારે આગળ શુ કરવુ તે ફરમાવો"

શ્રી વિનોદમુનિના શ્રી સમર્થમલજી જેવા મહામુનિના પ્રશ્નના જવાબ પછી ખીચનનો ચતુર્વિધ સંઘ વિચારમાં પડી ગયો અને મુનિશ્રીઓ પર સંસારીઓનો કોઇપણ પ્રકારનો નિષ્કારણ હુમલો ન આવે તે માટે શ્રી વિનોદમુનિને જણાવવામા આવ્યુ કે "અમારી સલામતી માટે તમારે જાહેર નિવેદન બહાર પાડવાની જરૂર છે" ત્યારે શ્રી વિનોદમુનિએ પોતાના હસ્તાક્ષરે નિવેદન શ્રી સંઘ સમક્ષ પ્રગટ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે –

મારા માતા-પિતા મોહને વશ થઈને દીક્ષાની આજ્ઞા આપે તેમ ન હતુ અને "અસંખયં જીવિય મા પમાયએ" ને આધારે

એક ક્ષણ પણ દીક્ષાથી વંચિત રહી શકુ તેમ નથી, એમ મને લાગ્યુ શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબ-વગેરેએ મારી દીક્ષા માટે વિચારી પછી કરવાનુ કહેલ પરંતુ મને સમય માત્રનો પ્રમાદ કરવો ઠીક ન લાગ્યો, તેથી શ્રી અરિહંત ભગવંતો તથા શ્રી સિદ્ધ ભગવંતોની સાક્ષીએ મારા ગુરુ મહારાજ સમક્ષ પ્રવજ્યાનો પાઠ ભણીને, મારા આત્માના કલ્યાણ માટે દીક્ષા અંગીકાર કરી છે સમાજને ખોટો ખ્યાલ ન આવે કે મારી દીક્ષા ક્ષણિક ગુસ્સાથી અગર ગેરસમજથી થઇ છે તેથી તથા સમાજમાં જૈનશાસનની પ્રભાવના થાય તે હેતુથી મારે મારો વૃતાંત પ્રગટ કરવો ઉચિત છે

ઉત્તરાધ્યયનજી સૂત્રના ૧૯મા અધ્યયન પરથી મને લાગ્યુ કે મનુષ્ય-જીવનનુ ખરૂ કર્તવ્ય, મોક્ષફળ આપનારી દીક્ષા જ છે

છેવટ સુધી મે મારા બાપુજી પાસે દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી અને તે વખતે પણ પહેલાની જેમ વાત ઉડાવી દીધી અને અનંત ઉપકારી એવા મારા બાપુજી સમક્ષ હુ તેમને કદક આપવામા પણ કહી શકતો નહીં અને બીજી બાજુથી મને થયુ કે આયુષ્ય અશાશ્વત છે અને આવા ઉત્તમ કાર્ય માટે મારે જરાપણ પ્રમાદ કરવો ઉચિત નથી તેથી મે વિચારીને આ પગલુ ભર્યું છે અને મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે, શ્રી વીરપ્રભુ મહાવીર સ્વામીનો સકળ સંઘ મારા આ કાર્યને અનુમોદશે જ "તથાસ્તુ"

રાજકોટમા શ્રી વિનોદકુમારના ગયા પછી પાછળથી ખબર પડી કે વિનોદકુમાર કેમ દેખાતા નથી એટલે તપાસ થવા માંડી ગામમાં ક્યાંય પત્તો ન લાગ્યો. એટલે બહારગામ તારો કર્યા. ક્યાયથી પણ સતોષકારક સમાચાર આપ્યા નહીં. અર્થાત્ પત્તો મળ્યો જ નહીં આમ વિમાસણના પરિણામે પિતાશ્રીને બે મહિના પહેલાંની એક વાતની યાદી આવી તે એ હતી કે તે વખત થી વિનોદકુમારે આજ્ઞા માગેલી કે "બાપુજી! આપની આજ્ઞા હોય તો આ ચાતુર્માસ ખીચન (રાજસ્થાન) જાઉં કારણ કે ખીચનમા પૂ. ગુરુમહારાજ શ્રી સમર્થમલજી મુનિ કે

જેઓ સિદ્ધાંત વિશારદ છે અને અનેકાંતવાદના પૂરા જાણકાર છે, તેઓ ત્યાં બિરાજમાન છે કે જેઓશ્રી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા માટે પૂ શ્રી લાલચંદજી મહારાજ આદિ ઠાણુા ૪ જવાના છે. તો મારી ઇચ્છા પણ ત્યાં તેમની પાસે જવાની છે.

આ વાતચીતનુ સ્મરણ પિતાશ્રીને આવવા સાથે તેઓએ પં. પૂર્ણચંદ્રજી દકને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને વિનોદકુમાર માટેની પોતાની ચિંતા વ્યકત કરી પંડિતજીનુ પણ આ વાતને સમર્થન મળ્યું. તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે " થોડા સમય પૂર્વે શ્રી વિનોદકુમારે મારી પાસે જાણુવા માગ્યું હતુ કે, ખીચનમાં કેવા પ્રકારની સગવડ છે ?" આમ મારી સાથે પણ વાર્તાલાપ થયો હતો બન્નેનો આ પ્રમાણે એકમત થતાં પિતાશ્રીએ ખીચન તાર કરવા સૂચના કરી. તા. ૨૬–૫–૫૭ ના રોજ પૃથ્વીરાજજી માલુ ખીચન (રાજસ્થાન) ઉપર, તાર કર્યો.

તા. ૨૮–૫–૫૭ ના રોજ જવાબ આવ્યો કે શ્રી વિનોદભાઇએ ખીચનમા સ્વયમેવ દીક્ષા ગ્રહણુ કરી છે એટલે તેમના પિતાશ્રીએ રાવબહાદુર શ્રી એમ. પી. સાહેબ, શ્રી કેશવલાલભાઇ પારેખ અને પંડિતજી પૂર્ણચંદ્રજી દક એમ ત્રણેયને શ્રી વિનોદકુમારને પાછા તેડી લાવવા માટે ખીચન મોકલ્યા તા. ૨૮–૫–૫૭ ના રોજ રવાના થઇ તા. ૩૦–૫–૫૭ ના રોજ સવારે ફ્લોદી સ્ટેશને પહોચ્યા. બેલગાડીમાં તેઓ ખીચન ગયા કે જયા સ્થિવર મુનિશ્રી શીરોમલજી મહારાજ તથા પૂજ્ય પંડિત રત્ન, શાસ્ત્ર વિશારદ શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ આદિ ઠાણુા ૮ તથા પૂજ્ય તપસ્વીજી મહારાજ શ્રી લાલચંદજી મહારાજ આદિ ઠાણુા ૪ બિરાજતા હતા કુલ સાધુ–સાધ્વીની સંખ્યા અઠ્ઠાવીસથી ત્રીસની હતી

પૂછપરછના જવાબમા શ્રી વિનોદમુનિએ કેશવલાલભાઈ પારેખને કહ્યુ કે " મે તો દીક્ષા અંગીકાર કરી લીધી છે, તેમાં કાંઈ ફેરફાર થાય તેમ નથી તમો અમારા વીરાણી કુટુંબના હિતૈષી છો અને જો સાચા હિતૈષી હો તો મારા પૂ. બા અને બાપુજીને

સમજાવીને મારી હવે પછીની મોટી દીક્ષાની આજ્ઞા અઠવાડીઆની અંદર અપાવી દીઓ, એટલું જ નહી પણ 'સવિ જીવ કરુ શાસન રસી " ની ભાવનામા અને આજ દિવસ સુધીના મારી ઉપરના ઉપકારના બદલામાં આગમને અનુલક્ષીને મારી ભાવના એ હોય જ અને છે-કે, મારી દીક્ષા, તેઓની દીક્ષાનુ નિમિત્ત બને અને મારા માતા–પિતા સદ્ગતિને સાધે અર્થાત મારી સાથે દીક્ષા લીએ

આવા દઢ જવાબના પરિણામે તે જ સમયે શ્રી 'વિનોદકુમાર', ને પાછા લઇ જવાની ભાવનાને નિષ્ફળતા સાંપડી અને તા. ૩૧–૫–૫૭ની રાત્રિના રવાના થઇ તા ૨–૬–૫૭ ના સવારે મહા પરીષહરૂપ ક્ષેત્રનો અનુભવ કરી, શ્રી વિનોદકુમારના પિતાશ્રીને તમામ વાતથી વાકેફ કર્યો

થોડા વખતમાં ફલોદીના શ્રી સંઘે પૂ શ્રી લાલચંદજી મહા રાજને ફલોદીમાં ચોમાસુ કરવાની વિનતી કરી તેનો અસ્વીકાર થવાથી સંઘ ગમગીન બન્યો એટલે નિર્ણય ફેરવ્યો અને અષાઢ શુદ ૧૩ ના રોજ બીચનથી વિહાર કરી ફલોદી આવ્યા.

દીક્ષા પછી અઢી મહિનાને આતરે, ફલોદી ચોમાસા દરમ્યાન, શ્રી વિનોદમુનિને હાજતે જવાની સંજ્ઞા થઇ અને તે માટે જવા તૈયાર થયા એટલે તેમના ગુરુએ કહ્યુ કે બહુ ગરમી છે, જરાવાર થોભી જાઓ એટલે શ્રી વિનોદમુનિએ રજોહરણ વગેરેની પ્રતિલેખના કરી તે દ ધ્યાન ન રાખી શકાય એવી હાજત લાગી તેથી ફરી આજ્ઞા માગતાં જણાવ્યુ કે ને હાજત બહુ લાગી છે તેથી જાઉં છું, જલદી પાછો ફરીશ. હાજતની જલદ ગતિને દુઃખદ ના રચવી હતી આજે જ માર્ત ત નોકલા જવાનો બનાવ હતો. હમેશા તો બધા સાધુઓ સાથે મળીને દિશાએ જતા

હાજતથી મોકળા થઇ પાછા ફરતા હતા, ત્યા રેલ્વે લાઇન ઉપર બે ગાડી આવી ર્હી હતી બીજી બાજુથી ટ્રેઇન પણ આવી રહી હતી તેની બ્રીગડ વાગતા હતા પણ ગાડીના ખડખડાટમાં તે સંભળાતી ન હતી શ્રી વિનોદમુનિનુ

હૃદય થરથરી ઊઠયું અને મહા અનુકંપાએ મુનિના હૃદયમાં સ્થાન લીધુ. હાથમાં રજોહરણ લઇ જાનના જોખમની પરવા કર્યા વગર ગાયોને બચાવવા ગયા. ગાયોને તો બચાવી જ લીધી, પરંતુ આ ક્રિયામાં છકાય જીવની દયાના સાધનભૂત રજોહરણ કે જે વિનોદમુનિને આત્માથી વધારે પ્યારો હતો, તે રેલ્વે લાઇન ઉપર પડી ગયો અને શ્રી વિનોદમુનિએ તે પાછો સંપાદન કરવામાં જડવાદને સિદ્ધ કરતાં રાક્ષસી એન્જીનને ઝપાટે આવ્યા અને પોતાનું બલિદાન આપ્યું. **અરિહંત...અરિહંત** ...એવા શબ્દો મુખમાંથી નીકળ્યાં અને શરીર તૂટી પડયું. રકત પ્રવાહ છૂટી પડયો અને થોડા જ વખતમાં પ્રાણાંત થઇ ગયો બધા લોકો કહેવા લાગ્યા કે ગૌરક્ષામાં મુનિશ્રીએ પ્રાણ આપ્યાં. અંતિમ સમયે મુનિશ્રીના ચહેરાપર ભવ્ય શાન્તિ જ દેખાતી હતી.

હમેશાં તેઓ જે તરફ હાજતે જતા હતા તે તરફ ફલોદીથી પોકરણ તરફ જવાની રેલ્વે લાઇન હતી આ લાઇન ઉપર રેલ્વે સત્તાવાળાઓએ ફાટક મૂકેલ નથી અને ત્યાં રસ્તો પણ છે એટલે પશુઓની અવરજવર હોય જ છે અને વખતો વખત ત્યાં ઢોરો રેલ્વેની હડફેટે ચડી જવાના પ્રસંગ બને છે.

ફલોદી સંઘે આ દુર્ઘટનાના ખબર રાજકોટ ટેલીફોનથી આપ્યા જે વખતે ટેલીફોન આવ્યો, તે વખતે પિતાશ્રી બહાર ગયા હતા અને માતુશ્રી મણિબેન સામાયિક-પ્રતિક્રમણમા બેઠાં હતાં માત્ર એક નોકર ઘરમાં હતો કે જેણે ટેલીફોન ઉઠાવ્યો પણ તે કાંઇ ટેલિફોનમા હકીકત સમજી શકયો નહી અને સાચા સમાચાર મોડા મળ્યા સ્પેશ્યલ પ્લેઇનથી ફલોદી પહોંચે તે પહેલાં અગ્નિસંસ્કાર થઇ ગયો સૂચનાનો ટેલીફોન અર્ધો કલાક મોડો પહોચ્યો જો સંદેશો સમયસર પહોંચ્યો હોત તો માતા-પિતાને શ્રી વિનોદમુનિના શબરૂપે પણ ચહેરો જોવાનો અને અંતિમ દર્શનનો પ્રસંગ મળત, પરંતુ અંતરાય કર્મે તેમ બન્યુ નહી.

આથી પ્લેઇનનો પ્રોગ્રામ પડતો મૂકવામાં આવ્યો અને માતા-પિતા તા. ૧૪-૮-૫૭ના રોજ ટ્રેઇન મારફત ફલોદી પહોંચ્યા. શ્રી દુર્લભજીભાઇ અને મણિબેને પૂજ્ય તપસ્વી શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબના દર્શન કર્યા.

આ પ્રસંગે શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબે અવસરને પિછાણીને અને ધૈર્યનું એકાએક ઐક્ય કરીને શ્રી વિનોદમુનિના માતા-પિતાના સાંત્વન અર્થે ઉપદેશ શરૂ કર્યો. જેનો ટૂંકમાં સાર આ પ્રમાણે છે

'હવે તો એ રત્ન ચાલ્યું ગયું ! સમાજનો આશા દીપક ઓલવાઈ ગયો! ઝટ ઊગીને આથમી ગયો! હવે એ દીપ ફરીથી આવી શકે તેમ નથી." શ્રી વિનોદમુનિના સંસાર પક્ષના માતુશ્રી મણિબેનને મુનિશ્રીએ કહ્યું કે – બેન ! ભાવિ પ્રબળ છે આ બાબતમાં મહાપુરુષોએ પણ હાથ ધોઇ નાખ્યા છે અને સૌને મરણને શરણ થવું પડે છે તો પછી આપણા જેવા પામર પ્રાણીનું શું ગજુ છે? હવે તો શોક દૂર કરીને આપણે એમના મૃત્યુનો આદર્શ જોઇને માત્ર ધીરજ ધરવાની રહી."

પૂ. શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબનો અભિપ્રાયઃ-

પ્રાથમિક તેમજ અલ્પકાળના પરિચયથી મને શ્રી વિનોદ મુનિના વિષે અનુભવ થયો કે તેમની ધર્મપ્રિયતા અને ધર્માભિલાષા 'અટ્ઠિમિંજા પેમાણુરાગરત્તે'નો પરિચય કરાવતી હતી. પ્રાય: સામાજિક પ્રચૂર ગૌરવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સંસર્ગથી વિષયવિમુખ, ધર્મકાર્યમાં સદા તત્પર અને તલ્લીન દેખાતા હતા. ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનચર્યાથી કઠિન કાર્ય કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ લક્ષમાં આવતી હતી.

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના બે પ્રસંગો ઉપસ્થિત થાય છે તેનો

ખુલાસો કરવામાં આવે છે.

પ્ર. ૧. તેમણે આજ્ઞા વગર સ્વયમેવ દીક્ષા કેમ લીધી?

ઉત્તર:- પાંચમા આરાના ભદ્રા શેઠાણીના પુત્ર એવંતા (અતિ મુક્ત) કુમારને તેની માતુશ્રીએ દીક્ષાની આજ્ઞા આપવાની તદ્દન ના પાડી એટલે તેણે સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાના કુમારને ગુરુને સોંપી દીધા. તેજ રાત્રે તેણે બારમી ભિખ્ખુની પડિમા અંગીકાર કરી અને શિયાળણીના પરિષહથી કાળ કરી નલીન-ગુલ્મ વિમાનમાં ગયા તેવી જ રીતે શ્રી વિનોદકુમાર સ્વયં દીક્ષિત થયા.

પ્ર ૨. આવા વૈરાગી જીવને આવો ભયંકર પરિષહ કેમ આવે?

ઉત્તર: – કેટલાક ચરમ શરીરી જીવને મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવેલ છે. જુઓ ગજસુકુમાર મુનિ, મેતારજ મુનિ, કોશલ મુનિ, કારણ કે તેમની સત્તામાં હજારો ભવનાં કર્મ હોવા જોઇએ, ત્યારે તેમને એકદમ મોક્ષ જવું હતું. તો મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવ્યા વગર એટલાં બધાં કર્મ કેવી રીતે ખપે? બા બ્ર શ્રી વિનોદમુનિને આવો પરિષહ આવ્યો, જે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે તે એકાવતારી જીવ હોય.

શ્રી વિનોદમુનિનુ વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર જુદા પુસ્તકથી ગુજરાતી ભાષા તથા હિન્દી ભાષામા છપાયેલ છે. તેમાંથી અહીં સાર રૂપે સંક્ષેપ કરેલ છે.

આથી પ્લેઈનનો પ્રોગ્રામ પડતો મૂકવામાં આવ્યો અને માતા-પિતા તા. ૧૪-૮-૫૭ના રોજ ટ્રેઈન મારફત મોરબી પહોંચ્યા શ્રી દુર્લભજીભાઈ અને મણિબેને પૂજ્ય તપસ્વી શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબના દર્શન કર્યાં.

આ પ્રસંગે શ્રી લાલચંદજી મહારાજ સાહેબે અવસરને પિછાણીને અને ધૈર્યનું એકાએક ઐક્ય કરીને શ્રી વિનોદમુનિના માતા-પિતાના સાંત્વન અર્થે ઉપદેશ શરૂ કર્યો જેનો ટૂંકમાં સાર આ પ્રમાણે છે

'હવે તો એ રત્ન ચાલ્યું ગયું ! સમાજનો આશા દીપક ઓલવાઈ ગયો! ઝટ ઊગીને આથમી ગયો! હવે એ દીપ ફરીથી આવી શકે તેમ નથી." શ્રી વિનોદમુનિના સંસાર પક્ષના માતુશ્રી મણિબેનને મુનિશ્રીએ કહ્યું કે :- બેન! ભાવિ પ્રબળ છે આ બાબતમાં મહાપુરુષોએ પણ હાથ ધોઈ નાખ્યા છે અને સૌને મરણને શરણ થવું પડે છે તો પછી આપણા જેવા પામર પ્રાણીનું શું ગજું છે! હવે તો શોક દૂર કરીને આપણે એમના મૃત્યુનો આદર્શ જોઈને માત્ર ધીરજ ધરવાની રહી."

પૂ. શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબનો અભિપ્રાય-

પ્રાથમિક તેમજ અલ્પકાળના પરિચયથી મને શ્રી વિનોદમુનિના વિષે અનુભવ થયો કે તેમની ધર્મપ્રિયતા અને ધર્માભિલાષા "અટ્ઠિમિંજ પેમાણુરાગરત્તે"નો પરિચય કરાવતી હતી. પ્રાપ્ત સાંસારિક પ્રચૂર વૈભવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સંસર્ગથી વિષયવિમુખ ધર્મકાર્યમાં સદા તત્પર અને તલ્લીન દેખાતા હતા. ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનસંબંધી કઠિન કાર્ય કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ જણાતી આવતી હતી

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના જે પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે તેનો

"असंखयं जीविय मा पमायए"

श्री विनोदकुमार वीराणी
(दीक्षा लीधा पहेलां शास्त्राभ्यास करता)
जन्म . पोर्टसुदान सां. १९९२

दीक्षा	निर्वाण
खीचन – (राजस्थान)	फलोदी – (राजस्थान)
सं. २०१३ वैशाख वद १२	सा. २०१३ श्रावण शुद १२
ता. २९–५–५७ रविवार	ता. ७–८–५७ बुधवार

મહાનુભાવો,

નીચેના ધર્મકરણી કરવામાં ઉપયોગી ધાર્મિક પુસ્તકો અને ઉપકરણો પડતર કિંમત કરતા અર્ધી કિંમતે આપવામા આવે છે તો જેઓને જરૂરત હોય તેમણે નીચે બતાવેલ સ્થળેથી મેળવી લેવા અગર પોસ્ટથી મંગાવી લેવા (પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ થશે.)

વિગત	પડતર કિંમત	અર્ધી કિંમત
શ્રી જૈન તત્ત્વપ્રકાશ	૬–૦૦	૩–૦૦
સમ્યગ્દર્શન અને અધ્યાત્મ જ્ઞાન	૪–૦૦	૨–૦૦
મહામંત્ર આરાધના, શ્રુતજ્ઞાન-પ્રશ્નોત્તરી અને તત્ત્વ સંગ્રહ	૪–૦૦	૨–૦૦
શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્ઝાયમાળા	૩–૫૦	૧–૭૫
શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર	૩–૫૦	૧–૭૫
શ્રી બૃહદ્ જૈન થોક સંગ્રહ	૩–૦૦	૧–૫૦
શ્રી દડકાવ બોધ ગ્રંથ	૩–૦૦	૧–૫૦
અતિમુકત બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર (બીજી આવૃત્તિ) ગુજરાતી	૨–૫૦	૧–૨૫
અતિમુકત બા. બ્ર શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર – હિન્દી	૨–૫૦	૧–૨૫
શ્રી સિદ્ધિના સોપાન	૧–૫૦	૦–૭૫
શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર	૦–૫૦	૦–૨૫
ભાવના શતક તથા કર્મ અને આત્માનો સયોગ	૦–૫૦	૦–૨૫
શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર	૦–૪૨	૦–૨૧
શ્રી સામાયિક સૂત્ર	૦–૧૦	૦૦–૫
ગુચ્છા ઉનના	૪–૨૫	૨–૧૨
કટાસણું ઉનનું	૪–૨૫	૨–૧૨
માળા (નવકારવાળી) સુખડની	૧–૦૦	૦–૫૦
પુસ્તકો મુકવા માટે લાકડાના સાપડા	૧–૦૦	૦–૫૦

: સ્થળ :
દિવાન પરા શેરી ન. ૬
રાજકોટ

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને
શ્રી કડવીબાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ.

સ્વર્ગસ્થોની તિથિઓ,

પૂ. પિતાશ્રી,

શ્રી શામજી નેણશી વીરાણી

[સં. ૨૦૦૨ મહા વદ ૧૨, તા. ૨૮-૨-૪૬]

પૂ. માતુશ્રી,

શ્રી કડવીબાઈ વીરાણી

[સં. ૨૦૧૦ ભાદરવા શુદ ૧૪, તા. ૧૧-૯-૫૪]

બા. બ્ર. વિનોદમુનિશ્રી,

[સં. ૨૦૧૩ શ્રાવણ શુદ ૧૨, તા. ૭-૮-૫૭]

ઉપરોક્ત તિથિઓએ

કુટુંબીજનો તથા સ્નેહીઓ

પોતાના આત્માની ઉન્નતિને માટે ભવ્યાત્માઓના
જીવનમાંથી અનુકરણીય વ્રત-નિયમ જેવાં કે સામાયિક,
પ્રતિક્રમણ, સવાર ચોવિહાર, ઉપવાસ, એકાસણું, આયંબિલ,
ઉણોદરી આદિ તપ પોતાના ભાવ પ્રમાણે કરી તેઓની
વાસ્તવિક જીવન-સ્મૃતિ પોતાના જીવનમાં ઉતારે
એવી નમ્ર વિનતી.

"આપણી જાગૃતિ એજ એમની સ્મૃતિ બને"

આત્મબંધુ

સ્મરણાંજલિ

શ્રી

"असंखयं जीविय मा पमायए"

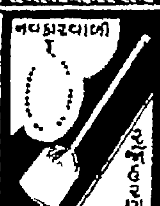
પોતાના હૃદયની ચિરંતન પ્રકાશતી
ધર્મ જ્ઞાન-જ્યોતે
અમારા જીવનમાં પણ ધર્મના તેજ પાથરનાર

સ્વ. પૂ. પિતાશ્રી
શામજી વેલજી વીરાણી
તેમજ
સ્વ. પૂ. માતુશ્રી
કડવીબાઈ વીરાણી
અને

જન્મથીજ ધર્મના રંગે રંગાએલા
સ્વ. બા. બ્ર. **વિનોદ મુનિશ્રી**ને

શ્રી જૈન જ્ઞાન સાગર ગ્રંથ
સમર્પણ

લી. દુલભજી શામજી વીરાણી

ના વંદન

આત્મ સાધના

(રાગ :- ધોળ, સદ્‌ગુરુનાં વચન વિચારતાં)

માનવભવ સાર્થક કરવા તણી, જિજ્ઞાસા જવલત સદાય..
વદન એ વિનોદ વીરને.
સ્વપ્ન સમ જગ મિથ્યા જાણીયુ, વૈભવમાં ન રાચે સદાય....વંદન.
જેણે સદ્‌ગુરુ શાસ્ત્રના યોગથી, જાણ્યા દુઃખકર વિષય સભોગ...વદન.
જાણ્યા જીવ,અજીવ આશ્રવ સવરને, વળી નિર્જરા બંધને મોક્ષ....વદન.
જેની વિવેકદષ્ટિ જાગૃત સદા, જાણે તત્ત્વ પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ. ..વંદન.
એમ મુકત થયા દર્શન મોહથી, સમ્યગ્ દર્શન પામી પ્રકાશ... વંદન.
લક્ષ જીવનનુ જેણે જાણીયુ, ત્યાગે ઐહિક સુખની આશ .. વંદન.
જેહનુ સયમ જીવન મત્ર છે, નિ:સ્પૃહતા શ્વાસોચ્છ્‌વાસ....વંદન.
જેણે ચારે કષાયો ઉપશમ કર્યા, અહંભાવનો જયા નહીં વાસ ...વદન.
રિદ્ધિ સિદ્ધિ કીર્તિ એના કુળની, જેણે જાણ્યા છે તૃણ સમાન....વંદન.
આત્મભાવે અપ્રમત્ત થઇ રહ્યા, નહીં પાચે પ્રમાદને સ્થાન....વંદન
જાણે નિજ સમ જગતના જીવને, પ્રેમ સરિતા વહે નિરપેક્ષ ...વંદન.
જેહની આત્મસ્થિરતા અડોલ છે, ચંચલતા નહીં લવલેશ. ..વદન.
સર્વભાવ પ્રત્યે ઉદાસીનતા, રહે તન્મય નિજ સ્વરૂપ....વંદન
જીવન મુક્ત દશા છે એહની, તેહ છે ત્રણ ભુવનનો ભૂપ ..
વદન એ વિનોદ વીરને .

"आचार्य देवो भव :"

મારા પરમ ઉપકારી, ધર્મહેતુભૂત
પરમ પૂજ્ય શાસન ભૂષણ
મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ બાલબ્રહ્મચારી પંડિતરત્ન,
મહા પ્રભાવશાળી પ્રખર તત્ત્વજ્ઞાની ઓજસ્વી
મહાન આત્મા,

મુનિશ્રી પ્રાણલાલજી સ્વામીને

મારા અંતઃકરણના શુદ્ધ ભાવથી
કોટિ કોટિ વંદન હોજો

ૐ શાન્તિ ! શાન્તિ !! શાન્તિ !!!

ગુણાનુરાગી,
દુર્લભજી શામજી વીરાણી.

શ્રી સામાયિક વ્રત.

---

(૧) નવકાર.

નમો-નમસ્કાર હોજો **અરિહંતાણુ**-કર્મરૂપ વેરીના હણનાર એવા **અરિહંતને,** જેણે ચાર ઘનઘાતી કર્મ-જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય મોહનીય અને અંતરાય, ક્ષય કર્યા તથા જેનાથી કાંઇ રહસ્ય (છાનુ) નથી અને જે ચોત્રીશ અતિશયે તથા પાંત્રીશ પ્રકારની વાણીએ તથા બાર ગુણે કરી બિરાજમાન છે **નમો**-નમસ્કાર હોજો. **સિદ્ધાણું**-સકલ કાર્ય સાધ્યાં જેણે તે સિદ્ધ ભગવંતને, જે આઠ કર્મ ખપાવી સિદ્ધના સુખને પામ્યા તથા એકત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે **નમો**-નમસ્કાર હોજો. **આયરિયાણુ**-આચાર્યજીને જે શુદ્ધ રીતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાચ આચાર પોતે પાળે અને બીજાને પળાવે, તથા છત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે. **નમો**-નમસ્કાર હોજો. **ઉવજ્ઝાયાણુ**-ઉપાધ્યાયજીને, જે શુદ્ધ સૂત્રાર્થ ભણે, ભણાવે તથા પચીસ ગુણે કરી સહિત છે **નમો**-નમસ્કાર હોજો **લોએ**-લોકને વિષે **સવ્વસાહૂણું**-સર્વ સાધુને, જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપના સાધનથી આત્માની સિદ્ધિને સાધનાર તથા સત્તાવીશ ગુણે કરી સહિત છે

(૨) તિક્ખુતો અથવા વંદના.

તિક્ખુતો-ત્રણવાર **આયાહિણુ**-બે હાથ જોડીને જમણા કાનથી ડાબા કાન સુધી **પયાહિણુ**-પ્રદક્ષિણા કરીને **વંદામિ**-વાંદું છુ એટલે પગે લાગુ છુ (પાઠાંતરે ગુણગ્રામ કરૂ છુ) **નમંસામિ**-નમસ્કાર કરૂં છું (પાચ અગ નમાવીને) **સક્કારેમિ**-સત્કાર દઉ છું **સમ્માણેમિ**-સન્માન દઉ છું **કલ્લાણું**-કલ્યાણકારી છો **મંગલં**-મંગળકારી છો **દેવય**-ધર્મદેવ સમાન છો **ચેઇય**-છકાય જીવને સુખદાયક, જ્ઞાનગુણસંપન્ન છો **પજ્જુવાસામિ**-સેવા કરૂ છું (મન વચન કાયાએ)

(૩) ઈરિયાવહી.

ઈચ્છામિ-ઇચ્છું છુ. **પડિક્કમિઉ**-પાપ કર્મથી નિવર્તવાને. **ઇરિયા**-(રસ્તામા) પથને વિષે **વહિયાએ**-ચાલતી વખત. **વિરાહણાએ**-

દુઃખ દીધું હોય ગમણાગમણે-આવતા જતાં પાણ-પ્રાણીજીવને ક્કમણે-કચર્યા હોય. બીય-બીજ ક્કમણે-કચર્યા હોય. હરિય-હરીયાળી (વનસ્પતિ) ક્કમણે-કચરી હોય ઓસા-ઝાકળ, ઉત્તિંગ-કીડીયારાં પણગ-લીલ, ફુલ (પંચવર્ણી) દગ-કાચુ પાણી મટ્ટી-કાચી માટી મક્કડા-કરોળીઆના પડ સંતાણા-કરોળીઆની જાળ. સંક્કમણે-એ સર્વને કચર્યાં હોય જે મે જીવા-મેં કોઈ જીવને વિરાહિયા-દુઃખ દીધું હોય, વિરાધના કરી હોય. એગિંદિયા-એક ઇન્દ્રિય શરીરવાળા (પૃથ્વી પાણી અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવ. બેઇંદિયા-બે ઇન્દ્રિય, શરીર અને જીભવાળા (કીડા, વાળા, પોરા અને કરમીયાં વગેરે) તેઇંદિયા-ત્રણ ઇન્દ્રિય, શરીર, જીભ, નાકવાળાં (કીડી મંકોડી જૂ માંકડ, ધનેરા વગેરે) ચઉરિંદિયા-ચાર ઇન્દ્રિય-શરીર, જીભ, નાક ને આંખવાળા (પતંગીયાં, માખી, ડાંસ, તીડ ભમરા, વીંછી વગેરે) પંચિંદિયા-પાંચ ઇન્દ્રિય-શરીર, જીભ, નાક, આંખ ને કાનવાળા (મનુષ્ય પશુ પંખી વગેરે) અભિહયા-સામા આવતા હણ્યા હોય. વત્તિયા-ઢગલા વાળ્યા હોય ધૂળે કરી ઢાંક્યા હોય લેસિયા-મસળ્યા હોય. સંઘાઇયા-એક બીજા સાથે અથડાવ્યા હોય. સંઘટ્ટિયા-થોડા સ્પર્શ કરી દુઃખ દીધું હોય પરિયાવિયા-સર્વ પ્રકારે પીડા ઉપજાવી હોય કિલામિયા-કિલામના ઉપજાવી હોય. ઉદ્દવિયા-ત્રાસ પાડ્યો હોય ઠાણાઓ-ઠામએક ઠેકાણેથી ઠાણં-બીજે ઠેકાણે સંકામિયા-મૂક્યા હોય જીવિયાઓ-જીવિત થકી વવરોવિયા નાશ કીધા હોય તસ્સ-તેનું મિચ્છામિ દુક્કડં-ફળ મને નિષ્ફળ થાઓ.

(૪) તસ્સઉત્તરી

તસ્સ તેને ઉત્તરી-વિશેષ શુદ્ધ કરણેણં-કરવા સારૂ પાયચ્છિત્ત-લાગેલાં પાપનું છેદન કરણેણં-કરવા સારૂ વિસોહી-વધારે નિર્મળ કરણેણં-કરવા સારૂ વિસલ્લી-ત્રણ શલ્ય રહિત (કપટ, નિયાણું અને મિથ્યાત્વ) કરણેણં-કરવા સારૂ પાવાણં-પાપ કમ્માણં-કર્મ નિગ્ઘાયણટ્ઠા-ટાળવાને ઠા મિ-જાયે ઠામિ-સ્થિર રહીને કરૂં છું કાઉસ્સગ્ગં-કાયાને હલાવવી નહિ તે અન્નત્થ-તેમાં આગળ કહ્યા મુજબ કાયા હલે તેની છૂટ રાખું છું ઉસ્સસિએણં-ઉંચો શ્વાસ લેવાથી નિસ્સસિએણં-નીચો શ્વાસ મૂકવાથી. ખાસિએણં-ઉધરસ આવવાથી

છીએણું-છીંકથી **જંભાઇએણું**-બગાસું આવવાથી **ઉડુએણું**-ઓડકાર આવવાથી, **વાયનિસગ્ગેણુ**-વાયુ સરવાથી **ભમલીએ**-ફેર તથા ચકરી આવવાથી **પિત્ત**-પિત્તના પ્રકોપથી **મુચ્છાએ**-મૂર્છા આવવાથી. **સુહુમેહિં**-સૂક્ષ્મ (થોડું ક.) **અંગ**-શરીર. **સંચાલેહિં**-હલવાથી **સુહુમેહિ**-થોડાક-**ખેલ**-બળખો આવવાથી. **સચાલેહિં**-હલવાથી **સુહુમેહિં**-થોડિક **દિંઠ્ઠિ**-નજર (દૃષ્ટિ) **સચાલેહિ**-હલવાથી. **એવમાઇએહિં**-એ આદિ બીજા મનમાં ચિંતવ્યા હોય તે **આગારેહિ**-આગાર એટલે મોકળથી **અભગ્ગો**-ભાગે નહિ **અવિરાહિઓ**-હાનિ પહોંચે નહિ **હુજ્જ**-હોજો **મે**-મારો **કાઉસ્સગ્ગો**-કાઉસ્સગ્ગ એટલે કાયાનુ અણુ હલાવવુ **જાવ**-જ્યાં સુધી **અરિહંતાણું**-અરિહંતને **ભગવંતાણુ**—સિદ્ધ ભગવતને **નમુક્કારેણું**—નમસ્કાર કરીને **ન પારેમિ**-ધ્યાન મૂકુ નહિ (પારૂ નહિ) **તાવ**-ત્યા સુધી **કાય**-કાયાને **ઠાણેણુ**-એક સ્થાને સ્થિર રાખીને. **મોણેણુ**-અબોલ રહીને **ઝાણેણું**-ધ્યાને કરીને. **અપ્પાણું**-આત્માને **વોસિરામિ**-તજુ છું.

આ ઠેકાણે ("ઇચ્છામિ પડિક્કમિઉ" થી તે "જીવિયાઓ વવરોવિયા તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ" સુધી તથા એક નવકાર પાઠ મનમાં બોલીને કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને નમો અરિહંતાણુ શબ્દ બોલી પારવો).

(૫) લોગસ્સ.

લોગસ્સ-લોકમાં, **ઉજ્જોયગરે**-ઉદ્યોતના કરનાર **ધમ્મ**-ધર્મ **તિત્થયરે**-×તીર્થના સ્થાપનાર **જિણે**-જિન, રાગ-દ્વેષના જીતનાર. **અરિહંતે**-અરિહંત દેવની **કિત્તઇસ્સં**-નામ લઇને સ્તુતિ-કીર્તિ કરૂ છું. **ચઉવીસં પિ**-ચોવીશે તીર્થંકરો તથા બીજા **કેવલી**-કેવળજ્ઞાનીઓની **ઉસભ**-પહેલા ઋષભદેવ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતાએ સ્વપ્નામાં વૃષભ દીઠો તેથી એ નામ આપ્યુ **મજિય ચ**-અને બીજા અજિતનાથ સ્વામી સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતા પાસે રમતા જીત્યા તેથી એ નામ આપ્યુ **વદે**-વાંદુ છુ **સંભવ**—ત્રીજા સભવનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી દુષ્કાળ ટળીને સુકાળ થયો, ધાન્યના સભવ થયા તેથી એ નામ આપ્યું. **મભિનંદણુ ચ**—અને ચોથા અભિનદન સ્વામી

× સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચાર તીર્થ

સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ઇન્દ્રે જયકાર કર્યો તેથી એ નામ આપ્યુ સુમઇ–પાંચમા સુમતિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતાને ભલી મતિ ઉપજી તેથી એ નામ આપ્યુ, ચ–વળી. પઉમપ્પહં–છઠ્ઠા પદ્મપ્રભ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને પદ્મ–કમળની શય્યામાં સુવાની ઇચ્છા થઇ તેથી તે નામ આપ્યુ, સુપાસં–સાતમા સુપાર્શ્વનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાનાં પાસાં અક્ષસટ હતા તે સુવાળાં થયાં તેથી એ નામ આપ્યુ જિણં–રાગદ્વેષના જીતનાર ચ–વળી ચંદપ્પહં–આઠમા ચંદ્રપ્રભ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ચંદ્રમાની રસુજ થઇ તથા ચંદ્ર સરખી શરીરની પ્રભા થઇ તેથી તે નામ આપ્યુ વંદે–વાંદુ છુ સુવિહં–નવમા સુવિધિનાથ સ્વામી સ્વામી, ગર્ભમા આવ્યા પછી નગરમાંથી અવિધિ ટાળીને સુવિધિ કરી તેથી તે નામ આપ્યુ ચ–વળી પુપ્ફદંતં–તથા બીજુ નામ પુષ્પદંત સ્વામી સ્વામીના દંત પુષ્પ સરખા હતા તેથી તે નામ આપ્યુ સીઅલં–દશમા શીતળનાથ સ્વામી, તેમના પિતાને જ્વર થયેલો પછી સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા ત્યારે સ્વામીની માતાનો હાથ ફરસવાથી પિતાની કાયા શીતળ થઇ તેથી તે નામ આપ્યુ સિજ્જંસ–અગ્યારમા શ્રીશ્રેયાંસનાથ સ્વામી શીતળ પોઢવાની શય્યામાં અદ્દષ્ટ દેવ રહેતો, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતા સુતાં તે પછી તે દેવતા નાઠો તેથી તે નામ આપ્યુ વાસુપુજ્જં–બારમા વાસુપૂજ્ય સ્વામી, માતાની સુવાની શય્યામાં દેવતા રહી કોઇને સુવા દેતો નહિ પણ સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી દેવતા તેમાથી નાશી ઉલટી માતાની પૂજા કીધી તેથી કરી એ નામ દીધુ સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ઇંદ્રે માતાની પૂજા કીધી તથા કુબેરે ઘરમાં ધનની વૃષ્ટિ કરી. ચ–વળી. વિમળ તેરમા વિમળનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી માતાની પુઠ વાંકી હતી તે પાંસરી થઇ તેથી તે નામ આપ્યુ અણંતં–ચૌદમા અનંતનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી અનંત રત્નોની રાશિ સ્વપ્નમાં દીઠી તેથી તે નામ આપ્યુ ચ–જિણં–રાગદ્વેષના જીતનાર ધમ્મં–પંદરમા ધર્મનાથ સ્વામી. સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતા ધર્મને પામી, સંતિં સોળમા શાંતિનાથ સ્વામી. સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી મરકીનો રોગ મટ્યો ને શાંતિ થઇ તેથી તે નામ આપ્યુ ચ–વળી વંદામિ–વાંદુ છુ કુંથુ–સત્તરમા કુંથુનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી શત્રુ કંથવા સરખા થયા તેથી તે નામ આપ્યુ અરં–અઢારમા અરનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાએ

રત્નમય આરો દીઠો તેથી તે નામ આપ્યુ **ચ**-વળી **મલ્લિ**-ઓગણીશમા મલ્લિનાથ સ્વામી, ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને પુલની શય્યાનો દોહદ ઉપન્યો તે દેવતાએ પૂરો પાડયો તેથી તે નામ આપ્યું **વંદે**-વાદું છુ **મુણિસુવ્વયં**-વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમી ગયા તેથી તથા માતાએ મુનિના જેવાં વ્રત પાળ્યાં તેથી તે નામ આપ્યું. **નમિ જિણ**-એકવીશમા નમિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી વેરી નમાડયા તેણે કરી તે નામ આપ્યું **ચ**-વળી **વંદામિ**-વાદુ છું **રિટ્ઠનેમિં**-બાવીશમા અરિષ્ટનેમિ સ્વામી (નેમનાથ), માતાએ સ્વપ્નમા અરિષ્ટ (શ્યામ) રત્નમય (નેમી) ચક્રધારા દીઠી તેથી તે નામ આપ્યું. **પાસં**-ત્રેવીશમા પાર્શ્વનાથ સ્વામી, પિતાની શય્યા નીચે સર્પ આટા દેતો હતો ને તેનો હાથ હેઠે હતો તે માતાએ ગર્ભના પ્રભાવથી જોઇ લઇ ઉપર મુકયો અને વિઘ્ન ગયુ તેથી તે નામ આપ્યુ **તહ**-તેમજ **વદ્ધમાણં**-ચોવીશમા વર્દ્ધમાન સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમા આવ્યા પછી ધન વગેરેના ખૂબ વધારા થયા તેથી તે નામ આપ્યું **ચ**-વળી **એવંમએ**-એ પ્રકારે મે **અભિથુઆ**-નામે કરી સસ્તવ્યા, તે ચોવીશ તીર્થંકર કેવા છે ? **વિહુય**-ટાળ્યા છે **રય**-કર્મરૂપી રજ **મલા**-બાંધેલ કર્મરૂપી મેલ **પહીણ**-ખપાવ્યાં છે **જરમરણા**-જરા ને મરણ **ચઉવિસ પિ**-ચોવીશે એકઠા **જિણવરા**-જિનવર **તિત્થયરા**-તીર્થંકરો **મે**-મુજને **પસીયંતુ**-પ્રસન્ન થાઓ **કિત્તિય**-કીર્તિ કરાયેલા **વંદિય**-નમસ્કાર કરાએલા **મહિયા**-શુભ ધ્યાનયોગે કરી પૂજા કરાએલા **જે એ**-જે કહ્યા તે **લોગસ્સ**-લોકમા **ઉત્તમા**-ઉત્તમ-**સિદ્ધા**-સિદ્ધ પદ પામ્યા **આરૂગ્ગ**-સર્વ રોગ રહિત **બોહિલાભ**-સમકિતરૂપ બોધની પ્રાપ્તિ **સમાહિ**-સમાધિ **વર**-પ્રધાન-**મુત્તમ**-સર્વોત્તમ **દિંતુ**-દીઓ **ચંદેસુ**-ચંદ્રમાથી અધિક **નિમ્મલયરા**-નિર્મળ છો **આઇચ્ચેસુ**-સૂરજ થકી **અહિય**-અધિક **પયાસયરા**-પ્રકાશના કરનાર છો. **સાગર**-સમુદ્ર **વર**-મ્હોટો તે (સ્વયભૂ રમણ મસુદ્ર) **ગંભીરા**-ગંભીર એટલે મ્હોટા સમુદ્રથી પણ વધારે ગંભીર છો **સિદ્ધા**-એવા હે સિદ્ધ ભગવાન **સિદ્ધિં**-મુકિત પદ **મમ**-મને **દિસંતુ**-દીઓ

સાધુ અથવા શ્રી સીમંધર સ્વામીની આજ્ઞા માગી

(૬) સામાયિક આદરવાનો વિધિ.

દ્રવ્યથકી–પ્રથમે કરી, સાવજ્જજોગના–પાપના વ્યાપાર કરવાના પચ્ચક્ખાણ–બંધી. ક્ષેત્રથકી–જમીનથી આખા લોક પ્રમાણે. બધા જગતમાં. કાળથકી–કેટલો વખત બે ઘડી સુધી ઉપરાંત ન પાળું ત્યાં સુધી–બે ઘડી ઉપરાંત જેટલું રહેવું હોય તેટલું ભાવથકી–મનની ધારણાથી છકોટીએ–છ પ્રકારે તે બે કરણ ને ત્રણ જોગથી. પચ્ચક્ખાણ–બંધી. કરેમિ–કરું છું. ભંતે–હે પૂજ્ય સામાઇયં–સમતારૂપી સામાયિક સાવજ્જં–પાપના કામની જોગ–મન વચન કાયાના જોગે પચ્ચક્ખામિ–બંધી કરું છું જાવ-જ્જાં સુધી નિયમ પજ્જુવાસામિ–બંધીની મર્યાદા કરી છે ત્યાં સુધી સેવા કરું છું દુવિહં–બે કરણે. તિવિહેણં–ત્રણ જોગે ન કરેમિ–કરું નહિ ન કારવેમિ–કરાવું નહિ (એ બે કરણ) મણસા–મનની અપતાએ કરી વયસા–વચનથી. કાયસા–કાયા પ્રવર્તાવવી (એ ત્રણ જોગ) તસ્સ–તે સર્વને, ભંતે–હે પૂજ્ય ! પડિક્કમામિ–નિવર્તું છું નિંદામિ–નિંદુ છું આત્માની શાખે ગરિહામિ–ગરહુ છું ગુરુની સાખે અપ્પાણં–અશુભ જોગમા જતા આત્માને વોસિરામિ–વોસરું છું

(૭) નમોત્થુણંનો પાઠ

નમોત્થુણં–નમસ્કાર હો અરિહંતાણં–અરિહંત દેવને ભગ વંતાણં–ભગવંતને આઇગરાણં–ધર્મની આદિના કરનારને તિત્થય-રાણં–તીર્થના સ્થાપનાર એટલે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ચાર જાતના તીર્થના સ્થાપનારને સયંસંબુદ્ધાણં–પોતાની મેળે બુઝ્યા છે તેને પુરિસુત્તમાણં–પુરુષમાંહે ઉત્તમ પુરિસસીહાણં–પુરુષમાંહે સિંહ સમાન, પુરિસ વર પુંડરીયાણં–પુરુષમાંહે ઉત્તમ પુંડરિક કમળ સમાન.–પુરિસ–પુરુષમાંહે–વર–પ્રધાન, ગંધ હત્થીણં–ગંધ હસ્તી સમાન છે જેમ ગંધ હસ્તીને જોઇને બીજા હાથીઓ નાસી જાય તેમ તીર્થંકરને જોઇને બધા મિથ્યાત્વી પાખંડીઓનો મદ ગળી જાય. લોગુત્તમાણં–લોક માંહે ઉત્તમ છે લોગનાહાણં–લોકના નાથ છે લોગહિયાણં લોકના હિતકારી

લોગપઈવાણં-લોકને વિષે દીપક સમાન છે **લોગપજ્જોયગરાણં**-લોક માહે ઉદ્યોત કરનાર **અભયદયાણં**-અભય દાનના દેનાર **ચક્ખુદયાણં** -જ્ઞાનરૂપ ચક્ષુના દેનાર **મગ્ગદયાણં**-મોક્ષ માર્ગના દેનાર **સરણદયાણં** શરણના દેનાર **જીવદયાણ**-સ જમરૂપ જીવતરના દેનાર **બોહિદયાણ**-સમકિતરૂપ બોધના દેનાર **ધમ્મદયાણં**-ધર્મના દેનાર **ધમ્મદેસિયાણં** -ધર્મઉપદેશના દેનાર **ધમ્મનાયગાણ**-ધર્મના નાયક **ધમ્મસારહીણં** -ધર્મરૂપ રથના સારથિ **ધમ્મ**-ધર્મને વિષે, **વર**-પ્રધાન **ચાઉરત**-ચાર ગતિનો અ ત કરવા માટે **ચક્કવટ્ટીણં**-ચક્રવર્તી સમાન છો **દીવો**-સ સાર સમુદ્રમા બૂડતાં જીવને બેટ સમાન **તાણં**-દુઃખના નિવારણ કરનાર **સરણ**-આધાર **ગઈ**-ચાર ગતિમા **પઈટ્ઠાણ**-પડતા જીવને **અપ્પડિહય**-નથી હણાણું એવુ. **વર**-પ્રધાન (કેવળ) **નાણ**-જ્ઞાન. **દ સણ**-દર્શન એટલે દેખવુ. **ધરાણં** ધરનાર **વિયટ્ટ**-ગયુ છે **છઉમાણં** છદ્મસ્થપણુ **જિણાણુ**-જીત્યા છે રાગદ્વેષને **જાવયાણં**-બીજાને જીતાવ્યા છે રાગ, દ્વેષ **તિન્નાણુ**-તર્યા છે સ સારરૂપી સમુદ્ર **તારયાણુ**-બીજાને તારે છે સ સાર સમુદ્રથી **બુદ્ધાણુ**-પોતે સમજ્યા તત્વજ્ઞાનને. **બોહિયાણં** બીજાને તત્વજ્ઞાન સમજાવનાર **મુત્તાણુ** પોતે મુકાણા બહારના તથા અ તરના કર્મ બ ધનથી **મોયગાણં**-બીજાને એથી મુકાવનાર **સવન્નુણુ**-સર્વ જ્ઞાની છે **સવ્વદરિસિણુ**-સર્વ પદાર્થના દેખનાર **સિવ**-ઉપદ્રવ રહિત **મલય**-અચળ **મરૂય**-રાગ રહિત, **મણુ ત**-મરણ રહિત **મક્ખય**-ક્ષયરહિત **મવ્વાબાહ**-બાધા પીડા રહિત **મપુણરાવિત્તિ**-નથી ફરીથી અવતરવુ જેને **સિદ્ધિગઈ**-એહવી સિદ્ધની ગતિ-**નામધેય** -એવું અમર નામ **ઠાણં**-એવુ સ્થાનક **સ પત્તાણુ**-પામ્યા છે. **નમો જિણાણુ**-નમસ્કાર હોજો એવા તીર્થ કરોને **જિયભયાણુ**-સાત ભયના જીતનારને

(પહેલુ નમોત્થુણુ શ્રી સિદ્ધ ભગવ તને કહેવુ બીજુ શ્રી અરિહ ત દેવને કહેવુ તેમા ઠાણુ સ પત્તાણુ ને બદલે ઠાણુ સ પાવિઉ કામાણુ કહેવુ ને પછીના બોલ કહેવા નહિ.)

ત્રીજુ નમોત્થુણુ-વર્તમાનકાળના સ્વધર્માચાર્યો-સ્વધર્મોપદેશકોને કરવાનુ છે તેનો પાઠ .-

નમોત્થુણુ, મમધમ્મ આયરિયસ્સ, મમધમ્મોવદેસિયસ્સ, જાવ સ પાવિઉ કામસ્સ, નમો આયરિયસ્સ.

સામાયિક પારવાનો વિધિ

(પહેલા પાઠથી લોગસ્સ સુધીની ક્રિયા આદરવાની રીતે કરીને છઠ્ઠા પાઠને ઠેકાણે નીચે મુજબ કહેવું)

દ્રવ્યથકી સાવજ્જ જોગનાં પચ્ચક્ખાણ કર્યાં હતાં તે પૂર્ણ થયા તે પારૂ છુ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથકી બેઘડી, ઉપરાંત ન પારૂં ત્યાં સુધી ભાવથકી છ કોટીએ પચ્ચક્ખાણ કર્યા હતા તે પુરા થયા તે પારૂ છુ (૧) એહવા નવમા સામાયિક વ્રતના ઉપરની વિધિ મુજબ આદરેલા સામાયિક વ્રતને વિષે પચઅઈયારા-પાંચ અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ. ત જહા-તે આ પ્રમાણે તે આલોઉં-તે કહી દેખાડુ છુ મણદુપ્પણિહાણે-મન માઠુ પ્રવર્તાવ્યુ હોય વયદુપ્પણિહાણે-વચન માઠુ પ્રવર્તાવ્યુ હોય કાયદુપ્પણિહાણે-કાયા માઠી પ્રવર્તાવી હોય સામાઈયસ્સસઈ-સમતારૂપ સામાયિક અકરણયાએ-અવસર લીધુ કે નહિ તેના અવસર ખબર ન રહ્યા હોય સામાઈયસ્સ સામાયિક અણવટ્ઠિયસ્સ કરણયાએ-પૂરૂ થયા વિના પાર્યું હોય, તસ્સ-તેનુ મિચ્છા મિ દુક્કડં-ખોટુ કીધેલ નિષ્ફળ થાઓ.

(૨) સામાયિકના વિષે દશ મનના દશ વચનના બાર કાયાના એ બત્રીશ દોષમાંથી કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં

(૩) સામાયિકમા આહારસંજ્ઞા-ખાવાની ઇચ્છા થઈ હોય ભય સંજ્ઞા-બીક લાગી હોય મૈથુનસંજ્ઞા-સ્ત્રી સેવવાની ઇચ્છા કરી હોય. પરિગ્રહસંજ્ઞા-લાભ મેળવવાની ઇચ્છા કરી હોય એ ચાર સંજ્ઞા માંહેલી કોઈ સંજ્ઞા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં

(૪) સામાયિકમાં સ્ત્રીકથા* ભત્તકથા, દેશકથા, રાજકથા એ ચાર કથા માંહેલી કોઈ કથા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં

* સ્ત્રીઓએ આ ઠેકાણે પુરુષકથા એમ કહેવું

(૫) **સામાયિક સમકાએણં**-સામાયિક કાયાએ બરાબર રીતે. **ન ફાસિયં**-સ્પર્શ કર્યું.-અંગીકાર કર્યું ન હોય. **ન પાલિયં**-તેવું જ પાળ્યુ ન હોય **ન સોહિય**-શુદ્ધ કર્યું ન હોય **ન તીરિયં** પાર ઉતાર્યું ન હોય **ન કિત્તિય**-કીર્તિ કીધી ન હોય **ન આરાહિયં**-આરાધના કીધી ન હોય **આણાએ**-વીતરાગ દેવની આજ્ઞા પ્રમાણે **અણુપાલિતા**-વિશેષે પારતા થકા **ન ભવઈ**-તે પ્રમાણે ન વરતાયુ હોય **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટા કીધાનુ ફળ નિષ્ફળ થાઓ.

(૬) સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાર્યું, વિધિએ કરતાં અવિધિએ થયુ હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ (૭) સામાયિકમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, જાણતાં અજાણતાં મને, વચને, કાયાએ કરી કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ.

સામાયિકમાં કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર ઓછુ આધક વિપરીત કહેવાણું હોય તો અનંતા સિદ્ધ અને કેવળીની સાખે તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ.

(પછી આગળ મુજબ ત્રણ નમોત્થુણં કહેવાં.)

સામાયિક વ્રત સંપૂર્ણ.

સામાયિક કરતાં મનના દશ, વચનના દશ તથા કાયાના બાર એ પ્રમાણે બત્રીશ દોષ ન લાગે તે માટે નિરંતર ઉપયોગ રાખવો. તે બત્રીશ દોષ નીચે પ્રમાણે :—

મનના દશ દોષ.

૧ **અવિવેક દોષ**-સામાયિક કરે તે વારે સર્વ ક્રિયા કરે પણ મનમાં વિવેક ન હોય એટલે સામાયિક શુ ચીજ છે તે જાણે નહિ અને વિવેકસહિત સામાયિક કરવાથી કોણુ તર્યા છે ? એનાથી શુ ફળ પ્રાપ્તિ છે ? એ કોનુ સાધન છે ? એમા શુ સાધ્ય છે ? વ્યવહાર સામાયિક કયુ અને નિશ્ચય સામાયિક કયુ ? સામાયિકની રીતિ જિનેશ્વરે શા પ્રમાણે કહી છે વગેરે વિવેક વિના જે સામાયિક કરે તે અવિવેકનો પ્રથમ દોષ.

૨ યશો વાંચ્છા દોષ—સામાયિક કરીને કીર્તિની વાંચ્છના કરે એટલે સામાયિક તો નિર્જરાનો હેતુ છે અને સિદ્ધપણનું સાધન છે તેને બદલે તેનાથી કીર્તિની વાછના કરે તે યશો વાંછ દોષ.

૩ ધન વાચ્છા દોષ—સામાયિક કરવાથી ધન–પ્રાપ્તિની ઇચ્છા કરે તે.

૪ ગર્વ દોષ—સામાયિક કર્યાને મનમાં ગર્વ આણ્યો કે હું જ ધર્મ જાણનાર છું હું કેવું સામાયિક કરું છું ! બીજા મૂર્ખ લોકો સામાયિક શું સમજે ? વગેરે બાબતનો જે ગર્વ કરવો તે ગર્વ દોષ. અમે સંઘમાં મોટા છીએ માટે અમારે સામાયક કરવું પડે તે ગર્વ દોષ.

૫ ભય દોષ—એટલે કોઇ પ્રકારના ભયથી કે લોકમાં પોતાની નિંદા થશે એવી બીકથી સામાયિક કરે પણ મનમાં સામાયિક કરવાનો ભાવ ન હોય તે ભય દોષ. સામાયિક ન કરૂં તો આમ કરવું પડશે એવો ભય લાવી સામાયિક કરવા બેસી જાય.

૬ નિદાન દોષ—સામાયિક કરીને ધનાદિકનું અથવા બીજી કોઇ ઇચ્છિત વસ્તુનું નિયાણું કરે તે કારણે સામાયિકનું તો મહત્ ફળ છે, તે ન વિચારતાં એવા ભોગ ઉપભોગ ઉપર લક્ષ રાખી નિયાણું કરી તે વેચી નાખ્યા બરાબર થાય તે માટે તે નિદાન દોષ.

૭ સંશય દોષ—સંશયયુક્ત સામાયિક કરે એટલે મનમાં વિચારે કે સામાયિક કરીએ છીએ તો ખરા પણ આગળ ઉપર ફળ થશે કે નહિ ? એમ પ્રતીતિ નહિ તે.

૮ કષાય દોષ—કષાયમાં સામાયિક કરે એટલે કોઇની સાથે રોષ વધે છે તેથી તેને જવાબ દેવો નથી એમ ધારી સામાયિક કરી બેસે એવું રહસ્ય છે છતાં કષાયયુક્ત કરે તે દોષિત ગણાય, તેનું નામ કષાય દોષ સામાયિકમાં ક્રોધ, માન, માયા લોભ કરે તે કષાય દોષ.

૯ અવિનય દોષ—વિનય રહિત સામાયિક કરે તે. ગુરુ વગેરેનો યથાયોગ્ય વિનય ન કરવો તે

૧૦ અબહુમાન દોષ—બહુ માન રહિત કરે પણ ભક્તિભાવથી ન કરે તે

વચનના દસ દોષ.

૧ **કુત્સિત વચન દોષ**–જે વચન સાંભળી કોઇને લજ્જા, ભય, કષાયાદિ ઉપજે તેવાં કુત્સિત વચન સામાયિકમાં બોલે તે કુત્સિત દોષ

૨ **સહસાકાર દોષ**–સામાયિકમાં આગળ પાછળનો ઉપયોગ રાખ્યા સિવાય અણુવિચાર્યું બોલે તે.

૩ **અસદારોહણ દોષ**–સામાયિકમાં કોઇ ઉપર અસત્ય દોષ (તહોમત) મૂકે તે.

૪ **નિરપેક્ષ વાક્ય દોષ**–સામાયિકમાં શાસ્ત્રની અપેક્ષા વિના સ્વમતિના વચન બોલે તે.

૫ **સંક્ષેપ દોષ**–સામાયિકમાં સૂત્ર પાઠે વચન સંક્ષેપ કરી બોલે, અક્ષર-પાઠાદિ હીણા બોલે તે

૬ **કલહ કર્મ દોષ**–સામાયિકમા કોઈની સાથે કલેશ કરે તે

૭ **વિકથા દોષ**–સામાયિકમા સજ્ઝાય, ધ્યાન, ધર્મકથા, મહાપુરુષના ચરિત્ર અથવા તીર્થંકર આદિનો મહિમા વગેરે ક્રિયા કરવાની કહી છે તે પ્રમાણે ન વર્તતા રાજ્યાદિ વગેરેની ચાર કથા કરે તે

૮ **હાસ્ય દોષ**–સામાયિકમાં કોઇની મશ્કરી કરે તે

૯ **અશુદ્ધ પાઠ દોષ**–સામાયિકનાં સૂત્રાદિ ઉચ્ચાર કરે તેમાં મુખથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ અથવા હ્રસ્વ અક્ષરને ઠેકાણે દીર્ઘ બોલે, કોઇ ઠેકાણે માત્રાહીન અથવા અધિક ઉચ્ચરે, અશુદ્ધ પાઠનો ઉચ્ચાર કરે તે

૧૦ **મુણ મુણ વચન દોષ**–સામાયિક લઇને ઉતાવળે પાઠનો ઉચ્ચાર કરે, સ્પષ્ટ પ્રગટ અક્ષર ન ઉચ્ચરે, પદનુ, ગાથાનુ ઠેકાણું માલૂમ ન પડે, માખીની પેઠે બણુબણુ કરે એમ ગડબડ કરીને પાઠ પૂર્ણ કરે તે

કાયાના બાર દોષ.

૧ **અયોગ્ય આસન દોષ**–સામાયિક કરતી વખતે પગ ઉપર પગ ચડાવીને બેસે, મહાત્મપર્યાય થકી વિનય ગુણની વૃદ્ધિની હાની કરે, વસ્ત્ર-

વડે જાનું બાંધીને બેસે તે પ્રથમ દોષ, માટે જે વડે વિનય ગુણ રહે. ઉદ્ધતાઈ ન જણાય, અજયણા ન થાય તેવી રીતે બેસવું

૨ ચલાસન દોષ આસનને સ્થિર ન રાખે વારવાર આગળ પાછળ ચલાયમાન કરે ને પોતે ચપળતા વાળી કરે તે ચલાસન દોષ કહેવાય.

૩ ચલદષ્ટિ દોષ—સામાયિક લઈને દષ્ટિને નાસિકા ઉપર સ્થાપી મનમા શ્રુતપયોગ રાખી મૌનપણે ધ્યાન ન ધરે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવો હોય તો જયણાયુક્ત પુસ્તક ઉપર દષ્ટિ રાખવા વગેરે શુદ્ધ સામાયિકની રીતિ જે શાસ્ત્રકારે કહેલી છે તે રીતિનો ત્યાગ કરી ચકિત મૃગની જેમ ચારે દિશાએ નેત્રો ફેરવે તે ચલદષ્ટિ દોષ.

૪ સાવદ્યક્રિયા દોષ—કાયાવડે કંઈ સાવદ્ય ક્રિયા કરે અથવા સાવદ્ય ક્રિયાની સંજ્ઞા કરે તે

૫ આલંબન દોષ—સામાયિકમાં દીવાલ પ્રમુખનો આશ્રય છોડી એકાંત બેસવું એ રીતિ છે તે રીતિ ત્યાગી દીવાલ, થાભલા વગેરેને પીઠ લગાડીને બેસે તે કારણે પુંજ્યા વિનાની દીવાલ ઉપર ઘણા જીવોનો વિશ્રામ હોય ત્યા પીઠ લગાડતાં ઘણા જીવોની વિરાધના થાય અથવા ઓઠીંગણ દઈ બેસવાથી નિદ્રાદિક પ્રમાદ વધે અને તેથી શુભ ધ્યાનાદિકમાં ખામી આવે તેથી તે દોષયુક્ત છે

૬ આકુંચન પ્રસારણ દોષ—સામાયિક લઈને કારણ વિના હાથ પગ સંકોચે અથવા લાંબા કરે

૭ આલસ્ય દોષ—સામાયિકને વિષે અંગે આળસ મરડે, ટાચકા ફોડે, કરકડા કરે, કમ્મર વાંકી કરે વગેરે પ્રમાદની આકુલતાના કાર્યો કરે તે

૮ મોટન દોષ—સામાયિકમા અંગુલી પ્રમુખને વાંકી કરી ટાચકા ફોડે તે.

૯ મલ દોષ—સામાયિક લઈને શરીરે ખસ પ્રમુખ થઇ હોય તે વલુરે, મેલ ઉતારે તે.

૧૦ વિમાસણ દોષ—સામાયિકમાં અંગ વિમાસણ કરાવે, હાથનો ટેકો દીએ લમણે હાથ દઈ બેસે તે.

૧૧ નિદ્રા દોષ—સામાયિકમા નિદ્રા કરે તે.

૧૨ વસ્ત્ર સંકોચન દોષ–ટાઢ પ્રમુખની પ્રબળતાથી પોતાને સમસ્ત અંગે સારી પેઠે વસ્ત્ર ઓઢે તે

એ પ્રમાણે મનના દશ દોષ, વચનના દશ દોષ અને કાયાના બાર દોષ એ સર્વ બત્રીસ દોષ થાય. વિવેકી પુરુષો તે દોષ ટાળી શુદ્ધ સામાયિક કરે

નીચેના વીસ દોષ ટાળી કાઉસ્સગ્ગ કરવો.

૧ ઘોડાની પેઠે પગ ઊંચો નીચો કરે તે ઘોટક દોષ ૨ લતાની પેઠે સૂઇ રહે તે લતા દોષ ૩ સ્થંભને આધારે ઓઠીંગે રહી ઉભો ઝુલે તે સ્થંભ દોષ ૪ પર્વતના કૂટની પેઠે અક્કડ ઉભો રહે તે કૂટ દોષ ૫ ઝાલણીઆના ઉંચા ઓઠીંગે રહી કાઉસ્સગ્ગ કરે તે માળા દોષ ૬ ભીલડીની પેઠે હાથ આગળ રાખી કરે તે શબરી દોષ. ૭ વહુની પેઠે ઘુંઘટો કાઢી વસ્ત્ર ઓઢે તે વધુ દોષ ૮ પ્રમાણ ઉપરાંત વસ્ત્ર માથે રાખી કરે તે લબોત્તર દોષ શરીરને સ્તનની પેઠે ઢાકીને કરે તે સ્તન દોષ ૧૦ ગાડાની ઉધની પેઠે બે પગની પાની એકઠી રાખે તે ઊર્ધ્વિકા દોષ. ૧૧ સાધ્વીની પેઠે વસ્ત્ર ઓઢી કરે તે સયતિ દોષ ૧૨ દિગંબરની પેઠે હાથ ઉંચા રાખી કરે તે ખલીન દોષ ૧૩ કાગની પેઠે નેત્ર ચંચળ કરે તે વાયસ દોષ ૧૪ કોઠના ફળ એકઠાં કર્યાની પેઠે વસ્ત્ર એકઠાં કરે તે કવીઠ દોષ ૧૫ શરીરમા ભૂત પ્રવેશ જેમ મસ્તક ધૂણાવે તેમ ધૂણી કાઉસ્સગ્ગ કરે તે શશીકંપન દોષ ૧૬ મૂંગાની પેઠે હું હું કરે તે મૂક દોષ ૧૭ આગળી પાપણે રાખી વિચાર કર્યાની પેઠે કાઉસ્સગ્ગ કરે તે અગુલીભ્રમૂહ દોષ ૧૮ દારૂ શીશામાં નાખતાં ગરમીને યોગે બડબડ થાય તેની પેઠે કરે તે વારૂણી દોષ ૧૯ તરસ્યા કપિની પેઠે હોઠ હલાવે તે પ્રેક્ષા દોષ ૨૦ બીજાની પાસે પાઠ ઉચ્ચરાવી કરે તે અન્ય પાઠોચ્ચરિત દોષ

કાઉસ્સગ્ગ કરતી વખતે ઉપરના વીસ દોષોમાથી એક પણ દોષ ન આવે તેનુ બરાબર ધ્યાન આપવું

શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર

પ્રતિક્રમણ શરૂ કરતાં પહેલા ઊભા થઇ સવિનયે ગુર્વાદિકને અગર તેમની ગેરહાજરીમાં શ્રી સીમંધર ભગવાનને યથાવિધિ વંદણા કરી પ્રતિક્રમણના ત્રણ, આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી

પહેલા આવશ્યક *

(આ ઠેકાણે નવકાર તથા તિક્ખુત્તોનો પાઠ પૂરો કહેવો) પછી સ્વામીનાથ પાપનું આલોચણ, પ્રતિક્રમણની આજ્ઞા (એ પ્રમાણે કહીને) પાઠ ૧ લો ઇચ્છામિણં ભંતે! પડિક્કમણાની આજ્ઞા માગવાનો પાઠ

ઇચ્છામિણં—મારી ઇચ્છા છે ભંતે—હે પૂજ્ય તુબ્ભેહિં—તમારી અબ્ભણુન્નાએ સમાણે—આજ્ઞા થવાથી. દેવસિય—દિવસ સંબંધી પડિક્કમણું—પાપને નિવારણ કરવાને. ઠામિ—એક સ્થાને બેસું છું દેવસિ—દિવસ સંબંધી. જ્ઞાન—જ્ઞાન. દંસણ—દર્શન ચારિત્ર—આવતાં કર્મને રોકવા તે તપ—પૂર્વ કર્મ ખપાવવાં તે અતિચાર—લીધેલા વ્રત ભાંગવાને તૈયાર થવું તે ચિંતવનાર્થં—વિચારવાને અર્થે કરેમિ—કરૂં છું કાઉસ્સગ્ગ—કાયા સ્થિર રાખવી તે (નવકાર તથા કરેમિભંતેનો પાઠ બોલવો)

સ્તુતિ—બાર ગુણ શ્રી અરિહંતના, આઠ ગુણ શ્રી સિદ્ધભગવંતના, છત્રીશ ગુણ શ્રી આચાર્યજીના, પચીશ ગુણ શ્રી ઉપાધ્યાયજીના સત્તાવીશ ગુણ શ્રી સાધુના, એ પંચ પરમેષ્ઠીના મળી એકસો આઠ ગુણ સંબંધી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તપ સંબંધી અવિનય અભક્તિ, આશાતના થઇ હોય તે, મન, વચન કાયાએ કરી જાણપણે, અજાણપણે, આકુટ્ટીપણે, અણાકુટ્ટી પણે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી કાળથી, ભાવથી, દેશથી, સર્વથી વિરાધના કરી હોય, ને દિવસ સંબંધી અવજ્ઞા—અપરાધ કીધા હોય, કરાવ્યો હોય, અનુમોદ્યો હોય તે સર્વે અરિહંત અનંતા સિદ્ધ ભગવાનની સાખે તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં

---

* સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ વિશેષ કરીને અવશ્ય કરવું તેને આવશ્યક કહે છે

પાઠ ૨ જો, ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગં.

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છુ **ઠામિ**-એક ઠેકાણે રહીને કરૂ છું **કાઉસ્સગ્ગ**-કાયા સ્થિર રાખવી તે **જો**-જે **મે**-મારે જીવે **દેવસીઓ**-દિવસ સબંધી **અઇયારો**-અતિચાર **કઓ**-લગાડયો હોય **કાઇઓ**-કાયાએ કરી **વાઇઓ**-વચને કરી **માણુસિઓ**-મને કરી **ઉસુત્તો**-સૂત્રવિરૂદ્ધ કર્યું હોય **ઉમ્મગ્ગો**-જિન માર્ગ છોડીને અન્ય માર્ગ પકડયો હોય **અકપ્પો** - ન ભોગવવા જેવી વસ્તુ ભોગવી હોય. **અકરણિજ્જો**-ન કરવા જેવું કર્યું હોય. **દુજ્ઝાઓ**-માઠું ધ્યાન ધર્યું હોય **દુવ્વિચિંતિઓ**-માઠી ચિંતવણા કરી હોય **અણાયારો**-આચરવા યોગ્ય નહિ **અણિચ્છિયવ્વો**-ઇચ્છવા યોગ્ય નહિ **અસાવગ**-શ્રાવકને નહિ કરવા યોગ્ય **પાઉગ્ગો**-કોઇ પ્રયોગ કર્યો હોય. **નાણે**-જ્ઞાનને વિષે **તહ**-તેમજ **દંસણે**-દર્શનને વિષે **ચરિત્તાચરિત્તે**-જેટલે અંશે પચ્ચક્ખાણ તે ચારિત્ર અને જેટલા અપચ્ચક્ખાણ તે અચારિત્ર તેને વિષે, **સુએ**-સૂત્ર સિદ્ધાંતને વિષે **સામાઇએ**-સમતારૂપ સામાયિકને વિષે **તિણ્હં**-ત્રણ પ્રકારની **ગુત્તિણં**-ગુપ્તિ,-મન, વચન અને કાયા એ ત્રણને **ચઉણ્હ**-ચાર પ્રકારના **કસાયાણં**-કષાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ. **પંચણ્હ**-પાંચ પ્રકારના **માણુવ્વયાણં**-અણુવ્રત (પહેલેથી પાંચ વ્રત) **તિણ્હ**-ત્રણ પ્રકારના **ગુણુવ્વયાણ**-ગુણવ્રત (તે છઠું, સાતમુ અને આઠમુ વ્રત) **ચઉણ્હ**-ચાર પ્રકારના **સિકખાવયાણં**-શિક્ષાવ્રત (તે નવ, દસ, અગિયારને બારમુ વ્રત) **બારસવિહસ્સ**-(એ કહ્યા તે) બાર પ્રકારનાં **સાવગ**-શ્રાવકના **ધમ્મસ્સ**-ધર્મને વિષે **જં**-જે કાંઇ **ખંડિયં**-ખંડિત કર્યુ હોય. **જં**-જે કાંઇ **વિરાહિયં**-વિરાધ્યુ હોય **તસ્સ**-તેનુ **મિચ્છા મિ દુક્કડં**-દુષ્કૃત, પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

સ્તુતિ-પ્રથમ મારો આત્મા અનાદિકાળનો મમતાપણે પરિણમ્યો છે તેને સમતાપણે પરિણમવાને વાસ્તે સાવજ્જ જોગની બંધી કરવી સમભાવનો લાભ તે સામાયિક કહીએ. પ્રથમ સામાયિક આવશ્યક તે સમતા પરિણામ રાખવા માટે નિપજાવવો.

તસ્સઉત્તરીકરણેણંથી ઠેઠ અપ્પાણ વોસિરામી સુધી કહીને તે પછી સ્થિર રહી કાઉસ્સગ્ગ કરવો તેમા **નવાણુ અતિચાર** જે દરેક વ્રત વગેરેને અંતે કહેવાશે તે અથવા ચાર લોગસ્સ મનમા ગોઞવા અને **એક નવકાર** ગણી કાઉસ્સગ્ગ પારવો.

બીજો આવશ્યક

સ્તુતિ— જે સમતાપણે પરિણમ્યા, મમતા પરિહર્યા, ચૌદ રાજ લોકને મસ્તકે સિદ્ધિ વર્યા, સંસાર સમુદ્ર નિસ્તર્યા, સર્વ ઉપમા અલંકૃત સર્વ અઘમળહર, એવા ચોવીશ તીર્થંકર જન્મ, જરા મરણને પરિક્ષીણ કરી, આત્મગુણ, આત્મપણે પરિણમ્યા, સાદિ અનંત ભાવે સિદ્ધ થયા, સમણ રમણરૂપ અનુભવ સ્થિર રહ્યા તમારી સહાયપણે સમતા પ્રગટ થવા મમતા પરિહરવાને અવસરે, સ્મરણ, ચિંતન, મનન, ધ્યાનરૂપે સહાય હોજો. એવા ચોવીશ તીર્થંકરની સ્તુતિરૂપ **બીજો ચઉવીસત્થો** આવશ્યક (લોગસ્સનો પાઠ કહેવો)

ત્રીજો આવશ્યક

સ્તુતિ—હવે એવા ચોવીશ તીર્થંકર જેણે ઓળખાવ્યા તેવા મારા ધર્મગુરુ ધર્માચાર્ય, મહાઉપકારી, જ્ઞાનલોચનના દાતાર, અજ્ઞાનતિમિરના હરણહાર મિથ્યાત્વ કદાગ્રહના મિટાવણહાર, ભવદાવાનળ શમાવવાને અર્થે અમૃતધારા વાણી વરસાવતા, મુજ અપરાધીને ન્યાલ કરવા, માર્ગથી ભૂલ્યાને માર્ગે ચઢાવ્યો, (પછી ભાગ્યની વાત) એવા ધર્મગુરુ ધર્માચાર્ય ધર્મોપદેશક, ધર્માત્મા, છ કાયના ગોવાળ, અધમ ઉદ્ધારણ, ભવદુઃખભંજન, લોચનદાતાર નિર્લોભી, નિર્લાલચી, સમતાવંત, ધૈર્યવંત, વિવેકી વિજ્ઞાની એકાંત ઉપકાર નિમિત્તે મહેરબાની કરી સાચા મિત્રપણે હાથ દઈ મુજ કિંકર અપરાધી, ગુણરહિત કરુણા બુદ્ધિએ ન્યાયમાર્ગ દેખાડી સાચા દેવાધિદેવને ઓળખાવ્યા.

પાઠ ૩ જો વંદણા ઇચ્છામિ ખમાસમણો

(ઉભડક બેસીને આ પાઠ બે વાર બોલવો)

ઇચ્છામિ ખમાસમણો (ઉત્કટ (ઉભડક) આસને બેસીને કહેવું)

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છું ખમા-ક્ષમાવંત સમણો-સાધુ વંદિઉં-વાંદું છું જાવણિજ્જાએ યથાશક્તિ નિસીહિયાએ-અશુભ જોગને નિષેધ કરીને અણુજાણહ-આજ્ઞા આપો. મે-મુજને મિ-મર્યાદામાં ઉગ્ગહં-આવવાની નિસીહિ-નિષેધ કરીને અશુભ જોગને. અહોકાય-

-તમારા ચરણોને-**કાયસંફાસ**-મારી કાયાએ સ્પર્શ કરૂ છું. **ખમણિજ્જો**-ખમજો **ભે**-પૂજ્ય. **કિલામો**-કલેશ ઉપજાવ્યો હોય તે. **અપ્પ**-ગઇ છે **કિલંતાણં**-કિલામના તમારી **બહુ**-ઘણી **સુભેણં**-શુભયોગે કરી **ભે**-પૂજ્ય **દિવસો**-દિવસ **વઇક્કંતો**-વહી ગયો. (ચાલ્યો ગયો) **જત્તા ભે**-જાત્રારૂપ પૂજ્ય **જવણિજ્જં**-જીતી છે ઇંદ્રિયોને **ચ**—અને **ભે**—પૂજ્ય તમે **ખામેમિ**—ખમાવું છું. **ખમાસમણો**-ક્ષમાસહિત સાધુ તમને **દેવસિયં**-દિવસ સંબંધી. **વઇક્કમં**-થયેલા અપરાધને **આવસ્સિયાએ**-અવશ્ય કરણી કરતાં થયેલા અતિચારથી. **પડિક્કમામિ**-હું નિવર્તુ છું **ખમાસમણાણં**-ક્ષમાવંત સાધુની **દેવસિયાએ**-દિવસ સંબંધી. **આસાયણાએ**—આશાતના **તિત્તીસન્નયરાએ**-તેત્રીસ તથા તેથી અનેરે પ્રકારે. **જં**—જે **કિંચિ**-કાંઇ. **મિચ્છાએ**-ખોટું કીધું હોય. **મણ**-મને **દુક્કડાએ**-માઠું કર્યું હોય **વય**-વચને **દુક્કડાએ**-માઠું બોલ્યો હોઉં **કાય**-કાયા **દુક્કડાએ**-માઠી વર્તાવી હોય **કોહાએ**-ક્રોધ કર્યો હોય. **માણાએ**-માન કર્યું હોય **માયાએ**-કપટ કર્યું હોય **લોહાએ**-લોભ કર્યો હોય. **સવ્વકાલિયાએ**-સર્વ કાળને વિષે **સવ્વમિચ્છોવયારાએ**-સર્વ જે કાંઇ ખોટું કર્યું હોય **સવ્વ**-સર્વ **ધમ્માઇ**-ધર્મની **કક્કમણાએ**-કરણીને વિષે. **આસાયણાએ**-આશાતના કરી હોય **જો**-જે **મે**-મને **દેવસિઓ**-દિવસ સબંધી **અઇયારો**-અતિચાર **કઓ**-લાગ્યા હોય. **તસ્સ**-તે અતિચારને **ખમાસમણો**-ક્ષમાવંત સાધુ, **પડિક્કમામિ**-નિવર્તુ છુ **નિંદામિ**-નિંદું છુ, **ગરિહામિ**-ગર્હું છું **અપ્પાણં**-**વોસિરામિ**-આત્માને તજુ છુ, દોષોને આત્માથી તજુ છું (આ પાઠ બે વખત કહેવો)

સ્તુતિ—એવા મારા ધર્મગુરુએ, મુજને ન્યાલ કરવા મહેરબાન થઇને મુજ અપરાધીને સુકૃત કમાણીરૂપ પુંજી સબળ, અર્થ ભાવ, લક્ષ્મી, ભવોભવ કલ્યાણકારી, શિવ-એકાંત સુખકારી, આનંદકારી, જયવિજયકારી પુણ્ય અને ધર્મબુદ્ધિકારી, સુલભબોધબીજદાયક, સંવર કરણી બતાવી મારી સમજણ માફક ભાગ્ય પ્રમાણે, છતી શકિત પ્રમાણે, મૂળગુણ, ઉત્તરગુણ વ્રત, પચ્ચક્ખાણ નિયમ મર્યાદા કરાવી છે, તે પાંચ આચાર સંબંધી થોડા કાળની મર્યાદા કરી ભલા પચ્ચક્ખાણ કરાવ્યાં છે પાંચ અણુવ્રત, ત્રણ ગુણવ્રત ચાર શિક્ષાવ્રતાદિને વિષે કોઇ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર દોષ લાગ્યો હોય, તે

આલોવણું, નિંદણું, ગરહણું, આત્માને વિશુદ્ધ કરી પાપથી પાછા વળતાં કરીને, આત્માને વિશુદ્ધ કરવા સારૂ સંભારી-સંભારી, ધારી-ધારી, વિચારી-વિચારીને દોષ નિવારવા પ્રતિક્રમણરૂપ ચોથો આવશ્યક કરવાની ઈચ્છા ઉપજે છે તે સફળ હોજો. દુષ્કૃત નિષ્ફળ હોજો.

સામાયિક એક, ચઉવીસત્થો એ બે લોગસ્સ બે અને વંદણા ત્રણ એ ત્રણ આવશ્યક પૂરા થયા તેને વિષે કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર ગાથા, સૂત્ર ઓછું અધિક વિપરીત કહેવાણું હોય તે મિચ્છા મિ દુક્કડં

(ચોથા આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી)

ચોથો આવશ્યક

પાઠ ૪ થો-જ્ઞાનના અતિચારનો

દિવસસંબંધી—દિવસને વિષે. જ્ઞાન—જ્ઞાન દર્શન—દર્શન ચારિત્ર—તપને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે આલોઉં—કહી દેખાડું છું આગમે—સૂત્ર, સિદ્ધાંત. તિવિહે—ત્રણ પ્રકારનાં. પણ્ણત્તે—પરૂપ્યા. ત જહા—જેમ છે તેમ કહે છે સુત્તાગમે—સૂત્ર આગમ. અત્થાગમે—અર્થ આગમ એટલે સૂત્રના અર્થ કરવા તે તદુભયાગમે—તે બે આગમ-સૂત્ર તથા અર્થ બન્ને સાથે જ હોય તે એવા જ્ઞાનને વિષે જે અતિચાર દોષ લાગ્યા હોય તે આલોઉં—કહું છું જં વાઇદ્ધં સૂત્ર આઘાં પાછાં ભણાયાં હોય. વચ્ચામેલિયં—ધ્યાન વિના શૂન્ય ઉપયોગે સૂત્ર ભણાયાં હોય હીણક્ખરં—ઓછો અક્ષર ભણાયો હોય. અચ્ચક્ખરં—અધિક અક્ષર ભણાયો હોય પયહીણં—પદ ઓછું ભણાયું હોય. વિણયહીણં—વિનયરહિત ભણાયું હોય. જોગહીણં—મન, વચન કાયાના જોગ સ્થિર કર્યા વિના ભણાયું હોય ઘોસહીણં—શુદ્ધ ઉચ્ચારરહિત ભણાયું હોય સુટ્ઠુદિન્નં—રૂડું જ્ઞાન અવિનીતને દીધું હોય, દુટ્ઠુપડિચ્છિયં—દુષ્ટ રીતે ભણાયું હોય અકાલે કઓ સજ્ઝાઓ—સંધ્યાકાળ આદિ ચાર કાળ, તે વખતે સજ્ઝાય કરી હોય. કાલે ન કઓ સજ્ઝાઓ—જે વખત છે તે વખત સજ્ઝાય ન કરી હોય. અસજ્ઝાઇએ સજ્ઝાયં—લોહી, પરૂ આદિ અપવિત્ર જગ્યાએ સજ્ઝાય કરી હોય. સજ્ઝાઇએ ન સજ્ઝાયં—સજ્ઝાય કરવા યોગ્ય જગા હોય ત્યાં સજ્ઝાય ન કરી હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં—એ ચૌદ પ્રકારના અતિચાર માંહેલો કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તે ખોટું કરેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૫-મો સમકિતનો.

દંસણ-સદ્દહણા, આસ્થા, **સમકિત**[1]-ત્રણતત્ત્વની શુદ્ધિ પૂર્વક, પદાર્થોમાં **પરમત્થ-પરમ અર્થ**-નવતત્ત્વ જાણીને તેમાંથી આત્માનો અનુભવ કરવો તે આત્માના શુદ્ધ ગુણોમાં રમણતા **સંથવો**-રાગ, દ્વેષ રહિત દૃષ્ટિ પરિચય કરવો, **વા**-અથવા **સુદિટ્ઠ**-ભલી દૃષ્ટિથી **પરમત્થ**-એ મહાન અર્થની **સેવણા**-જેને અનુભવ છે, સેવના કરવી **વા વિ**-અને વળી **વાવન્ન**-સમકિત પામી તેમાંથી ખસી ગયા હોય તે **કુદંસણ**-ત્રણસે ત્રેસઠ પાખડી (મૂળગું સમકિત જેને ન હોય) **વજ્જણા**-તેને વર્જવા, ત્યાગ કરવો **સમ્મત્ત**-એ સમકિતવંતની **સદ્દહણા**-શ્રદ્ધા. **એવા સમકિતના સમણોવાસએણં**-એવા સમકિત જીવ, સાધુના પાસાના સેવનાર શ્રાવકને **સમ્મત્તસ્સ**-સમકિતના. **પંચ**-પાચ **અઈયારા**-અતિચાર **પેયાલા**-મોટા પાતાળ કળશ સમાન **જાણિયવ્વા**-જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**-(પણ) આચરવા નહિ. **તંજહા**-જેમ છે તેમ તે—તે **આલોઉ**-કહું છુ **સંકા**-સમકિતને વિષે શંકા રાખે (જૈનધર્મ ખરો હશે કે ખોટો હશે?) **કંખા**-મિથ્યાત્વના મતની ઇચ્છા કરવી તે **વિત્તિગિચ્છા**-કરણીના ફળનો સંદેહ આણે. **પરપાસંડ** બીજા પાખડીના મતના **પસંસા**-વખાણ કર્યા હોય **પરપાસંડ**-બીજા પાખડીનો **સંથવો**-સમાગમ કર્યો હોય (કેમકે જે પોતાના મતમા જાણીતો ન હોય ને બીજાનો સમાગમ કરે તો તે એક તરફી વિચારથી ખસી જાય છે) એ પાચ અતિચાર મધ્યેથી કોઇ અતિચાર લાગ્યો હોય તો **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ**-તે ખોટુ કીધેલુ નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૬ ઠો-પહેલું અણુવ્રત.

પહેલુ-પહેલુ **અણુવ્રત**-નાનુ (સાધુના વ્રતથી) **થૂલાઓ પાણા ઇવાયાઓ**-મોટકા પ્રાણી હણવાથી **વેરમણં**-નિવર્તુ છુ **ત્રસ જીવ**-

[1] પાચ ગુણ જેનામાં હોય તેને સમકિત કહેવું ૧ સમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા ૫ આસ્થા

આલવણુ, નિંદણુ, ગર્હણુ, આત્માને વિશુદ્ધ કરી પાપથી પાછો પગલાં ભરીને, આત્માને વિશુદ્ધ કરવા માટે સંભારી-સંભારી, ધારી-ધારી, વિચારી-વિચારીને દોષ નિવારવા પ્રતિક્રમણરૂપ ત્રીજા આવશ્યક કરવાની રુચિએ ઉપજી છે તે સફળ હોજો. દુષ્કૃત નિષ્ફળ હોજો

સામાયિક એક ચઉવીસત્થો એટલે લોગસ્સ બે અને વંદણા ત્રણ એ ત્રણ આવશ્યક પૂરા થયા તેને વિષે કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર ઓછું અધિક વિપરીત કહેવાણું હોય તે મિચ્છા મિ દુક્કડં

(ચોથા આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી)

ચોથો આવશ્યક.

પાઠ ૪ થો-જ્ઞાનના અતિચારનો

દિવસસંબંધી—દિવસને વિષે જ્ઞાન—જ્ઞાન દર્શન—દર્શન ચારિત્ર—તપને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે આલોઉં—હું કહું છું આગમે—સૂત્ર, સિદ્ધાંત તિવિહે—ત્રણ પ્રકારના પણ્ણત્તે-પરૂપ્યા. તં જહા—જેમ છે તેમ કહે છે સુત્તાગમે—સૂત્ર આગમ. અત્થાગમે—અર્થ આગમ એટલે સૂત્રના અર્થ કરવા તે તદુભયાગમે-તે બે આગમ-સૂત્ર તથા અર્થ બન્ને સાથે જ હોય તે એવા જ્ઞાનને વિષે જે અતિચાર દોષ લાગ્યા હોય તે આલોઉં—કહું છું જં વાઇદ્ધં સૂત્ર આઘાં પાછાં ભણાયાં હોય. વચ્ચામેલિયં—ધ્યાન વિના શૂન્ય ઉપયોગે સૂત્ર ભણાયાં હોય હીણક્ખરં—ઓછા અક્ષર ભણાયા હોય અચ્ચક્ખરં-અધિક અક્ષર ભણાયા હોય પયહીણં-પદ ઓછું ભણાયું હોય. વિણયહીણં-વિનયરહિત ભણાયું હોય. જોગહીણં-મન, વચન કાયાના જોગ સ્થિર રાખ્યા વિના ભણાયું હોય. ઘોસહીણં-શુદ્ધ ઉચ્ચારરહિત ભણાયું હોય સુટ્ઠુદિન્નં-રૂડું જ્ઞાન અવિનીતને દીધું હોય. દુટ્ઠુપડિચ્છિયં-દુષ્ટ રીતે ભણાયું હોય. અકાલે કઓ સજ્ઝાઓ-સંધ્યાકાળ આદિ ચાર અકાળ, તે વખતે સજ્ઝાય કરી હોય. કાલે ન કઓ સજ્ઝાઓ-ખરો વખત છે તે વખત સજ્ઝાય ન કરી હોય. અસજ્ઝાઇએ સજ્ઝાય-લોહી, પરૂ આદિ અપવિત્ર જગ્યાએ સજ્ઝાય કરી હોય. સજ્ઝાઇએ ન સજ્ઝાય-સજ્ઝાય કરવા યોગ્ય જગ્યા હોય ત્યાં સજ્ઝાય ન કરી હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-એ ચૌદ પ્રકારના અતિચાર માંહેલો કોઇ દોષ લાગ્યો હોય તે ખોટું કરેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૫-મો સમકિતનો.

દંસણ-સદ્દહણા, આસ્થા, **સમકિત**[૧]-ત્રણતત્ત્વની શુદ્ધિ પૂર્વક, પદાર્થોમા **પરમત્થ-પરમ અર્થ**-નવતત્ત્વ જાણીને તેમાંથી આત્માનો અનુભવ કરવો તે આત્માના શુદ્ધ ગુણોમાં રમણતા **સથવો**-રાગ, દ્વેષ રહિત દૃષ્ટિ પરિચય કરવો, **વા**-અથવા **સુદિઠ્ઠ**-ભલી દૃષ્ટિથી **પરમત્થ**-એ મહાન અર્થની **સેવણા**-જેને અનુભવ છે, સેવના કરવી **વા વિ**-અને વળી **વાવન્ન**-સમકિત પામી તેમાંથી ખસી ગયા હોય તે **કુદંસણ**-ત્રણસે ત્રેસઠ પાખડી (મૂળગું સમકિત જેને ન હોય) **વજ્જણા**-તેને વર્જવા, ત્યાગ કરવો **સમ્મત્ત**-એ સમકિતવંતની **સદ્દહણા**-શ્રદ્ધા. **એવા સમકિતના સમણોવાસએણં**-એવા સમકિત જીવ, સાધુના પાસાના સેવનાર શ્રાવકને **સમ્મત્તસ્સ**-સમકિતના. **પંચ**-પાચ **અઈયાર**-અતિચાર **પેયાલા**-મોટા પાતાળ કળશ સમાન **જાણિયવ્વા**-જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**-(પણ) આચરવા નહિ. **તંજહા**-જેમ છે તેમ તે—તે **આલોઉ**-કહુ છુ **સંકા**-સમકિતને વિષે શકા રાખે (જૈનધર્મ ખરો હશે કે ખોટો હશે ?) **કંખા**-મિથ્યાત્વના મતની ઇચ્છા કરવી તે **વિત્તિગિચ્છા**-કરણીના ફળનો સદેહ આણે. **પરપાસંડ** બીજા પાખડીના મતનાં. **પસંસા**-વખાણ કર્યા હોય. **પરપાસંડ**-બીજા પાખડીનો **સંથવો**-સમાગમ કર્યો હોય (કેમકે જે પોતાના મતમાં જાણીતો ન હોય ને બીજાનો સમાગમ કરે તો તે એક તરફી વિચારથી ખસી જાય છે) એ પાચ અતિચાર મધ્યેથી કોઇ અતિચાર લાગ્યો હોય તો **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટુ કીધેલું નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૬ ઠો-પહેલુ અણુવ્રત.

પહેલુ-પહેલુ **અણુવ્રત**-નાનુ (સાધુના વ્રતથી) **થૂલાઓ પાણા ઇવાયાઓ**-મોટકા પ્રાણી હણવાથી **વેરમણં**-નિવર્તુ છુ **ત્રસ જીવ**-

---

૧ પાચ ગુણ જેનામા હોય તેને સમકિત કહેવુ ૧ સમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકપા ૫ આસ્થા.

હાલતા ચાલતા જીવ (તે કહે છે.) બેઇંદ્રિય–બે ઇંદ્રિયવાળા. તેઇંદ્રિય–ત્રણ ઇંદ્રિયવાળા. ચઉરિંદ્રિય–ચાર ઇંદ્રિયવાળા, પંચેંદ્રિય–પાંચ ઇંદ્રિયવાળા જીવ–પ્રાણી જાણી–જાણીને પીછી–ઓળખ્યા છતાં સ્વસંબંધી–પોતાના સગાસંબંધી. શરીરમાંહેલા પીડાકારી–પોતાના શરીરમાં પીડા ઉપજાવે એવા જીવ. સઅપરાધી–પોતાનો અપરાધ જેણે કર્યો હોય તે પણ વિગલેંદ્રિય વિનાના–જ્ઞાન રહિત (ભાન રહિત) તે બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય ચઉરિંદ્રિય તથા પાગલ એ વરજીને આકુટ્ટિ–જાણીને, હણવા–હણવાની નિમિત્તે–બુદ્ધિએ. હણવાના–હણવાની પચ્ચક્ખાણ–બંધી. તથા સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય પણ હણવાનાં પચ્ચક્ખાણ જાવજ્જીવાએ–જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી દુવિહં–બે કરણે કરી તિવિહેણં–ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ–કરૂં નહિ, ન કારવેમિ–બીજા પાસે કરાવું નહી મણસા–મને કરી વયસા–વચને કરી કાયસા–કાયાએ કરી એવા–એવા. પહેલા–પહેલાં, થૂલ–મોટા પ્રાણાતિપાત–જીવ હણવા થકી વેરમણ–નિવર્તવાના વ્રતના–વ્રતના પંચ–પાંચ અઇયારા–અતિચાર પેયાલા–પાતાળ કળશ સમાન. જાણિયવ્વા–જાણવા. ન સમાયરિયવ્વા–(પણ) આચરવા નહિ. તં જહા–જેમ છે તેમ તે આલોઉં–કહું છું બંધે–ક્રોધ વશે તાણીને બાંધ્યો હોય. વહે–ઘણો માર માર્યો હોય. છવિચ્છેએ–અવયવ છેદ્યાં હોય (કાન, નાક આદિ) અઇભારે–ઘણો ભાર ભર્યો હોય (ગજા ઉપરાંત) ભત્તપાણવોચ્છેએ–અન્ન પાણી ભોગવતા અટકાવ્યા હોય. (ભાત, પાણીની અંતરાય પાડી હોય) તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં–તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૭ મો—બીજું અણુવ્રત

બીજું અણુવ્રત–બીજું અણુવ્રત થૂલાઓ–મોટું મુસાવાયાઓ–જૂઠું બોલવાથી વેરમણં–નિવર્તું છું કન્નાલીક–કન્યા સંબંધી કામમાં ગોવાલિક–ગાય, ભેંશ આદિ ઢોર સંબંધી કામમાં.

ખુલાસો–જીવને જાણીને ઓળખીને ઉદ્દેશીને, હણવાની બુદ્ધિથી હણવાની બંધી છે તેમાં ગામ સિવાય અપરાધીની છૂટ છે તે અપરાધી કોણ તો કે સ્વસંબંધી શરીર માંહેલા પીડાકારી.

ભોમાલીક-જમીનના કામમાં **થાપણુ**-થાપણુ ઓળવવી **મોસો**-પચેન્દ્રિય જીવનો વધ થાય અથવા કોઇને મોટા દુઃખનુ કારણુ થાય તેવી, **મોટકી કુડી સાખ**-મોટી ખોટી સાક્ષી આપવા સંબંધી **ઇત્યાદિક**-એ વગેરે **મોટકુ**-મોટુ જૂઠું-જૂઠુ. **બોલવાના**-બોલવાની. **પચ્ચક્ખાણુ**-બંધી, ત્યાગ **જાવજ્જીવાએ**-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. **દુવિહ**-બે કરણુ. **તિવિહેણું**-ત્રણુ જોગે કરી, **ન કરેમિ**-(એ કામ) હું કરૂ નહિ **ન કારવેમિ**-(બીજા પાસે તેવું કામ) કરાવું નહિ. **મણુસા**-મને કરી **વયસા**-વચને કરી **કાયસા**-કાયાએ કરી **એવા બીજા થૂલ**-મોટા. **મૂષાવાદ**-જૂઠુ બોલવાનુ-**વેરમણુ**-તજવાના. **વ્રતના**-વ્રતના **પચ**-પાચ **અઈયારા**-અતિચાર. **જાણિયવ્વા**-જાણુવા **ન સમાયરિવ્વા**-(પણુ) આચરવા નહિ **તજહા**-જેમ છે તેમ **તે આલોઉં**-કહુ છુ. **સહસા ભકખાણે**-ધ્રાસકો પડે એવુ બોલાણું હોય **રહસા ભખ્ખાણે**-કોઇની છાની વાત ઉઘાડી કરી હોય **સદારમંતભેએ**-પોતાની સ્ત્રીના મર્મ ઉઘાડા કર્યા હોય. **મોસોવએસે**-ખોટો ઉપદેશ કર્યો હોય **કુડલેહકરણે**-ખોટા લેખ કર્યા હોય **તસ્સમિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટુ કીધેલુ નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૮ મો-ત્રીજુ અણુ વ્રત.

ત્રીજુ અણુવ્રત-અણુવ્રત **થુલાઓ**-મોટું **અદિન્નાદાણાઓ**-અણુ દીધેલું લેવાથી એટલે ચોરી કરવાથી **વેરમણુ**-નિવર્તુ છું, **ખાતર ખણી**-ખાતર ખોદીને **ગાંઠડી છોડી**-કોઇની ગાંસડી છોડી **તાળુ પર કુચીએ કરી**-કોઇનુ તાળુ બીજી કુચીએ ઉઘાડીને. **પડી વસ્તુ ધણીયાતી જાણી**-કોઇ પડેલી વસ્તુ તેનો કોઇ ધણી છે એમ જાણ્યા છતા લેવી. **ઈત્યાદિ** એ વગેરે બીજી **મોટકુ અદત્તાદાન લેવાનાં પચ્ચક્ખાણુ**-મોટી કોઇની ચીજ રજા વગર લેવાની બંધી (તેમા એટલો આગાર કે), **સગાં સબંધી તથા વ્યાપાર સંબંધી, નિભરમી વસ્તુ ઉપરાંત** ભ્રમ વિનાની વસ્તુ એટલે એવી હલકી કે જે લેતા કોઇ ચોર ઠરાવે કે ઠપકો આપે નહિ તે સિવાય બીજી બધી વસ્તુઓ **અદત્તાદાન લેવાનાં પચ્ચક્ખાણુ**-આપ્યા વગર લેવાની એટલે ચોરી કરવાની બંધી. **જાવજ્જીવાએ**-જ્યાં સુધી જીવુ ત્યા સુધી **દુવિહં**-બે કરણે કરી **તિવિહેણુ**-ત્રણુ જોગે કરી **ન કરેમિ**-હુ પોતે ચોરી કરૂ નહિ **ન કારવે**-

મિ—બીજા પાસે કરાવું નહિ મણસા—મને કરી વયસા—વચને કરી કાયસા—કાયાએ કરી એવા ત્રીજા થુલ—મોટા અદત્તાદાન—ચોરી કરવાનું વેરમણ વ્રતના—તજવાના વ્રતના પંચ—પાંચ. અઈઆરા—અતિચાર. જાણિયવ્વા—જાણવા. ન સમાયરિયવ્વા—આચરવા નહિ. તજહા—તે જેમ છે તેમ. તે આલોઉં—કહું છું તેનાહડે—ચોરીની વસ્તુ લીધી હોય. તક્કરપ્પઓગે—ચોરને મદદ આપી હોય. વિરૂદ્ધ રજ્જાઇક્કમે—રાજ્ય વિરુદ્ધ કીધું હોય એટલે દાણચોરી વગેરે રાજ્યએ મનાઈ કરેલા ગુના કીધા હોય કુડતોલે—ખોટું તોળ્યું હોય. કુડમાણે—ખોટું માપ્યું હોય. ભર્યું હોય તપ્પડિરૂવગવવહારે—સારી વસ્તુ દેખાડી નરસી આપી હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં—તે ખોટું કીધેલ નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૯ મો—ચોથું અણુવ્રત.

ચોથું અણુવ્રત—અણુવ્રત. થૂલાઓ—મોટું મેહુણાઓ—મૈથુન સેવવાથી વેરમણં—નિવર્તુ છું સદારx—પોતાની સ્ત્રી જ સંતોસિએ—સંતોષ રાખવો. અવસેસ—તે સિવાય બીજી કોઈ સાથે મેહુણવિહના મૈથુન સેવવાની પચ્ચક્ખાણ—બંધી ત્યાગ (અને સ્ત્રીને સભરથાર—પોતાના ભરથારથી જ સંતોસિએ—સંતોષ રાખવો. અવસેસ—તે સિવાય બીજા કોઈની સાથે મેહુણ—મૈથુન સેવવાનાં—કરવાની પચ્ચક્ખાણ—બંધી) અને જે સ્ત્રી પુરૂષને મૂળથકી કાયાએ કરી મેહુણ—મૈથુન સેવવાના પચ્ચક્ખાણ હોય—સેવવાની બંધી હોય. તેને દેવતા મનુષ્ય તિર્યચ—દેવતા, માણસ પશુ વગેરે. સબંધી મેહુણના મૈથુન સેવવાની પચ્ચખાણ—બંધી, ત્યાગ, જાવજ્જીવાએ—જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી દેવતાસબંધી—તેમાં દેવતાની સાથે દુવિહં—બે કરણે તિવિહેણં—ત્રણ જોગે ન કરેમિ—એ કામ કરૂં નહિ. ન કારવેમિ—બીજા પાસે કરાવું નહિ. મણસા—મને કરી. વયસા—વચને કરી. કાયસા—કાયાએ કરી અને મનુષ્ય તિર્યચ સબંધી અને માણસ તથા પશુ વગેરેને સાથે એગવિહં—એક કરણે. એગવિહેણં—એક જોગે ન કરેમિ—એ કામ કરૂં નહિ કાયસા—કાયાએ કરી એવા ચોથા થૂલ—મોટા મેહુણ—મૈથુન, વેરમણવ્રતના—ત્યાગ કરવાના વ્રતના. પંચ—પાંચ. અઈઆરા—

x અહીં સ્ત્રીએ "સભરતાં સંતોસિએ" કહેવું

પમાણાઇક્કમે-એ પગ, બે પગની મર્યાદા ઓળગી હોય. કુવિયપમાણાઇક્કમે—ધરવખરીની મર્યાદા ઓળગી હોય. તસ્સ મિચ્છામિ દુક્કડં-તે ખોટું કીધેલ નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૧ મો—છઠ્ઠું દિશિવ્રત.

છઠ્ઠું દિશિવ્રત દિશાઓની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત ઉડ્ઢદિસિનું-ઉંચી દિશાનું યથાપરિમાણ-મર્યાદા કરી છે અધોદિસિનું-નીચી દિશાની યથા પરિમાણ-મર્યાદા કરી છે. તિરિયદિસિનું-ત્રાંછી (વચલી) જમીનની દિશાની (ઉત્તર, પૂર્વ, અને પશ્ચિમ) યથા પરિમાણ-મર્યાદા કરી છે એ યથા પરિમાણ કીધું છે એ પ્રમાણે મર્યાદા કરી છે. તે ઉપરાંત-તે સિવાય સઇચ્છાએ-પોતાની મરજીથી કાયાએ જઈને પોતાની કાયાએ કરીને *પાંચ આશ્રવ સેવવાના-ભોગવવાના પચ્ચક્ખાણ બાંધી. જાવજ્જીવાએ-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. દુવિહં-બે કરણે કરી. તિવિહેણં-ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ-હું કરૂ નહિ ન કારવેમિ-બીજા પાસે એ કામ કરાવું નહિ, મણસા-મને કરી વયસા-વચને કરી કાયસા-કાય એ કરી એવા છઠ્ઠાદિશિવેરમણ વ્રતના-એ પ્રમાણે દિશાની મર્યાદા ઉપરાંત કોઈ દિશાએ જવાનું તજી દેવાના વ્રતના પંચ-પાંચ અઇયારા-અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા. ન સમાય-રિયવ્વા-આચરવા નહિ તં[illegible] [illegible] આલોઉં-તે જેમ છે [illegible]

ઉડ્ઢદિસિપમાણાઇક્કમે-ઉંચી [illegible] પ્રમાણ અતિ [illegible]
મર્યાદા ઓળગી હોય. [illegible] -ણાઇક્કમે-
મર્યાદા ઓળ[illegible] [illegible] પમાણાઇક્કમે
(પૂર્વ પશ્ચિ[illegible] [illegible] ઓળગી [illegible]
ક્ષેત્ર વૃધ્ધિ-[illegible] [illegible] હોય
સઇંદ પરમા [illegible]
તે ખોટું કી[illegible]

---

* ૧

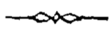
પાઠ ૧૨ મો-સાતમું વ્રત.

સાતમું વ્રત ઉભોગ-જે વસ્તુ એકજવાર ભોગવાય તે ખાન-પાનાદિ. **પરિભોગવિહ**-જે વસ્તુ વારવાર ભોગવવામાં આવે તે ઘરેણા, લુગડાં વગેરે તેની મર્યાદાની **પચ્ચક્ખાયમાણે**-બંધી કરવી ૧ **ઉલ્લણિયાવિહ**-અંગ-લૂવાના વસ્ત્રની મર્યાદા ૨ **દંતણુવિહં**-દાતણની મર્યાદા ૩ **ફલવિહં**-ફળની મર્યાદા ૪ **અભ્ભંગણુવિહ**-તેલ વગેરે શરીરે ચોપડવાની વસ્તુની મર્યાદા ૫ **ઉવ્વટણુવિહ**-મર્દન કરવાની વસ્તુ (પીઠી વગેરે) ની મર્યાદા. ૬ **મંજણુવિહં**-નાહવાના પાણી વગેરેની મર્યાદા ૭ **વત્થવિહ**-વસ્ત્રની મર્યાદા ૮ **વિલેવણુવિહં**-વિલેપન કરવાની વસ્તુની મર્યાદા ૯ **પુપ્ફવિહ**-પુષ્પ-ફુલની મર્યાદા ૧૦ **આભરણુવિહં**-ઘરેણાની મર્યાદા ૧૧ **ધુપવિહં**-ધુપ કરવાની મર્યાદા ૧૨ **પેજ્જવિહ**-પીવાની વસ્તુ ઓસડ, કવાથ વગેરેની મર્યાદા ૧૩ **ભક્ખણુવિહં**-સુખડીની મર્યાદા ૧૪ **ઉદનવિહં**-ધાનની જાતની મર્યાદા. ૧૫ **સુપવિહ**-કઠોળની મર્યાદા ૧૬ **વિગયવિહં**-(ઘી, તેલ, દૂધ, દહીં, ગોળ આદિ) વગેરેની મર્યાદા. ૧૭ **સાગવિહ**-લીલોત્રી શાકની મર્યાદા ૧૮ **મહુરવિહ**-મેવાની મર્યાદા. ૧૯ **જમણુવિહં**-જમવાની મર્યાદા અમુક વખત આટલી વસ્તુ ખાવી ૨૦ **પાણીવિહ** પાણીની મર્યાદા ૨૧ **મુખવાસવિહં**-સોપારી, લવિંગ, એલચી, વગેરે મુખવાસની મર્યાદા ૨૨ **વાહણુવિહ**-અશ્વાદિક વાહનની મર્યાદા ૨૩ **વાહનિવિહ**-પગરખા વગેરેની મર્યાદા ૨૪ **સયણુવિહં**-શય્યા, પલંગ આદિ સૂવાની વસ્તુની મર્યાદા ૨૫ **સચિત્તવિહ**-સચેત (જીવ સહિત) વસ્તુની મર્યાદા ૨૬ **દવ્વવિહ**-બીજાં દ્રવ્ય એટલે પદાર્થની મર્યાદા **ઇત્યાદિકનું યથા પરિમાણુ કીધુ છે**- એ તથા એ સિવાય વસ્તુની જે પ્રમાણે મર્યાદા બાંધી, ફલાણી વસ્તુ મારે આજ આટલી ખાવા કે પીવી તથા ફલાણી વસ્તુ આજ ભોગવવી કે નહિ ઈત્યાદિ) **તે ઉપરાંત**-જે મર્યાદા બાંધી છે તે ઉપરાંત. **ઉવભોગ**--જે વસ્તુ એકજ વાર ભોગવવામાં આવે તે **પરિભોગ**-જે વસ્તુ વારવાર ભોગવવામાં આવે તે **ભોગનિમિત્તે**-ભોગવવાની મરજી કરી **ભોગવવાના પચ્ચક્ખાણુ**-ભોગવવાની બંધી **જાવજ્જીવાએ**- જ્યા સુધી જીવું ત્યાં સુધી **એગવિહ**-એક કરણે કરી **તિવિહેણુ**-ત્રણ જોગે કરી **ન કરેમિ**—એ કામ કરૂ નહિ **મણુસા**—મને કરી **વયસા**—વચને કરી **કાયસા**—કાયાએ કરી **એવા—સાતમા ઉવભોગ**—એકજ વાર ભોગવવાની વસ્તુ, **પરિભોગ**--વારવાર

ભોગવવાની વસ્તુ દુવિહે-બે પ્રકારે પન્નત્તે- કહી છે તંજહા-તે જેમ છે તેમ ભોયણાઓ-ભોજનનો એક ભેદ. કમ્મઓ-વ્યાપારનો બીજો ભેદ ભોયણાઓ-ભોજનના. સમણોવાસએણં - શ્રાવકને પંચઅઇયારા-પાંચ અતિચાર. જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા-(પણ) આચરવા નહિ. તંજહા-તે જેમ છે તેમ તે આલોઉં-કહું છું સચિત્તાહારે-સચેત વસ્તુ ખાધી હોય (વનસ્પતિ આદિ કાચું ખાધું) સચિત્તપડિબદ્ધાહારે-સચેતની સાથે લાગેલી વસ્તુ (લીમડાનો ગુંદ વગેરે) ખાધા હોય અપ્પોલિઓસહિભક્ખણયા - વસ્તુમાં જીવના પ્રદેશ રહી ગયા હોય એવી વસ્તુ ખાધી હોય - કાચું પાકું શાક આદિ દુપ્પોલિઓસહિભક્ખણયા-ખાટી રીતે પકવેલી વસ્તુ ખાધી હોય ભડથાં વગેરે તુચ્છોસહિભક્ખણયા-ખાવું થોડું ને નાખી દેવું ઘણું, એવી વસ્તુ ખાધી હોય (સીતાફળ શેરડી વગેરે) એ પાંચ પ્રકારની વસ્તુ ખાધી હોય તો અતિચાર લાગે કમ્મઓણં-વ્યાપારના સમણોવાસએણં-શ્રાવકને. પન્નરસ કમ્માદાણાઇં-૧૫ પ્રકારે કર્મ આવવાનાં ઠેકાણાં જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ તંજહા-જેમ છે તેમ તે આલોઉં-કહું છું ઇંગાલકમ્મે-અગ્નિનો વેપાર કીધો હોય (લુહારાદિ) વણકમ્મે-મોટા મોટા વનના ઝાડ કાપી વેપાર કીધો હોય સાડીકમ્મે-જોડ કરીને વસ્તુ વેચવાનો વેપાર કીધો હોય (બળી, દારૂ વગેરેનો) ભાડીકમ્મે-ગાડાં ઘર વગેરે નવાં કરાવી તેના ભાડાં ખાવાનો વેપાર કર્યો હોય. ફોડીકમ્મે-પૃથ્વીનાં પેટ ફોડાવવાનો વેપાર કીધો હોય (કૂવા, વાવ આદિ કરાવવાનો) દંતવાણિજ્જે-હાથીદાંત વગેરેનો વેપાર કીધો હોય. કેસવાણિજ્જે-ચમરી ગાય વગેરેના વાળનો વેપાર કીધો હોય રસવાણિજ્જે-મદિરાદિના રસનો વેપાર કીધો હોય લક્ખવાણિજ્જે-લાખ વગેરેનો વેપાર કીધો હોય વિસવાણિજ્જે-વિષ (ઝેર)નો વેપાર કીધો હોય જંતપીલણકમ્મે-ઘાણી સંચા વગેરે યંત્રોનો વેપાર કીધો હોય નિલ્લંછણકમ્મે-બળદ ઘોડા વગેરેના અવયવ સમાર્યાનો વેપાર કીધો હોય દવગ્ગિદાવણિયા દાવાનળ સળગાવ્યો હોય. સર-સરોવર દહ-દ્રહ કુંડ તલાગ તળાવ પરિસોસણયા ઉલેચાવ્યા હોય. અસઇજણપોસણયા-દાસ તથા ગુલામ આદિને ઉછેરી ઉછેરીને વેચ્યા હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-એ ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૩મો–આઠમુ વ્રત

આઠમુ વ્રત અણુટ્ઠાદંડનું–સ્વાર્થ વિના આત્મા દંડાય છે **વેરમણ**–(તેથી) નિવર્તું છુ **ચઉવ્વિહે**–ચાર પ્રકારે **અણુટ્ઠાદંડે**–અર્થ વિના દંડ પડે છે. **પન્નત્તે**–તે કહે છે **તંજહા**–જેમ છે તેમ **અવજ્ઝાણાચરિય**–આર્ત તથા રૌદ્ર ધ્યાન ધરવાથી (માઠી ચિંતવણા કરવાથી) **પામાયાચરિય**–પ્રમાદ કરવાથી (આળસથી ઘી, તેલ વગેરેના ઠામ ઉઘાડા રાખવાથી જીવ હિંસા થાય છે.) **હિંસપ્પયાણ**–હિંસા થાય એવા શસ્ત્રો (છરી, ચાકા સૂડી વગેરે) આપવાથી, **પાવકમ્મોવએસ**–પાપ–કર્મનો ઉપદેશ કરવાથી **એવા આઠમા અણુટ્ઠાદંડ**–અર્થ વિનાના પાપ. **સેવવાનાં પચ્ચક્ખાણ**–સેવવાની બંધી **જાવજ્જીવાએ**–જ્યા સુધી જીવુ ત્યાં સુધી **દુવિહં**–બે કરણે **તિવિહેણ**–ત્રણ જોગે કરી **ન કરેમિ**–એ પ્રમાણે કરૂ નહિ **ન કારવેમિ**–બીજા પાસે તેમ કરાવુ નહિ. **મણસા**–મને કરી **વયસા**–વચને કરી **કાયસા**–કાયાએ કરી **એવા આઠમા અણુટ્ઠાદંડ**–તે અર્થ વિનાના દંડ આવે તે પાપ **વેરમણ**–તજી દેવાના **વ્રતના પંચ**–પાંચ **અઇયારા**–અતિચાર **જાણિયવ્વા**–જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**–આચરવા નહિ **તંજહા**–તે જેમ છે તેમ **તે આલોઉ**–કહું છુ **કંદપ્પે**–કામ વધે એવી વાત કરી હોય **કુક્કુઇએ**–કુચેષ્ટા કરી હોય **મોહરિએ**–જેમ તેમ બોલ્યો હોય, ગાળ દીધી હોય **સંજુત્તાહિગરણે**–ઘણા હથિયારો એકઠા કરી રાખ્યા હોય **ઉવભોગ પરિભોગઅઇરત્તે**–એકવાર ભોગવાય તેવી તથા વારંવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુ ઉપર આસકત રહ્યો હોય **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ**–તે ખોટું કીધેલુ નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૧૪ મો–નવમુ સામાયિક વ્રત.

નવમુ સામાયિકવ્રત–સમતારૂપ સામાયિકનુ વ્રત **સાવજ્જજોગનુ**–પાપના કામથી **વેરમણ**–નિવર્તુ છુ **જાવનિયમ**–જ્યા સુધી મર્યાદા કીધી છે ત્યા સુધી, **પજ્જુવાસામિ**–શુભ જોગને સેવું **દુવિહ**–બે કરણે **તિવિહેણં**–ત્રણ જોગે કરી **ન કરેમિ**–પાપનુ કામ હુ કરૂ નહિ **ન કારવેમિ**–બીજા પાસે કરાવુ નહિ **મણસા**–મને કરી **વયસા**–વચને કરી. **કાયસા**–કાયાએ કરી એવી મારી તમારી સદ્દહણા પરૂપણા કરી

સામાયિકનો અવસર આવે અને સામાયિક કરી હોય તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોય. એવા નવમા સામાયિક વ્રતના પંચ અઇયારા-પાંચ અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ તંજહા તે જેમ છે તેમ. તે આલોઉં-તે કહું છું મણદુપ્પણિહાણે-સામાયિકમાં માઠું વર્ત્યું હોય વયદુપ્પણિહાણે-વચન માઠું વર્ત્યું હોય કાયદુપ્પણિહાણે-કાયા માઠી વર્તાવી હોય સામાઇયસ્સ સઇ-સામાયિક કીધું છે છતાં, અકરણયાએ-બરાબર કીધું કે નહિ તેની ખબર ન રહી હોય, સામાઇયસ્સ-સામાયિક કીધું છે તે અણવટ્ઠિયસ્સકરણયાએ-પૂરું થયા વિના પાર્યું હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૫ મો—દશમું દેસાવગાસિક વ્રત

દશમું દેસાવગાસિકવ્રત-દિશાની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત (બાંધેલી હદ ઉપરાંત ભેટે જવું નહિ.) દિનપ્રતિ પ્રભાત થકી પ્રારંભીને-પ્રતિદિન દિવસ ઉગવાને વખતે-સવારથી બીજે દિવસ ઉગતાં સુધી આદરીને પૂર્વાદિક છ દિસે-પૂર્વ દિશા આદિ છ દિશાએ. ૧ જેટલી ભૂમિકા-જેટલી ધરતી મોકળી રાખી છે-મર્યાદા બાંધી છે એટલે સવારમાંથી ઉઠીને ધ્યાન કરવું કે આજ મારે દરેક દિશાએ આટલા ગાઉ ઉપરાંત જવું નહિ તે ઉપરાંત-બાંધેલી હદ ઉપરાંત સઇચ્છાએ-પોતાની મરજીથી કાયાએ જઇને પાંચ આશ્રવ-કાયાએ જઇને છવહિ સંબંધિ પાંચ આશ્રવ સેવવાના પચ્ચક્ખાણ-સેવવાની બંધી જાવ અહોરત્તં-એક દિવસ અને રાત સુધી દુવિહં-બે કરણે તિવિહેણં-ત્રણ જોગે. ન કરેમિ-પાપ હું કરું નહિ ન કારવેમિ-બીજા પાસે કરાવું નહિ, મણસા-મને કરી વયસા-વચને કરી કાયસા-કાયાએ કરી. જેટલી ભૂમિકા મોકળી રાખી છે તેમાંહિ જે દ્રવ્યાદિકની મર્યાદા કીધી છે મોકળી રાખેલી ધરતીમાં પણ જે બંધી કરી હોય કે આજ આટલા પદાર્થ ઉપભોગમાં લાવવા તે ઉપરાંત-તે હદ ઉપરાંત, ઉવભોગ-એક જ વાર ભોગવાય એવી વસ્તુ પરિભોગ—વારંવાર ભોગવાય એવી વસ્તુ ભોગનિમિત્તે-ભોગની બુદ્ધિએ ભોગવવાના પચ્ચક્ખાણ ભોગવવાની બંધી જાવ-અહોરત્તં—એક દિવસ ને રાત

૧ ઉંચી નીચી, ઉત્તર, દક્ષિણ પૂર્વ પશ્ચિમ

સુધી. **એગાવિહેણં**-એક કરણે. **તિવિહેણં**-ત્રણ જોગે. **ન કરેમિ**- હું કરૂ નહિ **મણુસા**-મને કરીને. **વયસા**-વચને કરીને **કાયસા**-કાયાએ કરી એવી મારી તમારી સદ્દહણા, પરૂપણાએ કરી દશમુ વ્રત કરવાનો અવસર આવે ને કરીએ તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોજો **એવા દશમા દેસાવગાસિક વ્રતના પંચ અઈયારા**- પાચ અતિચાર. **જાણિયવ્વા**-જાણવા. **ન સમાયરિયવ્વા**-આચરવા નહિ. **તજહા**-તે જેમ છે તેમ **તે આલોઉં**-કહુ છુ **આણવણપ્પઓગે**-કાંઈ વસ્તુ મંગાવી ઉપયોગ કીધો હોય બીજા પાસે વસ્તુ મંગાવી હોય. **પેસવણપ્પઓગે**- ચાકરનો ઉપયોગ. ચાકર મોકલીને વસ્તુ મગાવી હોય **સદાણુવાએ**- શબ્દનો ઉપયોગ, સાદ કરીને હદ ઉપરાતથી બોલાવ્યો હોય. **રૂવાણુવાએ**- પોતાનુ રૂપ દેખાડીને કોઇને બોલાવ્યો હોય **બહિયા**-બાહેર. **પોગ્ગલપક્ખેવે**-કાકરો નાખી બોલાવ્યો હોય. **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો

પાઠ ૧૬ મો-અગિયારમું પોષધ વ્રત.

અગિયારમુ પરિપુણ્ણં પોષધવ્રત-પાપરહિત થઇ સવરે કરી આત્માને પોષવો તેનુ વ્રત **અસણં**-અન્ન. **પાણં**-પાણી **ખાઈમં**-મેવાની જાત **સાઇમનાં**-મુખવાસ-સોપારી આદિક ખાવાની **પચ્ચક્ખાણ**-બધી **અબભનાં પચ્ચક્ખાણ**- મૈથુન સેવવાની બધી. **મણિસુવણ્ણનાં પચ્ચક્ખાણ**- મણિ, સોનુ વગેરે રાખવાની બધી **માલાવન્નગ**-માળા વગેરેની **વિલેવણનાં**-વિલેપન કરવાની **પચ્ચક્ખાણ**-બધી. **સત્થ**- શસ્ત્ર, હથિયાર **મુસલાદિક**- સાબેલા વગેરે **સાવજ્જજોગનાં પચ્ચક્ખાણ**- પાપનુ કામ કરવાની બધી **જાવ-અહોરત્તં**-રાત દિવસ સુધી **પજ્જુવાસામિ**- એ પ્રમાણે આચરીશ. **દુવિહં**-બે કારણે, **તિવિહેણં**-ત્રણ જોગે **ન કરેમિ**-પાપ કરૂ નહિ **ન કારવેમિ**-બીજા પાસે કરાવુ નહિ. **મણુસા**-મને કરી **વયસા**-વચને કરી **કાયસા**-કાયાએ કરી **એવી સદ્દહણા**-કરવાની શ્રદ્ધા થાય **પરૂપણાએ કરી**-પરૂપણાએ કરી પોષો કરવાનો વખત આવ્યે પોષો કરીએ **તે વારે ફરસનાએ કરી શુદ્ધિ** હોજો-તે વખત શકિત મુજબ શુદ્ધ હોજો. **એવા અગિયારમા પરિપૂર્ણ**-પરિપૂર્ણ **પોષધવ્રતના**-સવરે આત્માને પોષવાના વ્રતના **પચઅઈયારા**-પાચ અતિચાર **જાણિયવ્વા**-જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**-આચરવા નહિ **તજહા**-

તે આલોઉં-તે જેમ છે તેમ કહું છું. અપ્પડિલેહિય-બરાબર તપાસીને જોયાં ન હોય. દુપ્પડિલેહિય- માઠી રીતે જોયા હોય. સિજ્જાસંથારએ-પાટ વગેરે સેજા તથા પથારીને. અપ્પમજ્જિય-પોંજ્યું ન હોય. દુપ્પમજ્જિય-માઠી રીતે પોંજ્યું હોય. સિજ્જાસંથારએ-સેજા-પથારીને, અપ્પડિલેહિય-તપાસીને જોઇ ન હોય. દુપ્પડિલેહિય-માઠી રીતે જોઇ હોય. ઉચ્ચારપાસવણભૂમિ ઝાડા તથા પેશાબે જવાની જગ્યાને. અપ્પમજ્જિય-પોંજી ન હોય, દુપ્પમજ્જિય-માઠી રીતે પોંજી હોય. ઉચ્ચારપાસવણભૂમિ-ઝાડા તથા પેશાબે જવાની જગ્યાને. પોસહસ્સ-પોષો લીધો છે તેમાં, સમ્મ-પ્રમાદ કરે. અણણુપાલણયા-પોષાની ક્રિયા ખાધી પાછી લીધી હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તેમાં થયેલું પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૧૭ મો-બારમું અતિથિ સંવિભાગ વ્રત.

—બારમું અતિથિ-જેની તિથિ નથી (સાધુ આહાર લેવા આવે એ કાંઇ મુકરર નથી) સંવિભાગવ્રત-દાન કરવો એટલે આહાર કરતી વખત ચિંતવણા કરવી કે જો સાધુ પધારે તો માંહેથી આપું સમણે નિગ્ગંથે-નિગ્રંથ સાધુને ફાસુ-જીવ રહિત એસણિજ્જેણં-દોષ રહિત અસણં-અન્ન પાણં-પાણી ખાઇમં-મેવો સાઇમં-મુખવાસ વત્થ-વસ્ત્ર પડિગ્ગહ-પાત્ર કંબલ-કામળી પાયપુંછણેણં-રજોહરણ આદિ પડિહારૂ-આપીને પાછી લેવાય તેવી વસ્તુ (તે કહે છે) પીઢ-બાજોઠ ફલગ-પાટિયું સિજ્જા-શય્યા સંથારએણં-તરણા વગેરેની પથારી ઉસહ-ઓસડ ભેસજ્જેણં-ઘણી વસ્તુથી બનેલ ગોળી વગેરે પડિલાભેમાણે-પ્રતિલાભ કરતા થકા (આપતા થકા) વિહરિસ્સામિ-વિચરીશ એવી સદ્દહણા-શ્રદ્ધા પરૂપણાએ-ઉપદેશ સાધુસાધ્વીની જોગવાઈ મળે સૂઝતા આહાર પાણી વહોરાવીએ તેવારે ફરસના એ કરી શુદ્ધ હોજો એવા બારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતના-મુકરર તિથિ નહિ માટે દાન કરી ચિંતવવાના વ્રતના પંચઅઇયારા-પાંચ અતિચાર જાણિયવ્વા-જાણવા ન સમાયરિયવ્વા- આચરવા નહિ તંજહા-તે જેમ છે તેમ તે આલોઉં-તે કહું છું સચિત્ત-નિક્ખેવણયા- અચિત વસ્તુની ઉપર સચિત વસ્તુ મૂકી હોય.

સચિત્તપેહણુયા-અચેત વસ્તુથી સચેત વસ્તુ ઢાંકી હોય **કાલાઇકિમ્મે**-કાળ વહી ગયો હોય બગડી ગયેલી કે ખોરી થયેલી વસ્તુ આપી હોય. **પરોવએસે**-સાધુને વહોરાવવાનુ બીજાને કહે (સાધુ આવે તે વખતે પોતે ન આપતાં બીજાને હુકમ કરે) **મચ્છરિયાએ**-દાન દઇને અહંકાર કીધો હોય **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**. તે ખોટુ કીધેલુ નિષ્ફળ થાઓ

પાઠ ૧૮ મો—સંથારાનો પાઠ.

અપચ્છિમ-બીજુ કાંઇ કામ કરવુ રહ્યું નથી **મારણંતિય**-પંડિત મરણને અંતે **સંલેહણા**-આત્માને પાપના કામથી દૂર કરવો **પોષધશાલા**-સંથારો કરવાની જગ્યા **પોંજીને**-વાળી સાફ કરીને **ઉચ્ચારપાસવણુ**-દિશા તથા પેશાબની **ભૂમિકા**-જગ્યા **પડિલેહીને**-નજરે જોઇને **ગમણાગમણે**-જતાં આવતા જીવ ચંપાણા હોય તેનુ **પડિક્કમીને** પ્રાયશ્ચિત લઇને **દર્ભાદિક સંથારો**-ડાભ વગેરેની પથારી **સંથરીને**-પાથરીને, **દર્ભાદિક સંથારો**-ડાભ વગેરેની પથારી ઉપર **દુરહીને**-બેસીને **પૂર્વ તથા ઉત્તરાદિશિ**-પૂર્વ કે ઉત્તર દિશા તરફ **પલ્યંકાદિક**-પલાઠી વાળી અથવા શકિત પ્રમાણે **આસને બેસીને**-આસન વર્જીને, **કરયલ**-બે હાથ **સંપરિગ્ગહિય**-જોડીને **સિરસાવત્તય**-માથાને આવર્તન કરી **મત્થએ અંજલિ કટ્ટુ**-માથા ઉપર બે હાથ જોડેલા રાખી **એવ**-એમ **વયાસી**-કહે **નમોત્થુણં**-નમસ્કાર હોજો **અરિહંતાણં**-અરિહંત દેવને. **ભગવંતાણં**-ભગવંતને **જાવ સંપત્તાણં**-તે ઠેઠ મુકિત પહોચ્યા સુધીનો પાઠ (જે સામાયિકને અંતે છે તેટલો કહેવો) એમ અનંતા સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને વર્તમાન પોતાના ધર્મગુરુધર્માચાર્યને નમસ્કાર કરીને પૂર્વે જે વ્રત આદર્યા છે **તે આલોવી** સંભારીને **પડિક્કમી** પ્રાયશ્ચિત લઇને **નિંદી**-(આત્માની સાખે) નિંદા કરીને **નિઃશલ્ય થઇને**-શલ્ય રહિત થઇને **સવ્વં પાણાઇવાયં**-સર્વ પ્રકારે જીવ હિંસા કરવાની **પચ્ચક્ખામિ**-બંધી કરીને **સવ્વં મુસાવાયં પચ્ચક્ખામિ**-સર્વ પ્રકારનુ જૂઠુ બોલવાની બંધી કરીને **સવ્વં અદિન્નાદાણં પચ્ચક્ખામિ**-સર્વ પ્રકારની ચોરી કરવાની બંધી કરીને **સવ્વં મેહુણં પચ્ચક્ખામિ**-સર્વથા મૈથુનની બંધી કરીને **સવ્વં પરિગ્ગહં પચ્ચક્ખામી**-સર્વથા દોલતરાખવાની બંધી કરીને **સવ્વં કોહં પચ્ચ-**

ક્ખામિ–સર્વથા ક્રોધ કરવાની બંધી કરીને. જાવનિમ્મહાદ સાધુસાક્ષી–
તે અન્ય ધર્મ સેવવો તથા શલ્ય રાખવું ત્યાં સુધીનાં જે અઢાર પાપ
સ્થાન આગળ કહેવાશે ત્યાં સુધીની અકરણિજ્જં જોગ–કરવા જોગ
નહિ તેની પચ્ચક્ખામિ–બંધી કરીને જાવજ્જીવાએ–જ્યાં સુધી
જીવું ત્યાં સુધી. તિવિહં–ત્રણ કરણે કરી તિવિહેણં–ત્રણ જોગે કરી.
ન કરેમિ–હું પાપ કરૂં નહિ. ન કારવેમિ–બીજા પાસે કરાવું નહિ
કરંતનાણુજાણામિ–કોઇ પાપ કરે તે ભલુ જાણું નહિ. મણસા–મને
કરી વયસા–વચને કરી. કાયસા–કાયાએ કરી. એમ અઢારે પાપ
સ્થાનક–પાપનાં ઠેકાણાં. પચ્ચક્ખીને–બંધી કરાને. સવ્વં–સર્વ
અસણં–અન્ન પાણં–પાણી. ખાઇમં–મેવો. સાઇમં–મુખવાસ.
ચઉવ્વિહં પિ આહાર–એ ચાર પ્રકારના આહારની પચ્ચક્ખામિ–
બંધી કરીને. જાવજ્જીવાએ–જીવું ત્યાં સુધી એમ ચારે આહાર
પચ્ચક્ખીને જં–જે પિયં–પ્રિય ઇમં સરીરં–આ મારૂં શરીર.
ઇટ્ઠં–ઇષ્ટકારી કંતં–કાન્તિવાન પિયં–પ્રિય મણુન્નં–મનને શોભીતું
મણામં–મનને અતિ વહાલું ધિજ્જં–ધીરજ દેનાર વિસાસિયં–
વિશ્વાસનું ઠેકાણું સમ્મયં–માનવા યોગ્ય. અણુમયં–વિશેષ માનવા
યોગ્ય. બહુમયં–ઘણું માનવા યોગ્ય. ભંડકરંડગસમાણં–
ઘરેણાના ડબલા સમાન રયણકરંડગભૂયં–રત્નના કરંડિયા સમાન
મા ણં સીયં–રખે મને ટાઢ વાય. મા ણં ઉણ્હં–રખે મને તાપ
લાગે. મા ણં ખુહા–રખે મન ભૂખ લાગે મા ણં પિવાસા–રખે મને
તરસ લાગે મા ણં બાલા–રખે મને સર્પ કરડે. મા ણં ચોરા–
રખે ચોર ઉપાડી જાય. મા ણં દંસા–રખે મને ડાંસ કરડે
મા ણં મસગા–રખે મને મચ્છર કરડે મા ણં વાહિય–રખે મને
વ્યાધિ ઉપજે પિત્તિયં–પીત જાગે સંભિમ–શ્લેષ્મ થાય. સન્નિ-
વાઇય–સન્નિપાત થાય. વિવિહા રોગાયંકા–રખે વિવિધ પ્રકારના
રોગ ઉત્પન્ન થાય પરિસહોવસગ્ગા–ઉપસર્ગ) બાવીશ જાતના
પરીસહ તથા દેવતાદિની કરામણી. ફાસા ફુસંતિ—એવી
રીતના સ્પર્શ થયે થકે. એય પીયેણ–એવું મારૂં શરીર વહાલું તે
ચરિમેહિં–છેલ્લા ઉસ્સાસનિસ્સાસેહિં–શ્વાસોશ્વાસ સુધી વોસિરામિ–
તજું છું ત્તિકટ્ટુ–એમ કહીને. એમ શરીર વોસિરાવીને–શરીરને
તજી કરીને. કાલં અણવકંખમાણે–કાળને અણવાંછતો થકો
(જીવવાની આશા તથા મરણનો ભય ન રાખતો. વિહરિસ્સામિ
વિચરીશ. એવી સદ્દહણા પરૂપણા કરીને– એવી શ્રદ્ધા કે પરૂપણા

કરીએ. સંથારાના અવસરે સંથારો કરીએ. **ત્યારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધિ હોજો**-ત્યારે શકિત પ્રમાણે શુદ્ધ થાજો **એવા અપચ્છિમ મારણંતિય**-મરણને અંતે કાંઇ વસ્તુ બાકી નહિ **સંલેહણા**-આત્માને માઠાં કામથી દૂર કરવાના **ઝુસણા**-ક્ષમા કરવાના **આરાહણાના**-આરાધના કરવાના **પંચ અઈયારા**-પાંચ અતિચાર **જાણિયવ્વા**-જાણવા **ન સમાયરિયવ્વા**-આચરવા નહિ **તંજહા તે આલોઉં**-તે જેમ છે તેમ કહુ છું **ઇહિલોગાસંસપ્પઓગે**-આ લોકને વિષે સુખની વાંછના કરી હોય કે મરી ગયા પછી મોટો રાજા થાઉં **પરલોગાસંસપ્પઓગે**-પરલોકને વિષે સુખની ઇચ્છા કરી હોય કે મહર્દ્ધિક દેવતા થાઉં **જીવિયાસંસપ્પઓગે**-જીવતરની ઇચ્છા કરી હોય કે ઝાઝું જીવું તો ઠીક **મરણાસંસપ્પઓગે**-મરણની ઇચ્છા કરી હોય કે દુઃખ પામુ છું, માટે ઝટ મરી જાઉં તો ઠીક **કામભોગાસંસપ્પઓગે**-કામ ભોગની ઇચ્છા કરી હોય. **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ **એમ સમકિત પૂર્વક**-એમ પૂર્વે કહ્યાં તે સમકિતના પાઠથી **બાર વ્રત સંલેખણાસહિત**-બાર વ્રત, સંથારાના પાઠ સહિત તથા નવાણુ અતિચાર **એહને વિષે જે કોઇ અતિક્રમ**-(કરેલી બંધીમાં દોષના ચાર પ્રકાર છે તેમા) અતિક્રમ એટલે બંધી કરેલી વસ્તુ કરવાનુ મન કરવું **વ્યતિક્રમ**-તે વસ્તુ કરવા તરફ ચાલ્યો તે દોષ **અતિચાર**-તે વસ્તુ હાથમા લે, તે દોષનુ નામ **અણાચાર**-તે વસ્તુ ભોગવે એટલે બંધી ભાગે તે દોષનુ નામ, જાણતાં અજાણતાં મન, વચન, કાયાએ કરી સેવ્યો હોય, સેવરાવ્યો હોય, સેવતા પ્રત્યે રૂડુ જાણ્યુ હોય તે અનંતા સિદ્ધ ભગવાન અને કેવળીની સાખે **મિચ્છા મિ દુક્કડં**-નિષ્ફળ થાઓ,

---

પાઠ ૧૯ મો—અઢાર પ્રકારના પાપસ્થાનક.

૧ **પ્રાણાતિપાત**-જીવહિંસા ૨ **મૃષાવાદ**-જૂઠું બોલવુ ૩ **અદત્તાદાન**-ચોરી કરવી ૪ **મૈથુન**-સ્ત્રી સેવવી ૫ **પરિગ્રહ**-દોલત ૬ **ક્રોધ**-રીસ. ૭ **માન**-અહંકાર ૮ **માયા**-કપટ. ૯ **લોભ**-તૃષ્ણા રાખવી ૧૦ **રાગ**-પ્રીતિ ૧૧ **દ્વેષ**-અદેખાઇ ૧૨ **કલેશ**-કજિયો ૧૩ **અભ્યાખ્યાન**-આળ ચડાવવુ ૧૪ **પૈશુન્ય**-ચાડી કરવી. ૧૫ **પરપરિવાદ**-પારકુ વાંકું બોલવુ ૧૬ **રઈઅરઇ**-(રતિ, અરતિ) ખુશી-દિલગીરી ૧૭ **માયામોસો**-કપટ સહિત જૂઠું બોલવું ૧૮ **મિચ્છા**

૬ સમુસલ્લ-ખોટી શ્રદ્ધા તથા શલ્ય રાખવું એ પ્રકાર પાપ સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય સેવતાં પ્રત્યે રૂડુ જાણ્યું હોય તે સિદ્ધ કેવળીની સાખે મિચ્છામિ દુક્કડં-પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

પાઠ ૨૦ મો-પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ.

૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ-ખરાં ખોટાંની ખબર વગર પકડી રહે, મૂકે નહિ તે ૨ અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ—બધા બધા ગુરુને માને ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ-તીર્થ કરનો જાણે ને ઉપદેશ અન્ય ધર્મનો આપે અથવા પોતાની ભૂલ કપટથી ૪ સાંશયિક મિથ્યાત્વ-કયો મત ખરો ને કયો મત ખોટો તે ન કરે અને સંશય વેદે તે. ૫ અનાભોગ મિથ્યાત્વ-જેમાં જિજ્ઞાસુપણું ન હોય તે. ૬ લૌકિક મિથ્યાત્વ-લોકોને વિષે જે દેવ બેસાડ્યા હોય તે તથા રાગી ગુરુઓ તથા તેમના નામમાં જે અને માને તે. ૭ લોકોત્તર મિથ્યાત્વ-તીર્થંકર દેવની માનતા કહ્યું કામ થાય તો આમ કરીશ તે તથા પૂજાની લાલચે ભક્તિ કરે તે કુપ્રવચન મિથ્યાત્વ-ત્રણસે ત્રેસઠ પાખંડીના મતને ૯ અજીવને જીવ સરધે તો મિથ્યાત્વ ૧૦ જીવને અજીવ સરધે મિથ્યાત્વ ૧૧ સાધુને કુસાધુ સરધે તો મિથ્યાત્વ ૧૨ કુસાધુને સરધે તો મિથ્યાત્વ ૧૩ જિન માર્ગને અન્ય માર્ગ સરધે મિથ્યાત્વ ૧૪ અન્ય માર્ગને જિન માગ સરધે તો મિથ્યાત્વ અધર્મને ધર્મ સરધે તો મિથ્યાત્વ ૧૬ ધર્મને અધર્મ સરધે મિથ્યાત્વ ૧૭ આઠ કર્મથી જે નથી મુકાણા તેને મુકાણા સરધે મિથ્યાત્વ ૧૮ આઠ કર્મથી જે મુકાણા તેને નથી મુકાણા સરધે મિથ્યાત્વ ૧૯ જિન માર્ગથી ઓછું પરૂપે તો મિથ્યાત્વ ૨૦ માર્ગથી અધિક પરૂપે તો મિથ્યાત્વ ૨૧ જિન માગથી વિપરીત તો મિથ્યાત્વ ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ ૨૫ આશાતના મિથ્યાત્વ એ પચીશ પ્રકારનું મિથ્યા સેવ્યું હોય સેવરાવ્યું હોય. સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તો ત મિચ્છામિ દુક્કડં-તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

—o—

ચૌદ સ્થાનકમાં સંમુચ્છિંમ જીવ ઉપજે છે તે.

૧ **ઉચ્ચારેસુ વા**-વડીનીતમાં ઊપજે તે. ૨ **પાસવણેસુ વા**-લઘુનીતમા ઊપજે તે. ૩ **ખેળેસુ વા**-ખળખામાં ઊપજે તે ૪ **સિંઘાણેસુ વા**-લીટમાં ઊપજે તે ૫ **વંતેસુ વા**-વમનમાં ઉપજે તે. ૬ **પિત્તેસુ વા**-પીતોડામા ઊપજે તે. ૭ **પુએસુ વા**-પરૂમાં ઉપજે તે. ૮ **સોણિએસુ વા**-રૂધિરમા ઊપજે તે ૯ **સુકકેસુ વા**-વીર્યમાં ઊપજે તે. ૧૦ **સુક્કપોગ્ગલ પરિસાડિએસુ વા**-વીર્યનાં પુદ્ગલ સુકાયેલ ભીનાં થાય તેમાં ઊપજે તે ૧૧ **વિગયજીવકલેવરેસુ વા**-જીવ ગયા પછી રહેલા કલેવરમા ઊપજે તે ૧૨ **ઇત્થીપુરિસસંજોગેસુ વા**-સ્ત્રી પુરુષના સંજોગથી ઊપજે તે ૧૩ **નગરનિદ્ધમણેસુ વા**-નગર માહેલી ખાળમાં ઉપજે તે ૧૪ **સવ્વેસુ ચેવ અસુઇઠાણેસુ વા**-બધાં ગંદકીનાં ઠેકાણાંમાં ઊપજે તે, એ ચૌદ સ્થાનકના જીવની વિરાધના થઈ હોય તો મિચ્છામિ દુક્કડ

"આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગ્ગ, નવકાર અને કરેમિભંતેના પાઠ કહેવા"

પાઠ ૨૨ મો-શ્રી ચત્તારિ મંગલં.

ચત્તારિ મંગલ-ચાર પ્રકારના માગલિક, તે કહે છે **અરિહંતા મંગલ**-અરહિત દેવ માંગલિક છે **સિદ્ધા મંગલ**-સિદ્ધ ભગવાનો માગલિક છે **સાહુ મગલ**-સાધુઓ માગલિક છે **કેવલિપન્નત્તો ધમ્મો મગલં**-કેવલીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ માંગલિક છે **ચત્તારિ લોગુત્તમા**-લોકને વિષે ચાર ઉત્તમ છે **અરિહતા લોગુત્તમા**-અરહિંત દેવ, લોકમા ઉત્તમ છે, **સિદ્ધાલોગુત્તમા**-સિદ્ધદેવ, લોકમા ઉત્તમ છે, **સાહુ લોગુત્તમા**-સાધુ, લોકમા ઉત્તમ છે **કેવલિ પન્નત્તો ધમ્મો લોગુત્તમા**-કેવળીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ લોકમા ઉત્તમ છે **ચત્તારિ સરણં પવજ્જામિ**-ચાર પ્રકારનુ શરણુ અગીકાર કરૂ છું, **અરિહતા સરણં પવજ્જામિ**-અરિહતનુ શરણુ અગીકાર કરૂ છું **સિદ્ધા સરણં પવજ્જામિ**-સિદ્ધનુ શરણુ અંગીકાર કરૂં છુ **સાહુ સરણં પવજ્જામિ**-સાધુનુ શરણુ અગીકાર કરૂ છુ, **કેવલિપંન્નત્ત ધમ્મ સરણં પવજ્જામિ**-કેવળીના પ્રરૂપેલ ધર્મનુ શરણુ અગીકાર કરૂ છુ એ ચાર માગલિક, ચાર ઉત્તમ ને ચાર શરણા કરે જે, ભવસાગરમા તરે તે,

સકળ કર્મનો આવે અંત, મોક્ષતણાં સુખ લહે અનંત, ભાવ ધરીને જે ગુણ ગાય, તે જીવ તરીને મુક્તે જાય. સંસારમાં શરણાં ચાર, અવર ન શરણું કોય, જે નરનારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચળ પદ હોય. અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિતણા ભંડાર, શ્રી ગુરુ ગૌતમને સમરીએ તો સદાય મનવાંછિત ફળ દાતાર. દાન દીજીએ, શિયળ પાળીએ, તપ તપીએ શુદ્ધ ભાવના ભાવીએ તો આ ભવ પરભવ વહેલાં વહેલાં મુક્તિનાં સુખને પામીએ

આ ઠેકાણે—ઇચ્છામિઠામિ કાઉસ્સગ્ગ તથા ઇરિયાવહીના પાઠ કહેવા."

આલોયણા—ચાર ગતિ ચોવીશ દંડક, ચોરાશી લાખ જીવાયોનિ, એક ક્રોડ સાડી સત્તાણું લાખ, કુળકોડિના જીવને મારે જીવે આજના દિવસ સંબંધી આરંભે સમારંભે, મન વચન, કાયાએ કરી દુહવ્યા હોય, દ્રવ્યપ્રાણ, ભાવપ્રાણ દુહવ્યા હોય, પરિતાપના કિલામના ઉપજાવી હોય, ક્રોધે, માને માયાએ, લોભે, રાગે, દ્વેષે હાસ્યે, ભયે, ખળાયે ક્રીડાયે, આપથાપનાએ, પરઉથાપનાએ, દુષ્ટ લેશ્યાએ દુષ્ટ પ્રણામે, દુષ્ટ ધ્યાને, આર્ત્તધ્યાને રૌદ્રધ્યાને કરીને, ઇર્ષાએ, મમતે, હઠપણે, ધીઠાઇપણે અવજ્ઞા કરી હોય દુઃખમાં જોડ્યાં હોય સુખથી ચુકાવ્યાં હોય પ્રાણ, પર્યાય સંજ્ઞા ઇંદ્રિયાદિ લબ્ધિઋદ્ધિથી ભ્રષ્ટ કર્યાં હોય તે સર્વ અઢાર લાખ ચોવીસ હજાર એકસો વીસ પ્રકારે દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છા મિ દુક્કડં

શ્રમણ સૂત્ર

પાઠ ૨૩ મો-પહેલું શ્રમણ સૂત્ર.

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છું. **પડિક્કમિઉ**-પાપનુ નિવારણ કરવાને. **પગામસિજ્જાએ**-ઘણુ સૂવાણુ હોય **નિગામસિજ્જાએ**-ઘણે પાથરણે કરી સૂવાણું હોય **સથારાઉવટ્ટણાએ**-સૂતાં સૂતાં વગર પોજે પડખુ ફેરવ્યું હોય. **પરિયટ્ટણાએ**-વારે વારે એ રીતે પડખા ફેરવ્યાં હોય. **આઉટ્ટણાએ**-હાથપગ સંકોચ્યા હોય **પસારણાએ**-હાથપગ પોજ્યા વિના લાંબા કર્યા હોય **છપ્પઇસઘટ્ટણાએ**-છ પગી જૂને કચરી હોય. **કુઇએ** . **કક્કરાઇએ**-ઉઘાડે મોઢે બોલાણું હોય **છિઇએ**-ઉઘાડે મોઢે છીંક ખાધી હોય **જભાઇએ**-ઉઘાડે મોઢે બગાસું ખાધું હોય. **આમોસે**-પૂજ્યા વગર ખણ્યુ હોય **સસરક્ખામોસે**-સચેત્ત રજે ખરડેલ વસ્ત્રાદિકનો સ્પર્શ કર્યો હોય **આઉલમાઉલાએ**-આકુળ વ્યાકુળ થયો હોય **સુવણવત્તિયાએ**-સ્વપ્ના માંહે અનેક તરેહના રૂપ દીઠા હોય. **ઇત્થીવિપરિયાસિયાએ**- સ્ત્રી સગાતે સ્વપ્નામા ભોગ કર્યો હોય **દિટ્ઠવિપરિયાસિયાએ**-દૃષ્ટિએ કરી સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરી હોય **મણુ-વિપરિયાસિયા**-મને કરી સ્વપ્નામાં ભોગ કર્યો હોય **પાણુભોયણુ-વિપરિયાસિયાએ**-પાણી ભોજન સ્વપ્નામા કરેલ હોય, **જો મે**-જે મને **દેવસિઓ**-દિવસ સબધી. **અઇયારો કઓ**-અતિચાર લાગ્યા હોય. **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડ**- તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ

....

પાઠ ૨૪ મો-બીજું શ્રમણ સૂત્ર.

પડિક્કમામિ-પાપનું નિવારણ કરૂ છુ **ગોયરગ્ગ ચરિયાએ**-ગાયની પેઠે થોડો થોડો આહાર લેવા જતા **ભિક્ખાયરિયાએ**-ભિક્ષા માગવા જતા **ઉગ્ઘાડકવાડ**-અડધુ કમાડ ઉઘાડયુ હોય **ઉગ્ઘાડણાએ**-આખું કમાડ ઉઘાડયુ હોય **સાણા**-કુતરા **વચ્છા**-વાછરડાં **દારા**-બાળક. **સઘટ્ટણાએ**-અડીને કે ઓળગીને જવાણું હોય **મડીપાહુડિયાએ**-બીજા કોઇને વાસ્તે રાખેલ લીધુ હોય **બલિપાહુડિયાએ**-બાકળા ઉડાડવા સારૂ કર્યા હોય તે લીધા હોય **ઠવણાપાહુડિયાએ**-કોઇ

ભિખારી વગેરે સારૂ રાખી મેલ્યુ હોય તે લીધુ હોય. સહસ્સ્ગારે-શંકા પડયા છતા બળાત્કાર કર્યાથી લેવું પડ્યુ હોય. અસણે-અન્નને. પાણે-પાણીને અણુભોયણાએ-બ્યાતવાળુ ભોજન. પાણુભોયણાએ-બ્યાતવાળુ પાણી લીધુ હોય બીયભોયણાએ-બીજવાળુ ભોજન લીધુ હોય હરિયભોયણાએ-લીલોત્રીવાળુ ભોજન લીધુ હોય પચ્છાકમ્મયાએ-આહાર વહોર્યા પછી કોઇ દોષ લગાડયો હોય. પુરેકમ્મિયાએ-આહાર લીધા પહેલાં કોઇ દોષ લગાડયો હોય. અદિઠ્ઠહડાએ-નજરે દેખાતુ ન હોય ત્યાથી લાવી દીધેલુ લીધુ હોય દગસંસઠ્ઠહડાએ-કાચા પાણીનો સ્પર્શ કરી દીધેલો આહાર લીધો હોય. રયસંસઠ્ઠહડાએ- સચેત-રજના સ્પર્શ વાળુ લીધુ હોય પારિસાડણિયાએ-વહોરાવતી વખતે વેરાતી કે ઢળાતી વસ્તુ લીધી હોય. પરિઠાવણિયાએ-ખાવો થોડો ને નાખી દેવો ઘણો એવો આહાર લીધો હોય. ઉહાસણભિક્ખાએ-વારવાર વસ્તુ માગી લીધી હોય. જં ઉગ્ગમેણં-જે ગૃહસ્થથી દોષ લાગ્યા હોય. ઉપ્પાયણેસણાએ-પોતાથકી જે દોષ લાગ્યા હોય અપરિસુદ્ધં-એવા અકલ્પનિક આહાર પાણી પરિગ્ગહિયં-લીધા હોય. પરિભુત્તં વા ભોગવ્યા હોય જં ન પરિઠ્ઠવિયં-જે નાખી દેવા યોગ્ય હોય તે નાખી દીધુ ન હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

..

પાઠ ૨૫ મો-ત્રીજુ શ્રમણ સૂત્ર

પડિક્કમામિ-પાપનું નિવારણ કરૂ છુ ચાઉક્કાલં-ચાર વખત (સવારે સાંજે આગલી રાત્રે, પાછલી રાત્રે) સજ્ઝાયસ્સ અકરણયાએ-સઝાય પાઠ ન કર્યા હોય. ઉભઓકાલં-બે વખત (સાંજે સવારે) ભંડોવગરણસ્સ-ભંડ ઉપકરણ (પાત્રાદિ તથા વસ્ત્રાદિને) અપ્પડિલેહણાએ-નજરે જોયાં ન હોય. દુપ્પડિલેહણાએ-માઠી રીતે જોયા હોય. અપ્પમજ્જણાએ- પોંજ્યા ન હોય. દુપ્પમજ્જણાએ-માઠી રીતે પોંજ્યા હોય. અઇક્કમે-અતિક્રમ કીધો હોય. (પાપ કરવાનો વિચાર) વઇક્કમે-વ્યતિક્રમ કીધો હોય (પાપ કરવાને તૈયાર થયો હોય) અઇયારે-અતિચાર તે વસ્તુ કરવાગ લાગ્યો હોય અણાયારે-અનાચાર તે પાપ કીધુ હેય. જો મે દેવસિઓ-જે મે દિવસ સંબંધી અઇયારો-કઓ-પાપ કીધુ હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે પાપ નિષ્ફળ થાઓ.

.. .. ..

પાઠ ૨૬ મો-ચોથુ શ્રમણ સૂત્ર.

પડિક્કમામિ-પાપનુ નિવારણ કરૂં છું. **એગવિહે**-એક પ્રકારે **અસંજમેહિ**-અસંજમપણુ (અવ્રત) **પડિક્કમામિ**- નિવર્તું છુ **દોહિ**-બે પ્રકારના **બંધણેહિ**-બંધનથી, **રાગબંધણેણ**-પ્રીતિ બંધન. **દોસબંધણેણ**-દ્વેષ બંધન **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **તીહિદંડેહિં**-ત્રણ પ્રકારના દંડથી **મણદંડેણં**-મનનો દંડ (અશુભ મને) **વયદંડેણં**-વચનનો દંડ **કાયદંડેણ**-કાયાનો દંડ. **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **તીહિ ગુત્તીહિ**-ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ (ન કરી હોય તેથી) **મણગુત્તીએ**-મનોગુપ્તિથી મનને ગોપવી રાખવુ **વયગુત્તીએ**-વચનને ગોપવવુ **કાયગુત્તીએ**-કાયાને ગોપવી રાખવી તે **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છુ. **તીહિં સલ્લેહિં**-ત્રણ પ્રકારનાં શલ્યથી **માયાસલ્લેણં**-કપટ રાખવુ તે શલ્ય **નિયાણસલ્લેણ**-નિયાણુ એટલે ક્રિયાનુ ફળ માગી લેવુ તે શલ્ય **મિચ્છાદંસણસલ્લેણ**-જૂઠો ધર્મ તે શલ્ય **પડિક્કમામિ** નિવર્તું છુ **તીહિ ગારવેહિ**-ત્રણ પ્રકારના ગર્વથી **ઇડ્ઢિગારવેણ**-ઋધિ (નાણા)નો ગર્વ **રસગારવેણ**-સ્વાદનો ગર્વ **સાયાગારવેણં**-શાતા (શરીરના સુખનો) ગર્વ **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છું **તિહિં વિરાહણાએ**-ત્રણ પ્રકારની વિરાધનાથી (ભંગ લગાડવાથી) **નાણવિરાહણાએ**-જ્ઞાનમા ભંગ પડયો હોય **દંસણવિરાહણાએ**-સમકિતમાં ભંગ પડયો હોય **ચરિત્તાવિરાહણાએ**-ચારિત્ર કરણીમા ભંગ પડયો હોય **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છુ **ચઉહિ કસાએહિ**-ચાર પ્રકારના કષાયથી **કોહકસાએણ**-ક્રોધ કષાય **માણકસાએણ**-અભિમાન કષાય **માયાકસાએણ**-કપટ કષાય **લોહકસાએણ**-લોભ કષાય. **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છુ **ચઉહિ સન્નાહિ**-ચાર પ્રકારની સંજ્ઞાથી (ઇચ્છા) **આહારસન્નાએ**-આહારની ઇચ્છા. **ભયસન્નાએ**-બ્હીક ભોગવવી **મેહુણસન્નાએ**-મૈથુનની ઇચ્છા **પરિગ્ગહસન્નાએ**-દોલત વસ્ત્રાદિની ઇચ્છા **પડિક્કમામિ**-નિવર્તું છુ **ચઉહિં વિકહાહિં**-ચાર પ્રકારની વિકથાથી (પાપની કથા) **ઇત્થીકહાએ**-સ્ત્રીની કથા (રૂપાદિ સંબંધી) **ભત્તકહાએ**-ભોજનની કથા (સારૂ નરસું કહ્યા કરવુ) **દેસકહાએ**-દેશની કથાને વિષે (સારૂ નરસું કહેવુ તે.) **રાયકહાએ**-રાજા વિષે (સારૂં નરસુ કહેવુ) **પડિક્કમામિ** નિવર્તું છુ **ચઉહિ ઝાણેહિં**-ચાર પ્રકારના ધ્યાનથી **અટ્ટેણ ઝાણેણં** આર્તધ્યાન (વિષય સંબંધી ધ્યાન ધરવાથી)

રૌદ્દેણં ઝાણેણં—રૌદ્રધ્યાન (હિંસાદિકનું ધ્યાન ધરવાથી) ધમ્મેણં ઝાણેણં—ધર્મસંબંધી ધ્યાન (ન ધરવાથી) સુક્કેણં ઝાણેણં—શુક્લ ધ્યાન (નિર્મળ ધ્યાન ન ધરવાથી) પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું પંચહિં કિરિયાહિં—પાંચ પ્રકારની ક્રિયા લાગે છે તેથી (કેમ લાગે છે) કાઇયાએ—કાયાએ કરી (અજતનાએ વર્તવાથી) અહિગરણિયાએ—અધિકરણથી (હથિયારથી) પાઉસિયાએ—બીજા ઉપર દ્વેષ રાખવાથી પારિતાવણિયાએ—બીજાને પરિતાપ ઉપજાવવાથી. પાણાઇવાયકિરિયાએ—જીવહિંસા કરવાથી. પડિક્કમામિ—નિવર્તું છું પંચહિં કામગુણેહિં—પાંચ પ્રકારના કામ વધવાના ગુણથી સદ્દેણં—શબ્દથી-વિષયી ગીત સંભળવાથી રૂવેણં—રૂપ નીરખવાથી. રસેણં—રસથી સ્વાદ લેવાથી. ગંધેણં—ગંધથી સુગંધીઓથી ફાસેણં—સ્પર્શથી-સારા સારા સ્પર્શ અંગીકાર કરવાથી પડિક્કમામિ—નિવર્તું છું પંચહિં મહવ્વએહિં—પાંચ મહાવ્રતને વિષે દોષ લાગવાથી પાણાઇવાયાઓ વેરમણં—હિંસા કરવાથી નિવર્તું છું મુસાવાયાઓ વેરમણં—સર્વથા જૂઠું બોલવાથી નિવર્તું છું અદિન્નાદાણાઓ વેરમણં—અણદીધેલ લેવાથી સર્વથા નિવર્તું છું મેહુણાઓ વેરમણં—મૈથુન થકી નિવર્તું છું પરિગ્ગહાઓ વેરમણં—દોલત રાખવાથી નિવર્તું છું પડિક્કમામિ—નિવર્તું છું (પ્રાયશ્ચિત લઉં છું) પંચહિં સમિઇહિં—પાંચ પ્રકારની સમિતિને વિષે દોષ લાગ્યો હોય તેથી ઇરિયાસમિએ—રસ્તે ચાલતા જોઈને ચાલવું તે સમિતિ ભાસાસમિએ—બોલતાં દોષ ન લાગે તેવું બોલવું તે સમિતિ એસણાસમિએ દોષ રહિત આહાર આદિ લેવા તે સમિતિ આયાણભંડમત્તનિક્ખેવણાસમિએ—પાત્રાં, વસ્ત્રને જતનાએ લેવા મૂકવા તે સમિતિ. ઉચ્ચાર-પાસવણ-ખેલજલ્લસિંઘાણ પારિઠાવણિયાસમિએ—ઝાડો પેશાબ, બળખો, લીંટ, મેલને પરઠવવું એટલે જાળવીને નાખવું તે સમિતિ પડિક્કમામિ—નિવર્તું છું છહિં જીવનિકાએહિં—છ પ્રકારના જીવની જાતને વિષે દોષ લાગ્યા હોય તેથી પુઢવિકાએણં—પૃથ્વીની જાત. આઉકાએણં—અપકાય. તેઉકાએણં—અગ્નિકાય વાઉકાએણં—વાયુકાય વણસ્સઇકાએણં—વનસ્પતિકાય તસકાએણં—ત્રસકાય. બેઇન્દ્રિયથી પંચેન્દ્રિય સુધીના જીવ. પડિક્કમામિ—નિવર્તું છું છહિં લેસાહિં—છ પ્રકારની લેશ્યા એટલે જીવના પરિણામ (મન) કિણ્હલેસાએ—કૃષ્ણલેશ્યા. સતત હિંસા કરવાનું મન નીલલેસાએ—નીલ લેશ્યા—ક્રોધ દ્વેષ આદિ કુવિચાર કરવાનું મન, કાઉલેસાએ—વાંકાં કામ કરવાં

સરલપણારહિત પોતાના દોષ ઢાંકવા, મિથ્યાત્વ તથા અનર્થપણું તે. **તેઉલેસાએ**–તેજુ લેશ્યા–કપટરહિત, વિનીત, દઢધર્મી, મોક્ષનો અર્થી એવા ગુણ હોય તે. **પઉમ્હલેસાએ**–પદ્મ લેશ્યા–ક્રોધ, માન કપટ આદિને પાતળાં કરી નાખ્યા છે તથા આત્માને દમ્યો છે મન, વચન, કાયાને જીત્યા છે, એવા ગુણ હોય તે. **સુક્કલેસાએ**–શુકલ લેશ્યા ધર્મ, ધ્યાન, શુકલ ધ્યાન, રાગ દ્વેષ જીત્યા છે જેણે તથા સમિતિ ગુપ્તિ સહિત એવા ગુણ હોય તે **પડિક્કમામિ**–નિવર્તુ છુ **સત્તહિં ભયઠાણેહિં**–સાત પ્રકારનાં ભયનાં ઠેકાણાથી. ૧ લોકભય. ૨ પરલોકભય ૩ ધનભય ૪ અકસ્માતભય. ૫ આજીવિકાભય. ૬ મરણભય ૭ અપજશભય **પડિક્કમામિ**–નિવર્તું છું **અટ્ઠહિં મયઠાણેહિં**–આઠ પ્રકારના મદના ઠેકાણા ૧ જાતિ. ૨ કુળ ૩ બળ ૪ રૂપ ૫ તપ. ૬ લાભ ૭ સૂત્ર ૮ મોટાઇ **નવહિં બંભચેરગુત્તિહિં**–નવ પ્રકારનુ બ્રહ્મચર્યઃ (સાધુની ગુપ્તિ) તે ૧ સ્ત્રી, પશુ, નપુંસકરહિત ઠેકાણાંમા રહેવું. ૨ સ્ત્રી સાથે એકાંત વાત કરવી નહિ ૩ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ. ૪ સ્ત્રીનુ રૂપ નીરખવુ નહિ. ૫ સ્ત્રી રહેતી હોય ત્યાં ભીંતને આંતરે રહેવું નહિ ૬ પૂર્વની ક્રીડા સંભારવી નહિ. ૭ પુષ્કળ ઘી સહિત સરસ આહાર જમવો નહિ ૮ અતિ આહાર કરવો નહિ. ૯ ચુવા, ચદન આદિ વિલેપન કરી શરીરને શોભાવવું નહિ. **દસવિહેસમણધમ્મે**–દશ પ્રકારનો સાધુનો ધર્મ ૧ ક્ષમા ૨ નિર્લોભતા ૩ કપટરહિતપણુ. ૪ માનરહિતપણુ, ૫ બાર પ્રકારનું તપ કરવું ૬ સજમ પાળવો ૭ સત્ય બોલવુ નિર્મળપણુ. ૯ ધનરહિતપણું ૧૦ બ્રહ્મચર્યવ્રત **ઈક્કારસહિ ઉવાસગપડિમાહિ**—અગિયાર પ્રકારની શ્રાવકની પ્રતિમા (તપની જાત) ૧ દસણ પ્રતિમા–એટલે સમકિત ચોકખુ રાખવુ ૩ વ્રત પ્રતિમા એટલે બારે વ્રત નિર્દોષ પાળવાં. ૩ સામાયિક પ્રતિમા–દરરોજ બે વખત સામાયિક કરવું. ૪ પોસહ પ્રતિમા–એક મહિનામા બે પોષા કરે ૫ પોષો કરવો તેમા બને તો આખી રાત અથવા બે પહોર સુધી કાઉસ્સગ્ગ કરવો. ૬ છઠ્ઠી પ્રતિમા–પોષાને બીજે દિવસે પણ બ્રહ્મચર્ય પાળવું ૭ સાતમી, સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમા–સચિત્ત આહાર ન કરવો, સાત માસ સુધી ૮ અણારભ પ્રતિમા–આરભ–પાપ લાગે એવુ કામ આઠ માસ સુધી કરે નહિ ૯ પેસારંભ વિવજ્જણ પ્રતિમા–દાસ વગેરે આગળ પણ આરંભનું કામ ન કરાવે, નવ માસ સુધી ૧૦ ઉદ્દિષ્ટકૃત પ્રતિમા–પોતા સારૂ કીધેલા આહાર, પાણી ન લે પણ નિર્દોષ હોય તે જ લે, દસ માસ સુધી. ૧ શ્રમણભૂત પ્રતિમા–સાધુનો વેષ ધારણ કરી તે પ્રમાણે વર્તે ને કોઇ વદણા કરે

તો કહે કે હું સાધુ નથી પણ સાધુની ક્રિયા સર્વ પાળે, અગિયાર માસ સુધી. ઉપર મુજબ અગિયાર પ્રતિમા, તે પહેલી એક માસથી લેઈ અગિયારમી અગિયાર માસ સુધી પાળવાની છે (આગળ શ્રાવક તે મુજબ કરતા હતા) બારસહિં ભિક્ખુપડિમાહિં—બાર પ્રકારની સાધુની પ્રતિજ્ઞાના નિયમ એટલે જે સાધુ એકલો વિચારી પ્રતિમા કરવા માટે તે આ પ્રમાણે કરે. ૧ પ્રતિમા—તે રોજ એક વખત એક જ વેર આહારની એક દત્તિ [દાત] એટલે એકધાર તથા પાણીની એક દત્તિ લેવી ને તેથી નિર્વાહ કરવો. બીજા—ત્રીજી ચોથા—પાંચમા—છઠ્ઠા અને સાતમા મહિનામાં રોજ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ અને સાત દત્તિ ઉપરાંત લેવું નહિ એવો નિયમ તે સાત પ્રતિમા થઈ ૮ સાત દિવસ સુધી એકાંતરા ઉપવાસ કરે અને ઉત્કૃષ્ટ આસન એટલે કઠણ આસને બેસે ૯ સાત દિવસ એકાંતરા ઉપવાસ કરે પણ દંડાસને બેસે ૧૦ નવમી મુજબ પણ ગોદો હાસને એટલે જેમ ગાયને દોહવા બેસે એવી રીતે બેસી રહે. ૧૧ એક રાત દિવસની પ્રતિમા તે આગળથી બે ઉપવાસ કરી તે જ દિવસ ને રાત આમ બહાર કાઉસ્સગ્ગ કરે ૧૨ એક રાતની પ્રતિમા તે પહેલાં ત્રણ ઉપવાસ કરી ત્રીજે દિવસે રાત વનમાં એક ચિત્તે રહીને ઉપસર્ગ આવે તે સહે તેરસહિં કિરિયાઠાણેહિં—તેર પ્રકારની ક્રિયા એટલે કર્મ બાંધવાનાં ઠેકાણાં ૧ કામ સારૂ આરંભ કરવો ૨ વગર કામે આરંભ કરવો ૩ જીવઘાત કરવા સારૂ કોઈ હિંસા કરે ૪ અકસ્માત ક્રિયા—તે જેમ કે હરણને તીર મારતાં માણસને વાગે ને તેનો જીવ જાય ૫ મિત્રદોષ ક્રિયા તે મિત્રને વેરી કરી માને તથા અચોરને ચોર જાણી હણે. મુસાવાઇ ક્રિયા—તે જૂઠું બોલવાથી લાગે છે ૭ અદિન્નાદાણ ક્રિયા—અણદીધું લેવાથી લાગે તે ૮ અનર્થ ક્રિયા—વગર કારણે આર્ત્તરોદ્ર ધ્યાન ધરવું ૯ માનવત્તિય ક્રિયા અહંકાર કરવાથી લાગે તે. ૧૦ અમિત્ર ક્રિયા—પુત્ર, સેવક આદિને થોડે અપરાધે પ્રબળ દંડ કરે તે ૧૧ માયા કપટ કરવું તે ક્રિયા ૧૨ લોભ-વત્તિયા ક્રિયા—તે લોભ કરવો તે. ૧૩ ઇરિયાવહિયા ક્રિયા—માર્ગે જતાં-નાં ચાલતાં ક્રિયા લાગે તે. ચઉદ્દસહિં ભૂયગામેહિં—ચૌદ પ્રકારના જીવના જથ્થા-સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય, બાદર એકેંદ્રિય, બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય ચૌરિંદ્રિય અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય, સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય, એ સાત જાતના જીવના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ ચૌદ જાતના જીવ. પર્યાપ્તિ છ છે તે—૧ આહાર ૨ શરીર ૩ ઇંદ્રિય ૪ શ્વાસોશ્વાસ. ૫ ભાષા, ૬ મન, તે જે જીવને જેટલી પર્યાપ્તિ બાંધવી હોય તે ઉપજ્યા પછી પૂરી બાંધી રહ્યો નથી ત્યાં સુધી તે અપર્યાપ્ત

કહેવાય ને પછી પર્યાપ્ત કહેવાય એ સાત જાતિના જીવના બે બે ભા કર્યા તેનુ કારણ એજ કે, અપર્યાપ્તપણે પણ જીવ મરી જાય છે **પન્નરસ હિં પરમાહમ્મિએહિ**-પંદર પ્રકારના પરમાધામી એટલે અધમ દેવતા તેના નામ-૧ અબ, ૨ અબરિસ, ૩ શામ, ૪ સબળ, ૫ રૂદ્ર ૬ મહારૂદ્ર ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુભ ૧૨ વાલુ ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર ને ૧૫ મહાઘોષ **સોલસહિ ગાહાસોલસએહિં**-સૂયગડાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના સોળ અધ્યય છે. **સત્તરસવિહે અસંજમેહિ**-સત્તર ભેદે અસંયમ-૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ અગ્નિ, ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ ૬ બેઇન્દ્રિય, ૭ તેઇન્દ્રિય, ૮ ચૌરેદ્રિય, ૯ પંચેન્દ્રિય એ નવને હણવા તે અસંજમ તથા, ૧૦ અજીવ તે પુસ્તકાદિને અવિધિએ વાવરે તે. ૧૧ (પેહા) જોયા વગર જમી પર બેસે, ૧૨ (ઉપેહા) સંજમને વિષે લાગેલા સાધુને મદદ કરે નહિ. ૧૩ (અપમ્મજ્જણા) પાત્રાદિકને બરાબર પોજે નહિ ૧૪ (પરિષ્ઠાપના) માત્રાદિકને અવિધિએ પરઠવે, ૧૫ મન, ૧૬ વચન, ૧૭ કાયા તેને અયોગ્ય રીતે વર્તાવે, **અટ્ઠારસવિહેઅબભેહિં**—અઢાર પ્રકારનુ અબ્રહ્મચર્ય-ઉદારિક મનુષ્યને તિર્યંચની સાથે વિષય સેવવો, સેવરાવવો અને સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણવુ એ ત્રણ, તે મને કરી, વચને કરી ને કાયાએ કરી એટલે નવ, તેમજ વૈક્રિય શરીર સબધી નવ ભેદ એટલે કુલ અઢાર **એગુણવીસાએ નાયજ્ઝયણેહિ**-શ્રી જ્ઞાતા ધર્મકથા સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીશ અધ્યયન છે **વીસાએ અસમાહિઠાણેહિ**-વીશ પ્રકારના અસમાધિનાં ઠેકાણા (મોક્ષ માર્ગને વિષે એકાંત ચિત્તની સ્થિરતાથકી વિપરીતપણે વર્તે તે અસમાધિ) ૧ ઉતાવળો ઉતાવળો ચાલે ૨ વગર પોજે ચાલે ૩ જેમ તેમ પોજીને ચાલે. ૪ ઘણા પાટ પાટલા ભોગવે ૫ ગુરુના સામુ બોલે. ૬ સાધુની ઘાત ચિંતવે ૭ પ્રાણીની ઘાત ચિંતવે ૮ ક્રોધ કરે ૯ પારકુ વાકુ બોલે ૧૦ પૂરી ખબર વિના નિશ્ચયકારી ભાષા બોલે ૧૧ કલેશ કરે, ૧૨ બીજાને કલેશ ઉપજાવે ૧૩ અકાળે સજ્ઝાય કરે ૧૪ બહારથી આવ્યા પછી હાથ પગ પોજ્યા વગર બેસે ૧૫ પહોર રાત્રિ ગયા પછી ઉતાવળો બોલે. ૧૬ માહોમાંહે કજીયા કરે. ૧૭ ગચ્છ ભેદ કરે એટલે તડા પડાવે ૧૮ પોતે તપે અને બીજાને તપાવે ૧૯ ઘણું ખા ખા કરે ૨૦ જોઇને કામ કરવુ તેમા સાવચેતી ન રાખે **એગવીસાએ સબલેહિ**--એકવીશ પ્રકારના સબળા દોષ કે જેથી ચારિત્રને હાનિ પહોચે તે—૧ હસ્તકર્મ કરે તો સબળો દોષ

લાગે, ૨ મૈથુન સેવે તો સબળો દોષ લાગે. ૩ રાત્રિભોજન કરે તો, ૪ દોષ સહિત આહાર જમે તો, ૫ રાજપિંડ આહાર ભોગવે (મોટા રાજાને વાસ્તે કીધેલો આહાર જેથી બહુ સામર્થ્ય ઉપજે તેવો.) ૬ વેચાતી લઈ આપેલી વસ્તુ લે તો, ૭ ઉછીની લઈ આપે તેવી વસ્તુ લે તો, ૮ દીક્ષા લઈને છ મહિનાની અંદર બીજા ટોળામાં જાય તો ૯ એક મહિનામાં ત્રણ નદી, નાળામાં પગ મેલે તો, ૧૦ એક મહિનામાં ૩ વાર કપટ કરે તો ૧૧ વારવાર બાધી ભાંગે તો ૧૨ પોતાની કાયાએ કરી જીવની હિંસા કરે તો, ૧૩ જાણીને જૂઠું બોલે તો ૧૪ જાણીને ચોરી કરે તો, ૧૫ સચિત્ત પૃથ્વી ઉપર બેસે તો. ૧૬ સચિત્ત માટી તથા પાણી સેળા કર્યાં હોય તે ઉપર બેસે, સુવે તો, ૧૭ શય્યા, પાટ, પાટલા મળ્યાં ભોગવે તો, ૧૮ સચિત્ત કંદમૂળનો આહાર ભોગવે તો, ૧૯ એક વરસમાં દસ નદી, નાળાં પગેથી ઉતરે તો. ૨૦ એક વરસમાં દશ વાર કપટ કરે તો, ૨૧ સચિત્તે કરી હાથ કે વાસણ ખરડ્યાં હોય તેણે આપેલો આહાર લે તો સબળો દોષ લાગે બાવીસાએ પરીસહેહિં–બાવીસ પ્રકારના પરીષહ એટલે ઉપદ્રવ–૧ ક્ષુધાનો, ૨ તૃષાનો ૩ ટાઢનો ૪ તાપનો ૫ ડાંસમચ્છરનો, ૬ અચેલનો ૭ અરતિ (સંજમને વિષે અરતિ લાગે ને સંસારને વિષે રતિ લાગે તે ન લાગવા દેવી.) ૮ સ્ત્રીનો ૯ ચર્યાનો (ચાલવાનો.) ૧૦ બેસવાનો (એક સ્થાનકે બેસી રહેવું પડે), ૧૧ સેજ્જાનો (સ્થાનક વગેરે બરોબર ન મળે), ૧૨ આક્રોશ વચનનો ૧૩ વધનો, ૧૪ જાચવાનો, ૧૫ અલાભનો, ૧૬ રોગનો, ૧૭ તૃણ સ્પર્શનો, ૧૮ મેલનો ૧૯ સત્કારપુરસ્કારનો (આદરમાન ન મળે) ૨૦ પ્રજ્ઞાનો (જાણપણું મેળવવાનો) ૨૧ અજ્ઞાનનો, ૨૨ દંસણનો, તેવીસાએ સુયગડજ્ઝયણેહિં–શ્રી સુયગડાંગ સૂત્રના પહેલા બીજા શ્રુતસ્કંધના મળીને ત્રેવીસ અધ્યયન છે. ચઉવીસાએ દેવેહિં–ચોવીસ જાતના દેવતા–૧૦ ભવનપતિ, ૮ વાણવ્યંતર ૫ જ્યોતિષી ને ૧ વૈમાનિક (કુલ ચોવીસ) તથા ચોવીસ તીર્થંકર દેવ છે પણવીસાએ ભાવણાહિં–પચીસ પ્રકારની ભાવના–પાંચ મહાવ્રત–તેમાં દરેકની પાંચ પાંચ ભાવના એટલે કુલ પચીસ તે કહે છે–પહેલા મહાવ્રતની–૧ ઇર્યા ભાવના (જોઈને ચાલવું) ૨ મન ભાવના (સંજમને વિષે શુદ્ધ મન.) ૩ વચન ભાવના ૪ એષણા ભાવના (નિર્દોષ આહાર પાણી લાવે.) ૫ નિક્ષેપણા ભાવના (પાત્રાદિ જતનાએ મૂકવાં.) બીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના–૧ ભાષા વિચારીને બોલે. ૨ હાંસી ન કરે, ૩

ક્રોધ ન કરે, ૪ લોભ ન કરે, ૫ ભય ન કરે ત્રીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના–જે જગાએ રહેવું હોય તેના ધણી અથવા તેની તરફના માણસની રજા લઈ તેમાં રહેવુ ૨ તે માંહેની વસ્તુ રજા લીધા વિના ભોગવવી નહિ ૩ સ્થાનક સમારવુ નહિ ૪ સ્વધર્મી સાથે સંવિભાગ કરી વસ્તુ ભોગવવી ૫ પોતાથી મોટા હોય તેનો વિનય કરવો ચોથા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના–૧ સ્ત્રી, પશુ, નપુંસક રહિત સ્થાનક ભોગવવું ૨ સ્ત્રીની કથા વાર્તા કરવી નહિ, ૩ પૂર્વના કામભોગ સંભારવા નહિ, ૪ સરસ આહાર કરવો નહિ, ૫ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ પાંચમા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના–૧ શ્રોતેંદ્રિય વશ કરવી ચક્ષુ ઈંદ્રિય વશ કરવી, ૩ ઘ્રાણ ઈંદ્રિય વશ કરવી ૪ રસ ઈંદ્રિય વશ કરવી ૫ સ્પર્શ ઈંદ્રિય વશ કરવી, એ કુલ પચીસ ભાવના **છવ્વીસાએ દસાકપ્પવવહારેણુઉદ્દેસણકાલાણ**–છવીશ ઉદ્દેશા તેમાં દશાશ્રુતસ્કંધના ૧૦ બૃહત્કલ્પના ૬, વ્યવહાર સૂત્રના ૧૦ એ કુલ ૨૬ ઉદ્દેશા તે શ્રદ્ધયાં તથા પાળ્યા ન હોય **સત્તાવીસાએ અણગારગુણેહિં**–સત્તાવીશ પ્રકારે સાધુના ગુણ છે–૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ એ પાચથી વિરમીને મહાવ્રત પાળે, ૬ પૃથ્વી, ૭ પાણી, ૮ અગ્નિ, ૯ વાયુ, ૧૦ વનસ્પતિ અને ૧૧ ત્રસ જીવની હિંસા ન કરે, ૧૨ રાત્રિભોજન ન કરે, ૧૩ શ્રોતેંદ્રિય, ૧૪ ચક્ષુ ઇંદ્રિય, ૧૫ ઘ્રાણેંદ્રિય. ૧૬ રસેંદ્રિય ૧૭ સ્પર્શેન્દ્રિયને વશ કરે, ૧૮ લોભ જીતે, ૧૯ ક્ષમાવંત, ૨૦ ભાવ વિશુદ્ધ, ૨૧ ક્રિયા વિશુદ્ધ, ૨૨ સંજમમા ચિત્ત, ૨૩ મન, ૨૪ વચન, ૨૫ કાયાને ગોપાવનાર, ૨૬ બાવીશ પરીષહના સહન કરનાર, ૨૭ મરણથી ડરે નહી **અઠ્ઠાવીસાએ આયારપ્પકપ્પેહિં**--અઠ્ઠાવીશ સાધુના આચાર છે તેમાના પચીસ અધ્યયન આચારાંગ સૂત્રમા છે તથા ત્રણ અધ્યયન નિશીથ સૂત્રમા છે **એગુણતીસાએ પાવસુયપ્પસંગેહિં**–ઓગણત્રીશ પ્રકારના પાપસૂત્ર છે–૧ વ્યંતરદેવ કૃત હાસ્યાદિકનો ગ્રંથ, ૨ રૂધિરાદિક વરસે તેનો ગ્રંથ ૩ ગ્રહના ચાળાના ફળ લખ્યા હોય તે, ૪ ધરતીકંપના ફળનુ જ્ઞાન બતાવે તે, ૫ શરીરના લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ, ૬ મસા, તિલકાદિના જ્ઞાનસંબંધી ગ્રંથ, હાથ પગની રેખા પ્રમુખનુ જ્ઞાન બતાવે તે ૮ સ્વરના લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ, એ આઠ મૂળ તેના વૃત્તિ, વાર્તિક, એક એકના ગણ ત્રણ ભેદ થાય છે એટલે કુલ ૨૪, ૨૫ ગાંધર્વ, ૨૬ નાટક, ૨૭ વાસ્તુવિદ્યાના શાસ્ત્ર, ૨૮ આયુર્વેદ, ૨૯ ધનુર્વેદ એ ઓગણત્રીશ પાપસૂત્ર, **તીસાએ મહા–**

મોહનીયટ્ઠાણેહિં–ત્રીશ પ્રકારના મહામોહનીયના ઠેકાણા છે. (મહા-મોહનીય કર્મ બાંધવાથી જીવ સંસારમાં રઝળે છે.) તે મોહનીય ત્રીશ પ્રકારથી બાંધે તે કહે છે–૧ ત્રસજીવને પાણીમાં બોળી મારે, ૨ શ્વાસ-ઉચ્છ્વાસને રોકીને મારે, ૩ બાળક વગેરેને આળા ચામડે વીંટીને મારે, ૪ મુદ્‌ગર પ્રમુખ માથામાં મારે, ૫ પરોપકારી જે ઘણા જીવને આધારભૂત હોય તેને મારે, ૬ મોટા રાજાને હણે ૭ છતી શક્તિએ માંદા લોકની સંભાળ ન લે, ૮ જે સાધુ શુદ્ધ ધર્મમાર્ગને વિષે લાગેલા હોય તેને તેથી બળાત્કારે ભ્રષ્ટ કરે. ૯ જિનધર્મનું વાંકુ બોલે, ૧૦ અત્યાદિ મદે કરી આચાર્ય વગેરેને આળ દે, ૧૧ શુદ્ધ સાધુને આહાર પાણી ન આપે, ૧૨ ઘણાં કુવિચારો ભેગાં કરે. જ્ઞાનનો માર્ગ ન પામે, ૧૪ અધર્મી–પ્રયોગ એટલે મંત્રજંત્ર આદિકની સાધના કરે, ૧૫ ચારિત્ર લીધા પછી વિષયની વાંછના કરે, ૧૬ પોતે વિદ્વાન ન હોય ને હું બહુ વિદ્વાન છું એમ ડોળ બતાવે ૧૭ તપસ્વી ન હોય ને કહે કે હું તપસ્વી છું, ૧૮ ઘરમાં ઘાલી કોઈને અગ્નિએ બાળે તથા ધુમાડાથી મુંઝાવે. ૧૯ પોતે પાપ કરી બીજાને માથે નાખે ૨૦ કોઈનું સહસ્ય ભ્રમ ભરસભામાં કહી દે, ૨૧ હમેશાં ક્રોધ તથા ક્લેશ કરે. ૨૨ વિશ્વાસઘાત કરે, ૨૩ કોઈ પુરુષથી પ્રીતિ લગાડી તેની સ્ત્રીને ભોળવે, ૨૪ પોતે કુંવારો નથી ને કુંવારો કહે. ૨૫ જેણે પોતાને ધન આદિકે વધાર્યો તેનું માઠું ચિંતવે, ૨૬ બ્રહ્મચારી ન હોય ને કહે કે હું બ્રહ્મચારી છું ૨૭ જે જે પ્રતાપે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થયો હોય મહત્ત્વ પામ્યો હોય તેને હાનિ કરે, ૨૮ દેશની જેને ચિર ચિંતા છે તેને હણે ૨૯ કંઈ દેખતો ન હોય તો પણ કપટ કરી કહે કે હું જ્ઞાનમાં દેવતાદિકને પ્રત્યક્ષ દેખું છું ૩૦ દેવને અવગણે કે દેવ આવો કેવો કે મને કાંઈ આપે નહિ, એ ત્રીશ પ્રકારનું કામ કરે તો મહામોહનીય કર્મ બાંધે. એગતીસાએ સિદ્ધાઇ-ગુણેહિં એકત્રીશ સિદ્ધ ભગવાનના ગુણ કહે છે-પાંચ સંઠાણ ૧ પરિમંડળ ૨ વાટલો (નક્કર ગોળ) ૩ ત્રિકોણ ૪ ચોખુણ, ૫ લાંબુ પાંચ વર્ણ–૬ કાળો, ૭ લીલો, ૮ રાતો ૯ પીળો, ૧૦ ધોળો પાંચ રસ ૧૧ ખાટો, ૧૨ મીઠો, ૧૩ કડવો, ૧૪ કષાયલો ૧૫ તીખો. બે ગંધ–૧૬ સુગંધ, ૧૭ દુર્ગંધ આઠ સ્પર્શ–૧૮ ખરખરો ૧૯ સુંવાળો, ૨૦ ભારે ૨૧ હળવો ૨૨ ટાઢો, ૨૩ ઉનો, ૨૪ લુખો, ૨૫ ચોપડ્યો, ત્રણ વેદ–૨૬ સ્ત્રી ૨૭ પુરુષ, ૨૮ નપુંસક, એમાંનું સિદ્ધને કાંઈ નથી ૨૯ અશરીરપણું, ૩૦ અસંગપણું, ૩૧ જ્ઞાનાવરણીય

આદિ આઠ કર્મ ખપાવ્યાં છે તે કુલ એકત્રીશ સિદ્ધનાં ગુણ **બત્તી-સાએ જોગસંગહેહિ**-બત્રીસ પ્રકારના જોગનો સંગ્રહ કરવો તે કહે છે. ૧ શિષ્ય, આચાર્ય જેવો થાય તેને માટે તેને જ્ઞાન દેવું ૨ પોતાનું આચાર્યપણું (જ્ઞાન) તે બીજા આગળ પ્રકાશ કરવું ૩ કઠણ વખતે પણ ધર્મની દૃઢતા મૂકે નહિ ૪ આ લોક પરલોકને વિષે ફળની ઇચ્છા રહિત તપ કરે. ૫ શિક્ષા મળી તે પ્રમાણે વર્તવું ને નવી ગ્રહણ કરતાં જવું. ૬ મમતા ન કરે, ૭ છાનું તપ કરે, ૮ નિર્લોભપણું રાખે, ૯ પરીષહ [ઉપસર્ગ] જીતે ૧૦ સરસ ચિત્ત રાખે ૧૧ શુદ્ધ સંજમ પાળે ૧૨ સમકિત શુદ્ધ રાખે ૧૩ ચિત્તની સમાધિ રાખે, ૧૪ કપટ રહિત આચાર પાળે, ૧૫ વિનય બરાબર કરે, ૧૬ સંતોષીપણું, ૧૭ વૈરાગી-પણું, ૧૮ કપટ રહિતપણું. ૧૯ શુદ્ધ કરણી ૨૦ સંવર ધરે, [પાપને રોકે] ૨૧ પોતાના દોષ ટાળે ૨૨ સર્વ વિષયથી વિરકત હોય ૨૩ મૂળ ગુણ પચ્ચક્ખાણ [પહેલાં પાંચ] મહાવ્રત પાળે, ૨૪ ઉત્તરગુણ પચ્ચક્ખાણ [એ સિવાયનાં વ્રત પાળે] ૨૫ ભાવસહિત કાઉસ્સગ્ગ કરે. ૨૬ પ્રમાદ રહિત વર્તે, ૨૭ હમેશાં ચારિત્રને વિષે સાવધાન રહે ૨૮ ધ્યાન ધરે ૨૯ મરણાંત દુઃખ પડયેથી પણ ભય ન પામે. ૩૦ સ્ત્રી આદિના સંગને છાંડે, ૩૧ પ્રાયશ્ચિત લે [વિશુદ્ધિ કરે] ૩૨ મરણકાળે આરાધના કરે, **તેતીસાએ આસાયણાએ**-તેત્રીશ પ્રકારની ગુરુની અશાતના તે અવિનયને ટાળવો- ૧ ગુરુની આગળ આગળ ચાલે તો અવિનય કર્યો, ૨ ગુરુની જોડાજોડ ચાલે ૩ ગુરુને ભરાઇને ચાલે, ૪ ગુરુને પૂઠ દઇ ઊભો રહે, ૫ ગુરુની જોડાજોડ ઊભો રહે, ૬ ગુરુની પૂઠે અડીને ઊભો રહે, ૭ ગુરુની આગળ બેસે. ૮ ગુરુની જોડાજોડ બેસે, ૯ ગુરુને અડીને બેસે, ૧૦ ગુરુ પહેલા આચમન લે ૧૧ ગુરુની સાથે દિશાએ ગયો હોય અને આવ્યા પછી તે પહેલા ઇરિયાવહી પડિક્કમે, ૧૨ કોઇ માણસને ગુરુ બોલાવવા ચાહે છે તે અગાઉ પોતે તે માણસ સાથે વાત કરવા મંડી જાય, ૧૩ પોતે સૂતો હોય ને જાણતો પણ હોય ને ગુરુ સાદ કરે તો બોલે નહિ, ૧૪ પોતે આહાર પાણી લાવ્યો તે પહેલા ગુરુને દેખાડયા વિના બીજાને દેખાડે, ૧૫ પોતે આહાર પાણી લાવ્યો તે પહેલા પોતાના શિષ્યને દેખાડે ને પછી પોતાના ગુરુને દેખાડે. ૧૬ પોતે જે લાવ્યો છે તે પહેલાં પોતાના શિષ્યને દઇને પછી ગુરુને દે, ૧૭ પોતાનો શિષ્ય આહાર પાણી લાવ્યો છે તે ગુરુને પૂછયા વિના બીજાને આપે. ૧૮ ગુરુર્વાદિ સાથે આહાર કરવા બેઠો ને પોતે ઉતાવળો ઉતાવળો

સારૂ સારૂ ખાઇ જાય, ૧૯ ગુરુ બોલાવે ને બોલે નહિ ૨૦ ગુરુને બોલાવ્યા છતાં બેઠા બેઠા હોંકારા કરે પણ આવી ને જવાબ ન દે, ૨૧ ગુરુ બોલાવે ત્યારે જોરથી બોલે કે શું કહો છો ? ૨૨ ગુરુ કામ કહે તો ઉલટું કહે કે તમે કરો ૨૩ ગુરુને આકરે વચને બોલાવે ૨૪ ગુરુને તિરસ્કારે બોલાવી વચન ન માને, ૨૫ ગુરુ કથા કહે છે તેમાં આડું બોલે કે આમ કહો ૨૬ ગુરુ કથા કહે છે તેમાં કહે કે, તમે શું ભૂલી ગયા કે ? ૨૭ ગુરુ ધર્મકથા કહે તેમાં રાજી ન રહે, ૨૮ ગુરુનો ધર્મ કથામાં ભેદ પાડે ૨૯ ગુરુ ધર્મકથા કહેતા હોય તેમાં પોતે આડો પડી જુદું બતાવે, ૩૦ ગુરુનું વાંકુ બોલે, ૩૧ ગુરુની પથારી ન કરી આપે ૩૨ ગુરુની પથારી પૂંદી નાખે, ૩૩ ગુરુથી ઉંચે આસને બેસે, એ તેત્રીશ પ્રકારથી ચાલે તેથી ગુરુનો અવિનય થાય માટે તેમ કરવું નહિ. અરિહંતાણ આસાયણાએ-અરિહંત દેવની આશાતના કરી હોય એટલે તેના વિષે કાંઇ ખોટું ચિંતવ્યું હોય તેનું નિવારણ કરૂં છું. સિદ્ધાણ આસાયણાએ—સિદ્ધભગવાનની આશાતના કરી હોય, તે વિષે કાંઇ સંદેહ આણ્યો હોય. આયરિયાણ-આસાયણાએ—આચાર્યજીની આશાતના કરી હોય. ઉવજ્ઝાયાણ-આસાયણાએ ઉપાધ્યાયની આશાતના કરી હોય. સાહૂણ આસાયણાએ—સાધુની આશાતના કરી હોય. સાહુણીણ આસાયણાએ—સાધ્વીની આશાતના કરી હોય. સાવયાણ આસાયણાએ—શ્રાવકની આશાતના કરી હોય. સાવિયાણ આસાયણાએ—શ્રાવિકાની આશાતના કરી હોય. દેવાણ આસાયણાએ—ચાર જાતના દેવતાની શ્રદ્ધા ન આણી હોય. દેવીણ આસાયણાએ—દેવતાની દેવીનું ભૂંડુ બોલી આશાતના કરી હોય. ઇહલોગસ્સઆસાયણાએ—આ લોક જે મનુષ્ય તિર્યંચના ભવ તેની નાસ્તિ કહી આશાતના કરી હોય. પરલોગસ્સઆસાયણાએ-પરલોક જે દેવતા નારકીના ભવ તેની નાસ્તિ કહી, આશાતના કરી હોય. કેવલીણ આસાયણાએ—કેવળજ્ઞાનને વિષે શંકા આણી તેની આશાતના કરી હોય. કેવલીપન્નત્તસ્સધમ્મસ્સઆસાયણાએ—કેવળી પ્રરૂપિત ધર્મનું ભૂંડુ બોલી તેની આશાતના કરી હોય. સદેવમણુઆસુરસ્સ લોગસ્સ—આસાયણાએ—દેવતા અને મનુષ્ય સહિત જે લોક તેની શ્રદ્ધા ન આણી આશાતના કરી હોય સવ્વપાણ ભૂય, જીવ, સત્તાણ આસાયણાએ—જીવ, જે પ્રાણ, શાશ્વતપણું તથા સત્તા સહિત છે તેની શ્રદ્ધા ન આણી આશાતના કરી હોય. કાલસ્સઆસાયણાએ—ત્રણ કાળ નથી એમ

કહી આશાતના કરી હોય. **સુયસ્સઆસાયણાએ**—સૂત્ર સિદ્ધાંત વિષે શંકા લાવી આશાતના કરી હોય **સુયદેવયાએઆસાયણાએ**-સૂત્રદેવ જે તીર્થંકર તેની આશાતના કરી હોય **વાયણારિયસ્સઆસાયણાએ**-વાચણી આપનાર આચાર્યની આશાતના કરી હોય **જં વાઇદ્ધં**-સૂત્ર આઘા પાછાં ભણાયા હોય. **વચ્ચામેલિયં**-ઉપયોગ વિના વારંવાર સૂત્ર ભણાયેલ હોય **હીણક્ખર**-અક્ષર ઓછો બોલાણો હોય **અચ્ચક્ખરં**-અક્ષર અધિક બોલાણો હોય, **પયહીણં**-પદ ઓછુ બોલાણું હોય. **વિણયહીણં**-વિનયરહિત ભણ્યો હોય **જોગહીણં**-ધ્યાન રાખ્યા વિના ભણ્યો હોય **ઘોસહીણં**-શુદ્ધ ઉચ્ચાર વિના ભણ્યો હોય **સુટ્ઠુદિન્નં**-સારૂં જ્ઞાન અવિનીતને ભણાવ્યું હોય. **દુટ્ઠુપડિચ્છિયં**-પ્રમાદસહિત આળસે ભણ્યો હોય. **અકાલે કઓ સજ્ઝાઓ**-કવખતે સજ્ઝાય કરી હોય. **કાલે ન કઓ સજ્ઝાઓ**-બરાબર વખતે સજ્ઝાય ન કરી હોય. **અસજ્ઝાઇએસજ્ઝાય** – અપવિત્ર સ્થાનકમાં સજ્ઝાય કરી હોય **સજ્ઝાઇએ ન સજ્ઝાયં**-સજ્ઝાય કરવાને યોગ્ય સ્થાન છે તે સ્થાને સજ્ઝાય ન કરી હોય. **તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં**-તે સર્વ ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજો.

આલોયણા—એક બોલથી માંડીને તેત્રીશ બોલ સુધી જે કોઇ જાણવા જોગ જાણતા હશે, આદરવા જોગ આદરતા હશે છાંડવા જોગ છાંડતા હશે, સફળ જન્મ જીવિત કરતા હશે, મુક્તિગામી, હળુકર્મી, સુલભ બોધી, ભવ્ય જીવ, સમતાવંત, ધીરજવંત લજ્જાવંત, ધ્યાનવંત, તેને ધન્ય છે, તેને સમય સમયની વંદણા હોજો મારે જીવે આજના દિવસ સંબંધી જાણવા જોગ જાણ્યા ન હોય, આદરવા જોગ આદર્યા ન હોય, છાંડવા જોગ છાંડયા ન હોય, સમકિત સહિત બાર વ્રત સલેખણા સહિત નવાણું અતિચાર, પાંચ આચાર સંબંધી એકસો ને વીશ દોષ અતિચાર સંબંધી, "૧ દ્રવ્યે ૨ પ્રમાદે ૩ અણાભોગે ૪ આતુરતાએ ૫ આપદાએ. ૬ શંકાએ ૭ સહસાકારે ૮ ભયે ૯ ઉપશમભાવે ૧૦ વિષમભાવે. એ દશ પડિસેવણાએ દોષ લાગ્યા હોય તે, સમકાએણં, ફાસિયં પાલિયં, તીરિયં, કીટ્ટિયં, સોહિયં, સામાઇયં, આરાહિયં, આણાએ અણુપાલિતા, ભવઇ. મન, વચન, કાયાએ, કરણ, કોટિ ભાગે કરી, કરણ કરાવણ અનુમોદવે કરી, ખંડન કરાવ્યો હોય, વિરાધના કરી હોય, દેશથી સર્વથી, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, વિરાધના કરી હોય, ઉત્સૂત્રે, ઉન્માર્ગે, અકલ્પે, અકરણીએ, દુષ્ટ ધ્યાને, દુષ્ટ ચિંતવણાએ, અણાચાર આચરવે, અણેષણિક ઇચ્છાએ,

સંકલ્પ, વિકલ્પ કીધા હોય આરંભ, સમારંભ કીધા હોય હાસ્યે, ભયે, અજ્ઞાને મિથ્યાત્વે, અવ્રતે, પ્રમાદે, કષાયે, અશુભ જોગે કરી, અભિગ્રહપણે, અતિચપળ, ઇન્દ્રિયચપળ ભાષાચપળ, ભાવચપળપણે, અશુદ્ધ ભાવે કરી આપસ્થાપના, પરઉત્થાપના કરવે બગધ્યાને, ગૃદ્ધિપણે, લોલુપતાપણે, કુટપણે, શઠપણે, મત્સર બુદ્ધિએ કરી કદાગ્રહપણે, અવિનયપણે, અજોગપણે, કામબુદ્ધિ વિષયવિકારપણે, આળસે, આપછંદે, અણાપૂછ્યે, અજાણપણે અણજાણપણે, જે કાંઇ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર અણાચાર, સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય સેવતા પ્રત્યે અનુમોદ્યા હોય, ને આલોવ્યા ન હોય, નિંદ્યા ન હોય, પડિક્કમ્યા ન હોય, વિશુદ્ધ કર્યા ન હોય પ્રાયશ્ચિત લીધું ન હોય, ને નિવારણ સમી રીતે કર્યું ન હોય એવા અવિશુદ્ધ આત્મા, સપાપ જોગે કરી આત્માને અરિહંતની સાખે ધર્માચાર્યની સાખે, સિદ્ધાંતપ્રવચનની સાખે, આત્માની સાખે, મિચ્છામિ દુક્કડં

પાગામ્ સૂત્ર.

નમો—નમસ્કાર હોજો. ચઉવીસાએ—ચોવીશ. તિત્થયરાણં—તીર્થંકર દેવને. ઉસભાઈમહાવીર—ઋષભદેવ સ્વામી આદિ મહાવીર સ્વામી પર્યંત. પજ્જવસાણાણં—સેવા ભક્તિ કરું છું ઇણમેવ—એવા નિગ્ગંથ—નિર્ગંથ (ધન રહિત)નાં. પાવયણં—પ્રવચન સચ્ચં—સાચા. અણુત્તરં—સર્વથી ઉત્તમ. કેવલિયં—કેવળજ્ઞાનીનો કહેલ. પડિપુન્ન—પ્રતિપૂર્ણ—સંપૂર્ણ નેઆઉયં—ન્યાયકારક. સંસુદ્ધં—બરાબર શુદ્ધ સલ્લગત્તણં—શલ્ય-વહેમનો કાપનાર સિદ્ધિમગ્ગં—એવો સિદ્ધ થવાનો માર્ગ મુત્તિમગ્ગં—(મુક્તિ) કર્મથી મુકાવાનો માર્ગ નિજ્જાણમગ્ગં—કર્મનો છેડો આણવાનો માર્ગ નિવ્વાણમગ્ગં—(નિર્વાણ) કર્મ નિવારીને શીતળ થવાનો માર્ગ અવિતહ—એના વિષે. અવિસંધિ—સંદેહ રાખવો નહિ. સવ્વદુક્ખપહીણમગ્ગં—ઘણાં દુઃખ મટાડવાનો માર્ગ છે. ઇત્થં ઠિયા જીવા—એને વિષે રહેલા જીવ. સિજ્ઝંતિ—સિદ્ધ થશે. બુજ્ઝંતિ—બુઝશે સર્વ જાણશે. મુચ્ચંતિ—કર્મથી મુકાશે. પરિનિવ્વાયંતિ—કર્મ નિવારીને શીતળભૂત થશે. સવ્વદુક્ખાણં મંતં કરંતિ—સર્વ દુઃખનો અંત કરશે. તં—તે. ધમ્મં—ધર્મ સદ્દહામિ—શ્રદ્ધું છું પત્તિયામિ—પ્રતીતિ આણું છું રોએમિ—રુચવું છું ફાસેમિ—સ્પર્શ કરું છું—તે મુજબ ચાલું છું પાલેમિ—પાળું છું

વર્તું છું અણુપાલેમિ-વિશેષે પારૂં છું. ત-તે ધમ્મં-ધર્મ. સદ્દહંતો-સદ્દહંતો. પત્તિયંતો-પ્રતીતિ કરતો. રોયંતો-રૂચવતો ફાસંતો-સ્પર્શ કરતો. પાલંતો-પારતો અણુપાલંતો-વિશેષે પારતો. તસ્સ-તે ધમ્મસ્સ-ધર્મ કેવલીપન્નત્તસ્સ-કેવળીનો પ્રરૂપેલ તેને અબ્ભુટ્ઠિઓમિ આરાહણાએ-આરાધવાને હું ઉદ્યમવંત થયો છું. તત્પર થયો છું. વિરઓમિ-હું નિવર્તું છું વિરાહણાએ-તેની વિરાધના કરવાથી અસંજમં-અસંજમ-પાપ પરિયાણામિ-છાંડું છું. સંજમં-સંજમને ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છું અબંભં-અબ્રહ્મચર્યને પરિયાણામિ-છાંડુ છુ બંભ-બ્રહ્મચર્યને. ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છુ. અકપ્પં-લેવાનુ અયોગ્ય તે પરિયાણામિ-છાંડું છું. કપ્પં-લેવાનુ યોગ્ય તે. ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂ છું. અન્નાણં-અજ્ઞાન, પરિયાણામિ-છાંડુ છુ. નાણ-જ્ઞાન. ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છુ અકિરિયં-અક્રિય (ખોટી કરણી). પરિયાણામિ-છાડુ છું કિરિય-સુકૃત ઉવસંપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂ છુ. મિચ્છત્તં-મિથ્યાત્વને. પરિયાણામિ-છાંડુ છું સમ્મત્તં-સમકિતને ઉવસપજ્જામિ-અંગીકાર કરૂં છું અબોહિં-દુર્બોધ. પરિયાણામિ-છાંડુ છુ બોહિ-સુબોધ ઉવસંપ્પજ્જામિ-અગીકાર કરૂ છુ અમગ્ગં-ઉન્માર્ગ. પરિયાણામિ-છાડુ છું મગ્ગં-મોક્ષ માર્ગ ઉવસંપજ્જામિ-અગીકાર કરૂ છું જં સંભરામિ-જે મને સાંભરે છે જં ચ ન સભરામિ-જે મને નથી સાભરતું જં પડિક્કમામિ-જેનુ પ્રાયશ્ચિત લીધુ છે. જં ચ ન પડિક્કમામિ-જેનું પ્રાયશ્ચિત ન લીધુ હોય તસ્સ-તે સવ્વસ્સ-સર્વ દેવસિયસ્સ-દિવસ સંબધી. કીધેલા-કહેલા અઇઆરસ્સ-અતિચાર પાપનાં. પડિક્કમામિ-પ્રાયશ્ચિત કરૂં છું. નિવારણ કરુ છું. સમણોહં-શ્રમણ છુ સજય-સજતિ છું વિરય-સંસારથી વિરકત થયો છું પડિહય-હણ્યાં છે-પચ્ચક્ખાય-બંધી કરીને પાવકમ્મો-પાપ કર્મને અનિયાણો-નિયાણા રહિત કરણીનુ ફળ માગી લેવુ નહિ દિટ્ઠિ-સમકિત દૃષ્ટિ. સંપન્નો-સહિત છે. માયા-કપટ મોસો-જૂઠાપણુ વિવજ્જિઓ-તજી દીધુ છે વર્જી દીધું છે અડ્ઢાઇજ્જેસુ-જે અઢી. દીવસમુદેસુ-દ્વીપ સમુદ્ર છે તેને વિષે પન્નરસ કમ્મભુમીસુ-પંદર કર્મભૂમિ ક્ષેત્રને વિષે જાવંતિ-જેટલા કેઇ-કોઇ સાહૂ-સાધુ રયહરણ-રજોહરણ જેવી રજ કાઢી શકાય છે ગુચ્છગ-ગુચ્છો પડિગ્ગહ-પાત્રના. ધારા-ધરણહાર છે. રાખનાર છે. પંચમહવ્વયધારા-

પાંચ મહાવ્રતના ધરનાર છે. અઢારસસહસ્સ-અઢાર હજાર, સીલંગ-રથધારા-બ્રહ્મચર્યના શ્લોક રૂપી રથના ધારણ કરનાર છે. અક્ખય આયારચરિત્તા-અક્ષય છે જેના આચાર અને ચારિત્ર. તે સવ્વે-તે સર્વને સિરસા-મસ્તક નમાડીને. મણસા-મને કરી મત્થએણ વંદામિ-મસ્તકે કરી નમું છું. અતિચાર આલોવ્યા, પડિક્કમ્યા, નિંદ્યા, ગર્હ્યા, નિશલ્લ થયા, વિશેષે, વિશેષે અરિહંત સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધ્વી ગુર્વાદિકને ભુજે ભુજે કરી ખમાવું છું

ઇતિ શ્રમણસૂત્ર સમાપ્ત.

પહેલા ખામણા

પહેલા ખામણા પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવંતા તીર્થંકરદેવ બિરાજે છે તે જઘન્ય તીર્થંકર ૨૦ અને ઉત્કૃષ્ટા હોય તો ૧૬૦ તે સ્વામીના ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની કોડ ખપે ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જે તે વીશ સ્વામીનાં નામ કહું છું ૧ શ્રીસીમંધરસ્વામી, ૨ શ્રીજુગમંધરસ્વામી ૩ શ્રીબાહુસ્વામી, ૪ શ્રીસુબાહુસ્વામી, ૫ શ્રીસુજાતનાથસ્વામી, ૬ શ્રીઋષભાનનસ્વામી ૮ શ્રીઅનંતવીર્યસ્વામી, ૯ શ્રીસુરપ્રભસ્વામી ૧૦ શ્રીવિશાળપ્રભસ્વામી, ૧૧ શ્રીવજ્રધરસ્વામી, ૧૨ શ્રીચંદ્રાનનસ્વામી, ૧૩ શ્રીચંદ્રબાહુસ્વામી, ૧૪ શ્રી ભુજંગદેવસ્વામી, ૧૫ શ્રીઇશ્વરસ્વામી, ૧૬ શ્રીનેમપ્રભસ્વામી, ૧૭ શ્રીવીરસેનસ્વામી, ૧૮ શ્રીમહાભદ્રસ્વામી, ૧૯ શ્રીદેવજશસ્વામી, ૨૦ શ્રી અજિતસેનસ્વામી, તેમને મારી તમારી સમય સમયની વંદના હજો. તે સ્વામી કેવા છે? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચૌદ રાજ લોક હસ્તામલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે, અનંત જ્ઞાન છે અનંત દર્શન છે, અનંત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે અનંત ધીરજ છે, અનંત વીર્ય છે, ખટે ગુણે કરી સહિત છે, ચોત્રીશ અતિશયે કરી બિરાજમાન છે, પાંત્રીશ પ્રકારની સત્યવચન વાણી ગુણે કરી સહિત છે, એક હજારને આઠ ઉત્તમ લક્ષણે કરી સહિત છે, અઢાર દોષ રહિત છે બાર ગુણે કરી સહિત છે ચાર કર્મ ઘનઘાતીયાં ક્ષય કર્યાં છે, બાકીનાં ચાર કર્મ પાતળાં પાડ્યા છે મુક્તિ જવાના કામી થકા વિચરે છે ભવ્યજીવના સંદેહ ભાંગે છે, સજોગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની,

યથાખ્યાત ચારિત્રના ધારણહાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલધ્યાન, શુકલ-લેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, ચોસઠ ઇંદ્રના પૂજનિક, વંદનિક, અર્ચનિક છે, પંડિતવાર્ય આદિ અનંત ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય તે સ્વામીનાથ ગામ, નગર, રાયહાણી, પુરપાટણ, એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર કરતા હશે ત્યા જિનેદ્રદેવ રૂપી સૂર્ય આગળ ચાલે તે વાંસે ગણધર ચાલે, તે વાંસે શેષ સાધુ ચાલે, સ્વામી પગ ધરે ત્યા લાખ પાંખડીનું પદ્મ કમળ-ફૂલ થઇ આવે, પાછો પગ ઉપાડે ત્યારે વિસરાળ થઈ જાય, નદી-નાળાં આવે ત્યાં પાજ બંધાઇ જાય, કાંટા સમે મુખે હોય તે ઉંધે મુખે થઇ જાય. સ્વામીજી હજારો ગાઉનો વિહાર કરી બાગ બગીચામાં વનપાળની આજ્ઞા લઇ સમોસરે, ત્યાંથી પચીશ પચીશ જોજનમાં માર નહિ, મરકી નહિ, સ્વચક્ર પરચક્રના ભય નહિ, સાત પ્રકારની ભીતિ માત્ર રહે નહિ, ઝાઝું મિથ્યાત્વ હોય ત્યા ત્રગડા ગઢની રચના થઇ આવે, રૂપાનો ગઢ ને સોનાના કાંગરા, સોનાનો ગઢ ને રત્નના કાંગરા, રત્નનો ગઢ અને મણિ-રત્નના કાગરાં, ચાર દિશાએ ચાર ચાર દરવાજા થઇ આવે, એક એક દરવાજે વીશ વીશ હજાર પગથિયાં થઈ આવે, સમોસરણને મધ્ય ભાગે સ્ફટિક રત્નનુ સિંહાસન થઇ આવે, બારગણુ અશોકવૃક્ષ થઇ આવે, અંબોડાને ઠેકાણે ભામંડળ થઇ આવે, ઉપર ચોવીસ જોડા ચામરના થઈ આવે, વનપાળ જઇ રાજાદિને વધામણી આપે, બાર પ્રકારની પ્રખદા વખાણ-વાણી સાભળે, સૌ સૌની ભાષામાં સૌ સમજી જાય, કોઇને શંકા ઉપજે નહિ ભવનપતિ અને તેની દેવી, વાણવ્યંતર અને તેની દેવી, જ્યોતિષી અને તેની દેવી, વૈમાનિક અને તેની દેવી, મનુષ્ય અને મનુષ્યણી, તિર્યંચ અને તિર્યંચણી એ બાર જાતની પ્રખદા વખાણવાણી સાંભળતાં કોઇ કોઇનુ વેર ઉલ્લસે નહિ ધન્ય તે મહારાજ, જયા દેશના દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યા રાઇસર, તલવર, માડંબિઅ, કોડંબિઅ, શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપત્તિ, સ્વામીની દેશના સાંભળી કર્ણ પવિત્ર કરતા હશે, દર્શન દેદાર કરી નેત્ર પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચૌદ પ્રકારનું દાન દઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે. સ્વામીનાથ, તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજો છો, હું અપરાધી, દીનકિંકર, ગુણહીન, અહી બેઠો છું તમારા જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર, તપ સંબધી અવિનય આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન વચન કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છુ (તિક્ખુત્તાનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો).

બીજા ખામણા.

બીજા ખામણા અનંતા સિદ્ધ ભગવંતને કરૂં છું તે ભગવંતના ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની ક્રોડો ખપે, ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાર્જે

આ ચોવીશીનાં નામ કહું છું—૧ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી, ૨ શ્રી અજિતનાથસ્વામી ૩ શ્રી સંભવનાથસ્વામી, ૪ શ્રી અભિનંદન સ્વામી, ૫ શ્રી સુમતિનાથસ્વામી, ૬ શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામી, ૭ શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામી, ૮ શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી, ૯ શ્રી સુવિધિનાથસ્વામી, ૧૦ શ્રી શીતળનાથસ્વામી, ૧૧ શ્રી શ્રેયાંસનાથસ્વામી ૧૨ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી, ૧૩ શ્રી વિમળનાથસ્વામી, ૧૪ શ્રી અનંતનાથસ્વામી, ૧૫ શ્રી ધર્મનાથસ્વામી, ૧૬ શ્રીશાંતિનાથસ્વામી, ૧૭ શ્રીકુંથુનાથસ્વામી, ૧૮ શ્રી અરનાથસ્વામી ૧૯ શ્રી મલ્લિનાથસ્વામી, ૨૦ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી, ૨૧ શ્રી નમિનાથસ્વામી, ૨૨ શ્રી નેમનાથસ્વામી, ૨૩ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી ૨૪ શ્રી મહાવીરસ્વામી, આ ચોવીશી, અનંત ચોવીશી ૫ંદર ભેદે સીઝી, બુઝી, આઠ કર્મ ક્ષય કરી મોક્ષ પધાર્યા છે આઠ કર્મ તે કયા ? ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ્ય, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય. એ આઠ કર્મ ક્ષય કરી મુક્તિ શિલાએ પહોંચ્યા છે મુક્તિશિલા ક્યાં છે? સમપૃથ્વીથી સાતસે નેવું જોજન ઊંચપણે તારામંડળ આવે. ત્યાંથી દશ જોજન ઊંચપણે સૂર્યનું વિમાન છે, ત્યાંથી એંશી જોજન ઊંચપણે ચંદ્રમાનું વિમાન છે, તે ઉપર ચાર જોજન ઊંચપણે નક્ષત્રના વિમાનછે, ત્યાંથી ચાર જોજન ઊંચપણે બુધનો તારો છે તે ઉપર ત્રણ જોજન ઊંચપણે શુક્રનો તારો છે તે ઉપર ત્રણ જોજન ઊંચપણે બૃહસ્પતિનો તારો છે ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઊંચપણે મંગળનો તારો છે ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઊંચપણે શનિશ્ચરનો તારો છે એમ નવસે જોજન લગી જ્યોતિષચક્ર છે. તે ઉપરાંત અસંખ્યાતા જોજન ક્રોડાક્રોડી ઊંચપણે પહેલો સુધર્મ નામે અને બીજો ઇશાન નામે દેવલોક છે એકેક અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે પહેલામાં બત્રીશ લાખ વિમાન છે બીજામાં અઠ્ઠાવીશ લાખ વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર ત્રીજો સનત્કુમાર અને ચોથો માહેંદ્ર એ બે દેવલોક છે એકેક અર્ધચંદ્રમાને આકારે છે બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે. ત્રીજામાં બાર લાખ અને ચોથામાં આઠ લાખ વિમાન છે તે ઉપર અસંખ્યાતા જોજન ઉપર પાંચમો

બ્રહ્મલોક દેવલોક છે એકલો પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાર લાખ વિમાન છે. તેથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર છઠ્ઠો લાંતક દેવલોક છે. એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં પચાસ હજાર વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર સાતમો મહાશુક્ર દેવલોક છે એકલો પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાલીસ હજાર વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર આઠમો સહસ્રાર દેવલોક છે, એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં છ હજાર વિમાન છે ત્યાંથી અસંખ્યાત જોજન ઉપર નવમો આણત અને દશમો પ્રાણત એ બે દેવલોક જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, બેમાં મળીને ચારસો વિમાન છે, ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર અગ્યારમો આરણ અને બારમો અચ્યુય દેવલોક છે, એ બે જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, બેમાં મળીને ત્રણસો વિમાન છે ત્યાથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર નવ ગ્રૈવેયક છે. તેના–નામ ભદ્દે, સુભદ્દે, સુજાએ, સુમાણસે, પિયદંસણે, સુદંસણે, આમોહે, સુપડિબદ્ધે, જસોધરે, તેની ત્રણ ત્રિક છે તેમાં પહેલી ત્રિકમાં એકસો અગિયાર વિમાન છે, બીજી ત્રિકમા એકસો સાત વિમાન છે, અને ત્રીજી ત્રિકમાં એકસો વિમાન છે ત્યાથી અસંખ્યાતા જોજન ઊંચપણે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે, તેનાં નામ–વિજય, વિજયંત, જયંત, અપરાજિત, સર્વાર્થસિદ્ધ તે સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનની ધ્વજા થકી બાર જોજન ઊંચપણે મુક્તિશિલા છે તે મુક્તિશિલા કેવી છે? પિસ્તાલીસ લાખ જોજનની લાંબી પહોળી છે, મધ્યે આઠ જોજનની જાડી છે, ઊતરતા છેડે માંખીની પાંખથકી પાતળી છે, ઊજળી, ગોખીર, શંખ, ચંદ્ર, અંકરત્ન રૂપાનો પટ, મોતીના હાર, ખીરસાગરના પાણીથકી પણ અધિક ઊજળી છે તે સિદ્ધશિલા ઉપર ઉંચપણે એક જોજન તેના છેલ્લા ગાઉના છઠ્ઠા ભાગને વિષે સિદ્ધભગવતજી બિરાજી રહ્યા છે. તે સ્વામી કેવા છે? અવર્ણે અગંધે, અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, અવિનાશી, ભૂખ નહિ, દુઃખ નહિ, રોગ નહિ, શોક નહિ, જન્મ નહિ, જરા નહિ, મરણ નહિ, કાયા નહિ, કર્મ નહિ, અનંત અનંત સુખની લહેરમા બિરાજી રહ્યા છે. તમે સ્વામી ત્યાં બિરાજો છો, હું અહી બેઠો છુ. તમારા જ્ઞાન, દર્શન સંબધી અવિનય, આશાતના, અભકિત, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવુ છુ. (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વખત કહેવો).

ત્રીજા ખામણા.

ત્રીજા ખામણા પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જઘન્ય બે ક્રોડ કેવળી ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડ કેવળી, ભગવાન બિરાજે છે, તે જઘન્ય બે ક્રોડ કેવળી ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડ કેવળી, તે સ્વામી કેવા છે? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘરઘરની વાત જાણી દેખી રહ્યાં છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચૌદ રાજલોક હસ્તામલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે અનંત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે અનંત વીર્ય છે અનંત ધીરજ છે, ષટ્ ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતી ક્ષય કર્યાં છે ચાર કર્મ પાતળા પાડયા છે, મુક્તિ જવાના કામી થકા વિચરે છે ભવ્ય જીવના સંદેહ ભાંગે છે સજોગી સશરીરી કેવળજ્ઞાની કેવળદર્શની છે યથાખ્યાત ચારિત્રના ધરણહાર છે, ક્ષાયક સમકિત શુક્લધ્યાન, શુક્લલેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ પંડિતવીર્ય એ આદિ અનંત ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય તે સ્વામી, ગામ, નગર રાજધાની જ્યાં જ્યાં સ્વામી દેશના દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યાં રાજેશ્વર તલવર, માડંબિય, કોડંબિય શેઠ, સેનાપતિ સાથાપતિ, સ્વામીની દેશના સાંભળી કર્ણ પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચૌદ પ્રકારનું દાન દઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે, સ્વામીનાથ, તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજો છો, હું અપરાધી, દીન હીકર ગુણહીન અહીં બેઠો છું તમારાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સબંધી અવિનય, આશાતના અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજે ભુજે કરી ખમાવું છું (વિકખુત્તોનો પાઠ ત્રણવાર કહેવો.)

ચોથા ખામણા.

ચોથા ખામણા ગણધરજી, આચાર્યજી ઉપાધ્યાયજીને કરૂં છું ગણધરજી બાવન ગુણે કરી સહિત છે આચાર્યજી છત્રીસ ગુણે કરી સહિત છે ઉપાધ્યાયજી પચીશ ગુણે કરી સહિત છે. મારા તમારા ધર્મગુરૂ ધર્મ આચાર્ય ધર્મ ઉપદેશના દાતાર, મહાપુરુષ, પંડિતરાજ, મુનિરાજ ગીતાર્થ બહુસુત્રી સૂત્રસિદ્ધાંતના પારગામી, તરણ તારણ, તારણીનાવસમાન સહેરી જહાજ સમાન, કલ્પવૃક્ષ સમાન જિનશાસનના શણગાર ધર્મના નાયક, સંઘના મુખી ચંઘના નાયક, એવી અનેક ઉપમાએ કરી બિરાજમાન પૂજ્યજી, સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેમનાં નામ બોલવા.)

.સ્વામી આદિ દઈને સાધુ--સાધ્વી આલોવી, પડિક્કમી, નિન્દી, નિ શલ્ય થઇ પ્રાયે, દેવગતિએ પધાર્યા છે, તેમનો ઘણો ઉપકાર છે આજ વર્તમાનકાળે, તરણ તારણ, તારણી નાવ સમાન, રત્નચિંતામણી સમાન, પાર્શ્વમણિ સમાન, જિનશાસનના શણગાર, સર્વે સાધુજીના ગુણે કરી બિરાજમાન પૂજ્યજી સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેમનાં નામ લેવાં) . ...

...સ્વામી આદિ દઈ ને સાધુ સાધ્વી વિચરે છે સ્વામી કેવા છે? પંચ મહાવ્રતના પાલનહાર, પાંચ સમિતિએ અને ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત, છકાયના પિયેર છકાયના નાથ, સાત ભયના ટાળણહાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યના પાળણહાર, દશવિધ યતિધર્મના અજવાળિક છે, બાર ભેદે તપસ્યાના કરણહાર છે, સત્તર ભેદે સજમના ધરણહાર છે, બાવીસ પરીસહના જીતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાળીશ, સુડતાળીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લેનાર છે, બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે, સચેતના ત્યાગી, અચેતના ભોગી, કચનકામિનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર આદિ, અનેક ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય મહારાજ! તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે બિરાજો છો, હુ અપરાધી દીનકિકર ગુણહીન અહી બેઠો છુ, તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપસબધી અવિનય આશાતના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી ભુજો ભુજો કરી ખમાવુ છુ (તિક્ખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો)

. . .

પાંચમા ખામણા.

પાંચમા ખામણા પાંચ ભરત, પાચ ઇરવત ને પાચ મહાવિદેહ, અઢીદ્વીપ ક્ષેત્રને વિષે જે સાધુ સાધ્વી બિરાજે છે તે જઘન્ય બે હજાર ક્રોડ સાધુ સાધ્વી, ઉત્કૃષ્ટા હોય તો નવ હજાર ક્રોડ સાધુ સાધ્વી, તેમને મારી સમય સમયની વદણા હોજો તે સ્વામી કેવા છે? પચમહાવ્રતના પાળણહાર છે પાચ સમિતિએ સમિતા, ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્તા, છ કાયના પિયેર, છ કાયના નાથ, સાત ભયના ટાળણાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ બ્રહ્મચર્યના પાળણહાર છે, દશવિધ યતિધર્મના અજવાલિક છે, બાર ભેદે તપસ્યાના કરણહાર છે સત્તર ભેદે સજમના ધરણહાર છે, બાવીશ પરીસહના જીતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુજીના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાલીશ

સુડતાલીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લેનાર છે, બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે, સચિતના ત્યાગી, અચિતના ભોગી, કંચન કામિનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર દયાના આગર, આદિ અનેક ગુણે કરી સહિત છે ધન્ય મહારાજ ! તમે ગામ, નગર પુરપાટણને વિષે બિરાજો છો. હું અપરાધી દીનકિંકર, ગુણહીન અહીં બેઠો છુ તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સબંધી અવિનય, આશાતના, અભક્તિ અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છુ (સાધુને ખમાવવા) (તિખુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો)

છઠ્ઠા ખામણા

છઠ્ઠા ખામણા અઢીદ્વીપમાંહી સંખ્યાતા, અઢીદ્વીપ બહાર અસંખ્યાતા શ્રાવક, શ્રાવિકાને કરૂં છું તે શ્રાવકજી કેવા છે ! કુંપી, તમથી, દાને શિયળે, તપે ભાવે, ગુણે કરી અધિક છે બે વખત આવશ્યક પ્રતિક્રમણના કરનાર છે. મહિનામાં છ પોષાના કરનાર છે સમકિત સહિત બાર વ્રતધારી, અગિયાર પડિમાના સેવણહાર છે જીવ અજીવ આદિ નવ તત્વના જાણનાર છે, ત્રણ* મનોરથના ચિંતવનાર છે એકવીશ શ્રાવકને ગુણે કરી સહિત છે કુણા પાતળા જીવની દયાના જાણનાર છે, પરધન પથ્થર બરોબર લેખે છે પરસ્ત્રી માતા, બેન બરાબર લેખે છે દ્રઢધર્મી પ્રિયધર્મી, દેવતાના ડગાવ્યા ડગે નહિ એવા છે, ધર્મનો રંગ હાડહાડની મિંજાએ લાગ્યો છે એવા શ્રાવક, શ્રાવિકા, સંવર પોષા, પ્રતિક્રમણમાં બિરાજતાં હશે તેમને આજના દિવસ સંબંધી અવિનય આશાતના કરી હોય તો ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છુ

સાધુ સાધ્વીને વાંદું છું, શ્રાવક શ્રાવિકાને ખમાવું છુ સમકિતદ્રષ્ટિ જીવને ખમાવું છું, ઉપકારી ભાઈ બાઈને ખમાવું છુ ચોરાશી લક્ષ જીવાજોનિના જીવને ખમાવું છુ, સાત લાખ પૃથ્વીકાય સાત લાખ અપકાય, સાત લાખ તેઉકાય, સાત લાખ વાઉકાય, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બે લાખ બેઇંદ્રિય, બે લાખ તેઇંદ્રિય, બે લાખ ચૌરેંદ્રિય, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેંદ્રિય ચૌદ લાખ મનુષ્યની જાતિ, એ ચોરાશી લક્ષ જીવાજોનિના જીવને હાલતાં

---

*ક્યારે પરિગ્રહ છાંડીશ. ૨ ક્યારે દીક્ષા લઈશ ક્યારે સંથારો કરીશ.

ચાલતાં, ઊઠતાં, બેસતાં, જાણતાં, અજાણતાં, હણ્યા હોય, હણાવ્યા હોય, છેદ્યા હોય, ભેદ્યા હોય, પરિતાપના. કિલામના ઉપજાવી હોય તો અનતા સિદ્ધ કેવળીની સાખે મિચ્છા મિ દુક્કડં

ખામેમિ–ખમાવું છુ. **સવ્વે જીવા**–સર્વ જીવને. **સવ્વે જીવા વિ**–સર્વ જીવ. **ખમતુ મે**–મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો **મિત્તિ**–મિત્રાઇ છે **મે**–મારે. **સવ્વ ભૂએસુ**–સર્વ જીવ સાથે **વેરં**–વેર–દુશ્મનાઇ. **મજઝં**–મારે. **ન કેણઇ**–કોઇ સાથે નથી **એવમહં**–એ પ્રકારે હું. **આલોઇયં**–કહું છું. **નિંદિયં**–નિંદા કરૂં છું. ખોટું કીધું તેની **ગરહિય**–ગરહા કરૂ છું **દુગછિયં**–ખોટુ કીધુ એમ કહુ છું. **સવં**–સર્વ પાપ, **તિવિહેણં**–ત્રણ પ્રકારે મન વચન કાયાએ કરી. **પડિકકંતો**–પ્રાયશ્ચિત કરૂ છુ. **વંદામિ**–નમસ્કાર કરૂં છું **જિણ–ચઉવીસં**–ચોવીશ જિન–તીર્થંકરને

ઇતિ અતિચાર આલોવ્યા પડિક્કમ્યા, નિંદ્યા, નિઃશલ્ય થયા, વિશેષે વિશેષે અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્યજી, સાધુ, સાધ્વી, ગુરુ આદિને ભુજો ભુજો કરી ખમાવ્યા છે.

(આ ઠેકાણે "ઇચ્છામિ ખમાસમણો" બે વખત પૂરૂં કહેવુ).

એમ દિવસ, રાત, પખ્ખી, ચૌમાસી અને સવત્સરી સંબધી, મૂલગુણ, ઉત્તરગુણ, દ્રવ્યે, ભાવે, નિશ્ચયે, વ્યવહારે, સામાન્યપણે વિશેષપણે, રમણપણે, ઓછું, અધિક, વિપરીત સ્થાપ્યુ હોય, માન્યું હોય, પ્રરૂપ્યુ હોય, અજાણપણે, સંશયપણે, અવર્તીપણે, ઓઘસંજ્ઞાએ ગાડરીઆ પ્રવાહપણે, અણસમજણપણે, આચર્યું હોય, ઇચ્છા, વાછા, મૂર્છાભાવે જે શુભ અને શુદ્ધ આચરણ–કરણી અસાર કરી હોય, તુચ્છ કરી હોય, ગુમાવી હોય, સસાર–વૃદ્ધિ કારણે જીવને જોડયા હોય, તે મારા પૂર્વના આકર્ષણ સુદ્ધાંત, મારા સર્વે પાપ ફળરૂપ સાવદ્ય મિથ્યા-નિષ્ફળ હોજો, એવી રીતે દિવસ અને રાત સબધી અતિચારના દોષ પડિક્કમણ કરીને, આલોયણ, નિદણ કરીને પૂજનિક, અર્ચનિક, વદનિક, જીવને ભકિતસહિત વદણા કરીને, સર્વ પ્રાણ, જીવ, ભૂતને ખમત ખામણા કરીને, ચિત્ત ઉપશાત કરીને, વિરુદ્ધ ભાવ મટાડીને, નિજભાવ ઋદ્ધિ સંભાળીને, અસત્યપણુ, ભ્રાતિપણુ, ડોલપણુ, ભેળસેળપણુ, નિરાકરણ કરીને મૂળગુણ, ઉત્તરગુણના પચ્ચક્ખાણની તજવીજ કરીને, વ્રતનાં છિદ્રો રોકીને, આશ્રવ રૂધીને, કષાયપણું ટાળીને, વિશુદ્ધપણુ કરવાને હવે શરીરની મમતા કાઇક ત્યાગ કરવારૂપ, કાઇક વોસિરાવવારૂપ, પાંચે આવશ્યક

અતિચાર વિશુદ્ધ નિમિત્તે અશરીરી, અજોગી પદ આત્માનું સમજીને દેહ મૂર્છા ત્યાગ કરવારૂપ, પ્રાયશ્ચિત વ્યવહારરૂપ પાંચમો આવશ્યક કરવો.

સામયિક ૧ ચઉવીસત્થો [લોગસ્સ] ૨, વંદણા ૩, પડિક્કમણું ૪, એ ચાર આવશ્યક પૂરા થયા ને પાંચમા આવશ્યકની આજ્ઞા લેવી.

પાંચમો આવશ્યક

દેવસી—દિવસ સંબંધી. પાયચ્છિત—પાપ. વિશુદ્ધનાર્થં—વિશુદ્ધ કરવા માટે. કરેમિ—હું કરૂ છુ. કાઉસ્સગ્ગ—સ્થિર કાયા રાખવાનું (આ ઠેકાણે નવકાર, કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિઠામિ કાઉસ્સગ્ગ તથા તસ્સઉત્તરિના પાઠ કહીને ચાર લોગસ્સનો અથવા ધર્મ ધ્યાનનો કાઉસ્સગ નિત્ય પ્રત્યે કરવો. પાખી પડિક્કમણે આઠ લોગસ્સનો ચઉમાસી પડિક્કમણે બાર લોગસ્સનો અને સંવત્સરી પડિક્કમણે વીસ લોગસ્સનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો અને એક નવકાર કહી કાઉસ્સગ્ગ પારવો. પછી (લોગસ્સ એક સંપૂર્ણ બોલવો.)

(આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ખમાસમણો બે વખત કહેવું)

સામયિક ૧ ચઉવીસત્થો ૨, વંદણા ૩ પડિક્કમણું ૪, કાઉસ્સગ્ગ ૫, એ પાંચ આવશ્યક પૂરા થયા. એ પાંચ આવશ્યક ચાર તીર્થને અવસ્યમેવ કરવા રૂપ અતીત કાળનું કૃત્ય, આલોવી પડિક્કમી નિંદી, ગરહિ કરી, વર્તમાનકાળનો આશ્રવ રૂંધી, સંવર કરીને, હવે આગામી કાળસંબંધી અનાદિ કાળનો આહાર લેવા રૂપ આત્માને પુદ્ગળ મૂર્છા, સંજ્ઞા, અભિલાષા વળી છે, તે મોટું કર્મ છે અને અણાહારી, નિરાશી, નિરાલંબી, નિઃકર્મી નિરાશ્રવી નિઃસંજોગી, નિર્મળ, નિષ્કલંક આકળ, અગમ્ય અગોચર, અબાધ સુખમયપણું આત્માનું આવરણ, તેને નિવારણ કરવા સાધન કારણરૂપ, પચ્ચક્ખાણ યથાશક્તિ, ચઉવિહ આહાર ત્યાગરૂપ, પચ્ચક્ખાણ કરવારૂપ છઠ્ઠો આવશ્યક કરવો

છઠ્ઠો આવશ્યક

ધારણા પ્રમાણે ચઉવ્વિહારનાં પચ્ચક્ખાણ કરવાં, તે નીચે મુજબ ચઉવ્વિહ પિઆહાર—ચાર પ્રકારના આહાર. અસણં—અન્ન, પાણં—

પાણી **ખાઈમ**-મેવાદિ, **સાઈમં**-મુખવાસ **અન્નથાણાભોગેણું**-અજાણતાં મુખમા કાંઇ વસ્તુ ઘલાઇ જાય તેની માફી, **સહસાગારેણું**-બળાત્કારે મોઢામા કાંઇ નાખે તેની માફી. **વોસિરામિ**-તજુ છું.

સામાયિક ૧, ચઊવીસત્થો ૨, વંદના ૩, પડિક્કમણું ૪, કાઉસ્સગ્ગ ૫, ને પચ્ચક્ખાણુ ૬, તેને વિષે વીતરાગદેવની આજ્ઞામાં કાનો, માત્ર, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર, ઓછુ, અધિક વિપરીત કહેવાણુ હોય ને જાણતાં અજાણતાં કાંઇ દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છા મિ દુક્કડં.

મિથ્યાત્વનુ પડિક્કમણુ, અવ્રતનુ પડિક્કમણું, કષાયનું પડિક્કમણું, પ્રમાદનુ પડિક્કમણું, અશુભજોગનુ પડિકકમણું, બ્યાશી બોલનુ પડિક્કમણુ એ પ્રતિક્રમણ વિષે અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, જાણતા અજાણતા કાંઇ દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છા મિ દુકકડં.

ગયા કાળનું પડિકકમણું, વર્તમાનકાળનો સંવર, આવતા કાળના પચ્ચક્ખાણુ, કરેમિ મંગલ, મહામંગલં, થયથૂઇમંગલ, અહી ત્રણ નમોત્થુણં કહેવાં

પ્રતિક્રમણમાં લાગતા દોષના ૧૨૪ પ્રકાર.

નવાણું અતિચારમાંથી જ્ઞાનના ૧૪ અતિચાર વર્જીને બાકીના ૮૫ રહ્યા તે તથા જ્ઞાનના ૮ આચાર તે-૧ બત્રીશ અસજ્ઝાય ટાળી વખતસર ભણવું, ૨ વિનય સહિત ભણવું, ૩ જ્ઞાનનો સત્કાર કરી ભણવું, ૪ ઉપધાન સહિત ભણવું, (સૂત્ર ભણવાને માટે જે જે તપ કરવું કહ્યું છે તે તે કરીને) ૫ ઉપકારીનો ગુણ ભૂલવો નહિ, ૬ શુદ્ધ ઉચ્ચાર સહિત ભણવુ ૭ અર્થ સહિત ભણવુ, ૮ પાઠ, અર્થ વગેરે શુદ્ધ ભણવું તથા સમકિતના ૮ આચાર તે-૧ જૈનમતને વિષે શંકા ન રાખવી, ૨ અન્યમતની વાચ્છના ન કરવી, ૩ કરણીના ફળનો સંદેહ ન રાખવો. ૪ અન્યમતનો આડંબર દેખી મુંઝાવુ નહિ, ૫ ઉપકારીના ગુણ દીપાવવા, ૬ સમકિતથી પડતા જીવને સ્થિર કરવા, ૭ ચારે તીર્થનો વાત્સલ્યતા કરવી, ૮ જૈનમાર્ગનો મહિમા નિરવદ્યપણે પ્રકાશવો તથા ચારિત્રના ૮ આચાર, તે ૩ ગુપ્તિ અને ૫ સમિતિ એટલે ૧૦૯ તથા બાર અવ્રત તે-૫ મહાવ્રત, ૫ ઇદ્રિય, ૧ રાત્રીભોજન,

૨ મન, એ બાર તથા વીર્યના ૩ આચાર તે ૧ ધર્મકાર્યમા બળ ગોપવવું નહિ ૨ ધર્મકાર્ય ઉપયોગ સહિત કરવું, ૩ યથાશક્તિ ક્રિયા, અનુષ્ઠાન કરવું એ મળી કુલ ૧૨૪ પ્રકાર થયા.

આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) વિષે ખુલાસો.

ખરી રીતે જોતાં વીતરાગભાષિત ધર્મ તેનું મૂળ અને તેનો મોટો આધાર આવશ્યક સૂત્ર ઉપર રહેલ છે આવશ્યક સૂત્ર વિષે અનેક જુદા જુદા મત મતાંતર છે કોઈ કહે છે કે આવશ્યક મૂળ સંપૂર્ણ છે અને કોઈ કહે છે કે વિચ્છેદ ગયું છે પણ તેના કરતાં વધુન જુદી વાત છે આજ વીતરાગભાષિત મૂળ આવશ્યક સંપૂર્ણ નથી, કારણ કે ચોરાશી ગચ્છના આવશ્યક જુદા જુદા છે જો મૂળ સંપૂર્ણ હોત તો બધા ગચ્છનું એક સરખું હોત, તેમ નથી, તેથી નક્કી થાય છે કે મૂળ સંપૂર્ણ નથી પણ થોડું ઘણું હાલ જે પ્રવર્તે છે તે સૂત્રાનુસારે પાંચમા આરાના છેડા સુધી રહેવાનું છે

સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાને–આવશ્યક–અવશ્યકરીને કરવાનો નિત્ય નિયમ છે તેથી આવશ્યક સૂત્ર વિચ્છેદ ગયાનું જેઓ કહે છે તે કોઈ પણ રીતે ખરૂં નથી.

જે આવશ્યક સૂત્ર પોતપોતાના ગચ્છમાં જુદી જુદી રીતે પ્રવર્તે તે તેનું કારણ કે આવશ્યક સંપૂર્ણ રહ્યું નથી, તેમ સર્વથા વિચ્છેદ ગયું નથી. પણ ત્રુટક થઈ ગયેલ છે તેથી સૌ સૌએ પોતાના બુદ્ધિબળથી જોઈએ તેટલું નવું વધારી મિશ્રણ કરેલ છે

આવશ્યક સૂત્રનું નામ અનુયોગદ્વાર અને નંદીસૂત્રમાં છે અને તે અનિશ્ચિત છે કાલિક કે ઉત્કાલિક નથી આવશ્યકનું બીજું નામ પ્રતિક્રમણ છે કારણ કે ચોથા અધ્યયનનું નામ પ્રતિક્રમણ છે અને સૂત્રમાં ઘણે ઠેકાણે સપડિક્કમણ્ણં ધમ્મં, ઉભઓ પડિક્કમણં, વિહરઈ આ પાઠ છે એ રીતે આવશ્યકનું બીજું નામ પ્રતિક્રમણ છે.

શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર સમાપ્ત.

ધર્મ-ધ્યાનનો કાઉસ્સગ્ગ.

સેકિતં-શું તે, **ધમ્મેજ્ઝાણે**-ધર્મધ્યાન? **ધમ્મેજ્ઝાણે**-ધર્મ-ધ્યાન **ચઉવિહે**-ચાર જાતના **ચઉપ્પડીયારે**-ચાર ચાર પડભેદ છે. **પન્નત્તો**-પરૂપ્યા **તજહા**-તે આ પ્રમાણે **આણા વિજયે**-આજ્ઞાનો વિચાર કરવો **આવાય વિજયે**-દુઃખનો વિચાર કરવો **વિવાગ વિજયે**-સુખ ને દુખ શાથી ભોગવે છે તેનો વિચાર કરવો. **સઠાણ વિજયે**-લોકના આકારનો વિચાર કરવો **ધમ્મસ્સણુઝાણસ્સ**-ધર્મ ધ્યાનના **ચત્તારિ લક્ખણા**-ચાર લક્ષણ, **પન્નતા તજહા**-આ પ્રમાણે કહ્યા. **આણારૂઈ**-ધર્મ આજ્ઞાની રૂચિ **નિસગ્ગરૂઈ**-વીતરાગ દેવે પરૂપ્યુ તેના ઉપર શ્રદ્ધા આણવાની રૂચિ **ઉવએસરૂઇ**-ઉપદેશની રૂચિ **સુત્તરૂઇ**-સૂત્ર સિદ્ધાંતની રૂચિ **ધમ્મસ્સણુઝાણસ્સ**-ધર્મ ધ્યાનના. **ચત્તારિ આલંબણા**-ચાર પ્રકારના આધાર **પન્નતા તજહા**-તે આ પ્રમાણે કહ્યા **વાયણા**-વાંચવુ. **પુચ્છણા**-પૂછવુ **પરિયટ્ટણા**-શીખેલુ સભાળવું **ધમ્મકહા**-ધર્મકથા કરવી. **ધમ્મસ્સણુ-ઝાણસ્સ**-ધર્મ ધ્યાનના **ચત્તારિ આણુપ્પેહા**-ચાર પ્રકારનો વિચાર **પન્નત્તા તજહા**-તે આ પ્રમાણે કહ્યા **એગચ્ચાણુપ્પેહા**-એકલાપણાનો વિચાર જીવ એકલો આવ્યો ને એકલો જશે તેને વિચાર કરવો **અણિચ્ચાણુપ્પેહા**-અનિત્ય-પણાનો વિચાર કરવો સસાર અનિત્ય છે. કોઇ કોઇનુ નથી એવો વિચાર **અસરણાણુપ્પેહા**-અશરણપણાનો વિચાર સસારમા કોઇ કોઇને ત્રાણ-શરણ નથી એવો વિચાર કરવો **સસારાણુપ્પેહા**-સસાર વિષે વિચાર, સસાર કેવો અસ્થિર છે તે વિષે વિચાર કરવો તે

એ ધર્મ ધ્યાનનો સૂત્રપાઠ કહ્યો હવે તેનો અર્થ કહે છે.

ધર્મધ્યાનના પહેલા ચાર ભેદ-૧ આણાવિજયે, ૨ આવાયવિજયે, ૩ વિવાગવિજયે, ૪ સઠાણવિજયે

પહેલો ભેદ-આણાવિજયે, કહેતા વીતરાગ દેવની આજ્ઞાનો વિચાર ચિતવવો તે વીતરાગદેવની આજ્ઞા એવી છે કે સમકિત સહિત શ્રાવકનાં બાર વ્રત અને અગિયાર પડિમા તથા સાધુના પચ મહાવ્રત ને બાર ભિક્ખુની પડિમા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, છકાય જીવની રક્ષા એ વીતરાગની આજ્ઞા આરાધવી, તેમાં સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો, ચતુર્વિધ તીર્થના ગુણ કીર્તન કરવા, એ ધર્મ-ધ્યાનનો પહેલો ભેદ કહ્યો.

બીજો ભેદ—અપાયવિજયે કહેતાં, જીવ સંસારમાં દુઃખ શાથી ભોગવે છે, તેનો વિચાર ચિંતવવો. તેનો વિચાર એ કે મિથ્યાત્વ અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભ જોગ, અઢાર પાપસ્થાનક છકાય જીવની હિંસા, એથી જીવ દુઃખ પામે છે, એવું દુઃખનું કારણ જાણી, એવો આશ્રવ માર્ગ છાંડી, સંવર માર્ગ આદરવો જેથી જીવ દુઃખ ન પામે, એ ધર્મધ્યાનનો બીજો ભેદ કહ્યો.

ત્રીજો ભેદ—વિપાકવિજયે કહેતાં જીવ જે સુખ દુઃખ ભોગવે છે તે શા થકી ? તેનો વિચાર ચિંતવવો તેનો વિચાર એ કે જીવે જેવે રસે કરી પૂર્વે જેવાં શુભાશુભ જ્ઞાનવરણીય આદિ આઠ કર્મ ઉપાર્જ્યાં છે તે શુભાશુભ કર્મના ઉદયથી જીવે તે પ્રમાણે સુખ દુઃખ અનુભવે છે તે અનુભવતા થકા કોઈ ઉપર રાગ-દ્વેષ ન આણીએ, સમતાભાવ આણી, મન, વચન, કાયાના શુભ જોગ સહિત, જૈનધર્મને વિષે પ્રવર્તીએ જેથી નિરાબાધ પરમ સુખને પામીએ, એ ધર્મધ્યાનનો ત્રીજો ભેદ કહ્યો.

ચોથો ભેદ-સંઠાણવિજયે કહેતાં ત્રણ લોકના આકારનું સ્વરૂપ સુપઇઠીકને આકારે છે લોક જીવ અજીવે કરી સંપૂર્ણ ભર્યો છે અસંખ્યાતા જોજનની કોડાકોડ ત્રિછોલોક છે, ત્યાં અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર છે, તથા અસંખ્યાતા વાણવ્યંતરનાં નગર છે તથા અસંખ્યાતા જ્યોતિષીનાં વિમાન છે તથા અસંખ્યાતી રાજધાની છે, તેને મધ્યભાગે અઢી દ્વીપ છે તેમાં જઘન્ય તીર્થંકર વીશ ઉત્કૃષ્ટા એકસો સાઠ અથવા એકસો સીત્તેર હોય તથા જઘન્ય બે ક્રોડ ને ઉત્કૃષ્ટા નવ ક્રોડ કેવળી હોય તથા જઘન્ય બે હજાર ક્રોડ ને ઉત્કૃષ્ટા નવ હજાર ક્રોડ સાધુ સાધ્વી હોય તેમને 'તિક્ખુત્તો' આયાહિણં પયાહિણં વંદામિ, નમંસામિ સક્કારેમિ સમ્માણેમિ, કલ્લાણં મંગલં, દેવયં, ચેઇયં પજ્જુવાસામિ, તથા ત્રિછાલોકમાંહે અસંખ્યાતા શ્રાવક શ્રાવિકા છે, તેમના ગુણગ્રામ કરવા તે ત્રિછાલોકથી અસંખ્યાતા ગુણો અધિક ઊર્ધ્વલોક છે, ત્યાં બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાન છે, તે સર્વમાં મળી ચોરાશી લાખ, સત્તાણું હજાર, ત્રેવીસ વિમાન છે તથા તે ઉપર સિદ્ધશિલા છે. ત્યાંથી સિદ્ધ ભગવંતજી નિરંજન નિરાકાર બિરાજે છે, તેને તિક્ખુત્તોથી લઇ પજ્જુવાસામિ સુધી કહેવું તે ઊર્ધ્વલોક થકી કાંઇક વિશેષ અધિક અધોલોક છે ત્યાં સાત નરકના ચોરાશી લાખ નરકાવાસ છે, સાત ક્રોડ બહોંતેર લાખ ભવનપતિનાં ભવન છે, એવા ત્રણ લોકના સર્વ સ્થાનક સમકિત કરણી વિના સર્વ જીવે અનંતી અનંતી વાર જન્મ મરણે કરી

ફરસી મૂકયાં છે. એમ જાણી સમકિતસહિત શ્રુત અને ચારિત્ર ધર્મની આરાધના કરવી. જેથી અજર અમર નિરાબાધ પરમ સુખને પામીએ. એ ધર્મધ્યાનનો ચોથો ભેદ કહ્યો ઇતિ ધર્મધ્યાનનો કાઉસ્સગ્ગ સંપૂર્ણ

દશમું વ્રત તથા અગિયારમુ વ્રત આદરવાની વિધિ.

જેને દશમુ વ્રત તથા અગિયારમું વ્રત આદરવું હોય તેણે પ્રથમ વસ્ત્ર તથા રજોહરણ તથા ગુચ્છાનુ પડિલેહણ કરવું, પછી નવકારથી તસ્સઉત્તરીના પાઠ સુધી ભણીને ઇરિયાવહિનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો, પછી લોગસ્સ કહીને ગુર્વાદિકને વંદણા કરવી પછી ગુરુને કહેવું કે મને ૧૦ મુ વ્રત અથવા પોષો કરાવો ત્યારે ગુરુ વ્રત અદરાવે, જો ગુરુનો જોગ ન હોય તો પોતાની મેળે પચ્ચક્ખે, પછી ત્રણ નમોત્થુણં ગણવા.

જેણે સામાયિક અથવા દેશાવકાશિક કે પૌષધવ્રત કર્યું હોય ને તેમા લઘુનીત તથા વડીનીત કરવાનુ કારણ પડે ત્યારે પરઠવવા જાતાં બારણામા "આવસ્સહિ" કહેવું પછી જઇને જોવું અને શક્રેંદ્રની આજ્ઞા માગવી પછી જોઇને "અણુજાણહ" કહીને જતનાએ પરઠવવું. પરઠવીને "વોસિરેહ, વોસિરેહ" કહેવુ વળતા બારણામા "નિસીહિ" કહેવું. પછી તેની ઇરિયાવહિયા પડિક્કમવી

એ ત્રણે વ્રતમા નિદ્રા કરી હોય તો તેના નિવારણ કારણે ૪ લોગસ્સ ને ઇચ્છામિ પડિકકમિઉ પગામ સિજ્જાએ ઇત્યાદિક પ્રથમ શ્રમણ સૂત્રનો કાઉસ્સગ્ગ કરવો

દશમું તથા અગિયારમુ વ્રત લીધુ હોય તેને પારવાની વિધિ- પ્રથમ ઇરિયાવહિયા કરવી પછી જે વ્રત લીધુ, તેના અતિચાર કહેવા શેષ વિધિ સામાયિક પારવાની રીતે જાણવી ઇતિ

પોષાના અઢાર દોષ.

નીચે લખ્યા અઢાર દોષ ટાળી પૌષધવ્રત કરવું

પોષો કરવાને આગલે દિવસે-૧ શરીરની શોભા સારૂ હજામત કરાવવી નહી, નખ ઉતરાવવા નહિ અને નાહવુ નહી. ૨ બ્રહ્મચર્યવ્રત પાળવું ૩ સરસ આહાર કરવો નહી ૪ વસ્ત્ર ધોવરાવવા નહીં.

૫ આભૂષણ પહેરવા નહી, ૬ વધારે પડતુ ખાવુ નહી ને ૬ આગલે દિવસે ટાળવા. ૭ અવ્રતીની વૈયાવચ્ચ કરવી નહી ૮ શરીરની શુશ્રૂષા કરવી નહી ૯ મેલ ઉતારવો નહીં ૧૦ ઘણી નિદ્રા કરવી નહી ૧૧ પૂજ્યા વગર ખણવું નહી ૧૨ ચાર વિકથા કરવી નહી ૧૩ પરનિંદા કરવી નહી, ૧૪ સસારી બાબતની ચર્ચા કરવી નહી ૧૫ નાટકાદિ નીરખવાં નહી ૧૬ સસારની વાતો કરવી નહી ૧૭ ખુલ્લે મોઢે બોલવું નહી ૧૮ ભય ઉપજાવવો નહી ઇતિ.

શ્રાવકનાં દશ પચ્ચક્ખાણ (પ્રત્યાખ્યાન)

(૧) નમોક્કારસહિયં* (સૂર્ય ઉગ્યા પછી બે ઘડી વીતે ત્યાં સુધી) પચ્ચક્ખામિ (પચ્ચક્ખાણ કરૂ છુ) ચઉવ્વિહં પિ આહાર (ચાર પ્રકારના અને બીજા આહાર તે) અસણં (અન્ન) પાણં (પાણી) ખાઇમં (મેવો વગેરે) સાઇમં (મુખવાસ) અન્નત્થણા ભોગેણં (અજાણપણે ભોગવાય તેનો તથા) સહસાગારેણં (બળાત્કારે કોઇ મુખમા વસ્તુ નાખી દે તેનો આગાર રાખીને) વોસિરામિ (પરિત્યાગ કરૂ છું)

(૨) પોરિસી (સૂર્ય ઉગ્યા પછી એક પહોર સુધી) પચ્ચક્ખામિ ચઉવ્વિહં પિ આહાર અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થણાભોગેણં સહસાગારેણં સવ્વસમાહિવત્તિયા-ગારેણં (સર્વ પ્રકારે અસમાધિ થવાથી ઔષધાદિક કરવું પડે તેનો આગાર રાખુ છુ) પચ્છન્નકાલેણં (મેઘ અથવા રજથી સૂર્ય ઢંકાઇ જતા વખતની ખબર ન પડે તેનો પણ આગાર રાખી) વોસિરામિ.

(૩) સાઢ પોરિસી કે પુરિમડ્ઢ (સૂર્ય ઉગ્યા પછી દોઢ કે બે પહોર સુધી) પચ્ચક્ખામિ ચઉવ્વિહં પિ આહાર અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થણાભોગેણં સહસાગારેણં પચ્છન્નકાલેણં સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

---

*જેટલા અક્ષર જાડા છે તે પાઠ તરીકે બોલવાના છે અને (કૌંસમાં) પાતળા અક્ષર છે તે જાડા અક્ષરનો અર્થ છે તે માત્ર સમજવા માટે છે.

(૪) **એગાસણું**–દિવસમા એકવાર જમી રાત્રે ચઉવ્વિહારનાં પચ્ચક્ખાણ કરવા તે) **એકાસણા ઉપરાંત દુવિહં પિ આહારં પચ્ચક્ખામિ અસણુ, ખાઇમ અન્નત્થાણાભોગેણું સહસાગારેણુ ગુરુ અબ્ભુટ્ઠાણે** (ગુરુ પધારે તો ઉભા થવાનો આગાર રાખીને તથા) **આઉટણપસારેણુ** (અંગ ઉપાંગ લાંબુ ટૂંકું કરવુ હોય તેનો અને) **સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણું** (અસમાધિને લીધે ઓસડ વેસડ કરવુ પડે તેનો આગાર રાખીને) **વોસિરામિ**

(૫) **એગઠાણું**–(એક સ્થાને બેસી અગ ઉપાગ હલાવ્યા વગર જ દિવસમા એક વાર જમી ચઉવ્વિહાર કરી ઊઠવુ તે) **ઉપરાંત ચઉવ્વિહ પિ આહાર પચ્ચક્ખામિ અસણું પાણું ખાઇમ સાઇમં અન્નત્થાણાભોગેણુ સહસાગારેણું ગુરુ અબ્ભુટ્ઠાણેણુ સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણું વોસિરામિ.**

(૬) નિવિગઇવિહ –(દિવસમા એક વાર વિગય વિના જમી રાત્રે ચઉવ્વિહારના પચ્ચક્ખાણ કરવા તે) **પચ્ચક્ખામિ તે ઉપરાંત ચઉવ્વિહ પિ આહારં અસણુ પાણું ખાઇમ સાઇમં અન્નત્થાણાભોગેણુ સહસાગારેણુ લેવાલેવેણુ**– (લેપ રહિત નહિ એવી વસ્તુનો તથા) **ઉક્ખિત્તવિવેગણં** રોટલી વિગેરે ઉપરથી ઠરેલુ ઘી મૂકેલુ હોય તો ઉપાડી લીધેલી રોટલી આવી જાય તો તેનો તથા **પડુચ્ચમક્ખિએણું** (ઘૃતાદિકમાં પોળી પ્રમુખ કરેલી હોય અથવા અન્નાદિકમા ઘૃતાદિકના છાટા પડયા હોય તે અજાણતા આવી જાય તો તેનો આગાર રાખીને)**સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણુ વોસિરામિ**

(૭) **આયબિલ વિહં**–(વિગય રહિત–સ્વાદ વિનાનો લૂખો આહાર દિવસમા એકવાર જમીને રાત્રે ચઉવ્વિહારના પચ્ચક્ખાણ કરવા તે) **પચ્ચક્ખામિ ચઉવ્વિહં પિ આહારં અસણુ પાણું ખાઇમ સાઇમ અન્નત્થાણાભોગેણુ સહસાગારેણુ લેવાલેવેણુ ઉક્ખિત્ત વિવેગેણુ સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણુ વોસિરામિ.**

(૮) **દિવસચરિમ**–(સૂર્ય ઊગ્યાથી તે સૂર્ય આથમે ત્યા સુધી) **પચ્ચક્ખામિ અસણુ પાણુ ખાઇમ સાઇમ અન્નત્થાણાભોગેણુ સહસાગારેણુ સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણુ વોસિરામિ.**

(૯) ચઉત્થભત્ત અથવા અભત્તઠ્ઠ (ઉપવાસ—આનથી શરૂ ચઉવ્વિહારનાં પચ્ચક્ખાણ કરીને) પચ્ચક્ખામિ તિવિહં ચઉવ્વિહં પચ્ચક્ખામિ અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થણાભોગેણં સહસાગારેણં સવ્વસમાહિવત્તિયા-ગારેણં વોસિરામિ.

(૧૦) અભિગ્રહ—દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, દેશથી, કાળથી, ભાવથી અભિગ્રહ ધારવો તે સંબંધી) પચ્ચક્ખામિ ચઉવ્વિહં પિ આહાર પચ્ચક્ખામિ અસણં પાણં ખાઇમં સાઇમં અન્નત્થણા ભોગેણં સહસાગારેણં મહત્તરાગારેણં (મોટાના કહેવાથી જમવું પડે તેનો આગાર રાખીને સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણં વોસિરામિ.

ઇતિ પચ્ચક્ખાણ સંપૂર્ણ

પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણ અર્થ સહિત
અરિહંતના બાર ગુણ.

૧ જ્યાં જ્યાં ભગવંત સમોસરે ત્યાં ત્યાં ભગવંતના શરીરથી બાર ગુણો ઊંચો અશોકવૃક્ષ થઇ આવે તેની નીચે બેસીને પ્રભુ દેશના દે

૨ ભગવંતના સમોસરણમાં પાંચ વર્ણના અચેત ફૂલોની વૃષ્ટિ કરે તે ફૂલોના બીંટાં નીચે અને મુખ ઉપર રહે.

૩. જ્યારે ભગવંત દેશના દે ત્યારે ભગવંતનો સ્વર અખંડ પૂરાય.

૪ ભગવંતની બન્ને બાજુએ, રત્નજડિત સુવર્ણની દાંડીવાળા શ્વેત ચામરો વીંઝાય

૫. ભગવંત હોય ત્યાં આકાશમાં નિર્મળ પુતળીઓનું રત્નજડિત સિંહાસન થઇ આવે.

૬ ભગવંતના મસ્તકના પાછલા ભાગે સૂર્યથી પણ અધિક પ્રકાશવાળું ભામંડળ થઇ આવે.

૭. ભગવંતના સમોસરણમાં ગંભીર શબ્દવાળી ભેરી વાગે

૮ ભગવંતના મસ્તક ઉપર અતિશય ઉજ્જવળ એવાં ત્રણ છત્રો થઇ આવે.

૯. જ્યાં જ્યાં ભગવંત વિચરે, ત્યાં ત્યાં ભગવંતની ચારે બાજુ પચીશ પચીશ જોજન સુધીમાં પ્રાયઃ રોગ, વૈર, ઉંદર, મારિ મરકી, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ દુષ્કાલ, પોતાના તથા પરના સૈન્યનો ભય એટલા વાનાં થાય નહિ. [અવાયાપગમ અતિશય]

૧૦. કેવળજ્ઞાન વડે ભગવંત લોક અને અલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે દેખી રહ્યા છે.

૧૧. ભગવંતની રાજા, બળદેવ, વાસુદેવ, ચક્રવર્તી, ભવનપતિ, વાણુ-વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક પ્રમુખ ભવ્ય જીવો સેવા ભકિત કરવાની અભિલાષા રાખે છે. [પરમ પૂજ્યપણાનો અતિશય]

૧૨. ભગવંત એવી વાણીથી દેશના દે છે કે, દેવતા મનુષ્ય અને તિર્યંચ, એ સર્વે પોતપોતાની ભાષામાં સમજી જાય. [અનંત વાણી અતિશય].

સિદ્ધભગવતના આઠ ગુણ.

૧. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, સિદ્ધભગવંત લોકાલોકનુ સ્વરુપ કેવળજ્ઞાનથી જાણે છે

૨. દર્શનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, લોકાલોકના સ્વરુપને દેખે છે. [કેવળદર્શન].

૩. વેદનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, અવ્યાબાધપણું એટલે સર્વ પ્રકારની પીડારહિત છે. [અનંત આત્મિક સુખ].

૪. મોહનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, **ક્ષાયિક સમકિતવાન છે.**

૫ આસુષ્ય કર્મ ક્ષય થવાથી, **અક્ષય** સ્થિતિવાન છે

૬. નામ કર્મ ક્ષય થવાથી, **અરૂપી,** વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી સહિત છે.

૭ ગોત્ર કર્મ ક્ષય થવાથી **અગુરુ લઘુ** અર્થાત ઊચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્રથી રહિત છે.

૮. અંતરાય કર્મ ક્ષય થવાથી, અનંત આત્મિક શકિત છે.

આચાર્યજીના છત્રીસ ગુણ.

૫. શ્રોતેન્દ્રિય, ચક્ષુઇંદ્રિય ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય અને સ્પર્શેન્દ્રિય પાંચ ઇંદ્રિયોને સંવરનાર હોય.

૯ નવ પ્રકારની બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિને ધારણ કરનાર હોય.

૪ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચાર કષાયથી મુકાયેલા હોય.

૫. પાંચ મહાવ્રતે કરી સહિત.

૫. જ્ઞાનાચાર, દર્શનાચાર, ચારિત્રાચાર, તપાચાર, અને વીર્યાચાર. પાંચ આચાર સહિત હોય.

૫. ઇર્યા, ભાષા, એષણા, આદાનભંડ-મત્ત-નિક્ષેપના અને ઉચ્ પાસવણ ખેલ, જલ્લ, સિંઘાણ, પારિઠાવણિયા એ પાંચ સમિ સહિત હોય

૩. મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ ગુપ્તિ સહિત હોય.

ઉપાધ્યાયજીના પચીસ ગુણ.

૧૧. આચારાંગ, સૂયગડાંગ, ઠાણાંગ, સમવાયાંગ, ભગવતી, જ્ઞા ઉપાસકદશાંગ, અંતગડ, અનુત્તરોવવાઇ, પ્રશ્નવ્યાકરણ અને વિ એ અગિયાર અંગ પોતે ભણે અને બીજાને ભણાવે.

૧૨ ઉવવાઇ રાયપસેણી જીવાભિગમ, પન્નવણા જંબુદ્વીપપન્ની ચંદ્રપન્નતિ, સુર્યપન્નતિ, કપ્પિયા, કપ્પવડિંસયા, પુપ્ફિયા પુ ચુલિયા અને વન્હિદશા એ બાર ઉપાંગ પોતે ભણે અને બી ઓને ભણાવે.

૨ ચરણ-સિત્તરી અને કરણ-સિત્તરી એ બેઉને શુદ્ધ રીતે પાળે.

સાધુજીના સત્તાવીશ ગુણ

૬ પાંચ મહાવ્રત અને છઠું રાત્રિભોજન વ્રત પાળે.

૬ પૃથ્વી, અપ, તેઉ વાઉ, વનસ્પતિ અને ત્રસકાય એ છકાય રક્ષા કરે.

૬ પાંચ ઇંદ્રિય અને છઠ્ઠો લોભ તેનો નિગ્રહ કરે.

૧ ક્ષમા રાખે.

૧. ભાવ વિશુદ્ધ-ચિત્ત નિર્મળ રાખે.
૧ બાહ્ય ઉપકરણાદિનુ પડિલેહણ ઉપયોગ સહિત કરે.
૧. સંયમ જોગને વિષે યુક્ત હોય.
૩ મન, વચન અને કાયાને માઠા કાર્યમાં જતાં રોકી રાખે
૧. શીતાદિક બાવીશ પરિષહ સહન કરે.
૧. મરણાંત ઉપસર્ગ સહન કરે, પરંતુ ધર્મ મુકે નહિ

શ્રાવકના ૨૧ ગુણ.

સમકિતી શ્રાવકનાં લક્ષણ શ્રાદ્ધવિધિ ગ્રંથમા નીચે જણાવેલા એકવીશ પ્રકારે બતાવેલાં છે

૧ તુચ્છ પરિણામી ન હોય.
૨ રૂપવંત હોય
૩ સ્વભાવે સૌમ્ય હોય.
૪ લોકપ્રિય હોય
૫ ક્રૂર ન હોય
૬ ભાગ્યવંત હોય
૭ મૂર્ખ ન હોય
૮ દાક્ષિણ્યયુક્ત હોય
૯ લજ્જાવંત હોય
૧૦ દયાવંત હોય.
૧૧ સમાન દૃષ્ટિ હોય
૧૨ ગુણાનુરાગી હોય
૧૩ ધર્મકથાકથક હોય
૧૪ રૂડા કુટુંબવાળો હોય.
૧૫ દીર્ઘદૃષ્ટિ હોય
૧૬ ધર્મ, અર્થ તથા કામવર્ગના વિશેષને જાણનાર હોય
૧૭ બાપદાદાના માર્ગને અનુસરનાર હોય
૧૮ વડીલોની મર્યાદા જાળવનાર હોય
૧૯ કરેલા ઉપકારને જાણનાર હોય
૨૦ પર જીવના હિતાર્થનો કરનાર હોય.
૨૧ સર્વ સારાં કાર્યમાં સાવધાન હોય.

સમક્તિવંત અને બુધ્ધા સુજ્ઞ શ્રાવકોએ પ્રથમ તો ગૃહસ્થને ઉપયોગી વિદ્યાનો સંગ્રહ કરવો જોઈએ તેમ જ પોતાની સંતતિ વિદ્વાન્ થાય અને તેની વૃત્તિ સ્વધર્મ તરફ વળે તેવા ઉપાયો અને તેવી યોજનાઓ યોજવી જોઈએ કેમકે વિદ્યાવડે ગૃહસ્થ સર્વસ્વ મેળવી શકે છે અને નિપુણ બને છે વાસ્તે વિદ્યારૂપ ખેડવાડે બુદ્ધિરૂપ પૃથ્વીને અવશ્ય સુધારવી જોઈએ.

અથ શ્રી છ કાયનાં બોલ.

પ્રથમ છ કાયનાં નામ કહે છે :-

૧ પહેલે બોલે ઇંદીથાવરકાય, ૨ બંભીથાવરકાય, ૩ સપિથાવરકાય, ૪ સુમતિથાવરકાય, ૫ પયાવચથાવરકાય, ૬ જંગમકાય. હવે તેના ગોત્ર કહે છે-૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય

(૧) પૃથ્વીકાયના બે ભેદ-સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ હણ્યાં હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તે તો ફક્ત જ્ઞાની જ જાણે અને દેખે બાદર તે કોને કહીએ? આપણી નજરે આવે અથવા ના આવે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, બાળ્યા બળે, તેને બાદર કહીએ. તેના નામ કહે છે- ૧ પહેલે બોલે માટી ને મીઠાની જાત, ૨ ખડી ને ખારાની જાત, ૩ કાળસિંઢ મરડીઆ પાણા ને શિલાની જાત. ૪ હિંગળો ને હરતાલની જાત, ૫ ગેરૂ ને ગોપીચંદનની જાત, ૬ રત્ન પરવાળાની જાત, ૭ સોળ જાતના રત્ન આદિ લઇને તેંતાળીસ જાતની પૃથ્વીકાય છે તેના એક કકડામા અસખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવતે કહ્યા છે. જુવાર તથા પીલુ જેટલી પૃથ્વીકાય લઇએ, તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને પારેવાં જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ તેના કુળ બાર લાખ ક્રોડ છે, તેનુ આઉખુ જઘન્ય અતર્મુહુર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટુ બાવીસ હજાર વર્ષનુ તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ

(૨) અપકાય તે પાણી- તેના બે ભેદ-સૂક્ષ્મ ને બાદર, સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમા ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ

હવે બાદર પાણીના નામ કહે છે-પહેલે બોલે વરસાદ ને કરાના પાણી, ૨ ઝાકળ ને ધૂમરના પાણી, ૩ કૂવા, નદી ને તળાવના પાણી,

૪ દરિયા ને જમનાનાં પાણી, ૫ ખારા ખાટાં પાણી ૬ મીઠાં મોળા પાણી– એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં પાણી છે તેના એક બિંદુમાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવતે કહ્યા છે તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને સરસવના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેના કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટું સાત હજાર વર્ષનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ.

(૩) તેઉકાય તે અગ્નિ–તેના બે ભેદ–સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યાં મરે નહિ બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યાં છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ

હવે બાદર અગ્નિનાં નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે ચૂલા ને ભઠ્ઠીની અગ્નિ, ૨ ધૂમાડી ને તાપણીની અગ્નિ, ૩ ચકમક ને વીજળીની અગ્નિ, ૪ દીવા ને ઉમાડાની અગ્નિ, ૫ ધગધગતાં લોઢા ને અરણીની અગ્નિ, ૬ દાવાનળની અગ્નિ ૭ નીભાડાની અગ્નિ, એ આદિ લઈને ઘણી જાતની અગ્નિ છે તેના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવતે કહ્યા છે. તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને ખસખસના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેનાં કુળ ત્રણ લાખ ક્રોડ છે તેનું આઉખું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ અહોરાત્રિનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૪) વાઉકાય તે વાયરા–તેના બે ભેદ–સૂક્ષ્મ ને બાદર, સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યાં મરે નહિ બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યાં છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર વાયરાનાં નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે ઉગમણો ને આથમણો વા, ૨ ઉત્તર ને દક્ષિણનો વા, ૩ ઉંચો નીચો ને તિર્છો વા, ૪ વંટોળીઓ ને મંડળીઓ વા, ૫ ગુંજ વા ને સુધ વા એ આદિ લઈને ઘણી જાતનો વાયરો થાય છે તે વાયરો શા થકી હણાય છે?–૧ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી ૨ ચાબુક નાંખવાથી, ૩ સૂપડે સોવાથી ૪ ઝાટકવાથી, ૫ કાંતવાથી, ૬ પિંજવાથી ૭ તાલોટા વગાડવાથી ૮ વિંઝણે વિંઝવાથી,

૯ હીંચોળે હીંચવાથી, એ આદિ લઇને ઘણી જાતનાં શસ્ત્રે કરી હણાય છે. એકવાર ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી વાયરાના અસંખ્યાતા જીવ હણાય છે, તેમાથી એકેકો જીવ નીકળીને વડના બીજ જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમા સમાય નહિ તેના કુળ સાત લાખ ક્રોડ છે તેનુ આઉખુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ હજાર વર્ષનુ. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ

(૫) વનસ્પતિકાયના બે ભેદ–સૂક્ષ્મ ને બાદર. સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમા ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર વનસ્પતિના બે ભેદ–પ્રત્યેક ને સાધારણ. પ્રત્યેક કોને કહીએ? શરીરે શરીરે એકેકો જીવ હોય તેને પ્રત્યેક કહીએ અને એક શરીરે અનતા જીવ હોય તેને સાધારણ કહીએ. હવે પ્રત્યેકનાં નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે વૃક્ષ ને વેલાની જાત, ૨ રીંગણી તળસી ને ગુલમની જાત, ૩ એરડા આકડા ધતુરાની જાત, ૪ દાડમ સેલડી ને કેળાની જાત, ૫ પ્રો કેવડો દાભડો ને તરણાની જાત, ૬ ફૂલ કમળ ને નાગરવેલની જાત, ૭ બોરડી કેરડો ને કસેલાની જાત, ૮ જુવાર, બાજરો, મઠ, મકાઈની જાત ૯ તાદળજો, સુવા, મોઘરી, વાલોર ફળીનો જાત, એ આદિ લઈને ઘણી જાતની પ્રત્યેક વનસ્પતિ છે તેમા ભગવાને ત્રણ પ્રકારના જીવ કહ્યા છે. સખ્યાતા અસખ્યાતા અને અનંતા તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનતા સુખ પામીએ

હવે સાધારણ વનસ્પતિના નામ કહે છે–૧ પહેલે બોલે લીલફુગ સેવાળની જાત, ૨ ગાજર ને મૂળાની જાત, ૩ ડુગળી ને લસણની જાત, ૪ આદુ ને ગરમરની જાત, ૫ રતાળુ ને પીડાળુની જાત, ૬ કટાલો થોર, ખરસાણી, કુંવાર ને શેલરાની જાત, ૭ મોથ ને લુણીની જાત, ૮ ઉગતા અકુરા અને કુણી કાકડીની જાત એ આદિ લઇને ઘણી જાતની સાધારણ વનસ્પતિ છે એક કદમૂળના કકડામાં શ્રી ભગવતે અનતા જીવ કહ્યા છે તેના કુળ અઠ્ઠાવીસ લાખ ક્રોડ છે પ્રત્યેક વનસ્પતિનુ આઉખુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનુ, ઉત્કૃષ્ટુ દશ હજાર વર્ષનુ અને સાધારણનુ જ ઉ અતર્મુહૂર્તનુ તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનતા સુખ પામીએ

(૬) ત્રસકાય તેના ચાર ભેદ–૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય, ૩ ચૌરિંદ્રિય, ૪ પચેંદ્રિય

(૧) બે ઇંદ્રિયના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા બે ઇંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા અને જીભ હોય તેને બે ઇન્દ્રિય કહીએ તેના નામ કહે છે—૧ જળો, ૨ કીડા ૩ પોરા ૪ કરમીઆ, ૫ સરમીયા, ૬ માનસુમુઆ, ૭ અળસીયા ૮ વાતરા ૯ શંખ, ૧૦ છીપ, ૧૧ કોડી, ૧૨ ઇયળ એ આદિ લઈને ઘણી જાતના બે ઇંદ્રિય જીવ છે તેનાં કુળ સાત લાખ કોડ છે, તેનું આઉખુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ બાર વર્ષનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૨) તે ઇંદ્રિયના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. તેઇંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા મુખ અને નાસિકા હોય તેને તેઇંદ્રિય કહીએ, તેનાં નામ કહે છે—૧ જૂ ૨ લીખ ૩ માંચડ, ૪ માંકડ, ૫ કીડી ૬ કંથવા, ૭ માકડા, ૮ ધનેડાં, ૯ જુવા, ૧૦ ઇતડી ૧૧ ગીંગોડા, ૧૨ મીએલ ૧૩ જમેલાં, ૧૪ કાનખજુરા, ૧૫ મકોડા ૧૬ ઉદ્ધઇ ૧૭ શવા એ આદિ લઈને ઘણી જાતના તેઇંદ્રિય જીવ છે તેમાં કુળ આઠ લાખ કોડ છે આઉખુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટુ ઓગણ પચાસ દિવસનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ.

(૩) ચૌરેંદ્રિયના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. ચૌરેંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા મુખ, નાસિકા અને આંખ હોય તેને ચૌરેંદ્રિય કહીએ તેનાં નામ કહે છે—૧ માખી, ૨ મસલાં, ૩ ડાંસ, ૪ મચ્છર ૫ ભમરા ૬ તીડ ૭ પતંગ ૮ કરોળીઆ ૯ કંસારી, ૧૦ ખડમાંકડી ૧૧ કુદિયાં, ૧૨ વીંછી, ૧૩ બગા, ૧૪ કુંતા એ આદિ લઈને ઘણી જાતના ચૌરેંદ્રિય જીવ છે. તેનાં કુળ નવ લાખ કોડ છે, તેનું આઉખુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટુ છ માસનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૪) પંચેંદ્રિયના બે ભેદ—અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા, પંચેંદ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા, મુખ નાસિકા આંખ અને કાન એ પાંચ ઇંદ્રિય હોય તેને પંચેંદ્રિય કહીએ પંચેંદ્રિયની ચાર જાત. ૧ નારકી ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય અને ૪ દેવતા.

તેમાં ૧૪ ભેદ નારકીના, ૪૮ ભેદ તિર્યંચના, ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના અને ૧૯૮ ભેદ દેવતાના, કુલ મળી ૫૬૩ ભેદ થયા.

દેવતાના ચાર ભેદ-૧ ભવનપતિ, ૨ વાણવ્યંતર, ૩ જ્યોતિષી, ૪ વૈમાનિક મનુષ્યના ચાર ભેદ-૧ પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીસ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય, ૪ ચૌદ સ્થાનકનાં સમૂર્છિમ મનુષ્ય નારકી ને દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરોપમની, તિર્યંચ ને મનુષ્યની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પલ્યની તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ

ઇતિશ્રી છ કાયના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી નવ તત્ત્વ

વિવેકી સમદૃષ્ટિ જીવોએ નવ પદાર્થ જેવા છે તેવા તથારૂપ બુદ્ધિ પ્રમાણે ગુરુ આમ્નાયથી ધારવા તે નવ તત્ત્વના નામ કહે છે

૧ જીવતત્ત્વ, ૨. અજીવતત્ત્વ, ૩ પુણ્યતત્ત્વ, ૪ પાપતત્ત્વ, ૫ આશ્રવતત્ત્વ, ૬ સંવરતત્ત્વ, ૭ નિર્જરાતત્ત્વ, બંધતત્ત્વ, ૯ મોક્ષતત્ત્વ

વ્યવહારનયે કરી જે શુભાશુભ કર્મોનો કર્તા, હર્તા તથા ભોકતા છે અને નિશ્ચય નયે કરી જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્રરૂપ નિજગુણોનો જ કર્તા તથા ભોકતા છે અથવા દુઃખ સુખ જ્ઞાનોપયોગ લક્ષણવંત ચેતના સહિત હોય તથા પ્રાણ ધારણ કરે તેને પ્રથમ **જીવતત્ત્વ** કહીએ, તેથી વિપરીત જે ચેતનારહિત, જડસ્વભાવવાળો હોય તેને બીજું **અજીવતત્ત્વ** કહીએ, જેણે કરી શુભ કર્મના પુણ્યનો સંચય થવાથી સુખનો અનુભવ થાય છે તેને ત્રીજુ **પુણ્યતત્ત્વ** કહીએ, તેથી વિપરીત જેણે કરી અશુભ કર્મના પાપનો સંચય થવાથી દુઃખનો અનુભવ થાય છે તેને ચોથુ **પાપતત્ત્વ** કહીએ, જેણે કરી નવા કર્મ બંધાય છે શુભાશુભ કર્મોપાદાન હેતુ હિંસાદિક તેને પાંચમુ **આશ્રવતત્ત્વ** કહીએ, જેણે કરી આવતા કર્મ રોકાય અર્થાત્ પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિ તેણે કરી જે આશ્રવ રોધ કરવો તેને છઠું **સંવરતત્ત્વ** કહીએ જેણે કરી આત્મપ્રદેશમાંથી દેશથકી કર્મ જુદાં થાય છે. અથવા પૂર્વે કરેલા કર્મો જે ક્ષય થાય છે એટલે તપ પ્રમુખે કરી કર્મનું પચાવવું થાય છે તેને સાતમું

નિર્જરાતત્ત્વ કહીએ. જે નવા કર્મોનું ગ્રહણ કરીને તેની સાથે જીવનું બંધન થવું ક્ષીર નીરની પેઠે મળી જવું તેને આઠમુ બંધતત્ત્વ કહીએ; અને જે આત્મપ્રદેશથકી સર્વથા કર્મોનો ક્ષય થવો તેને નવમુ મોક્ષતત્ત્વ કહીએ. જે નવ તત્ત્વરૂપ વસ્તુનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ જે પ્રમાણે સિદ્ધાંતોને વિષે કહ્યુ છે તેમજ સમ્યગ્દૃષ્ટિ જીવોને એ નવતત્ત્વ તે "જ્ઞ" પરિજ્ઞાએ કરી જાણવા યોગ્ય છે અને કેટલાએક પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાએ કરી છાંડવા યોગ્ય છે

એ નવતત્ત્વ માંહેલા જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વ માત્ર જાણવા યોગ્ય છે પુણ્ય, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ એ ચાર તત્ત્વ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે; પરંતુ એમાંનું પુણ્યતત્ત્વ વ્યવહારનયે કરી શ્રાવકને ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે અને નિશ્ચયનયે ત્યાગ કરવું એ યોગ્ય છે, તેમજ મુનિને ઉત્સર્ગે ત્યાગ કરવું યોગ્ય છે અને અપવાદે ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે તથા પાપ, આશ્રવ અને બંધ એ ત્રણ તત્ત્વ તો સર્વથા સર્વને ત્યાગ કરવા યોગ્ય જ છે.

એ નવતત્ત્વનાં નામ કહ્યાં અન્યથી સંક્ષેપથી તો જીવ અજીવ એ બે તત્ત્વ જ શ્રીઠાણાંગમાંહે કહ્યાં છે. કેમકે જીવને પુણ્ય તથા પાપનો સંભવ છે તથા કર્મનો બંધ પણ તાદાત્મિક છે અને કર્મ જે છે તે પુદ્ગલ પરિણામ છે અને પુદ્ગલ તે અજીવ છે તથા આશ્રવ જે છે તે પણ મિથ્યા દર્શનાદિરૂપ ઉપાધિએ કરી જીવનો મલિન સ્વભાવ છે એ પણ આત્માના પ્રદેશ અને પુદ્ગલ વિના બીજો કોઈ નથી તથા સંવર જે છે તે પણ આશ્રવ નિરોધ લક્ષણ દેશ સર્વ ભેદ આત્માનો નિવૃત્તિરૂપ સ્વભાવ પરિણામ જ્ઞાનાત્મક છે તથા નિર્જરા જે છે તે પણ જીવ અને કર્મને પૃથક ઉપજાવવાને કારણે દધિ મંથન ન્યાયે કરી કર્મનો પરિશાટ છે તથા સર્વ શક્તિએ કરી સકલ કર્મ દુઃખનો ક્ષય નવનીતવત્ દગ્ધ જલ નિરાંજ ઘૃત પ્રગટરૂપ દૃષ્ટાંતે ચિદાનંદમય આત્માનું પ્રગટ થવું તે મોક્ષ તત્ત્વ છે તે માટે જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વ જ કહીએ તથા અન્યત્ર મતાંતરે સાત તત્ત્વ પણ છે કેમકે પુણ્ય અને પાપ એ બે તત્ત્વનો અંતર્ભાવ બંધતત્ત્વમાંહે જ થાય છે કારણ જે શુભ પ્રકૃતિકર્મબંધ તે પુણ્ય અને અશુભ પ્રકૃતિકર્મબંધ તે પાપતત્ત્વ છે માટે પુણ્ય પાપ રહિત સાત તત્ત્વ કહીએ. તેમજ વળી પાંચ તત્ત્વ પણ કહ્યાં છે. ઈત્યાદિક ઘણો વિસ્તાર વિશેષાવશ્યક તથા તત્ત્વાર્થ અને લોક પ્રકાશાદિ ગ્રંથો થકી જાણવો.

નવ તત્ત્વના રૂપી અરૂપી ભેદોની સંખ્યાનો તથા હેય જ્ઞેયાદિનો યંત્ર નીચે પ્રમાણે :—

અંક	નામ	રૂપી ભેદ	અરૂપી ભેદ	હેય જ્ઞેયાદિ
૧	જીવ	૧૪	સિદ્ધ	જ્ઞેય
૨	અજીવ	૪	૧૦	જ્ઞેય
૩	પુણ્ય	૪૨	૦	ઉપાદેય,હેય
૪	પાપ	૮૨	૦	હેય
૫	આસ્રવ	૪૨	૦	હેય
૬	સંવર	૦	૫૭	ઉપાદેય
૭	નિર્જરા	૦	૧૨	ઉપાદેય
૮	બંધ	૪	૦	હેય
૯	મોક્ષ	૦	૯	ઉપાદેય

૧. જીવ તત્ત્વ

ચૈતન્ય લક્ષણ,* સદા સઉપયોગી, અસંખ્યાત પ્રદેશી, સુખ દુખનો જાણ, સુખ દુ:ખનો વેદક, અરૂપી હોય તેને જીવ તત્ત્વ કહીએ.

જીવના ભેદો વિસ્તારથી કહે છે.

જીવનો એક ભેદ છે, સકળ જીવોનુ ચૈતન્ય લક્ષણએક જ પ્રકારે છે તે માટે સંગ્રહનયે કરીને એક ભેદે જીવ કહીએ, બે પ્રકારે પણ જીવ કહીએ. ૧ ત્રસ ને ૨ સ્થાવર તથા ૧ સિદ્ધ અને ૨ સંસારી, ત્રણ પ્રકારે જીવ.

---

* જેમ ગોળનો ગુણ મીઠાશ તેમ જીવનો ગુણ ચૈતન્ય. જેમ ગોળ અને મીઠાશ એક તેમ જીવ અને ચૈતન્ય એક.

૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરૂષ વેદ ને ૩ નપુંસક વેદ તથા ૧ ભવ સિદ્ધિયા ૨ અભવ સિદ્ધિયા, ૩ નોભવ સિદ્ધિયા, નો અભવ સિદ્ધિયા, ચાર પ્રકારે જીવ ૧ નારકી ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય ને, ૪ દેવતા તથા ૧ ચક્ષુદર્શની, ૨ અચક્ષુદર્શની, ૩ અવધિદર્શની ૪ કેવળદર્શની પાંચ પ્રકારે જીવ. ૧ એકેંદ્રિય ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય ૪ ચોરેંદ્રિય, ૫ પંચેંદ્રિય તથા ૧ સજોગી ૨ મન જોગી ૩ વચન જોગી, ૪ કાય જોગી, ૫ અજોગી છ, પ્રકારે જીવ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય, તથા ૧ સકષાયી ૨ ક્રોધ કષાયી, ૩ માન કષાયી, ૪ માયા કષાયી, ૫ લોભ કષાયી, ૬ અકષાયી, સાત પ્રકારે જીવ ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ તિર્યંચણી ૪ મનુષ્ય ૫ મનુષ્યણી, ૬ દેવતા, ૭ દેવી આઠ પ્રકારે જીવ, ૧ સલેશી ૨ કૃષ્ણલેશી, ૩ નીલલેશી, ૪ કાપોતલેશી, ૫ તેજુલેશી, ૬ પદ્મલેશી, ૭ શુક્લલેશી, ૮ અલેશી, નવ પ્રકારે જીવ, ૧ પૃથ્વી ૨ અપ ૩ તેઉ ૪ વાઉ ૫ વનસ્પતિ ૬ બેઇંદ્રિય, ૭ તેઇંદ્રિય, ૮ ચોરેંદ્રિય, ૯ પંચેંદ્રિય, દશ ભેદે જીવ, ૧ એકેંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય, ૪ ચોરેંદ્રિય, ૫ પંચેંદ્રિય એ પાંચના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી દશ થયા. અગ્યાર ભેદે જીવ ૧ એકેંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય ૩ તેઇંદ્રિય ૪ ચોરેંદ્રિય ૫ નારકી ૬ તિર્યંચ, ૭ મનુષ્ય, ૮ ભવનપતિ ૯ વાણવ્યંતર ૧૦ જ્યોતિષી, ૧૧ વૈમાનિક. બાર ભેદે જીવ, ૧ પૃથ્વી ૨ અપ, ૩ તેઉ ૪ વાઉ ૫ વનસ્પતિ, ત્રસકાય એ છના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી બાર થયા તેર ભેદે જીવ ૧ કૃષ્ણલેશી, ૨ નીલલેશી, ૩ કાપોતલેશી ૪ તેજુલેશી, ૫ પદ્મલેશી ૬ શુક્લલેશી, એ છના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી બાર ને એક અલેશી મળી કુલ તેર થયા.

જીવના ચૌદ ભેદ કહે છે– ૧ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૨ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૩ બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૪ બાદર એકેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો ૫ બેઇંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૬ બેઇંદ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૭ તેઇંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૮ તેઇંદ્રિયનો પર્યાપ્તો ૯ ચોરેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૦ ચોરેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો ૧૧ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૨ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો ૧૩ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૪ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો એ ચૌદ ભેદ જીવના કહ્યા.

આવચાર વિસ્તાર નયે કરીને પાંચસે ત્રેસઠ ભેદ જીવના કહે છે–તેમાં ત્રણસે ને ત્રણ ભેદ મનુષ્યના, એકસો અઠાણું ભેદ દેવતાના, અડતાલીસ ભેદ

તિર્યંચના, ચૌદ ભેદ નારકીના એમ ૫૬૩ ભેદ થયા

મનુષ્યના ૩૦૩ ભેદ કહે છે–૧૫ કર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ૩૦ અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ૫૬ અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય એમ ૧૦૧ થયા, તે ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એમ ૨૦૨ અને ૧૦૧ ક્ષેત્રના સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એ સર્વ મળી કુલ ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના થયા.

કર્મભૂમિ તે કોને કહીએ ?–૧ અસિ, ૨ મસી, ૩ કૃષિ, એ ત્રણ પ્રકારના વેપારે કરી જીવે તે. તે કર્મભૂમિના ક્ષેત્ર કેટલા અને કયાં છે તે કહે છે–ભરત, ૫ ઇરવત અને ૫ મહાવિદેહ એ ૧૫ તે એક લાખ જોજનનો જંબૂદ્વીપ છે તેમાં ૧ ભરત, ૧ ઇરવત, ૧ મહાવિદેહ એ ત્રણ ક્ષેત્ર કર્મભૂમિના જંબૂદ્વીપમા છે તેને ફરતો બે લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ધાતકીખંડ દ્વીપ છે, તેમા ૨ ભરત, ૨ ઇરવત મહાવિદેહ છે તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો અર્ધપુષ્કર દ્વીપ છે, તેમાં ૨ ભરત, ૨ ઇરવત, ૨ મહાવિદેહ છે એમ સઘળાં મળીને ૫દર કર્મભૂમિના મનુષ્ય કહ્યાં.

હવે અકર્મભૂમિ તે કોને કહીએ ? ત્રણ કર્મરહિત દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષે કરી જીવે તે કેટલાં અને કયા છે, તે કહે છે ૫ હેમવય, ૫ હિરણ્યવય, ૫ હરિવાસ, ૫ રમ્યક્‌વાસ, ૫ દેવકુરૂ ૫ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ અકર્મભૂમિના નામ કહ્યા ૧, હેમવય, ૧ હિરણ્યવય, ૧ હરિવાસ, ૧ રમ્યક્‌વાસ, ૧ દેવકુરૂ, ૧ ઉત્તરકુરૂ, એ છ ક્ષેત્ર જંબૂદ્વીપમા છે. ૨ હેમવય, ૨ હિરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમ્યક્‌વાસ, ૨ દેવકુરૂ, ૨ ઉત્તરકુરૂ એ બાર ક્ષેત્ર ધાતકી ખંડમાં છે, ૨ હેમવય, ૨ હિરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમ્યક્‌વાસ, ૨ દેવકુરૂ, ૨ ઉત્તરકુરૂ, એ બાર અર્ધપુષ્કર દ્વીપમા છે એ સઘળા મળી કુલ ૩૦ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય કહ્યા

છપ્પન ભેદ અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય કહે છે.

જંબૂદ્વીપના ભરતક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર ચૂલહિમવંત નામે પર્વત છે તે સોના જેવો પીળો છે, સો જોજનનો ઊંચો છે, સો ગાઉનો ઊંડો છે, એક હજાર બાવન જોજન ને બાર કળાનો પહોળો છે, ચોવીશ હજાર નવસે બત્રીશ જોજનનો લાંબો છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબે દાઢા નીકળી છે એકેકી દાઢા ચોરાસીસે ચોરાસીસે જોજનની ઝાઝેરી લાંબી છે એકેકી દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે. તે અંતરદ્વીપ કયાં છે તે કહે છે

જગતીના કોટથકી ત્રણસે જોજન લવણસમુદ્રમાં જઈએ તે વારે પહેલો અંતરદ્વીપ આવે તે ૩૦ જોજનનો લાંબો પહોળો છે ત્યાંથી ચારસેં જોજન જઈએ તે વારે બીજો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૪૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે ત્યાંથી પાંચસેં જોજન જઈએ તેવારે ત્રીજો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૫૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે ત્યાંથી છસેં જોજન જઈએ તે વારે ચોથો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૬૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે ત્યાંથી સાતસે જોજન જઈએ તેવારે પાંચમો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૭૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે ત્યાંથી આઠસે જોજન જઈએ તેવારે છઠ્ઠો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૮૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી નવસે જોજન જઈએ તેવારે સાતમો અંતરદ્વીપ આવે તે ૯૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે એમ એકેક દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ આવે કુલ ચારે દાઢના મળી ૨૮ અંતરદ્વીપ જાણવા

આવી જ રીતે ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણહાર શિખરી નામે પર્વત છે ચુલહિમવંત સરખો જ જાણવો. ત્યાં પણ ૨૮ અંતરદ્વીપ છે એમ સઘળા મળી કુલ ૫૬ અંતરદ્વીપ જાણવા તેને અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય શા માટે કહીએ ? હેઠળ સમુદ્ર છે અને ઉપર-અધર દાઢાઓમાં દ્વીપોમાં રહેનારા છે માટે અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય કહીએ સુખ અકર્મ ભૂમિના જેવું

એકસો ને એક ક્ષેત્રનાં સમુચ્છિમ મનુષ્ય ચૌદ સ્થાનકમાં ઉપજે છે તે કહે છે

૧ ઉચ્ચારેસુ કહેતાં વડીનીતમાં ઉપજે ૨ પાસવણેસુ કહેતા લઘુનીતમાં ઉપજે, ૩ ખેલેસુ કહેતાં બળખામાં ઉપજે, ૪ સિંઘાણેસુ કહેતા લીંટમાં ઉપજે ૫ વંતેસુ કહેતાં વમનમાં ઉપજે, ૬ પિત્તેસુ કહેતાં લીલા પીળા પિત્તમાં ઉપજે, ૭ પૂએસુ કહેતાં પરૂમાં ઉપજે, ૮ સોણિએસુ કહેતાં રૂધિરમાં ઉપજે ૯ સુક્કેસુ કહેતાં વીર્યમાં ઉપજે, ૧૦ સુક્ક પોગલ પરિસાડેસુ વા કહેતાં વીર્યાદિકના પુદ્ગળ સુકાણાં તે ફરી ભીનાં થાય તેમાં ઉપજે ૧૧ વિગય જીવ કલેવરેસુ કહેતાં મનુષ્યના કલેવરમાં ઉપજે, ૧૨ ઇત્થીપુરિસ સંજોએસુ કહેતા સ્ત્રી પુરુષના સંજોગમાં ઉપજે, ૧૩ નગરનિદ્ધમણેસુ કહેતા નગરની ખાળોમાં ઉપજે, ૧૪ સવેસુ ચેવ અસુઇ ઠાણેસુ

વા કહેતાં સર્વ મનુષ્ય સંબંધી અશુચિ સ્થાનકોમા ઊપજે; એ ચૌદ સ્થાનકના નામ કહ્યા અને ૧૦૧ ક્ષેત્રના સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા. એ સર્વે મળી કુલ ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના કહ્યા

૧૯૮ ભેદ દેવતાના કહે છે.

દશ ભવનપતિના નામ—૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગકુમાર, ૩ સુવર્ણ કુમાર, ૪ વિજ્જુકુમાર, ૫ અગ્નિકુમાર, ૬ દ્વીપકુમાર, ૭ ઉદધિકુમાર, ૮ દિશાકુમાર, ૯ પવનકુમાર, ૧૦ થણીતકુમાર

૫૬૨ પરમાધામીના નામ—૧ અંબ, ૨ અંબરિસ, ૩ સામ, ૪ સબલ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર, ૧૫ મહાઘોષ

સોળ વાણવ્યંતરના નામ—૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ જક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરુષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણપન્ની, ૧૦ પાણપન્ની, ૧૧ ઇસીવાઇ, ૧૨ ભુઇવાઇ, ૧૩ કંદીય, ૧૪ મહા-કંદીય, ૧૫ કોહંડ, ૧૬ પયંગદેવ.

દશ જૃંભકાના નામ— ૧ આણજૃંભકા, ૨ પાણજૃંભકા, ૩ લયણ જૃંભકા, ૪ સયણજૃંભકા, ૫ વત્થજૃંભકા, ૭ ફળજૃંભકા, ૮ બીયજૃંભકા, ૯ વિજ્જુજૃંભકા, ૧૦ અવિયતજૃંભકા

દશ જ્યોતિષીનાં નામ— ૧ ચંદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર ૫ તારા, એ પાચ ચળ તે અઢી દ્વીપમાં છે ને એ જ નામના બીજા સ્થિર તે અઢી દ્વીપ બહાર છે એ મળી દશ

ત્રણ કિલ્વિષીનાં નામ—૧ ત્રણ પલીયા, ૨ ત્રણ સાગરીયા, ૩ તેર સાગરીયા

નવ લોકાંતિકના નામ—૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વિન્હિ, ૪ વરૂણ, ૫ ગર્દતોયા ૬ તોષિયા ૭ અવ્યાબાધા, ૮ અગ્નિચ્ચા, ૯ રિઠા

બાર દેવલોકના નામ—૧ સુધર્મા, ૨ ઇશાન, ૩ સનતકુમાર, ૪ માહેંદ્ર, ૫ બ્રહ્મલોક, ૬ લંતક, ૭ મહાશુક્ર, ૮ સહસ્સાર, ૯ આણત, ૧૦ પ્રાણત; ૧૧ આરણ, ૧૨ અચ્યુત

નવ ગ્રૈવેયકના નામ–૧ ભદ્રે ૨ સુભદ્રે, ૩ સુજાએ, ૪ સુમાણસે, ૫ પ્રિયદંસણે, ૬ સુદંસણે, ૭ આમોહે, ૮ સુપઠિબુદ્ધે, ૯ જસોધરે.

પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં નામ–૧ વિજય, ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪ અપરાજિત, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ.

સઘળા મળી ૯૯ જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા ને ૯૯ જાતના પર્યાપ્તા કુલ મળી ૧૯૮ ભેદ દેવતાના કહ્યા

૪૮ ભેદ તિર્યંચના કહે છે

૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ તેઉ, ૪ વાઉ એ ચાર સૂક્ષ્મ ને ચાર બાદર એ આઠના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી સોળ થાય. વનસ્પતિના ત્રણ ભેદ–૧ સૂક્ષ્મ, ૨ પ્રત્યેક, ને ૩ સાધારણ એ ત્રણના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી ૬ બધા મળી ૨૨ એકેંદ્રિના, ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય ૩ ચોરિંદ્રિય એ ત્રણના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ ૭ મળી ૨૮ થયા.

૧ જળચર, ૨ થળચર ૩ ઉરપર, ૪ ભુજપર, ૫ ખેચર એ પાંચ સમુચ્છિંમ ને પાંચ ગર્ભજ એ મળી ૧૦ના અપર્યાપ્તા ને ૧૦ પર્યાપ્તા એ મળી ૨૦ કુલ મળી ૪૮ ભેદ તિર્યંચના કહ્યા.

ચૌદ ભેદ નારકીના કહે છે

સાત નરકનાં નામ–૧ ઘમા ૨ વંશા ૩ શિલા, ૪ અંજણા, ૫ રિઠા, ૬ મઘા, ૭ માઘવઇ, એ સાતનાં નામ કહ્યાં. હવે તેનાં ગોત્ર કહે છે–૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા, ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા ૫ ધૂમ પ્રભા, ૬ તમસ્પ્રભા, ૭ તમસ્તમસ્પ્રભા એ સાતના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી ચૌદ ભેદ નારકીના કહ્યા.

નારકીનો વિસ્તાર કહે છે

૧ પહેલી નરકનો પિંડ એક લાખ એંસી હજાર જોજનનો છે, તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ અઠ્યોતેર હજાર જોજનની પોલાણ

છે તે પોલાણુમાં ૧૩ પાથડા છે ને બાર આંતરાં છે તે મધ્યે ત્રીસ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી નારકીને ઊપજવાની કુભીઓ છે ને અસંખ્યાતા નારકી છે તેની નીચે ચાર બોલ છે. (૧) ૨૦૦૦૦ જોજનનો ઘનોદધિ છે. (૨) અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવા છે (૩) અસખ્યાતા જોજનનો તનવા છે. (૪) અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશ છે એ ચાર બોલ થયા. તેની નીચે બીજી નરક છે.

બીજી નરકનો પિંડ–એક લાખ બત્રીશ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એકલાખ ત્રીશ હજાર જોજનની પોલાણુ છે તે પોલાણુમાં ૧૧ પાથડા ને ૧૦ આંતરાં છે; તે મધ્યે પચીશ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી નારકીને ઊપજવાની કુભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે તે નીચે પહેલી નરકમાં કહ્યા તે જ ચાર બોલ છે, તેની નીચે ત્રીજી નરક છે.

ત્રીજી નરકનો પિંડ–એક લાખ અઠ્ઠાવીશ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ છવીશ હજાર જોજનની પોલાણુ છે તે પોલાણુમાં ૯ પાથડા છે ને ૮ આતરા છે તે મધ્યે પંદર લાખ નરકાવાસા છે, નારકીને ઊપજવાની અસખ્યાતી કુભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે, તેની નીચે ચોથી નરક છે

ચોથી નરકનો પિંડ–એક લાખ વીશ હજાર જોજનનો છે તેમાથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ અઢાર હજાર જોજનની પોલાણુ છે તે પોલાણુમાં ૭ પાથડા છે ને ૬ આતરાં છે તે મધ્યે દશ લાખ નરકાવાસા છે, તે નારકીને ઊપજવાની અસંખ્યાતી કુભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે તેની નીચે પાચમી નરક છે

પાચમી નરકનો પિડ–એક લાખ અઢાર હજાર જોજનનો છે, તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ સોળ હજાર જોજનની પોલાણુ છે તે પોલાણુમા ૫ પાથડા છે ને ૪ આંતરા છે તેમા ત્રણુ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી કુભીઓ છે અને અસખ્યાતા નારકી છે તેની નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે તેની નીચે છઠ્ઠી નરક છે.

છઠ્ઠી નરકનો પિંડ—એક લાખ સોળ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ ચૌદ હજાર જોજનની પોલાણ છે તે પોલાણમાં ૩ પાથડા છે ને ૨ આંતરા છે તેમાં એક લાખમાં પાંચ ઓછા નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે તેની નીચે સાતમી નરક છે.

સાતમી નરકનો પિંડ—એક લાખ આઠ હજાર જોજનનો છે. તેમાંથી સાડી બાવન હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને સાડી બાવન હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે ત્રણ હજાર જોજનની પોલાણ છે તે પોલાણમાં પાંચ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે ને અસંખ્યાતા નારકી છે એ નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે અનંતો અલોક છે એ નારકીનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ થયો

જીવનું લક્ષણ કહે છે

જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન તથા કેવળજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ આશ્રયીને કહ્યાં છે જેની સાથે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન તથા વિભંગજ્ઞાન એ ત્રણ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વઆશ્રયી છે તે બેઉ આઠની સંખ્યા થાય છે. એમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક જ્ઞાન જેમાં હોય, વળી દર્શન તે ચક્ષુ, અચક્ષુ અવધિ તથા કેવલ, એ ચાર પ્રકારનાં દર્શનમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક દર્શન જેમાં હોય તથા ચારિત્ર તે સામાયિક, છેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર વિશુદ્ધ, સૂક્ષ્મસંપરાય, યથાખ્યાત, દેશવિરતિ તથા અવિરતિ, એ સાત પ્રકારનાં કિંચિદિક અશુભ પરિણામથી નિવૃત્તિ તથા વ્યવહારથી ક્રિયાનિરોધરૂપ ચારિત્રમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક ચારિત્ર હોય તથા તપ બે પ્રકારનું કહ્યું છે એક દ્રવ્યથી, એના બાર ભેદ છે. તેનાં નામ નિર્જરા તત્ત્વમાં કહેવાશે. ઇચ્છાનિરોધરૂપ ભાવથી, એમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક તપ જેમાં હોય, તેમજ કરણ તથા લબ્ધિરૂપ અથવા બળપરાક્રમરૂપ એ બે પ્રકારના વીર્યમાંનું ગમે તે એક અથવા વધારે જેમાં હોય તથા ઉપયોગ તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન તથા ચાર દર્શન એ બાર પ્રકારના સાકાર તથા નિરાકારરૂપ ઉપયોગમાંનો ગમે તે એક અથવા વધારે ઉપયોગ જેમાં હોય, તેને સંસારી અથવા સિદ્ધ જીવ કહીએ એ ગુણ, જીવ વિના બીજા કશામાં હોય નહિ, એ પ્રકારે જીવનું લક્ષણ જાણવું ઇતિ જીવતત્ત્વ.

૨ અજીવતત્ત્વ.

જડ લક્ષણુ ચૈતન્ય રહિત તેને અજીવતત્ત્વ કહીએ

હવે અજીવતત્ત્વના ચૌદ ભેદ કહે છે ૧ ધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૨ દેશ, ૩ પ્રદેશ, ૪ અધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૫ દેશ, ૬ પ્રદેશ, ૭ આકાશાસ્તિકાયનો સ્કધ, ૮ દેશ, ૯ પ્રદેશ, ૧૦ અદ્ધાસમયકાળ, એ દશ ભેદ અરૂપી અજીવના કહ્યા. રૂપી અજીવના ચાર ભેદ કહે છે ૧૧ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો સ્કધ, ૧૨ દેશ, ૧૩ પ્રદેશ ૧૪ પરમાણુપુદ્ગલ એ મળી ૧૪ ભેદ કહ્યા *

---

*સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશની સમજણુ.

પ્રદેશના સમૂહને અસ્તિકાય કહે છે ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય લોકવ્યાપક અને આકાશાસ્તિકાય લોકાલોક વ્યાપક છે એ ત્રણે સંપૂર્ણ દ્રવ્યોને સ્કધ કહેવાય છે તેથી કાઇક ઓછો હોય અથવા સકળ પ્રદેશાનુગત સામાન્ય પરિણામની પેરે અવયવ ધર્માસ્તિકાય આદિના જે બુદ્ધિ પરિકલ્પિતાદિ પ્રકૃષ્ટ દેશ અને અતિ નિર્વિભાજ્ય અવિભાજ્ય હોય તે પ્રદેશ કહેવાય છે અખડ દ્રવ્યરૂપ આખા પદાર્થને અથવા અનતાદિ પરમાણુના મળેલા સમૂહને સ્કધ કહે છે સ્કધનો કેટલોએક ભાગ જેનો સ્કધની સાથે સબધ હોય તેને દેશ કહે છે જેનો સ્કંધની સાથે નિર્વિભાજ્ય કલ્પના કરી છતા સ્કધની સાથે અભિન્ન સબધ હોય તેને પ્રદેશ કહે છે અને તેજ પ્રદેશ જો સ્કંધથી ભિન્ન થાય એવો નિર્વિભાજ્ય ભાગ એટલે જેના કેવળીની બુદ્ધિએ એક ભાગના બે ભાગ થઇ શકે નહિ તેને પરમાણુ કહે છે.

ચાર દ્રવ્યોની દૃષ્ટાંતથી સમજણુ.

૧ જેમ માછલાને ગતિ કરતા પાણીનો આધાર અને પાગળાને લાકડીનો આધાર તેમ જીવ પુદ્ગળને ગતિ પરિણમ્યાને ધર્માસ્તિકાયનો આધાર ૨ જેમ ઉષ્ણકાળે તૃષાએ પીડિત પથીને વૃક્ષની છાયાનો આધાર તેમ સ્થિર પરિણમ્યા જીવ પુદ્ગળને અધર્માસ્તિકાયનો આધાર ૩ જેમ ઓરડામા એક દીવાની જ્યોતિના પરમાણુ સમાય છે અને હજાર દીવાની પ્રભા પણ સમાય અથવા ભીતમા ખીલો પેસે તેનુ કારણ આકાશાસ્તિકાયની અવગાહના દાન શકિત છે ૪ જેમ કોઇક બાળક જન્મ્યો હોય, તે બાલ્યા

વ્યવહાર વિસ્તાર નયે કરી ૫૬૦ ભેદ

અજીવતત્ત્વના કહે છે

(૧) ધર્માસ્તિકાય—દ્રવ્યથકી એક ૨ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્ર
૩ કાળ થકી અનાદિ અનંત ૪ ભાવથકી અવર્ણ, અગંધે, અરસે, અ
અમૂર્તિ ૫ ગુણથકી ચલણસહાય ૬ અધર્માસ્તિકાય—દ્રવ્યથકી
૭ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે ૮ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૯ ભા

વસ્થાવાળો થાય, પછી યુવાન થાય, પછી વૃદ્ધ થાય, એ કે જી
સહાય સરખો છે, પણ બાળ યુવાન તથા વૃદ્ધનો કરનાર કાળ છે

પુદ્ગલદ્રવ્યનુ ઔપાધિક લક્ષણ કહે છે

શબ્દ, અંધકાર તથા રત્ન પ્રમુખનો પ્રભા તથા ચંદ્રમા પ્રમુ
જ્યોતિ તથા છાયા અને સૂર્ય પ્રમુખનો આતાપ, વર્ણ ગંધ,
સ્પર્શ એના ગુણોવાળો હોય અને જે લોક શબ્દલોકમાં વ્યાપક, સં
પ્રદેશી અસંખ્યાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશીનો પૂરણ ગલન સ્વ
વાન એવો અખંડ પુદ્ગલાસ્તિકાયરૂપ સ્કંધ તે સ્કંધનો એક
અથવા કાંઈ પણ ન્યૂન ભાગરૂપ દેશ તથા જે કેવલીની બુદ્ધિએ
એક ભાગના બે ભાગ થઈ શકે નહિ, એવો અતિ સૂક્ષ્મ સં
અભિન્ન ભાગ નિર્વિભાગ્યરૂપ તે પ્રદેશ તેની જ જ્યારે સ્કં
ભિન્ન કલ્પના થાય ત્યારે તે પરમાણુ કહેવાય છે એ પુદ્ગલોનુ નિ
પણે લક્ષણ છે

કાળદ્રવ્યના ભેદ દર્શાવે છે

એક ક્રોડ સડસઠ લાખ સત્યોતેર હજાર, બસે અને સોળ
એટલી આવલિકા એક મુહૂર્તમાં થાય છે એનો ભાવાર્થ કહે છે—આ
એક કનામાં અથવા એક ચપટી વગાડવામાં આ જીર્ણ વસ્ત્ર ફાડ
વખતે એક તંતુથી બીજે તંતુએ જાય તથા કમળના પાંદડાના સમ
યુવાન પુરુષ ભાલાવડે વીંધતાં એક પાંદડાથી બીજે પાંદડે ભાલુ પહો
એટલા વખતમાં અસંખ્યાતા સમય થઈ જાય, એટલે વસ્ત્ર અથવા
ફાડવાના આરંભમાં સૂક્ષ્માતિ સૂક્ષ્મ સ્વરૂપ જે કાળ હોય છે, તે

અવર્ણે અગંધે, અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, ૧૦ ગુણથકી સ્થિર સ્હાય, ૧૧ આકાશાસ્તિકાય-દ્રવ્યથકી એક, ૧૨ ક્ષેત્રથકી લોકાલોક પ્રમાણે, ૧૩ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૧૪ ભાવથકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, ૧૫ ગુણથકી અવગાહનાદાન, ૧૬ કાળ-દ્રવ્યથકી અનેક, ૧૭ ક્ષેત્રથકી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે, ૧૮ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૧૯ ભાવથકી અવર્ણે, અગંધે, અરસે, અફાસે, અમૂર્તિ, ૨૦ ગુણથકી વર્તના લક્ષણ, એ વીશ અને ઉપર જે અરૂપી અજીવના દશ ભેદ કહ્યા તે મળી કુલ ૩૦ ભેદ અરૂપી અજીવના જાણવા

વિભાગ થઇ શકે નહિ, જેનો ભૂત અને ભવિષ્ય વિષે વિચાર થાય નહિ, એટલે વસ્ત્ર અથવા પત્ર ફાડતા પ્રથમ વર્તમાનકાળરૂપ અતિ સૂક્ષ્મ કાળનું ઉલ્લંઘન થઇને તે કયારે ભૂતકાળ થયો? કયો વર્તમાન કાળ છે? અને કયો ભવિષ્યકાળ થવા યોગ્ય છે? તેનું અનુમાન થઇ શકે નહિ તેને સર્વ લઘુકાળરૂપ સમય કહે છે એવા અસંખ્યાત સમયને આવલિકા કહે છે એવી બસે ને છપ્પન આવલિકાનો એક ક્ષુલ્લક ભવ હોય છે. એ કરતા બીજા કોઇ પણ નાના ભવની કલ્પના થઇ શકે નહિ એવા કાંઇક અધિક સત્તર ક્ષુલ્લક ભવમાં એક શ્વાસોશ્વાસરૂપ પ્રાણની ઉત્પત્તિ હોય છે, એવા સાત પ્રાણોત્પત્તિ કાળને એક સ્તોક કહે છે એવા સાત સ્તોક સમયે એક લવ હોય છે એવા સત્યોતેર લવે બે ઘડીરૂપ એક મુહૂર્ત હોય છે

ત્રીસ મુહૂર્તે એક અહોરાત્રરૂપ દિવસ થાય છે, પંદર અહોરાત્રિએ પખવાડીયું થાય છે, બે પખવાડિયે એક મહિનો થાય છે, બાર મહિને એક વર્ષ થાય છે. તેમજ અસંખ્યાતા વર્ષે એક પલ્યોપમ થાય, તેવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે ૧ સાગરોપમ થાય, તેવા ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમે ૧ ઉત્સર્પિણી અને બીજા દશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમે ૧ અવસર્પિણી થાય, એ બે મળી વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમે એક કાળચક્ર થાય, એવા અનંત કાળ ચક્રે એક પુદ્ગલ પરાવર્તન થાય એ સર્વ મનુષ્ય લોકમા વ્યવહારથી કાળ જાણવો

પૂર્વોક્ત જે કાળના ભેદ કહ્યા, તેથી વળી બીજા પણ કાળના ભેદ ઘણા છે જેમ કે બે માસે એક ઋતુ થાય છે, ત્રણ ઋતુએ એક અયન, બે અયને એક વર્ષ, પાંચ વર્ષે એક યુગ, ચોરાશી લાખ વર્ષે એક પૂર્વાંગ, તે એક પૂર્વાંગને ચોરાશી લાખે ગુણતા એક પૂર્વ થાય છે

૫૩૦ ભેદ રૂપી અજીવના કહે છે તેમ વર્ણ ૫–૧ કાળો, ૨ લીલો ૩ રાતો ૪ પીળો ૫ ધોળો, એકેક વર્ણમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે, તે ૨ ગંધ, ૫ રસ ૫ સંઠાણ, ૮ સ્પર્શ એ મળી વીશ ને પાંચમાં થઈને સો થયા.

બે ગંધ–૧ સુરભિ ગંધ, ૨ દુરભિ ગંધ, એકેકા ગંધમાંહી ત્રેવીશ ત્રેવીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ ૫ રસ, ૫ સંઠાણ ૮ સ્પર્શ એ ત્રેવીશ, બન્નેમાં મળી છેતાલીશ ભેદ જાણવા

પાંચ રસ–૧ તીખો, ૨ કડવો, ૩ કસાયેલો ૪ ખાટો, ૫ મીઠો એકેકા રસમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ ૨ ગંધ ૫ સંઠાણ, ૮ સ્પર્શ, એ મળી વીશ ને પાંચમાં થઈ સો થયા

પાંચ સંઠાણ–૧ પરિમંડળ સંઠાણ, ૨ વટ્ટ સંઠાણ ૩ ત્રંસ ૪ ચઉરંસ ૫ આયત સંઠાણ એ પાંચ એકેકા સંઠાણમાં વીશ વીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ ૨ ગંધ, ૫ રસ ૮ સ્પર્શ એ મળી વીશ ને પાંચમાં થઈને સો થયા.

આઠ સ્પર્શ–૧ ખરખરો ૨ સુંહાળો ૩ ભારે ૪ હળવો, ૫ ટાઢો ૬ ઉન્હો ૭ ચોપડયો ૮ લૂખો એ આઠ એકેકા સ્પર્શમાં ત્રેવીશ ત્રેવીશ ભેદ લાભે. ૫ વર્ણ ૨ ગંધ, ૫ રસ ૫ સંઠાણ, ૬ સ્પર્શ એ ત્રેવીશ ભેદ લાભે. ખરખરામાં ખરખરો ને સુંહાળો બે વજવા એમ બબ્બે સ્પર્શ વજવા એમ ત્રેવીશને આઠે ગુણતાં ૧૮૪ થયા. એ સર્વે મળીને ૫૩૦ ભેદ રૂપી અજીવના કહ્યા. એમ સઘળા મળીને કુલ ૫૬૦ ભેદ અજીવના જાણવા ઇતિ અજીવતત્ત્વ

૩ પુણ્યતત્ત્વ

શુભ કમાણીએ કરી, શુભ કર્મના ઉદયે કરી જેના ફળ આત્માને ભોગવતા મીઠા લાગે તેને પુણ્યતત્ત્વ કહીએ.

નવ ભેદે પુણ્ય ઉપરાજે તે કહે છે ૧ અન્નપુન્ને, ૨ પાણપુન્ને, ૩ લયણપુન્ને[1], ૪ સયણપુન્ને[2], ૫ વત્થપુન્ને[3] ૬ મનપુન્ને, ૭ વચનપુન્ને, ૮ કાયપુન્ને, ૯ નમસ્કારપુન્ને, એ નવ ભેદ પુણ્ય ઉપરાજે તેનાં શુભ ફળ ૪૨ ભેદે ભોગવે તે કહે છે

૧ સ્થાનક આદિ ૨ શય્યા પાટ પાટલા આદિ ૩ વસ્ત્ર

૧ શાતાવેદનીય-સુખનો અનુભવ કરાવે ૨ ઉચ્ચ ગોત્ર ૩ મનુષ્યાગતિ ૪ મનુષ્યાનુપૂર્વી-મનુષ્યની ગતિમા દોરી જનાર કર્મ ૫ દેવતાની ગતિ, ૬ દેવાનુપુર્વી-દેવતાની ગતિમા દોરી જનાર કર્મ ૭ પચેદ્રિયની જાતિ ૮ ઔદારિક શરીર ઔદારિક શરીર યોગ્ય પુદ્ગલ ગ્રહણ કરીને તથા તેને શરીરપણે પરિણમાવીને જીવ પોતાના પ્રદેશની સાથે મેળવે તે મનુષ્ય તિર્યંચનુ શરીર ૯ વૈક્રિય શરીર-બે પ્રકારનુ છે ૧ ઓપપાતિક તે દેવના તથા નારકીને હોય ૨ લબ્ધિ પ્રત્યયી તે તિર્યંગ તથા મનુષ્ય લબ્ધિવત હોય છે, ૧૦ આહારક શરીર-ચૌદપૂર્વધારી મુનિરાજ તીર્થંકરની ઋદ્ધિ પ્રમુખ જોવાને અર્થે એક હાથ પ્રમાણ દેહ કરે છે તે. ૧૧ તૈજસ શરીર-આહારનુ પચન કરનાર તથા તેજુલેસ્યાનો હેતુ આ સર્વ સંસારી જીવને હોય છે. ૧૨ કાર્મણ શરીર-કર્મના પરમાણુ આત્મપ્રદેશની સાથે મળ્યા છે તે જ જાણવુ આ શરીર પણ સસારી સર્વ જીવને હોય છે ૧૩ ઔદારિકનાં અગ ઉપાંગ-ઉદારિક શરીરના સઘળા અવયવો પામવા ૧૪ વૈક્રિયનાં અગ ઉપાંગ-૧૫ આહારકનાં અગ ઉપાંગ-૧૬ વજ્રઋષભ-નારાચસઘયણ-લોઢાના જેવુ ઘણુ જ મજબૂત સઘયણ ૧૭ સમ-ચઉરસસઠાણ-પલાઠી વાળી બેસતાં ચારે બાજુ સરખી આકૃતિ થાય અને પોતાના અગુલ પ્રમાણે ૧૦૮ અંગુલ પ્રમાણે શરીર ભરાય તે ૧૮ શુભ વર્ણ. ૧૯ શુભ ગધ ૨૦ શુભરસ ૨૧ શુભ સ્પર્શ. ૨૨ અગુરુલઘુ નામ-મધ્યમ વજનદાર શરીરની પ્રાપ્તિ થાય એટલે લોઢાની પેઠે અતિ ભારે નહિ અને કપાસની પેઠે અતિ હલકુ નહિ અને મધ્યમ પરિણામી હોય ૨૩ પરાઘાત નામ-બીજા બળવાન જે અતિદુસનીય છતા પોતે ગમે તેવા બળીઆને જીતવા સમર્થ થાય એવા બળની પ્રાપ્તિ થાય તે ૨૪ ઉચ્છ્વાસ નામ-સુખેથી શ્વાસો-ચ્છ્વાસ લઇ શકાય ૨૫ આતાપ નામ-સૂર્યના બિબની પેઠે પરને તાપ ઉત્પન્ન કરવાના હેતુરૂપ તેજયુક્ત શરીરની પ્રાપ્તિ થાય ૨૬ ઉદ્યોત નામ ચદ્રબિબની માફક શીતળતા ઉત્પન્ન કરનાર ૨૭ શુભ ચાલવાની ગતિ ૨૮ નિર્માણ નામ-પોતાના અંગના સર્વ અવયવો યોગ્ય સ્થળે ગોઠવી શકે તે ૨૯ ત્રસનામ ૩૦ બાદર નામ ૩૧ પર્યાપ્તા નામ. ૩૨ પ્રત્યેક નામ. ૩૩ સ્થિર નામ ૩૪ શુભ નામ. ૩૫ સૌભાગ્ય નામ. ૩૬ સુસ્વર નામ ૩૭ આદેય નામ ૩૮ જશોકીર્તિ નામ. ૩૯ દેવતાનું આઉખુ. ૪૦ મનુષ્યનું આઉખુ. ૪૧ તિર્યંચનું આઉખું જુગલવત. ૪૨ તીર્થંકર નામ કર્મ, એમ બેતાલીસ ભેદ પુણ્યના જાણવા ઇતિ પુણ્યતત્ત્વ.

૪ પાપતત્ત્વ.

અશુભ કરણી કરી, અશુભ કર્મના ઉદયે કરી, જેના ફળ આત્માને ભોગવતાં કડવા લાગે તેને પાપતત્ત્વ કહીએ.

અઢાર પ્રકારે પાપ ઉપરાજે તે કહે છે

૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ, ૬ ક્રોધ, ૭ માન ૮ માયા, ૯ લોભ, ૧૦ રાગ, ૧૧ દ્વેષ, ૧૨ કલહ, ૧૩ અભ્યાખ્યાન, ૧૪ પૈશુન્ય, ૧૫ પર પરિવાદ ૧૬ રતિ અરતિ, ૧૭ માયામોસો, ૧૮ મિચ્છાદંસણ સલ્લ, એ અઢાર પ્રકારે પાપ ઉપરાજે તે બ્યાશી પ્રકારે ભોગવે. તે નીચે મુજબ—

૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય—પાંચ ઇંદ્રિય તથા મનોદ્વારએ જે નિયત વસ્તુનું જ્ઞાન થાય એવા મતિજ્ઞાનનું આચ્છાદન એટલે બુદ્ધિ નિર્મળ ન હોય ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય—સૂત્રજ્ઞાન પામે નહિ ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય ઇંદ્રિયાદિકની અપેક્ષા વિના આત્મદ્રવ્યને સાક્ષાત્ રૂપી દ્રવ્યને જણાવનારૂં જે જ્ઞાન તે પામે નહિ ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાનાવરણીય—સંજ્ઞી પંચેદ્રિયના મનોગત ભાવ જાણનારૂં જ્ઞાન પામે નહિ ૫ કેવળજ્ઞાનાવરણીય—પૂર્વોક્ત ચાર જ્ઞાન રહિત જે એકજ નિરાવરણ જ્ઞાન હોય એવા કેવળ જ્ઞાનનું આચ્છાદન એટલે કેવળજ્ઞાન પામે નહિ ૬ દાનાંતરાય—છતી શક્તિએ દાન આપી શકે નહિ. ૭ લાભાંતરાય—લાભ મેળવી શકે નહિ. ૮ ભોગાંતરાય—ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ૯ ઉપભોગાંતરાય—વારવાર ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ૧૦ વીર્યાંતરાય—પોતાનું બળ ફેરવી શકાય નહિ. ૧૧ નિદ્રા—સુખેથી જાગૃત થાય તેવી ઉંઘ ૧૨ નિદ્રા નિદ્રા—દુઃખથી જાગૃત થાય તેવી ઉંઘ ૧૩ પ્રચલા—ઉઠતાં બેસતાં નિદ્રા આવ્યા કરે ૧૪ પ્રચલા પ્રચલા—ફરતાં ફરતાં નિદ્રા આવે ૧૫ થીણદ્ધિનિદ્રા—દિવસનું ચિંતવેલું કામ રાત્રે ઉંઘમાં ને ઉઠીને કરી આવે તે, આ નિદ્રાવાળો વાસુદેવના અર્ધ બળયુક્ત હોય છે તે નરકગામી સમજવો ૧૬ ચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૧૭ અચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૧૮ અવધિદર્શનાવરણીય. ૧૯ કેવળદર્શનાવરણીય. ૨૦ નીચ ગોત્ર. ૨૧ અશાતાવેદનીય ૨૨ મિથ્યાત્વ-મોહનીય ૨૩ સ્થાવરપણું ૨૪ સૂક્ષ્મપણું ૨૫ અપર્યાપ્તપણું

૨૬ સાધારણપાણું. ૨૭ અસ્થિરનામ-શરીર કંપ્યા કરે ૨૮ અશુભનામ. ૨૯ દુર્ભાગ્યનામ. ૩૦ દુસ્વરનામ ૩૧ અનાદેય-નામ-તેના બોલ કોઇ માને નહિ. ૩૨ અજશોકીર્તિનામ. ૩૩ નરકનીગતિ. ૩૪ નરકનું આઉખુ. ૩૫ નરકાનુપૂર્વી. ૩૬ અનતાનુબધી ક્રોધ-અનંતો સંસાર બંધાય તેવો જીવના સુધી ક્રોધ રહે તે. ૩૭ અનંતાનુબધી માન. ૩૮ અનંતાનુબધી માયા. ૩૯ અનંતા-નુબંધી લોભ ૪૦ અપચ્ચક્ખાણાવરણીય ક્રોધ-એક વરસ સુધી રહે તેવો ક્રોધ ૪૧ અપચ્ચક્ખાણાવરણીય માન ૪૨ અપચ્ચ-ક્ખાણાવરણીય માયા ૪૩ અપચ્ચક્ખાણાવરણીય લોભ. ૪૪ પચ્ચક્ખાણાવરણીય ક્રોધ—ચાર માસ સુધી રહે તે ૪૫ પચ્ચક્-ખાણાવરણીય માન. ૪૬ પચ્ચક્ખાણાવરણીય માયા ૪૭ પચ્ચક્ખાણાવરણીય લોભ ૪૮ સંજ્વલનનો ક્રોધ-પંદર દિવસ સુધી રહે તે. ૪૯ સજ્વલનનો માન ૫૦ સજવલનની માયા. ૫૧ સજ્વલનનો લોભ. ૫૨ હાસ્ય ૫૩ રતિ. ૫૪ અરતિ. ૫૫ ભય ૫૬ શોક, ૫૭ દુગછા-અણુગમતો ૫૮ સ્ત્રીવેદ. ૫૯ પુરુષવેદ. ૬૦ નપુસકવેદ. ૬૧ તિર્યંચની ગતિ. ૬૨ તિર્યંચની અનુપૂર્વી ૬૩ એકેંદ્રિયપણુ. ૬૪ બેઇંદ્રિયપણુ ૬૫ તેઇંદ્રિયપણું. ૬૬ ચોરે-ન્દ્રિયપણુ ૬૭ અશુભ ચાલવાની ગતિ. ૬૮ ઉપઘાત નામ કર્મ કોઈનો ઘાત કરવા જતા પોતાનો જ ઘાત થાય ૬૯ અશુભ વર્ણ ૭૦ અશુભ ગધ ૭૧ અશુભ રસ, ૭૨ અશુભ સ્પર્શ ૭૩ ઋષભનારાચ સઘયણ-બે પાસા મર્કટબધ અને ઉપર પાટો એ બે હોય તે ૭૪ નારાચ સઘયણ-મર્કટબધ જ હોય તે ૭૫ અર્ધ-નારાચ સઘયણ-એક પાસું મર્કટબંધ હોય તે ૭૬ કીલકુ સઘ-યણ-માહોમાંહે હાડકાં અને ખીલીનો બંધ હોય તે ૭૭ છેવટુ સંઘયણ-ખીલી ન હોય અને હાડકા માહોમાહે અડાડી રાખ્યા હોય તે ૭૮ નીગોહ પરિમડળ સઠાણ-વડવૃક્ષની પેઠે નાભિની ઉપર સુલક્ષણયુક્ત અને નીચે નિલક્ષણયુક્ત હોય તે ૭૯ સાદિ સઠાણ-નાભિની નીચેનુ અગ સારૂ અને ઉપરનુ અગ નરસુ હોય તે ૮૦ વામન સઠાણ-ઉદર લક્ષણોપેત અને હાથ, પગ, માથું, કટિ, પ્રમાણ રહિત હોય તે ઠીગણો ૮૧ કુબ્જ સઠાણ-હાથ, પગ, માથુ કટિ, પ્રમાણોપેત અને ઉદર પ્રમુખ હીન હોય તે કુબડો ૮૨ હુડ સંઠાણ-સર્વ અવયવ અશુભ હોય તે એ બ્યાશી ભેદ પાપ-તત્ત્વના જાણવા

૫ આશ્રવતત્ત્વ

અવ્રત ને અપચ્ચક્ખાણે કરી વિષય કષાયને સેવવે કરી આત્મા રૂપ તળાવને વિષે ઇંદ્રિયાદિક ઘડનાળે છિદ્રે કરી કર્મપાપરૂપ જળનો પ્રવાહ આવે તેને આશ્રતત્ત્વ કહીએ

આશ્રતત્ત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ કહે છે

૧ મિથ્યાત્વ તે આશ્રવ, ૨ અવ્રત તે આશ્રવ, ૩ પ્રમાદ તે આશ્રવ ૪ કષાય તે આશ્રવ ૫ અશુભજોગ તે આશ્રવ, ૬ પ્રાણાતિપાત તે આશ્રવ, ૭ મૃષાવાદ તે આશ્રવ, ૮ અદત્તાદાન તે આશ્રવ. ૯ મૈથુન તે આશ્રવ ૧૦ પરિગ્રહ તે આશ્રવ, ૧૧ શ્રોતેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૨ ચક્ષુઇંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૩ ઘ્રાણેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ ૧૪ રસેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૫ સ્પર્શેંદ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ ૧૬ મન અસંવરે તે આશ્રવ ૧૭ વચન અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૮ કાયા અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૯ ભંડ ઉપગરણ ઉપધિ જેમ તેમ લે મૂકે તે આશ્રવ, ૨૦ શુચિ કુસગ્ગ કરે તે આશ્રવ. ૧

વિશેષ ૪૨ ભેદ કહે છે

૫ આશ્રવ ૫ ઇંદ્રિય મોકળી મૂકે ૪ કષાય અને ૩ અશુભ જોગ એ મળી ૧૭ ને ૨૫ ક્રિયા તે નીચે પ્રમાણે—

૧ કાયકી ક્રિયા—કાયાને અજતનાએ પ્રવર્તાવે. ૨ અધિકરણકી ક્રિયા—હથિયારેથી જીવનું હનન થાય તે ૩ પાઉસિઆ—જીવ અજીવ ઉપર દ્વેષ રાખવાથી. ૪ પારિતાવણીયા—પોતાને તથા પરને પરિતાપ ઉપજાવવો તે ૫ પાણાઇવાય—જીવ હિંસા, ૬ આરંભિયા—ર્પૃથ્વી પ્રમુખ હિંસા થાય એવા કામની ઉત્પત્તિ કરવી અથવા કરાવવી. ૭ પરિગ્રહિયા—ધનધાન્યાદિ પરિગ્રહ મેળવી મોહ કરવો તે. ૮ માયાવત્તિયા—કપટથી કોઇને ઠગવું તે. ૯ અપચ્ચક્ખાણવત્તિયા—કોઇ વ્રતના પચ્ચક્ખાણ કર્યા વગર લાગે તે ૧૦ મિચ્છાદંસણવત્તિયા જિનવચન અણસદ્દહતો થકો જે વિપરિત પ્રરૂપણા કરતાં લાગે તે ૧૧ દિઠ્ઠિયા કૌતુકે કરી નજરે જોવું તે. ૧૨ પુઠ્ઠિયા—રાગને

---

૧ કામની અણી ઉપર પાણી રહે તટલું પાપ કરે તે ૨ પાંચ વ્રતના

ળે કરીને સ્ત્રી, પુરુષ, ગાય, બળદ, વસ્ત્ર પ્રમુખને સ્પર્શ કરતા **૧૩ પાડુચ્ચિયા**-કોઇને ઘેર મોટી સાહેબી દેખી દ્વેષથી માઠી ચિંતવના કરવાથી લાગે તે **૧૪ સામંતોવણીયા**-પોતાના અશ્વ પ્રમુખને જોવા આવેલ માણસો પ્રશંસા કરે તેથી હર્ષ થાય તથા ઘી, દુધ, દહી, તેલ વગેરેના વાસણ ઉઘાડા મૂકવાથી જીવ હિંસા થાય તેથી લાગે તે **૧૫ નેસત્થિયા**-રાજાદિકના આદેશથી યંત્રશસ્ત્રાદિકનુ જે આકર્ષણ કરવુ અથવા શસ્ત્ર કરાવવા, વાવ, કૂવા, ખોદાવવાથી લાગે તે **૧૬ સાહત્થિયા**-પોતાને હાથે અથવા બીજાથી જીવહિંસા કરાવે તથા અભિમાનથી પોતાને હાથે કરે તે **૧૭ આણવણિયા**-કોઇ પાસે વસ્તુ મગાવવાથી **૧૮ વિદારણિયા**-જીવ અજીવને કાપવાથી **૧૯ અણાભોગી** ઉપયોગવિના શૂન્ય ચિત્તે કાંઇ વસ્તુ લેવી મૂકવી અથવા ઊઠવા બેસવાથી લાગે તે **૨૦ અણવકંખવત્તિયા**-આ લોક પરલોકથી વિરૂદ્ધ કાર્ય કરવાથી લાગે તે **૨૧ અનાપઉગી**-ઉપયોગ ન રાખવાથી લાગે તે. **૨૨ સામુદાણી**-સમુદાય એટલે ઘણા જણ મળી કોઇ કાર્ય કરતા લાગે તે **૨૩ પેજ્જવત્તિયા**-પ્રીતીને લીધે લાગે તે **૨૪ દોસવત્તિયા**-ક્રોધ કરવાથી લાગે તે **૨૫ ઇરિયા વહિયા** ક્રિયા-હાલતા ચાલતા લાગે તે **એ પચીશ અને ઉપર સત્તર કહ્યા તે મળી ૪૨ ભેદ આશ્રવતત્ત્વના જાણવા.**

૬ સંવરતત્ત્વ.

જીવરૂપી તળાવને વિષે કર્મરૂપ જળ આવતા, વ્રત પચ્ચક્ખાણાદિક દ્વારા દેવે કરી રોકીએ તેને સંવરતત્ત્વ કહીએ

સંવરતત્ત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ કહે છે

૧ સમકિત તે સંવર, ૨ વ્રત પચ્ચક્ખાણ તે સંવર, ૩ અપ્રમાદ તે સંવર, ૪ અકષાય તે સંવર, ૫ શુભજોગ તે સંવર, ૬ જીવ દયા પાળવી તે સંવર, ૭ સત્ય વચન બોલવુ તે સંવર, ૮ દત્તવ્રત ગ્રહણ કરવુ તે સંવર, ૯ શિયળ પાળવુ તે સંવર, ૧૦ અપરિગ્રહ તે સંવર, એ દશ ૫ ઇંદ્રિય, ૩ જોગ, એ મળી આઠનુ સંવરવુ તે સંવર, એ મળી અઢાર ૧૯ ભંડ ઉપગરણ ઉપધિ જતનાએ લે મૂકે તે સંવર. ૨૦ શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે સંવર, એ વીશ ભેદ કહ્યા

વિશેષે ૫૭ ભેદ કહે છે

૧ ઇરિયાસમિતિ–જયણા રાખી ઉપયોગ સહિત ધુસરા પ્રમાણે જમીન નજરે જોઇ ચાલવું તે ૨ ભાષાસમિતિ–સમ્યક્ પ્રકારે નિરવદ્ય ભાષા બોલવી. ૩ એસણાસમિતિ–સમ્યક્ પ્રકારે નિર્દોષ આહાર વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે ભિક્ષાની ગવેષણા કરવી ૪ આયાણભંડ મતનિક્ખેવણા સમિતિ જતનાએ લેવું મૂકવું તે ૫ ઉચ્ચાર પાસવણ ખેલ જલ્લ સિંઘાણ પારિઠાવણિયાસમિતિ–પરઠવવાની વસ્તુ જતનાએ પરઠવવી. તે એ પાંચ સમિતિ તથા ૧ મનગુપ્તિ–મન ગોપવવું ૨ વચન ગુપ્તિ–વચન ગોપવવું ૩ કાયગુપ્તિ–કાયા ગોપવવી એ આઠ પ્રવચનમાતા આરાધવા તથા બાવીસ પરીષહ (ઉપસર્ગ) સહન કરવા તે કહે છે

૧ ક્ષુધાનો–ભૂખનો, ૨ તૃષાનો–તરસનો ૩ શીતનો–ટાઢનો ૪ ઉષ્ણનો–તડકાનો, ૫ દંસમસનો–ડાંસ મચ્છર કરડવાનો ૬ અચેલનો ફાટા ત્રુટ્યા વસ્ત્રનો અથવા વસ્ત્ર ન મળે તેનો. ૭ અરતિનો – ૮ સ્ત્રીનો–સ્ત્રી જોવાનો. ૯ ચર્યાનો–ચાલવાનો. ૧૦ બેસવાનો–બેસી રહેવું પડે ૧૧ સેજ્જાનો–રહેવાના સ્થાનકનો. ૧૨ આક્રોશ–વચનનો–આકરાં વચન સાંભળવા પડે તેનો. ૧૩ વધનો–માર ખાવો પડે. ૧૪ જાચવાનો–માગવાનો ૧૫ અલાભનો–કોઇ વસ્તુની ઇચ્છા છતાં તે વસ્તુ ન મળે ૧૬ રોગનો–રોગ આવ્યે થકે આર્તધ્યાન કરવાનો. ૧૭ તૃણસ્પર્શનો–તણખલા વગેરેના સ્પર્શથી દુઃખ થાય તે. ૧૮ મેલનો–મેલને દૂર કરવાની ઇચ્છાથી ન્હાવાનો. ૧૯ સત્કાર–પુરસ્કારનો–આદર સત્કાર માગવાનો. ૨૦ પ્રજ્ઞાનો–જ્ઞાનના ગર્વનો. ૨૧ અજ્ઞાનનો–અભણનો ૨૨ દંસણનો–સમકિત, સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળીને ધર્મને વિષે અસહણા કરવાનો એ સર્વ મળી કુલ બાવીશ થયા. તથા દશ પ્રકારનો યતિધર્મ આરાધવો તે કહે છે

૧ ખંતિ–ક્ષમા, ક્રોધનો અભાવ ૨ મુત્તિ–નિર્લોભતા સંતોષ ૩ અજ્જવે–કપટ રહિતપણું ૪ મદ્દવે–માનનો ત્યાગ ૫ લાઘવે–લઘુતા અલ્પઉપધિ ૬ સચ્ચે–સત્ય ભાષણ કરવું ૭ સંજમે–સત્તર ભેદે સંયમ પાળવો ૮ તવે–ઇચ્છા નિરોધ–બાર પ્રકારે તપ કરવો

૯ **ચિયાએ અથવા અકિંચણે**—સમસ્ત પરિગ્રહ ત્યાગરૂપ મૂર્ચ્છા રહિત થવુ **૧૦ બ્રહ્મચેરવાસે** મૈથુનનો ત્યાગ એ દશ

બાર ભાવના ભાવવી તે કહે છે **૧ અનિત્યભાવના** સંસારના સર્વ પદાર્થને અનિત્ય, અસ્થિર જાણવા **૨ અશરણુ ભાવના**—કોઇ કોઇને શરણુ નથી, એક ધર્મનુ જ શરણુ છે **૩ સંસાર-ભાવના**—સંસારમાં ઘણા કાળ થયા રઝળ્યાં કરે છે–મા તે સ્ત્રી થાય, સ્ત્રી તે મા થાય, પિતા તે પુત્ર થાય, પુત્ર તે પિતા થાય ઇત્યાદિ ભાવનો અનુભવ કરવો **૪ એકત્વભાવના**—આ જીવ એકલો આવ્યો, એકલો જશે અને એકલો સુખ, દુઃખ ભોગવે છે પણ તેનુ કોઇ સાથી નથી એવી ભાવના **૫ અન્યત્વભાવના**—જીવ કાયાથી જુદો છે અને કર્મે કરી જુદી જુદી કાયા ધારણ કરે છે તેમજ ધન તથાં સ્વજનાદિ પણ અન્ય છે એવી ભાવના **૬ અશુચિભાવના**—રસ રૂધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા, વીર્ય, પરૂ, તથા આંતરડાં પ્રમુખે કરી આ શરીર બનેલુ છે અને જેના નવ દ્વાર સદા વહેતાં રહે છે એ શરીર કોઇ કાળે પણ પવિત્ર થવાનુ નથી એવી ભાવના. **૭ આશ્રવભાવના**—પાંચ આશ્રવે કરી પાપ બંધાય છે અને તેથી જીવ દુઃખ ભોગવે છે તેનો વિચાર **૮ સંવરભાવના**—વ્રત પચ્ચક્ખાણોથી આશ્રવ રોકવો અને સંવર આદરવો **૯ નિર્જરાભાવના**—બાર પ્રકારના તપે કરી કર્મને પચાવવુ અર્થાત્ પૂર્વના સંચેલા કર્મનું તોડવુ તે **૧૦ લોકભાવના**—લોકનુ સ્વરૂપ ચિંતવવુ તથા આ જીવે સર્વ લોક સ્પર્શી મૂકયો છે, **૧૧ બોધભાવના**—યથાપ્રવૃત્તિ કરણને યોગે કરી અકામ નિર્જરા વડે પુણ્યના પ્રયોગે મનુષ્યભવ, આર્ય દેશ, નિરોગીપણુ તથા ધર્મશ્રવણાદિ પ્રાપ્તિ થઇ તથાપિ, સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવુ દુર્લભ છે એવી ભાવના કરવી તે **૧૨ ધર્મભાવના**—દુસ્તર સંસાર સમુદ્રમાંથી પ્રવહણ સમાન તે શ્રી જિનપ્રણીત દશવિધ ક્ષમાદિક શુદ્ધ ધર્મ તથા જ્ઞાન, દર્શન, ચરિત્ર એ રત્નત્રયાત્મક ધર્મ પામવો તે દુર્લભ તેમજ તે ધર્મના સાધક અરહિંતાદિ દેવો પામવા તે પણ દુર્લભ છે એવી ભાવના કરવી એ બાર.

પાંચ પ્રકારનાં ચારિત્ર—૧ સામાયિક, ૨ છેદોપસ્થાપનીય, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધ, ૪ સૂક્ષ્મસંપરાય, ૫ યથાખ્યાત ચારિત્ર

પહેલુ સામાયિક ચારિત્ર કહે છે-**સમ** અને **આયિક** એ બે શબ્દનો એક **સામાયિક** શબ્દ થયો છે **સમ** એટલે રાગ દ્વેષ રહિતપણાને

વિશેષે ૫૭ ભેદ કહે છે

૧ ઇરિયાસમિતિ-જયણા રાખી ઉપયોગ સહિત ધુસરા પ્રમાણે જમીન નજરે જોઇ ચાલવું તે ૨ ભાષાસમિતિ-સમ્યક્ પ્રકારે નિરવદ્ય ભાષા બોલવી ૩ એસણાસમિતિ-સમ્યક્ પ્રકારે નિર્દોષ આહાર વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે ભિક્ષાની ગવેષણા કરવી ૪ આયાણભંડ મતનિક્ખેવણા સમિતિ જતનાએ લેવું મુકવું તે. ૫ ઉચ્ચાર પાસવણ ખેલ જલ સિંઘાણ પારિઠાવણિયાસમિતિ-પરઠવવાની વસ્તુ જતનાએ પરઠવવી. તે એ પાંચ સમિતિ તથા ૧ મનગુપ્તિ-મન ગોપવવું ૨ વચન ગુપ્તિ-વચન ગોપવવું ૩ કાયગુપ્તિ-કાયા ગોપવવી. એ આઠ પ્રવચનમાતા આદરવા તથા બાવીસ પરીષહ (ઉપસર્ગ) સહન કરવા તે કહે છે

૧ ક્ષુધાનો-ભૂખનો, ૨ તૃષાનો-તરસનો ૩ શીતનો-ટાઢનો ૪ ઉષ્ણનો-તડકાનો, ૫ દંસમસનો-ડાંસ મચ્છર કરડવાનો ૬ અચેલનો ફાટ્યા ત્રુટ્યા વસ્ત્રનો અથવા વસ્ત્ર ન મળે તેનો ૭ અરતિનો - ૮ સ્ત્રીનો-સ્ત્રી જોવાનો ૯ ચર્યાનો-ચાલવાનો ૧૦ બેસવાનો-બેસી રહેવું પડે ૧૧ સેજાનો-રહેવાના સ્થાનકનો ૧૨ આક્રોશ-વચનનો-આકરાં વચન સાંભળવા પડે તેનો ૧૩ વધનો-માર ખાવો પડે. ૧૪ જાચવાનો-માગવાનો ૧૫ અલાભનો-કોઇ વસ્તુની ઇચ્છા છતાં તે વસ્તુ ન મળે ૧૬ રોગનો-રોગ આવ્યે થકે આર્તધ્યાન કરવાનો ૧૭ તૃણસ્પર્શનો-તૃણખલા વગેરેના સ્પર્શથી દુઃખ થાય તે. ૧૮ મેલનો-મેલને દૂર કરવાની ઇચ્છાથી ન્હાવાનો. ૧૯ સત્કાર-પુરસ્કારનો-આદર સત્કાર મળવાનો. ૨૦ પ્રજ્ઞાનો-જ્ઞાનના ગર્વનો. ૨૧ અજ્ઞાનનો-અજાણનો ૨૨ દંસણનો-સમકિત સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળીને ધર્મને વિષે અસદ્દહણા કરવાનો એ મળી કુલ બાવીશ થયા. તથા દશ પ્રકારનો યતિધર્મ આરાધવો તે કહે છે

૧ ખંતિ-ક્ષમા, ક્રોધનો અભાવ ૨ મુત્તિ-નિર્લોભતા સંતોષ ૩ અજ્જવે-કપટ રહિતપણું ૪ મદ્દવે-માનનો ત્યાગ ૫ લાઘવે-લઘુતા અલ્પઉપધિ ૬ સચ્ચે-સત્ય ભાષણ કરવું ૭ સંજમે-સત્તર ભેદે સંયમ પાળવો ૮ તવે-ઇચ્છા નિરોધ-બાર પ્રકારે તપ કરવો.

જઘન્યથી ચોથ, મધ્યમથી છઠ્ઠ અને ઉત્કૃષ્ટથી અટ્ઠમ એવો તપ કરે અને શીત કાળે જઘન્યથી છઠ્ઠ, મધ્યમથી અટ્ઠમ અને ઉત્કૃષ્ટથી દશમ તથા વર્ષાકાળે જઘન્યથી અટ્ઠમ, મધ્યમથી દશમ અને ઉત્કૃષ્ટથી દ્વાદશ કરે, પારણે આયંબીલ કલ્પસ્થિતપણે નિત્ય કરે, એમ ૭ મહિના તપ કરે, તે પછી ફરી ચાર તપસ્યાના કરનાર તે વૈયાવચ્ચીયા થાય અને વૈયાવચ્ચ કરનાર તપિયા થાય તે પણ છ માસ લગે તપ કરે, તે વાર પછી ગુરુ વાચનાચાર્ય છ માસ લગી તપસ્યા કરે તે વારે આઠ મહિના સુધી તપ સંપૂર્ણ કરી પછી જિનકલ્પ આદરે અથવા ગચ્છમા પણ આવે, એ તપ જે પ્રથમ સંઘયણી, પુર્વધર, લબ્ધિવંત હોય તે પ્રચૂર કર્મના પરિપાકને અર્થે અંગીકાર કરે, એ ચારિત્ર પાંચ ભરત, પાચ ઐરવતમા પહેલા અને છેલ્લા તીર્થંકરના તીર્થમા હોય એ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રનો સક્ષેપથી વિચાર કહ્યો

ચોથું સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર–સૂક્ષ્મ છે કષાય જ્યા તેને **સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર** કહીએ તે ઉપશમશ્રેણીએ કર્મ ઉપશમાવતા અથવા ક્ષપકશ્રેણીએ કર્મ ખપાવતા હોય ત્યાં નવમે ગુણઠાણે લોભના સખ્યાતા ખંડ કરી તેને ઉપશમશ્રેણીવાળો જે હોય તે ઉપશમાવે તથા ક્ષપકશ્રેણીવાળો હોય તે ખપાવે, તે સખ્યાતા ખડ માહેલો જે વારે છેલ્લો એક ખડ રહે તેના અસંખ્યાતા સૂક્ષ્મ ખડ કરીને દશમે ગુણઠાણે ઉપશમાવે અથવા ક્ષપક હોય તે ખપાવે, તે દશમા ગુણઠાણાનુ નામ સૂક્ષ્મસપરાય અને ચારિત્રનું નામ પણ સૂક્ષ્મસપરાય જાણવુ. એ ચારિત્ર બે ભેદ છે, એક શ્રેણી ચઢતાને **વિશુદ્ધ માનસિક** હોય, બીજો ઉપશમ શ્રેણીથી પડતાને **સકલિષ્ટમાનસિક** જાણવુ ઉપશમિકને એ ચારિત્ર આખા સંસારમા પાચ વાર અને એક ભવમા બે વાર આવે

પાંચમુ યથાખ્યાત ચારિત્ર–તે જ્યા તથાવિધે કરીને અકષાયપણુ અર્થાત્ જ્યા સંજ્વલનાદિકે કરી સર્વથા રહિતપણુ કહીએ તે **યથાખ્યાત** ચારિત્ર જાણવું તેના બે ભેદ છે. એક છદ્મસ્થિક અને બીજો કેવળિક છદ્મસ્થિક તે છદ્મસ્થ ઉપશમિકને અગિયારમે ગુણઠાણે હોય, અને ક્ષપકને બારમે ગુણઠાણે હોય, બીજો કેવળી તેને તેરમે અને ચૌદમે ગુણઠાણે હોય, તે કેવળિક જાણવુ એ ચારિત્ર સમસ્ત જીવલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે તે કેવી રીતે પ્રસિદ્ધ છે તે કહે છે જે ચારિત્ર આચરીને સુવિહિત સાધુ તે અજરામર સ્થાનક પામે એટલે જન્મ, જરા અને મરણ રહિત એવુ જે મોક્ષરૂપ સ્થાનક તે પામે ઇતિ સવર તત્ત્વ

માટે આય એટલે સમયનું પ્રાપ્ત છે જ્યાં તે સમ કહીએ, તે જ્યા ઉત્પન્ન થાય તેને સામાયિક કહેવાય છે વળી સમ તે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તેનો આયિક તે લાભ જ્યા થાય છે, એટલે જેણે કરી જ્ઞાન દર્શન તથા ચારિત્ર એ ત્રણેની પ્રાપ્તિ થાય તેને સર્વ સાવદ્ય યોગ ત્યાગરૂપ અને નિરવદ્ય યોગ સેવનરૂપ સામાયિક કહીએ એને સમ્યક્ ચારિત્ર પણ કહે છે એ સામાયિક ચારિત્ર જીવને પ્રાપ્ત થયા વિના બીજા ચારિત્રનો લાભ થાય નહિ માટે એને આદિમાં કહ્યું છે

બીજું છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર–તે પૂર્વોક્ત સર્વ વિરતિ સામાયિક ચારિત્રને જ આદિ વિશેષપણે વિશેષીએ એ વારે શબ્દથી તથા અર્થથી નાના પ્રકારપણું ભજે તે વારે છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર થાય છે એટલે પૂર્વ પર્યાયનો છેદ કરવો અને ઉપસ્થાપન એટલે સમ્યક્ પ્રકારે આરોપણ પંચમહાવ્રતરૂપપણું જે મહાવ્રતને વિષે હોય તે છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર કહીએ જ્યાં નવા પર્યાયોનું સ્થાપન કરવું તથા પંચ મહાવ્રતનો ઉચ્ચાર કરાવવો તે બે ભેદ એક સાતિચાર તે મૂળ ગુણ ઘાતિને પ્રાયશ્ચિત્તરૂપ અને બીજો નિરતિચાર તે ઈત્વર સામાયિકવંત નવ દીક્ષિત શિષ્યને છજ્જીવણીયા અધ્યયન ભણ્યા પછી હોય તથા બીજા તીર્થ આશ્રયી તે, જેમ પાર્શ્વનાથના તીર્થથી, વર્ધમાન સ્વામીના તીર્થે આવી ચાર મહાવ્રતરૂપ ધર્મ ત્યાગીને પંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ આદરે તેને હોય.

ત્રીજું પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર–તપ વિશેષ તેણે કરી વિશુદ્ધિ એટલે કર્મના નિર્જરા જે ચારિત્રને વિષે હોય તેને પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર કહીએ તે બે ભેદે છે તેમાં પહેલું જે ચાર જણ નિર્વિશ્યમાન ચારિત્રના આ સેવક એ કલ્પમાં પ્રવર્તતા હોય તેનું ચારિત્ર તે નિર્વિશ્યમાનસિક પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર જાણવું અને બીજું જે ચાર જણ તેના અનુચારી હોય તેને નિર્વિષ્ટકાયિક પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર જાણવું. તે આ રીતેઃ– નવ જણાનો ગચ્છ જુદો નીકળી તે તીર્થંકર પાસે અથવા પૂર્વે જેણે તીર્થંકર પાસેથી એ ચારિત્ર પડિવજ્યું હોય તેની પાસે એ ચારિત્ર પડિવજે હવે તે નવ સાધુમાં ચાર જણ પરિહારક એટલે તપના કરનારા થાય તે નિર્વિશમાનસિક જાણવા અને ચાર તેના વૈયાવચ્ચના કરનારા થાય તે નિર્વિષ્ટકાયિક જાણવા તથા એકને વાચનાચાર્ય ગુરુસ્થાનકે ઠરાવે પછી તે ચાર પરિહારક છ માસ સુધી તપ કરે તેમાં ઉષ્ણકાળે

છ પ્રકારનો અભ્યંતર તપ કહે છે.

૧ **પ્રાયશ્ચિત્ત**–કરેલા અપરાધની શુદ્ધિ કરવી, કપટ રહિતપણે લાગેલા દોષ ગુરુ આગળ પ્રકાશ કરી તેની આલોયણા લેવી ૨ **વિનય**–ગુર્વાદિકની ભક્તિ કરવી તથા આશાતના ટાળવી ૩ **વૈયાવચ્ચ**–અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર તથા ઔષધ પ્રમુખે કરી યથાયોગ્ય સેવા–ભક્તિ કરવી. ૪ **સજઝાય**–૧ પોતાને ભણવુ શિષ્યાદિકને ભણાવવુ તથા વાચવુ. ૨ સંદેહ પડવાથી ગુર્વાદિકને પૂછવુ ૩ શિખેલું ફરી સભારવુ ૪ ધારેલુ ચિંતન કરવું, ૫ ધર્મ સબંધી કથા કહેવી તથા ઉપદેશ કરવો એ પાચ ભેદ. ૫ **ધ્યાન**–આર્ત, રૌદ્ર, એ બે ધ્યાન ટાળી ધર્મ અને શુકલ એ બે ધ્યાનથી મનની એકાગ્રતાએ અવલંબન કરવુ ૬ **કાઉસ્સગ્ગ**–કાયા હલાવવી નહિ તે કાઉસ્સગ્ગ દ્રવ્યે તથા ભાવે એ બે ભેદ છે **એ છ ભેદને સમ્યક્ દૃષ્ટિ જીવ તપ કરી માને. એમ બાર પ્રકારના તપે કરી નિર્જરા તત્ત્વ કહ્યો ઇતિ**

૮ બંધતત્ત્વ

આત્માના પ્રદેશને કર્મ પુદ્‌ગળના દળ, ખીર નીરની પેઠે લોહપિંડ અગ્નિની પેઠે લોલીભૂત થઇ બધાય તેને બધતત્ત્વ કહીએ

બંધતત્ત્વના ચાર ભેદ કહે છે.

૧ પ્રકૃતિબંધ–કર્મનો સ્વભાવ તથા પરિણામ. ૨ સ્થિતિ બધ–જે કર્મની જેટલી સ્થિતિ છે તે. ૩ અનુભાગબધ–કર્મનો તીવ્ર, મંદાદિ રસ પરિણામરૂપ ૪ પ્રદેશ બંધ–કર્મ પુદ્‌ગળના પ્રદેશ

ચાર પ્રકારનો બધ મોદકને દ્રષ્ટાંતે કહે છે.

૧ પ્રકૃતિબધ

સુંઠ પ્રમુખ પદાર્થ નાખી મોદક કર્યો હોય તે વાયુ રોગનુ હરણ કરે છે જીરૂ પ્રમુખ ટાઢી વસ્તુ નાખી મોદક કર્યો હોય તે પિત્તરોગનુ હરણ કરે છે, ઇત્યાદિક જે દ્રવ્યના સંયોગે કરી તે મોદક નીપજ્યો હોય દ્રવ્યના ગુણાનુસાર તે મોદક વાત, પિત્ત તથા કફાદિ રોગનુ હરણ કરે છે તે તેનો સ્વભાવ જાણવો તેમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો જ્ઞાન અપહારક સ્વભાવ છે સામાન્ય ઉપયોગરૂપ જે દર્શન તેને નાશ કરવાનો

૭ નિર્જરાતત્વ

આત્માના પ્રદેશથી, બાર ભેદે તપસ્યાએ કરી, દેશથકી કર્મનું નિર્જરવું, ખરીને દૂર થવું તેને નિર્જરાતત્વ કહીએ.

નિર્જરા બે પ્રકારે છે ૧ દ્રવ્ય નિર્જરા, ૨ ભાવ નિર્જરા તથા અકામ અને સકામ એવા બે ભેદ પણ છે પુદ્ગળ કર્મનું જે સડવું તે દ્રવ્ય નિર્જરા અને આત્માના શુદ્ધ પરિણામે કરી કર્મની સ્થિતિ જે પોતાની મેળે પાકે અથવા બાર પ્રકારના તપે કરી નીરસ કર્યાં એવા જે કર્મ પરમાણુ તે જેનાથી સડે એવા જે આત્માનો પરિણામ થાય તે ભાવ નિર્જરા. તિર્યચાદિકની માફક ઇચ્છા વિના કષ્ટ સહન કરવા કર્મ પુદ્ગળનું ક્ષપન થાય છે, તે દ્રવ્ય અથવા અકામ નિર્જરા બાર પ્રકારના તપે કરી સમ્યકી થકા કષ્ટ સહન કર્યાથી જે કર્મ પરમાણુનું ક્ષપન કરવું અથવા સડવું તે ભાવ અથવા સકામ નિર્જરા આ બન્ને નિર્જરામાં ભાવ અથવા સકામ નિર્જરા શ્રેષ્ઠ છે

તે નિર્જરાતત્વ, બાર પ્રકારના તપના ભેદે કરી કહે છે એટલે બાર પ્રકારનો તપ કરવાથી અનાદિ સંબંધ સર્વ કર્મોનું પરિશાટન થાય છે તેનેજ નિર્જરાતત્વ કહે છે

બાર પ્રકારના તપથી કર્મોની નિર્જરા થાય છે તે તપના બે ભેદ છે એક બાહ્ય તપ, બીજો અભ્યંતર તપ. તેમાં બાહ્ય તપના છ પ્રકાર કહે છે

૧ અનશન–આહારનો ત્યાગ, ૨ ઊણોદરી ન્યુનતા કરવી–ઉપગરણ અથવા આહાર પાણીમાં ઓછુ કરવું. ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ–દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાળ અને ભાવથી આજીવિકાનો સંક્ષેપ કરવો એટલે અભિગ્રહ તથા નિયમાદિક ધારવા. ૪ રસપરિત્યાગ–વિગયાદિક સારા સારા રસનો ત્યાગ. ૫ કાયક્લેશ–તપ લોચાદિક કષ્ટનું સહન કરવું કાઉસગ્ગ કરવો. ૬ પ્રતિસંલીનતા–અંગ ઉપાંગનું સંવરવું. ગોપન કરવું એ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ તે સર્વથી તથા દેશથી એવા બે ભેદ જાણવા જે કષ્ટને મિથ્યાત્વીઓ પણ તપ કરી માને છે જેને લોક પણ દેખી શકે છે જેથી કર્મ ઘણુ ને લાભ અલ્પ થાય અને બાહ્ય શરીરને તપાવે તેથી એ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ કહ્યો

૨ દર્શનાવરણીયકર્મ–પોળીઆ સમાન. તેની નવ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની.

૩ વેદનીયકર્મ–મધે તથા અફીણે ખરડયા ખડગ સમાન તેની બે પ્રકૃતિ. સ્થિતિ જઘન્ય ૨ સમયની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની.

૪ મોહનીયકર્મ–મદિરાના છાક સમાન, તેની અઠ્ઠાવીશ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી સીતેર ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની

૫ આયુષ્યકર્મ–હેડ સમાન, તેની ચાર પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની

૬ નામકર્મ–ચિતારા સમાન, તેની એકસો ત્રણ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની

૭ ગોત્રકર્મ–કુંભારના ચાકડા સમાન, તેની બે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની

૮ અંતરાય કર્મ–ભંડારી સમાન, તેની પાંચ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની

૩ અનુભાગબંધ સંક્ષેપથી બતાવે છે–રાગાદિગ્રસ્ત જીવ, અભવ્ય જીવની રાશિથી અનંત ગુણા અને સિદ્ધના જીવોની રાશિને અનંતમે ભાગે એટલે પરમાણુઓ નિષ્પન્ન કર્મ સ્કંધ સમય સમય પ્રત્યે ગ્રહણ કરે છે તે દળીઆને વિષે પરમાણુ દીઠ કષાયના વશથી સર્વ જીવની રાશિથી અનંત ગુણા રસ વિભાગના પરિચ્છેદ હોય, તે રસ તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ તથા મંદ મંદતર, મંદતમાદિ અનેક પ્રકારે હોય ત્યાં અશુભ બ્યાશી પાપ પ્રકૃતિનો તીવ્ર સંકલેશ પરિણામે કરી બંધાય અને શુભ બેતાલીસ પુણ્ય પ્રકૃત્તિનો તીવ્રરસ વિશુદ્ધિએ કરી. બંધાય તથા મંદરસાનુબંધ તેથી વિપર્યય હોય તે આવી રીતે–શુભ પ્રકૃતિનો મંદરસ સંકલેશ પરિણામે કરી બંધાય અને અશુભ પ્રકૃતિનો મંદરસ વિશુદ્ધિએ કરી બંધાય

પ્રદેશબંધ સંક્ષેપથી કહે છે તે–લોકને વિષે ૧ ઔદારિક ૨ વૈક્રિય ૩ આહારક, ૪ તૈજસ, ૫ ભાષા, ૬ શ્વાસોચ્છવાસ ૭ મન અને ૮ કાર્મણ

દર્શનાવરણીય કર્મનો સ્વભાવ છે અનંત અવ્યાબાધ સુખને ટાળવાનો વેદનીય કર્મનો સ્વભાવ છે સમ્યકત્વ તથા ચારિત્રને ટાળવાનો મોહનીય કર્મનો સ્વભાવ છે અક્ષય સ્થિતિને ટાળવાનો આયુ કર્મનો સ્વભાવ છે શુદ્ધ અવગાહનાને ટાળવાનો નામ કર્મનો સ્વભાવ છે આત્માના અગુરુ લઘુ ગુણને ટાળવાનો ગોત્ર કર્મનો સ્વભાવ છે અને અનંત દાન, અનંત લાભ, અનંત ભોગ, અનંત ઉપભોગ તથા અનંત વીર્યને ટાળવાનો અંતરાય કર્મનો સ્વભાવ છે

૨ સ્થિતિ-બંધ

જેમ તે જ મોદકને પક્ષ, માસ, બે માસ ત્રણ માસ તથા ચાર માસ સુધી રહેવાને કાળનું માન છે, તેમ કોઈક કર્મની જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટી સીત્તેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય, તે સ્થિતિની વચમાં જે કર્મ જેટલી રહેવાની સ્થિતિએ બાંધ્યું હોય તે કર્મ જેટલો કાળ રહે તેને કાળનું અવધારવું એટલે નિશ્ચય કરવારૂપ સ્થિતિ-બંધ કહીએ.

૩ અનુભાગ-બંધ

તે જ મોદક કોઈ મીઠો હોય, કડવો હોય અને કોઈ તીખો હોય તેમ જ કોઈ મોદકનો એકગણીઓ રસ હોય કોઈનો બેગણીઓ રસ હોય ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારે અલ્પ-વિશેષ હોય છે; તેમ કોઈ કર્મનો શુભ, તીવ્ર, મંદ વિપાક હોય છે અને કોઈ કર્મનો અશુભ તીવ્ર ગાઢ વિપાક હોય છે જેમ સાતા-વેદનીયાદિમાં કોઈકનો અશુભ રસ અલ્પ હોય અને કોઈકનો અશુભ રસ ઘણો હોય તેને ત્રીજો અનુભાગ બંધ કહીએ

૪ પ્રદેશ-બંધ

તે જ મોદક કોઈ અલ્પકણથી બનેલો હોય, કોઈ બહુ કણથી બનેલો હોય અને કોઈ બહુતર કણથી બનેલો હોય તેમ કોઈ કર્મપુદ્ગળના દળ ઓછા હોય છે અને કોઈના વધારે હોય છ તેનું પરિણામ તે પ્રદેશબંધ

આઠ કર્મ ઉપર પ્રકૃતિ તથા સ્થિતિ

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ-આંખના પાટા સમાન, તેની પાંચ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની

૬ અન્યલિંગસિદ્ધા–યોગી, સંન્યાસી પ્રમુખ તાપસના વેષે મોક્ષ ગયા તે વલ્કલચીરી આદિ

૭ સ્વલિંગસિદ્ધા–સાધુના વેષે મોક્ષ ગયા તે, શ્રી જંબૂસ્વામી વગેરે સાધુ મુનિરાજો

૮ સ્ત્રીલિંગસિદ્ધા-સ્ત્રી લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ચંદનબાળા આદિ

૯ પુરુષલિંગસિદ્ધા–પુરુષ લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ગૌતમાદિક

૧૦ નપુંસકલિંગસિદ્ધા–નપુંસક લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ગાંગેય અણુગાર પ્રમુખ

૧૧ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા–કોઇ પદાર્થ દેખીને પ્રતિબોધ પામવાથી પોતાની મેળે ચારિત્ર લઇ મોક્ષ ગયા તે કરકંડુ પ્રમુખ

૧૨ સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધા–ગુરુના ઉપદેશ વિના પોતાની મેળે જાતિસ્મરણ આદિ જ્ઞાનથી પ્રતિબોધ પામી મોક્ષ ગયા તે, કપિલ આદિ.

૧૩ બુદ્ધબોહીસિદ્ધા -ગુરુનો ઉપદેશ સાભળી વૈરાગ્ય પામી મોક્ષ ગયા તે.

૧૪ એકસિદ્ધા–એક સમયમા એક જ જીવ મોક્ષ ગયો તે, મહાવીર સ્વામી.

૧૫ અનેકસિદ્ધા–એક સમયમાં ઘણા જીવ મોક્ષ ગયા તે ઋષભાદિક સ્વામી પ્રમુખ.

એ પંદર ભેદ સિદ્ધના જાણવા યદ્યપિ તીર્થસિદ્ધ અને અતીર્થ-સિદ્ધ એ બે ભેદમા બીજા તેર ભેદ આવી જાય છે, તથાપિ વિશેષ દેખાડવા સારૂ ૧૫ ભેદ કહ્યા

૪ પ્રકારે જીવ મોક્ષ જાય તે કહે છે.

૧ જ્ઞાને કરી, ૨ દર્શને કરી, ૩ ચારિત્રે કરી, ૪ તપે કરી

મોક્ષનાં નવ દ્વાર કહે છે.

૧ સત્પદપ્રરૂપણાદ્વાર ૨ દ્રવ્યદ્વાર ૩ ક્ષેત્રદ્વાર, ૪ સ્પર્શનાદ્વાર, ૫ કાળદ્વાર, ૬ અંતરદ્વાર, ૭ ભાગદ્વાર, ૮ ભાવદ્વાર, ૯ અલ્પબહુત્વદ્વાર એ

એ આઠ જાતિની કર્મની વગણા છે તે એકેકી વર્ગણા જીવને ગ્રહણ યોગ્ય તથા અગ્રહણ યોગ્ય એવા બે પ્રકારે છે પ્રથમ એ પ્રદેશ માંહીને અભવ્યથી અનંત ગુણાધિક પ્રદેશ વાળી ઔદારિક વગણા તે થોડા પ્રદેશ અને સ્થૂળ માટે જીવને અગ્રહણ યોગ્ય વગણા જાણવી બીજી ઔદારિક ગ્રહણ કરવા યોગ્ય તે પણ અનંતી વર્ગણા જાણવી ત્યાર પછી ઘણા પ્રદેશ અને સૂક્ષ્મ પરિણામ માટે ઔદારિકને અગ્રહણ યોગ્ય તથા વૈક્રિયની અપેક્ષાએ થોડા પ્રદેશ અને સ્થૂળ પરિણામ માટે વૈક્રિયને પણ અગ્રહણ યોગ્ય—એમ બેઉને ગ્રહણ કરવાને અયોગ્ય તે પણ અભવ્યથી અનંત ગુણાધિક વગણા જાણવી. ત્યાર પછી વૈક્રિયને ગ્રહણ યોગ્ય વગણા જાણવી એમ સર્વ આઠ જાતિની વગણા તે વિષે ગ્રહણ યોગ્ય અને અગ્રહણ યોગ્ય વગણા જાણવી ઇતિ બંધતત્ત્વ.

૯ મોક્ષતત્ત્વ

સકળ આત્માના પ્રદેશથી સકળ કર્મનું છૂટવું સકળ બંધનથી મુકાવું, સકળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તેને મોક્ષતત્ત્વ કહીએ

૫ંદર ભેદે સિદ્ધ થાય છે તે કહે છે

૧ તીર્થસિદ્ધા—તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યા પછી જે મોક્ષ ગયા તે ગણધર પ્રમુખ.

૨ અતીર્થસિદ્ધા—તીર્થંકરને કેવળજ્ઞાન ઉપન્યા પહેલા જે મોક્ષ ગયા તે, મરૂદેવી માતા પ્રમુખ

૩ તીર્થંકરસિદ્ધા—તીર્થંકર પદવી પામીને મોક્ષ ગયા તે, તે ઋષભાદિક અરિહંત ભગવાન

૪ અતીર્થંકરસિદ્ધા—તીર્થંકર પદ પામ્યા વિના સામાન્ય કેવળી થઈ મોક્ષ ગયા તે

૫ ગૃહસ્થલિંગસિદ્ધા—ગૃહસ્થના વેષે રહ્યા થકા મોક્ષ ગયા તે મરૂદેવી માતા પ્રમુખ

૬ અન્યલિંગસિદ્ધા—યોગી, સન્યાસી પ્રમુખ તાપસના વેષે મોક્ષ ગયા તે વલ્કલચીરી આદિ

૭ સ્વલિંગસિદ્ધા—સાધુના વેષે મોક્ષ ગયા તે, શ્રી જંબૂસ્વામી વગેરે સાધુ મુનિરાજો

૮ સ્ત્રીલિંગસિદ્ધા-સ્ત્રી લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ચંદનબાળા આદિ

૯ પુરુષલિંગસિદ્ધા—પુરુષ લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ગૌતમાદિક.

૧૦ નપુંસકલિંગસિદ્ધા—નપુંસક લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ગાંગેય અણગાર પ્રમુખ

૧૧ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા—કોઇ પદાર્થ દેખીને પ્રતિબોધ પામવાથી પોતાની મેળે ચારિત્ર લઇ મોક્ષ ગયા તે કરકંડુ પ્રમુખ.

૧૨ સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધા—ગુરુના ઉપદેશ વિના પોતાની મેળે જાતિસ્મરણ આદિ જ્ઞાનથી પ્રતિબોધ પામી મોક્ષ ગયા તે, કપિલ આદિ.

૧૩ બુદ્ધબોહીસિદ્ધા-ગુરુનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી મોક્ષ ગયા તે.

૧૪ એકસિદ્ધા—એક સમયમા એક જ જીવ મોક્ષ ગયો તે, મહાવીર સ્વામી.

૧૫ અનેકસિદ્ધા—એક સમયમાં ઘણા જીવ મોક્ષ ગયા તે ઋષભાદિક સ્વામી પ્રમુખ.

એ પંદર ભેદ સિદ્ધના જાણવા યદ્યપિ તીર્થસિદ્ધ અને અતીર્થસિદ્ધ એ બે ભેદમાં બીજા તેર ભેદ આવી જાય છે, તથાપિ વિશેષ દેખાડવા સારૂ ૧૫ ભેદ કહ્યા

૪ પ્રકારે જીવ મોક્ષ જાય તે કહે છે.

૧ જ્ઞાને કરી, ૨ દર્શને કરી, ૩ ચારિત્રે કરી, ૪ તપે કરી

મોક્ષનાં નવ દ્વાર કહે છે.

૧ સત્પદપ્રરૂપણાદ્વાર ૨ દ્રવ્યદ્વાર ૩ ક્ષેત્રદ્વાર, ૪ સ્પર્શનાદ્વાર, ૫ કાળદ્વાર, ૬ અંતરદ્વાર, ૭ ભાગદ્વાર, ૮ ભાવદ્વાર, ૯ અલ્પબહુત્વદ્વાર એ

નવનાં નામ કહ્યાં (૧) સત્પદરૂપણાદ્વાર તે મોક્ષ ગતિ પૂર્વ કાળે હતી, હમણાં પણ છે, આવતા કાળે હશે તે છતી અસ્તિ છે, પણ આકાશના ફૂલની પરે નાસ્તિ નથી. (૨) દ્રવ્ય પ્રમાણે તે સિદ્ધ અનતા છે અભવ્ય જીવથી અનતગુણા અધિક છે વનસ્પતિ વર્જીને ૨૩ દંડકથી સિદ્ધના જીવ અનતગુણા અધિક છે (૩) ક્ષેત્રદ્વાર તે સિદ્ધ શિલા પ્રમાણે છે, સિદ્ધશિલા ૪૫ લાખ જોજનની લાંબી પહોળી છે અને ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધી છે અને ઊંચપણે ૩૩૩ ધનુષ્યને ૩૨ આંગળ પ્રમાણે એટલા ક્ષેત્રમાં સિદ્ધ રહ્યા છે (૪) સ્પર્શના દ્વાર તે સિદ્ધ ક્ષેત્રથી કાંઇક અધિકી સિદ્ધની સ્પર્શના છે. (૫) કાળદ્વાર તે એક સિદ્ધ આશ્રમી સાદિ અનત, સર્વ સિદ્ધ આશ્રયી અનાદિ અનત. (૬) અતરદ્વાર—તે ફરી સિદ્ધને સસારમાં અવતરવું નથી અને એક સિદ્ધ ત્યાં અનત સિદ્ધ છે અને અનત સિદ્ધ ત્યા એક સિદ્ધ છે એટલે સિદ્ધ બેમાં અતર નથી (૭) ભાગદ્વાર તે સઘળા જીવને સિદ્ધના જીવ અનતમે ભાગે છે, લોકને અસખ્યાતમે ભાગે છે. (૮) ભાવદ્વાર તે સિદ્ધમાં ક્ષાયિકભાવ કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન, ક્ષાયિક સમકિત છે અને પારિણામિક ભાવ તે સિદ્ધપણું જાણવું (૯) અલ્પબહુત્વદ્વાર તે સર્વથી થોડા નપુસક સિદ્ધ તેથી સ્ત્રી સખ્યાતગુણી સિદ્ધ તેથી પુરુષ સખ્યાતગુણા સિદ્ધ એક સમયે નપુસક ૧૦ સિદ્ધ થાય, સ્ત્રી ૨૦ સિદ્ધ થાય, પુરુષ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

ચૌદ બોલ કહે છે

૧ ત્રસપણે, ૨ બાદરપણે, ૩ સજ્ઞીપણે, ૪ વજ્રઋષભનારાચ સઘયણપણે, ૫ શુક્લધ્યાનપણે, ૬ મનુષ્યગતિ ૭ ક્ષાયિક સમકિત, ૮ યથાખ્યાત ચારિત્ર ૯ પડિત વીર્ય ૧૦ કેવળજ્ઞાન, ૧૧ કેવળદર્શન, ૧૨ ભવ્યસિદ્ધિક ૧૩ પરમશુક્લલેશી, ૧૪ ચરમ શરીરી. એ ચૌદ બોલનો ધણી મોક્ષ જાય જઘન્ય બે હાથની અવગેણાવાળો ઉત્કૃષ્ટી પાંચસે ધનુષની અવગેણાવાળો જઘન્ય નવ વરસનો, ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વ ક્રોડીના આયુષ્યવાળો કર્મભૂમિનો હોય તે મોક્ષમાં જાય. ઇતિ મોક્ષતત્ત્વ ઇતિ નવતત્ત્વ સપૂર્ણ

*

મંગલ સ્તોત્રો

અર્હંતો ભગવંત ઇંદ્ર મહિતાઃ, સિદ્ધાશ્ચ સિદ્ધિ સ્થિતાઃ;
આચાર્યા જિનશાસનોન્નતિકરાઃ, પૂજ્યા ઉપાધ્યાયકાઃ ।
શ્રી સિદ્ધાંત સુપાઠકા મુનિવરા, રત્નત્રયારાધકાઃ,
પંચૈતે પરમેષ્ઠિનઃ પ્રતિદિનં, કુર્વન્તુ વો મંગલમ્ ॥

બ્રાહ્મી ચંદનબાલિકા ભગવતી, રાજીમતી, દ્રૌપદી,
કૌશલ્યા ચ મૃગાવતી ચ સુલસા, સીતા સુભદ્રા શિવા,
કુંતિ શીલવતી નલસ્યદયિતા, ચૂલા પ્રભાવત્યપિ,
પદ્માવત્યપિ સુંદરી પ્રતિદિનં, કુર્વન્તુ વો મંગલમ્ ॥

વીરઃ સર્વ સુરા સુરેંદ્ર મહિતો, વીરં બુધા. સંશ્રિતા,
વીરેણાભિહતઃ સ્વકર્મ નિચયો, વીરાય નિત્યં નમઃ ।
વીરાત્તીર્થમિદં પ્રવૃત્તમતુલં, વીરસ્ય ઘોરં તપો,
વીરે શ્રી ધૃતિ કીર્તિ કાંતિ નિચય, શ્રી વીરભદ્ર દિશઃ ॥

અથ શ્રી લઘુદંડક

(आर्या)

सरीरोगाहण संघयण, संठाण कसाय तह हुति सन्नाओ ॥
लेसिंदिय समुग्घाए, सन्नि वेदे य पज्जत्ति ॥ १ ॥
दिट्ठि दंसण नाण अनाणे, जोगुवओगे तहा किमाहारे ॥
उववाय ठिइ समुग्घाए, चवण गइ आगइ वेए ॥ २ ॥

એ બે ગાથા સૂત્ર પાઠે કહી. તેમાં ચોવીસ દ્વાર કહ્યા.
તે ચોવીસ દ્વાર અર્થ સહિત કહે છે

(શરીર દ્વા૦) શરીર પાંચ. ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય ૩ આહારક, ૪ તેજસ અને ૫ કાર્મણ ॥ ૧ ॥

(ઓગાહણ દ્વા૦) અવઘેણ, ઔદારિકની અવઘેણા જઘન્ય આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટી એક હજાર જોજન ઝઝેરી કમળના ડાંડને ન્યાયે જાણવી, વૈક્રિયની ભવધારણી અવઘેણા જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ લાખ જોજન ઝાઝેરી જાણવી, ૩ આહારકની અવઘેણા જ૦ મુઠ હાથની અને ઉ૦ એક હાથની. ૪-૫ તેજસ અને કારમણની અવઘેણા જ૦ આંગળનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉ૦ ચૌદ રાજ લોક પ્રમાણે તે કેવળ સમુદ્ઘાતની અપેક્ષાએ તથા પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે જાણવી ॥ ૨ ॥

(સંઘયણ દ્વા૦) સંઘયણ છ ૧ વજ્રઋષભનારાચ સંઘયણ, ૨ ઋષભનારાચ સં૦ ૩ નારાચ સં૦ ૪ અર્ધનારાચ સં૦ ૫ કિલિકા સં૦ અને ૬ છેવટુ સંઘયણ ॥ ૩ ॥

(સંઠાણ દ્વા૦) સંસ્થાન છ—૧ સમચઉરંસ સંસ્થાન, ૨ નિગ્રોધ પરિમંડળ સં૦ ૩ સાદિ સં૦ ૪ વામન સં૦ ૫ કુબ્જ સં૦ અને ૬ હુંડ સંસ્થાન ॥ ૪ ॥

(કષાય કે૦) કષાય ચાર–૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ ॥ ૫ ॥ (તહહુતિ કે૦) તેમજ આગળ કહેશે, તે પ્રકારે હોય.

(સન્નાઓ કે૦) સંજ્ઞા ચાર–૧ આહાર સંજ્ઞા, ૨ ભય સંજ્ઞા, ૩ મૈથુન સંજ્ઞા અને ૪ પરિગ્રહ સંજ્ઞા ॥ ૬ ॥

(લેસ કે૦) લેશ્યા છ–૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજુ લેશ્યા ૫ પદ્મ લેશ્યા અને ૬ શુકલ લેશ્યા ॥ ૭ ॥

ઇંદ્રિય પાચ–૧ શ્રોતેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય ॥ ૮ ॥

(સમુગ્ઘાએ કે૦) સમુદ્ઘાત સાત–૧ વેદની સમુદ્ઘાત, ૨ કસાય સ૦, ૩ મારણાંતિક સ૦, ૫ વૈક્રિય સ૦, ૫ તૈજસ સ૦, ૬ આહારક સ૦ અને ૭ કેવળ સમુદ્ઘાત ॥ ૯ ॥

(સન્ની કે૦) સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી,–તેમા જેને મન હોય તે સંજ્ઞી અને મન ન હોય તે અસંજ્ઞી ॥ ૧૦ ॥

(વેદ કે૦) વેદ ત્રણ–૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરુષ વેદ અને ૩ નપુંસક વેદ ॥ ૧૧ ॥

(ય કે૦) વળી (પજ્જત્તિ કે૦) પર્યાપ્તિ છ તે–૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર ૫૦, ૩ ઇંદ્રિય ૫૦, ૪ શ્વાસોચ્છ્વાસ ૫૦, ૫ ભાષા ૫૦ અને ૬ મન પર્યાપ્તિ ॥ ૧૨ ॥

છ પર્યાપ્તિ સ્વરૂપ દર્શાવે છે.

પુદ્ગલના ઉપચયથી થયો જે પુદ્ગલ પરિણમન હેતુ શકિત વિશેષ, તેને પર્યાપ્તિ કહે છે એના બે ભેદ છે–એક લબ્ધિપર્યાપ્તિ અને બીજી કરણપર્યાપ્તિ, જે કર્મના ઉદયથી આરંભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરી નથી, પણ કરશે તેને લબ્ધિપર્યાપ્તિ કહે છે અને જેણે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી લીધી તેને કરણપર્યાપ્તિ કહે છે.

અપર્યાપ્તિ પણ બે પ્રકારની છે–એક લબ્ધિ અપર્યાપ્તિ, બીજી કરણ અપર્યાપ્તિ આરંભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂરી કરે નહિ તેને લબ્ધિ

અપર્યાપ્તિ કહે છે અને જે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરશે. પણ હજી કીધી નથી, તેને કરણ અપર્યાપ્તિ કહે છે.

પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે કહેક જીવને ભવાંતરની ઉત્પત્તિ સમયે જે શકિતવડે આહાર લઇને તેને રસપણે પરિણમાવવાનો જે શકિત વિશેષ તેને આહારપર્યાપ્તિ કહે છે પછી તે રસરૂપ પરિણામને રસ, રૂધિર, માંસ મેદ, અસ્થિ, મજ્જા તથા વીર્ય એ સાત ધાતુપણે પરિણમાવીને શરીર બાંધવાનો જે શકિત વિશેષ તેને શરીરપર્યાપ્તિ કહે છે પછી તે સાત ધાતુપણે પરિણમાવ્યો જે રસ, તે જેને જેટલાં દ્રવ્ય ઇંદ્રિ જોઇએ તેને તેટલાં ઇંદ્રિયપણે પરિણમાવવાનો જે શકિતવિશેષ તેને ઇંદ્રિયપર્યાપ્તિ કહે છે પર્યાપ્તિ એ શબ્દ સર્વ સાથે જોડવો કેમકે એ કહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના કોઇ જીવ મરણ પામે નહિ, માટે પર્યાપ્તિ શબ્દ વચમાં કહ્યો છે એ ત્રણ પર્યાપ્તિ બાંધીને પછી શ્વાસોશ્વાસ પણે યોગ્ય વર્ગણાનાં દળિક લઇ શ્વાસોચ્છવાસપણે પરિણમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિ વિશેષ તેને શ્વાસોચ્છાસ પર્યાપ્તિ કહે છે. ભાષાયોગ્ય પુદ્ગળ લઇ ભાષાપણે પરિણમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને ભાષાપર્યાપ્તિ કહે છે અને મનોવર્ગણા યોગ્ય પુદ્ગળ લઇ મનપણે પરિણમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને મન પર્યાપ્તિ કહે છે એવી રીતે એ છ પ્રકારે પર્યાપ્તિ કહી છે

આહાર પર્યાપ્તિ, શરીરપર્યાપ્તિ, ઇંદ્રિયપર્યાપ્તિ, તથા શ્વાસોશ્વાસ-પર્યાપ્તિ એ ચાર પર્યાપ્તિ એકેંદ્રિયને હોય ને તે ચાર પર્યાપ્તિઓની સાથે પાંચમી ભાષા પર્યાપ્તિ જોડીને પાંચ પર્યાપ્તિ તે વિકલેંદ્રિય એટલે બેઇંદ્રિય તેઇંદ્રિય તથા ચૌરિંદ્રિય પ્રત્યેકને હોય, એ જ પાંચ પર્યાપ્તિઓ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને હોય અને છ એ પર્યાપ્તિઓ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિયને હોય.

(દિઠ્ઠ કે૦) દૃષ્ટિ ત્રણ. ૧ સમકિતદૃષ્ટિ, ૨ મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ, અને ૩ સમામિથ્યાત્વદૃષ્ટિ ॥ ૧૩ ॥

(દસણ કે૦) દર્શન ચાર. ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિ દર્શન ૪ કેવળદર્શન ॥ ૧૪ ॥

(નાણ કે૦) જ્ઞાન પાંચ. ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતિજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન ૪ મનઃપર્યવજ્ઞાન અને ૫ કેવળજ્ઞાન ॥ ૧૫ ॥

(અન્નાણે કે૦) અજ્ઞાન ત્રણ. ૧ મતિ અજ્ઞાન ૨ શ્રુત અજ્ઞાન અને ૩ વિભગ જ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥

(જોગ કે૦) યોગ પદર ૪ મનના, ૪ વચનના અને ૭ કાયાના તેમા ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મ૦, ૩ મિશ્ર મ૦ અને ૪ વ્યવહાર મ૦ એ ચાર મનના જાણુવા તથા ૧ સત્ય વચનયોગ, ૨ અસત્ય, વ૦ ૩ મિશ્ર વ૦, ૪ વ્યવહાર વ૦ એ ચાર વચનના જાણુવા તથા ૧ ઔદારિક ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ વૈક્રિય, ૪ વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૫ આહારક, ૬ આહારકનો મિશ્ર, અને ૭ કાર્મણુકાય યોગ એ સાત કાયાના જાણુવા સર્વે મળી પંદર યોગ જાણુવા ॥ ૧૭ ॥

(ઉવયોગ કે૦) ઉપયોગ બાર, તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ચાર દર્શન એ બાર ઉપયોગ જાણુવા ॥ ૧૮ ॥

(તહા કિમાહારે કે૦) તેમ જ અનુક્રમે આહાર લે જ૦ ત્રણ દિશિનો અને ઉ૦ છ દિશિનો ત્રણ દિશિ તે ૧ ઊંચી, ૨ નીચી અને ૩ તીરછી, અને દિશિ તે ૧ પૂર્વ ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર ૪ દક્ષિણ, ૫ ઊંચી અને ૬ નીચી તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ સચિત ૨ અચિત અને ૩ મિશ્ર તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ ઓજ, ૨ રોમ અને ૩ કવળ એ ત્રણ પ્રકારનો આહાર ॥ ૧૯ ॥

(ઉવવાય કે૦) કેટલા દંડકનો આવીને ઉપજે ? તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૦ ॥

(ઠિઇ કે૦) સ્થિતિ તે જ૦ અતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટિ તેત્રીશ સાગરોપમની તે સ્થિતિ આગળ કહેવાશે ॥ ૨૧ ॥

(સમુહાએ કે૦) ૧ સમોહિયા મરણુ, ૨ અસમોહિયા મરણુ, તેમાં સમોહિયા મરણ તે કીડીનો લારની પેઠે જીવના પ્રદેશ છૂટા છૂટા નીકળે તે અને અસમોહિયા મરણુ તે બદૂકના ભડાકાની પેઠે જીવના પ્રદેશ સામટા નીકળે તે ॥ ૨૨ ॥

(ચવણ કે૦) કેટલા દડકમાં ચ્યવીને જાય તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૩ ॥

(ગઇ કે૦) ગતિ પાચ, તે ૧ નરકની, ૨ તિર્યંચની ૩ મનુષ્યની, ૪ દેવતાની અને ૫ સિદ્ધની તેમા જે જવુ તે ગતિ

(આગઈ કે૦) આવવું તે આગતિ, તે ચાર પ્રકારની ૧ નરકની ૨ તિર્યંચની ૩ મનુષ્યની અને ૪ દેવતાની. (શિવ કે૦) નિશ્ચે એ એ ગાથાનો અર્થ કર્યો ॥ ૨૪ ॥

પ્રાણ દશ, તેમાં પંચેંદ્રિના પાંચ પ્રાણ. તે ૧ શ્રોત્રેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય ૬ મનબળ, ૭ વચનબળ ૮ કાયાબળ ૯ શ્વાસોચ્છ્વાસ અને ૧૦ આઉખુ એ દશ. એ પચ્ચીશ દ્વાર કહ્યા. ॥ ૨૫ ॥

ચોવીશ દંડકના નામ કહે છે

પ્રથમ નારકીનો દંડક તે સાત નરકનાં નામ કહે છે ૧ ઘમા, ૨ વંસા ૩ શીલા, ૪ અંજણા, ૫ રિટ્ઠા ૬ મઘા અને ૭ માઘમતી. તેનાં ગોત્ર કહે છે ૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા, ૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમપ્રભા અને ૭ તમતમાપ્રભા એ સાત મળી એક દંડક થયો.

દશ ભવનપતિના દશ દંડક, ૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગ કુ૦ ૩ સુવર્ણ કુ૦ ૪ વિદ્યુત કુ૦ ૫ અગ્નિ કુ૦ ૬ દ્વિપ કુ૦ ૭ ઉદધિ કુ૦ ૮ દિશા કુ૦, ૯ પવન કુ૦ અને સ્તનિતકુમાર.

પાંચ થાવરના પાંચ દંડક ૧ ઇંદિ થાવરકાય ૨ બંભી થા૦ ૩ સપિ થા૦ ૪ સુમતિ થા૦ અને ૫ પયાવચ્ચ થાવરકાય તેના ગોત્ર કહે છે ૧ પૃથ્વીકાય ૨ અપકાય ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય અને ૫ વનસ્પતિકાય.

ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક. ૧ બેઇંદ્રિય, ૨ તેઇંદ્રિય અને ૩ ચૌરેંદ્રિય.

વીશમો તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો દંડક. તિર્યંચ પંચેંદ્રિયના પાંચ ભેદ. તે ૧ જળચર, ૨ સ્થળચર ૩ ઉરચર, ૪ ભુજચર, અને ૫ ખેચર જળચર તે કોને કહીએ ? જે જળમાં ચાલે તેને જળચર કહીએ. તેના અનેક ભેદ. મચ્છ કચ્છ ગાહા, મગર સુસુમાર પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ જે પૃથ્વી ઉપર ચાલે તેને સ્થળચર કહીએ, તેના ચાર ભેદ. ૧ એકખુરા, ૨ દોખુરા ૩ ગંડિપયા અને ૪ સણપયા તેમાં એકખુરા તે ઘોડા, ખર પ્રમુખ, દોખુરા તે ગાય ભેંસ પ્રમુખ. ગંડિપયા તે સુંવાળા પગ, સોનીની એરણને માટે પગ તે હાથી ગેંડા પ્રમુખ. સણપયા તે નહોરવાળા જીવ તે સિંહ વાઘ, ચિત્તા કુતરા, બીલાડા

પ્રમુખ એ સ્થળચરના ૪ ભેદ જાણુવા ॥ ૨ ॥ ઉરપર તે હૈયાભર ચાલે તે સર્પની જાત. તેની બે જાત, એક ફેણુ માડે તે અને બીજી ફેણુ ન માંડે તે ॥ ૩ ॥ ભુજપર સર્પ તે ભુજાયે તથા હૈયાભર ચાલે તે ભુજપર સર્પ, તેના અનેક ભેદ નોળ, કોળ, કાકિડા, ઘોહ, ઉંદર, ખિસકોલી પ્રમુખ ॥ ૪ ॥ ખેચર તે જે આકાશે ચાલે તે પંખીની જાતિ તે પખીના ચાર ભેદ, ૧ ચર્મ પખી ૨ રોમ પખી, ૩ વિતત પંખી, ૪ સમુગ પખી, ચર્મ પખી તે ચામડાની પાંખે તે છાપા, વાગુલ પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ રોમ પખી તે રોમરાયની પાખ તે સૂડા, ચકલાં, પારેવા પ્રમુખ ॥ ૨ ॥ એ બે પખી અઢી દ્વીપમાંહી અને અઢી દ્વીપ બહાર છે વિતત પખી, તે જેની પાખ પહોળી જ રહે તે વિતત પંખી કહીએ ॥ ૩ ॥ સમુગ પખી, તે જેની પાખ ડાબડાની પેઠે બીડી રહે તે સમુગ પખી કહીએ એ બે પખી અઢી દ્વીપ બહાર જ છે. એ પાચ તિર્યંચ પચેંદ્રિય, સમૂર્ચ્છીમ અને ગર્ભજ જાણુવા એ વીશમો તિર્યંચ પચેંદ્રિયનો દડક થયો

એકવીશમો મનુષ્ય પચેદ્રિયનો દડક, તે મનુષ્ય પચેદ્રિયના ૪ ભેદ—૧ પદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીશ અકર્મ ભૂમિના મનુષ્ય, ૩ છપ્પન અતદ્વીપના મનુષ્ય અને ૪ ચૌદ સ્થાનકના સંમૂર્ચ્છીમ મનુષ્ય કર્મભૂમિ તે કોને કહીએ ? જ્યાં અસિ, મસિ, અને કૃષિ એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર છે. તે ૧ (અસિ કે૦) તરવાર પ્રમુખ હથિયારનુ બાંધવુ, ૨ (મસિ કે૦) લખવાનો વ્યાપાર કરવો, ૩ (કૃષિ કે૦) ખેતીવાડી પ્રમુખ વ્યાપાર કરવો એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપારે કરીને જે જીવે, તે કર્મભૂમિના મનુષ્ય કહીએ તે કર્મભૂમિના ક્ષેત્ર કેટલા ? પાચ ભરત, પાચ ઐરવત, પાચ મહાવિદેહ, એ પદર ક્ષેત્ર કર્મભૂમિના છે તે કયે કયે ઠેકાણે છે ? તે કહે છે એક લાખ જોજનનો જબૂદ્વીપ છે તેમા એક ભરત, એક ઐરવત, અને એક મહાવિદેહ, એ ત્રણ કર્મભૂમિનો ક્ષેત્ર, જબૂદ્વીપ મધ્યે છે તે જબૂદ્વીપને ફરતો બે લાખ જોજનનો લવણુ સમુદ્ર છે તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ધાતકીખડ દ્વીપ છે, તેમા બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ, એ છ ક્ષેત્ર ધાતકીખડ મધ્યે છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ છે તેમા બે ભરત, બે ઐરવત અને બે મહાવિદેહ, એ છ ક્ષેત્ર, પુષ્કરાર્ધ દ્વીપ મધ્યે છે, એ પદર કર્મભૂમ કહ્યા.

ત્રીશ અકર્મભૂમિ અકર્મભૂમિના મનુષ્ય તે કોને કહીએ? જ્યાં અસિ, મસિ અને કૃષિ એ ત્રણ વ્યાપાર નથી અને દશ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ કરીને જીવે તે અકર્મભૂમિના મનુષ્ય કહીએ. તે કયા કયા? પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણ્યવય પાંચ હરિવાસ પાંચ રમ્યકવાસ પાંચ દેવકુરૂ અને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ તે કયે કયે ઠેકાણે છે? એક હેમવય, એક હિરણ્યવય, એક હરિવાસ, એક રમ્યકવાસ, એક દેવકુરૂ એક ઉત્તર કુરૂ એ છ જુગલિયાનાં ક્ષેત્ર જંબુદ્વીપ મધ્યે છે એથી બમણા એટલે બાર ક્ષેત્ર ધાતકિખંડમાં છે. તેમજ બાર ક્ષેત્ર પુષ્કરાર્દ્ધ દ્વીપમાં છે એ ત્રીશ અકર્મભૂમિ કહ્યાં.

છપ્પન અંતરદ્વીપ અંતરદ્વીપ તે કોને કહીએ? લવણ સમુદ્રના પાણી ઉપર, અંતરંગ ડાઢામાં દ્વીપ ઉપર રહેનાર માટે અંતરદ્વીપના મનુષ્ય કહીએ. તે કયાં છે? ભરત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર પીળા સુવર્ણનો ચુલહિમવંત નામે પર્વત છે તે એકસો જોજનનો ઊંચો છે, એકસો આઠનો ઊંડો છે તથા એક હજાર બાવન જોજન અને બાર કળાનો પહોળો છે ચોવીશ હજાર નવસે બત્રીશ જોજનનો લાંબો છે તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બબે ડાઢા નીકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ચોરાશીસે ચોરાશીસે × જોજનથી ઝાઝેરી લાંબી છે. તે એકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે જગતીથી ડાઢા ઉપર ત્રણસે જોજન જઈએ ત્યારે ત્રણસે જોજનનો લાંબો પહોળો પહેલો દ્વીપ આવે ॥ ૧ ॥ ત્યાંથી ચારસે જોજન જઈએ ત્યારે ચારસે જોજનનો લાંબો પહોળો બીજો દ્વીપ આવે ॥ ૨ ॥ ત્યાંથી પાંચસે જોજન જઈએ ત્યારે પાંચસે જોજનનો લાંબો પહોળો ત્રીજો દ્વીપ આવે ॥ ૩ ॥ ત્યાંથી છસે જોજન જઈએ ત્યારે છસે જોજનનો લાંબો પહોળો ચોથો દ્વીપ આવે ॥ ૪ ॥ ત્યાંથી સાતસે જોજન જઈએ ત્યારે સાતસે જોજનનો લાંબો પહોળો પાંચમો દ્વીપ આવે ॥ ૫ ॥ ત્યાંથી આઠસે જોજન જઈએ, ત્યારે આઠસે જોજનનો લાંબો પહોળો છઠ્ઠો દ્વીપ આવે ॥ ૬ ॥ ત્યાંથી નવસે જોજન જઈએ, ત્યારે નવસે જોજનનો લાંબો પહોળો સાતમો દ્વીપ આવે ॥ ૭ ॥ એમ ચારે ડાઢા ઉપર થઈને સાત ચોકું અઠ્ઠાવીશ થાય. એમજ ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર શિખરીનામા પર્વત છે તે પણ પીળા સુવર્ણનો છે તે ચુલહિમવંત પર્વતની પેઠે જાણવો તેને પણ પૂર્વ પશ્ચિમને

× ચોરાશીસોને બદલે કોઈ ૯૦૦ જોજન પણ કહે છે અને દરેક અંતરદ્વીપ અનુક્રમે જગતીથી ૩૦૦–૪૦૦–૫૦૦ યાવત્ ૯૦૦ જોજન દૂર હોવાનું કહે છે

છેડે બબ્બે ડાઢા નીકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે એમ અઠ્ઠાવીશ દુ છપ્પન અંતરદ્વીપ છે તેનું સુખ અકર્મભૂમિની પેઠે જાણવું.

ચૌદ સ્થાનકના સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય, ૧ (ઉચ્ચારેસુવા કે૦) વડીનિતમા ઊપજે, (પાસવણેસુવા કે૦) લઘુનિતમાં ઉપજે, ૩ (ખેળેસુવા-કે૦) ખળખામા ઊપજે, ૪ (સિંઘાણેસુવા કે૦) નાસિકાના શ્લેષ્મમા ઊપજે, ૫ (વંતેસુવા કે૦) વમનમાં ઊપજે, ૬ (પિત્તેસુવા કે૦) પિત્તોડામા ઊપજે, ૭ (પુએસુવા કે૦) પરૂમા ઊપજે, ૮ (સોણિએસુવા કે૦) રૂધિરમાં ઊપજે, ૯ (સુક્કેસુવા કે૦) વીર્યમા ઊપજે, ૧૦ (સુક્કપોગ્ગલ પરિસાડિએસુવા કે૦) વીર્યાદિના પુદ્ગલ સુકાણા તે ભીના થયા તેમા ઊપજે, ૧૧ (વિગય જીવ કલેવરેસુવા કે૦) જીવ રહિત મૃતકના કલેવરમા ઉપજે, ૧૨ (ઇત્થિ પુરિસ સંજોગેસુવા કે૦) સ્રીપુરુષના સંયોગમા ઊપજે, ૧૩ (નગરની ધમણેસુવા કે૦) નગરની ખાળ પ્રમુખમા ઊપજે અને ૧૪ (સવ્વેસુ ચેવ અસુઇ ઠાણેસુવા કે૦) મનુષ્ય સંબંધી પિશ્વા પ્રમુખ અશુચિ સ્થાનકમા ઊપજે. એ અસંખ્યાતા સંમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય અંતમુર્હૂર્તમા મનુષ્યના શરીરથી વસ્તુ દૂર થાય, તેમા ઊપજે, એવા એકસો એક ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા અને એકસો એક પર્યાપ્તા તથા એકસો એક સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એમ ત્રણસેં ત્રણ ભેદનો એકવીશમા મનુષ્યનો દંડ થયો,

બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક તેની સોળ જાત છે. ૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ યક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરુષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઇસિવાઇ, ૧૨ ભૂઇવાઇ, ૧૩ કંદિય, ૧૪ મહાકંન્દિય, ૧૫ કોહંડ અને ૧૬ પયગદેવ એ સોળ જાતના વાણવ્યંતરનો બાવીશમો દંડક થયો

ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક તેની દશ જાત છે ૧ ચંદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા એ પાંચ ચળ તે અઢીદ્વીપમા છે અને એ પાંચ સ્થિર તે અઢીદ્વીપ બહાર છે એ દશ જાત, બે ચંદ્રમા અને બે સૂર્ય જંબૂદ્વીપમા છે, ચાર ચંદ્રમા અને ચાર સૂર્ય લવણ સમુદ્રમા છે, બાર ચંદ્રમા અને બાર સૂર્ય ધાતકીખંડમા છે, બેંતાલીશ ચંદ્રમા અને બેંતાલીશ સૂર્ય કાળોદધિ સમુદ્રમા છે, બહોતેર ચંદ્રમા અને બહોંતેર સૂર્ય પુષ્કરાર્ધદ્વીપમા છે, એમ સર્વ મળીને મનુષ્યક્ષેત્રમા એકસો બત્રીશ ચંદ્રમા અને એકસો બત્રીશ સૂર્ય પરિવાર સહિત ચળ છે પરિવાર તે જ્યા એક ચંદ્રમાં અને એક સૂર્ય હોય ત્યા

અઠ્ઠાશી ગ્રહ, અઠ્ઠાવીશ નક્ષત્ર, છાસઠ હજાર નવસે ને પચોતેર ક્રોડાક્રોડી, તારા એ સર્વ ચંદ્રમા સૂર્યનો પરિવાર જાણવો. અસંખ્યાતા ચંદ્રમા અને અસંખ્યાતા સૂર્ય પરિવાર સહિત મનુષ્ય ક્ષેત્ર બહાર, અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રમા સ્થિર છે, એ દશ જાતનો ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક થયો.

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક તેના છવીશ ભેદ છે. બાર દેવલોક, નવ ગ્રૈવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાન, એ છવીશ તેના નામ કહે છે—
૧ સૌધર્મ ૨ ઈશાન, ૩ સનત્કુમાર ૪ માહેન્દ્ર, ૫ બ્રહ્મલોક ૬ લાંતક ૭ મહાશુક્ર ૮ સહસ્રાર, ૯ આણત, ૧૦ પ્રાણત, ૧૧ આરણ અને ૧૨ અચ્યુત. એ બાર દેવલોકનાં નામ કહ્યા. નવ ગ્રૈવેયકનાં નામ કહે છે
૧ ભદ્દે, ૨ સુભદ્દે, ૩ સુજાએ, ૪ સુમાણસે, ૫ પ્રિયદંસણે, ૬ સુદંસણે, ૭ આમોહે ૮ સુપડિબદ્ધ, અને ૯ જસોધરે. પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં નામ કહે છે ૧ વિજય ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪ અપરાજિત ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ, એ ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક કહ્યો. હવે પંદર પરમાધામીના નામ કહે છે ૧ અંબ ૨ અંબરીષ ૩ શામ ૪ સબળ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુક ૧૩ વૈતરણી, ૧૪ ખરસ્વર અને ૧૫ મહાઘોષ એ પંદર પરમાધામી તે અસુરકુમારમાં ગણ્યા દશ જાતિના જંભક તેનાં નામ કહે છે. ૧ આણજંભકા, ૨ પાણજંભક, ૩ લયણજંભક ૪ સયણજંભકા, ૫ વત્થજંભકા ૬ પુષ્પજંભકા ૭ ફળજંભકા, ૮ બીજ જંભકા, ૯ વિજ્જુજંભકા, અને ૧૦ અવિયતજંભક, એ દશ જાતિના જંભક દેવતા તે વાણવ્યંતરમા ગણ્યા. ત્રણ કિલ્વિષીના નામ ૧ ત્રણ પલિયા, ૨ ત્રણ સાગરીઆ અને ૩ તેર સાગરીઆ એ ત્રણ કિલ્વિષી, દેવલોક અંતર નિવાસી માટે વૈમાનિકમાં ગણ્યા. હવે નવ લોકાંતિકનાં નામ કહે છે ૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વહ્નિ ૪ વરૂણ ૫ ગર્દતોયા ૬ તુષિયા ૭ અવ્યાબાધા, ૮ અગ્નિચ્ચા અને ૯ રિટ્ઠા એ નવ લોકાંતિક બ્રહ્મલોકવાસી માટે ઉત્તમ વૈમાનિકમા ગણ્યા. ઇતિ ચોવીશ દંડકના નામ કહ્યા ॥ ૨૪ ॥

હવે સાત ક્રોડ ને બહોતેર લાખ ભવનપતિનાં ભવન છે ચોરાશી લાખ નરકવાસા છે વાણવ્યંતરના અસંખ્યાતા નગર છે જ્યોતિષીનાં અસંખ્યાતા વિમાન છે અસંખ્યાતી રાજધાની છે ચોરાશી લાખ સત્તાણુ હજાર ત્રેવીશ વૈમાનિકના વિમાન છે, મનુષ્યના સંખ્યાતા વાસ છે, શેષ નવ દંડકના અસંખ્યાતા વાસ છે, તે સર્વનું વર્ણન અન્ય સિદ્ધાંતોથી જાણવું

સિદ્ધશિલાના બાર નામ ૧ ઈસિતિવા, ૨ ઇસિપભારાતિવા, ૩ તણુતિવા, ૪ તણુ તણુતિવા, ૫ સિદ્ધિતિવા, ૬ સિદ્ધાલયેતિવા, ૭ મુત્તિતિવા ૮ મુત્તાલયેતિવા, ૯ લોયગેતિવા, ૧૦ લોગથુભિયેતિવા, ૧૧ લોગપડિબોહેતિવા, ૧૨ સવ્વપાણભૂય જીવસત્તા સુહાવહેતિવા, એ મોક્ષના બાર નામ કહ્યા.

એ કિંચિત્ માત્ર નામ દ્વાર સંપૂર્ણમ

ચોવીસ દ્વાર તે ચોવીશ દંડક ઉપર ઉતારે છે.

પહેલો નારકીનો દંડક.

નારકીને શરીર ત્રણઃ-વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ ભવધારણી શરીરની અવઘેણા જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃ૦ પાંચસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય શરીરની જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ હજાર ધનુષની પહેલી નરકે જ૦ અગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ પોણા આઠ ધનુષ ને છ આગળની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આગળની બીજી નરકે જ૦ અગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આંગળની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાએકત્રીસ ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ અને ઉત્કૃ૦ સાઠીબાસઠ ધનુષની ચોથી નરકે૦ જ૦ અગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ સાડીબાસઠ ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાસો ધનુષની પાંચમી નરકે જ૦ અગુ૦ અસ૦ અને ઉત્કૃ૦ સવાસો ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સખ્યા અને ઉત્કૃ૦ અઢીસે ધનુષની છઠ્ઠી નરકે જ૦ અંગુ૦ અસ૦ અને ઉત્કૃ૦ અઢીસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સંખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ પાચસે ધનુષની સાતમી નરકે જ૦ અગુ૦ અસં૦ અને ઉત્કૃ૦ પાચસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો૦ જ૦ અગુ૦ સખ્યા૦ અને ઉત્કૃ૦ હજાર ધનુષની. સઘયણ-નારકી અસઘયણીય, નારકીને એક હુંડ સસ્થાન. કષાય ચારે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, પણ નારકીને ક્રોધ ઘણો. સજ્ઞા ચારે, આહારસજ્ઞા, ભયસજ્ઞા, મૈથુનસજ્ઞા અને પરિગ્રહસજ્ઞા પણ નારકીને ભય ઘણો. નારકીને લેશ્યા ત્રણ, પહેલી સમુચ્ચે, પહેલી બીજી નરકે એક કપોત લેશ્યા, ત્રીજી નરકે બે લેશ્યા, કાપોત ઘણી

ઘણી અને નીલ થોડી, ચોથી નરકે એક નીલ લેશ્યા પાંચમી નરકે બે લેશ્યા, નીલ ઘણી અને કૃષ્ણ થોડી, છઠ્ઠી નરકે એક કૃષ્ણ લેશ્યા, સાતમી નરકે મહાકૃષ્ણ લેશ્યા. ઇંદ્રિય પાંચ. ૧ શ્રોત્રેંદ્રિય ૨ ચક્ષુ ઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, ૪ રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય. સમુદ્ઘાત ચાર તે વેદની કષાય, મારણાંતિક અને વૈક્રિય, (સન્નિ કે૦) પહેલી નરકે સન્ની ને અસન્ની એ બે હોય બીજીથી માંડી સાતમી નરક સુધી એકલા સન્ની છે વેદ, નારકીને એક નપુંસક વેદ. નારકીને પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન એમાં બાંધે. નારકીને દૃષ્ટિ ત્રણ સમકિત દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ, અને સમામિથ્યાદૃષ્ટિ. નારકીને દર્શન ત્રણ. ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન. નારકીને જ્ઞાન ત્રણ, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન. અજ્ઞાન ત્રણ, મતિઅજ્ઞાન શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગ-જ્ઞાન નારકીને યોગ અગીઆર તે ચાર મનના, ચાર વચનના ત્રણ કાયાના, તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કારમણકાયયોગ એમ અગિયાર યોગ નારકીને ઉપયોગ નવ તે ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન; એમ નવ. (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે, તો જ૦ ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે તે બે પ્રકારનો, ઓજ અને રોમ આહાર તે પણ અશુભ અને અચિત્ત (ઉવવાય કે૦) આવીને ઉપજે તે પહેલી નરકે બે દંડકના મનુષ્ય ગર્ભજ, તિર્યંચ ગર્ભજ અને સમૂર્છિમ એ બે દંડકના આવીને ઉપજે અને બીજીથી માંડીને સાતમી સુધી ગર્ભજ તિર્યંચ અને ગર્ભજ મનુષ્યના આવી ઉપજે સ્થિતિ, પહેલી નરકે જ૦ દશ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃ૦ એક સાગરની બીજી નરકે જ૦ એક સાગ૦ ઉત્કૃ૦ ત્રણ સાગ૦ ત્રીજી નરકે જ૦ ત્રણ સા૦ ઉત્કૃ૦ સાત સાગ, ચોથી નરકે જ૦ સાત સા૦ ઉત્કૃ૦ દશ સા૦ પાંચમી નરકે જ૦ દશ સા૦ ઉત્કૃ૦ સત્તર સા૦ છઠ્ઠી નરકે જ૦ સત્તર સા૦ ઉત્કૃ૦ બાવીસ સા૦ સાતમી નરકે જ૦ બાવીશ સા ઉત્કૃ૦ તેત્રીશ સાગરની. સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ બે પ્રકારે છે ચવણ તે નારકી ચ્યવીને બે દંડકના જાય તે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય તેમાં સાતમી નરકનો નીકળ્યો એક તિર્યચના દંડકમાં જાય (ગઇ કે૦) નારકી મરીને બે ગતિમા જાય, તે મનુષ્ય અને તિર્યચમા જાય આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય અને તિર્યચનો, પ્રાણ દશ લાભે યોગ ત્રણ, મન, વચન અને કાયાના એ ત્રણ

ઇતિ પ્રથમ નારકીનો દંડક

દશ ભવનપતિના દશ દંડક

તેમા શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ. ભવનપતિની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉત્કૃ૦ સાત હાથની, અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સ૦ ઉત્કૃ૦ લાખ જોજનની સઘયણ નથી સસ્થાન એક-સમચઉરસ કષાય ચારે, પણ દેવતાને લોભ ઘણો સજ્ઞા ચારે, પણ દેવતાને પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી લેશ્યા, કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત અને તેજુ, ઇંદ્રિય પાચે છે મમુદ્ઘાત પાચ, વેદની, કષાય, મારણાતિક વૈક્રિય અને તૈજસ સજ્ઞી અસજ્ઞી બે જાણુવા, વેદ બે, સ્ત્રી અને પુરુષ પર્યાય પાચ, ભાષા અને મન ભેગા બાધે દૃષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ, એક કેવળ-દર્શન નહિ જ્ઞાન ત્રણ, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન અજ્ઞાન ત્રણ યોગ અગીઆર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના, વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણ કાયયોગ, ઉપયોગ, નવ, ત્રણજ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, તેમજ આહાર લે તે જ૦ અને ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે વળી બે પ્રકારે આહાર લે ઓજ આહાર ને રોમ આહાર તે પણ શુભ અને અચિત. (ઉવવાય કે૦) બે દંડકના આવીને ઊપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના આવીને ઊપજે (ઠિઇ કે૦) સ્થિતિ ભવનપતિમા દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારનો સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃ૦ એક સા૦ તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃ૦ સાડાત્રણ પલ્યોપમની તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ દોઢ પલ્યોપમની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ પોણા પલ્યની ઉત્તર દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક સાગર ઝાઝેરાની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ સાડાચાર પલ્યોપમની, તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ બે પલ્યોપમની દેશેઊણી તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ એક પલ્યોપમ દેશેઊણીની સમોહિયા મરણ અને અસમો-હિયા મરણ એ બે મરણ લાભે ચવણ તે ચ્યવીને પાચ દંડકમા જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ પાચમા જાય (ગઇ કે૦) મરીને બે ગતિમાં જાય (આગઇ કે૦) આવે પણ બે ગતિનો, મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે જોગ ત્રણ

ઇતિ દશ ભવનપતિના દશ દંડક.

ઘણી અને નીલ થોડી, ચોથી નરકે એક નીલ લેશ્યા, પાંચમી નરકે બે લેશ્યા નીલ ઘણી અને કૃષ્ણ થોડી, છઠ્ઠી નરકે એક કૃષ્ણ લેશ્યા, સાતમી નરકે મહાકૃષ્ણ લેશ્યા. ઇંદ્રિય પાંચ. ૧ શ્રોતેંદ્રિય ૨ ચક્ષુ ઇંદ્રિય, ૩ ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય અને ૫ સ્પર્શેંદ્રિય. સમુદ્ઘાત ચાર તે વેદની કષાય, મારણાંતિક અને વૈક્રિય, (સન્નિ કે૦) પહેલી નરકે સન્ની ને અસન્ની એ બે હોય બીજીથી માંડી સાતમી નરક સુધી એકલા સન્ની છે વેદ, નારકીને એક નપુંસક વેદ. નારકીને પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગાં બાંધે. નારકીને દૃષ્ટિ ત્રણ. સમકિત દૃષ્ટિ, મિથ્યાદૃષ્ટિ અને સમામિથ્યાદૃષ્ટિ. નારકીને દર્શન ત્રણ. ચક્ષુદર્શન, અચક્ષુદર્શન અને અવધિદર્શન. નારકીને જ્ઞાન ત્રણ, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન અજ્ઞાન ત્રણ, મતિઅજ્ઞાન શ્રુતઅજ્ઞાન અને વિભંગ જ્ઞાન નારકીને જોગ અગીઆર તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણકાયયોગ એમ અગિઆર યોગ નારકીને ઉપયોગ નવ તે ત્રણ જ્ઞાન અને ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન; એમ નવ. (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે, તો જ૦ ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે તે બે પ્રકારનો, ઓજ અને રોમ આહાર. તે પણ અશુભ અને અચિત્ત (ઉવવાય કે૦) આવીને ઉપજે તે પહેલી નરકે બે દંડકના મનુષ્ય ગર્ભજ, તિર્યચ ગર્ભજ અને સમૂર્છિમ એ બે દંડકના આવીને ઉપજે અને બીજીથી માંડીને સાતમી સુધી ગર્ભજ તિર્યચ અને ગર્ભજ મનુષ્યના આવી ઉપજે સ્થિતિ, પહેલી નરકે જ૦ દશ હજાર વર્ષની અને ઉત્કૃ૦ એક સાગરની બીજી નરકે જ૦ એક સાગ૦ ઉત્કૃ૦ ત્રણ સાગ૦ ત્રીજી નરકે જ૦ ત્રણ સા૦ ઉત્કૃ૦ સાત સાગ૦ ચોથી નરકે જ૦ સાત સા૦ ઉત્કૃ૦ દશ સા૦, પાંચમી નરકે જ૦ દશ સા૦ ઉત્કૃ૦ સત્તર સા૦ છઠ્ઠી નરકે જ૦ સત્તર સા૦ ઉત્કૃ૦ બાવીસ સા૦, સાતમી નરકે જ૦ બાવીશ સા૦ ઉત્કૃ૦ તેત્રીશ સાગરની. સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ બે પ્રકારે છે ચવણ તે નારકી ચવીને બે દંડકમાં જાય તે મનુષ્ય અને તિર્યચમાં જાય તેમાં સાતમી નરકનો નીકળ્યો એક તિર્યંચના દંડકમાં જાય (ગઇ કે૦) નારકી મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય અને તિર્યંચમાં જાય આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે. યોગ ત્રણ, મન, વચન અને કાયાના એ ત્રણ

ઇતિ પ્રથમ નારકીનો દંડક

દશ ભવનપતિના દશ દંડક

તેમા શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ અને કાર્મણ. ભવનપતિની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉત્કૃ૦ સાત હાથની, અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગુ૦ સ૦ ઉત્કૃ૦ લાખ જોજનની સઘયણ નથી મસ્થાન એક-સમચઉરસ કષાય ચારે, પણ દેવતાને લોભ ઘણો સજ્ઞા ચારે, પણ દેવતાને પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી લેશ્યા, કૃષ્ણ, નીલ, કાપોત અને તેજુ, ઇંદ્રિય પાંચે છે મમુદઘાત પાંચ, વેદની, કષાય, મારણાંતિક વૈક્રિય અને તૈજમ સંજ્ઞી અસજ્ઞી બે જાણવા, વેદ બે, સ્રી અને પુરુષ પર્યાય પાચ, ભાષા અને મન ભેગા બાંધે દૃષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ, એક કેવળ-દર્શન નહિ જ્ઞાન ત્રણ, મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અને અવધિજ્ઞાન અજ્ઞાન ત્રણ યોગ અગીઆર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના, વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણ કાયયોગ, ઉપયોગ, નવ, ત્રણજ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, તેમજ આહાર લે તે જ૦ અને ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો આહાર લે વળી બે પ્રકારે આહાર લે ઓજ આહાર ને રોમ આહાર તે પણ શુભ અને અચિત. (ઉવવાય કે૦) બે દંડકના આવીને ઊપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના આવીને ઊપજે (ઠિઇ કે૦) સ્થિતિ ભવનપતિમાં દક્ષિણ દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃ૦ એક સા૦ તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉત્કૃ૦ સાડાત્રણ પલ્યોપમની તેના નવનિકાયન. દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ દોઢ પલ્યોપમની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ પોણા પલ્યની ઉત્તર દિશાના અસુરકુમારની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક સાગર ઝાઝેરાની, તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ સાડાચાર પલ્યોપમની, તેના નવનિકાયના દેવતાની જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ બે પલ્યોપમની દેશેઊણી તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ એક પલ્યોપમ દેશેઊણીની સમોહિયા મરણ અને અસમો-હિયા મરણ એ બે મરણ લાભે ચવણ તે ચ્યવીને પાંચ દંડકમા જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય અને તિર્યંચ એ પાચમા જાય (ગઇ કે૦) મરીને બે ગતિમા જાય (આગઈ કે૦) આવે પણ બે ગતિનો, મનુષ્ય અને તિર્યંચનો, પ્રાણ દશ લાભે જોગ ત્રણ

ઇતિ દશ ભવનપતિના દશ દંડક.

પાંચ સ્થાવરના પાંચ ૧૬૬

૧ પૃથ્વી ૨ પાણી ૩ તેઉ ૪ વનસ્પતિ એ ચારને શરીર ત્રણ તે ઔદારિક તેજસ અને કાર્મણ અને વાયુને શરીર ચાર, તે ઔદારિક વૈક્રિય તેજસ અને કાર્મણ. પૃથ્વી પાણી, તેઉ અને વાયુ એ ચારની અવઘેણા જ૦ ને ઉત્કૃ૦ અંગુલને અસ૦ ભાગ અને વનસ્પતિની જ૦ અંગુ૦ અસંખ્યા ઉત્કૃ૦ હજાર જોજનની ઝાઝેરી, કમળ પ્રમુખની સંઘયણ એક છેવટું સંસ્થાન એક હુંડ પાંચેના સંસ્થાન કહે છે ૧ પૃથ્વીનું સંસ્થાન મસૂરની દાળ તથા ચંદ્રમાને આકારે. ૨ પાણીનું સંસ્થાન પાણીના પરપોટાને આકારે ૩ તેઉનું સંસ્થાન સોયના ભારાને આકારે ૪ વાયરાનું સંસ્થાન ધ્વજાને આકારે ૫ વનસ્પતિનું સંસ્થાન નાના પ્રકારનું કષાય ચાર, સંજ્ઞા ચાર લેશ્યા— પૃથ્વી, પાણી વનસ્પતિ એ ત્રણને અપર્યાપ્તા વેળા લેશ્યા ચાર પહેલી, બાકીના અપર્યાપ્તામાં અને પાંચેના પર્યાપ્તામાં લેશ્યા ત્રણ પહેલી. ઇંદ્રિય એક કાયાની, સમુદ્ઘાત પૃથ્વી પાણી તેઉ ને વનસ્પતિ એ ચારને ત્રણ તે વેદની કષાય ને મારણાંતિક અને વાયરાને સમુદ્ઘાત ચાર તે વૈક્રિયની વધી સંજ્ઞી તે પાંચે સ્થાવર અસંજ્ઞી વેદ એક નપુંસક પર્યાય પાંચેને ચાર —આહાર પર્યાય, શરીર પર્યાય ઇંદ્રિય પર્યાય, શ્વાસોચ્છવાસ પર્યાય દ્રષ્ટિ એક મિથ્યાત્વ દર્શન એક અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન નથી, અજ્ઞાન બે તે મતિઅજ્ઞાન ને શ્રુતઅજ્ઞાન. પૃથ્વી પાણી તેઉ અને વનસ્પતિ એ ચારને યોગ ત્રણ તે ૧ ઔદારિક ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર અને ૩ કાર્મણ કાય યોગ અને વાયરાને યોગ પાંચ તે વૈક્રિય અને વૈક્રિયનો મિશ્ર એ બે વધ્યા ઉપયોગ ત્રણ પાંચેને બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન, (તથા કે૦) તેમજ આહાર લે જઘન્ય ત્રણ દિશિનો ઉત્કૃ૦ છ દિશિનો કેવળ વર્જીને બે પ્રકારનો આહાર કરે, ઉવવાય તે આવીને ઉપજે, પૃથ્વી પાણી ને વનસ્પતિમાં ત્રેવીસ દંડકના એક નારકી વર્જીને અને તેઉ વાયુમાં દશ દંડકના આવીને ઉપજે, પાંચ સ્થાવર ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચ ૧ પૃથ્વીની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ બાવીશ હજાર વર્ષની ૨ પાણીની સ્થિતિ જ૦ અ૦ ઉ૦ સાત હજાર વર્ષની ૩ તેઉની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ ત્રણ અહોરાત્રિની ૪ વાયરાની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ ત્રણ હજાર વર્ષની, ૫ વનસ્પતિની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ દશ હજાર વર્ષની સમોહિયા મરણ અને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચવીને પૃથ્વી પાણી ને વનસ્પતિ એ દશ દંડકમાં જાય પાંચ સ્થાવર ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં

નવ દંડકમાં જાય, મનુષ્ય વર્જી પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય ને તિર્યંચ (ગઇ કે૦) ગતિ તે મરીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ, બે ગતિમાં જાય. મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં અને તેઉ, વાયુ એક, તિર્યંચગતિમાં જાય આગઇ તે પૃથ્વી પાણી, વનસ્પતિમાં ત્રણ ગતિનો આવે તે દેવતા, મનુષ્ય ને તિર્યંચનો. પ્રાણ પાંચેયને ચાર ૧ એકેંદ્રિયપણું, ૨ કાયબળ, ૩ શ્વાસોચ્છવાસ, ૪ આઉખું જોગ એક, કાય જોગ.

ઇતિ પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંડક

ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક.

બે ઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય, અને ચૌરેંદ્રિયમાં શરીર ત્રણ ઔદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ, બે ઇંદ્રિયની અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં ઉ૦ બાર જોજનની તેઇંદ્રિય જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની ચૌરેંદ્રિયની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ચાર ગાઉની સંઘયણ એક છેવઠું, સંસ્થાન એક હુંડ, કષાય, ચારે, સંજ્ઞા ચારે, લેશ્યા ત્રણ પહેલી, બેઇંદ્રિયને ઇંદ્રિય બે ૧ કાયા અને ૨ જીભ તેઇંદ્રિયને ઇંદ્રિય ત્રણ, તે નાસિકા વધી. ચૌરેંદ્રિયને ઇંદ્રિય ચાર, તે આંખો વધી સમુદ્ઘાત ત્રણ, વેદની, કષાય ને મરણાંતિક સંજ્ઞી તે અસંજ્ઞી વેદ ૧ નપુંસક પર્યાય પાંચ, મન નહિ, દૃષ્ટિ બે, સમકિત દૃષ્ટિ ને મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય ને એક અચક્ષુદર્શન ચૌરેંદ્રિયને બે દર્શન, ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન અજ્ઞાન બે, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન. જોગ ચાર ૧ ઔદારિક, ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણકાય જોગ ૪ વ્યવહાર વચન બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિયને ઉપયોગ પાંચ, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન ચૌરેંદ્રિયને ઉપયોગ છ, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન (તહા કે૦) તેમજ આહાર લે, જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટો છ દિશિનો આહાર લે તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે, ૧ ઓજ, ૨ રોમ અને ૩ કવલ ઉવવાય તે આવીને ઊપજે દશ દંડકના પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય અને તિર્યંચ બે ઇંદ્રિયની સ્થિતિ જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ બાર વર્ષની તેઇંદ્રિયની જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ ઓગણપચાસ દિવસની ચૌરેંદ્રિયની જ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ છ મહિનાની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ બે છે ચવણ તે ચ્યવીને દશ દંડકમાં જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં આગઇ તે આવે પણ બે ગતિના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના બે ઇંદ્રિયને પ્રાણ

છ બે ઇંદ્રિયના છ પ્રાણ, રસેંદ્રિયબળ, સ્પર્શેંદ્રિયબળ, કાયબળ વચન બળ, શ્વાસોચ્છવાસ, આઉખુ તેઇંદ્રિયને પ્રાણ સાત, તે નાસિકા વધી અને ચૌરેંદ્રિયને આઠ પ્રાણ તે આંખ વધી જોગ બે, વચનજોગ ને કાયજોગ

ઇતિ ત્રણ વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક.

વીશમો તિર્યંચ પંચેંદ્રિયનો દંડક

પાંચે સમૂર્છિમને શરીર ત્રણ, ઔદારિક તેજસ ને કારમણ અને ગર્ભજને ચાર શરીર તે વૈક્રિય વધ્યું હવે પાંચની અવઘેણા કહે છે જળચર સમૂર્છિમ ને ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ હજાર જોજનની. સ્થળચર સમૂર્છિમની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ગાઉની. ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ છ ગાઉની ઉરપર સમૂર્છિમ સર્પની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક જોજનની અને ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ હજાર જોજનની, ભુજપર સમૂર્છિમ સર્પની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ધનુષની. ગર્ભજની જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ગાઉની ખેચર સમૂર્છિમ ને ગર્ભજનો જ૦ અંગુ૦ અસ૦ ઉ૦ પ્રત્યેક ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા ઉ૦ નવસે જોજનની, સમૂર્છિમને એક છેવટુ સંઘયણ ગર્ભજને છ સંઘયણ સમૂર્છિમને એક હુંડ સંસ્થાન ગર્ભજને છ સંસ્થાન, કષાય ચારે, પણ તિર્યંચને માયા ઘણી. સંજ્ઞા ચારે પણ તિર્યંચને આહાર સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા સમૂર્છિમને ત્રણ પહેલી, ગર્ભજને છ લેશ્યા, ઇંદ્રિય પાંચ છે સમૂર્છિમને સમુદ્ઘાત ત્રણ, તે વેદની કષાય, ને મારણાંતિક, અને ગર્ભજને સમુદ્ઘાત પાંચ, તે વેદની, કષાય મારણાંતિક, વૈક્રિય અને તેજસ. સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે છે સમૂર્છિમને વેદ એક નપુંસક. ગર્ભજને ત્રણ વેદ સમૂર્છિમને પર્યાય પાંચ, મન નહિ અને ગર્ભજને છ પર્યાય છે સમૂર્છિમને દૃષ્ટિ બે, સમકિત ને મિથ્યાત્વ. ગર્ભજને દૃષ્ટિ ત્રણ સમૂર્છિમને દર્શન બે, તે ચક્ષુદર્શન અચક્ષુદર્શન ગર્ભજને ત્રણ દર્શન સમૂર્છિમને જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન ને શ્રુતજ્ઞાન, ગર્ભજને ત્રણ જ્ઞાન. અજ્ઞાન સમૂર્છિમને બે, મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન અને ગર્ભજને ત્રણ અજ્ઞાન. સમૂર્છિમને જોગ ચાર. તે ઔદારિકના બે કારમણ કાયજોગ ને વ્યવહાર વચન. ગર્ભજને તેર જોગ તે આહારકના બે નહિ સમૂર્છિમને ઉપયોગ છ તે બે જ્ઞાન બે અજ્ઞાન અને બે દર્શન ગર્ભજને ઉપયોગ નવ તે ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ અજ્ઞાન ને ત્રણ દર્શન તેમજ

આહાર જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટો છ દિશિનો લે તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે તે ઓજ, રોમ ને કેવળ, ઉવવાય તે સંમૂર્ચ્છિમમા દશ દંડકના આવીને ઊપજે પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચ ગર્ભજમા ચોવીશે દંડકના આવીને ઊપજે. સ્થિતિ જળચર સમૂર્ચ્છિમ ને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વ ક્રોડની. સ્થળચર સંમૂર્ચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ચોરાશી હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉં૦ ત્રણ પલ્યોપમની. ઉરપર સર્પ સમૂર્ચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રેપન હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની ભુજપર સર્પ સમૂર્ચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બેતાલીશ હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વક્રોડની. ખેચર સંમૂર્ચ્છિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બહોતેર હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે ચ્યવીને સમૂર્ચ્છિમ જાય તો બાવીસ દંડકમા, જ્યોતિષી ને વૈમાનિકમાં જાય નહિ અને ગર્ભજ ચોવીશે દડકમાં જાય ગઇ તે સંમૂર્ચ્છિમ મરીને ચાર ગતિમા જાય અને ગર્ભજ પણ ચાર ગતિમાં જાય આગાઇ તે સમૂર્ચ્છિમમા બે ગતિનો આવે, મનુષ્ય ને તિર્યંચનો અને ગર્ભજમાં ચાર ગતિનો આવે સમૂર્ચ્છિમને નવ પ્રાણ, એક મન નહિ અને ગર્ભજને દશ પ્રાણ લાભે સંમૂર્ચ્છિમને જોગ બે, કાયજોગ ને વચનજોગ અને ગર્ભજને ત્રણ જોગ મન, વચન ને કાયજોગ

ઇતિ વીશમો તિર્યંચ પચેદ્રિયનો દડક

એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક

સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યમાં ત્રણ શરીર, ઉદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ. જુગલિયામા પણ તેજ ત્રણ શરીર, પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમા પાંચ શરીર લાભે. સંમૂર્ચ્છિમની અવઘેણા જ૦ ને ઉ૦ અંગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ અને ગર્ભજ મનુષ્યની ભરત, ઐરવત એ બેમા આરાને મેળે જાણવી. પહેલે આરે બેસતા ત્રણ ગાઉની અને ઉતરતા આરે બે ગાઉની બીજે આરે બેસતાં બે ગાઉની અને ઉતરતા એક ગાઉની ત્રીજે આરે બેસતાં એક ગાઉની અને ઉતરતા પાચસે ધનુષની. ચોથે આરે બેસતા પાચસે ધનુષની અને ઉતરતાં સાત હાથની પાંચમે આરે બેસતા સાત હાથની અને ઉતરતા એક હાથની છઠ્ઠે આરે બેસતાં એક હાથની અને ઉતરતા મૂઢા હાથની, પછી ચડતા અવળા

સઘળી જાણવી પાંચ મહાવિદેહમાં પાંચસે ધનુષની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અગું૦ સંખ્યા૦ લાખ જોજનની ઝાઝેરી હેમવય, હિરણ્યવયમાં જ૦ અગું૦ અસ૦ ઉ૦ એક ગાઉની. હરિવાસ રમ્યકવાસમાં જ૦ અગું૦ અસ૦ ઉ૦ બે ગાઉની દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂમાં જ૦ અગું૦ અસ૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની. છપ્પન અંતરદ્વીપની જ૦ અગું૦ અસ૦ ઉ૦ આઠસે ધનુષની સમુચ્છિમને એક છેવટુ સંઘયણ જુગલિયાને એક વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ ૫૧૨ કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંઘયણ સમુચ્છિમને એક હુંડ સંસ્થાન જુગલિયાને એક સમચઉરસ સંસ્થાન કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંસ્થાન કષાય ચારે પણ મનુષ્યને માન ઘણું સંજ્ઞા ચારે પણ મનુષ્યને મૈથુન સંજ્ઞા ઘણી, સમુચ્છિમને પહેલી ત્રણ લેસ્યા જૂગલિયાને પહેલી ચાર લેસ્યા અને ગર્ભજને છ લેસ્યા. ઇંદ્રિયપાંચ સમુચ્છિમને સમુદ્ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક જુગલિયાને પણ તે જ ત્રણ સમુદ્ઘાત કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને સાત સમુદ્ઘાત, સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે. સમુચ્છિમને એક નપુંસક વેદ. જુગલિયામાં બે વેદ સ્ત્રી ને પુરુષ, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં સ્ત્રી, પુરુષ ને નપુંસક એ ત્રણ વેદ સમુચ્છિમને પર્યાય ચાર. ભાષાને મન નહિ. ગર્ભજને છ પર્યાય, સમુચ્છિમને એક મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ, દશ અકર્મભૂમિમાં બે દ્રષ્ટિ, સમકિત અને મિથ્યાત્વ વીશ અકર્મભૂમિને છપ્પન અંતરદ્વીપમાં એક મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ અને કર્મભૂમિના મનુષ્યમાં ત્રણ દ્રષ્ટિ સમકિત મિથ્યાત્વ અને સમામિથ્યાત્વ, સમુચ્છિમ અને જુગલિયાને બે દર્શન-ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન. ગર્ભજને ચારે દર્શન લાભે. જ્ઞાન દશ અકર્મભૂમિમાં બે અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતરદ્વીપ, અને સમુચ્છિમને નથી અને ગર્ભજને પાંચે જ્ઞાન સમુચ્છિમ તથા જુગલિયાને અજ્ઞાન બે મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન ગર્ભજને ત્રણ સમુચ્છિમને જોગ ત્રણ. ઔદારિકના બે ને ૧ કારમણ કાય જોગ. જુગલિયાને જોગ અગીઆર, ૪ મનના, ૪ વચનના ૨ ઔદારિકના ૧ કારમણ કાય જોગ. ગર્ભજને ૫૧૨ જોગ. ઉપયોગ, દશ અકર્મભૂમિ તે પાંચ દેવકુરૂ ને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ દશમાં ૭, તે બે જ્ઞાન બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન અને વીશ અકર્મભૂમિ છપ્પન અંતર દ્વીપમાં ને સમુચ્છિમને ચાર બે અજ્ઞાન, બે દર્શન ગર્ભજને બાર ઉપયોગ. તેમજ આહાર લે તો જ૦ ને ૭ દિશિનો તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે ઓજ રોમ ને કવળ, ઉવવાય તે સમુચ્છિમમાં આઠ દંડકના આવીને ઉપજે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ત્રણ વિકલેંદ્રિય મનુષ્ય ને તિર્યંચ જુગલિયામાં બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય અને

તિર્યંચના, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં બાવીશ દડકના ઊપજે, તેઉ-વાયુના નહી. સમૂર્ચ્છિમની સ્થિતિ જ૦ ને ઉ૦ અંતર્મુહૂર્તની ગર્ભજની આરાના મેળે જાણવી ભરત ઇરવતમા પહેલે આરે બેસતા ત્રણ પલ્યોપમની, ઉતરતા બે પલ્યોપમની. બીજે આરે બેસતાં બે પલ્યોપમની ઉતરતાં એક પલ્યોપમની ત્રીજે આરે બેસતાં એક પલ્યોપમની, ઉતરતાં પૂર્વ કોડની ચોથે આરે બેસતા, પૂર્વ કોડની, ઉતરતા સવાસો વર્ષની પાંચમે આરે બેસતા સવાસો વર્ષની, ઉતરતા વીશ વર્ષની છઠે આરે બેસતા વીશ વર્ષની, ઉતરતા સોળ વર્ષની, એમ ચડતા અવળા સવળી જાણવી હિમવય, હિરણવયમા એક પલ્યોપમની, હરિવાસ રમ્યકવાસમાં બે પલ્યોપમની, દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમા ત્રણ પલ્યોપમની, છપ્પન અંતરદ્વીપમાં પલ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, પાચ મહાવિદેહમાં પૂર્વક્રોડની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચ્યવીને સમૂર્ચ્છિમ દશ દડકમા જાય, પાચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેંદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યચમાં જાય જુગલીઆ તેર દડકમાં જાય, તે દેવતાના તેર દડકમા કર્મભૂમિના ગર્ભજ ચોવીશે દડકમાં જાય, ગઈ તે સમૂર્ચ્છિમ મરીને બે ગતિમા જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમા જાય જુગલીઆ મરીને એક દેવગતિમા જાય કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્ય પાચે ગતિમાં જાય આગઈ તે સમૂર્ચ્છિમમા આવે તો બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો ગર્ભજમા ચારે ગતિનો આવે સમૂર્ચ્છિમને પ્રાણ આઠ ભાષા ને મન નહિ ગર્ભજને દશ પ્રાણ સમૂર્ચ્છિમને એક કાયાનો જોગ ગર્ભજને ત્રણ જોગ

(ઇતિ એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક)

બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દડક

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની સઘયણ નથી. સઠાણ એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ દેવતાને લોભ ઘણો સજ્ઞા ચારે પણ દેવતાને પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા ચાર પહેલી. ઇંદ્રિય પાંચે. સમુદ્ઘાત પાચ આહારક ને કેવળ નહી સંજ્ઞી અસજ્ઞી વેદ બે, સ્ત્રી ને પુરુષ. પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગાં બાધે દૃષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગીઆર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણ કાય જોગ, એમ અગીઆર ઉપયોગ નવ,

વળી જાણવી પાંચ મહાવિદેહમાં પાંચસે ધનુષની ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ લાખ જોજનની ઝાઝેરી હેમવય, હિરણ્યવયમાં જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ એક ગાઉની હરિવાસ રમ્યકવાસમાં જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ બે ગાઉની દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂમાં જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ ત્રણ ગાઉની. છપ્પન અંતરદ્વીપની જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ આઠસે ધનુષની સમુચ્છિમને એક છેવટું સંઘયણ. જુગલિયાને એક વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ. પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંઘયણ સમુચ્છિમને એક હુંડ સંસ્થાન. જુગલિયાને એક સમચઉરંસ સંસ્થાન. કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંસ્થાન કષાય ચારે પણ મનુષ્યને માન ઘણું સંજ્ઞા ચારે પણ મનુષ્યને મૈથુન સંજ્ઞા ઘણી, સમુચ્છિમને પહેલી ત્રણ લેશ્યા જુગલિયાને પહેલી ચાર લેશ્યા અને ગર્ભજને છ લેશ્યા. ઇંદ્રિય પાંચ સમુચ્છિમને સમુદ્ઘાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાંતિક જુગલિયાને પણ તે જ ત્રણ સમુદ્ઘાત. કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને સાત સમુદ્ઘાત સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે. સમુચ્છિમને એક નપુંસક વેદ. જુગલિયામાં બે વેદ સ્ત્રી ને પુરુષ, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં સ્ત્રી, પુરુષ ને નપુંસક એ ત્રણ વેદ, સમુચ્છિમને પર્યાય ચાર. ભાષા ને મન નહિ. ગર્ભજને છ પર્યાય, સમુચ્છિમને એક મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ, ૧૦ અકર્મભૂમિમાં બે દ્રષ્ટિ, સમકિત અને મિથ્યાત્વ. વીશ અકર્મભૂમિને છપ્પન અંતરદ્વીપમાં એક મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ અને કર્મભૂમિના મનુષ્યમાં ત્રણ દ્રષ્ટિ સમકિત મિથ્યાત્વ અને સમામિથ્યાત્વ, સમુચ્છિમ અને જુગલિયાને બે દર્શન—ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન. ગર્ભજને ચારે દર્શન લાભે. જ્ઞાન ૧૦ અકર્મભૂમિમાં બે અને વીશ અકર્મભૂમિ છપ્પન અંતરદ્વીપ, અને સમુચ્છિમને નથી અને ગર્ભજને પાંચ જ્ઞાન. સમુચ્છિમ તથા જુગલિયાને અજ્ઞાન બે મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન ગર્ભજને ત્રણ સમુચ્છિમને જોગ ત્રણ. ઔદારિકના બે ને ૧ કારમણ કાય જોગ. જુગલિયાને જોગ અગીઆર, ૪ મનના, ૪ વચનના. ૨ ઔદારિકના ૧ કારમણ કાય જોગ. ગર્ભજને પંદર જોગ. ઉપયોગ, ૧૦ અકર્મભૂમિ તે પાંચ દેવકુરૂ ને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ દશમાં ૬, તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન અને વીશ અકર્મભૂમિ છપ્પન અંતરદ્વીપમાં ને સમુચ્છિમને ચાર બે અજ્ઞાન, બે દર્શન, ગર્ભજને બાર ઉપયોગ. તેમ જ આહાર લે તો જ૦ ને છ દિશિનો તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે ઓજ રોમ ને કવળ, ઉવવાય તે સમુચ્છિમમાં આઠ દંડકના આવીને ઉપજે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ત્રણ વિકલેંદ્રિય મનુષ્ય ને તિર્યંચ. જુગલિયામાં બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય અને

તિર્યંચના, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં બાવીશ દંડકના ઊપજે, તેઉ-વાયુના નહી. સમૂર્ચ્છિમની સ્થિતિ જ૦ ને ઉ૦ અંતર્મુહૂર્તની ગર્ભજની આરાના મેળે જાણવી ભરત ઇરવતમાં પહેલે આરે બેસતા ત્રણ પલ્યોપમની, ઉતરતા બે પલ્યોપમની. બીજે આરે બેસતાં બે પલ્યોપમની ઉતરતાં એક પલ્યોપમની ત્રીજે આરે બેસતાં એક પલ્યો-પમની, ઉતરતાં પૂર્વ ક્રોડની ચોથે આરે બેસતાં, પૂર્વ ક્રોડની, ઉતરતા સવાસો વર્ષની પાંચમે આરે બેસતા સવાસો વર્ષની, ઉતરતા વીશ વષની છઠે આરે બેસતાં વીશ વર્ષની, ઉતરતા સોળ વર્ષની, એમ ચડતા અવળા સવળી જાણવી હિમવય, હિરણ્વયમાં એક પલ્યોપમની, હરિવાસ રમ્યકવાસમા બે પલ્યોપમની, દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમા ત્રણ પલ્યો-પમની, છપ્પન અંતરદ્વીપમાં પલ્યોપમનો અસખ્યાતમો ભાગ, પાચ મહાવિદેહમા પૂર્વક્રોડની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે. ચવણ તે ચ્યવીને સંમૂર્ચ્છિમ દશ દડકમા જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચમા જાય. જુગલીઆ તેર દડકમાં જાય, તે દેવતાના તેર દડકમા કર્મભૂમિના ગર્ભજ ચોવીશે દડકમા જાય, ગઇ તે સમૂર્ચ્છિમ મરીને બે ગતિમા જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્ય-ચમા જાય જુગલીઆ મરીને એક દેવગતિમા જાય કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્ય પાચે ગતિમા જાય આગઇ તે સમૂર્ચ્છિમમા આવે તો બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો ગર્ભજમા ચારે ગતિનો આવે સમૂ-ર્ચ્છિમને પ્રાણ આઠ ભાષા ને મન નહિ ગર્ભજને દશ પ્રાણ સમૂ-ર્ચ્છિમને એક કાયાનો જોગ ગર્ભજને ત્રણ જોગ

(ઇતિ એકવીશમો મનુષ્યનો દડક)

બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દડક

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવઘેણા જ૦ અગુ૦ અસં ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ સખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની સઘયણ નથી સઠાણ એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ દેવતાને લોભ ઘણો સજ્ઞા ચારે પણ દેવતાને પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી લેશ્યા ચાર પહેલી. ઇદ્રિય પાંચે સમુદ્ઘાત પાચ આહારક ને કેવળ નહીં સંજ્ઞી અસજ્ઞી વેદ બે, સ્ત્રી ને પુરુષ પર્યાય છ પણ ભાષા અને મન ભેગા બાધે દષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગીઆર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર અને કાર્મણ કાય જોગ, એમ અગીઆર ઉપયોગ નવ,

ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, તેમજ આહાર હે તો જઘન્ય ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તથા શુભ અને અચિત્ત આહાર ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઊપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના. વાણવ્યંતરની સ્થિતિ જ૦ દશ હજાર વર્ષની, ઉ૦ એક પલ્યોપમની. તેની દેવીની જ૦ દશ હજાર વર્ષની ઉ૦ અર્ધ પલ્યોપમની સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે પ્રકારે છે ચવણ તે આવીને પાંચ દંડકમાં જાય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ મનુષ્ય ને તિર્યંચ એ પાંચ. ગઈ તે મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચમાં. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના પ્રાણ દશ. જોગ ત્રણ, મન, વચન ને કાયાના. ઇતિ બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક

ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ. અવઘેણા જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંગુ૦ અસં૦ ઉ૦ લાખ જોજનની, સંઘયણ નથી સંઠાણ એક સમચઉરસ કષાય ચારે. સંજ્ઞા ચારે. લેશ્યા એક તેજુ ઇંદ્રિય પાંચ સમુદ્‌ઘાત પાંચ, આહારક ને કેવળ નહી, સંજ્ઞી છ, વેદ બે પર્યાય છ પણ ભાષા ને મનભેગાં બાંધે દૃષ્ટિ ત્રણ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગીઆર ચાર મનના ચાર વચનના ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર, ને કારમણ કાયજોગ. ઉપયોગ નવ, ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર હે તો, જ૦ ને ઉ૦ ૬ દિશિનો તથા બે પ્રકારે તે ઓજ ને રોમ તે પણ શુભ ને અચિત્ત આહાર ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના. ચંદ્રમાની સ્થિતિ જ૦ પા પલ્યની, ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષની સૂર્યની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ એક પલ્ય ને હજાર વર્ષની. તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્ય ને પાંચસે વર્ષની ગ્રહની જ૦ પા પલ્યની ઉ એક પલ્યની તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની ઉ અર્ધ પલ્યની. નક્ષત્રની જ૦ પા પલ્યની ઉ૦ અર્ધ પલ્યની, તેની દેવીની જ૦ પા પલ્યની. ઉ૦ પા પલ્યની ઝાઝેરી તારાની જ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઉ૦ પલ્યનો આઠમો ભાગ ઝાઝેરી સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે ચવણ તે આવીને પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી વનસ્પતિ મનુષ્ય ને તિર્યંચ

ગઈ તે મરીને બે ગતિમા જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ ઇતિ ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક

વૈમાનિક દેવમાં શરીર ત્રણ, વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવઘેણા, સૌધર્મ, ઇશાન એ બે દેવલોકે જ૦ અગુ૦ અસ૦ ઉ૦ સાત હાથની ત્રીજે, ચોથે દેવલોકે છ હાથની. પાંચમે, છઠ્ઠે દેવલોકે પાંચ હાથની, સાતમે, આઠમે, દેવલોકે ચાર હાથની, નવમે, દશમે, અગીઆરમે અને બારમે દેવલોકે ત્રણ હાથની, નવ ગ્રૈવેયકે બે હાથની, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં એક હાથની સર્વાર્થસિદ્ધમાં મૂઢા હાથની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો બાર દેવલોક સુધી જ૦ અંગુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણ નથી. સંસ્થાન એક સમચઉરસ, કષાય ચારે પણ લોભ ઘણો, સજ્ઞા ચારે પણ પરિગ્રહ સજ્ઞા ઘણી, લેશ્યા પહેલે બીજે દેવલોકે તેજુ લેશ્યા ત્રીજે, ચોથે, પાચમે એક પદ્મ લેશ્યા છઠ્ઠાથી માંડી નવ ગ્રૈવેયકમા એક શુકલ લેશ્યા અને પાચ અનુત્તર વિમાનમાં એક પરમ શુકલ લેશ્યા. ઇંદ્રિય પાંચે. બાર દેવલોક સુધી સમુદ્ઘાત પાંચ, તે આહારક ને કેવળ નહી, નવ ગ્રૈવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાનમા ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મરણાતિક સજ્ઞી એકલા છે વેદ પહેલે બીજે દેવલોક બે વેદ ત્રીજાથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક પુરુષ વેદ, પર્યાય છ પણ ભાષા મન ભેગા બાંધે દૃષ્ટિ, બાર દેવલોકમાં ત્રણ, નવ ગ્રૈવેયકમા બે દૃષ્ટિ, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક સમકિત દૃષ્ટિ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન બાર દેવલોકે, નવ ગ્રૈવેયકે ત્રણ અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમા અજ્ઞાન નથી જોગ અગિયાર ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર ને કાર્મણ કાયયોગ એમ અગિયાર ઉપયોગ બાર દેવલોક ને નવ ગ્રૈવેયકમા ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન પાચ અનુત્તર વિમાનમા છ ઉપયોગ, ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો જ૦ ને ઉ૦ છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તે પણ અચિત્ત ને શુભ ઉવવાય તે આવીને ઉપજે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે દંડકના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના અને નવમેથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પહેલે દેવલોકે સ્થિતિ જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ બે સાગરની, તેના પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની, ઉ૦ સાત પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની,

ઉ૦ પચાસ પલ્યની બીજે દેવલોકે જ૦ એક પલ્યની ઝાઝેરી ઉ૦ બે સાગર ઝાઝેરી તેની પરિગ્રહિત દેવીની જ૦ એક પલ્યની ઝાઝેરી ઉ૦ નવ પલ્યની અને અપરિગ્રહિત દેવીનો જ૦ એક પલ્યની ઝાઝેરી, ઉ૦ પંચાવન પલ્યની. ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે સાગરની ઉ૦ સાત સા ત્યાં દેવી નથી પણ તેડાવી જાય. ચોથે દેવલોકે જ૦ બે સા૦ ઝાઝેરી ઉ૦ સાત સા૦ ઝાઝેરી પાંચમે દેવલોકે જ૦ સાત૦ સા૦ ઉ દશ સા. છઠ્ઠે દેવલોકે જ૦ દશ સા૦, ઉ૦ ચૌદ સા૦ સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ સાગરની ઉ૦ સત્તર સા. આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર સા૦ ઉ૦ અઢાર સા૦ નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર સા૦, ઉ૦ ઓગણીશ સા૦ દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીશ સા૦ ઉ વીશ સા૦ અગીઆરમે દેવલોકે જ૦ વીશ સા , ઉ૦ એકવીશ સા૦ બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ સા , ઉ૦ બાવીશ સા૦ પ્રથમ ગ્રૈવેયકે જ૦ બાવીશ સા ઉ૦ ત્રેવીશ સા૦, બીજી ગ્રૈવેયકે જ૦ ત્રેવીશ સા૦ ઉ૦ ચોવીશ સા૦ ત્રીજી ગ્રૈવેયકે જ૦ ચોવીશ સાગરોપમની ઉ૦ પચીસ સા૦ ચોથી ગ્રૈવેયકે જઘન્ય પચીશ સા૦ ઉ૦ છવીશ સાગરો૦, પાંચમી ગ્રૈવેયકે જ૦ છવીશ સા૦ ઉ૦ સત્તાવીશ સા૦; છઠ્ઠી ગ્રૈવેયકે જ સત્તાવીશ સા૦ ઉ૦ અઠ્ઠાવીશ સા૦ સાતમી ગ્રૈવેયકે જ૦ અઠ્ઠાવીશ સા૦ ઉ૦ ઓગણત્રીશ સા૦, આઠમી ગ્રૈવેયકે જ ઓગણત્રીશ સા૦ ઉ૦ ત્રીશ સા૦ નવમી ગ્રૈવેયકે જ ત્રીશ સા ઉ૦ એકત્રીશ સા૦ ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ એકત્રીશ સા૦ ઉ૦ તેત્રીશ સા૦ અને સર્વાર્થસિદ્ધમાં જ૦ ને ઉ૦ તેત્રીશ સા૦ સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ લાભે. ચવણ તે ચ્યવીને પહેલા બીજા દેવલોકના દેવતા પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ મનુષ્ય ને તિર્યંચ ત્રીજાથી તે આઠમા દેવલોકના દેવતા બે દંડકમાં જાય તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ. નવમેથી માંડીને સર્વાર્થ સિદ્ધ સુધીના દેવતા એક દંડકમાં જાય તે મનુષ્યમાં જાય. ગઇ તે પહેલેથી માંડીને આઠમાં દેવલોકના દેવતા બે ગતિમાં જાય અને નવમેથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના એક મનુષ્યની ગતિમાં જાય આગઇ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે ગતિનો આવે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે અને નવમાથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પ્રાણ દશ જોગ ત્રણ

ઇતિ શ્રી ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક

સિદ્ધનો દ્વાર કહે છે.

સિદ્ધને શરીર નથી સિદ્ધની અરૂપી ઘન આત્મ પ્રદેશની અવઘેણા જ૦ એક હાથ ને આઠ અગુલની, મધ્યમ ચાર હાથ ને સોળ આંગળની અને ઉ૦ ત્રણુસે ત્રેવીશ ધનુષ્ય ને બત્રીશ આંગળની૦ સિદ્ધને સંઘયણ નથી. સિદ્ધને સંસ્થાન નથી સિદ્ધને કષાય નથી. સિદ્ધને સજ્ઞા નથી. સિદ્ધને લેશ્યા નથી સિદ્ધને ઈંદ્રિય નથી સિદ્ધને સમુદ્ઘાત નથી સિદ્ધ સજ્ઞી, અસંજ્ઞી નથી સિદ્ધને વેદ નથી સિદ્ધને પર્યાય નથી. સિદ્ધને સમકિત દૃષ્ટિ છે સિદ્ધને એક કેવળ દર્શન છે, સિદ્ધને એક કેવળ જ્ઞાન છે, સિદ્ધને અજ્ઞાન નથી સિદ્ધને જોગ નથી સિદ્ધને બે ઉપયોગ, તે કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન છે સિદ્ધને આહાર નથી ઉત્રવાય તે આવીને ઉપજે એક દંડકનો તે મનુષ્યનો સિદ્ધની સ્થિતિનો છેડો નથી સિદ્ધને મરણ નથી સિદ્ધને ચવવુ નથી. ગઇ તે મરીને સિદ્ધને કોઇ ગતિમાં જવુ નથી આગઈ તે સિદ્ધમાં એક મનુષ્યનો આવે, સિદ્ધને પ્રાણ નથી સિદ્ધને જોગ નથી

ઈતિ લઘુદંડકના બોલ સમાપ્ત

અથ શ્રી ગતાગતના બોલ

---

૧ પહેલી નરકે આગત ૨૫ બોલની, તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સન્નિ તિર્યંચ ને ૫ અસન્નિ તિર્યંચ, એ પચીશના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ બોલની તે કર્મભૂમિ ને ૫ સન્નિ તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૪૦ ની.

૨ બીજી નરકે આગત ૨૦ બોલની તે ઉપર ૨૫ કહ્યા તેમાંથી ૫ અસન્નિ તિર્યંચના પર્યાપ્તા વર્જ્યા. ગત ૪૦ બોલની પૂર્વવત્.

૩ ત્રીજી નરકે આગત ૧૯ બોલની તે ઉપર ૨૦ બોલ કહ્યા તેમાંથી ભુજપરનો એક બોલ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૪ ચોથી નરકે આગત ૧૮ બોલની તે ઉપર ૧૯ કહ્યા તેમાંથી ખેચરનો એક બોલ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૫ પાંચમી નરકે આગત ૧૭ બોલની તે ઉપર ૧૮ કહ્યા તેમાંથી સ્થળચરનો એક બોલ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૬ છઠ્ઠી નરકે આગત ૧૬ બોલની તે ઉપર કહ્યા તેમાંથી ઉરપરનો એક બોલ વર્જ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.

૭ સાતમી નરકે આગત ૧૬ બોલની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૧ મચ્છ જળચરના પર્યાપ્તાની સ્ત્રી વર્જી ગત ૧૦ બોલની ૫ સન્નિ તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૮ એભવન જાતના દેવતા. (૧૦ ભવનપતિ ૧૫ પરમાધામી ૧૬ વાણવ્યંતર અને ૧૦ જંભકા) મા આગત ૧૧૧ બોલની તે ૧૦૧ ક્ષેત્રના સન્નિ મનુષ્ય, ૫ સન્નિ તિર્યંચ અને ૫ અસન્નિ તિર્યંચ એ ૧૧૧ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૬ ની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સન્નિ તિર્યંચ, ૩ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ૨૩ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.

૯ જ્યોતિષી અને પહેલા દેવલોકમાં આગત ૫ બોલની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સન્નિ તિર્યંચ અને ૩૦ અકર્મભૂમિ એ ૫ ના પર્યાપ્તાની, ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

૧૦ બીજા દેવલોકમાં આગત ૪૦ ભેદની તે ઉપર ૫૦ કહ્યા તેમાથી ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવય એ ૧૦ ના પર્યાપ્તા વર્જ્યા. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત

૧૧ પહેલા કિલ્વિષીમાં આગત ૩૦ ભેદની તે ઉપર ૪૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હરિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસ એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા ગત ૪૬ની પૂર્વવત

૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી (૬ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક અને ૨ કિલ્વિષી એ ૧૭) માં આગત ૨૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજ્ઞી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની

૧૩ નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી (૪ દેવલોક ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮)મા આગત ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તાની ગત ૩૦ ભેદની તે કર્મભૂમિના પ્રયાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાની.

૧૪ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ત્રણમાં આગત ૨૪૩ ભેદની, ૧૦૧ સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૩૧ અને ૪૮ ભેદ તિર્યંચના એવં ૧૭૯ ની લટની, × ૬૪ ભેદ દેવતાના (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર, ૧૦ જંભકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક અને ૧ કિલ્વિષી) પર્યાપ્તા કુલ ૨૪૩ થયા ગત ૧૭૯ની લટની

૧૫ તેઉ અને વાયુ એ બેમાં આગત ૧૭૯ ની લટની ગત ૪૮ ભેદ તિર્યંચની

૧૬ ત્રણ વિકલેંદ્રિય (બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિય અને ચૌરેંદ્રિય)મા આગત ૧૭૯ ની લટની, ગત પણ ૧૭૯ ની લટની

૧૭ અસંજ્ઞી તિર્યંચમાં આગત ૧૭૯ની લટની ગત ૩૯૫ ભેદની તે ૫૬ અંતરદ્વીપા, ૫૧ જાતના દેવતા (ઉપર પ્રમાણે) ૧ પહેલી નરક એ ૧૦૮ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૨૧૬ અને ૧૭૯ ની લટ સર્વ મળીને ૩૯૫ ભેદ થયા.

× જ્યા લટ આવે ત્યાં આ બતાવ્યા પ્રમાણે ૧૭૯ ભેદ સમજવા.

૧૮ સન્ની તિર્યંચમાં આગત ૨૬૭ ભેદની તે ૮૧ ભેદ દેવતાના (૯૯ ભેદમાથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ ભેદ વર્જ્યાં બાકી રહ્યા તે) ૧૭૯ ની લટ અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ ૨૬૭ ની. ગત પાંચેની જુદી જુદી કહે છે. જળચરની ૫૨૭ ભેદની તે ૫૬૩ માથી નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના અઢાર જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૩૬ ભેદ વર્જ્યાં શેષ ૫૨૭ રહ્યા તે. ઉરપરની ગત ૫૨૩ ભેદની તે ૫૨૭ માથી છઠ્ઠી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૪ ભેદ વર્જ્યાં. સ્થળચરની ગત ૫૨૧ની તે ૫૨૩ માથી પાંચમી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં. ખેચરની ગત ૫૧૯ ની તે ૫૨૧ માથી ચોથી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં. ભુજપરની ગત ૫૧૭ ની તે ૫૧૯ માથી ત્રીજી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં

૧૯ સમૂર્છિમ મનુષ્યમાં આગત ૧૭૧ ભેદની તે ૧૭૯ની લટમાંથી તેઉ, વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યાં શેષ ૧૭૧ રહ્યા તે, ગત ૧૭૯ ની લટની.

૨૦ સન્ની મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે ૧૭૯ની લટમાંથી તેઉ, વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યાં. શેષ ૧૭૧ તથા ૯૯ જાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્યાપ્તા સર્વ મળી ૨૭૬ ભેદ થયા ગત ૫૬૩ ભેદની.

૨૧ અકર્મભૂમિમાં આગત ૨ ભેદની. ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સન્ની તિર્યંચ એમ ૨૦ની ગત જુદી જુદી કહે છે. ૫ દેવકુરુ અને ૫ ઉત્તરકુરુની ગત ૧૨૮ ભેદની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી ૧૬ વાણવ્યંતર ૧ જંભક, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક પહેલું બીજું અને ૧ કિલ્બિષી, એ ૬૪ જાતના દેવતાના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૨૮ ૫ હરિવાસ અને ૫ રમ્યક્વાસની ગત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ કહ્યા, તેમાંથી પહેલા કિલ્બિષીના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં. ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવયની ગત ૧૨૪ ભેદની તે પૂર્વે ૧૨૬ કહ્યા તેમાંથી બીજા દેવલોકના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં

૨૨ છપ્પન અંતરદ્વીપમાં આગત ૨૫ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સન્નીતિર્યંચ અને ૫ અસન્નીતિર્યંચ એ ૨૫ના પર્યાપ્તાની.

તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જંભકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨.

ઇતિ ચોવીશ દંડકનો ગતાગત સંપૂર્ણ

૨૩ તીર્થંકરદેવમા આગત ૩૮ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક. ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર, વિમાન અને ૩ પહેલી, બીજી, ત્રીજી નરક એમ ૩૮ ની ગત મોક્ષની

૨૪ ચક્રવર્તીમાં આગત ૮૨ ભેંની, તે ૯૯ જાતના દેવતામાથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ વર્જ્યા શેષ ૮૧ રહ્યા તે અને ૧ પહેલો નરક એમ ૮૨ ભેદની ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૫ બળદેવમા આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૬ વાસુદેવમા આગત ૩૨ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૨ નરક પહેલી અને બીજી, એમ ૩૨ ની. ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૭ કેવળીમાં આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૯૯ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્વિષી એ અઢાર વર્જ્યા, શેષ ૮૧ રહ્યા તે ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજ્ઞીતિર્યંચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થયા તે. ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમાં આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેઉ-વાઉના ૮ વર્જ્યા શેષ ૧૭૧, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૯ શ્રાવકમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છઠ્ઠી નરક વધી ગત ૪૨ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક અને ૯ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૩૦ સમદૃષ્ટિમા આગત ૩૬૩ ભેદની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉ વાઉના ૮ એ ૨૩ વર્જ્યા શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧

૧૮ સન્ની તિર્યંચમાં આગત ૨૬૭ ભેદની તે ૮૧ ભેદ દેવતાના (૯૯ ભેદમાંથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ ભેદ વર્જ્યાં. બાકી રહ્યા તે) ૧૭૯ ની લટ અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ ૨૬૭ ની. ગત પાંચેની જુદી જુદી કહે છે જળચરની ૫૨૭ ભેદની તે ૫૬૩ માંથી નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના અઢાર જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૬ ભેદ વર્જ્યાં શેષ ૫૨૭ રહ્યા તે. ઉરપરની ગત ૫૨૩ ભેદની તે ૫૨૭ માંથી છઠ્ઠી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૪ ભેદ વર્જ્યાં સ્થળચરની ગત ૫૨૧ની તે ૫૨૩ માંથી પાંચમી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં. ખેચરની ગત ૫૧૯ ની તે ૫૨૧ માંથી ચોથી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં ભુજપરની ગત ૫૧૭ ની તે ૫૧૯ માંથી ત્રીજી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં.

૧૯ સમૂર્છિમ મનુષ્યમાં આગત ૧૭૧ ભેદની તે ૧૭૯ની લટમાંથી તેઉ વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યાં શેષ ૧૭૧ રહ્યા તે, ગત ૧૭૯ ની લટની.

૨૦ સન્ની મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે ૧૭૯ની લટમાંથી તેઉ, વાઉના આઠ ભેદ વર્જ્યાં. શેષ ૧૭૧ તથા ૯૯ જાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્યાપ્તા સર્વ મળી ૨૭૬ ભેદ થયા. ગત ૫૬૩ ભેદની.

૨૧ અકર્મભૂમિમાં આગત ૨૦ ભેદની. ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સન્ની તિર્યંચ એમ ૨૦ની ગત જુદી જુદી કહે છે. ૫ દેવકુરૂ અને ૫ ઉત્તરકુરૂની ગત ૧૨૮ ભેદની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી ૧૬ વાણવ્યંતર ૧૦ જંભક, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક પહેલું બીજું અને ૧ કિલ્બિષી, એ ૬૪ જાતના દેવતાના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૨૮ ૫ હરિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસની ગત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ કહ્યા તેમાંથી પહેલા કિલ્વિષીના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં. ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવયની ગત ૧૨૪ ભેદની તે પૂર્વે ૧૨૬ કહ્યા તેમાંથી બીજા દેવલોકના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે ભેદ વર્જ્યાં

૨૨ છપ્પન અંતરદ્વીપમાં આગત ૨૫ ભેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સન્નીતિર્યંચ અને ૫ અસન્નીતિર્યંચ એ ૨૫ના પર્યાપ્તાની.

તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જંભકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨.

ઇતિ ચોવીશ દંડકની ગતાગત સંપૂર્ણ.

૨૩ તીર્થંકરદેવમા આગત ૩૮ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક. ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર, વિમાન અને ૩ પહેલી, બીજી, ત્રીજી નરક એમ ૩૮ ની ગત મોક્ષની

૨૪ ચક્રવર્તીમા આગત ૮૨ ભેની, તે ૯૯ જાતના દેવતામાથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ વર્જ્યા શેષ ૮૧ રહ્યા તે અને ૧ પહેલી નરક એમ ૮૨ ભેદની ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૫ બળદેવમાં આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ. ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક ૯ ગ્રૈવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૬ વાસુદેવમા આગત ૩૨ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૨ નરક પહેલી અને બીજી, એમ ૩૨ ની. ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૭ કેવળીમાં આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૯૯ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્વિષી એ અઢાર વર્જ્યા, શેષ ૮૧ રહ્યા તે. ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજ્ઞીતિર્યંચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થયા તે. ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમા આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેઉ-વાઉના ૮ વર્જ્યા શેષ ૧૭૧, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૯ લોકાંતિક, ૯ ગ્રૈવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૨૯ શ્રાવકમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છઠ્ઠી નરક વધી ગત ૪૨ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક અને ૯ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની

૩૦ સમદૃષ્ટિમા આગત ૩૬૩ ભેદની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉ વાઉના ૮ એ ૨૩ વર્જ્યા શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧

સન્નીમનુષ્ય, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૩૬૩ ભેદ થયા. ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા, ૯૯ ભેદમાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ વર્જ્યા ને ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સન્નીતિર્યંચ, ૬ નરક એમ ૧૦૭ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૧૪ ત્રણ વિકલેંદ્રિયના અપર્યાપ્તા અને ૫ અસન્નીતિર્યંચના અપર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા તે ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષીના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ ૩૬ ભેદ મેળવતાં ૨૫૮ ભેદની ગત પણ કેટલાક કહે છે

૩૧ મિથ્યાત્વીમાં આગત ૩૭૧ ભેદની તે પૂર્વે ૩૬૩ કહ્યા તેમાં લેઉ વાઉના ૮ ભેદ વધ્યા. ગત ૫૫૩ ભેદની તે ૫૬૩ માંથી ૫ અનુત્તર વિમાનના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા

૩૨ સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદમાં આગત ૩૭૧ ભેદની મિથ્યાત્વીની પેઠે ગત પુરુષવેદની ૫૬૩ ની, સ્ત્રીવેદની, ૫૬૧ ની સાતમી નરકના બે ભેદ વર્જ્યા.

૩૩ નપુસકવેદમાં આગત ૨૮૫ ભેદની તે ૯૯ જાતના દેવતા, ૧૭૯ ની લટ અને નારકી એમ ૨૮૫ ની ગત ૫૬૩ ભેદની.

ઇતિ ગતાગતના બોલ સંપૂર્ણ

અથ શ્રી કર્મ પ્રકૃતિના બોલ.

૧ પહેલુ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તે આંખના પાટા સમાન. ૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ તે રાજાના પોળીઆ સમાન. ૩ ત્રીજુ વેદનીય કર્મ તે મધ તથા અફીણે ખરડયા ખડગ સમાન. ૪ ચોથુ મોહનીય કર્મ તે મદિરાપાન સમાન, ૫ પાચમુ આયુષ્ય કર્મ તે હેડ સમાન ૬ છઠુ નામ કર્મ તે ચિતારા સમાન ૭ સાતમુ ગોત્ર કર્મ તે કુભારના ચાકડા સમાન ૮ આઠમુ અતરાય કર્મ તે રાજાના ભંડારી સમાન ૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મે અનત જ્ઞાન ગુણ ઢાકયો છે ૨ દર્શનાવરણીય કર્મે અનત દર્શનગુણ ઢાકયો છે, ૩ વેદનીય કર્મે અનંત અવ્યાબાધા આત્મિક સુખ રોકયું છે ૪ મોહનીય કર્મે ક્ષાયક સમકિત ગુણ રોકયો છે ૫ આયુષ કર્મે અક્ષય સ્થિતિ ગુણ રોકયો છે ૬ નામ કર્મે અમૂર્તિ ગુણ રોકયો છે ૭ ગોત્ર કર્મે અગુરુ લઘુ ગુણ રોકયો છે ૮ અતરાય કર્મે અનત આત્મિક શકિત ગુણ રોકયો છે

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાધે પહેલે બોલે નાણપડિણીયાએ તે જ્ઞાનીના ભુડા બોલે, બીજે બોલે નાણનિન્હવણયાએ તે જ્ઞાનીનો ઉપકાર ઓલવે, ત્રીજે બોલે નાણઆસાયણાએ તે જ્ઞાનીનો આશાતના કરે, ચોથે બોલે નાણઅતરાએણ તે જ્ઞાનની અંતરાય પડાવે, પાચમે બોલે નાણપઉસેણં તે જ્ઞાની ઉપર દ્વેષ કરે, છઠે બોલે નાણવિસંવાયણાજોગેણ તે જ્ઞાની સાથે ખોટા ઝગડા, વિખવાદ કરે, એ છ પ્રકારે બાધે, તે પાંચ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે, તે પાચ કયા તે કહે છે ૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય, ૪ મન પર્યવજ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલજ્ઞાનાવરણીય એ ૫ જ્ઞાન પ્રગટ થવા દીએ નહિ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે ૧ સોયાવરણે, ૨ સોયવિન્નાણાવરણે, નેત્તાવરણે ૪ નેત્તવિન્નાણાવરણે, ૫ ઘ્રાણાવરણે ૬ ઘ્રાણવિન્નાણાવરણે ૭ રસાવરણે ૮ રસવિન્નાણાવરણે, ૯ ફાસાવરણે, ૧૦ ફાસવિન્નાણાવરણે એ ૧૦ પ્રકારે ભોગવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ, જઘ૦ અતમુહૂર્તની ઉત્૦ ત્રીશ ક્રોડક્રોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

૨ બીજુ દર્શનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાધે તે કહે છે. ૧ પહેલે બોલે દસણપડિણીયાએ ૨ દસણનિન્હવણયાએ, ૩ દસણઆસાયણાએ,

સન્નીમનુષ્ય, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૩૬૩ ભેદ થયા. ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા, ૯૯ ભેદમાથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષી એ ૧૮ વર્જ્યા ને ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સન્નીતિર્યંચ, ૬ નરક એમ ૧૦૭ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૧૪ ત્રણ વિકલેંદ્રિયના અપર્યાપ્તા અને ૫ અસન્નીતિર્યંચના અપર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા તે. ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્વિષીના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ ૩૬ ભેદ ભેળવતાં ૨૫૮ ભેદની ગત પણ કેટલાક કહે છે

૩૧ મિથ્યાત્વીમાં આગત ૩૭૧ ભેદની તે પૂર્વે ૩૬૩ કહ્યા તેમાં તેઉ વાઉના ૮ ભેદ વધ્યા. ગત ૫૫૩ ભેદની તે ૫૬૩ માંથી ૫ અનુત્તર વિમાનના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૧૦ ભેદ વર્જ્યા

૩૨ સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદમાં આગત ૩૭૧ ભેદની મિથ્યાત્વીની પેઠે ગત પુરુષવેદની ૫૬૩ ની, સ્ત્રીવેદની, ૫૬૧ ની સાતમી નરકના બે ભેદ વર્જ્યા.

૩૩ નપુંસકવેદમાં આગત ૨૮૫ ભેદની તે ૯૯ જાતના દેવતા, ૧૭૯ ની લટ અને નારકી એમ ૨૮૫ ની. ગત ૫૬૩ ભેદની

ઇતિ ગતાગતના બોલ સંપૂર્ણ

ઘાત સમકિતની કરે ૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ તે તળાવના ખોટ (સુકેલ ભાગમાં તડ) સમાન, ૨ અપ્રત્યાખ્યાની માન તે હાડકાના સ્તંભ સમાન, ૩ અપ્રત્યાખ્યાની માયા તે ઘેટાના શૃંગ સમાન, ૪ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ તે નગરની ખારના કર્દમ સમાન. એ ચારે ગતિ તિર્યંચની કરે, સ્થિતિ વરસ એકની કરે, ઘાત દેશવ્રતની કરે ૮ ૧ પચ્ચક્ખાણાવરણીય ક્રોધ તે વેળુની લીંટી સમાન, ૨ પચ્ચક્ખાણાવરણીય માન તે લાકડાના સ્તભ સમાન, ૩ પચ્ચક્ખાણાવરણીય માયા તે ગોમૂત્રિકા સમાન, ૪ પચ્ચક્ખાણાવરણીય લોભ તે ગાડાના ખંજન સમાન એ ચારે ગતિ મનુષ્યની કરે, સ્થિતિ ચાર માસની કરે, ઘાત સર્વ વ્રતની કરે. ૧૨. ૧ સજવલનો ક્રોધ તે પાણીની લીટી સમાન, ૨ સજવલનુ માન તે નેતરના સ્તભ સમાન, ૩ સજવલની માયા તે વાંસની છોઈ સમાન, ૪ સંજવલનો લોભ તે પતંગ તથા હરિદ્રાના રંગ સમાન, એ ચારે ગતિ દેવતાની કરે, સ્થિતિ પદર દિનની કરે, ઘાત કેવળજ્ઞાનની કરે ૧૬ એ સોળ કષાય હવે ૯ નોકષાય કહે છે ૧૭ હાસ્ય ૧૮ રતિ. ૧૯ અરતિ. ૨૦ ભય. ૨૧ શોક ૨૨ દુર્ગંછા. ૨૩ સ્ત્રીવેદ ૨૪ પુરુષવેદ ૨૫ નપુસકવેદ, એ ચારિત્ર મોહનીયની, ૨૫ પ્રકૃતિ. હવે દંસણ મોહનીયની ૩ પ્રકૃતિ કહે છે, ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમામિથ્યાત્વ મોહનીય, એવ સર્વ મળી ૨૮ પ્રકૃતિ તેની સ્થિતિ જઘ. અતર્મુહૂર્તની ઉત. મિથ્યાત્વ આશ્રી ૭૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાલ ૭ હજાર વર્ષનો.

૫ પાચમું આયુષ્ય કર્મ સોળ પ્રકારે બાંધે, તેમાં નારકીનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે બાંધે, તે ૧ મહાઆરભિયાએ, મહાપરિગ્ગહિયાએ, ૩ કુણિમ + આહારેણુ, ૪ પચિંદિયવહેણ તિર્યચનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ માઈલયાએ, ૨ નિયડિલયાએ, ૩ અલિયવયણેણુ, ૪ કુડતોલે કુડમાણે મનુષ્યનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ પગઇભદ્દિયાએ, ૨ પગઈવિણયાએ, ૩ સાણુક્કોસયાએ, ૪ અમચ્છરિયાએ, દેવતાનુ આયુષ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ સરાગસજમેણુ, ૨ સજમાસજમેણુ, ૩ બાલતવોકમ્મેણુ, ૪ અકામનિર્જરાએ, એ સોળ પ્રકારે બાંધે, તે ૪ પ્રકારે ભોગવે, નારકી અને દેવતાનુ આયુષ જઘ૦ ૧૦ હજાર વર્ષને અંતર્મુહૂર્ત અધિકનુ ઉત૦ ૩૩ સાગર તે પૂર્વક્રોડિનો ત્રીજો ભાગ અધિક

+ કુણિમ-માસ

૪ કસણુઅતરાએણં, ૫ કસણુપઉસેણં, ૬ કસણુવિસંવાયણાજોગેણં એ ૭ પ્રકારે બાંધે, તે ૯ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે ૧ ચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૨ અચક્ષુદર્શનાવરણીય ૩ અવધિદર્શનાવરણીય. ૪ કેવળદર્શનાવરણીય, ૫ નિદ્રા, ૬ નિદ્રાનિદ્રા, ૭ પ્રચલા, ૮ પ્રચલાપ્રચલા. ૯ થીણદ્ધિનિદ્રા. ૯ પ્રકારે ભોગવે. દર્શનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ જઘ૦ અંતર્મુહૂર્તની ઉત્૦ ૩૦ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

૩ ત્રીજું વેદનીય કર્મ તેના બે ભેદ ૧ સાતા વેદનીય, ૨ અસાતા વેદનીય તેમા સાતા વેદનીય કર્મ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પાણાણુકંપયાએ ૨ ભુયાણુકંપયાએ ૩ જીવાણુકંપયાએ ૪ સત્તાણુકંપયાએ, ૫ બહુણં પાણાણં ભુયાણં જીવાણં સત્તાણં અદુખણયાએ, ૬ અસોયણયાએ, ૭ અઝુરણયાએ ૮ અટિપ્પણયાએ ૯ અપીટ્ટણયાએ ૧૦ અપરિયાવણયાએ, એ ૧૦ પ્રકારે બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ મણુણાસદા, ૨ મણુણારૂવા, ૩ મણુણાગંધા, ૪ મણુણારસા ૫ મણુણાફાસા, ૬ મણસુહયા, ૭ વયસુહયા ૮ કાયસુહયા એ ૮ તેની સ્થિતિ જઘ૦ ૨ સમયની ઉત્૦ ૧૫ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધાકાળ દોઢ હજાર વર્ષનો આસાતાવેદનીય ૧૨ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પરદુખણયાએ, ૨ પરસોયણયાએ ૩ પરઝુરણયાએ, ૪ પરટિપ્પણયાએ ૫ પરપિટ્ટણયએ ૬ પરપરિયાવણયાએ ૭ બહુણં પાણાણં ભુયાણં જીવાણં સત્તાણં દુખણયાએ ૮ સોયણયાએ, ૯ ઝુરણયાએ ૧૦ ટિપ્પણયાએ, ૧૧ પિટ્ટણયાએ ૧૨ પરિયાવણયાએ, એ ૧૨ પ્રકારે બાંધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ અમણુણાસદા, ૨ અમણુણારૂવા, ૩ અમણુણાગંધા, ૪ અમણુણારસા ૫ અમણુણાફાસા, ૬ મણદુહયા ૭ વયદુહયા, કાયદુહયા તેની સ્થિતિ જઘ એક સાગરના સાત ભાગ કરીએ એવા ૩ ભાગ એક પલ્યને અસંખ્યાતમે ભાગ ઉણાની, ઉત્૦ ત્રીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની એનો અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વરસનો.

૪ ચોથું મોહનીય કર્મ ૭ પ્રકારે બાંધે ૧ તિવ્વકોહે ૨ તિવ્વમાણે, ૩ તિવ્વમાયાએ, ૪ તિવ્વલોહે, ૫ તિવ્વદંસણમોહણિજ્જે, ૬ તિવ્વચરિત્તમોહણિજ્જે એ પ્રકારે બાંધે તે ૨૮ પ્રકારે ભોગવે. ૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ તે પર્વતની રાઇ (ફાટ) સમાન, ૨ અનંતાનુબંધી માન તે પથ્થરના સ્તંભ સમાન, ૩ અનંતાનુબંધી માયા તે વાંસની મોડ સમાન ૪ અનંતાનુબંધી લોભ તે કિરમજના રંગ સમાન. એ ચારે ગતિ નરકની કરે, સ્થિતિ જાવજીવની કરે,

૫૮ ચોપડયો ફરસ, ૫૯ લૂખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિર્યંચાનુપૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી, ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫ અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ થઇ, ૬૬ પરાઘાતનામ ૬૭ ઉસ્વાસનામ, ૬૮ અગુરુલઘુનામ, ૬૯ આતાપનામ, ૭૦ ઉદ્યોતનામ, ૭૧ ઉપઘાતનામ, ૭૨ તીર્થંકરનામ, ૭૩ નિર્માણનામ, ૭૪ ત્રસનામ, ૭૫ બાદરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ, ૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદેયનામ, ૮૩ જશોકીર્તિનામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણનામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦ દુર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુઃસ્વરનામ, ૯૨ અનાદેયનામ, ૯૩ અજશોકીર્તિનામ, એ ૯૩ પ્રકૃતિ થઈ તેમાં ૧૦ બંધનની અધિક ભેળવતા ૧૦૩ પ્રકૃતિ પણ ગ્રંથવાળા કહે છે, અથવા નામકર્મની ૪૨ પણ ખરી. ૧ ગતિ, ૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અંગોપાંગ, ૫ બંધન, ૬ સંઘાતન, ૭ વર્ણ, ૮ ગંધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સંઘયણ, ૧૨ સંઠાણ, ૧૩ અનુપૂર્વી, ૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮ ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં ૪૨ થઇ તથા વિસ્તારે ચૌદની ૬૫ તથા પ્રત્યેક પ્રકૃત્તિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં વિસ્તારે ૯૦ પ્રકૃતિ થઈ, નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની ઉત૦ વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૨ હજાર વરસનો

૭ હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ ૧ ઊંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર, તેમા ઊંચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે, ૧ જાઇઅમદેણુ, ૨ કુલઅમદેણું, ૩ બળ અમદેણુ, ૪ રૂવઅમદેણુ, ૫ તવઅમદેણુ, ૬ સુયઅમદેણું, ૭ લાભઅમદેણુ, ૮ ઇસ્સરિયઅમદેણું, એ આઠ મદ અણુકરવે કરી ઊંચગોત્ર બાંધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ જાઇ વીસીઠીઆ, ૨ કુલવીસીઠીઆ, ૩ બળવીસીઠીઆ, ૪ રૂવવીસીઠીઆ, ૫ તપવીસીઠીઆ, ૬ સુયવીસીઠીઆ, ૭ લાભવીસીઠીઆ, ૮ ઇસ્સરિયવીસીઠીયા, એ આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ હવે નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે તે ૧ જાઇમએણુ, ૨ કુલમએણુ, જાવ ઇસ્સરિયમએણુ, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મદ કરી નીચગોત્ર બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે જાઇવીહીણયાથી જાવ ઇસ્સરિયમીહીણયા સુધી ઉપર કહ્યા તે ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘ૦ ૮ મુહૂર્તની ઉત૦ વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ બે હજાર વર્ષનો

૮ આઠમુ અંતરાયકર્મ, પાંચ પ્રકારે બાંધે ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ અંતરાય

મનુષ્ય અને તિર્યંચનું આયુષ્ય જઘ૦ અંતર્મુહૂર્ત ઉત્ક૦ ૩ પલ્ય ને પૂર્વક્રોડનો ત્રીજો ભાગ અધિક.

૬ છઠ્ઠું નામ કર્મ તેના બે ભેદ. ૧ શુભનામ ૨ અશુભનામ શુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયઉજુયાએ, ૨ ભાસઉજુયાએ ૩ ભાઉજુયાએ, ૪ અવિસંવાયણાજોગેણં તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ ઇટ્ઠાસદ્દા ૨ ઇટ્ઠારૂવા ૩ ઇટ્ઠાગંધા ૪ ઇટ્ઠારસા ૫ ઇટ્ઠાફાસા ૬ ઇટ્ઠાગઇ ૭ ઇટ્ઠાઠિઇ ૮ ઇટ્ઠાલાવણ્ણે, ૯ ઇટ્ઠાજસોકિત્તી ૧૦ ઇટ્ઠાઉટ્ઠાણ કમ્મબલવિરિય પુરિસાકાર પરક્કમે, ૧૧ ઇટ્ઠસરયા, * ૧૨ કંતસરયા ૧૩ પિયસરયા, ૧૪ મણુણ્ણસરયા. એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે. અશુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયઅણુજ્જુયાએ ૨ ભાસાણુજ્જુયાએ; ૩ ભાવાણુજ્જુયાએ ૪ વિસંવાયણાજોગેણં તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે ૧ અણિટ્ઠાસદ્દા ૨ અણિટ્ઠારૂવા ૩ અણિટ્ઠાગંધા ૪ અણિટ્ઠારસા, ૫ અણિટ્ઠાફાસા, ૬ અણિટ્ઠાગઇ ૭ અણિટ્ઠાઠિઇ ૮ અણિટ્ઠાલાવણ્ણે ૯ અણિટ્ઠાજસોકિત્તી ૧૦ અણિટ્ઠાઉટ્ઠાણ કમ્મબલ વીરિયપુરિસાકાર પરક્કમે, ૧૧ હિણસરયા ૧૨ દિણસરયા, ૧૩ અણિટ્ઠસરયા, ૧૪ અકંતસરયા, એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, હવે નામ કર્મની ૯૩ પ્રકૃતિ કહે છે ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્યંચગતિ ૩ મનુષ્યગતિ, ૪ દેવગતિ, ૫ એકેંદ્રિય જાતિ, ૬ બેઇંદ્રિય જાતિ, ૭ તેઇંદ્રિય જાતિ, ૮ ચૌરેંદ્રિય જાતિ ૯ પંચેંદ્રિય જાતિ, ૧[૦] ઉદારિકશરીર ૧૧ વૈક્રિય શરીર ૧૨ આહારક શરીર, ૧૩ તેજસ શરીર, ૧૪ કારમણ શરીર ૧૫ ઉદારિક અંગોપાંગ, ૧૬ વૈક્રિયઅંગોપાંગ, ૧૭ આહારકઅંગોપાંગ, ૧૮ ઉદારિકબંધન ૧૯ વૈક્રિયબંધન, ૨૦ આહારકબંધન, ૨૧ તેજસ બંધન, ૨૨ કારમણબંધન ૨૩ ઉદારિકસંઘાતન, ૨૪ વૈક્રિયસંઘાતન, ૨૫ આહારક સંઘાતન ૨૬ તેજસ સંઘાતન ૨૭ કારમણસંઘાતન, ૨૮ વજ્રઋષભનારાચસંઘયણ ૨૯ ઋષભનારાચસંઘયણ, ૩૦ નારાચ સંઘયણ ૩૧ અર્ધનારાચસંઘયણ ૩૨ કિલિકાસંઘયણ ૩૩ છેવટ્ઠસંઘયણ, ૩૪ સમચઉરંસસંઠાણ, ૩૫ નિગ્રોધપરીમંડલ સંઠાણ, ૩૬ સાદિસંઠાણ, ૩૭ વામનસંઠાણ, ૩૮ કુબ્જસંઠાણ, ૩૯ હુંડસંઠાણ ૪૦ કાળોવર્ણ, ૪૧ લીલોવર્ણ, ૪૨ રાતોવર્ણ ૪૩ પીળોવર્ણ ૪૪ ધોળોવર્ણ, ૪૫ સુરભિગંધ ૪૬ દુરભિગંધ ૪૭ તીખોરસ ૪૮ કડવોરસ ૪૯ કસાયેલોરસ ૫૦ ખાટોરસ ૫૧ મીઠોરસ ૫૨ ખરખરો સ્પર્શ (કર્કશ) ૫૩ સુંવાળો [illegible] ૫૪ ભારે સ્પર્શ, ૫૫ હળવો સ્પર્શ, ૫૬ ટાઢો સ્પર્શ ૫૭ ઊનો સ્પર્શ,

* [illegible] × [illegible]

૫૮ ચોપડયો ફરસ, ૫૯ લૂખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિર્યંચાનુપૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી, ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫ અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ થઇ, ૬૬ પરાઘાતનામ ૬૭ ઉસ્વાસનામ, ૬૮ અગુરુલઘુનામ, ૬૯ આતાપનામ, ૭૦ ઉદ્યોતનામ, ૭૧ ઉપઘાતનામ, ૭૨ તીર્થંકરનામ, ૭૩ નિર્માણનામ, ૭૪ ત્રસનામ, ૭૫ બાદરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ, ૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદેયનામ, ૮૩ જશોકીર્તિનામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણનામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦ દુર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુઃસ્વરનામ, ૯૨ અનાદેયનામ, ૯૩ અજશોકીર્તિનામ, એ ૯૩ પ્રકૃતિ થઈ તેમા ૧૦ બંધનની અધિક ભેળવતા ૧૦૩ પ્રકૃતિ પણ ગ્રંથવાળા કહે છે, અથવા નામકર્મની ૪૨ પણ ખરી. ૧ ગતિ, ૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અંગોપાંગ, ૫ બંધન, ૬ સંઘાતન, ૭ વર્ણ, ૮ ગંધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સંઘયણ, ૧૨ સંઠાણ, ૧૩ અનુપૂર્વી, ૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮ ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં ૪૨ થઇ તથા વિસ્તારે ચૌદની ૬૫ તથા પ્રત્યેક પ્રકૃત્તિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં વિસ્તારે ૯૦ પ્રકૃતિ થઈ, નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની ઉત૦ વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૨ હજાર વરસનો

૭ હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ ૧ ઊંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર, તેમા ઊંચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે, ૧ જાઇઅમદેણુ, ૨ કુલઅમદેણું, ૩ બળઅમદેણુ, ૪ રૂવઅમદેણુ, ૫ તવઅમદેણું, ૬ સુયઅમદેણુ, ૭ લાભઅમદેણું, ૮ ઇસ્સરિયઅમદેણુ, એ આઠ મદ અણકરવે કરી ઊંચગોત્ર બાંધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ જાઇ વીસીઠીઆ, ૨ કુલવીસીઠીઆ, ૩ બળવીસીઠીઆ, ૪ રૂવવીસીઠીઆ, ૫ તપવીસીઠીઆ, ૬ સુયવીસીઠીઆ, ૭ લાભવીસીઠીઆ, ૮ ઇસ્સરિયવીસીઠીયા, એ આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ હવે નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે તે ૧ જાઈમએણુ, ૨ કુલમએણુ, જાવ ઇસ્સરિયમએણુ, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મદ કરી નીચગોત્ર બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે જાઇવીહીણયાથી જાવ ઇસ્સરિયવીહીણયા સુધી ઉપર કહ્યા તે ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘ૦ ૮ મુહૂર્તની ઉ૦ વીશ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ બે હજાર વર્ષનો

૮ આઠમું અંતરાયકર્મ, પાચ પ્રકારે બાધે ૧ દાનાતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાતરાય, ૫ વીર્યાતરાય, એ પાચ અંતરાય

પાડવે કરી અંતરાયકર્મ બાંધે તે પાંચ પ્રકારે ભોગવે. ૧ દાનાંતરાય ૨ લાભાંતરાય ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ પામે નહિ. એ અંતરાયકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉ૦ ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૩ હજાર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાંધ્યાની ૮૫ પ્રકૃતિ ૯ જ્ઞાનાવરણીયની ૯ દર્શનાવરણીયની ૨૨ વેદનીયની ૬ મોહનીયની ૧૬ આયુષની ૮ નામની, ૧૬ ગોત્રની ૫ અંતરાયની, એવ સવ મળી ૮૫ પ્રકૃતિ બાંધ્યાની જાણવી અને ભોગવ્યાની ૯૩ પ્રકૃતિ. તે ૧૦ જ્ઞાનાવરણીયની ૯ દર્શનાવરણીયની, ૧૬ વેદનીયની, ૫ મોહનીયની તે ૧ સમ્મત્તવેયણિજ્જે, ૨ મિચ્છત્તવેયણિજ્જે ૩ સમ્મામિચ્છત્તવેયણિજ્જે, ૪ કસાયવેયણિજ્જે, ૫ નોકસાય વેયણિજ્જે, એ ૫, આયુષની ૪ નામની ૨૮, ગોત્રની ૧૬ અંતરાયની ૫, એ સવ મળી ૯૩ પ્રકૃતિ ભોગવ્યાની જાણવી. અથવા ૧૪૮ પ્રકારે પણ ભોગવે જ્ઞાનાવરણીયની ૫ દર્શનાવરણીયની ૯, વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨૮, આયુષની ૪ નામકર્મની ૯૩ ગોત્રકર્મની ૨ અંતરાયની ૫, એવ સર્વ મળીને ૧૪૮ પ્રકૃતિ જાણવી. તથા બંધન નામ કર્મની ૧૦ પ્રકૃતિ ગ્રંથાંતરે કહી છે તે મેળવતા ૧૫૮ પ્રકૃતિ પણ થાય અથવા મૂળ પ્રકૃતિ ૮ તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૩૧. જ્ઞાનાવરણીયની ૫. દર્શનાવરણીયની ૯ વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨ આયુષની ૪ નામની ૨ ગોત્રની ૨, અંતરાયની ૫, એવ ૩૧ પ્રકૃતિ થાય તેનો વિસ્તાર ૧૪૮ કર્મ પ્રકૃતિ જાણવી. એ બોલ સિદ્ધાંત પ્રમાણે છે.

ઇતિ કર્મપ્રકૃતિના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ગુણસ્થાનદ્વાર.

[अनुष्टुपवृत्त]

नाम १ लखणगुण २ ठिइ ३ ।
किरिआ ४ सत्ता ५ बंध ६ वेदेय ७ ॥
उदय ८ उदिरणा ९ चैव ॥
निज्जरा १० भाव ११ कारणा १२ ॥१॥
परिषह १३ मग्ग १४ आयाय १५ ।
जीवाय भेदे १६ जोग १७ उविओग १८ ॥
लेस्सा १९ चरण २० सम्मत्तम् २१ ।
अप्पावहुच्च २२ गुणठाणेहि ॥ २ ॥

એ બે ગાથામાં ૨૨ દ્વાર કહ્યા

પહેલો નામદ્વાર કહે છે.

પહેલુ મિથ્યાત્વ ગુણઠાણું, બીજું સાસ્વાદાન ગુ૦, ત્રીજુ સમામિચ્છત ગુ૦, ચોથુ અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુ૦, પાચમુ દેશવિરતિ ગુ૦ છઠુ પ્રમત્તસજતિ ગુ૦ સાતમુ અપ્રમત્તસજતિ ગુ૦, આઠમુ નિયટ્ટિબાદર ગુ૦, નવમુ અનિયટ્ટિબાદર ગુ૦ દશમુ સૂક્ષ્મસપરાય ગુ૦ અગીઆરમું ઉપશાતમોહ ગુ૦ બારમુ ક્ષીણમોહ ગુ૦, તેરમુ સજોગી કેવળી ગુ૦ ચૌદમુ અજોગી કેવળી ગુણઠાણુ

બીજો લક્ષણ ગુણદ્વાર કહે છે.

પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણઠાણાના લક્ષણ કહે છે શ્રી વીતરાગની વાણીથી ઓછું, અધિક વિપરીત, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ. ઓછી પરૂપણા તે કોને કહીએ, જેમ કોઇ કહે જે જીવ અંગુઠા માત્ર છે, તદુલ માત્ર છે, શામા માત્ર છે, દીપક માત્ર છે તેહને ઓછી પરૂપણા કહીએ બીજી અધિક પરૂપણા તે કોને કહીએ ? એક જીવ સર્વ લોક બ્રહ્માંડ માત્રમા વ્યાપી રહ્યો છે તેહને અધિક પરૂપણા કહીએ ત્રીજી વિપરીત પરૂપણા તે કોને કહીએ ?

પાઠવે કરી અંતરાયકર્મ બાપિ તે પાંચ પ્રકારે સોનવે. ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ પામે નહિ. એ અંતરાયકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્ન૦ ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની અબાધા કાળ ૩ હજાર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાંધ્યાની ૮૫ પ્રકૃતિ ૬ જ્ઞાનાવરણીયની ૬ દર્શનાવરણીયની ૨૨ વેદનીયની ૬ મોહનીયની, ૧૬ આયુષની ૮ નામની, ૧૬ ગોત્રની ૫ અંતરાયની, એવ સર્વ મળી ૮૫ પ્રકૃતિ બાંધ્યાની જાણવી અને ભોગવ્યાની ૬૩ પ્રકૃતિ. તે ૧૦ જ્ઞાનાવરણીયની ૯ દર્શનાવરણીયની, ૧૬ વેદનીયની, ૫ મોહનીયની, તે ૧ સમ્મત્તવેયણિજ્જે, ૧ મિચ્છત્તવેયણિજ્જે ૩ સમ્માભિચ્છત્તવેયણિજ્જે, ૪ કસાયવેયણિજ્જે, ૫ નોકસાય વેયણિજ્જે, એ ૫, આયુષની ૪ નામની ૨૮, ગોત્રની ૧૬ અંતરાયની ૫, એ સવ મળી ૬૩ પ્રકૃતિ ભોગવ્યાની જાણવી. અથવા ૧૪૮ પ્રકારે પણ ભોગવે જ્ઞાનાવરણીયની ૫, દર્શનાવરણીયની ૯, વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨૮, આયુષની ૪ નામકર્મની ૯૩ ગોત્રકર્મની ૨, અંતરાયની ૫, એવ સવ મળીને ૧૪૮ પ્રકૃતિ જાણવી. તથા બંધન નામ કર્મની ૧૦ પ્રકૃતિ પ્રકારાંતરે કહી છે તે મેળવતા ૧૫૮ પ્રકૃતિ પણ થાય અથવા મૂળ પ્રકૃતિ ૮ તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૩૧. જ્ઞાનાવરણીયની ૫. દર્શનાવરણીયની ૯ વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨ આયુષની ૪ નામની ૨ ગોત્રની ૨, અંતરાયની ૫ એવ ૩૧ પ્રકૃતિ થાય તેનો વિસ્તાર ૧૪૮ કર્મ પ્રકૃતિ જાણવી. એ બોલ સિદ્ધાંત પ્રમાણે છે

ઇતિ કર્મ પ્રકૃતિના બોલ સમાપ્ત.

હું પણ આવું છુ એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાળો વાંદવાને પગ ઉપાડયો, એટલામા બીજો મહા મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો, તેણે પૂછ્યું કે શા ભણી જાઓ છો ? મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે છે, સાધુ મહાપુરુષને વાદવા જઇએ છીએ. ત્યારે મહામિથ્યાત્વી કહે છે, એહને વાંદે શું થાય ? એ તો મેલા, ઘેલા છે એમ કહીને ભોળવી નાખ્યો, એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે પૂછ્યું, સ્વામી ! વાદવા પગ ઉપાડયો તેહને શું ગુણ નીપજ્યો ? જ્ઞાની ગુરુ કહે છે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઊલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો પણ પગ ભરવા સમર્થ નહીં, તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વન્દણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દડકમા ભમીને પણ દેશે ઊણુ અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સસારનો પાર પામશે

ચોથુ અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુણઠાણુ તેનુ શુ લક્ષણ ? ૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે ૧ અનતાનુબધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૭ મિશ્ર મોહનીય એ ૭ પ્રકૃતિ કઈક ઉદય આવે તેહને ક્ષય કરે અને સત્તામા દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ તે સમ્યક્ત્વ અસખ્યાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઢાંકે તેને ઉપશમસમકિત કહીએ તે સમકિત પાચવાર આવે, અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ક્ષય કરે તેને ક્ષાયિક સમકિત કહીએ તે સમ્યક્ત્વ ૧ વાર આવે. ચોથે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારશીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગોતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવત કહે, હે ગૌતમ ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો જઘન્ય ત્રીજે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પદર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વાર આવે. એક સમયની સ્થિતિ છે પૂર્વ જો આયુષ્યનો બધ પડયો ન હોય તો ૭ બોલમા બંધ પાડે નહિ ૧ નરકનુ આયુષ્ય, ૨ ભવનપતિનુ આયુષ્ય, ૩ તિર્યંચનુ આયુષ્ય, ૪ વાણવ્યતરનુ આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિષીનુ આયુષ્ય, ૬ સ્ત્રી વેદ, ૭ નપુંસક વેદ, એ સાત બોલમા આયુષ્યનો બધ પાડે નહિ, તે જીવ, ૮ આચાર, સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સંઘની વત્સલતા

કોઈ કહે જે પાંચ ભૂત પૈકી આત્મા ઉપજ્યો છે અને એહને વિનાશે જીવ વીણશે છે તે જડ છે, તે થકી ચૈતન્ય ઉપજે, વીણશે એમ કહે તેહને વિપરીત પરૂપણા કહીએ. એમ નવ પદાર્થનું વિપરીતપણું સરદહે, પરૂપે ફરસે તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ પણ જૈન માર્ગે આત્મા અકૃત્રિમ, અખંડ, અવિનાશી, નિત્ય છે શરીર માત્ર વ્યાપક છે તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી વંદણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું જે જીવરૂપ કહી તે કર્મરૂપ જેણીએ કરી ૪ ગતિ ૨૪ દંડક ૮૪ લાખ જીવાજોનીમાં વારંવાર પરિભ્રમણ કરે પણ સંસારનો પાર પામે નહિ.

બીજા ગુણઠાણાનાં લક્ષણ કહે છે જેમ કોઈ પુરુષ ખીરખાંડનું ભોજન જમ્યો પછી વમન કર્યું ત્યારે કોઈક પુરુષે પૂછ્યું, ભાઈ ! કંઈ સ્વાદ રહ્યો ? એણે કહે જે થોડો સ્વાદ રહ્યો તે સમાન સમકિત રહ્યું અને વમ્યો તેટલું સમકિત ગયું ૧ બીજું દૃષ્ટાંત કહે છે. જેમ ઘંટાનો નાદ પહેલો મહોટો ગંભીર પછી રણકો રહી ગયો. મહોટો ગંભીર સમાન સમકિત ગયું અને રણકો રહી ગયો તેટલું સાસ્વાદન. ૨ ત્રીજું દૃષ્ટાંત આંબાનું જીવરૂપ આંબો તેના પરિણામરૂપ ડાળથી સમકિતરૂપ ફળ મોહરૂપ વાયરે કરી તૂટ્યું મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ આવી પડ્યું નથી વચમાં છે ત્યાં સુધી સાસ્વાદન કહીએ અને ધરતીએ આવી પડ્યું ત્યારે મિથ્યાત્વ. તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંત કહે કૃષ્ણપક્ષી હતો તે શુકલપક્ષી થયો અર્ધ પુદ્ગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો જેમ કોઈ પુરુષને માથે લાખ ક્રોડ દેણું હતું તે પરદેશ જઈને કમાઈ આવ્યો. દેણું દેતાં એક અધેલીનું દેણું રહ્યું તેનું વ્યાજ થયું અર્ધ પુદ્ગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો. સાસ્વાદન સમકિત પાંચવાર આવે.

ત્રીજા ગુણઠાણાના લક્ષણ કહે છે ત્રીજું મિશ્રગુણઠાણું તે બે વસ્તુ મળીને મિશ્ર શીખંડને દૃષ્ટાંતે. જેમ શીખંડ ખાટો ને મીઠો તેમ મીઠાશ સમાન સમકિત ને ખટાશ સમાન મિથ્યાત્વ ત જિન માર્ગ પણ રૂડો જાણે તથા અન્ય માર્ગ પણ રૂડો જાણે જેમકે નગર બહાર સાધુ મહાપુરુષ પધાર્યા છે તેહને શ્રાવક વાંદવા જાય છે એવામાં મિશ્રદૃષ્ટિવાળો મિત્ર મળ્યો તેણે પૂછ્યું, ક્યાં જાઓ છો ? શ્રાવક કહે, સાધુ મહાપુરુષને વાંદવા જઈએ છીએ. એટલે મિશ્રદૃષ્ટિવાળો કહે, એહને વાંદે શું થાય ? શ્રાવક કહે જે મહા લાભ થાય તેથી ત કહે.

હુ પણ આવુ છુ એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણાવાળે વાંદવાને પગ ઉપાડયો, એટલામા બીજો મહા મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો, તેણે પૂછયું કે શા ભણી જાઓ છો ? મિશ્રગુણઠાણાવાળો કહે છે, સાધુ મહાપુરુષને વાંદવા જઇએ છીએ. ત્યારે મહામિથ્યાત્વી કહે છે, એહને વાંદે શું થાય ? એ તો મેલા, ઘેલા છે એમ કહીને ભોળવી નાખ્યો, એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવકે પૂછયું, સ્વામી ! વાંદવા પગ ઉપાડયો તેહને શું ગુણ નીપજ્યો ? જ્ઞાની ગુરુ કહે છે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઉલટો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો પણ પગ ભરવા સમર્થ નહીં, તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી વંદણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દંડકમા ભમીને પણ દેશે ઉણુ અર્દ્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સંસારનો પાર પામશે

ચોથુ અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુણઠાણુ તેનુ શુ લક્ષણ ? ૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે ૧ અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૭ મિશ્ર મોહનીય એ ૭ પ્રકૃતિ કંઈક ઉદય આવે તેહને ક્ષય કરે અને સત્તામાં દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને ક્ષયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ તે સમ્યક્ત્વ અસંખ્યાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઢાંકે તેને ઉપશમસમકિત કહીએ તે સમકિત પાંચવાર આવે, અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ક્ષય કરે તેને ક્ષાયિક સમકિત કહીએ તે સમ્યક્ત્વ ૧ વાર આવે ચોથે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારશીઆદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગોતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંત કહે, હે ગૌતમ ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપણે શુદ્ધ પ્રવર્તતો જઘન્ય ત્રીજે મોક્ષ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પંદર ભવે મોક્ષ જાય, વેદક સમકિત એક વારે આવે. એક સમયની સ્થિતિ છે પૂર્વે જો આયુષ્યનો બંધ પડયો ન હોય તો ૭ બોલમા બંધ પાડે નહિ ૧ નરકનુ આયુષ્ય, ૨ ભવનપતિનુ આયુષ્ય, ૩ તિર્યંચનુ આયુષ્ય, ૪ વાણુવ્યંતરનુ આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિષીનુ આયુષ્ય, ૬ સ્ત્રી વેદ, ૭ નપુંસક વેદ, એ સાત બોલમા આયુષ્યનો બંધ પાડે નહિ, તે જીવ, ૮ આચાર, સમકિતના આરાધી ચતુર્વિધ સંઘની વત્સલતા

પરમહર્ષ અને ભક્તિભર કરતો થકો જઘન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે ઉ૦ બારમે દેવલોકે ઉપજે ૫ નવકાની સાખે, પૂર્વ કર્મને ઉદયે કરીને વ્રત પચ્ચક્ખાણ કરી ન શકે, પણ અનેક વરસની સમકિત પાસકની પ્રવચનનો પાળક કહીએ, શ્રુતસુત સ્થાપે શ્રાવક કહ્યા છે તે માટે દર્શન શ્રાવકને અવિરય સમદ્રષ્ટિ કહીએ.

પંચમુ દેશવિરતિ ગુણઠાણુ તેનું શુ લક્ષણ? અહી ચોથા ગુણસ્થાનની રીતે ૭ પ્રકૃતિ (દર્શક સપ્તક)નો ક્ષય કે ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ હોય અને અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચારનો ક્ષયોપશમ હોય પાચમે ગુણઠાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી, કાળથી ભાવથી નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ જાણે સરદહે પ્રરૂપે શક્તિ પ્રમાણે સ્પર્શે એક પચ્ચક્ખાણથી માંડીને ૧૨ વ્રત, ૧૨ શ્રાવકની પડિમા આદરે યાવત સલેખણા સુધી અનશન કરી આરાધે, તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? ત્યારે શ્રી ભગવતે કહ્યુ જ૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. ઉ૦ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય જ પહેલે દેવલોકે ઉપજે ઉ૦ ૧૨મે દેવલોકે ઉપજે તે સાધુના વ્રતની અપેક્ષાએ દેશવિરતિ કહીએ, પણ પરિણામથી અવ્રતની ક્રિયા ઉતરી ગઈ છે. અલ્પઇચ્છા અલ્પઆરંભ અલ્પપરિગ્રહી સુશીલ સુવ્રતી ધર્મિષ્ઠ, ધર્મવ્રતી કલ્પઉગ્રવિહારી મહાસંવેગવિહારી ઉદાસી, વૈરાગ્યવંત, એકાંતઆર્ય સમ્યક્માર્ગી સુસાધુ, સુપાત્ર ઉત્તમ ક્રિયાવાદી, આસ્તિક આરાધક જૈનમાર્ગપ્રભાવક, અરિહંતના શિષ્ય વર્ણવ્યા છે, ગીતાર્થ જાણે ૭ સિદ્ધાંતની શાખ છે શ્રાવકપણુ એક ભવમાં પ્રત્યેક હજારવાર આવે.

છઠ્ઠુ પ્રમત્ત સજતિ ગુણઠાણુ તેનું શુ લક્ષણ? અહી દર્શન સપ્તકનો ક્ષય ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ કરે અને પ્રત્યાખ્યાની તથા અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ માન માયા અને લોભ એ આઠ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભાવન કહ્યુ – તે જીવ દ્રવ્યથી ક્ષેત્રથી કાળથી ભાવથી જીવાદિક નવ પદાર્થને તથા નોકારસી આદિ છમાસી તપ જાણે સરદહે પરૂપે ફરસે. સાધુપણુ એક ભવમાં નવસેવાર આવે તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય આરાધક જીવ જઘ૦ પહેલે દેવલોકે ઉપજે ઉત અનુત્તર વિમાને ઉપજે ૧૭ ભેદે સજમ નિર્મળ પાળે

૧૨ ભેદે તપસ્યા કરે પણ યોગ ચપળ, કષાય ચપળ, વચન ચપળ, દૃષ્ટિમાં ચપળતાનો અંશ છે, તેણે કરીને યદ્યપિ ઉત્તમ અપ્રમાદીથકા રહે છે તો પણ પ્રમાદ રહે છે માટે પ્રમાદપણે કરી તથા કૃષ્ણાદિ લેશ્યા, અશુભ જોગ કોઇક કાળે પ્રણિત પરિણમે છે, માટે કષાય પ્રકૃષ્ટમત્ત થઇ જાય તેને પ્રમત્ત સંજિત ગુણઠાણું કહીએ.

સાતમુ અપ્રમત્ત સંજતિ ગુણઠાણુ, તેહનુ શુ લક્ષણ: પાચ પ્રમાદ છોડે ત્યારે સાતમે ગુણઠાણે આવે તે પ પ્રમાદનાં નામ (ગાથા) ૧ મદ, ૨ વિષય, ૩ કષાય, ૪ નિદ્રા, પ વિકથા પંચમા ભણિયા, એ એ પંચ પમાયા, જીવા પડંતિ સંસારે ૧ એ પ પ્રમાદ છાંડે અને ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે ને ૧૫ પૂર્વે કહી તે અને સંજલનો ક્રોધ, એમ ૧૬ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તેને શુ ગુણ નીપજ્યો? જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી તથા નોકારસી આદિ દેઇને છમાસી તપ, ધ્યાન જુગતપણે જાણે સરદહે, પરૂપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય ઉત્કૃષ્ટો ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય ગતિ તો પ્રાય: કલ્પાતીતની થાય ધ્યાનને વિષે, અનુષ્ઠાનને વિષે અપ્રમત્ત ઉદ્યત થકા રહે છે, તથા શુભ લેશ્યાપણે જ કરીને નથી પ્રમત્ત કષાય જેને તેને અપ્રમત્ત સંજિત ગુણઠાણુ કહીએ. ક્ષપક અથવા ઉપશમ શ્રેણી જેને માડવાની હોય તે અહી યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે

આઠમુ નિયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણુ તેનુ શુ લક્ષણ? ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે સોળ પૂર્વે કહી તે, સંજલનુ માન મળી ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવતે કહ્યુ, પરિણામધારા, અપૂર્વકરણ જે કોઈ કાળે જીવને કોઇ દિને આવ્યુ નથી તે શ્રેણી જુગત જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઇ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્૦ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, અહીથી શ્રેણી ૨ કરે ૧ ઉપશમશ્રેણી, ને ૨ ક્ષપકશ્રેણી ઉપશમ શ્રેણીવાળો જીવ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ઉપશમાવતો અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી જાય, પડિવાઇ પણ થાય, હાયમાન પરિણામપણે પરિણમે અને ક્ષપકશ્રેણીવાળો જીવ તે મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ખપાવતો, શુદ્ધ મૂળમાથી નિર્જરા કરતો, નવમે, દશમે ગુણઠાણે થઇને બારમે ગુણઠાણે જાય, અપડિવાઇ જ હોય વર્ધમાન પરિણામ પરિણમે.

હવે નીયટ્ટિ બાદરનો અર્થ તે નિવર્ત્યો છે બાદર કષાયથી બાદર સંપરાય ક્રિયાથી એટલી કરવે અભ્યંતર પરિણામે, અધ્યવસાય સ્થિર થતે બાદર ચપળતાથી નિવર્ત્યો છે માટે નીયટ્ટિ બાદર ગુણઠાણું કહીએ તથા બીજુ નામ અપૂર્વ કરણ ગુણઠાણું પણ કહીએ શા માટે જે કોઈ કાળે જીવે પૂર્વ એવી કરી નહોતી અને એ ગુણઠાણે પહેલુ જ કરણ તે પંડિતવીર્યનું આવરણ ક્ષયકરણરૂપ કરણ પરિણામધારા વર્ધનરૂપ એવી કરે તેહને અપૂર્વકરણ ગુણઠાણું કહીએ.

નવમુ અનીયટ્ટિબાદર ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ? સતાવીશ પ્રકૃતિને ઉપશમાવે અથવા ક્ષય કરે તે ૧૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને સંજ્વલની ૧ માયા, ૨ સ્ત્રીવેદ ૩ પુરુષવેદ ૪ નપુંસકવેદ તથા હાસ્ય, રતિ, અરતિ ભય શોક, દુર્ગંછન એ ૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષય કે ઉપશમ કરે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવને જીવઘાતક પાપ તથા નોકારસી આદિ કરીને છમાસી તપ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી ભાવથી નિર્વિકાર ક્ષમાથી વિષય નિરવાંછના પણે ભલે સરાહે, પરૂપે કરશે, તે જીવ જઘન્ય તેજ ભવે મોક્ષ લહે. અનીયટ્ટિબાદર તે સર્વથા પ્રકારે નિવર્ત્યો નથી અથ માત્ર હજી બાદરસંપરાય ક્રિયા રહી છે તે માટે અનીયટ્ટિબાદર ગુણઠાણું કહીએ. "આઠમા નવમા ગુણઠાણાના શબ્દાર્થ × ઘણા ગંભીર છે તે અન્ય પંચસંગ્રહાદિક ગ્રંથ તથા સિદ્ધાંતથી સમજવા."

× નિયટ્ટિ (નિવૃત્તિ) એટલે પરિણામની ભિન્નતા અને અનિવૃત્તિ એટલે અભિન્નતા. આઠમા ગુણસ્થાને ભિન્ન ભિન્ન જીવો આશ્રયી પ્રતિસમય અનુક્રમે વધતા અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવસાયસ્થાનકો હોય છે જેમ આ ગુણસ્થાનના પ્રથમ સમયને પ્રાપ્ત થયા થાય છે અને થશે તે સર્વ જીવોની અપેક્ષાએ જઘન્યથી માંડી ઉત્કૃષ્ટ સુધી અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા અધ્યવસાય સ્થાન હોય છે અસંખ્યાતા અસંખ્ય પ્રકાર હોવાથી પ્રથમ સમયવર્તી સર્વ જીવોના અને સર્વ સમયોમાં વર્તતા જીવોના અધ્યવસાયો અસંખ્યાતા કહ્યા છે આ ગુણસ્થાનના પ્રથમ સમયના જઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાનથી પ્રથમ સમયનું ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયસ્થાનક અનંત ગુણ વિશુદ્ધ છે પ્રથમ સમયના ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય સ્થાનકથી બીજા સમયનું જઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાનક અનંતગુણ વિશુદ્ધ છે એમ છેલ્લા સમય સુધી જાણવું

દશમુ સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણું, તેને શું લક્ષણ? તે ઉપશમ કે ક્ષય થયેલી હોય છે, અહીં સૂક્ષ્મ લક્ષનો છેવટનો હિસ્સો બાકી હતો તે ખપાવતાં ખપાવતા છેલ્લે સમયે સર્વથા લોભનો ક્ષય કે ઉપશમ થાય છે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવતે કહ્યુ, તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, જીવાદિ પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ, નિરભિલાપ, નિર્વાચ્છના, નિર્વેદકતાપણે, નિરાશી, અવ્યામોહ, અવિભ્રમપણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્ ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય સૂક્ષ્મ-થોડીક-લગારેક પાતળી શી સપરાય ક્રિયા હોવાને લીધે તેને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણુ કહીએ

અગિયારમુ ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું, તેનુ શુ લક્ષણ? ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે સર્વથા ઢાકે, (ભસ્મભારી પ્રછન્ન અગ્નિવત) તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શુ ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યુ, તે જીવ જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઈને છમાસી તપ વીતરાગ ભાવે, યથાખ્યાત ચારિત્ર પણે જાણે, સરદહે, પરૂપે, ફરસે, એવામા જો કાળ કરે તો અનુત્તર

આ ગુણસ્થાનકના કોઈ એક સમયને પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમાં પરસ્પર અધ્યવસાયોની નિવૃત્તિ-ભિન્નતા-હોય છે. તેથી તે નિયટ્ટિ કહેવાય છે, તેમજ આ ગુણસ્થાને ૨૭ પ્રકૃતિ ઉપશમ કે ક્ષય કર્યા વગર નિવૃત્તિ પામે નહિ

નવમા ગુણસ્થાનને એક સાથે પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમા અધ્યવસાયની નિવૃત્તિ એટલે ભિન્નતા હોતી નથી તેથી તે અનિયટ્ટિ કહેવાય છે વળી દશમા ગુણસ્થાનના સૂક્ષ્મ લોભ રૂપ કષાયની અપેક્ષાએ અહીં બાદર (સ્થુલ) સપરાય (કષાય) નો ઉદય હોવાથી તેને અનિવૃત્તિબાદરસંપરાય ગુણસ્થાનક પણ કહે છે તેનો કાળ અંતર્મુહૂર્તનો છે. તેના પ્રથમ સમયથી માડી પ્રતિસમય ઉત્તરોત્તર અનતગુણ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે તેની અતર્મુહૂર્તની સ્થિતિના, જેટલા સમયો તેટલા તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો હોય છે કેમકે આ ગુણસ્થાનમા પ્રવેશ કરનારને **એક સમયે એક જ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે.** એટલે નવમા સ્થાનકના જેટલા સમય તેટલાં તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો સમજવા,

વિમાનમા જાય, પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય થાય તો રાખ અગ્નિ પ્રગટે પછી પડે, દશમાથી સવથા પડે તો પહેલે ગુણઠાણે જાય, પણ અગિયારમેથી ચઢવું તો નથી ઉપશાંત તે ઉપશમ્યો છે મોહ સવથા જળે કરી અગ્નિ ઓલાવ્યાની પેઠે. ટળ્યો નહિ રોક્યો છે માટે ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું કહીએ.

બારમુ ક્ષીણમોહ ગુણઠાણુ તેને શુ લક્ષણ? ૨૮ પ્રકૃતિને સવથા ખપાવેલી હોય જ તેથી ક્ષીણમોહ કહેવાય ક્ષપકશ્રેણી, ક્ષાયિક ભાવ, ક્ષાયિકસમકિત ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય જોગસત્ય, ભાવસત્ય અમાયી અકષાયી વીતરાગી ભાવનિર્ગ્રંથ સંપૂર્ણ સંવુડ સંપૂર્ણ ભાવિતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમોહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની વધમાન પરિણામી, અપડીવાઈ થઈ અંતમુહૂર્ત રહે. એ ગુણઠાણે કાળ કરવો નથી, પુનર્ભવ છે નહિ છેલ્લે સમયે પંચ જ્ઞાનાવરણીય, નવ દર્શનાવરણીય, પંચવિધ અંતરાય ક્ષય કરીને ધમ કરી તેરમા ગુણઠાણાને પહેલે સમયે કેવળ જ્યોતિ પ્રગટે તે માટે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણુ કહીએ.

તેરમુ સજોગી કેવળી ગુણઠાણુ તેનુ શુ લક્ષણ? દશ બોલ સહિત તેરમે ગુણઠાણે વિચરે ૧ સજોગી, ૨ સશરીરી ૩ સલેશી, ૪ શુક્લલેશી, ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાયિકસમકિત ૭ પંડિતવીર્ય, ૮ શુક્લધ્યાન ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ દર્શન એ દશ બોલ સહિત જઘન્ય અંતમુહૂર્ત ઉત્કૃષ્ટ દેશેઉણુ પૂર્વ કોડી સુધી વિચરે, ઘણા જીવને તારી, પ્રતિબોધી ન્યાલ કરીને બીજા, બીજા શુક્લધ્યાનના પાયાને ધ્યાઈને ચોથે જાય, સજોગી તે શુભ મન વચન કાયાના જોગ સહિત જે બાહ્યોપકરણ છે ગમનાગમનાદિક ચેષ્ટા શુભ સહિત જે કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન, ઉપયોગ સમયાંતર અવિચ્છિન્નપણે શુદ્ધ પરિણામે તે માટે સજોગી કેવળી ગુણઠાણુ કહીએ. આ ગુણસ્થાનના છેવટના ભાગમા શૈલેશીકરણથી અનંત આત્મવીર્ય પ્રગટ થવાથી જોગોનું રૂંધન થવા માંડે અને જોગો રૂંધાઈ જાય ત્યારે ચૌદમુ અજોગી કેવળી ગુણઠાણુ પ્રાપ્ત થાય તેનુ શુ લક્ષણ? શુક્લધ્યાનનો ચોથો પાયો, સમુચ્છિન્નક્રિય, અનંતર અપ્રતિપાતી અનિવૃત્તિધ્યાતા મનજોગ રૂંધી, વચનજોગ રૂંધી, કાયજોગ રૂંધી અને પ્રાણનિરોધ કરી રૂપાતીત પરમ શુક્લધ્યાન ધ્યાતા ૭ બોલ સહિત વિચરે તેરમે ૧૦ બોલ કહ્યા તેમાંથી ૧ સજોગી ૨ સલેશી ૩ શુક્લલેશી, એ ત્રણ વર્જીને શેષ ૭ બોલ સહિત સકલ ગિરિનો રાજા મેરુ તેની પેઠે અડોલ અકંપ ગુણ અવસ્થાને પામી શૈલેશીપણું રહી પંચ લઘુ

અક્ષર ઉચ્ચારપ્રમાણુ કાળ રહી શેષ ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય ૩ નામ ૪ ગોત્ર એ ચાર કર્મ ક્ષીણુ કરીને મુક્તિપદ પામે શરીર ઔદારિક, તૈજસ, કાર્મણુ સર્વથી છાંડીને સમશ્રેણી, ઋજુગતિ, અન્ય આકાશ પ્રદેશ અણુઅવગાહતો, અણુફરસતો, એક સમય માત્રમાં ઊર્ધ્વગતિ, અવિગ્રહગતિએ તીહા જાય, "એરંડબીજ બંધન મુકતવત, નિર્લેપ તુંબીવત્, કોદંડમુકતબાણુવત, ઈંધનવહિનમુક્ત, ધૂમ્રવત્ " તીહાં સિદ્ધ ક્ષેત્રે જઈ સાકારોપયોગે સિદ્ધિ થાય, બુદ્ધ થાય, પારગત થાય, પરંપરાગત થાય, સકલકાર્ય અર્થ સાધી, કૃતકૃતાર્થ, નિષ્ઠિતાર્થ, અતુલ્ય સુખસાગર નિમગ્ન સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થાય એ સિદ્ધ પદનો ભાવસ્મરણુ ચિંતન મનન કદીકાળે મુજને હોશે ? સો ઘટી, પળ, ધન્ય સફળ હોશે અજોગી તે જોગ રહિત કેવળ સહિત વિચરે તેને અજોગી કેવળી ગુણુઠાણુ કહીએ.

ત્રીજો સ્થિતિદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણુાની સ્થિતિ ૩ પ્રકારની છે, અણાદીઆ અપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી ને અંત પણુ નથી તે અભવ્યજીવના આશ્રી મિથ્યાત્વ ૧ અણાદીઆ સપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી પણુ અંત છે તે ભવ્ય જીવના મિથ્યાત્વ આશ્રી ૨ સાદીઆસપજ્જવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ પણુ છે ને અંત પણુ છે તે પડીવાઇ સમદિઠ્ઠીના મિથ્યાત્વ આશ્રી તેની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્૦ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણી. પછી અવશ્ય સમકિત પામીને મોક્ષ જાય ૩ ૧ બીજા ગુણુઠાણુાની સ્થિતિ જ૦ ૧ સમય ઉ૦ ૬ આવલીકા ને ૭ સમયની ૨, ત્રીજા ગુણુઠાણુાની સ્થિતિ જ૦ ઉ૦ અંતર્મુહૂર્તની ૩, ચોથા ગુણુઠાણુાની સ્થિતિ જ૦ અંત૦, ઉ૦ ૬૬ સાગરોપમ ઝાઝેરાની તે ૨૨ સાગરોપમની સ્થિતિએ ત્રણુવાર બારમે દેવલોકે ઉપજે, ત્રણુ પૂર્વક્રોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણુવી તથા બે વાર અનુત્તર વિમાનમા ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ ઊપજે ૩૩ દુ છાસઠ સાગરોપમ અને ૩ પૂર્વક્રોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણુવી ૪ પાંચમા, છઠ્ઠા, તેરમા ગુણુઠાણુાંની સ્થિતિ જ૦ અંત૦ ઉ૦ દેશે ઉણી તે સાડા આઠ વર્ષ ઉણી પૂર્વ ક્રોડીની, સાતમાથી અગિયારમા ગુ૦ સુધી જ૦ ૧ સમય૦ ઉ૦ અંત૦ બારમા ગુ૦ ની સ્થિતિ જઘન્ય ઉ૦ અંત૦ ચઉદમા ગુણુઠાણુાની સ્થિતિ પાંચ હ્રસ્વ અક્ષર અ૧ ઇ૨ ઉ૩ ઋ૪ લૃ૫ બોલવા પ્રમાણે જાણુવી.

વિમાનમાં જાય, પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય થાય તો કષાય અગ્નિ પ્રગટે પછી પડે, દશમાથી સર્વથા પડે તો પહેલે ગુણઠાણે જાય, પણ અગિયારમેથી ચઢવું તો નથી. ઉપશાંત તે ઉપશમ્યો છે મોહ સર્વથા જળે કરી અગ્નિ ઓલાવ્યાની પેઠે ઢાંક્યો નહિ ઢાંકયો છે માટે ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું કહીએ.

બારમુ ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું તેને શું લક્ષણ? ૨૮ પ્રકૃતિને સર્વથા ખપાવેલી હોય છે તેથા ક્ષીણમોહ કહેવાય ક્ષપકશ્રેણી ક્ષાયિક ભાવ, ક્ષાયિકસમકિત ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય જોગસત્ય, ભાવસત્ય અમાયી અકષાયી વીતરાગી ભાવનિર્ગ્રંથ સંપૂર્ણ સંવુડ, સંપૂર્ણ ભાવિતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમોહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની વર્ધમાન પરિણામી અપડીવાઈ થઈ અંતર્મુહૂર્ત રહે એ ગુણઠાણે કાળ કરવો નથી, પુનર્ભવ છે નહિ છેલે સમયે પાંચ જ્ઞાનાવરણીય નવ દર્શનાવરણીય, પંચવિધ અંતરાય ક્ષય કરવો. ક્ષય કરી, તેરમા ગુણઠાણાને પહેલે સમયે કેવળ જ્યોતિ પ્રગટે તે માટે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું કહીએ

તેરમું સજોગી કેવળી ગુણઠાણું તેનું શું લક્ષણ? દશ બોલ સહિત તેરમે ગુણઠાણે વિચરે ૧ સજોગી, ૨ સશરીરી. ૩ સલેશી, ૪ શુક્લલેશી ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાયિકસમકિત ૭ પંડિતવીર્ય, ૮ શુક્લધ્યાન ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ દર્શન એ દશ બોલ સહિત જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્ દેશેઉણુ પૂર્વ કોડી સુધી વિચરે, ઘણા જીવને તારી, પ્રતિબોધી નિસ્તાર કરીને બીજા, ત્રીજા શુક્લધ્યાનના પાયાને ધ્યાઈને ચૌદમે જાય સજોગી તે શુભ મન વચન કાયાના જોગ સહિત છે આશ્રવલોપકરણ છે ગમનાગમનાદિક ચેષ્ટા શુભ સહિત છે કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન, ઉપયોગ સમયાંતર અવિછિન્નપણે શુદ્ધ પરિણમે તે માટે સજોગી કેવળી ગુણઠાણું કહીએ. આ ગુણસ્થાનના છેવટના ભાગમાં શૈલેશીકરણથી અનંત આત્મવીર્ય પ્રગટ થવાથી જોગોનું રૂંધન થવા માંડે અને જોગો રૂંધાઈ જાય ત્યારે ચૌદમું અજોગી કેવળી ગુણઠાણું પામે થાય તેનું શું લક્ષણ? શુક્લધ્યાનનો ચોથો પાયો, સમુચ્છિન્નક્રિય, અનંતર અપ્રતિપાતી અનિવૃત્તિધ્યાતા મનજોગ રૂંધી, વચનજોગ રૂંધી, કાયજોગ રૂંધી અને શ્વાસનિરોધ કરી રૂપાતીત, પરમ શુક્લધ્યાન ધ્યાતા ૭ બોલ સહિત વિચરે. તેરમે ૧૦ બોલ કહ્યા તેમાથી ૧ સજોગી, ૨ સલેશી ૩ શુક્લલેશી, એ ત્રણ વર્જીને શેષ ૭ બોલ સહિત સર્વ ગિરિનો રાજા મેરુ તેની પેઠે અડોલ, અચલ સ્થિર અવસ્થાને પામી. શૈલેશીપણું લહી પંચ લઘુ

૫ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને. અગિયારમે બારમે ૫ ની ઉદીરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય, ૨ વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને તથા ૨ ની કરે તો નામ, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની તેરમે ગુ૦ ૨ કર્મની ઉદીરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની કરે ચૌદમે ગુ૦ ઉદીરણા કરે નહિ (ચેવ કે) નિશ્ચયે.

દશમો નિર્જરાદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા બારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જીને તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા–વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪

અગિયારમો ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ ૨ ઉપશમભાવ, ૩ ક્ષાયિકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સનીવાઇભાવ, પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ પારિણામિક, બીજે ગુણઠાણે તથા ચોથાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપશમ શ્રેણીવાળાને, ૪, ભાવ ૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ ૪ પારિણામિક તથા ૪ થી ૮ ગુ૦ મા જેને ક્ષાયક સમકિત આવ્યુ હોય તેને ઉપશમને બદલે ક્ષાયક ભાવ હોય અને ૯ થી ૧૧ ગુ૦ સુધી પાચ ભાવ હોય ૮ માથી માડીને બારમા સુધી ક્ષપક શ્રેણીવાળાને ૪ ભાવ–૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ક્ષાયિક, ૪ પારિણામિક તેરમે, ચૌદમે ગુ૦ ૩ ભાવ–૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયિક, ૩ પારિણામિક સિદ્ધમા ૨ ભાવ ક્ષાયિક અને પારિણામિક

બારમો કારણદ્વાર કહે છે.

કર્મબધના કારણ ૫–૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ, ૩ પ્રમાદ, ૪ કષાય, ૫ જોગ પહેલે ત્રીજે ગુ૦ ૫ કારણ લાભે બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે મિથ્યાત્વ વર્જીને પાચમે છઠ્ઠે ગુણ૦ ૩ કારણ લાભે ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ વર્જીને સાતમેથી તે દશમા ગુણઠાણા સુધી. ૨ કારણ લાભે ૧ કષાય ૨ જોગ અગિયારમે બારમે તેરમે, ૧ કારણ લાભે તે જોગ ચૌદમે કોઇ કારણ નથી

ચોથો ક્રિયાદ્વાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૨૪ ક્રિયા લાગે, ઇરિયાવહી ક્રિયા વર્જીને બીજે ચોથે ગુ૦ ૨૩ ક્રિયા લાગે ઇરિયાવહી ૧ ને મિથ્યાત્વની ૨, એ બે વર્જીને પાંચમે ગુ ૨૨ ક્રિયા લાગે, મિથ્યાત્વ ૧ અવિરતિ ૨ ઇરિયાવહી ૩ એ ૩ વર્જીને છઠ્ઠે ગુ૦ ૨ ક્રિયા—આરંભીઆ ૧ માયાવત્તિઆ ૨ લાગે. સાતમેથી દશમા સુધી માયાવત્તિયા ક્રિયા લાગે અગિયારમે બારમે, તેરમે ગુ૦ ૧ ઇરિયાવહી ક્રિયા લાગે ચૌદમે ગુ૦ કોઇ ક્રિયા લાગે નહિ

પાંચમો સત્તાદ્વાર કહે છે

પહેલા ગુણઠાણાથી તે અગિયારમા ગુ૦ સુધી આઠ કર્મની સત્તા, બારમે સાત કર્મની સત્તા—૧ મોહનીય કર્મ વર્જીને તેરમે ચૌદમે ગુ૦ ૪ કર્મની સત્તા—વેદનીય ૧ આયુષ ૨ નામ ૩ ગોત્ર ૪

છઠ્ઠો બંધદ્વાર કહે છે

પહેલા ગુણઠાણાથી તે સાતમા ગુ૦ સુધી ત્રીજુ ગુ વર્જીને ૮ કર્મ બાંધે અને ન્હે ૭ બાંધે તો આયુષ્ય વર્જીને ત્રીજે આઠમે નવમે ગુ૦ ૭ કર્મ બાંધે આયુષ્ય વર્જીને દશમે ગુ૦ ૬ કર્મ બાંધે. આયુષ્ય ૧ ને મોહનીય એ ૨ વર્જીને અગિયારમે બારમે, તેરમે ગુ૦ ૧ સાતા વેદનીય બાંધે ચૌદમે ગુ૦ અબંધ

સાતમો વેદ ને આઠમો ઉદયદ્વાર ભેળો કહે છે

પહેલા ગુણઠાણાથી તે દશમા ગુ૦ સુધી ૮ કર્મ વેદે ને ૮ નો ઉદય, અગિયારમે, બારમે ૭ કર્મ વેદે ને ૭ નો ઉદય મોહનીય વર્જીને તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મ વેદે ને ૪ નો ઉદય વેદનીય ૧ આયુષ ૨, નામ ૩ ગોત્ર ૪

નવમો ઉદીરણાદ્વાર કહે છે

પહેલા ગુણઠાણાથી માંડીને સાતમા ગુ સુધી ૮ કર્મની ઉદીરણા તથા ૭ ની કરે તો આયુષ્ય વર્જીને. આઠમે નવમે ગુ૦ સાત કર્મની ઉદીરણા તે આયુષ્ય વર્જીને તથા ૬ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨ એ ૨ વર્જીને દશમે ૬ ની ઉદીરણા કરે આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, એ ૨ વર્જીને અને

૫ ની કરે તેઃ આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને. અગિયારમે બારમે ૫ ની ઉદીરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય, ૨ વેદનીય ૩ એ ૩ વર્જીને તથા ૨ ની કરે તો નામ, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની તેરમે ગુ૦ ૨ કર્મની ઉદીરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની કરે ચૌદમે ગુ૦ ઉદીરણા કરે નહિ (ચેવ કે) નિશ્ચયે.

દશમો નિર્જરાદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા બારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્જીને તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા-વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

અગિયારમો ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ ૨ ઉપશમભાવ, ૩ ક્ષાયિકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સનીવાઇભાવ, પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ પારિણામિક, બીજે ગુણઠાણે તથા ચોથાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપશમ શ્રેણીવાળાને, ૪, ભાવ ૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ ૪ પારિણામિક તથા ૪ થી ૮ ગુ૦ મા જેને ક્ષાયક સમકિત આવ્યુ હોય તેને ઉપશમને બદલે ક્ષાયક ભાવ હોય અને ૯ થી ૧૧ ગુ૦ સુધી પાચ ભાવ હોય ૮ માથી માડીને બારમા સુધી ક્ષપક શ્રેણીવાળાને ૪ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ક્ષાયિક, ૪ પારિણામિક તેરમે, ચૌદમે ગુ૦ ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયિક, ૩ પારિણામિક સિદ્ધમા ૨ ભાવ ક્ષાયિક અને પારિણામિક

બારમો કારણદ્વાર કહે છે.

કર્મબધના કારણ ૫-૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ, ૩ પ્રમાદ, ૪ કષાય, ૫ જોગ પહેલે ત્રીજે ગુ૦ ૫ કારણ લાભે બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે મિથ્યાત્વ વર્જીને પાચમે છઠ્ઠે ગુણ૦ ૩ કારણ લાભે ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિરતિ વર્જીને સાતમેથી તે દશમા ગુણઠાણા સુધી. ૨ કારણ લાભે ૧ કષાય ૨ જોગ અગિયારમે બારમે- તેરમે, ૧ કારણ લાભે તે જોગ ચૌદમે કોઇ કારણ નથી

તેરમો પરિષહદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણા સુધી યદ્યપિ પરિષહ ૨૨ લાભે પણ તે દુઃખરૂપ છે, નિર્જરારૂપ પરિણામે નહિ. પાંચમાથી તે ૯ મા ગુણઠાણા સુધી ૨૨ પરિષહ લાભે એક સમયે ૨૦ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ. ચાલવાનો ત્યાં બેસવાનો નહિ બેસવાનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ. દશમે અગિયારમે, બારમે ૧૪ પરિષહ લાભે. આઠ જે મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે વર્જ્યા તે કહે છે ૧ અચેલનો ૨ અરતિનો ૩ સ્ત્રીનો ૪ બેસવાનો, ૫ આક્રોશનો ૬ યાચનાનો, ૭ સત્કાર પુરસ્કાર એ ૭ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને ૮ મો દંસણ પરિષહ દર્શન મોહનીયને ઉદયે હતો તે, એ વર્જીને શેષ ૧૪ રહ્યા તે માંહિલા ૧ સમયે ૧૨ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે ૧૧ પરિષહ લાભે પૂર્વે ૧૪ કહ્યા તેમાંથી એક પ્રજ્ઞાનો ૨ અજ્ઞાનનો એ ૨ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને એક અલાભનો, અંતરાય કર્મને ઉદયે હતો તે એ ૩ વર્જીને શેષ ૧૧ રહ્યા તે માંહિલા ૧ સમયે ૯ વેદે ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ, ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ.

ચૌદમો માગણાદ્વાર કહે છે

પહેલે ગુણઠાણે માર્ગણા ૪ ત્રીજે ચોથે, પાંચમે, સાતમે જાય. બીજે ગુણ માગણા ૧ પડે અને પહેલે આવે પણ ચઢવું નથી. ત્રીજે માર્ગણા ૪ પડે તો પહેલે આવે અને ચઢે તો ચોથે પાંચમે અને સાતમે જાય. ચોથે માગણા ૫ પડે તો પહેલે બીજે આવે અને ચઢે તો પાંચમે, સાતમે જાય. પાંચમે માગણા ૫ પડે તો પહેલે બીજે ત્રીજે ચોથે આવે અને ચઢે તો સાતમે જાય. છઠ્ઠે માગણા ૬ પડે તો પહેલે બીજે, ત્રીજે ચોથે પાંચમે આવે અને ચઢે તો સાતમે જાય. સાતમે માર્ગણા ૩ પડે તો છઠ્ઠે ચોથે આવે અને ચઢે તો આઠમે જાય. આઠમે માગણા ૩ પડે તો સાતમે ચોથે આવે ચઢે તો નવમે જાય નવમે માગણા ૩, પડે તો આઠમે ચોથે આવે અને ચઢે તો દશમે જાય. દશમે માગણા ૪ પડે તો નવમે ચોથે આવે, ચઢે તો અગિયારમે, બારમે જાય. અગિયારમે માર્ગણા ૨ કાળ કરે તો અનુત્તર વિમાને જાય, પડે તો દશમે

તથા પહેલે આવે ચડવું નથી બારમે માર્ગણા ૧, તેરમે જાય, પડવું નથી. તેરમે માર્ગણા ૧, ચૌદમે જાય, પડવું નથી. ચૌદમે માર્ગણા એકે નથી, મોક્ષ જાય

પંદરમો આત્માદ્વાર કહે છે.

આત્મા ૮, દ્રવ્ય આત્મા ૧, કષાય આત્મા ૨, યોગ આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪, જ્ઞાન આત્મા ૫, દર્શન આત્મા ૬, ચારિત્ર આત્મા ૭, વીર્ય આત્મા ૮, પહેલે, ત્રીજે ગુણ૦ ૬ આત્મા, જ્ઞાન ૧, ચારિત્ર ૨ એ ૨ વર્જીને. બીજે, ચોથે ગુણ૦ ૭ આત્મા, ચારિત્ર વર્જીને પાચમે ગુણઠાણે પણ ૭ આત્મા, દેશથી ચારિત્ર છે છઠ્ઠાથી દશમા ગુણઠાણા સુધી આઠ આત્મા અગિયારમે, બારમે, તેરમે ૭ આત્મા, કષાય વર્જીને ચૌદમે ૬ આત્મા કષાય ને જોગ વર્જીને સિદ્ધમાં ૪ આત્મા, જ્ઞાન આત્મા ૧, દર્શન આત્મા ૨, દ્રવ્ય આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪

સોળમો જીવભેદદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણઠાણે ૧૪ ભેદ લાભે બીજે ગુણ૦ ૬ ભેદ લાભે બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીતિર્યંચ પચેંદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા, ને સજ્ઞી પચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એ ૬. ત્રીજે ગુણ૦ ૧ સજ્ઞી પચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે ચોથે ગુણઠાણે ૨ ભેદ લાભે, સંજ્ઞી પચેંદ્રિયનો ૧ અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો પાચમેથી તે ૧૪ મા ગુણઠાણા સુધી ૧ સજ્ઞી પચેંદ્રિયનો પર્યાપ્તો લાભે.

સત્તરમો જોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે, બીજે ને ચોથે ગુણઠાણે જોગ ૧૩ લાભે, બે આહારકના વર્જીને ત્રીજે ગુણ૦ ૧૦ જોગ લાભે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈક્રિયનો એ ૧૦ લાભે પાચમે ગુણઠાણે ૧૨ જોગ ૨ આહારકના ને એક કાર્મણનો એ ૩ વર્જીને છઠ્ઠે ગુણ૦ ૧૪ જોગ લાભે. ૧ કાર્મણનો વર્જીને સાતમે ગુણ૦ ૧૧ જોગ ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈક્રિયનો, ૧ આહારકનો એવ ૧૧ આઠમેથી માડીને ૧૨મા ગુણઠાણા સુધી જોગ ૯ લાભે, ૪ મનના, ૪ વચનના ને ૧ ઔદારિકનો તેરમે ગુણઠાણે ૭ જોગ લાભે, બે મનના, બે વચનના, ઔદારિકનો ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, કાર્મણકાય જોગ ૩ એવ ૭ ચૌદમે ગુણઠાણે જોગ નથી.

અઢારમો ઉપયોગદ્વાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ અજ્ઞાન ને ૩ દર્શન. બીજે ચોથે, પાંચમે ગુણ૦ ૬ ઉપયોગ લાભે, ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન. છઠ્ઠાથી તે બારમા ગુણઠાણા સુધી ઉપયોગ ૭ લાભે, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન. તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૨ ઉપયોગ. કેવળજ્ઞાન ૧ ને કેવળદર્શન ૨

ઓગણીશમો લેશ્યાદ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે છઠ્ઠા ગુણઠાણા સુધી ૬ લેશ્યા લાભે, સાતમે ગુણ૦ ઉપલી ૩ લેશ્યા લાભે. આઠમેથી માંડીને બારમા ગુણઠાણા સુધી શુક્લ લેશ્યા લાભે. તેરમે ગુણઠાણે ૧ પરમ શુક્લ લેશ્યા લાભે ચૌદમે ગુણઠાણે લેશ્યા નથી.

વીશમો ચારિત્ર દ્વાર કહે છે

પહેલાથી તે ચોથા ગુણઠાણા સુધી કોઈ ચારિત્ર નથી. પાંચમે ગુણઠાણે દેશથી સામાયિક ચારિત્ર છે છઠ્ઠે સાતમે ગુણઠાણે ૩ ચારિત્ર લાભે, સામાયિક ચારિત્ર ૧ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર ૩ એ ૩ લાભે. આઠમે નવમે ગુણઠાણે ૨ ચારિત્ર લાભે, સામાયિક ૧ છેદોપસ્થાપનીય ૨ દશમે ગુણ૦ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર લાભે. અગિયારમેથી તે ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર લાભે.

એકવીશમો સમકિતદ્વાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે ગુણઠાણે સમકિત નથી બીજે ગુણ૦ ૧ સાસ્વાદન સમકિત લાભે ચોથેથી તે સાતમા ગુણઠાણા સુધી ૪ સમકિત લાભે. ઉપશમ ૧ ક્ષયોપશમ ૨ વેદક ૩ ક્ષાયિક સમકિત ૪ આઠમે ગુણઠાણે ૩ સમકિત લાભે, ઉપશમ ૧ ક્ષયોપશમ ૨, ક્ષાયિક ૩. નવમે, દશમે અગિયારમે ગુણઠાણે ૨ સમકિત લાભે. ઉપશમ ૧, ક્ષાયિક ૨ બારમે, તેરમે ચૌદમે ગુણઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૧ ક્ષાયિક સમકિત લાભે.

બાવીશમો અલ્પબહુત્વદ્વાર કહે છે

સર્વથી થોડા અગિયારમા ગુણઠાણાવાળા, એક સમયે ઉપશમ શ્રેણીવાળા ઉત્કૃષ્ટા ૫૪ જીવ લાભે ૧ તેથી બારમા ગુણઠાણાવાળા સંખ્યાતગુણા

એક સમયે ક્ષપકશ્રેણીવાળા એકસો ને આઠ જીવ લાભે ૨ તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણુઠાણુવાળા સખેજ ગુણા૦ જ૦ બસેં ઉ૦ નવસેં લાભે ૩. તેથી તેરમા ગુણુઠાણુવાળા સખેજગુણા, જઘ૦ બે ક્રોડી, ઉત્૦ નવ ક્રોડી લાભે ચાર તેથી સાતમા ગુણુઠાણુવાળા સખેજગુણા, જઘ૦ બસે ક્રોડી ઉત૦ નવસેં ક્રોડી લાભે ૫ તેથી છઠ્ઠા ગુણુઠાણુવાળા સખેજગુણા જઘ૦ બે હજાર ક્રોડી ઉત૦ નવ હજાર ક્રોડી લાભે ૬. તેથી પાંચમા ગુણુઠાણુવાળા અસખેજગુણા, તિર્યંચ શ્રાવક ભજ્યા ૭ તેથી બીજા ગુણુઠાણુવાળા અસખેજગુણા, ૪ ગતિમા લાભે ૮ તેથી ત્રીજા ગુણુઠાણુ-વાળા અસંખેજગુણા ૪ ગતિમા વિશેષ છે ૯ તેથી ચોથા ગુણુઠાણુવાળા અસખેજગુણા, ઘણી સ્થિતિવાળા ઘણા દેવતા નારકી વગેરે છે. માટે ૧૦. તેથી ચૌદમા ગુણુઠાણુવાળા ને સિદ્ધભગવંતજી અનંતગુણા ૧૧ તેથી પહેલા ગુણુઠાણુવાળા અનંતગુણા, એકેદ્રિય પ્રમુખ સર્વ મિથ્યાદષ્ટિ છે તે માટે ૧૨.

ઇતિ ગુણુઠાણુના ૨૨ દ્વાર સમાપ્ત

હવે છ ભાવ કહે છે

૧ ઉદય ભાવ, ૨ ઉપશમ ભાવ, ૩ ક્ષાયિક ભાવ, ૪ ક્ષયોપશમ ભાવ, ૫ પારિણામિક ભાવ, ૬ સન્નિવાઇ ભાવ ઉદયભાવના ૨ ભેદ, ૧ જીવ ઉદયનિષ્પન્ન, ને ૨ અજીવ ઉદયનિષ્પન્ન જીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૩ બોલ પામે ૪ ગતિ, ૬ કાય, ૬ લેશ્યા, ૪ કષાય, ૩ વેદ એવં ૨૩ ને ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અજ્ઞાન, ૩ અવિરતિ, ૪ અસજ્ઞીપણું, ૫ આહારકપણું, ૬ છદ્મસ્થપણું, ૭ સજોગીપણુ, ૮ સંસાર પરિયટ્ટણા, ૯ અસિદ્ધ, ૧૦ અકેવળી એવ ૩૩ અજીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૦ બોલ પામે, ૫ વર્ણ, ૨ ગધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૫ શરીર, ૫ શરીરના વ્યાપાર. એવં ૩૦ ઉભય મળીને ૩૩ ને ૩૦ ત્રેસઠ ભેદ ઉદયભાવના કહ્યા.

ઉપશમભાવે ૧૧ બોલે છે, ૪ ચાર કષાયનો ઉપશમ, ૫ રાગનો ઉપશમ, ૬ દ્વેષનો ઉપશમ, ૭ દર્શન મોહનીયનો ઉપશમ, ૮ ચારિત્ર-મોહનીયનો ઉપશમ એવં ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ અને ૯ ઉવસમિય દંસણુલદ્ધિ તે સમકિત, ૧૦ ઉવસમિયાચરીત્તલદ્ધિ, ૧૧ ઉવસમિયા અકષાયછઉમત્થ વિતરાગલદ્ધિ એવ ૧૧.

ક્ષાયિક ભાવે ૩૭ બોલ છે - ૫ જ્ઞાનાવરણીયની, ૯ દર્શનાવરણીયની, ૨ વેદનીયની, ૧ રાગની, ૧ દ્વેષની, ૪ કષાયની, ૧ દર્શનમોહનીયની, ૧

ચારિત્રમોહનીયની ૪ આયુષની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની એવ ૩૭ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયિક ભાવ કહીએ; તે ૯ બોલ પામે ૧ ક્ષાયિક સમકિત, ૨ ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૩ કેવળજ્ઞાન ૪ કેવળદર્શન અને ક્ષાયિક દાનાદિ લબ્ધિના ૫ ભેદ એમ ૯

ક્ષયોપશમભાવે ૩૦ બોલ છે ૪ જ્ઞાન પ્રથમ ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન ૩ દષ્ટિ, ૪ ચારિત્ર પ્રથમ, ૧ ચરિત્તાચરિત્તો તે શ્રાવકપણું પામે ૧ આચાર્યની પદવી ૧ ચૌદ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ૫ ઇન્દ્રિયની ૫ લબ્ધિ, ૫ દાનાદિલબ્ધિ. એવ સર્વ મળી ૩૦ બોલ.

પારિણામિક ભાવના ૨ ભેદ ૧ સાદિપારિણામિક ૨ અનાદિ પારિણામિક સાદિ વિણસે અનાદિ વિણસે નહિ. સાદિપારિણામિકના અનેક ભેદ છે જૂનો સુરા મદિરા જૂનો ગોળ, તંદુલ એ આદિ ૭૪ બોલ ભગવતીની સાખે છે અનાદિપારિણામિકભાવના ૧૦ બોલ, ૧ ધર્માસ્તિકાય. ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાળ, ૭ લોક ૮ અલોક, ૯ ભવ્ય ૧૦ અભવ્ય એવ ૧૦

સન્નિવાઈ ભાવના ૨૬ ભાગા, ૧૦ દ્વિકસંજોગીના, ૧૦ ત્રિક સંજોગીના ૫ ચૌકસંજોગીના, ૧ પચસંજોગીનો એવ ૨૬ ભાગા એહનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાતથી જાણવો ૬ દ્વાર

૧૪ ગુણઠાણા ઉપર ૧૦ ક્ષેપકદ્વાર ઉતારે છે

૧ હેતુદ્વાર ૨૫ કષાય ૧૫ જોગ એવ ૪૦ ને ૬ કાય ૫ ઇદ્રિય, ૧ મન એ ૧૨ અવ્રત, એવ ૫૨ ને ૫ મિથ્યાત્વ, એવ ૫૭ હેતુ પહેલે ગુણઠાણે ૫૫ હેતુ તે આહારકના ૨ વર્જીને ૧ બીજે ગુ૦ ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા ૨ ત્રીજે ગુ ૪૩ હેતુ તે ૫૭માંથી ચાર અનતાનુબધીના, ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર. ૧ વૈક્રિયનો મિશ્ર ૨ આહારકના ૧ કાર્મણનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવ ૧૪ વર્જ્યા. શેષ ૪૩ ૩ ચોથે ગુ૦ ૪૬ હેતુ તે પૂર્વ ૪૩ કહ્યા તે અને ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર વક્રિયનો મિશ્ર, ૩ કામણકાય જોગ, એ ૩ વધ્યા. સવ મળીને ૪૬ ૪ પાચમે ગુ ૪૦ હેતુ તે પૂર્વે ૪૬ કહ્યા તેમાથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી ૧ ત્રસકાયનો અવ્રત, ૧ કામણકાયજોગ, એવ ૬ ઘટ્યા શેષ ૪૦ હેતુ ૫ છટ્ઠે ગુ ૨૭ હેતુ, પૂર્વે ૪૦ કહ્યા તેમાંથી

૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, ૫ સ્થાવરનો અવ્રત, ૫ ઇંદ્રિયનો અવ્રત ને એક મનનો અવ્રત, એવ ૧૫ વર્જ્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવ સર્વ મળી ૨૭ હેતુ ૬, સાતમે ગુ૦ ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાથી એક ઔદારિક મિશ્ર, ૨ વૈક્રિય મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્જ્યા, શેષ ૨૪ હેતુ ૭ આઠમે ગુ૦ ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાથી ૧ વૈક્રિયનો, ૧ આહારકનો, એ બે વર્જ્યા, શેષ ૨૨ હેતુ ૮ નવમે ગુ૦ ૧૬ હેતુ તે પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક ૬ દુગછા એ ૬ વર્જ્યા શેષ ૧૬ હેતુ. ૯. દશમે ગુ૦ ૧૦ હેતુ તે ૯ જોગ ને ૧ સજવલનો લોભ એવં ૧૦ હેતુ. ૧૦. અગિયારમે બારમે ગુ૦ ૯ હેતુ તે ૯ જોગ જાણવા. તેરમે ગુ૦ ૭ હેતુ તે ૭ જોગ જાણવા. ચૌદમે ગુ૦ હેતુ નથી

૨ દડકદ્વાર, પહેલે ગુ૦ ૨૪ દંડક, બીજે ગુ૦ ૧૯ દંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્જ્યા, ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૧૬ દંડક તે ૩ વિકલેંદ્રિય વર્જ્યા, પાચમે ગુ૦ ૨ દંડક, ૧ સન્નીમનુષ્ય, ૨ સન્નીતિર્યંચ. છઠ્ઠાથી તે ચૌદમા ગુણઠાણા સુધી ૧ મનુષ્યનો દડક.

૩ જીવાજોનીદ્વાર, પહેલે ગુ૦ ૮૪ લાખ જીવાજોની. બીજે ગુ૦ ૩૨ લાખ તે એકેંદ્રિયની વર્જી, ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૨૬ લાખ જીવાજોની પાંચમે ગુ૦ ૧૮ લાખ જીવાજોની છઠ્ઠાથી તે ૧૪મા ગુણઠાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાજોની

૪ અતરદ્વાર, પહેલે ગુ૦ જઘ૦ અતર્મુહૂર્ત ઉત૦ ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનુ. બીજાથી માડીને અગિયારમા ગુણઠાણા સુધી જ૦ અંત૦ અથવા પલનો અસખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહિ ઉ૦ અર્ધ પુદ્દગલ દેશે ઉણુ, બારમે, તેરમે ને ચૌદમે ગુણ૦ આતરૂ નથી એ એક જીવ આશ્રી.

૫ ધ્યાનદ્વાર, પહેલે બીજે ત્રીજે ગુ૦ ૨ ધ્યાન પહેલા, ચોથે પાંચમે ગુણ૦ ૩ ધ્યાન પહેલા છઠ્ઠે ગુણ૦ ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત્ત ને ૨ ધર્મ. સાતમે ગુણ ૧ ધર્મધ્યાન આઠમેથી માડીને ચૌદમા ગુણઠાણાં સુધી ૧ શુકલધ્યાન

૬ સ્પર્શનાદ્વાર, પહેલુ ગુણઠાણુ ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે બીજું ગુણ૦ અધોગામ વિજયથી ઊચુ તે ૯ ગ્રૈવેયેક સુધી સ્પર્શે ત્રીજું ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે ચોથુ ગુણ૦ અધોગામ વિજયથી ૧૨મા દેવલોક

ચારિત્રમોહનીયની ૪ આયુષની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની એવ ૩૭ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયિક ભાવ કહીએ, તે ૯ બોલ પામે, ૧ ક્ષાયિક સમકિત ૨ ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, ૩ કેવળજ્ઞાન ૪ કેવળદર્શન અને ક્ષાયિક દાનાદિ, લબ્ધિના ૫ ભેદ એમ ૯

ક્ષયોપશમભાવે ૩૦ બોલ છે ૪ જ્ઞાન પ્રથમ, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન ૩ દૃષ્ટિ, ૪ ચારિત્ર પ્રથમ ૧ ચરિત્તાચરિત્તો તે શ્રાવકપણું પામે ૧ આચાર્યની પદવી ૧ ચૌદ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ ૫ ઇન્દ્રિયની ૫ લબ્ધિ, ૫ દાનાદિલબ્ધિ. એવ સર્વ મળી ૩૦ બોલ.

પારિણામિક ભાવના ૨ ભેદ ૧ સાદિપારિણામિક ૨ અનાદિ પારિણામિક સાદિ વિણસે અનાદિ વિણસે નહિ. સાદિપારિણામિકના અનેક ભેદ છે જૂનો સુરા મદિરા, જૂનો ગોળ, તંદુલ એ આદિ ૭૩ બોલ ભગવતીની સાખે છે અનાદિપારિણામિકભાવના ૧૦ બોલ, ૧ ધર્માસ્તિકાય. ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય ૬ કાળ, ૭ લોક ૮ અલોક, ૯ ભવ્ય ૧૦ અભવ્ય. એવ ૧૦

સન્નિવાઈ ભાવના ૨૬ ભાંગા, ૧૦ દ્વિકસંજોગીના; ૧૦ ત્રિકસંજોગીના, ૫ ચોકસંજોગીના, ૧ પંચસંજોગીનો એવ ૨૬ ભાંગા એહનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાંતથી જાણવો ૬ ઇતિ.

૧૪ ગુણઠાણાં ઉપર ૧૦ ક્ષેપકદ્વાર ઉતારે છે

૧ હેતુદ્વાર ૨૫ કષાય ૧૫ જોગ એવ ૪૦ ને ૬ કાય, ૫ ઇંદ્રિય, ૧ મન એ ૧૨ અવ્રત, એવ ૫૨ ને ૫ મિથ્યાત્વ એવ ૫૭ હેતુ પહેલે ગુણઠાણે ૫૫ હેતુ તે આહારકના ૨ વર્જીને ૧ બીજે ગુ૦ ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ કાઢ્યા ૨ ત્રીજે ગુ ૪૩ હેતુ તે ૫૭માંથી ચાર અનંતાનુબંધીના, ૧ ઓદારિકનો મિશ્ર ૧ વૈક્રિયનો મિશ્ર ૨ આહારકના ૧ કામણનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવ ૧૪ વર્જ્યાં. શેષ ૪૩. ૩ ચોથે ગુ૦ ૪૬ હેતુ તે પૂર્વ ૪૩ કહ્યા તે અને ૧ ઓદારિકનો મિશ્ર વૈક્રિયના મિશ્ર ૩ કામણકાય જોગ, એ ૩ વધ્યા. સર્વ મળીને ૪૬ ૪ પંચમે ગુ૦ ૪૦ હેતુ તે પૂર્વે ૪૬ કહ્યા તેમાંથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાની ની ચોકડી ૧ ત્રસકાયનો અવ્રત, ૧ કામણકાયજોગ, એવ ૬ પરખ્યા, શેષ ૪૦ હેતુ ૫ છઠ્ઠે ગુ ૨૭ હેતુ, પૂર્વે ૪૦ કહ્યા તેમાંથી

૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, ૫ સ્થાવરનો અવ્રત, ૫ ઇંદ્રિયનો અવ્રત ને એક મનનો અવ્રત, એવ ૧૫ વર્જ્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવ સર્વ મળી ૨૭ હેતુ ૬, સાતમે ગુ૦ ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાથી એક ઔદારિક મિશ્ર, ૨ વૈક્રિય મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્જ્યા, શેષ ૨૪ હેતુ ૭ આઠમે ગુ૦ ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાથી ૧ વૈક્રિયનો, ૧ આહારકનો, એ બે વર્જ્યા, શેષ ૨૨ હેતુ ૮ નવમે ગુ૦ ૧૬ હેતુ તે પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક ૬ દુગછા એ ૬ વર્જ્યા શેષ ૧૬ હેતુ. ૯ દશમે ગુ૦ ૧૦ હેતુ તે ૯ જોગ ને ૧ સજવલનો લોભ એવં ૧૦ હેતુ ૧૦ અગિયારમે બારમે ગુ૦ ૯ હેતુ તે ૯ જોગ જાણુવા તેરમે ગુ૦ ૭ હેતુ તે ૭ જોગ જાણુવા ચૌદમે ગુ૦ હેતુ નથી

૨ દંડકદ્વાર, પહેલે ગુ૦ ૨૪ દંડક, બીજે ગુ૦ ૧૯ દંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્જ્યા, ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૧૬ દંડક તે ૩ વિકલેંદ્રિય વર્જ્યા, પાંચમે ગુ૦ ૨ દંડક, ૧ સજ્ઞીમનુષ્ય, ૨ સજ્ઞીતિર્યંચ. છઠ્ઠાથી તે ચૌદમા ગુણુઠાણા સુધી ૧ મનુષ્યનો દડક

૩ જીવાજોનીદ્વાર, પહેલે ગુ૦ ૮૪ લાખ જીવાજોની. બીજે ગુ૦ ૩૨ લાખ તે એકેંદ્રિયની વર્જી, ત્રીજે ચોથે ગુ૦ ૨૬ લાખ જીવાજોની પાચમે ગુ૦ ૧૮ લાખ જીવાજોની છઠ્ઠાથી તે ૧૪મા ગુણુઠાણા સુધી ૧૪ લાખ જીવાજોની

૪ અંતરદ્વાર, પહેલે ગુ૦ જઘ૦ અતર્મુહૂર્ત ઉત૦ ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનુ. બીજાથી માંડીને અગિયારમા ગુણુઠાણા સુધી જ૦ અત૦ અથવા પલનો અસખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહિ ઉ૦ અર્ધ પુદ્દગલ દેશે ઉણુ, બારમે, તેરમે ને ચૌદમે ગુણુ૦ આંતરૂ નથી એ એક જીવ આશ્રી.

૫ ધ્યાનદ્વાર, પહેલે બીજે ત્રીજે ગુ૦ ૨ ધ્યાન પહેલાં, ચોથે પાંચમે ગુણુ૦ ૩ ધ્યાન પહેલા છઠ્ઠે ગુણુ૦ ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત્ત ને ૨ ધર્મ. સાતમે ગુણુ ૧ ધર્મધ્યાન આઠમેથી માડીને ચૌદમા ગુણુઠાણું સુધી ૧ શુકલધ્યાન

૬ સ્પર્શનાદ્વાર, પહેલુ ગુણુઠાણુ ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે બીજું ગુણુ૦ અધોગામ વિજયથી ઊચુ તે ૯ ગ્રૈવેયેક સુધી સ્પર્શે. ત્રીજું ગુણુ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે ચોથુ ગુણુ૦ અધોગામ વિજયથી ૧૨મા દેવલોક

સુધી સ્પર્શે પાંચમું ગુણ૦ પણ એમ જ સ્પર્શે છઠ્ઠાથી તે અગિયારમા ગુણઠાણાવાળા અધોગામ વિજયથી ૫ અનુત્તર વિમાન સુધી સ્પર્શે બારમું ગુણ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે, તેરમું ગુણ૦ સર્વે લોક સ્પર્શે, ચૌદમું ગુણઠાણું લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે

૭ તીર્થંકર ગોત્ર, ૪ ગુણઠાણે બાંધે, ચોથે પાંચમે, છઠ્ઠે ને સાતમે શેષ ગુણઠાણે ન બાંધે. તીર્થંકર દેવ ૯ ગુણઠાણા સ્પર્શે તે ૪ ૬, ૭ ૮ ૯, ૧૦ ૧૨ ૧૩ ૧૪ એ ૯

૮ ગુણઠાણા ૧૪માં, ૧ ૪, ૫, ૬, ૧૩ એ પાંચ શાશ્વતા, શેષ ૯ ગુણઠાણા અશાશ્વતા.

૯ ગુણઠાણા ૧૪માં, ૧, ૨ ૩ ૪ ૫, ૬ ૭ એ ૭ ગુણઠાણે ૬ સંઘયણ, આઠમાથી તે ૧૪મા ગુણઠાણા સુધી એક વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ.

૧ આર્યાજી ૨ અવેદિ ૪ પરિહારવિશુદ્ધચારિત્રવંત ૪ પુલાકલબ્ધિવંત, ૫ અપ્રમાદી સાધુ ૬ ચૌદપૂર્વી સાધુ, ૭ આહારક શરીરી, એનું કોઈ દેવતા સાહરણ કરી શકે નહિ.

ઇતિ ક્ષપકદ્વાર અને ગુણઠાણાદ્વાર સમાપ્ત.

અથ શ્રી મ્હોટો બાસઠીઓ.

[अनुष्टुपवृत्त]

जीव १ गइ १ इंदिय ३ काए ४। जोग ५ वेद ६ कसाय ७ लेस्सा ८॥ सम्मत ९ नाण १० दंसण ११। संजय १२ उवओग १३ आहारे १४ ॥१॥ भासग १५ परित १६ पज्जति १७। सुहुम १८ सन्नि १९ भवत्थि २० चरिमेय २१ ॥ जीवेयखेत्तबंधे। पुग्गलएमहादंडएचेव ॥ २ ॥

એ બે ગાથાનો વિસ્તાર કહે છે.

૧ જીવદ્વાર

૧ સમુચ્ચય જીવમા, જીવના ભેદ ૧૪. ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ ગતિદ્વાર

૧ નરક ગતિમા જીવના ભેદ ૩, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ૨ પ્રર્યાપ્તો ને ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ગુણઠાણા ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના. ૧ વૈક્રિય, ૧ વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૧ કાર્મણુ-કાયજોગ, એવ ૧૧ ઉપયોગ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન-લેશ્યા, ૩ પ્રથમ

૨ તિર્યંચની ગતિમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુ૦ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપ૦ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન-લેશ્યા ૬

૩ તિર્યંચાણીમાં, જીવના ભેદ ૨, સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો ગુ૦ ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૪ મનુષ્યની ગતિમા, જીવના ભેદ ૩; ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૫ મનુષ્યણીમાં જીવના ભેદ ૨ સન્નીના. ગુ૦ ૧૪, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૬ દેવતાની ગતિમાં, જીવના ભેદ ૩, ૧ સન્નીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસન્નીનો અપર્યાપ્તો, ગુ૦ ૪ પહેલા, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના ૨ વૈક્રિયના, ૧ કાર્મણનો. ઉપયોગ ૯ લેશ્યા ૬.

૭ દેવાંગનામાં જીવના ભેદ ૨, ૧ સન્નીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો ગુ૦ ૪ પ્રથમ; જોગ ૧૧, ૪ મનના ૪ વચનના, ૨ વૈક્રિયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૯ લેશ્યા ૪

૮ સિદ્ધગતિમાં જીવના ભેદ નથી, ગુણઠાણા નથી, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨; ૧ કેવળજ્ઞાન, ૨ કેવળદર્શન લેશ્યા નથી.

એ આઠ ભેદનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડી મનુષ્યણી ૧ તેથી મનુષ્ય સમૂર્છિમ ભળતા અસંખ્યગુણા ૨ તેથી નારકી અસંખ્ય ગુણા ૩ તેથી તિર્યંચણી અસંખ્યગુણી ૪ તેથી દેવતા અસંખ્ય ગુણા ૫ તેથી દેવી સંખ્યગુણી ૬ તેથી સિદ્ધભગવંત અનંતગુણા ૭. તેથી તિર્યંચ અનંતગુણા ૮

૩ ઇંદ્રિયદ્વાર

૧ સઇંદ્રિયામાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૨ પ્રથમ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ તે ૧ કેવળજ્ઞાન ૨ કેવળદર્શન એ ૨ વર્જીને લેશ્યા ૬

૨ એકેંદ્રિયમાં, જીવના ભેદ ૪ ૧ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો, ૩ બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો ગુ૦ ૧ પ્રથમ જોગ ૫ ઔદારિક ૧, ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, વૈક્રિય ૩ વૈક્રિયનો મિશ્ર ૪, કાર્મણ કાયજોગ ૫. ઉપયોગ ૩ ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન લેશ્યા ૪

૫ બેઇંદ્રિય ૧ તે ઇંદ્રિય ૨, ચોરેંદ્રિય એ ૩ મા જીવના ભેદ ૨ પોતપોતાનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨ ગુ૦ ૨ પહેલા. જોગ ૪, ૨ ઔદારિકનો, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો ઉપયોગ બેઇંદ્રિય, તેઇંદ્રિયમાં, ૫, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન અને ચોરેંદ્રિયમાં ૬ તે ૧ ચક્ષુદર્શન વધ્યુ, લેશ્યા ૩

૬ પંચેંદ્રિયમાં, જીવના ભેદ ૪, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૪ પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ એ ૨ વર્જ્યા. લેશ્યા ૬.

૭ અણિંદ્રિયામાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૨ તેરમું ને ચૌદમું, જોગ ૭; ૨ મનના તે સત્ય મન ૧, વ્યવહાર મન ૨, બે વચનના તે સત્ય વચન ૧, વ્યવહાર વચન ૨ અને ઔદારિકનો ૫, ઔદારિકનો મિશ્ર ૬, કાર્મણુકાયજોગ ૭, ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ લેશ્યા ૧ શુક્લ

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પંચેદ્રિયા ૧, તેથી ચૌરેંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૨, તેથી તેઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૩ તેથી બેઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૪, તેથી અણિંદ્રિયા અનંતગુણા ૫, તેથી એકેંદ્રિયા અનંતગુણા ૬, તેથી સઇંદ્રિયા વિશેષાહિયા ૭

૪ કાયદ્વાર,

૧ સકાયામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૪ પૃથ્વીકાય ૧, અપકાય ૨, વનસ્પતિકાય ૩ એ ૩ માં, જીવના ભેદ ૪ ગુણ૦ ૧ જોગ ૩, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૪

૬ તેઉકાય ૧, વાઉકાય ૨ એ ૨ મા, જીવના ભેદ ૪, ગુ૦ ૧, જોગ૦ તેઉમા ૩ ને વાઉમા ૫ તે ૨ વૈક્રિયના વધ્યા, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૩

૭ ત્રસકાયમા, જીવના ભેદ ૧૦ તે ૪ એકેંદ્રિયના વર્જ્યા, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૮ અકાયામા, જીવના ભેદ નથી, ગુણઠાણા નથી, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા ત્રસકાયા ૧, તેથી તેઉકાયા અસંખેજ્જગુણા ૨, તેથી પૃથ્વીકાય વિશેષાહિયા ૩ તેથી અપકાયા વિશેષાહિયા × ૪,

× વિશેષાહિયા=વિશેષ-અધિકા,

તેથી વાઉકાય વિશેષાહિયા ૫, તેથી અકાયા અનંતગુણા ૬ તેથી વનસ્પતિકાયા અનંતગુણા ૭, તેથી સકાયા વિશેષાહિયા ૮

૫ જોગદ્વાર

૧ સજોગીમાં જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્યા ૬

૨ મનજોગીમાં જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૩, જોગ ૧૪ એક કામણનો વર્જીને ઉપયોગ ૧૨ લેસ્યા ૬

૩ વચનજોગીમાં જીવના ભેદ ૫ બેઈંદ્રિય ૧, તેઈંદ્રિય ૨ ચૌરેંદ્રિય ૩ અસન્નીપંચેંદ્રિય ૪, સન્નીપંચેંદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા, ગુણઠાણા ૧૩ જોગ ૧૪ કામણ વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેસ્યા ૬

૪ કાયજોગીમા, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૩ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્યા ૬

૫ અજોગીમા, જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો ગુણઠાણુ ૧ ચૌદમુ જોગ નહિ ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, લેસ્યા નથી.

એહનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા મનજોગી ૧ તેથી વચનજોગી અસંખ્યેજ્જગુણા ૨ તેથી અજોગી (ગુ૦ ૧૪ અને સિદ્ધ) અનંતગુણા ૩, તેથી કાયજોગી અનંતગુણા ૪ તેથી સજોગી વિશેષાહિયા ૫

૬ વેદદ્વાર

૧ સવેદીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૯ પ્રથમ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ વર્જીને લેસ્યા ૬

૩ સ્ત્રી વેદ ૧ પુરુષવેદ ૨, એ ૨ મા, જીવના ભેદ ૨ સન્નીના ગુણ૦ ૯ જોગ પુરુષવેદમા ૧૫, અને સ્ત્રીવેદમાં ૧૩ તે ૨ આહારકના વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦ લેસ્યા ૬

૪ નપુંસકવેદમા, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૯ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ વર્જીને લેસ્યા ૬

૫ અવેદીમા જીવનો ભેદ ૧ સજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૬, નવમાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧. ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૧, શુકલ.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા પુરુષવેદી ૧, તેથી સ્ત્રીવેદી સખેજજગુણા ૨, તેથી અવેદી (સિદ્ધ સહિત) અનંતગુણા ૩ તેથી નપુંસકવેદી અનંતગુણા ૪, તેથી સવેદી વિશેષાહિયા ૫.

૭ કષાયદ્વાર.

૧ સકષાયીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૧૦ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જીને, લેશ્યા ૬.

૪ ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ ૩ માં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૫ લોભકષાયીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૦ પહેલાં, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬

૬ અકષાયીમા, જીવનો ભેદ ૧ સજ્ઞીનો પર્યાપ્તો ગુણ૦ ૪ ઉપરના, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો એવ ૧૧, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન, ૪ દર્શન એવં ૯, લેશ્યા ૧.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અકષાયી ૧, તેથી ક્રોધકષાયી અનતગુણા ૨, તેથી માનકષાયી વિશેષાહિયા ૩, તેથી માયાકષાયી વિશેષાહિયા ૪, તથી લોભકષાયી વિશેષાહિયા ૫, તેથી સકષાયી વિશેષાહિયા ૬.

૮ લેશ્યાદ્વાર.

૧ સલેશીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૪ કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપુત ૩, એ ૩ લેશ્યામા જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૬ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, બે કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા પોતપોતાની.

૫ તેજુલેશીમા, જીવના ભેદ ૩, સજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ૧, પ્રર્યાપ્તો ૨, બાદર એકેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૩, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧. તેજુ.

તેથી વાઉકાય વિશેષાહિયા ૫, તેથી અકાયા અનંતગુણા ૬ તેથી વનસ્પતિકાયા અનંતગુણા ૭, તેથી સકાયા વિશેષાહિયા ૮

૫ જોગદ્વાર

૧ સજોગીમાં જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્યા ૬

૨ મનજોગીમાં જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૧૩, જોગ ૧૪ એક કામણનો વર્જીને ઉપયોગ ૧૨ લેસ્યા ૬

૩ વચનજોગીમા, જીવના ભેદ ૫ બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩ અસન્નીપચેંદ્રિય ૪, સન્નીપચેંદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા ગુણઠાણા ૧૩ જોગ ૧૪ કામણ વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેસ્યા ૬

૪ કાયજોગીમા, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૩ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેસ્યા ૬

૫ અજોગીમા, જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો ગુણઠાણું ૧ ચૌદમુ જોગ નહિ ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, લેસ્યા નથી.

એહનો અલ્પબહુત્વ, સવથી થોડા મનજોગી ૧ તેથી વચનજોગી અસંખેજ્જગુણા ૨ તેથી અજોગી (ગુ૦ ૧૪ અને સિદ્ધ) અનંતગુણા ૩, તેથી કાયજોગી અનંતગુણા ૪ તેથી સજોગી વિશેષાહિયા ૫

૬ વેદદ્વાર

૧ સવેદીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૯ પ્રથમ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨ વર્જીને લેસ્યા ૬

૩ સ્ત્રી વેદ ૧ પુરુષવેદ ૨, એ ૨ મા, જીવના ભેદ ૨ સન્નીના ગુણ૦ ૯ જોગ પુરુષવેદમા ૧૫, અને સ્ત્રીવેદમાં ૧૩ તે ૨ આહારકના વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦ લેસ્યા ૬

૪ નપુંસકવેદમા, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૯ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જીને લેસ્યા ૬

૭ સમામિથ્યાત્વ દૃષ્ટિમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ-ઠાણું ૧ ત્રીજુ, જોગ ૧૦, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો ૧ વૈક્રિયનો એવ ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદાન સમકિતી ૧, તેથી ઉપશમ સમકિતી સંખેજ્જગુણા ૨. તેથી મિશ્રદૃષ્ટિ સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી ક્ષયોપશમ અને વેદક સમકિતી માહોમાહે તુલ્ય અને અસંખે-જ્જગુણા ૫ તેથી ક્ષાયિક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય સમકિતી વિશેષાહિયા ૭, તેથી મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ અનંતગુણા ૮.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

૧ સમુચ્ચયજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૬, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપચેંદ્રિય ૪ એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવ ૬, ગુણઠાણા ૧૨ પહેલુ ત્રીજું વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશ્યા ૬

૩ મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨ એ બેમાં, જીવના ભેદ ૬. ગુણઠાણાં ૧૦, પહેલુ, ત્રીજું તેરમુ, ચૌદમુ વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭ લેશ્યા ૬

૪ અવધિજ્ઞાનીમાં, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૧૦, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૫ મનઃપર્યવજ્ઞાનીમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણા ૭ છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, જોગ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૬ કેવળજ્ઞાનીમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨, તેરમુ ને ચૌદમુ જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧ પરમશુકલ

૭ અજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણાં ૨, પહેલું ને ત્રીજું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૯ મતિશ્રુત અજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૨, પહેલું ત્રીજુ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૧૦ વિભંગજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના, ગુણઠાણા ૨ પહેલુ ને ત્રીજુ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૬ પદ્મલેશીમાં, જીવના ભેદ ૨ સજ્ઞીના, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ લેશ્યા ૧ પદ્મ.

૭ શુક્લલેશીમા જીવના ભેદ ૨ સજ્ઞીના ગુણ૦ ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૧ શુક્લ

૯ અલેશીમા, જીવનો ભેદ ૧ સજ્ઞીનો પર્યાપ્તો ગુણ૦ ૧ ચૌદમુ, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨, લેશ્યા નથી.

એહનો અલ્પબહુત્વ સવથી થોડા શુક્લલેશી ૧, તેથી પદ્મલેશી સખેજ્જગુણા ૨ તેથી તેજુલેશી સખેજ્જગુણા ૩, તેથી અલેશી સિદ્ધ સહિત અનતગુણા ૪ તેથી કાપુતલેશી અનતગુણા ૫ તેથી નીલલેશી વિશેષાહિયા ૬ તેથી કૃષ્ણલેશી વિશેષાહિયા, તેથી સલેશી વિશેષાહિયા ૮

૯ સમકિતદ્વાર

૧ સમુચ્ચય સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિમા જીવના ભેદ ૬ બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩ અસજ્ઞીપચેંદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા અને સજ્ઞીપચેંદ્રિયનો અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તો એવ ૬, ગુણ૦ ૧૨ પહેલુ ત્રીજુ વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯ ૩ અજ્ઞાન વર્જીને લેશ્યા ૬.

૨ સાસ્વાદાન સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિમાં જીવના ભેદ ૬ ગુણ૦ બીજુ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને ઉપયોગ ૬ ૩ જ્ઞાન ૩ દર્શન લેશ્યા ૬

૩ ઉપશમ સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિમા, જીવના ભેદ ૨ સજ્ઞીના ગુણ૦ ૯ ચોથાથી ૧૧મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન, ૩ દર્શન લેશ્યા ૬

૪ ક્ષયોપશમ ને વેદક સમ્યક્ત્વદૃષ્ટિમા જીવના ભેદ ૨ સજ્ઞીના ગુણ૦ ૪ થી આઠમા સુધી, જોગ, ૧૫, ઉપ૦ ૭ લેશ્યા ૬

૫ ક્ષાયિક સમ્ય૦ જીવના ભેદ ૨ સજ્ઞીના ગુણઠાણા ૧૧, ચોથાથી તે ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯ ૩ અજ્ઞાન વર્જીને લેશ્યા ૬

૬ મિથ્યાત્વદૃષ્ટિમા જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને ઉપયોગ ૬ ૩ ૩

૭ સમામિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિમા, જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો, ગુણુઠાણુ ૧ ત્રીજુ, જોગ ૧૦, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો ૧ વૈક્રિયનો એવં ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદાન સમકિતી ૧, તેથી ઉપશમ સમકિતી સંખેજ્જગુણા ૨. તેથી મિશ્રદષ્ટિ સંખેજ્જગુણા ૩, તેથી ક્ષયોપશમ અને વેદક સમકિતી માહોમાહે તુલ્ય અને અસંખેજ્જગુણા ૫ તેથી ક્ષાયિક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય સમકિતી વિશેષાહિયા ૭, તેથી મિથ્યાત્વ દ્રષ્ટિ અનંતગુણા ૮.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

૧ સમુચ્ચયજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૬, બેઇંદ્રિય ૧, તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરેંદ્રિય ૩, અસંજ્ઞીપચેદ્રિય ૪ એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને સન્નીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવં ૬, ગુણુઠાણાં ૧૨ પહેલુ ત્રીજું વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશ્યા ૬

૩ મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨ એ બેમા, જીવના ભેદ ૬. ગુણુઠાણાં ૧૦, પહેલુ, ત્રીજું તેરમુ, ચૌદમું વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭ લેશ્યા ૬

૪ અવધિજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૨ સન્નીના, ગુણુઠાણુ ૧૦, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૫ મનપર્યવજ્ઞાનીમાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણુઠાણાં ૭ છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, જોગ કાર્મણુનો વર્જીને, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬

૬ કેવળજ્ઞાનીમાં, જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨, તેરમુ ને ચૌદમુ જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧ પરમશુકલ

૭ અજ્ઞાનીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણાં ૨, પહેલું ને ત્રીજુ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૯ મતિશ્રુત અજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણુ ૨, પહેલું ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૧૦ વિભંગજ્ઞાનીમા, જીવના ભેદ ૨ સન્નીના, ગુણુઠાણુ ૨ પહેલુ ને ત્રીજુ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા મનપર્યવ જ્ઞાની ૧, તેથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૨ તેથી મતિજ્ઞાની ને શ્રુતજ્ઞાની માંહોમાંહી તુલ્ય વિશેષાધિયા ૪ તેથી વિભંગ જ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૫ તેથી કેવળજ્ઞાની અનંતગુણા ૬ તેથી જ્ઞાની વિશેષાધિયા ૭ તેથી મતિ-શ્રુતઅજ્ઞાની માંહોમાંહી તુલ્ય ને અનંતગુણા ૯, તેથી અજ્ઞાની વિશેષાધિયા ૧૦

૧૧ દર્શનદ્વાર

૧ ચક્ષુદર્શનીમા, જીવના ભેદ ૬ ચોરેંદ્રિય ૧, અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૨, સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૩ એ ૩ ના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા ગુણઠાણા ૧૨ પ્રથમ જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યાં, લેશ્યા ૬

૨ અચક્ષુદર્શનીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૨, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ લેશ્યા ૬

૩ અવધિદર્શનીમા, જીવના ભેદ ૨, ગુણઠાણા ૧૨ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦ લેશ્યા ૬

૪ કેવળદર્શનીમાં જીવનો ભેદ ૧ ગુણઠાણા ૨, તેરમુ, ચૌદમુ, જોગ ૭ ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧.

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા અવધિદર્શની ૧ તેથી ચક્ષુદર્શની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી કેવળદર્શની અનંતગુણા ૩ તેથી અચક્ષુદર્શની અનંતગુણા ૪

૧૨ સંજમદ્વાર

૧ સંજતિમાં જીવનો ભેદ ૧, સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો ગુણઠાણા ૯, છઠ્ઠાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯ ૩ અજ્ઞાન વર્જીને લેશ્યા ૬

૩ સામાયિક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨ એ બે ચારિત્રમા જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણા ૪ છઠ્ઠાથી ૯ મા સુધી, જોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રમાં જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૨ છઠ્ઠું ને સાતમુ જોગ ૯ ૪ મનના, ૪ વચનના, ને ૧ ઓદારિકનો, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૩ ઉપલી.

૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧ ગુણઠાણું ૧ દશમુ, જોગ ૯, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૧ શુકલ.

૬ યથાખ્યાત ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણા ૪ ઉપલા, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૧.

૭ સજતાસંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણઠાણુ ૧ પાંચમુ, જોગ ૧૨, આહારકના ૨ ને ૧ કાર્મણનો વર્જીને ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન લેશ્યા, ૬

૮ અસજતિમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૪ પ્રથમ જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને, ઉપયોગ ૯ ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન લેશ્યા ૬

૯ નો સજતિ, નો અસંજતિ, નો સજતાસજતિમા, જીવનો ભેદ ૦, ગુણ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા સૂક્ષ્મસપરાય ચારિત્રિયા ૧, તેથી પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રિયા સખેજ્જગુણા ૨, તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રિયા સખેજ્જગુણા ૩, તેથી છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રિયા સખેજ્જગુણા ૪, તેથી સામાયિક ચારિત્રિયા સખેજ્જગુણા ૫ તેથી સજતિ વિશેષાહિયા ૬, તેથી સજતાસજતિ અસખ્યાતગુણા ૭, તેથી નોસજતિ, નોઅસંજતિ, નોસજતાસજતિ અનંતગુણા ૮, તેથી અસજતિ અનતગુણા ૯

૧૩ ઉવઓગદ્વાર

૧ સાગરોવત્તામા જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ અણુગારોવઉત્તામા જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ દશમુ વર્જીને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા અણુગારોવઉત્તા ૧, તેથી સાગરોવઉત્તા સખેજ્જગુણા ૨

૧૪ આહારદ્વાર

૧ આહારકમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ પહેલા, જોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ અણાહારકમાં, જીવના ભેદ ૮, સાત અપર્યાપ્તા ને ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૫ પહેલું, બીજું ચોથું તેરમું ને ચૌદમું એ ૫ જોગ ૧ કાર્મણનો ઉપયોગ ૧૦ મનઃપર્યવજ્ઞાન ૧ ને ચક્ષુદર્શન ૨ એ વર્જીને, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા અણાહારક ૧ તેથી આહારક અસંખ્યેજગુણા ૨

૧૫ ભાષગદ્વાર

૧ ભાષગમાં જીવના ભેદ ૫. બેઇંદ્રિય ૧ તેઇંદ્રિય ૨ ચૌરિંદ્રિય ૩ અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪ સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૫, એ ૫ના પર્યાપ્તા ગુણઠાણા ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અભાષગમાં, જીવના ભેદ ૧ તે ૧૪ માંથી બેઇંદ્રિય ૧ તેઇંદ્રિય ૨, ચૌરિંદ્રિય ૩ અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪ એ ૪ વર્જી ગુણ૦ ૫ તે પહેલું ૧ બીજું ૨ ચોથું ૩ તેરમું ૪ ચૌદમું ૫, જોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણનો; ઉપયોગ ૧૧ તે મનઃપર્યવજ્ઞાન નહિ લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા ભાષગ ૧ તેથી અભાષગ અનંતગુણા ૨

૧૬ પરિત્તદ્વાર

૧ પરિત્તસંસારીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૧૪ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ અપરિત્તસંસારીમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧ પહેલું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને ઉપયોગ ૬, અજ્ઞાન ૩ દર્શન ૩ લેશ્યા ૬

૩ નોપરિત્ત નોઅપરિત્તમાં જીવના ભેદ ૦, ગુણ૦ , જોગ નથી, ઉપયોગ ૨ લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા પરિત્ત ૧, તેથી નોપરિત્ત નોઅપરિત્ત અનંતગુણા ૨, તેથી અપરિત્ત અનંતગુણા ૩.

૧૭ પર્યાપ્તાદ્વાર.

૧ પર્યાપ્તામાં, જીવના ભેદ ૭, ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અપર્યાપ્તામાં, જીવના ભેદ ૭, ગુણ૦ ૩ તે પહેલું બીજું ને ચોથું જોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપ૦ ૯, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન એવ લેશ્યા ૬

૩ નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તામાં, જીવના ભેદ ૦, ગુણ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપ૦ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તા ૧, તેથી અપર્યાપ્તા અનંતગુણા ૨, તેથી પર્યાપ્તા સંખેજ્જગુણા ૩

૧૮ સૂક્ષ્મદ્વાર

૧ સૂક્ષ્મમાં, જીવના ભેદ ૨, સૂક્ષ્મ એકેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુણ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૩, બે ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો, ઉપ૦ ૩, બે અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુદર્શન, લેશ્યા ૩

૨ બાદરમાં, જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સૂક્ષ્મના વર્જ્યા, ગુણ૦ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૩ નોસૂક્ષ્મ, નોબાદરમાં, જીવના ભેદ ૦ ગુણ૦ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા નોસૂક્ષ્મ નોબાદર ૧, તેથી બાદર અનંતગુણા ૨, તેથી સૂક્ષ્મ અસંખેજ્જગુણા ૩

૧૯ સન્નીદ્વાર.

૧ સન્નીમા જીવના ભેદ ૨ ગુણઠાણા ૧૨ પહેલા જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્જ્યા, લેશ્યા ૬

૧૪ આહારદ્વાર

૧ આહારકમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩ પહેલાં, જોગ ૧૪, કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ અણાહારકમાં, જીવના ભેદ ૮, સાત અપર્યાપ્તા ને ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૫ પહેલું, બીજું ચોથું તેરમું ને ચૌદમું એ ૫ જોગ ૧ કાર્મણનો. ઉપયોગ ૧૦ મનઃપર્યવજ્ઞાન ૧ ને ચક્ષુદર્શન ૨ એ વર્જીને, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અણાહારક ૧, તેથી આહારક અસંખેજ્જગુણા ૨

૧૫ ભાષકદ્વાર

૧ ભાષકમાં જીવના ભેદ ૫. બેઇંદ્રિય ૧ તેઇંદ્રિય ૨ ચોરેંદ્રિય ૩ અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪ સંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૫, એ ૫ના પર્યાપ્તા ગુણઠાણા ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણનો વર્જીને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અભાષકમાં જીવના ભેદ ૧ તે ૧૪ માંથી બેઇંદ્રિય ૧ તેઇંદ્રિય ૨, ચોરેંદ્રિય ૩ અસંજ્ઞીપંચેંદ્રિય ૪ એ ૪ વર્જ્યા ગુણ૦ ૫ તે પહેલું ૧ બીજું ૨ ચોથું ૩ તેરમું ૪ ચૌદમું ૫, જોગ ૫ તે ૨ ઓદારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણનો, ઉપયોગ ૧૧ તે મનઃપર્યવજ્ઞાન નહિ, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા ભાષક ૧ તેથી અભાષક અનંતગુણા ૨

૧૬ પરિત્તદ્વાર

૧ પરિત્તસંસારીમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૧૪ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ અપરિત્તસંસારીમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧ પહેલું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને ઉપયોગ ૬, અજ્ઞાન ૩ દર્શન ૩ લેશ્યા ૬

૩ નોપરિત્ત નોઅપરિત્તમાં જીવના ભેદ , ગુણ૦ , જોગ નથી ઉપયોગ ૨ લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણા ૨.

૧ સમુચ્ચય કેવલીમા, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના ગુ૦ ૧૧ ઉપલા, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૬.

૨ વીતરાગીમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૪, તે અગિયારમાંથી ચૌદમાં સુધી, જોગ ૧૧, ઉપયોગ ૯, લેશ્યા ૧

૩ જુગલિયામા, જીવના ભેદ ૨, સંજ્ઞીના ગુ૦ ૨ પહેલુ, ને ચોથું, જોગ ૧૧ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપ૦ ૬, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન એવં ૬ લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

૪ અસંજ્ઞી તિર્યંચ પચેંદ્રિયમા જીવના ભેદ ૨, ગુ૦ ૨ પ્રથમ જોગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૪, ઉપયોગ ૬, ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.

૫ સમૂચ્છિંમ મનુષ્યમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૧ પહેલું, જોગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૪, ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન. લેશ્યા ૩.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા જુગલિયા ૧, તેથી સમૂચ્છિંમ મનુષ્ય અસંખેજ્જગુણા ૨, તેથી અસંજ્ઞી તિર્યંચ અસંખેજ્જગુણા ૩ તેથી વીતરાગી અનંતગુણા ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવળી વિશેષાહિયા ૫.

૧ ઔદારિક શરીરમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૪ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ વૈક્રિય શરીરમાં, જીવના ભેદ ૪; ૨ સંજ્ઞીના ને ૧ અસંજ્ઞીનો+ અપર્યાપ્તો અને ૧ બાદર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવં ૪, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ જોગ ૧૨, ૨ આહારકના ને ૧ કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા, ૬.

+ અસંજ્ઞી તિર્યંચ પચેન્દ્રિય મરીને પહેલી નરકે તથા ૫૧ જાતના દેવતામા ઉપજે છે ત્યાં અપર્યાપ્તાવસ્થામા અસંજ્ઞી જ હોય છે. એ અપેક્ષાએ વૈક્રિય શરીરમાં અસંજ્ઞીના અપર્યાપ્તાનો ભેદ ગણેલ છે.

૨ અસજ્ઞીમાં, જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સજ્ઞીના વર્જી ગુણ૦ ૨ પ્રથમ જોગ ૬, ૨ ઔદારિકના ૨ વૈક્રિયના, ૧ કાર્મણનો, ૧ વ્યવહાર વચનનો એવ ૬, ઉપ૦ ૬, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન એવ ૬, લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

૩ નોસજ્ઞી નોઅસજ્ઞીમા જીવનો ભેદ ૧ સજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુ૦ ૨ તેરમુ, ચૌદમુ જોગ ૭. ઉપ૦ ૨, લેશ્યા ૧ પરમ શુક્લ.

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા સજ્ઞી ૧, તથા નોસજ્ઞી નોઅસજ્ઞી અનતગુણા ૨, તેથી અસજ્ઞી અનતગુણા ૩

૨૦ ભવ્યઅભવ્યદ્વાર

૧ ભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણ૦ ૧૪ જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

૨ અભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને ઉપયોગ ૬ લેશ્યા ૬

૩ નોભવ્ય નોઅભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૦ ગુણ ૦ જોગ ૦ નથી ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અલ્પબહુત્વ સર્વથી થોડા અભવ્ય ૧, તેથી નોભવ્ય નોઅભવ્ય અનતગુણા ૨ તેથી ભવ્ય અનતગુણા ૩

૨૧ ચરમદ્વાર

૧ ચરમમાં, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬

૨ અચરમમાં× જીવના ભેદ ૧૪ ગુણ૦ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જીને ઉપયો૦ ૮ ત્રણ અજ્ઞાન ત્રણ દર્શ૦ (અભવ્યને) તથા કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન (સિદ્ધને) લેશ્યા ૬

× અચરમ એટલે જેનો છેડ નહી તે. અભવી તથા સિદ્ધ ભગવતને અચરમ જાણવા.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથા થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણા ૨.

૧ સમુચ્ચય કેવલીમાં, જીવના ભેદ ૨ સંજ્ઞીના ગુ૦ ૧૧ ઉપલા, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જીને, લેશ્યા ૬.

૨ વીતરાગીમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૪, તે અગિયારમાંથી ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૧, ઉપયોગ ૯, લેશ્યા ૧

૩ જુગલિયામા, જીવના ભેદ ૨, સંજ્ઞીના ગુ૦ ૨ પહેલુ, ને ચોથુ, જોગ ૧૧ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપ૦ ૬, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન એવં ૬ લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

૪ અસજ્ઞી તિર્યંચ પંચેદ્રિયમા જીવના ભેદ ૨, ગુ૦ ૨ પ્રથમ જોગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૪, ઉપયોગ ૬, ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.

૫ સમૂચ્છિમ મનુષ્યમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુ૦ ૧ પહેલું, જોગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૪, ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન લેશ્યા ૩

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા જુગલિયા ૧, તેથી સમૂચ્છિમ મનુષ્ય અસખેજ્જગુણા ૨, તેથી અસંજ્ઞી તિર્યંચ અસખેજ્જગુણા ૩ તેથી વીતરાગી અનંતગુણા ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવળી વિશેષાહિયા ૫.

૧ ઔદારિક શરીરમા, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ૦ ૧૪. જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ વૈક્રિય શરીરમાં, જીવના ભેદ ૪; ૨ સંજ્ઞીના ને ૧ અસંજ્ઞીનો+ અપર્યાપ્તો અને ૧ બાદર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવં ૪, ગુણ૦ ૭ પ્રથમ જોગ ૧૨, ૨ આહારકના ને ૧ કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વર્જ્યા, લેશ્યા, ૬.

+ અસજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય મરીને પહેલી નરકે તથા ૫૧ જાતના દેવતામા ઉપજે છે ત્યા અપર્યાપ્તાવસ્થામા અસંજ્ઞી જ હોય છે. એ અપેક્ષાએ વૈક્રિય શરીરમાં અસંજ્ઞીના અપર્યાપ્તાનો ભેદ ગણેલ છે.

૩ આહારક શરીરમાં, જીવનો ભેદ ૧ સન્નીનો પર્યાપ્તો, ગુણ૦ ૨ છઠ્ઠું ને સાતમું જોગ ૧૨ ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણનો એ ૩ વર્જ્યા, ઉપ૦ ૭, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૫ તેજસ, કાર્મણ શરીરમા, જીવના ભેદ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૪ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા આહારક શરીરી ૧ તેથી વૈક્રિય શરીરી અસંખ્યાતગુણા ૨ તેથી ઔદારિક શરીરી અસંખ્યાતગુણા ૩, તેથી તૈજસ કાર્મણ શરીરી માંહોમાંહી તુલ્ય ને અનંતગુણા ૫

ઇતિ મોટો બાસઠીઓ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ચાર કષાયનો થોકડો.

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ ચૌદમે કષાયનો વર્ણવ ચાલ્યો છે કષાય ૧૬ પ્રકારે કહી તે: ૧ પોતાને માટે, ૨ પરને માટે, ૩ તદુભય કહેતા બન્ને માટે, ૪ ખેત કહેતાં ઉઘાડી જમીનને માટે, ૫ વથ્થુ કહેતાં ઢાંકી જમીનને માટે ૬ શરીર માટે, ૭. ઉપાધિને માટે, ૮. નિરર્થકપણે, ૯ જાણતા, ૧૦ અજાણતા, ૧૧ ઉપશાતપણે, ૧૨. અણુ-શાંતપણે, ૧૩. અનતાનુબંધી ક્રોધ, ૧૪ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૫. પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૬. સજ્વલનો ક્રોધ, એવ ૧૬ તે ૧૬ સમુચ્ચય જીવઆશ્રી અને ચોવીશ દડક આશ્રી એમ ૨૫ ને સોળે ગુણતાં ૪૦૦ થયા. હવે કષાયના દળીઆ કહે છે, ચણીઆ, ઉપચણીઆ, બાંધ્યા, વેદ્યા, ઉદીરીઆ, નિર્જર્યા એવં ૪ તે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્ય-કાળ આશ્રી એમ ૬ ને ૩ ત્રણે ગુણતા ૧૮ થાય. તે એક જીવ આશ્રી અને ૧૮ બહુ જીવ આશ્રી એવ ૩૬ થાય તે સમુચ્ચય જીવ આશ્રી અને ચોવીશ દંડક આશ્રી, એમ ૩૬ ને ૨૫ થી ગુણતાં ૯૦૦ થાય. અને ૪૦૦ ઉપર કહ્યા તે મળી કુલ ૧૩૦૦ ક્રોધના, ૧૩૦૦ માનના, ૧૩૦૦ માયાના અને ૧૩૦૦ લોભના, એવ સર્વ મળી ૫૨૦૦ થાય.

શ્રી અઠ્ઠાણુ બોલનો અલ્પ બહુત્વદ્વાર

૧	સર્વથી થોડા ગર્ભજ મનુષ્ય.	૨૭	પહેલા દેવલોકના દેવતા સ૦
૨	મનુષ્યાણી સ ખેજ્જગુણી.	૨૮	પહેલા દેવલોકની દેવી સ૦
૩	બાદર તેઉકાયના પર્યાપ્તા અસ ખેજ્જગુણા.	૨૯	ભવનપતિ દેવતા અસ૦
		૩૦	ભવનપતિની દેવી સ૦
૪	અનુત્તર વિમાનના દેવતા અ૦	૩૧	પહેલી નરકના નારકી અસ૦
૫	ઉપલી ત્રિકના દેવતા સ૦	૩૨	ખેચરની પુરુષ અસ૦
૬	મધ્યમ ત્રિકના દેવતા સ૦	૩૩	ખેચરની સ્ત્રી સ૦
૭	હેઠલી ત્રિકના દેવતા સ૦	૩૪	થળચર પુરુષ સ૦
૮	બારમા દેવલોકના દેવતા સ૦	૩૫	થળચર સ્ત્રી સ૦
૯	અગિયારમા દેવ૦ દેવતા સ૦	૩૬	જળચર પુરુષ સ૦
૧૦	દશમા દેવલોકના દેવતા સ	૩૭	જળચર સ્ત્રી સ૦
૧૧	નવમા દેવલોકના દેવતા સ૦	૩૮	વ્યંતર દેવતા સ૦
૧૨	સાતમી નરકના નારકી અસ	૩૯	વ્યંતર દેવી સ૦
૧૩	છઠ્ઠી નરકના નારકી અસ૦	૪	જ્યોતિષી દેવતા સ૦
૧૪	આઠમા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૧	જ્યોતિષીની દેવી સ૦
૧૫	સાતમા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૨	ખેચર નપુંસક સ
૧૬	પાંચમી નરકના નારકી અસ૦	૪૩	થળચર નપુંસક સ૦
૧૭	છઠ્ઠા દેવલોકના દેવતા અસ૦	૪૪	જળચર નપુંસક સ૦
૧૮	ચોથી નરકના નારકી અસ૦	૪૫	ચૌરેંદ્રિય પર્યાપ્તા સ૦
૧૯	પાંચમા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૬	પંચેંદ્રિય પર્યા૦ વિશેષાહિયા
૨૦	ત્રીજી નરકના નારકી અસ૦	૪૭	બેઇંદ્રિય પર્યા૦ વિશેષાહિયા
૨૧	ચોથા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૮	તેઇંદ્રિય પર્યા૦ વિ૦
૨૨	ત્રીજા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૪૯	પંચેંદ્રિય અપ૦ અસ૦
૨૩	બીજી નરકના નારકી અસ૦	૫૦	ચૌરેંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૨૪	સમૂર્છિમ મનુષ્ય અસ૦	૫૧	તેઇંદ્રિય અપ વિ૦
૨૫	બીજા દેવ૦ દેવતા અસ૦	૫૨	બેઇંદ્રિય અપ૦ વિ૦
૨૬	બીજા દેવલોકની દેવી સ૦	૫૩	પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિ

૫૦ અસં૦

૫૪ બાદર નિગોદીઆ ૫૦ ના શરીર અસં૦

૫૫ પુઢવિકાયા ૫૦ અસ૦

૫૬ બાદર અપકાયા ૫૦ અસં૦

૫૭ બાદર વાઉકાયા ૫૦ અસ૦

૫૮ બાદર તેઉકાયા અપ૦ અસ૦

૫૯ બાદર પ્રત્યેક શરીરી વનસ્પતિ અપ૦ અસ૦

૬૦ બા૦ નિગોદિયા અપ૦ નાં શરીર અસં૦

૬૧ બાદર પુઢવી અપ૦ અસ૦

૬૨ બા૦ અપકાય અપ૦ અસં૦

૬૩ બાદર વાઉ૦ અપ૦ અસં૦

૬૪ સૂક્ષ્મ તેઉ૦ અપ૦ અસ૦

૬૫ સૂક્ષ્મ પુઢવી૦ અપ૦ વિ૦

૬૬ સૂક્ષ્મ અપ૦ અપ૦ વિ૦

૬૭ સૂક્ષ્મ વાઉ૦ અપ૦ વિ૦

૬૮ સૂક્ષ્મ તેઉ ૫૦ સ૦

૬૯ સૂક્ષ્મ પુઢવી૦ ૫૦ વિ૦

૭૦ સૂક્ષ્મ અપ૦ ૫૦ વિ૦

૭૧ સૂક્ષ્મ વાઉ૦ ૫૦ વિ૦

૭૨ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા અપ. ના શરીર અસ૦

૭૩ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા ૫૦ના શરીર સં૦

૭૪ અભવ્ય અનંતગુણા

૭૫ પડિવાઇ સમદિઠી અનં૦

૭૬ સિદ્ધ ભગવંતજી અનં૦

૭૭ બાદર વનસ્પતિ ૫૦ અનં૦

૭૮ બાદર ૫૦ વિ૦

૭૯ બા૦ વનસ્પતિ અપ૦ અસં૦

૮૦ બાદર અપ૦ વિ૦

૮૧ સમુચ્ચય બાદર વિ૦

૮૨ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ અપ૦અસં૦

૮૩ સૂક્ષ્મ અપ૦ વિ૦

૮૪ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ ૫૦ સં૦

૮૫ સૂક્ષ્મ ૫૦ વિ૦

૮૬ સમુચ્ચ સૂક્ષ્મ ૫૦ વિ૦

૮૭ ભવ્ય સિદ્ધિઆ વિ૦

૮૮ નિગોદિયા જીવ વિ૦

૮૯ વનસ્પતિ જીવ વિ૦

૯૦ એકેંદ્રિયા જીવ વિ૦

૯૧ તિર્યંચ જીવ વિ૦

૯૨ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ વિ૦

૯૩ અવિરતિ જીવ વિ૦

૯૪ સકષાયા જીવ વિ૦

૯૫ છઉમત્થા જીવ વિ૦

૯૬ સજોગી જીવ વિ૦

૯૭ સંસારસ્થા જીવ વિ૦

૯૮ સવ્વ જીવ વિ૦

ઇતિ શ્રી પન્નવણાસૂત્રપદ ત્રીજેથી અઠ્ઠાણુ બોલનો
અલ્પબહુત્વ સંપૂર્ણ

અથ શ્રી ચોવીશ જિનાંતરાં

૧ અઢાર કોડાકોડ સાગરને અંતરે પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર વનિતા નગરીને વિષે થયા નાભિરાજા પિતા, મરૂદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું વૃષભ લાંછન, પાંચસે ધનુષ દેહીમાન, ચોરાશી લાખ પૂર્વનું આયુષ વીશ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવજ્યા પાળી પ્રવજ્યા લીધા પછી એક હજાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું, સાધુ, સાધ્વી શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી જ્ઞાનની પેટી આપીને, ત્રીજા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે મહા વદ તેરશને દહાડે, દશ હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨ પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પચાસ લાખ કોડ સાગરને આંતરે બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીને વિષે થયા જિતશત્રુ રાજા પિતા, વિજયાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું ગજ એટલે હસ્તીનું લાંછન, સાડા ચારસે ધનુષનું દેહીમાન બોતેર લાખ પૂર્વનું આયુષ, અઢાર લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રેપન લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું એક લાખ પૂર્વની પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી બાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી જ્ઞાનની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૩ બીજા અજિતનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીશ લાખ કોડ સાગરને આંતરે ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર સાવથ્થી નગરીને વિષે થયા જિતારી રાજા પિતા સેન્યાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું અશ્વ એટલે ઘોડાનું લાંછન, ચારસે ધનુષનું દેહીમાન સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુષ, પંદર લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ચુમાલીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવજ્યા પાળી, પ્રવજ્યા લીધા પછી ચૌદ વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઉપન્યું સાધુ, સાધ્વી શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી જ્ઞાનની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૪. ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર મોક્ષે પહોંચ્યા પછી દશ લાખ ક્રોડ સાગરોપમને આંતરે ચોથા અભિનંદન તીર્થંકર, વનિતા નગરીને વિશે થયા. સંવર રાજા પિતા, સિદ્ધાર્થા રાણી માતા, હેમવર્ણે, વાનરનું લાંછન, સાડાત્રણસેં ધનુષનુ દેહીમાન, પચ્ચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં સાડાબાર લાખ પૂર્વ કુંવર પણે રહ્યા, સાડીછત્રીસ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી અઢાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૫. ચોથા અભિનંદન તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર કુશલપુરી નગરીને વિશે થયા, મેઘરથ રાજા પિતા, સુમંગલા દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ક્રૌંચ પખીનુ લાંછન, ત્રણસેં ધનુષનુ દેહીમાન, ચાલીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં દશ લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, ઓગણત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી વીશ વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, સઘતીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૬. પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું હજાર ક્રોડ સાગરને આંતરે છઠ્ઠા પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર કૌસંબી નગરીને વિશે થયા. શ્રીધર રાજા પિતા, સુસિમા દેવી રાણી માતા, રાતે વર્ણે, પદ્મકમળનુ લાંછન, અઢીસો ધનુષનુ દેહીમાન, ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, સાડાસાત લાખ પૂર્વ કુવરપણે રહ્યા, સાડીએકવીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્જ્યા પાળી પ્રવર્જ્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘતીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને તોતેર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા

૭ છઠ્ઠા શ્રી પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ હજાર ક્રોડ સાગરને આતરે સાતમા સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાણારસી નગરીને વિશે થયા. પ્રતિષ્ઠ રાજા પિતા, પૃથ્વી દેવી રાણી માતા,

હેમવર્ણે, સાથીઆનુ લાછન, બસે ધનુષનુ દેહીમાન, વીસ લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમાં પાચ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ચૌદ લાખ પૂર્વ, રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વની પ્રવર્ન્યા પાળી પ્રવર્ન્યા લીધા પછી નવ માસે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા

૮ સાતમા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી નવસે ક્રોડ સાગરને આંતરે આઠમા ચદ્રપ્રભ તીર્થંકર ચદનપુરી નગરીને વિશે થયા મહાસેન રાજા પિતા, લક્ષ્મણાદેવી રાણી માતા, ઉજ્જવલ વર્ણે ચદ્રમાનુ લાંછન, દોઢસો ધનુષનુ દેહીમાન, દશ લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમાં અઢીલાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, એક લાખ પૂર્વ પ્રવર્ન્યા પાળી પ્રવર્ન્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૯ આઠમા શ્રી ચદ્રપ્રભ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોચ્યા પછી નેવું ક્રોડ સાગરને આતરે નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર કાકદી નગરીને વિશે થયા. સુગ્રીવ રાજા પિતા રમાદેવી રાણી માતા, ઉજ્જવલ વર્ણે, મગરમચ્છનુ લાંછન, સો ધનુષનુ દેહીમાન, બે લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમા અર્ધ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ એક લાખ પૂર્વ પ્રવર્ન્યા પાળી પ્રવર્ન્યા લીધા પછી ચાર મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૦ નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોચ્યા પછી નવ ક્રોડ સાગરને આતરે દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર ભદ્દિલપુર નગરીને વિશે થયા દશરથ રાજા પિતા, નદાદેવી રાણી માતા હેમવર્ણે, શ્રીવત્સ સાથિયાનુ લાછન નેવું ધનુષનુ દેહીમાન એક લાખ પૂર્વનુ આયુષ, તેમા પા લાખ પૂર્વ કુવર પણે રહ્યા અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યુ, પા લાખ પૂર્વની પ્રવર્ન્યા પાળી. પ્રવર્ન્યા લીધા પછી ત્રણ

માસે કેવળજ્ઞાન ઊપન્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૧ દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ પહોંચ્યા પછી એક કોડ સાગરમાં એકસો સાગર, છાસઠ લાખ, છવીસ હજાર વરસને ઉણે આંતરે, અગિયારમા શ્રેયાંસનાથ તીર્થંકર સિંહપુરી નગરીને વિશે થયા. વિષ્ણુ રાજા પિતા અને વિષ્ણુ દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, ગેંડાનુ લાંછન. એંસી ધનુષનુ દેહીમાન, ચોરાસી લાખ વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ૪૨ લાખ વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે માસે કેવળજ્ઞાન ઊપન્યુ. સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૨ અગિયારમા શ્રી શ્રેયાસનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ૫૪ સાગરને આતરે, બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થંકર ચપાપુરી નગરીને વિશે થયા વાસુપૂજ્ય રાજા પિતા, જયાદેવી રાણી માતા, રાતેવર્ણે ભેંસનુ લાંછન, સિત્તેર ધનુષનુ દેહીમાન, બોતેર લાખ વર્ષનુ આયુષ તેમાં અઢાર લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ચોપન લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા લીધા પછી એક માસે કેવળજ્ઞાન ઊપન્યુ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને છસે સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૩ બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોચ્યા પછી ત્રીશ સાગરને આતરે તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થંકર કપીલપુર નગરીને વિશે થયા કૃતવર્મા રાજા પિતા, શ્યામાદેવી રાણી માતા. હેમવર્ણે, સૂવરનુ લાછન સાઠ ધનુષનુ દેહીમાન, સાઠ લાખ વરસનુ આયુષ, તમા ૫દર લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રીશ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યુ ૧૫ લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપન્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને ૬૦૦ સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૪ તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી નવ સાગરને આતરે ચૌદમા અનતનાથ તીર્થંકર અયોધ્યા નગરીને વિશે

થયા. સિંહસેન રાજા પિતા, સુયશાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણું, શકરનું લાછન, પચાસ ધનુષનું દેહીમાન, ૩૦ લાખ વર્ષનું આયુષ તેમાં સાઢ સાત લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પંદર લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું, સાઢાસાત લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ૩ મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેઠી આપીને સાતસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૫. ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ચાર સાગરને આંતરે પંદરમાં ધર્મનાથ તીર્થંકર રત્નપુરી નગરીને વિષે થયા. ભાનુ રાજા પિતા, સુવ્રતાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, વજ્રનું લાંછન, પિસ્તાલીશ ધનુષનું દેહીમાન દશ લાખ વર્ષનું આયુષ, તેમા અઢી લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાઢા ૭ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું, એક લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી બે મહિને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેઠી આપીને આઠસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૬ પંદરમા શ્રી ધર્મનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રણ સાગર તેમા પોણાપલ્યને ઉણે આંતરે સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર હસ્તીનાપુર નગરીને વિષે થયા, વિશ્વસેન રાજા પિતા, અચિરાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે મૃગનુ લાંછન, ચાળીશ ધનુષનુ દેહીમાન, એક લાખ વરસનુ આયુષ, તેમા પા લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, અર્ધ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યુ પા લાખ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી એક મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેઠી આપીને નવસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૧૭ સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી અર્ધ પલ્યને આંતરે સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર ગજપુર નગરીને વિષે થયા. સુરરાજ પિતા, સુશ્રીદેવી રાણીમાતા, હેમવર્ણે, છાગલ કહેતાં બોકડાનું લાછન, પાંત્રીશ ધનુષનું દેહીમાન. પંચાણું હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમા પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની

પદવી ભોગવી, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી સોળ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા

૧૯. સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પા પલ્યમાંથી એક ક્રોડ ૧ હજાર વર્ષને ઉણે આંતરે ૧૮મા શ્રી અરનાથ તીર્થંકર નાગપુર નગરીને વિશે થયા. સુદર્શન રાજા પિતા, દેવકીદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, નંદાવર્ત્ત સાથિયાનુ લાંછન, ત્રીશ ધનુષનુ દેહીમાન, ચોરાશી હજાર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં ૨૧ હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ૨૧ હજાર વર્ષ રાજ્ય પાળ્યુ ૨૧ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની પદવી ભોગવી, ૨૧ હજાર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ત્રણ મહીને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા

૧૯ અઢારમાં અરનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોચ્યા પછી એક ક્રોડ ને એક હજાર વરસને અતરે ૧૯ મા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મિથિલા નગરીને વિશે થયા કુભ રાજા પિતા, પ્રભાવતી રાણી માતા, નીલવર્ણે, કળશનુ લાછન, પચ્ચીશ ધનુષનુ દેહીમાન, પચાવન હજાર વર્ષનુ આયુષ, તેમાં સો વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, બાકી પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ત્રીજે પહોરે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને પાચસેં સાધુ અને પાચસે સાધ્વી સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૦ ઓગણીસમા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી ચોપન લાખ વરસને આતરે વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર રાજગ્રહી નગરીને વિશે થયા. સુમિત્ર રાજા પિતા, પદ્માવતી રાણી માતા, શ્યામ વર્ણે, કાચબાનુ લાછન, વીશ ધનુષનુ દેહીમાન, ત્રીસ હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમા સાડાસાત હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પંદર હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યુ, સાડાસાત હજાર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી અગિયાર મહીને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યુ, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૧ વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી છ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૧મા નમિનાથ તીર્થંકર મથુરા નગરીને વિષે થયા. વિજય રાજા પિતા, વિપુલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, નીલોત્પલ કમળનું લાંછન; પંદર ધનુષનું દેહીમાન, દશ હજાર વર્ષનું આયુષ, અઢી હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ હજાર વર્ષ રાજ્ય પાળ્યું, એક હજાર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી નવ મહિને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેઠી આપી એક હજાર સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૨ એકવીશમા શ્રી નમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી પાંચ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૨ મા નેમિનાથ તીર્થંકર સોરીપુર નગરીને વિષે થયા સમુદ્રવિજય રાજા પિતા, શીવાદેવી રાણી માતા, શ્યામવર્ણે, શંખનું લાંછન, દશ ધનુષનું દેહીમાન, એક હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં ત્રણસે વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાતસે વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચોપન દહાડે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેઠી આપીને પાચસે ને છત્રીશ સાધુ સઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા

૨૩ બાવીશમા શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી પોણી ચોર્યાસી હજાર વર્ષને આતરે ૨૩ મા પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાણારસી નગરીને વિષે થયા. અશ્વસેન રાજા પિતા, વામાદેવી રાણી માતા, નીલવર્ણે સર્પનું લાછન, નવ હાથનું દેહીમાન, સો વર્ષનું આયુષ, તેમા ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સિત્તેર વર્ષ પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી ચોર્યાસી દહાડે કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું, સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાગી ગણીની પેઠી આપીને એક હજાર સાધુ સઘાતે નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૨૪ ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોચ્યા પછી અઢીસે વર્ષને આતરે ચોવીશમા શ્રી મહાવીર તીર્થંકર ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નગરીને વિષે થયા સિદ્ધાર્થ રાજા પિતા ત્રિશલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, સિંહનું લાછન સાત હાથનું દેહીમાન, બોતેર વર્ષનું આયુષ, તેમા ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા ૪૨ વર્ષની પ્રવર્જ્યા પાળી, પ્રવર્જ્યા લીધા પછી સાડા બાર વર્ષ ને એક પખવાડીએ કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યું સાધુ, સાધ્વી,

શ્રાંવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આસો વદ અમાવાસ્યાની રાત્રે પાવાપુરી નગરીને વિશે ચોથા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે સ્વામીનાથ એકાકીપણે, બે દિવસનુ અનશન કરી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

પહેલા તીર્થંકર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અને ચોવીશમા તીર્થંકર શ્રી મહાવીર સ્વામી એ બેઉ વચ્ચે એક ક્રોડાક્રોડ સાગરોપમનું ઝાઝેરૂં તેમા ૪૨ હજાર વર્ષ ઉણાનુ આતરૂ જાણવુ

ઇતિ શ્રી ચોવીશ તીર્થંકરનાં આંતરાં સપૂર્ણ.

અથ શ્રી શ્વાસોચ્છ્વાસનો થોકડો

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ સાતમે શ્વાસોચ્છવાસનો અધિકાર ચાલ્યો છે, તેમા નારકી અને દેવતા કેવી રીતે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે? વીર પ્રભુએ કહ્યુ કે હે ગૌતમ! નારકીના જીવ નિરતર ધમણની પેરે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે અસુરકુમારના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા એક પક્ષ ઝાઝેરો શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે વાણવ્યતર ને નવીનકાયના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉતકૃષ્ટા પ્રત્યેક મહૂર્તે, જ્યોતિષી જ૦ અને ઉ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્તે, પહેલે દેવલોક જ૦ પ્રત્યેક મૂહૂર્તે અને ઉ૦ બે પક્ષે બીજે દેવલોકે જ૦ પ્રત્યેક મુહૂર્ત ઝાઝરે ઉ૦ બે પક્ષ ઝાઝેરે ત્રીજે દેવલોકે જ૦ બે પક્ષે, અને ઉ૦ સાત પક્ષે ચોથે દેવ-લોકે જ૦ બે પક્ષ ઝાઝેરે અને ઉ૦ સાત પક્ષ ઝાઝેરે. પાચમે દેવલોકે જ૦ સાત પક્ષે ઉ૦ દશ પક્ષે છઠે દેવલોકે જ૦ દશ પક્ષે ઉ૦ ચૌદ પક્ષે સાતમે દેવલોકે જ૦ ચૌદ પક્ષે ઉ૦ સત્તર પક્ષે આઠમે દેવલોકે જ૦ સત્તર પક્ષે ઉ૦ અઢાર પક્ષે નવમે દેવલોકે જ૦ અઢાર પક્ષે, ઉ૦ ઓગણીસ પક્ષે દશમે દેવલોકે જ૦ ઓગણીસ પક્ષે, ઉ૦ વીશ પક્ષે અગિયારમે દેવલોકે જ૦ વીશ પક્ષે, ઉ૦ એકવીસ પક્ષે બારમે દેવલોકે જ૦ એકવીશ પક્ષે, ઉ૦ બાવીસ પક્ષે પહેલી ત્રિકમાં જ૦ બાવીશ પક્ષે, ઉ૦ પચીસ પક્ષે, બીજી ત્રિકમા જ૦ પચીસ પક્ષે ઉ૦ અઠાવીશ પક્ષે ત્રીજી ત્રિકમા જ૦ અઠાવીશ પક્ષે ઉ૦ એકત્રીસ પક્ષે ચાર અનુત્તર વિમાનમા જ૦ એકત્રીસ પક્ષે, ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષે સર્વાર્થ-સિદ્ધમા જ૦ અને ઉ૦ તેત્રીસ પક્ષે એમ તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ ઊચો લે અને તેત્રીસ પખવાડીએ શ્વાસ નીચો મૂકે

નંબર	તીર્થંકરના નામ	પિતાનું નામ	માતાનું નામ	લાછન.
૧	શ્રી ઋષભદેવ	નાભીકુલકર	મરૂદેવી	વૃષભ
૨	શ્રી અજીતનાથ	જિતશત્રુ	વિજયા	હસ્તિ
૩	શ્રી સંભવનાથ	જિતારી	સેનાદેવી	અશ્વ
૪	શ્રી અભિનંદન	સંવરરાજા	સિદ્ધાર્થા	વાંદર
૫	શ્રી સુમતિનાથ	મેઘરાજા	મંગળા	ક્રૌંચપક્ષી
૬	શ્રી પદ્મપ્રભ	શ્રીધરરાજા	સુશીમા	પદ્મ
૭	શ્રી સુપાર્શ્વનાથ	પ્રતિષ્ઠરાજા	પૃથ્વી	સાથીઓ
૮	શ્રી ચંદ્રપ્રભ	મહાસેનરાજા	લક્ષ્મણા	ચંદ્ર
૯	શ્રી સુવિધિનાથ	સુગ્રીવરાજા	રામારાણી	મગરમચ્છ
૧૦	શ્રી શીતળનાથ	દશરથ	નંદા	શ્રીવત્સ
૧૧	શ્રી શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ	વિષ્ણુ	ગેંડો
૧૨	શ્રી વાસુપૂજ્ય	વસુપૂજ્ય	જયા	પાડો
૧૩	શ્રી વિમળનાથ	કૃતવર્મા	શ્યામા	વરાહ
૧૪	શ્રી અનંતનાથ	સિંહસેન	સુયશા	સીંચાણો
૧૫	શ્રી ધર્મનાથ	ભાનુ	સુવ્રતા	વજ્ર
૧૬	શ્રી શાંતિનાથ	વિશ્વસેન	અચિરા	હરણ
૧૭	શ્રી કુંથુનાથ	સૂર	શ્રીદેવી	બકરો
૧૮	શ્રી અરનાથ	સુદર્શન	દેવીરાણી	નંદાવર્ત
૧૯	શ્રી મલ્લિનાથ	કુંભ	પ્રભાવતી	કળશ
૨૦	શ્રી મુનિસુવ્રત	સુમિત્ર	પદ્માવતી	કાચબો
૨૧	શ્રી નમિનાથ	વિજય	વિપ્રા	કમળ
૨૨	શ્રી નેમિનાથ	સમુદ્રવિજય	શિવાદેવી	શંખ
૨૩	શ્રી પાર્શ્વનાથ	અશ્વસેન	વામાદેવી	સર્પ
૨૪	શ્રી મહાવીર	સિદ્ધાર્થ	ત્રિશલાદેવી	સિંહ

ધનુષ શરીરમાન	આયુમાન	યક્ષનાં નામ.	યક્ષણીનાં નામ
૫૦૦	૮૪ લાખ પૂર્વ,	ગૌમુખ	ચક્રેશ્વરી
૪૫૦	૭૨ ,, ,,	મહાયક્ષ.	અજીતબાળા
૪૦૦	૬૦ ,, ,,	ત્રિમુખ.	દૂરીતારી
૩૫૦	૫૦ ,, ,,	નાયક.	કાલીકા.
૩૦૦	૪૦ ,, ,,	તુંબરૂં.	મહાકાલી.
૨૫૦	૩૦ ,, ,,	કુસમય.	શ્યામા.
૨૦૦	૨૦ ,, ,,	માતંગ.	શાન્તા.
૧૫૦	૧૦ ,, ,,	વિજય	ભૃકીટી.
૧૦૦	૨ ,, ,,	અજીત.	સુતારિકા.
૯૦	૧ ,, ,,	બ્રહ્મા.	અશોકા.
૮૦	૮૪ લાખ વર્ષ.	જક્ષેત.	માતવી.
૭૦	૭૧ ,, ,,	કુમાર.	ચંડા.
૬૦	૬૦ ,, ,,	ષણ્મુખ.	વિદિતા.
૫૦	૩૦ ,, ,,	પાતાળ.	અંકુશા.
૪૫	૧૦ ,, ,,	કિન્નર.	કંદર્પ
૪૦	૧ ,, ,,	ગરૂય.	નિર્વાણુા
૩૫	૯૫ હજાર વર્ષ	ગંધર્વ.	બલા.
૩૦	૮૪ ,, ,,	યક્ષેદ.	ધણુા.
૨૫	૫૫ ,, ,,	કુબેર.	ધરણુપ્રિયા
૨૦	૩૦ ,, ,,	વરૂણ.	નરદત્તા
૧૫	૧૦ ,, ,,	ભૃકુટી.	ગંધારી
૧૦	૧ ,, ,,	ગોમેધ	અંબિકા
૯ હાથ	૧૦૦ વર્ષ.	પર્શ્વ.	પદ્માવતી.
૭ હાથ	૭૨ વર્ષ	માતંગ.	સિધ્યાયિકા.

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલો આરો, ૪ ક્રોડાક્રોડી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ એટલે એકલુ સુખમાં સુખ, ૩ ગાઉનુ દેહીમાન, ૩ પલ્યોપમનુ આઉખુ ૨૫૬ પાંસળી, ધરતીની સરસાઇ સાકર સરખી; (દરેક આરો ઉતરતાં દેહમાન, આઉખુ, પાસળી તથા ધરતીની સરસાઈ તે પછીનો આરો બેસતાં જે હોય તે જાણવી), વજ્રઋષભ નારાચ સઘયણ સમચઉરસ સઠાણ, ત્રણ દિવસને આતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; અને તેમા ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાચ્છિત સુખ પહોચાડે, ત્રણ આરા સુધી જુગલિયા (એક પ્રકારના મનુષ્ય યુગલ) હોય છે, તેના આઉખા આડા છ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખુ બાધે, ત્યારે જુગલણી એક જોડુ પ્રસવે, તે છોરુનુ પ્રતિપાલન ૪૯ દિવસ કરે. સ્ત્રીપુરુષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે, એકને છીંક ને એકને બગાસુ આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમાં જાય. તેમના શરીરનુ નિહરણ દેવતા કરે. તેમને વેર વિરોધ, ઇર્ષ્યા, ઝેર હોતાં નથી.

(૨) બીજો આરો બેસતાં વર્ણ, ગધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનતા હીણા થયા; ૩ ક્રો૦ સા૦ નો, સુસમ એટલે એકલુ સુખ; બે ગાઉનું દેહીમાન, બે પલ્યોપમનુ આ૦; ૧૨૮ પાંસળી, બે દિવસને આતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે ધરતીની સરસાઇ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવાછિત સુખ પહોંચાડે; સઘયણ, સઠાણ અને બાકીના બોલ પહેલા પ્રમાણે; પરંતુ છોરુની પ્રતિપાલણા ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરો બેસતાં વર્ણ૦ ના પર્યવ અનતા હીણા થયા. આરો ૨ ક્રો૦ સા૦ નો, સુસમ દુસમ એટલે સુખ ઘણુ ને દુ ખ થોડું; ૧ ગાઉનુ દે૦ ને ૧ પલ્યોપમનુ આ૦ ૬૪ પાસળી, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઇ ગોળ સરખી; બાકીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરતુ છોરુનું પ્રતિપાલન ૭૯ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, રોગ, કુરૂપ હોય નહીં સપૂર્ણ અંગોપાંગ, વિષય સુખ પામે તે દાનપુણ્યનાં ફળ જાણવા ત્રીજા આરામા ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ સાગરનું

આ૦ ભોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલકર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, ૯ા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનુ સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુંવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ ૫ જાણવી.

(૪) ચોથો આરો બેસતા અનતા પર્યવ-વર્ણ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ ક્રો. સા૦ મા ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઊણાં (ઓછા) નો જાણવો. દુસમ-સુસમ એટલે દુઃખ ઘણુ ને સુખ થોડુ, ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, ક્રોડ પૂર્વનુ આઉખુ, ૭ સઘયણ ને ૭ સઠાણ, ૩૨ પાસળી, દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઈચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાના છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનુ આ૦ ભોગવીને માહણકુડ નગર (બ્રાહ્મણકુડ)મા ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનદાની કૂખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજ્યા, ત્યાં ૮૨ાા રાત્રી રહ્યા, ૮૩ મી રાત્રે શક્રેન્દ્રનુ આસન ચળ્યુ એટલે હરણુગમેષી દેવને ગર્ભ સાહરણની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભસાહારીને કુડીગ્રામના સિદ્ધાર્થ રાજાની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂકયા, ત્યા ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષને એક પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા

(૫) પાંચમો આરો બેસતાં વર્ણ ૧૦ના અનતા પર્યવ હીણા થયા, આ આરો દુસમ એટલે એકલુ દુ ખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનુ દે૦, ૧૨૫ વર્ષનુ આ૦ ૬ સઘયણ ને ૬ સઠાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટ્ઠુ સઘયણ ૧ હુડ સઠાણ, ૧૬ પાસળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલો આરો, ૪ કોડાકોડી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ એટલે એકલું સુખમાં સુખ, ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પલ્યોપમનું આઉખું; ૨૫૬ પાસળી; ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરો ઉતરતાનું દેહમાન, આઉખું, પાસળી તથા ધરતીની સરસાઈ તે પછીનો આરો બેસતાં જે હોય તે જાણવી), વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ સમચઉરંસ સંઠાણ, ત્રણ દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; અને તેમાં ૧૦ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ મનવાંછિત સુખ પહોંચાડે, ત્રણ આરા સુધી જુગલિયા (એક પ્રકારના મનુષ્ય યુગલ) હોય છે, તેના આઉખા આડા ૭ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખું બાંધે, ત્યારે જુગલણી એક જોડલું પ્રસવે, તે છોરુનું પ્રતિપાલન ૪૯ દિવસ કરે સ્ત્રીપુરુષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે, એકને છીંક ને એકને બગાસું આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમા જાય. તેમનાં શરીરનું નિહરણ દેવતા કરે. તેમને વેર વિરોધ, ઇર્ષા, ઝેર હોતા નથી.

(૨) બીજે આરો બેસતાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંતા હીણા થયા; ૩ કો૦ સા૦ નો, સુસમ એટલે એકલું સુખ; ૨ ગાઉનું દેહીમાન, બે પલ્યોપમનું આ૦ ૧૨૮ પાસળી, બે દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંછિત સુખ પહોંચાડે; સંઘયણ, સંઠાણ અને બાકીના બોલ પહેલા પ્રમાણે; પરંતુ છોરુની પ્રતિપાલણા ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજે આરો બેસતાં વર્ણ૦ ના પર્યવ અનંતા હીણા થયા; આરો ૨ કો૦ સા૦ નો સુસમ દુસમ એટલે સુખ ઘણું ને દુઃખ થોડું; ૧ ગાઉનું દે૦ ને ૧ પલ્યોપમનું આ૦; ૬૪ પાસળી, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ગોળ સરખી; બાકીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરંતુ છોરુનું પ્રતિપાલન ૭૯ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, રોગ, કુરૂપ હોય નહીં સંપૂર્ણ અંગોપાંગ, વિષય સુખ પામે તે દાનપુણ્યના ફળ જાણવા. ત્રીજા આરામા ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮॥ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ સાગરનું

આ૦ ભોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલકર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજયા, ૯ા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનુ સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુંવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યુ. ભરતને રાજય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સંયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ ૫ જાણવી.

(૪) ચોથો આરો બેસતાં અનતા પર્યંવ-વર્ણ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ ક્રો. સા૦ મા ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા) નો જાણવો. દુસમ-સુસમ એટલે દુઃખ ઘણુ ને સુખ થોડુ, ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, ક્રોડ પૂર્વનુ આઉખુ, ૭ સઘયણ ને ૭ સઠાણુ, ૩૨ પાંસળી, દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઈચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાનાં છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનુ આ૦ ભોગવીને માહણકુંડ નગર (બ્રાહ્મણકુંડ)માં ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનંદાની કૂખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજયા, ત્યાં ૮૨ાા રાત્રી રહ્યા, ૮૩ મી રાત્રે શક્રેન્દ્રનુ આસન ચળ્યુ એટલે હરણગમેષી દેવને ગર્ભ સાહરણની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભસાહારીને કુંડીગ્રામના સિદ્ધાર્થ રાજાની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂક્યા, ત્યાં ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષને એક પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા

(૫) પાંચમો આરો બેસતા વર્ણ વ૦ ના અનતા પર્યંવ હીણા થયા, આ આરો દુસમ એટલે એકલુ દુખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનુ દે૦, ૧૨૫ વર્ષનુ આ૦ ૬ સઘયણ ને ૬ સઠાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટ્ઠુ સઘયણ ૧ હુંડ સઠાણ, ૧૬ પાસળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

અથ શ્રી છ આરાના બોલ

(૧) પહેલો આરો, ૪ કોડાકોડી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ એટલે એકલું સુખમાં સુખ; ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પલ્યોપમનું આઉખું; ૨૫૬ પાંસળી; ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરો ઉતરતાં દેહમાન, આઉખુ, પાંસળી તથા ધરતીની સરસાઈ તે પછીનો આરો બેસતાં જે હોય તે જાણવી), વજ્રઋષભ નારાચ સંઘયણ, સમચઉરંસ સંઠાણ, ત્રણ દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, અને તેમા ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંછિત સુખ પહોંચાડે, ત્રણ આરા સુધી જુગલિયા (એક પ્રકારના મનુષ્ય યુગલ) હોય છે, તેના આઉખા આડા છ માસ રહે ત્યારે પરભવનું આઉખુ બાંધે, ત્યારે જુગલણી એક જોડલુ પ્રસવે, તે છોરુનુ પ્રતિપાલન ૪૯ દિવસ કરે સ્ત્રીપુરુષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે, એકને છીંક ને એકને બગાસુ આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમા જાય. તેમનાં શરીરનુ નિહરણ દેવતા કરે. તેમને વૈર વિરોધ, ઇર્ષ્યા, ઝેર હોતા નથી.

(૨) બીજો આરો બેસતાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંતા હીણા થયા; ૩ કો૦ સા૦ નો, સુસમ એટલે એકલુ સુખ; બે ગાઉનું દેહીમાન, બે પલ્યોપમનું આ૦; ૧૨૮ પાંસળી, બે દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંછિત સુખ પહોંચાડે; સંઘયણ, સંઠાણ અને બાકીના બોલ પહેલા પ્રમાણે; પરંતુ છોરૂની પ્રતિપાલણા ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરો બેસતાં વર્ણ૦ ના પર્યવ અનંતા હીણા થયા આરો ૨ કો૦ સા૦ નો, સુસમ દુસમ એટલે સુખ ઘણું ને દુઃખ થોડું; ૧ ગાઉનુ દે૦ ને ૧ પલ્યોપમનુ આ૦; ૬૪ પાંસળી, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ગોળ સરખી; બાકીના બોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરંતુ છોરૂનું પ્રતિપાલન ૭૯ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, રોગ, કુરૂપ હોય નહીં સંપૂર્ણ અંગોપાંગ, વિષય સુખ પામે તે દાનપુણ્યનાં ફળ જાણવા ત્રીજા આરામાં ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થ સિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ સાગરનું

આ૦ ભોગવીને વનિતા નગરી, નાભીકુલકર રાજા પિતા, મરૂદેવી માતાની કુખે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, ૯ા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનું સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ દીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુંવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સંયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો કેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પદ્માસને બેસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ ૫ જાણવી.

(૪) ચોથો આરો બેસતા અનંતા પર્યવ-વર્ણ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૧ ક્રો સા૦ માં ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા) નો જાણવો. દુસમ-સુસમ એટલે દુઃખ ઘણું ને સુખ થોડું, ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, ક્રોડ પૂર્વનું આઉખું, ૬ સંઘયણ ને ૬ સંઠાણ, ૩૨ પાંસળી, દિન દિન પ્રત્યે (રોજને રોજ) આહારની ઈચ્છા ઉપજે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુંસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી, એ આરાના છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનું આ૦ ભોગવીને માહણકુંડ નગર (બ્રાહ્મણકુંડ)માં ઋષભદત્ત બ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનંદાની કૂખે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજ્યા, ત્યાં ૮૨ાા રાત્રી રહ્યા, ૮૩ મી રાત્રે શક્રેન્દ્રનું આસન ચળ્યું એટલે હરણુગમેષી દેવને ગર્ભ સાહરણની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભસાહારીને કુંડીગ્રામના સિદ્ધાર્થ રાજાની ત્રિશલાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂક્યા, ત્યાં ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહી દીક્ષા લીધી પછી સાડાબાર વર્ષને એક પખવાડીએ કેવળ પામ્યા કુલ ૪૨ વર્ષ દીક્ષા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮ાા માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા.

(૫) પાંચમો આરો બેસતા વર્ણ વ૦ના અનંતા પર્યવ હીણા થયા, આ આરો દુસમ એટલે એકલું દુખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ હાથનું દે૦, ૧૨૫ વર્ષનું આ૦ ૬ સંઘયણ ને ૬ સંઠાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટું સંઘયણ ૧ હુંડ સંઠાણ, ૧૬ પાંસળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

સરસાઇ કાંઇક વારેરી ઉતરતે આરે કુભારના નીભાડાની ક્ષાર સરખી; એ આરે ગતિ ૪, મોક્ષ અટકી.

પાચમા આરાના લક્ષણ, ૧ મોટા નગર તે ગામડા સરખા થશે, ૨ ગ્રામ તે મસાણ સરીખા, ૩ ભલા કુળના છોરૂ તે દાસ-દાસીપણુ કરશે. ૪ પ્રધાન તે લાલચુ થાશે, ૫ રાજા તે જમદંડ સરખા ૬ ભલાકુળની સ્ત્રી તે લજ્જારહિત થશે, ૭ રૂડા કુળની સ્ત્રી વેશ્યા સરખી થશે, ૮ પુત્રો સ્વચ્છંદી થશે, ૯ શિષ્ય ગુરુના અપવાદ બોલશે, ૧૦ દુર્જન સુખી થશે, ૧૧ સજ્જન દુઃખી થશે, ૧૨ દુર્ભિક્ષ ને દુકાળ ઘણા પડશે, ૧૩ ઉંદર, સર્પાદિકની દાદ ઘણી થશે, ૧૪ બ્રાહ્મણ અર્થના લોભી થશે, ૧૫ હિંસાધર્મના પ્રરૂપક ઘણા થશે, ૧૬ એક ધર્મનાં ઘણા ભેદ થશે, ૧૭ મિથ્યાત્વી દેવતા ઘણા પૂજાશે, ૧૮ મિથ્યાત્વી લોક ઘણા થશે. ૧૯ માણસને દેવદર્શન દુર્લભ થશે, ૨૦ વિદ્યાધરના વિદ્યાના પ્રભાવ થોડા હશે, ૨૧ ગોરસ, દૂધ, દહી મા સરસાઈ થોડી હશે; ૨૨ બળદ પ્રમુખના બળ, આઉખા થોડા હશે, ૨૩ સાધુ સાધ્વીને માસકલ્પ તથા ચાતુર્માસ કર્યા જેવા ક્ષેત્ર થોડા હશે, ૨૪ શ્રાવકની ૧૧ પડિમા ને સાધુની ૧૨ પડિમા વિચ્છેદ જાશે, ૨૫ ગુરુ શિષ્યને ભણાવશે નહી, ૨૬ શિષ્ય અવિનીત, કલેશકારી હશે, ૨૭ અધર્મી ઝઘડા કરનારાં કુમાણસ ઘણાં હશે, ૨૮ સુમાણસ થોડા, ૨૯ આચાર્ય પોતપોતાના ગચ્છની પરપરા, સમાચારી જુદી જુદી પ્રવર્તાવશે તથા મૂઢ મૂર્ખ જનને મોહ પમાડીને મિથ્યાત્વ પાસમા પાડશે, ઉત્સૂત્ર ભાખશે; પોતપોતાની પ્રશંસામા રાચશે, નિંદક કુબુદ્ધિ હશે; ૩૦ સરલ, ભદ્રિક, ન્યાયી, પ્રામાણિક માણસ થોડા; ૩૧ મ્લેચ્છના રાજ્ય ઘણા, હિંદુ રાજા અલ્પ ઋદ્ધિવાળા ને થોડા; ૩૨ મોટા કુળના રાજા નીચ કામ કરશે; અન્યાય અધર્મ, કુવ્યસનમા ઘણા રાચશે

આ આરામા ધાતુ સર્વ વિચ્છેદ જાશે, લોહાની ધાતુ રહેશે; ચામડાની મહોરો ચાલશે; એવી મહોરો જેની પાસે હશે તે ધનવત કહેવાશે; ૧ ઉપવાસ કરશે તે માસખમણ સરખો થશે; જ્ઞાન તથા સૂત્ર સર્વ વિચ્છેદ જાશે; તેમા દશવૈકાલિકના પહેલા ૪ અધ્યયન રહેશે, તે ઉપર ૪ જીવ એકાવતારી થશે. તેના નામ; ૧ 'દુપસહ' નામે સાધુ

૨; 'ફાલ્ગુણી' નામનાં સાધ્વી, ૩ નાગિલ શ્રાવક, ૪. નાગશ્રી શ્રાવિકા; અષાડ શુદ ૧૫ ને દિને શક્રેંદ્રનું આસન ચળશે, ત્યારે શક્રેંદ્ર ઉપયોગ મૂકી જોશે કે આજ પાંચમો આરો ઉતરી કાલે છઠ્ઠો આરો બેસશે, ત્યારે શક્રેંદ્ર આવી ઉપર કહ્યા ૪ જીવને કહેશે કે કાલે છઠ્ઠો આરો બેસશે, માટે આળોવો, પડિક્કમો ને નિ:સલ્ય થાઓ; એટલે તે જીવ સર્વ જીવને ખમાવીને સંથારો કરશે, ત્યારે મહા સંવર્ત્તક વાયરો થશે તેણે કરીને પહાડ, પર્વત, ગઢ, બેટ, કોઠા, વાવ, કૂવા, સરોવર, સર્વે વિસરાલ થશે, વૈતાઢય પર્વત, ગંગા, સિંધુ; ઋષભકુટ ને લવણુની ખાડી એ ૫ વર્જીને સર્વ સ્થાનક તૂટી પડશે, તે ૪ જીવ સમાધિ પ્રમાણે કાળ કરીને દેવલોકમાં જાશે ત્યારે ૪ બોલ વિચ્છેદ જાશે, ૧ પહેલે પહોરે જૈન ધર્મ, ૨ બીજે પહોરે ૩૬૩ પાખંડીના મિથ્યાત્વી ધર્મ, ૩ ત્રીજે પહોરે રાજનીતિ, ૪ ચોથે પહોરે બાદર અગ્નિ વિચ્છેદ જાશે

(૬) છઠ્ઠો આરો બેસતાં વર્ણ વગેરેના અનંતા પર્યવ હીણા થયા, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, 'દુસમ દુસમ' એટલે એકલુ દુ:ખમાં દુ:ખ, ૧ હાથનુ દે૦ ૨૦ વર્ષનુ આ૦ ઉતરતે આરે મૂઢાહાથની કાયા, ૧૬ વર્ષનુ આ૦, ૧ છેવટુ સંઘયણુ ને હુંડ સંઠાણુ, ૮ પાસળી, ઉતરતે આરે ૪ પાસળી, ૭ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે, તે કાળાં, કુદર્શની, રોગી ને રીસાળ, નખ ને મોંવાળા ઘણાં એવા છોકરાં પ્રસવશે, તે કૂતરીની પેઠે પરિવાળ ભેળો, ફેરવશે, ગંગા સિંધુ નદીઓ રહેશે, તેમાં ૭૨ બીલ છે, ૩-૩ માળ છે, તેમાં મનુષ્ય, તિર્યંચ, પંખી બીજ માત્ર રહેશે, ગંગાસિંધુ નદીનો ૬૨ા જોજનનો મહોટો પટ છે તેમાં રથના ચીલા પ્રમાણે પહોળુ અને ગાડાની ધરી બૂડે એટલુ ઊંડુ પાણી રહેશે. તેમાં મચ્છ, કચ્છ ઘણા થશે તે ૭૨ બીલના મનુષ્યો સાંજ ને સવાર મચ્છ, કચ્છ કાઢીને વેળુમા ભારશે, તે સૂર્ય ઘણો તપશે, ટાઢ ઘણી પડશે તેણે કરી સીઝવાઇ રહેશે. તેનો આહાર કરશે, તેના હાડકા, ચામડા, તિર્યંચ, ચાટીને રહેશે માનવીના માથાની તુંબડીમા પાણી લાવીને પીશે, એ આરામા નવકાર, સમકિત, વ્રત, પચ્ચક્ખાણુ રહિત હશે તે જીવો અવતરશે એવુ જાણી જે જીવ જૈન ધર્મ પાળશે તે સુખી થશે.

અથ શ્રી ત્રેવીસ પદવીના બોલ

તેનાં નામ કહે છે પ્રથમ ૭ એકેંદ્રિય રત્ન, ૭ પંચેંદ્રિય રત્ન ૯ મહોટી પદવી. તેમાં ૭ એકેંદ્રિય રત્નનાં નામ કહે છે ચક્ર રત્ન ૧, છત્ર રત્ન ૨, ચર્મ રત્ન ૩, દંડ રત્ન ૪, અસિ રત્ન ૫, મણિ રત્ન ૬, કાંગણિ રત્ન ૭, એ ૭ એકેંદ્રિય રત્નના નામ કહ્યાં. હવે પંચેંદ્રિય રત્નના નામ કહે છે સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, સ્ત્રી ૫, અશ્વ ૬, ગજ ૭, એ પંચેંદ્રિય રત્નનાં નામ કહ્યા. હવે ૯ મહોટી પદવીના નામ કહે છે અરિહંતની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, બલદેવની ૩, વાસુદેવની ૪, કેવલીની ૫, સાધુની ૬, શ્રાવકની ૭, સમ્યગદૃષ્ટિની ૮, મંડલિક રાજાની ૯, એ ૯ મહોટી પદવી કહી. એવં સર્વ મળી ૨૩ પદવી હવે ૧૪ રત્ન શું શું કામ કરે તે, ચક્ર રત્ન, ષટ્ખંડ સાધતા માર્ગ બતાવે ૧, છત્ર રત્ન તે ૪૮ કોશ પ્રમાણે છાયા કરે ૨, ચર્મ રત્ન તે નદિ આદિ પાર ઉતારે ૩, દંડ રત્ન તે તમસ્ ગુફાના બાર ઉઘાડે ૪ અસિરત્ન તે શત્રુને હણે ૫ મણિરત્ન તે ઉદ્યોત કરે ૬ કાંગણિ રત્ન તે ૪૯ માંડલા આલેખે તથા તોલા માપ વધારે ૭, સેનાપતિ તે દેશ સાધે ૮, ગાથાપતિ તે ધાન, રસવતી નિપજાવે ૯, વાર્દ્ધિક તે આવાસ, ઘર નિપજાવે ૧૦, પુરોહિત તે થાવ સાજા કરે તથા શાન્તિકર્મ કરે, વિઘ્ન ટાળે ૧૧ સ્ત્રીરત્ન તે ભોગ સાધનને કામ આવે ૧૨, અશ્વ ને ગજ બેઉ ચડવાને કામ આવે ૧૪ હવે ૧૪ રત્ન કયાં કયા ઉપજે તે કહે છે ચક્ર ૧, છત્ર ૨, અસિ ૩, દંડ ૪, એ આયુધશાળામાં ઉપજે ચર્મ, મણિ ને કાંગણિ એ ૩ લક્ષ્મીના ભંડારમા ઉપજે સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪ એ ૪ પોતાના નગરમાં ઉપજે સ્ત્રી વિદ્યાધરની શ્રેણીમા ઉપજે અશ્વ ને ગજ એ ૨ વૈતાઢયને મૂલે ઉપજે, હવે ૧૪ રત્નની કાયાનું પરિમાણ કહે છે; ચક્ર, છત્ર ને દંડ એ ૩ વામ પ્રમાણે, વામ તે ૪ હાથ પ્રમાણે, ચર્મરત્ન તે ૨ હાથ પ્રમાણે ખડ્ગરત્ન તે ૫૦ અંગુલનું લાંબુ ૧૬ અંગુલનું પહોળું, ને અર્ધ અંગુલનું જાડું, મણિરત્ન ૪ અંગુલનું લાંબુ ને ૨ અંગુલનું પહોળું,

કાંગણિરત્નને ૭ તળાં, આઠ ખુણાં, બાર હાંસો, સોનીની એરણને સંઠાણે, ૧ અગુલનુ લાંબુ, પહોળું ને ઊંચુ. સેનાપતિ ૧ ગાથાપતિ ૨, વાર્દ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એ ૪ની અવગાહના ચક્રવર્તી પ્રમાણે ઊંચી જાણવી. સ્ત્રીરત્ન ચક્રવર્તીથી ૪ અગુલ નીચી હોય. અશ્વરત્ન ૧૦૮ અંગુલનો લાંબો-કાનના મૂળથી તે પુછના મૂળ લગે અને ૮૦ અગુલનો ઊંચો ગજરત્ન ચક્રવતીંથી બમણો ઊંચો હોય એ ૨૩ પદવી. હવે જે ગતિમાથી નીકળ્યો તે કેટલી પદવી પામે તે કહે છે પહેલી નરકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે. તે ૨૩ માહેથી ૭ એકેદ્રિય રત્ન વર્જ્યા ૧, બીજી નરકના નીકળ્યા ૧૫ પદવી પામે પૂર્વે ૧૬ કહી તેહમાંથી ૧ ચક્રવર્તીની વર્જી ૨, ત્રીજી નરકના નીકળ્યા તેર પદવી પામે તે ૧૫ માંથી બલદેવ ને વાસુદેવ એ બે વર્જ્યા ૩, ચોથી નરકના નીકળ્યા ૧૨ પદવી પામે. તે તેરમાંથી ૧ તીર્થંકર વર્જ્યા ૪, પાંચમી નરકના નીકળ્યા અગિયાર પદવી પામે તે ૧૨ માહેથી ૧ કેવલી વર્જ્યા ૫, છઠ્ઠી નરકના નીકળ્યા દશ પદવી પામે તે સાધુજી વર્જ્યા ૬ સાતમી નરકના નીકળ્યા ૩ પદવી પામે અશ્વ ૧, ગજ ૨, સમ્યકૂત્વ દષ્ટિ ૩, એ ૩ પદવી પામે. ૭ ભવનપતિ, વાણુવ્યતર, જ્યોતિષી એ ૩ ના નીકળ્યા એકવીશ પદવી પામે તે વાસુદેવ ૧, ને તીર્થંકર એ ૨, વર્જ્યા. પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ગર્ભજ મનુષ્ય ને ગર્ભજ તિર્યંચ એટલાના નીકળ્યા ૧૯ પદવી પામે ૨૩માંથી તીર્થંકર ૧, ચક્રવર્તી ૨, બલદેવ ૩, વાસુદેવ ૪, એ ૪ વર્જ્યા બેઇદ્રિય તેઇદ્રિય, ચૌરેદ્રિય, સમૂર્ચ્છિમ તિર્યંચને સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્ય એ પાંચના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે ૧૯ માથી ૧ કેવલી વર્જ્યા, તેઉવાઉના નીકળ્યા ૯ પદવી પામે તે એકેદ્રિયરત્ન ને હાથી ૧, ઘોડો ૨, એ ૯ પદવી પામે પદર પરમાધામી ને પહેલા કિલ્વિષીના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે તે ૨૩ માંથી ૪ ઉત્તમ પુરુષ ને કેવલી વર્જ્યા, ઉપલા ૨ કિલ્વિષીના નીકળ્યા ૧૧ પદવી પામે તે ૧૮ માથી ૭ એકેદ્રિય વર્જ્યા, શેષ ૧૧ પામે સુધર્મ ૧, ઇશાન ૨, એ બે દેવલોકના નીકળ્યા ૨૨ પદવી પામે. ત્રીજાથી તે આઠમા દેવલોક સુધીના તથા નવ લોકાતિકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે તે ૨૩ માથી ૭ એકેદ્રિય રત્ન વર્જ્યા શેષ ૧૬ પામે નવમા દેવલોકથી નવ ગ્રૈવેયક સુધીના નીકળ્યા

ચૌદ પદવી પામે તે ૧૬ માંથી અશ્વ ૧ ને ગજ ૨ એ ૨ વર્જ્યા શેષ ૧૪ પામે પાંચ અનુત્તર વિમાનના નીકળ્યા ૮ પદવી પામે. તે ૨૪ માંથી ૧૪ રત્ન, ૧ બલદેવ ને ૧ વાસુદેવ વર્જ્યાં શેષ ૮ પામે. સંજ્ઞીમાંહી ૧૫ પદવી લાભે તે ૨૩ માંથી ૭ એકેંદ્રિય ને ૧ કેવલીની એ ૮ વર્જી, શેષ ૧૫ લાભે અસંજ્ઞીમાંહી ૮ પદવી લાભે ૭ એકેંદ્રિય ને ૧ સમકિતની એ લાભે તીર્થંકર તથા ચક્રવર્તીમાં ૬ પદવી લાભે તે તીર્થંકરની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, મંડલિકની ૩ સમકિતની ૪, સાધુની ૫ કેવલીની એ ૬ લાભે વાસુદેવમાં ૩ પદવી લાભે,વાસુદેવની ૧ સમકિતની ૨, મંડલિકની ૩, એ ૩ લાભે. બલદેવમાં પાંચ પદવી લાભે, બલદેવની ૧ માંડલિકની ૨, સાધુની ૩, કેવલીની ૪, સમકિત દૃષ્ટિની ૫, એ પાંચ લાભે. મનુષ્યમાંહી પદવી ૧૩ લાભે, નવ મહોટી પદવી ને સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાધિંક ૩, પુરોહિત ૪, એવં સર્વ મળી ૧૩ પદવી લાભે. મનુષ્યણીમાંહી પદવી ૫ લાભે સમકિતની ૧, શ્રાવિકાની ૨, સાધ્વીની ૩, કેવલીની ૪, સ્ત્રી રત્નની ૫, એ ૫.

ઇતિ ૨૩ પદવીના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી વિરહ દ્વાર

ૐ

સમુચ્ચય ચાર ગતિનો વિરહકાલ જઘન્ય ૧ સમયનો ઉત્કૃષ્ટો ૧૨ મુહૂર્તનો. હવે પહેલી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહૂર્તનો ૧ બીજી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૭ દિનનો ૨, ત્રીજી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૫ દિનનો ૩ ચોથી નરકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧ માસનો ૪ પાંચમી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨ માસનો ૫, છઠ્ઠી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૪ માસનો ૬, સાતમી નરકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૬ માસનો ૭ ઉપજવાનો તથા ચવવાનો વિરહ પડે. હવે દશ ભવનપતિનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૨૪ મુહૂર્તનો. પાંચ

એકેંદ્રિય અવિરહિયા, સંખ્યાતાને ઠામે સંખ્યાતા ઊપજે, અસંખ્યતાને ઠામે અસખ્યાતા ઊપજે; અનંતા ને ઠામે અનંતા ઊપજે સમય સમય ઊપજે. સમય સમય ચવે. ત્રણ વિગલેદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ અંત-મુહૂર્તનો સંમૂર્ચ્છિમ તિર્યંચ પંચેદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ અંત-મુહૂર્તનો ગર્ભજ તિર્યંચ પંચેદ્રિયનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૨ મુહૂર્તનો. સમૂર્ચ્છિમ મનુષ્યનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહૂર્તનો. ગર્ભજ મનુષ્યનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૨ મુહૂર્તનો વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિકમાં પહેલા, બીજા દેવલોક સુધીનો જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૨૪ મુહૂર્તનો વિરહ કાલ ત્રીજે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૯ દિન ને વીશ મુહૂર્તનો. ચોથે દેવલોકે જ૦ ૧ સમય ઉ૦ ૧૨ દિન ને ૧૦ મુહૂર્તનો, પાંચમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમય ઉ૦ સાડા બાવીશ દિનનો છઠ્ઠે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૪૫ દિનનો. સાતમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૮૦ દિનનો વિરહકાલ. આઠમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૧૦૦ દિનનો. નવમે, દશમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સખ્યાતા માસનો, જ્યાં લગે ૧ વરસ ન હોય અગિ-આરમે, બારમે દેવલોકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સખ્યાતા વરસનો, જ્યાં લગે સો વરસ ન હોય પહેલી ત્રીકે જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ સખ્યાતા વર્ષના સેંકડા, જ્યા લગે હજાર વરસ ન હોય બીજી ત્રીકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ સખ્યાતા હજાર વરસ, જ્યાં લગે લાખ વરસ ન હોય. ત્રીજી ત્રીકે જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ સખ્યાતા લાખ વરસનો, જ્યાં લગે ક્રોડ વરસ ન હોય ચાર અનુત્તર વિમાનમાં જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ પલ્યના અસખ્યાતમા ભાગનો વિરહકાલ, સર્વાર્થસિદ્ધમાં જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ પલ્યના સખ્યાતમા ભાગનો વિરહકાલ. સિદ્ધનો વિરહ જ૦ ૧ સમયનો, ઉ૦ ૭ માસનો વિરહ કાલ ચાર ગતિમા પંચેદ્રિય આશ્રી વિરહ કાલ જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૧૨ મુહૂર્તનો સર્વ ઇંદ્રિ સ્થાનકનો વિરહ જ૦ ૧ સમયનો ઉ૦ ૬ માસનો

ઇતિ શ્રી વિરહ દ્વાર સમાપ્ત

અથ શ્રી પ્રમાણુ બોધનો થોકડો

ભવ્ય જીવના બોધને અર્થે ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન, સૂત્ર અનુયોગદ્વારથી કહે છે, તેમાં પ્રથમ ત્રણ પ્રકારના અંગુલનાં નામ, આત્મ અંગુલ ૧, ઉત્સેધાંગુલ ૨, પ્રમાણાંગુલ ૩, આત્મ અંગુલનું માન કહે છે, ભરતાદિ ૧૫ ક્ષેત્ર છે, તિહાં જે કાળે જે આરે જે મનુષ્ય હોય તે મનુષ્ય પોતપોતાને ૧૨ અંગુલે ૧ મુખ થાય, અને ૯ મુખે એક પુરુષનું ઉંચપણાનું માન થાય; એટલે ૧૨ નવા ૧૦૮ આત્મ અંગુલનો પુરુષ ઊંચો હોય. તે પુરુષને પ્રમાણોપેત કહીએ. ૧ માનયુક્ત પુરુષ કોને કહીએ ? પુરુષ પ્રમાણે ઊંડી કુંડી હોય તેને જળે કરી પરિપૂર્ણ ભરીએ. તેમાં પુરુષ બેસે. તે વારે એક દ્રોણ પ્રમાણે જળ કુંડી માંહીથી બાર નીકળે તથા એક દ્રોણ પ્રમાણે જળે કરી કુંડી ઉણી હોય, તે કુંડીમાં તે પુરુષ બેસે તો પરિપૂર્ણ જળે ભરાય તેને માનોપેત પુરુષ કહીએ. દ્રોણ તે કેવડો હોય તે કહે છે. બે અસલીએ ૧ પસલી થાય, બે પસલીએ ૧ સઈ થાય; ચાર સઈએ ૧ કુડવ થાય, ચાર કુડવે ૧ પાયો થાય, આર પાયે ૧ આઢો થાય, ચાર આઢે ૧ દ્રોણ થાય. એ દ્રોણનું માન કહ્યું એ રીતે માનોપેત પુરુષ કહીએ. ૨ ઉન્માનયુક્ત પુરુષ કોને કહીએ ? જે પુરુષ તોળ્યો થકો અર્ધ ભાર થાય તેને ઉન્માનયુક્ત પુરુષ કહીએ. અર્ધ ભારનું માન કહે છે એક હજાર ને પચાસ પલે અર્ધ ભાર થાય. એ અર્ધ ભારનું માન કહ્યું ૩ પ્રમાણ માન ઉ માનયુક્ત લક્ષણ, સાથિયાદિ વ્યંજન, મસ તીલાદિક ગુણ, ક્ષમા, દાનાદિક સહિત જે પુરુષ હોય તે ઉત્તમ પુરુષ જાણવો. ઉત્તમ પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અંગુલનો ઊંચો હોય ૧ મધ્યમ પુરુષ ૧૦૪ આત્મ અંગુલનો ઊંચો હોય ૨ જે પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અંગુલથી ન્યૂનાધિક હોય, સ્વર આદેય વચન ૧, સત્વધીર્ય ૨ સાર તે રૂપાદિ એ ૩ ગુણે વર્જિત હોય તે પરનો દાસ કિંકર થાય. એહવા ૬ આત્મ-અંગુલે ૧ પગના મધ્ય ભાગનું પહોળપણું થાય. બે પગે ૧ વેંત થાય. બે વેંતે ૧ હાથ, બે હાથે ૧ કુક્ષિ થાય, બે કુક્ષિએ ૧ ધનુષ થાય. બે ધનુષે ૧ ગાઉ થાય. ચાર ગાઉએ ૧ જોજન થાય. જે કાળે મનુષ્યનું આત્મ અંગુલ હોય તે આત્મ અંગુલે તે

વખતના નગર, ગામ, વન, કૂવા, તળાવ, વાવ, ગઢ, પોળ, કોઠા, યાન, રથ, ગાડાદિક ૭૩ બોલનાં નામ કહ્યા છે. ૧ ઉત્સેધાંગુલનુ માન કહે છે, અનંતા સૂક્ષ્મ પરમાણુ ભેળા કરીએ ત્યારે ૧ વ્યવહારી પરમાણુ થાય તથા જાળીને વિષે સૂર્યના કિરણ તેમાં રજ ઊડતી દેખાય, તે રજનો અનંતમો ભાગ તેને વ્યવહારી પરમાણુ કહીએ, અન્યમતિવાળા રજના તેત્રીસમા ભાગને પરમાણુ કહે છે તે વ્યવહારી પરમાણુ, શસ્ત્રાદિ કોઈ પ્રકારે છેદાય નહિ, અગ્નિમાં બળે નહિ, પાણીમાં ચાલ્યો જાય પણ ભીજાય નહિ ગંગા મહાનદીનો પ્રવાહ ઊંચો ચુલહિમવંત પર્વતથી પડે છે તે પ્રવાહ સામે ચાલ્યો જાય પણ ખળાય નહિ, ઘાત પામે નહિ, પાણીના બિંદુમા રહે પણ પાણી ન થાય. તે અતિ તીક્ષ્ણ શસ્ત્રે કરી દેવતાની શક્તિએ છેદતા એક ખંડનો બીજો ખંડ ન થાય તેને તત્ત્વજ્ઞાતા પરમાણુ કહે છે. એવા અનંતા વ્યવહારી પરમાણુ એકઠા મળે તેવારે ૧ ઉષ્ણુસન્નિઓ થાય આઠ ઉષ્ણુસન્નિએ ૧ સણુસન્નિઓ થાય આઠ સણુસન્નિએ ૧ ઉર્દ્ધરેણુ થાય. આઠ ઉર્દ્ધરેણુએ ૧ ત્રસરેણુ, બેઈંદ્રિયાદિક ત્રસ જીવને ચાલતા રજ ઉડે તે ત્રસરેણુ કહેવાય, આઠ ત્રસરેણુ એ ૧ રથરેણુ, રથાદિક હિંડતા રજ ઉડે તે રથરેણુ થાય આઠ રથરેણુ એ ૧ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયા મનુષ્યના વાળાગ્રનું જાડપણુ થાય. આઠ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના વાળાગ્રે ૧ હરિવાસ, રમ્યક્‌વાસ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રનુ જાડપણું થાય આઠ હરિવાસ, રમ્યક્‌વાસના વાળગ્રે ૧ હેમવય, હિરણ્વય ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રનું જાડપણુ થાય, આઠ હેમવય, હિરણ્વયના વાળાગ્રે ૧ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યના વાળાગ્રનું જાડપણુ થાય. આઠ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહના વાળાગ્રે ૧ ભરત, ઐરવતના મનુષ્યના વાળાગ્રનુ જાડપણુ થાય એવા ૮ વાળાગ્રે ૧ લિખ થાય આઠ લિખે ૧ જૂ થાય, આઠ જૂએ ૧ જવમધ્ય થાય, આઠ જવ મધ્યે ૧ અંગુલ થાય, છ અંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય. ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય, ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય, ૯૬ અંગુલે ૧ ધનુષ થાય, ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય, ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય, એ ઉત્સેધાંગુલે ૨૪ દંડકની અવઘેણા વર્ણવી છે પ્રમાણાંગુલનું માન કહે છે. ભરતાદિક ચક્રવર્તીનુ કાગણિ રત્ન હોય તે ૮ સોનૈયા ભાર છે. સોનૈયાનો

તોલ કહે છે ૪ મધુર ત્રિફલે ૧ શ્વેત સરસવ થાય, ૧૬ સરસવે ૧ અડદ થાય, ૨ અડદે ૧ ગુંજા થાય, ૫ ગુંજાએ ૧ માસો થાય, ૧૬ માસે ૧ સોનૈયો થાય, એવા ૮ સોનૈયા ભારનું કાગણિ રત્ન હોય, તેને ૭ તળા, ૮ ખુણા, ૧૨ હાંસ છે સોનીની અહિરણને સઠાણે છે તે કાંગણિ રત્નની એકેકી હાંસ ઉત્સેધાંગુલની પહોળી છે અને બે ઉત્સેધાંગુલ તે શ્રમણ ભગવત મહાવીરનુ અર્ધઅંગુલ થાય, તેને હજારગણુ કરીએ ત્યારે ૧ પ્રમાણાંગુલ થાય. એટલે મહાવીર સ્વામીનો પાચસે આત્મઅંગુલે ૧ પ્રમાણુંગુલ થાય એવા ૬ પ્રમાણુંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય, ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય. ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય. ૯૬ અંગુલે ૧ ધનુષ થાય, ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય. ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય. એ પ્રમાણાંગુલે પૃથ્વી, પર્વત, વિમાન, નરકાવાસા, દ્વીપ, સમુદ્ર, નરક, દેવલોક, લોક, અલોક, શાશ્વતી જમીન, રત્નપ્રભાદિક ૨૮ બોલનું તથા દ્વીપસમુદ્રાદિ ૨૮ બોલનું લાંબાપણું, પહોળાપણુ, ઊંચાપણુ, ઊંડાપણુ, પરિધિ પ્રમુખના માન વર્ણવ્યા છે ૩ એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા, તે પ્રત્યેક પ્રત્યેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ, શ્રેણિઅંગુલ ૧, પ્રતરાંગુલ ૨, ઘનાંગુલ ૩ તિહાં અસત્કલ્પનાએ મેળી તે અસખ્યાતા જોજન કોડાકોડી પ્રમાણે લાંબી, અને એક આકાશ-પ્રદેશની પહોળી, જાડપણે લોકાંત સુધી હોય તે શ્રેણીને મેળી ગુણો કરીએ તેને પ્રતર કહીએ ૨. તે પ્રતરને મેળી ગુણો કરીએ તેને ઘન કહીએ. ૩ તે ઘનીકૃત લોકને અસંખ્યાતગુણો કરીએ ત્યારે સખ્યાતા લોક અલોકમા થાય, તે સખ્યાતા લોકને અસખ્યાતા ગુણા કરીએ ત્યારે અસખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય. ન ા ખ્યાતા લોકને અનતગુણા કરીએ ત્યારે અનતા લોક અલોકમાં થાય. અને તે અનતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે તેટલા નિગોદના એક શરીરમાંહી નિગોદીઆ જીવ છે અસખ્યાતા સૂક્ષ્મ નિગોદે ૧ બાદર નિગોદ થાય, એક નિગોદમાં અનતાજીવ જાણવા એ ૩ પ્રકારના અગુલ કહ્યા ૩ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહે છે તેમાં પલ્યોપમના ૩ ભેદ. ઉદ્ધાર પલ્યોપમનું ૧ અદ્ધાપલ્યોપમનું ૨, ક્ષેત્રપલ્યોપમ ૩, એક એકના બબ્બે ભેદ, સૂક્ષ્મ ને બાદર, પ્રથમ બાદર ઉદ્ધાર પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે એક જોજનનો ઉત્સેધાંગુલે લાંબો, પહોળો ને

ઊંડા એવો ૧ પાલો (કૂવો) કલ્પીએ તેની ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધિ હોય, તે પાલો દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના મસ્તકના કેશ તે એક દિનથી માંડીને ૭ દિનના ઉગ્યા વાલાગ્રે કરી ભરીએ, એવો તો ઠાંસી-ઠાંસીને ભરીએ કે અગ્નિમાંહી બળે નહિ. વાયરે કરી ઊડે નહિ, પાણીએ કરી સડે નહિ, પોલારનાં અભાવથી વિધ્વંસે નહિ, દુર્ગંધ થાય નહીં, ચક્રવર્તીનું સૈન્ય ઉપર ચાલે તો પણ નમે કે ડોલે નહિ, ગંગાનદીનો પ્રવાહ ઉપર ચાલે તો પણ પાણીમાંહી ભેદાય નહિ પાલામાંથી સો સો વર્ષે એક એક વાળાગ્ર કાઢીએ; એમ કાઢતા જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય; બાકી એકે રજ રહે તેટલા કાળને બાદર ઉદ્ધાર-પલ્યોપમ કહીએ તે પલ્યોપમ સંખ્યાત વર્ષનો જાણવો એવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે બાદર ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય કેવળ પરૂપણા માત્ર છે, એ બાદર ઉદ્ધાર પલ્યોપમ ૧, સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમનું માન કહે છે. જેમ એક જોજનનો પાલો કલ્પીએ તે પૂર્વવત તે પાલામાંહી દેવગુકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના માથાના કેશ એક દિનથી સાત દિનના ઉગ્યા વાલાગ્ર લઈએ એકેકા વાલાગ્રના અસંખ્યાતા ખંડ કરીએ, તે ખંડ કેવડા નાના થાય? ચક્ષુ ઈંદ્રિયની અવઘેણાથી અસંખ્યાતમે ભાગે અને નાના સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ જીવના શરીરની અવઘેણાથી અસંખ્યાતગુણા મ્હોટા અને જેવડું એક બાદર પૃથ્વીકાયના જીવનું શરીર તેવડા વાલાગ્રના ખંડ નાના થાય. તે વાલાગ્રના ખંડ, અગ્નિએ બળે નહિ, વાયરે ઊડે નહિ, તે વાલાગ્રને ખંડે કરી પાલો ઠાંસી ઠાંસીને ભરીએ, તે પાલામાંહીથી સો સો વર્ષ એકેકો વાલાગ્રનો ખંડ કાઢીએ, એમ કાઢતા જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર-પલ્યોપમ કહીએ એ પલ્યોપમ અસંખ્યાતા કાળનો થાય એવા દશ ક્રોડાક્રોડી પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય એ સાગરોપમે દ્વીપ સમુદ્રનું માન વર્ણવ્યું છે અઢી ઉદ્ધાર સાગરોપમના જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વીપ સમુદ્ર તીરછા લોકમા છે જંબૂદ્વીપ એક લાખ જોજનનો લાંબો ને પહોળો એનાથી બમણો લવણ સમુદ્ર બે લાખ જોજનનો, ધાતકી ખંડ ૪ લાખ જોજનનો, એમ ઠામ બમણા અસં-ખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર જાણવા, એ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પલ્યોપમ ૧, અદ્ધા પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે, તેના બે ભેદ, સૂક્ષ્મ ને બાદર તેમા બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કેહને કહીએ, એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને

ઊંડા આરે કરિ સરખો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ. દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ જુગલિયા મનુષ્યના વાળાગ્રે કરી પાલો ઠાસી ઠાંસીને ભરીએ પછી સો સો વરસે એકેકો વાલાગ્ર કાઢીએ એમ કાઢતા જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને, બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કહીએ. એ પલ્ય સંખ્યાતા કોડી વરસે થાય. એવા દશ કોડાકોડી બાદર અદ્ધા પલ્યોપમે ૧ બાદર અદ્ધા સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે, એક જોજનનો લાંબો પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત કલ્પીએ. તેમા પૂર્વવત્ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાલાગ્રને અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, પાલામાથી સો સો વરસે એકેકો ખંડ કાઢીએ, જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમ કહીએ. એવા દશ કોડાકોડી પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા સાગરોપમ થાય, એ સાગરોપમ નારકી, તિર્યંચ મનુષ્ય અને દેવતા એ ૪ ગતિના આયુષ વર્ણવ્યા છે, ૨ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહે છે ક્ષેત્ર પલ્યોપમના ૨ ભેદ સૂક્ષ્મ ને બાદર. તેમાં બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કેહને કહીએ ? એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત્ પાલો કલ્પીએ, તેમા પૂર્વવત્ દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના માથાના વાળાગ્ર ભરીએ, તે પાલા માંહીલા વાળાગ્રના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમય અપહરતા જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય તેટલા કાળને બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહીએ. એ પાલો ખાલી થતા અસંખ્યાતી અવસર્પિણી, ઉત્સર્પિણી વહી જાય, એવા દશ કોડાકોડી પલ્યોપમે ૧ બાદર ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય, કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે મતાંતરે જીવ દ્રવ્યનાં પરિણામ લાખ્યા છે ૧, સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત્ પાલો કલ્પીએ, તેમાં દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળાગ્રના અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, તે પાલા માંહીલા વાળાગ્રના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ તથા અણફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ છે, તે ફરસ્યા અણફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપહરીએ. જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહીએ. એવા દશ કોડાકોડી સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમના ભાવ, દ્રષ્ટિવાદ સૂત્રે વર્ણવ્યા છે. ૨ એ ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહ્યું ઇતિ.

અથ શ્રી પચીસ બોલનો થોકડો.

૧ પહેલે બોલે મહાવીર પ્રભુએ એકાએક દીક્ષા લીધી અને મોક્ષ પણ એકાએક ગયા. ઊર્ધ્વલોકે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન એક લાખ જોજનનુ છે, તીરછા લોકે જબૂદ્વીપ એક લાખ જોજનનો છે. અધો લોકે સાતમી નરકે અપઇઠાણુ નરકાવાસો એક લાખ જોજનનો છે, ચિત્રા નક્ષત્ર, શાંતિ નક્ષત્ર, આર્દ્રા નક્ષત્ર એ ત્રણ નક્ષત્રનો એકેકો તારો કહ્યો છે ૨ બીજે બોલે ધર્મકરણી કરતી વખતે બે દિશા સન્મુખ બેસી કરવી તે પૂર્વ અને ઉત્તર. બે પ્રકારે ધર્મ કહ્યો છે; ગૃહસ્થ ધર્મ અને સાધુ ધર્મ બે પ્રકારે જીવ કહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ અને સસારી જીવ બે પ્રકારે દુખ કહ્યુ છે, તે શારીરિક દુખ અને માનસિક દુખ પૂર્વાફાલ્ગુણી નક્ષત્ર, ઉત્તરાફાલ્ગુણી નક્ષત્ર, પૂર્વા ભાદ્રપદ અને ઉત્તરાભાદ્રપદ એ ચાર નક્ષત્રના બબે તારા કહ્યા છે. ૩ ત્રીજે બોલે શ્રાવક ત્રણ મનોરથ ચિંતવે તે એવી રીતે કે હે ભગવાન! હુ આરભ અને પરિગ્રહ કયારે છાંડીશ ? હે ભગવાન! હું પચ મહાવ્રતધારી કયારે થઇશ ? હે ભગવાન! હુ આલોયણા કરી સથારો કયારે કરીશ ? તે વખતને ધન્ય છે ત્રણ પ્રકારના જિન કહ્યા, ૧ અવધિજ્ઞાની જિન, ૨ મનપર્યવજ્ઞાની જિન. ૩ કેવળજ્ઞાની જિન, ત્રણ પ્રકારના પાત્ર સાધુને ખપે તે ૧ માટીનુ, ૨ તુબડાનુ ૩ કાષ્ઠનુ, સાત નક્ષત્રના ત્રણ ત્રણ તારા કહ્યા છે, અભિચ, શ્રવણ, અશ્વની, ભરણી, મૃગશર, પુષ્પ, જ્યેષ્ઠા એ સાત નક્ષત્ર ૪ ચોથે બોલે શ્રાવકને ચાર વિસામા કહ્યા છે ભાર વહેનારને દ્રષ્ટાતે એવી રીતે કે ભાર એક ખભેથી બીજે ખભે લે તે એક વિસામો ૧, કોઇ જગ્યાએ એટલે કે ચોતરે બોજો મૂકીને પેશાબ કરવા જાય કે ઝાડે ફરવા જાય તે બીજો વિસામો ૨, ગામ દૂર હોય, રસ્તામાં ધર્મશાળા કે યક્ષનુ દેવળ આવે ત્યા રાત રહે તે ત્રીજો વિસામો ૩, પોતાને કે ધણીને ત્યા ભાર મૂકે તે ચોથો વિસામો, ૪ હવે એ દ્રષ્ટાંત શ્રાવકના ઉપર ઉતારે છે. તે જેમ ભાર લીધો તેમ શ્રાવકને બોજો તે અઢાર પાપ રૂપ. તેના ચાર વિસામા નીચે પ્રમાણે, શ્રાવક આઠમ, પાખી

ઉપવાસ, એકાસણું કરે તે પાપ રૂપ બોજો, એક ખાંધેથી બીજે ખાંધે લેવા રૂપ તે પહેલો વિસામો કેમકે ઉપવાસ કર્યો તે પોતાની જાતને માટે ખાવાનું બંધ કર્યું અથવા પાપ બંધ કર્યું પણ બીજાને માટે કરવું પડે છે, તેથી પહેલો વિસામો જાણવો ૧, શ્રાવક એક સામાયિક, બે સામાયિક અથવા બે ઘડીનું, ચાર ઘડીનું દેશાવગાસિક કરે તે બીજો વિસામો જાણવો. કેમકે એટલો વખત પાપમાંથી રોકાયો. ૨, શ્રાવક આઠમ પાખીના પોષધ કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજો વિસામો ૩, શ્રાવક આલોયણા કરી સંથારો કરે ત્યારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ ભાર હેઠો મૂકવા રૂપ ચોથો વિસામો, ૪ શ્રાવકને ચાર પ્રકારનું રાત્રિભોજન કહ્યું છે તે જેમકે રાત્રીએ રાંધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ ૧, દિવસે રાંધે અને રાત્રીએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ. ૨, રાત્રે રાંધે અને રાત્રે ખાય તે પણ અશુદ્ધ, ૩ દિવસે રાંધે અને દિવસે ખાય તે શુદ્ધ ૪, વળી એ જ ચાર ભાંગા બીજી રીતે કહે છે; અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળે ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૧ અજવાળામાં રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૨, અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે અશુદ્ધ ૩ અજવાળી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળી જગ્યાએ ખાય તે શુદ્ધ ૪, પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર, અનુરાધા નક્ષત્ર, એ ત્રણના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે ૫ પાંચમે બોલે સમકિતના લક્ષણ પાંચ. શમ ૧, સંવેગ ૨, નિર્વેદ ૩, અનુકંપા ૪, આસ્થા ૫, પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહ્યા છે મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલા પોતે તેને બોલાવે તે ૧, મિથ્યાત્વીના સામું વારવાર જોવું તે ૨, મિથ્યાત્વીને પહોંચાડવા જવું તે ૩ કામ વિના તેના મકાન ઉપર જવું તે ૪ વાર વાર તેના મકાન ઉપર જવું તે ૫. એ પાંચ દૂષણ. પાંચ સમકિતના ભૂષણ કહે છે ધર્મને વિષે ચતુરાઈ રાખે તે સમકિતનું ભૂષણ ૧ જિન શાસનને અનેક રીતે દિપાવે તે ૨ સાધુની સેવા કરે તે ૩ ધર્મથી ડગતાને સ્થિર કરે તે ૪ સાધુ, સ્વધર્મીની વૈયાવચ્ચ કરે તે ૫. એ પાંચ ભૂષણ જાણવા શરીરમાંહેથી પાંચ ઠેકાણેથી જીવ નીકળે તે કહે છે પગને તળીએથી નીકળે તે નરકે જાય ૧ જંઘેથી નીકળે તે તિર્યંચમાં જાય ૨ છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમાં જાય, ૩ મસ્તકેથી નીકળે તે દેવલોકમાં જાય ૪ અને સર્વાંગથી નીકળે તે મોક્ષ જાય ૫ પાંચ પ્રકારે જીવ ધર્મ ન પામે તે કહે છે અહંકારી ૧, ક્રોધી ૨, રોગી

૩, પ્રમાદી ૪, આળસુ ૫, પાંચ નક્ષત્રના પાંચ પાંચ તારા કહ્યા છે તે રોહિણી ૧. પુનર્વસુ ૨, ધનિષ્ઠા ૩, વિશાખા ૪, હસ્ત ૫. ૬ છઠ્ઠે બોલે છ પ્રકારે સાધુ આહાર કરે તે કહે છે. ક્ષુધાવેદની સમાવવાને માટે, વૈયાવચ્ચ કરવાને માટે, ઇર્યાસમિતિ શોધવાને માટે ૩, સયમના નિર્વાહને માટે ૪, આયુષ્ય નિભાવવાને માટે ૫, રાત્રીએ ધર્મ જાગરણ કરવાને માટે ૬. છ ધર્મના દેવ ગુરુના નામ કહે છે. જૈન ધર્મમાં દેવ અરિહત, ગુરુનિર્ગ્રંથ. ૧, બૌદ્ધ મતમાં દેવ બુદ્ધ ગુરુ કુગી. ૨, શીવ ગતમાં દેવ રૂદ્ર, ગુરુ યોગી, ૩. દેવી મતમાં દેવી ધર્મ, ગુરુ વૈરાગી. ૪ ન્યાય મતમા દેવ જગતકર્તા, ગુરુ સન્યાસી. ૫. મીમાંસક–મતમાં દેવ અલખ, ગુરુ દરવેશ, ૬. સમકિતની છ જતના કહે છે અન્યતીર્થીના ગુણગ્રામ ન કરે, ૧, અન્યતીર્થીને માને વાંદે ને પૂજે નહિ. ૨, અન્યતીર્થીના બોલાવ્યા વિના પોતે બોલે નહિં, ૩, વારંવાર એ સાથે અલાપ સલાપ કરે નહિ ૪, અન્યતીર્થીને તરણતારણ માની અન્ન પાણી આપે નહિ (દયા, બુદ્ધિ, અનુકપાનો આગાર) ૫, અન્ય-તીર્થીને ધર્મબુદ્ધિએ વસ્ત્ર, પાત્ર આપે નહિ શાતા નિમિત્તે આપે. ૬, છ લેશ્યાના વિચાર કહે છે કૃષ્ણ લેશ્યાવાળાને જીવ હિંસા કરવાની ઇચ્છા હોય ૧, નીલ લેશ્યવાળાને ચોરીની ઇચ્છા હોય. ૨, કાપુત લેશ્યા-વાળાને મૈથુનની ઇચ્છા હોય ૩ તેજુ લેશ્યાવાળાને તપશ્ચર્યાકરવાની ઇચ્છા હોય ૪, પદ્મ લેશ્યાવાળાને દાન દેવાની ઇચ્છા હોય. ૫, શુકલ લેશ્યાવાળા મોક્ષની ઇચ્છા હોય ૬, કૃતિકા, અશ્લેષા એ બે નક્ષત્રના છ છ તારા છે, સાતમે બોલે સાત કારણે છદ્મસ્ત જાણવો પ્રાણાતિપાત લગાડે. ૧, મૃષાવાદ લગાડે. ૨, અદત્તાદાન લગાડે ૩, શબ્દ, રૂપ, ગધ, રસ, સ્પર્શ તેનો સ્વાદ, લે ૪, પૂજા સત્કાર વાછે ૫ નિર્વદ્ય પરૂપે પણ સાવદ્ય લાગે ૬, જેવુ પરૂપે તેવુ કરી શકે નહિ ૭, એ સાત વાનાં જેનામા હોય તે છદ્મસ્ત જાણવો સાત પ્રકારે આઉખુ ઘટે તે કહે છે. ધ્રાસ્કો પડવાથી મરે ૧, શસ્ત્રથી મરે ૨, મત્રમૂઠથી મરે ૩, ઘણે આહારે અજીર્ણથી મરે ૪, શૂલાદિકની વેદનાથી મરે ૫ સર્પાદિક કરડેથી મરે ૬ શ્વાસોચ્છવાસ રૂધાવાથી મરે, ૭, એ સાત પ્રકારે આઉખુ તૂટે. ૭, હવે સાત નય કહે છે, નિગમ નય, ૧ સગ્રહ નય, ૨, વ્યવહાર,

ઉપવાસ, એકાસણુ કરે તે પાપ રૂપ બોજો, એક ખાંધેથી બીજે ખાંધે લેવા રૂપ તે પહેલો વિસામો કેમકે ઉપવાસ કર્યો તે પોતાની જાતને માટે ખાવાનુ બંધ કર્યું અથવા પાપ બંધ કર્યું પણ બીજાને માટે કરવું પડે છે, તેથી પહેલો વિસામો જાણવો. ૧, શ્રાવક એક સામાયિક, બે સામાયિક અથવા બે ઘડીનું, ચાર ઘડીનુ દેશાવગાસિક કરે તે બીજો વિસામો જાણવો. કેમકે એટલો વખત પાપમાંથી રોકાયો. ૨, શ્રાવક આઠમ પાખીના પોષધ કરે તે રાત રહેવા રૂપ ત્રીજો વિસામો. ૩, શ્રાવક આલોયણા કરી સંથારો કરે ત્યારે સર્વ પાપથી નિવર્ત્યો એ ચાર વેર મૂકવા રૂપ ચોથો વિસામો, ૪ શ્રાવકને ચાર પ્રકારનુ રાત્રિભોજન કહ્યુ છે તે જેમકે રાત્રીએ રાંધે અને દિવસે ખાય તે અશુદ્ધ ૧, દિવસે રાંધે અને રાત્રીએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૨, રાત્રે રાંધે અને રાત્રે ખાય તે પણ અશુદ્ધ, ૩ દિવસે રાંધે અને દિવસે ખાય તે શુદ્ધ ૪, વળી એ જ ચાર ભાગા. બીજી રીતે કહે છે; અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળે ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૧ અજવાળામા રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે પણ અશુદ્ધ ૨, અંધારી જગ્યાએ રાંધે અને અંધારી જગ્યાએ ખાય તે અશુદ્ધ ૩ અજવાળી જગ્યાએ રાંધે અને અજવાળી જગ્યાએ ખાય તે શુદ્ધ ૪, પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર, અનુરાધા નક્ષત્ર એ ત્રણના ચાર ચાર તારા કહ્યા છે ૫ પાંચમે બોલે સમકિતના લક્ષણ પાંચ. શમ ૧, સંવેગ ૨, નિર્વેદ ૩, અનુકંપા ૪, આસ્થા ૫, પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહ્યા છે મિથ્યાત્વીએ બોલાવ્યા પહેલા પોતે તેને બોલાવે તે ૧, મિથ્યાત્વીના સામુ વારંવાર જોવું તે ૨, મિથ્યાત્વીને પહોંચાડવા જવુ તે ૩ કામ વિના તેના મકાન ઉપર જવુ તે ૪, વાર વાર તેના મકાન ઉપર જવુ તે ૫. એ પાંચ દૂષણ. પાંચ સમકિતનાં ભૂષણ કહે છે ધર્મને વિષે ચતુરાઈ રાખે તે સમકિતનુ ભૂષણ ૧ જિન શાસનને અનેક રીતે દિપાવે તે ૨ સાધુની સેવા કરે તે ૩ ધર્મથી ડગતાને સ્થિર કરે તે ૪ સાધુ, સ્વધર્મીની વેયાવચ્ચ કરે તે ૫. એ પાંચ ભૂષણ જાણવા. શરીરમાંહેથી પાંચ ઠેકાણેથી જીવ નીકળે તે કહે છે પગને વળીએથી નીકળે તે નરકે જાય. ૧ જાંઘેથી નીકળે તે તિર્યંચમા જાય. ૨ છાતીએથી નીકળે તે મનુષ્યમા જાય, ૩ મસ્તકેથી નીકળે તે દેવલોકમાં જાય ૪ અને સર્વાંગથી નીકળે તે મોક્ષ જાય ૫ પાંચ પ્રકારે જીવ ધર્મ ન પામે તે કહે છે અહંકારી ૧, ક્રોધી ૨, રોગી

ઉપજે, ૨; ઘણુ ઉંઘે તો રોગ ઉપજે, ૩, ઘણુ જાગે તો રોગ ઉપજે; ૪, દિશા રોકે તો રોગ ઉપજે, ૫, પેશાબ રોકે તો રોગ ઉપજે, ૬ ઘણું ચાલે તો રોગ ઉપજે; ૭, અણુગમતી વસ્તુ ભોગવે તો રોગ ઉપજે. ૮. વારવાર વિષય સેવે તો રોગ ઊપજે. ૯ નવ બોલ સમજવાના કહ્યા તે કહે છે. રજપૂતને ક્રોધ ઘણો. ૧ ક્ષત્રિયને માન ઘણુ. ૨ ગુણકાને માયા ઘણી, ૩, બ્રાહ્મણને લોભ ઘણો. ૪ મિત્રને રાગ ઘણો ૫, શૌકને દ્વેષ ઘણો. ૬, જુગારીને શોચ ઘણો. ૭, ચોરની માતાને ચિંતા ઘણી ૮, કાયરને ભય ઘણો. ૯, દશમે બોલે નારકીના જીવને દશ પ્રકારની વેદના કહે છે અનંતી ભૂખ. ૧, અનતી તરસ, ૨, અનંતી ટાઢ, ૩; અનતી ગરમી ૪, અનતો દાઘ. ૫, અનંતો ભય ૬, અનતો જ્વર ૭, અનતી ખરજ. ૮, અનતું પરવશપણુ. ૯ અનતો શોક ૧૦. દશ પ્રકારે શ્રાવકને પસ્તાવુ પડે તે કહે છે. સાધુની જોગવાઇ હોય અને પ્રશ્નાદિક પૂછે નાહ તો સાધુ વિહાર કર્યા પછી પસ્તાવુ પડે ૧, વખાણ વાણી સાભળે નહિ તો પસ્તાવુ પડે સામાયિક–પ્રતિક્રમણ કરે નહિ તો પસ્તાવુ પડે. ૩, આહાર પાણી અસુઝતો હોય તો પસ્તાવુ પડે, ૪, ભણુવાની જોગવાઈ હોય અને ભણે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૫, સ્વધર્મીંની ખબર લે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૬ ધર્મ જાગરણ જાગે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૭, સાધુની વિનયભકિત કરે નહિ તો પસ્તાવુ પડે, ૮, સાધુની સાર સભાળ લે નહિ તો પસ્તાવુ પડે. ૯, સાધુ વિહાર કરી જાય ને ખબર ન પડે તો પસ્તાવું પડે. ૧૦ દશ કારણે દેવતાનુ આયુષ્ય બધાય. દશ પ્રકારે જ્ઞાનમા વૃદ્ધિ કરનાર નક્ષત્રના નામ મૃગશર. ૧, આર્દ્રા ૨, પુષ્ય. ૩, પૂર્વા ભાદ્રપદ ૪, પૂર્વાષાઢા ૫; પૂર્વાફાલ્ગુની. ૬, મૂળ. ૭, અશ્લેષા ૮ હસ્ત ૯ ચિત્રા ૧૦ એ દશ નક્ષત્રમા જ્ઞાન ભણે તો વૃદ્ધિ થાય ને વિઘ્ન જાય ૧૧ અગિયારમે બોલે મહાવીરના ૧૧ ગણધરના નામ કહે છે ઇદ્રભૂતિ ૧ અગ્નિભૂતિ ૨, વાયુભૂતિ ૩, વ્યકત ૪, સુધર્મા સ્વામી. ૫, મડિત પુત્ર ૬, મૌરીપુત્ર ૭, અકપિત ૮, અચળ ભ્રાતા. ૯, મહેતાર્ય. ૧૦ પ્રભાશ. ૧૧, અગિયાર બોલે જ્ઞાન વધે તે કહે છે ઉદ્યમ કરતા જ્ઞાન વધે. ૧, નિદ્રા તજે તો જ્ઞાન વધે ૨, ઉણોદરી કરે તો જ્ઞાન વધે ૩, થોડુ બોલે તો જ્ઞાન વધે. ૪, પડિતની સોબત કરે તો જ્ઞાન વધે. ૫,

નય, ૩, ઋજુ સૂત્ર નય, ૪, શબ્દ નય, ૫, સમભિરૂઢ નય, ૬, એવંભૂત નય, ૭, એ સાત પ્રકારે નય કહ્યા મઘા નક્ષત્રના સાત તારા કહ્યા છે ૮ આઠમે બોલે આચાર્યની આઠ સંપદા, આચાર સંપદા, ૧, શરીર સંપદા ૨ સૂત્ર સંપદા, ૩, વચન સંપદા, ૪, પ્રયોગ સંપદા, ૫, મતિ સંપદા, ૬, સંગ્રહ સંપદા, ૭, વાચના સંપદા, ૮, એકલવિહારી સાધુસાધ્વીનાં આઠ અવગુણ કહ્યાં છે તેનાં નામ ક્રોધી હોય તે એકલો રહે, ૧, અહંકારી હોય તે એકલો રહે. ૨, કપટી હોય તે એકલો રહે, ૩, લોભી હોય તે એકલો રહે. ૪, પાપ કરવામા આસક્ત હોય તે એકલો રહે. ૫, કુતૂહલી-મશ્કરો હોય તે એકલો રહે ૬, ધુતારો હોય તે એકલો રહે. ૭, માઠા આચારનો ધણી હોય તે એકલો રહે ૮, આઠ ગુણનો ધણી એકલો હોય તેના નામ. સંયમને દઢ પ્રણામનો ધણી ગુરુની આજ્ઞા લઈ એકલો રહે ૧, ઘણા સૂત્રનો જાણ એકલો રહે ૨, જઘન્ય દશ પૂર્વનો ભણેલો, ઉત્કૃષ્ટ ચઉદ પૂર્વનો ભણેલો એકલો રહે, ૩, ચાર જ્ઞાનનો ધણી એકલો રહે ૪, મહાબળનો ધણી એકલો રહે, ૫, ક્લેશ રહિત હોય તે એકલો રહે, ૬, સંતોષી હોય તે એકલો રહે, ૭, ધૈર્યવંત હોય તે એકલો રહે, ૮, આઠ ઠેકાણે મનુષ્યને ઘેલાપણું ઉત્પન્ન થાય તે કહે છે નરનારી પરસ્પર વાતો કરે ત્યારે ઘેલા, ૧, બાળકને રમાડે ત્યારે ઘેલા, ૨ ક્લેશ કરે ત્યારે ઘેલા ૩, દારૂ, ભાંગ, કેફી પદાર્થ પીએ ત્યારે ઘેલા, ૪, પેચબંધ પાઘડી બાંધીને ફરે ત્યારે ઘેલા, ૫, અરીસામા મુખ જુએ ત્યારે ઘેલા, ૬, શયન સમય ઘેલા, ૭, હોળીમાં પુરુષો અને બાળકી પૂનમે સ્ત્રીઓ ૮ દેખવા આઠ પ્રકારે અંધ કહ્યા તે કહે છે, કામાંધ ૧, ક્રોધાંધ ૨, કૃપણાંધ ૩, માનાંધ, ૪ મદાંધ, ૫, ચોરાંધ ૬, જુગારાંધ ૭, મુગ્ધાંધ ૮, એ આઠ આંધળા જાણવા આઠ મહાપાપી કહે છે આત્મઘાતી મહા પાપી ૧ વિશ્વાસઘાતી મહા પાપી, ૨ ગુણ ઓળવનાર મહા પાપી ૩, ગુરુ દ્રોહી મહા પાપી, ૪, કુડી સાક્ષી પૂરે તે મહા પાપી ૫, ખોટી સલાહ આપે તે મહા પાપી, ૬ પચ્ચક્ખાણ વારવાર ભાંગે તે મહા પાપી, ૭, હિંસામય ધર્મ પરૂપે તે મહા પાપી ૮ નવમે બોલે નવ પ્રકારે શરીરમાં રોગ ઉપજે તે કહે છે ઘણુ ખાય તો રોગ ઉપજે ૧ અજીરણમાં ખાય તથા ઘણુ બેસી રહે તો રોગ

મોહ ૧૩, એ તેર કાઠીઆ. ૧૪, ચૌદમે બોલે વ્યાખ્યાન સાંભળનારનાં ૧૪ ગુણ કહે છે. ભકિતવંત હોય. ૧, મીઠા બોલો હોય ૨ ગર્વરહિત હોય ૩, સાંભળ્યા ઉપર રૂચિ હોય ૪, ચપળતારહિત એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળનાર હોય ૫, જેવું સાંભળે તેવુ પૂછનારને બરાબર કહે ૬, વાણીને પ્રકાશમા લાવનાર હોય ૭, ઘણાં શાસ્ત્ર સાભળીને તેના રહસ્યનો જાણુ હોય ૮, ધર્મકાર્યમાં આળસ ન કરનાર હોય ૯, ધર્મ સાભળતાં નિદ્રા ન કરનાર હોય ૧૦, બુદ્ધિવંત હોય ૧૧, દાતાર ગુણુ હોય, ૧૨, જેની પાસે ધર્મ સાંભળે તેના ગુણનો ફેલાવો કરનાર હોય ૧૩, કોઇની નિંદા ન કરે તેમજ તેમનો વાદવિવાદ ન કરે ૧૪, ૧૫ પંદરમે બોલે વિનીત શિષ્યના પદર ગુણ કહે છે ગુરુથી નીચા આસને બેસવાવાળો હોય ૧, ચપળપણુા રહિત હોય ૨, માયા રહિત હોય ૩, કુતૂહલરહિત હોય ૪, કર્કશ વચનરહિત હોય ૫, લાંબો પહોચે તેવો ક્રોધ ન કરનાર હોય ૬, મિત્ર સાથે મિત્રતા રાખે ૭ સૂત્ર ભણી મદ ન કરે ૮, આચાર્યાદિની નિંદા ન કરે. ૯ શિખામણ દેનાર ઉપર ક્રોધ ન કરે ૧૦ પૂઠ પાછળ વાલેસરીના ગુણ બોલે ૧૧, કલેશ, મમતા, રહિત હોય ૧૨, તત્વનો જાણુ હોય ૧૩, વિનયવંત હોય ૧૪, લજ્જાવંત તથા ઇંદ્રિયનો દમનાર હોય ૧૫, સોળમે બોલે સોળ પ્રકારના વચન જાણુવા તે કહે છે એક વચન ઘટ, પટ, વૃક્ષ ૧, દ્વિવચન ઘટૌ, પટૌ, વૃક્ષૌ ૨, બહુવચન ઘટા , પટા :, વૃક્ષા ૩, સ્ત્રીલિંગે વચન કુમારી નગરી, નદી. ૪, પુરુષલિંગે વચન દેવ નર, અરિહંત, સાધુ ૫ નપુસકલિંગે વચન ' કપટ', કમળ, નેત્ર. ૬, અતીતકાળ વચન (ગયો કાળ) : કરેલુ થએલુ, ૭ અનાગતકાળ વચત (આવતો કાળ) કરશે, થશે, ભાંગશે, ૮ વર્તમાન કાળ વચન ' કરે છે થાય છે, ભણે છે ૯ પરોક્ષ વચન : એ કાર્ય તેણે કર્યું ૧૦ પ્રત્યક્ષ વચન એમ જ છે ૧૧, ઉપનીત વચન એ પુરુષ રૂપવંત છે ૧૨, અપનીત વચન . જેમ એ પુરુષ કુરૂપવંત છે ૧૩, ઉપનીત અપનીત વચન : જેમ એ રૂપવંત પણ કુશીલીઓ છે ૧૪, અપનીત ઉપનીત વચન , જેમ એ પુરુષ કુશીલીઓ પણ રૂપવંત છે ૧૫, અધ્યાત્મ વચન ભગ્ન બોલે (તુટેલુ વચન) રૂ વાણીઆની પેરે રૂ પા ૧૬ સત્તરમે બોલે સત્તર પ્રકારનો સયમ

વિનય કરે તો જ્ઞાન વધે ૬, કપટરહિત તપ કરે તો જ્ઞાન વધે ૭, સંસાર અસાર જાણે તો જ્ઞાન વધે. ૮, માંહોમાંહી ચર્ચા-વાર્તા કરે તો જ્ઞાન વધે. ૯, જ્ઞાની પાસે ભણે તો જ્ઞાન વધે. ૧૦, ઈંદ્રિયોના વિષયનો ત્યાગ કરે તો જ્ઞાન વધે ૧૧, મૂળ નક્ષત્રના અગિયાર તારા છે ૧૨ બારમે બોલે બાર કારણે આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય તે કહે છે. સમકિત નિર્મળ પાળે તો આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય. શ્રેણિક રાજાની પેરે ૧, નિયાણારહિત કરણી કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-તામલી તાપસની પેરે. ૨, મન વચન કાયાના જોગ કબજે રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય. ગજસુકુમાર મુનિની પેરે ૩, છતી શક્તિએ ક્ષમા કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-પરદેશી રાજાની પેરે. ૪, પાંચ ઈંદ્રિયનું દમન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-ધર્મરૂચી અણગારની પેરે ૫, સાધુનો શુદ્ધ આચાર પાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય-ધન્ના અણગારની પેરે. ૬, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા-પ્રતિત રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય-વરૂણ નાગ નતુઆના મિત્રની પેરે. ૭, માયા કપટ છોડે તો પરમ કલ્યાણ થાય-મલ્લિનાથના છ મિત્રની પેરે. ૮, આશ્રવમાં સંવર નીપજાવે તો પરમ કલ્યાણ થાય-સંજતિ રાજાની પેરે ૯, રોગ આવે હાય વોય ન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય અનાથી નિર્ગ્રંથની પેરે ૧૦ પરિષહ આવ્યે સમભાવ રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય-મેતારજ મુનિની પેરે. ૧૧ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થઈ-તેને પાછી વાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય-કપીલ કેવળીની પેરે. ૧૨ ૧૩-તેરમે બોલે તેર તણખા કહે છે-જન્મરૂપી રૂ અને મરણરૂપી તણખો. ૧ સંજોગરૂપી રૂ અને વિજોગરૂપી તણખો ૨, શાતારૂપી રૂ અને અશાતારૂપી તણખો ૩ સંપદારૂપી રૂ અને આપદારૂપી તણખો ૪, હરખરૂપી રૂ અને શોકરૂપી તણખો ૫, શીલરૂપી રૂ અને કુશીલરૂપી તણખો ૬, જ્ઞાનરૂપી રૂ અને અજ્ઞાનરૂપી તણખો; ૭, સમકિત રૂપી રૂ અને મિથ્યાત્વરૂપી તણખો ૮, સંજમરૂપી રૂ અને અસંજમરૂપી તણખો. ૯, તપસ્વીરૂપી રૂ અને ક્રોધરૂપી તણખો. ૧૦, વિનેકરૂપી રૂ અને અભિમાનરૂપી તણખો, ૧૧ સ્નેહરૂપી રૂ અને માયારૂપી તણખો, ૧૨, સંતોષરૂપી રૂ અને લોભરૂપી તણખો, ૧૩, એ તેર તણખા. હવે તેર કાઠીઆ કહે છે જુગાર ૧ આળસ ૨ શોક ૩ ભય ૪, વિકથા ૫, કૌતુક ૬, ક્રોધ ૭, કૃપણ બુદ્ધિ ૮, અજ્ઞાન ૯, વહેમ ૧૦, નિદ્રા ૧૧, અ૦ ૧૨

વિનય કરે તો ૧૦, બે વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧, વ્રત પચ્ચક્ખાણ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે તો ૧૩, બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪, સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫, વૈયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપૂર્વ જ્ઞાન ભણે તો ૧૮ સૂત્રની ભકિત કરે તો ૧૯, તીર્થંકરનો માર્ગ દીપાવે તો ૨૦, એ વીસ ૨૧, એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે છે. અક્ષુદ્ર ૧, જશવંત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩ લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ આકરો નહિ ૫, પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવંત ૭, લબ્ધલક્ષ ૮, લજ્જાવંત ૯, દયાવંત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગંભીર ૧૨, સૌમ્યદષ્ટિ ૧૩ ગુણરાગી ૧૪, ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭, ઘરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવંત ૧૯, કીધેલા ગુણને ભૂલે નહીં ૨૦, પરહિતકારી ૨૧, એ એકવીશ ૨૨ બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છે, ધનવંત સાથે ૧ બળવંત સાથે ૨, ઘણો પરિવાર સાથે ૩ તપસ્વી સાથે ૪, હલકા માણસ સાથે ૫ અહંકારી સાથે ૬, ગુરુ સાથે ૭, સ્થિવર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯, જુગારી સાથે ૧૦, રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, જુઠાબોલા સાથે ૧૩, કુસંગી ૧૪, રાજા સાથે ૧૫ શીતળ લેશ્યાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે મીઠાબોલા 'સાથે ૧૮, દાનેશ્રી સાથે ૧૯, જ્ઞાની સાથે ૨૦, ગુણકા સાથે ૨૧, બાળક સાથે ૨૨, એ બાવીસ ૨૩, ત્રેવીસ મે બોલે પાંચ ઈંદ્રિયના ત્રેવીશ વિષય કહે છે, શ્રોતેંદ્રિયના ત્રણ વિષય, જીવ શબ્દ ૧. અજીવ શબ્દ ૨ મિશ્ર શબ્દ ૩, ચક્ષુ ઇંદ્રિયના પાંચ વિષય, કાળો ૧, પીળો ૨, લીલો ૩, રાતો ૪, ધોળો ૫, ઘ્રાણેંદ્રિયના બે વિષય, સુભીં ગંધ ૧, દુભીં ગંધ ૨, કુલ દશ ફરસ ઇંદ્રિયના આઠ વિષય, તે ખરખરો ૧૧, સુહાળો ૧૨, હલકો ૧૩, ભારે ૧૪, ટાઢો ૧૫, ઉનો ૧૬, લુખો ૧૭, ચીકણો ૧૮, રસઈંદ્રિયના પાચ વિષય તીખો ૧૯, કડવો ૨૦, કષાયલો ૨૧, ખાટો ૨૨, મીઠો ૨૩ ૨૪ ચોવીસમે બોલે ચોવીસ ટોટા કહે છે, ભણવા ગણવાની આળસ કરે તો જ્ઞાનનો ટોટો, બહુસૂત્રીની શાખ ૧, સાધુ સાધ્વીના દર્શન ન કરે તો સમકિતનો ટોટો સોમિલ બ્રાહ્મણની શાખ ૨, વખતસર પ્રતિક્રમણ ન કરે તો વ્રત પચ્ચક્ખાણનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની શાખ ૩, સાધુ–સાધ્વી માહોમાહી

કહે છે પૃથ્વીકાયની દયા પાળવી તે સયમ ૧, અપકાયની દયા પાળવી તે સયમ ૨, તેઉકાયની ૩, વાયુકાયની ૪, વનસ્પતિકાયની ૫, બેઇંદ્રિયની ૬, તે ઇંદ્રિયની ૭ ચોરેંદ્રિયની ૮, પંચેંદ્રિયની ૯ અજીવકાયની ૧૦, પેહાની ૧૧, ઉપેહાની ૧૨, પમજ્જણાની ૧૩, પરીઠાવણીઆ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬, કાયા ૧૭, એ સત્તર પ્રકારનો સયમ ૧૭ અઢારમે બોલે અઢાર દ્રવ્ય દિશા કહે છે પૂર્વ ૧, પશ્ચિમ ૨, ઉત્તર ૩, દક્ષિણ ૪; ઇશાન ખુણો ૫, અગ્નિખુણો ૬, ૬, નૈઋત્ય ખુણો ૭ વાયવ્ય ખુણો ૮ વિદિશાના આઠ આંતરા એ બધા થઇને સોળ ઊંચી સત્તર અને નીચી અઢાર, એ અઢાર. અઢાર ભાવ દિશા કહે છે ; પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેઉ ૩, વાયુ ૪, અગ્રબીજા ૫, મૂળબીજા ૬, પોરબીજા ૭ ,ખધબીજા ૮, બેઇંદ્રિય ૯, તેઇંદ્રિય ૧૦ ચોરેંદ્રિય ૧૧, પંચેંદ્રિય ૧૨, તિર્યંચ ૧૩, કર્મભૂમિ ૧૪, અકર્મભૂમિ ૧૫, છપ્પન અતરદ્વીપા ૧૬, દેવતા ૧૭ નારકી ૧૮, એ અઢાર, ઓગણીસમે બોલે કાઉસગ્ગના ઓગણીસ દોષ કહે છે ઠીચણ ઉપર એક પગ રાખીને કાઉસગ્ગ કરે તો દોષ ૧; કાયા આઘીપાછી હલાવે તો દોષ ૨, ઓઠીગણ દે તો દોષ ૩, માથુ નમાવી ઊભો રહે તો દોષ ૪, બે હાથ ઊંચા રાખે તો દોષ ૫, મોટે, માથે ઓઢે તો દોષ ૬, પગ ઉપર પગ રાખે તો દોષ ૭, શરીર વાંકુ રાખે તો દોષ ૮, સાધુની બરાબર રહે તો દોષ ૯, ગાડાની ઊંધની પેરે ઊભો રહે તો દોષ ૧૦ કેડથી વાંકો ઊભો રહે તો દોષ ૧૧, ઉજ કરણુ ઊંચા રાખે તો દોષ ૧૨, એક આસને ન રહે તો દોષ ૧૩, આંખ ઠેકાણે ન રાખે તો દોષ ૧૪, માથુ હલાવે તો દોષ ૧૫ ખોખારો કરે તો દોષ ૧૬ હોઠ હલાવે તો દોષ, ૧૭, હોઠ મરડે તો દોષ ૧૮, શૂન્ય ચિત્ત રાખે તો દોષ ૧૯, ૨૦ વીસમે બોલે વીસ પ્રકારે જીન તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે તે કહે છે અરિહંતનાં ગુણગ્રામ કરે તો કર્મની કોડ ખપાવે ઉત્કૃષ્ટ રસ આવે તો તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે ૧ સિદ્ધનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૨ સિદ્ધાંતનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૩ ગુરુનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૪ સ્થિવરનાં ગુણગ્રામ કરે તો ૫ બહુસૂત્રીના ગુણગ્રામ કરે તો ૬, તપસ્વીના ગુણગ્રામ કરે તો ૭, જ્ઞાન ઉપર ઉપયોગ વારવાર રાખે તો ૮, શુદ્ધ સમકિત પાળે તો ૯,

વિનય કરે તો ૧૦, એ વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧, વ્રત પચ્ચક્ખાણ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે તો ૧૩, બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪, સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫, વૈયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપૂર્વ જ્ઞાન ભણે તો ૧૮ સૂત્રની ભક્તિ કરે તો ૧૯, તીર્થંકરનો માર્ગ દીપાવે તો ૨૦, એ વીસ. ૨૧, એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે છે અક્ષુદ્ર ૧, જશવંત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩. લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ આકરો નહિ ૫, પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવંત ૭, લબ્ધલક્ષ ૮, લજ્જાવંત ૯, દયાવંત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગંભીર ૧૨, સૌમ્યદષ્ટિ ૧૩ ગુણરાગી ૧૪, ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭, ઘરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવંત ૧૯, કીધેલા ગુણને ભૂલે નહીં ૨૦, પરહિતકારી ૨૧, એ એકવીશ. ૨૨ બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છે, ધનવંત સાથે ૧ બળવંત સાથે ૨, ઘણો પરિવાર સાથે ૩. તપસ્વી સાથે ૪, હલકા માણસ સાથે ૫ અહંકારી સાથે ૬, ગુરુ સાથે ૭, સ્થિવર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯, જુગારી સાથે ૧૦, રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, જુડાબોલા સાથે ૧૩, કુસંગી ૧૪, રાજા સાથે ૧૫ શીતળ લેશ્યાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે મીઠાબોલા સાથે ૧૮, દાનેશ્રી સાથે ૧૯, જ્ઞાની સાથે ૨૦, ગુણકા સાથે ૨૧, બાળક સાથે ૨૨, એ બાવીસ ૨૩, ત્રેવીસ મે બોલે પાંચ ઈંદ્રિયના ત્રેવીશ વિષય કહે છે, શ્રોતેંદ્રિયના ત્રણ વિષય, જીવ શબ્દ ૧. અજીવ શબ્દ ૨ મિશ્ર શબ્દ ૩, ચક્ષુ ઇંદ્રિયના પાંચ વિષય, કાળો ૧, પીળો ૨, લીલો ૩, રાતો ૪, ધોળો ૫, ઘ્રાણેંદ્રિયના બે વિષય, સુભીં ગંધ ૧, દુભીં ગંધ ૨, કુલ દશ ફરસ ઇંદ્રિયના આઠ વિષય, તે ખરખરો ૧૧, સુંહાળો ૧૨, હલકો ૧૩, ભારે ૧૪. ટાઢો ૧૫, ઉનો ૧૬, લુખો ૧૭, ચીકણો ૧૮, રસઈંદ્રિયના પાચ વિષય તીખો ૧૯, કડવો ૨૦, કષાયલો ૨૧, ખાટો ૨૨, મીઠો ૨૩ ૨૪ ચોવીસમે બોલે ચોવીસ ટોટા કહે છે, ભણવા ગણવાની આળસ કરે તો જ્ઞાનનો ટોટો, બહુસૂત્રીની શાખ ૧, સાધુ સાધ્વીના દર્શન ન કરે તો સમકિતનો ટોટો સોમિલ બ્રાહ્મણની શાખ ૨, વખતસર પ્રતિક્રમણ ન કરે તો વ્રત પચ્ચક્ખાણનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની શાખ ૩, સાધુ–સાધ્વી માંહોમાહી

વૈયાવચ્ચ ન કરે તો તીર્થનો ટોટો; ઠાણાંગની શાખ ૪; તપસ્વીની ને આચાર્યની ચોરી કરે તો દેવતામાં ઊંચી પદવીનો ટોટો દશવૈકાલિક ભગવતીની શાખ ૫, કઠણ કલુષ ભાવ રાખે તો શીતળાનો ટોટો, સમવાયાંગની શાખ ૬; અજતનાથી ચાલે તો જીવદયાનો ટોટો; દશવૈકાલિકની શાખ ૭ રૂપનો ને જોબનનો મદ કરે તો શુભ કર્મનો ટોટો, પન્નવણાની શાખ ૮, મોટાનો વિનય ન કરે તો તીર્થંકરની આજ્ઞાનો ટોટો, વ્યવહાર સૂત્રની શાખ ૯ માયા કપટ કરે તો જશ-કીર્તિનો ટોટો, આચારાંગની શાખ ૧૦ પાછલી રાત્રે ધર્મ જાગ્રિકા ન જાગે તો ધર્મધ્યાનનો ટોટો, નિશીથની શાખ ૧૧, ક્રોધ કલેશ કરે તો સ્નેહ ભાવનો ટોટો, ચેડા કુણિકની શાખ ૧૨, મન ઊંચુ નીચુ કરે તો અક્કલનો ટોટો, ભૃગુ પુરોહિતની શાખ ૧૩, સ્ત્રીના લાલચુને બ્રહ્મચર્યનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યયનની શાખ ૧૪, સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા માંહોમાંહી હેત મેળાપ ન રાખે તો જૈન ધર્મનો ટોટો, શંખ પોખલીજીની શાખ ૧૫, સુપાત્રને ઉલ્લાસ ભાવે દાન ન આપે તો પુણ્ય પ્રકૃતિનો ટોટો, કપિલા દાસીની શાખ ૧૬, સાધુ ગામ, નગર વિહાર ન કરે તો ધર્મ કથાનો ટોટો, શેલક રાજઋષિની શાખ ૧૭ ભણે નહિ તો જિનશાસનનો ટોટો, સમાચારીની શાખ ૧૮, મત પચ્ચખાણની આલોયણા કરે નહિ તો મોક્ષના સુખનો ટોટો, પાર્શ્વનાથની બસે છપ્પન સાધ્વીની શાખ ૧૯ અરિહંત ધર્મ ને ચાર તીર્થના અવર્ણવાદ બોલે તો સત્ ધર્મનો ટોટો, ઠાણાંગની શાખ ૨૦ સાધુનું વચન માને નહી તો ઊંચી ગતિનો ટોટો, બ્રહ્મદત્તની શાખ ૨૧, સાધુ-સાધ્વી, ગુરુ-ગુરુણીની આજ્ઞા ઉત્થાપે તો આરાધકપણાનો ટોટો, સુકુમાલિકાની શાખ તથા ખંધકજીની શાખ ૨૨, ભગવાનના વચન ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખે તો શુદ્ધ માર્ગનો ટોટો, જમાલીની શાખ ૨૩, ભણેલુ વારંવાર સંભાળે નહિ તો મેળવેલી વિદ્યાનો ટોટો, જવઋષિની શાખ ૨૪ ૨૫ પચીસમે બોલે સાડાપચીશ આર્યદેશ તથા તેની નગરીના નામ કહે છે મગધ દેશ-રાજગૃહિ નગરી ૧, અંગ દેશ ચંપાનગરી ૨, બંગદેશ-તામલિપ્ત નગરી ૩ કલીંગ દેશ-કંચનપુર નગરી ૪ કાસીદેશ-વાણારસી નગરી, ૫, કોશળદેશ-અયોધ્યાનગરી ૬; કુરૂદેશ-ગજપુર નગરી ૭, કુશવર્તદેશ-સોરીપુર નગરી ૮, પંચાળ

દેશ-કપિલપૂર નગરી ૯ જંગલ દેશ-અહીછત્રા નગરી ૧૦ કચ્છ દેશ-કૌસંબી નગરી ૧૧, સાંડીલ દેશ-નદીપુર નગરી ૧૨ માળવ દેશ-ભદ્દિલપુર નગરી ૧૩, વચ્છ દેશ-વૈરાટનગરી ૧૪, દશારણ દેશ-મૃગાવતી નગરી ૧૫, વરણદેશ-ઇચ્છાપુરી નગરી ૧૬, વિદેહ દેશ-શિવાવતી નગરી ૧૭, સિંધદેશ-વિતીભય પાટણ નગરી ૧૮, સૌવીર દેશ-મથુરા નગરી ૧૯, વિદેહ દેશ-મિથિલા નગરી ૨૦, સુરસેન દેશ-પાવાપુર નગરી ૨૧, ભગ દેશ-માંસપુર નગરી ૨૨, પાટણ દેશ-કાંડવતી નગરી ૨૩, કુણાલ દેશ-સાવર્થી નગરી ૨૪, સોરઠ દેશ-દ્વારકા નગરી ૨૫, કેકાર્ધ દેશ-શ્વેતાંબિક નગરી ૨૬, એ સાડીપચીસ આર્ય દેશ.

ઇતિ શ્રી પચીશ બોલ

અથ શ્રી શ્રોતા અધિકાર

શ્રી નદ્રિસૂત્રમાં શ્રોતા અધિકાર નીચે મુજબ છે :

ગાથા-૧ સેલ ઘણ ,૨ કુડગ ૩, ચાલણી, ૪ પરિપુણગ, ૫ હંસ, ૬ મહિસ, ૭ મેસે ય ૮ મસગ, ૯ જલુગ, ૧૦ બિરાલી, ૧૧ જાહગ, ૧૨ ગો, ૧૩ ભેરિ, ૧૪ આભીરી સા ૧

ચૌદ પ્રકારના શ્રોતા છે તેમા

૧. **સેલ ઘણ**-તે પથ્થર ઉપર જેમ મેઘ વરસે પણ પથ્થર પાણીથી ભીજાય નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે પણ સમ્યક્જ્ઞાન પામે નહિ, બુદ્ધ થાય નહિ

દ્રષ્ટાંત-કુશિષ્ય રૂપી પથ્થર, સદ્ગુરુ રૂપી મેઘ અને બોધ રૂપ પાણી, મુગશેલીઆ તથા પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘનુ દ્રષ્ટાંત: . જેમ પુષ્કરાવર્ત્ત મેઘથી મુગશેલીઓ પલળ્યો નહિ તેમ એકેક કુશિષ્ય મહાન્ સંવેગાદિક ગુણયુકત આચાર્યના પ્રતિબોધ્યા પણ સમજે નહિ, વૈરાગ્ય રંગ પામે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે. એ અવિનીતનુ દૃષ્ટાંત જાણવુ

જેમ કાળી ભૂમિને વિષે મેઘ વરસે તો તે ઘણી ભીંજે તથા પાણી પણ રાખે તથા ગોધૂમાદિક (ઘઉં પ્રમુખ) ની ઘણી નિષ્પત્તિ કરે તેમ વિનીત સુશિષ્ય પણ ગુરુની ઉપદેશરૂપ વાણી સાંભળી હૃદયમાં ધારી રાખે, વૈરાગ્યે કરી ભીંજાય અને અનેક બીજા ભવ્ય જીવને જિન ધર્મ વિષે પ્રવર્તાવે, માટે તે શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે ૧

૨ કુડગ–કુભનું દ્રષ્ટાંત. તે કુંભના આઠ ભેદ છે, તેમાં પ્રથમ ઘડો સંપૂર્ણ ઘડાના ગુણે કરી વ્યાપ્ત છે તેના ત્રણ ગુણ ૧ તે મધ્યે પાણી ભર્યાં થકાં કિંચિત્ બહાર જાય નહિ. ૨ પોતે શીતળ છે માટે બીજાની પણ તૃષા ઉપશમાવે, શીતળ કરે. ૩ પરની મલિનતા પણ પાણીથી દૂર કરે. તેમ એકેક શ્રોતા વિનયાદિ ગુણે કરી સંપૂર્ણ ભર્યાં છે તે ત્રણ ગુણ કરે ૧ ગુર્વાદિકનો ઉપદેશ સર્વ ધારી રાખે, કિંચિત વિસારે નહિ. ૨ પોતે જ્ઞાન પામી શીતળ દશા પામ્યા છે અને ભવ્ય જીવને ત્રિવિધ તાપ સમાવી શીતળ કરે. ૩ ભવ્ય જીવની સંદેહ રૂપી મલિનતા ટાળે. એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે.

૨ એક ઘડો પડખે કાણો છે તેમાં ભરે તો અડધુ પાણી રહે ને અડધુ પાણી વહી જાય. તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો અડધુ ધારી રાખે, અડધુ વિસરી જાય.

૩ એક ઘડો હેઠે કાણો છે તેમાં પાણી ભરે તો સર્વ પાણી વહી જાય પણ રહે નહિ તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો સર્વ વિસારે પણ ધારે નહિ.

૪ એક ઘડો નવો છે તેમાં પાણી ભરે તો થોડો થોડો ઝમીને બાહ્ય થાય, તેમ એકેક શ્રોતા જ્ઞાનાદિ અભ્યાસ કરે પણ થોડે થોડે જ્ઞાન વિસારે.

૫ એક ઘડો દુર્ગંધ વાસિત છે, તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણ બગાડે, તેમ એકેક શ્રોતા મિથ્યાત્વાદિક દુર્ગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને વણસાડે

૬ એક ઘડો સુગંધે કરી વાસિત છે તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને વધારે, તેમ એકેક શ્રોતા સમકિતાદિક સુગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક ભણાવતાં જ્ઞાનના ગુણને દીપાવે.

૭ એક ઘડો કાચો છે તેમાં પાણી ભરે તો ઘડો ભીંજાઇને વિણસી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા અલ્પબુદ્ધિવાળાને સૂત્રાદિકનુ જ્ઞાન આપતાં તે નયપ્રમુખને નહિ જાણવાથી તે જ્ઞાનથી તથા માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય.

૮ એક ઘડો ખાલી છે તે ઉપરથી ખુઝારૂ ઢાંકી વર્ષાકાળે નેવાં હેઠે પાણી ઝીલવા મૂકયું, પણ પાણી અંદર આવે નહિ ને તળે પાણી ઘણુ થવાથી ઉપર તરે ને વાયરાદિકે કરી ભીત પ્રમુખે અથડાઈને ફૂટી જાય; તેમ એકેક શ્રોતા સદગુરુની સભામાં વ્યાખ્યાન સાંભળવા બેસે પણ ઊંઘ પ્રમુખના યોગે કરી જ્ઞાનરૂપ પાણી હૃદયમાં આવે નહિ ને ઘણી ઊંઘના પ્રભાવે કરી ખોટા ડોળરૂપ વાયરે કરી અથડાય છે, તો સભાથી અપમાન પ્રમુખ પામે તથા ઊંઘમાં પડવાથી પોતાના શરીરને નુકસાન થાય

૩ ચાલણી–એકેક શ્રોતા ચાલણી સમાન છે, ચાલણીના બે પ્રકાર: ૧. એવો છે કે ચાલણી પાણીમાં મૂકે ત્યારે પાણીથી સંપૂર્ણ ભરી દેખાય અને ઉપાડી લઇએ ત્યારે ખાલી દેખાય, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સભામાં સાભળવા બેસે ત્યારે વૈરાગ્યાદિ ભાવનાએ કરી સંપૂર્ણ ભર્યા દેખાય અને સભાથી ઉઠી બહાર જાય ત્યારે વૈરાગ્ય રૂપ પાણી કિંચિત્ પણ દેખાય નહિ એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે

૨. ચાલાણીએ ઘઉ પ્રમુખનો આટો (લોટ) ચાળવા માંડયો, ત્યારે આટો નીકળી જાય ને કાંકરા પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળતાં ઉપદેશક તથા સૂત્રના ગુણ ગુણ જાવા દે, અને સ્ખલના પ્રમુખ અવગુણ રૂપ કચરો ગ્રહી રાખે, માટે તે છાંડવા યોગ્ય છે

૪ પરિપુણગ–તે સુઘરી પક્ષીના માળાનુ દૃષ્ટાંત. સુઘરી પક્ષીના માળાથી ઘૃત (ઘી) ગાળતાં ઘૃત ઘૃત નીકળી જાય અને કીટી પ્રમુખ કચરો ગ્રહી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્ય પ્રમુખના ગુણ ત્યાગ કરી અવગુણ ગ્રહણ કરે એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૫ હંસ–હંસને દૂધ, પાણી એકઠાં કરી પીવા માટે આપ્યા હોય, તો તે પોતાની ચાંચમાં ખટાશના ગુણે કરી દૂધ પીએ ને પાણી ને પીએ, તેમ વિનીત શ્રોતા ગુર્વાદિકના ગુણ ગ્રહે ને અવગુણ ન લે, એ આદરણીય છે.

૬ મહિષ—ભેંસો જેમ પાણી પીવા માટે જલાશયમાં જાય, પાણી પીવા જલમા પ્રથમ પ્રવેશ કરે, પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડહોળી ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે, પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય યૂથને પણ પીવા ન દે, તેમ કુશિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં કલેશરૂપ પ્રશ્નાદિક કરી વ્યાખ્યાન ડહોળે, પોતે શાંતપણે સાંભળે નહિ ને અન્ય સભાજનોને શાંત રસથી સાભળવા ન દે, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૭ મેષ—બકરા જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમાં જાય, ત્યારે કઠિ રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડહોળે નહિ ને અન્ય યૂથને પણ નિર્મળ પીવા દે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાભળે, અન્ય સભાજનોને સાભળવા દે, એ આદરણીય છે

૮ મસગ—તેના બે પ્રકાર ૧ મસગ તે ચામડાની કોથળી તેમાં વાયરો ભરાય ત્યારે અત્યત ફૂલેલી દેખાય પણ તૃષા શમાવે નહિ પણ વાયરો નીકળી જાય ત્યારે ખાલી થાય, તેમ એકેક શ્રોતા અભિમાનરૂપ વાયરો કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત્ વડકા મારે પણ પોતાના તથા અન્યના આત્માને શાત રસ પમાડે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૨. મસગ તે મચ્છર નામે, જતુ, અન્યને ચટકા મારી પરિતાપ ઉપજાવે પણ ગુણ ન કરે અને ખણુજ ઉત્પન્ન કરે, તેમ એકેક કુશ્રોતા ગુર્વાદિકને જ્ઞાન-અભ્યાસ કરાવતાં ઘણો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ ગુણ તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાંઇપણ ન કરે અને ચિત્તમા અસમાધિ ઉપજાવે એ છાંડવા યોગ્ય છે

૯ જલુગ—તેના બે પ્રકાર ૧ જળો નામે જતુ ગાય પ્રમુખના સ્તનમા વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દૂધ ન પીએ, તેમ એક અવિનીત કુશિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકની સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિદ્રો ગવેષે પણ ક્ષમાદિક ગુણ ન ગ્રહણ કરે, માટે છાંડવા યોગ્ય છે

૨ જળો નામે જતુ ગુમડા ઉપર મૂકીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુ ખ ઉપજાવે અને ગુમડાનું (બગડેલુ) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે, તેમ એકેક વિનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે—કાલે અકાલે બહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત

કરાવે–પછી સંદેહરૂપી બિગાડ કાઢી ગુર્વાદીકને શાંતિ ઉપજાવે–પરદેશી રાજાવત્ એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૦ **બિરાલી**–બિલાડી દૂધનું ભાજન સીકાથી ભોંયપર નીચું નાંખીને રજકણ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતા અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે

૧૧. **જાહગ**–સહલો તે તિર્યંચની જાત વિશેષ–તે પ્રથમ પોતાની માતાનું દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થાય પછી વળી થોડુ પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે પછી મોટો ભુજંગનાં માન મર્દન કરે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાળે કાળે થોડે થોડે સૂત્રાદિ અભ્યાસ કરે, અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદિકને અત્યંત સંતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઇ મિથ્યાત્વી લોકોનાં માન મર્દન કરે એ આદરવા યોગ્ય છે

૧૨. ગો–ગો તે 'ગાય' ના બે પ્રકાર· ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઇ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગામ જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીડાતી થકી દૂધમાં સુકાય, ને દુઃખી થાય તેમ એકેક અવિનીત શ્રોતાએ ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ વૈયાવ્રત્ય નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને શ્રુતાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

૨, એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગયો પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂડે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે કીર્તિને પામ્યો તેમ એકેક વિનીત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ વૈયાવ્રત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્તિને પામે, એ શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે

૧૩. **ભેરી**–તેના બે પ્રકાર ૧ એ છે જે, ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજા ખુશી થઇ તેને

૬ મહિષ–ભેંસો જેમ પાણી પીવા માટે જલાશયમાં જાય, પાણી પીવા જલમા પ્રથમ પ્રવેશ કરે, પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડહોળે ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય યૂથને પણ પીવા ન દે, તેમ કુશિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં કલેશરૂપ પ્રમાદિકે કરી વ્યાખ્યાન ડહોળે, પોતે શાંતપણે સાંભળે નહિ ને અન્ય સભાજનોને શાંત રસથી સાંભળવા ન દે, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૭ મેષ–બકરા જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમાં જાય, ત્યારે કાંઠે રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડહોળે નહિ ને અન્ય યૂથને પણ નિર્મળ પીવા દે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાંભળે, અન્ય સભાજનોને સાંભળવા દે, એ આદરણીય છે

૮ મસગ–તેના બે પ્રકારઃ ૧ મસગ તે ચામડાની કોથળી તેમાં વાયરો ભરાય ત્યારે અત્યંત ફૂલેલી દેખાય પણ તૃષા શમાવે નહિ, પણ વાયરો નીકળી જાય ત્યારે ખાલી થાય, તેમ કોઈક શ્રોતા અભિમાનરૂપ વાયરો કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત્ તડાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્યના આત્માને શાંત રસ પમાડે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૨ મસગ તે મચ્છર નામે, જંતુ, અન્યને ચટકા મારી પરિતાપ ઉપજાવે પણ ગુણ ન કરે અને ખણુજ ઉત્પન્ન કરે, તેમ કોઈક કુશ્રોતા ગુર્વાદિકને જ્ઞાન-અભ્યાસ કરાવતાં ઘણો પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ ગુણ તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાંઈપણ ન કરે અને ચિત્તમાં અસમાધિ ઉપજાવે એ છાંડવા યોગ્ય છે

૯ જલુગ–તેના બે પ્રકાર ૧ જળો નામે જંતુ ગાય પ્રમુખના સ્તનમા વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દુધ ન પીએ, તેમ કોઈક અવિનીત કુશિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકની સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિદ્રો ગવેષે પણ ક્ષમાદિક ગુણ ન ગ્રહણ કરે, માટે છાંડવા યોગ્ય છે

૨, જળો નામે જંતુ ગુમડા ઉપર મૂકીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુઃખ ઉપજાવે અને ગુડલાલ (બગડેલ) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે, તેમ કોઈક વિનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે–કાલે અકાલે બહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત

કરાવે-પછી સંદેહરૂપી બિગાડ કાઢી ગુર્વાદીકને શાંતિ ઉપજાવે-પરદેશી રાજાવત્ એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૦ **બિરાલી**-બિલાડી દૂધનુ ભાજન સીકાથી ભોંયપર નીચું નાંખીને રજકણુ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતાં અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણુ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે.

૧૧. **જાહગ**-સહલો તે તિર્યંચની જાત વિશેષ-તે પ્રથમ પોતાની માતાનુ દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થાય પછી વળી થોડુ પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે પછી મોટા ભુજ ગનાં માન મર્દન કરે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાળે કાળે થોડે થોડે સૂત્રાદિ અભ્યાસ કરે, અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદિકને અત્યંત સંતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઇ મિથ્યાત્વી લોકોના માન મર્દન કરે. એ આદરવા યોગ્ય છે

૧૨ **ગો**-ગો તે 'ગાય' નાં બે પ્રકાર ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઇ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગામ જાય, પણુ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃષાએ પીડાતી થકી દૂધમાં સુકાય, ને દુ:ખી થાય તેમ એકેક અવિનીત શ્રોતાએ ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ વૈયાવ્રત્ય નહિ કરવાથી તેમનો દેહ ગ્લાનિ પામે ને શ્રુતાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

૨, એક શેઠ પાડોશીને દૂઝણી ગાય સોંપી ગયો. પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂડે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે કીર્તિને પામ્યો તેમ એકેક વિનીત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકની આહાર પાણી પ્રમુખ વૈયાવ્રત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે કીર્તિને પામે, એ શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે.

૧૩ **ભેરી**-તેના બે પ્રકાર ૧ એ છે જે, ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો રાજા ખુશી થઇ તેને

પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનીત શિષ્ય તીર્થંકર તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મ રૂપ રોગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમા અનંત લક્ષ્મી પામે; એ આદરવાયોગ્ય છે

૨, જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ, તો રાજા કોપાયમાન થઇ દ્રવ્ય આપે નહિ, તેમ અવિનીત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો કર્મરૂપ રોગ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનું સુખ પામે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૧૪ આભીરી—તેના બે પ્રકાર—૧ આભીર સ્ત્રી-પુરુષ એક ગામથી પાસેના શહેરમાં ચાલતા ગાડામા ઘૃત ભરી વેચવા ગયાં. ત્યાં બજારમાં ઉતારતા ઘૃતનું ભાજન, વાસણ ફૂટી ગયું ઘૃત ઢોળાઇ ગયું પુરુષે સ્ત્રીને ઘણા ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યા, ત્યારે સ્ત્રીએ પણ તે ભર્તારને સામા કુવચનો કહ્યા, આખરે ઘૃત ઢોળાઇ ગયું ને બન્ને બહુ શોક કરવા લાગ્યાં. જમીન પરનું ઘૃત પાછળથી લુછી લીધુ ને વેચ્યુ, કીમત મળી, તે લઇ સાંજે ગામ જતા, ચોરોએ લુંટી લીધી બહુ નિરાશ થયા. લોકોએ પૂછવાથી સર્વ વૃતાંત કહ્યા. લોકોએ ઠપકો દીધો. તેમ ગુરુએ વ્યાખ્યાન ઉપદેશમા આપેલ સાર-ઘૃતને લડાઇ-ઝઘડા કરી ઢોળી નાખે ને છેવટે કલેશ કરી દુર્ગતિ પામે. આ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે

૨. ઘૃત ભરી શહેરમા જતાં બજારમા ઉતારતા વાસણ ફૂટયું કે તરત જ બેઉ જણ મળી ભેગા થઇ તે ઘૃત ભરી લીધુ પણ, બહુ નુકસાન થવા દીધુ નહિ. તે ઘૃતને વેચી પૈસા મેળવી સારા સથવાર સાથે ગામમાં સુખે સુખે જેમ અન્ય સુજ્ઞ પુરુષો પહોંચે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા ગુરુ પાસેથી વાણી સાંભળી શુદ્ધ ભાનપૂર્વક તે અર્થ સૂત્રને ધારી રાખે, સાચવે, અસ્ખલિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરુ પાસે ફરી ફરી ધારી માગી ધારે, પૂછે, પણ કકળાટ ઝઘડો કરે નહિ જે ઉપર ગુરુ પ્રસન્ન થાય, સંયમ, જ્ઞાનની શુદ્ધિ થાય, પરિણામે શુભગતિ મળે આવા શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે

પાંત્રીસ બોલ.

પહેલે બોલે–ગતિ ચાર, ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય, ૪ દેવતા.

બીજે બોલે–જાતિ પાંચ. ૧ એકેંદ્રિય, ૨ બેઇંદ્રિય, ૩ તેઇંદ્રિય, ૪ ચૌરેંદ્રિય, ૫ પચેંદ્રિય

ત્રીજે બોલે–કાય છ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬, ત્રસકાય

ચોથે બોલે–ઇંદ્રિય પાંચ ૧ શ્રોતેંદ્રિય, ૨ ચક્ષુરિંદ્રિય ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય, ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય

પાંચમે બોલે–પર્યાપ્ત છ. ૧ આહાર, ૨ શરીર, ૩ ઇંદ્રિય, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ, ૫ ભાષા, ૬ મન.

છઠે બોલે–પ્રાણ દશ. પાંચ ઇંદ્રિયના ૫ પ્રાણ, ૬ મનબળ. ૭ વચનબળ. ૮ કાયબળ, ૯ શ્વાસોચ્છવાસ, ૧૦ આયુષ્ય.

સાતમે બોલે–શરીર પાચ, ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક, ૪ તૈજસ. ૫ કાર્મણ.

આઠમે બોલે–યોગ ૫દર ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ ૩ મિશ્ર મનયોગ. ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૮ વ્યવહાર વચનયોગ, ૯ ઔદારિક કાયયોગ, ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૧ વૈક્રિય કાયયોગ. ૧૨ વૈક્રિય મિશ્ર કાયયોગ, ૧૩ આહારક કાયયોગ, ૧૪ આહારક મિશ્ર કામયોગ, ૧૫ કાર્મણ કાયયોગ

નવમે બોલે–ઉપયોગ બાર ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મન પર્યવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન, ૬ મતિ અજ્ઞાન ૭ શ્રુત અજ્ઞાન, ૮ વિભગ જ્ઞાન, ૯ ચક્ષુદર્શન ૧૦ અચક્ષુદર્શન, ૧૧ અવધિ દર્શન, ૧૨ કેવળ દર્શન

દશમે બોલે–કર્મ આઠ ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર ૮ અતરાય.

અગિયારમે બોલે–ગુણઠાણા ચૌદ ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ સાસ્વાદાન, ૩ મિશ્ર, ૪ અવિરતિ, સમ્યગ્ દૃષ્ટિ, ૫ દેશવિરતિ, (શ્રાવક) ૬ પ્રમત્ત

પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનીત શિષ્ય તીર્થંકર તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મ રૂપ રોગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમાં અનંત લક્ષ્મી પામે; એ આદરવાયોગ્ય છે

૨, જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજાના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ, તો રાજા કોપાયમાન થઈ દ્રવ્ય આપે નહિ, તેમ અવિનીત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા ગુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો કર્મરૂપ રોગ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનું સુખ પામે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે

૧૪ આભીરી—તેના બે પ્રકાર—૧ આભીર સ્ત્રી—પુરુષ એક ગામથી પાસેના શહેરમાં ચાલતાં ગાડામાં ઘૃત ભરી વેચવા ગયાં ત્યાં બજારમાં ઉતારતાં ઘૃતનું ભાજન, વાસણ ફૂટી ગયું ઘૃત ઢળી ગયું પુરુષે સ્ત્રીને ઘણા ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યાં, ત્યારે સ્ત્રીએ પણ તે ભર્તારને સામાં કુવચનો કહ્યા, આખરે ઘૃત ઢોળાઈ ગયું ને બન્ને બહુ શોક કરવા લાગ્યાં. જમીન પરનું ઘૃત પાછળથી લુછી લીધું ને વેચ્યું, કીમત મળી, તે લઈ સાંજે ગામ જતાં, ચોરોએ લુટી લીધી બહુ નિરાશ થયા. લોકોએ પૂછવાથી સર્વ વૃતાંત કહ્યા. લોકોએ ઠપકો દીધો, તેમ ગુરુએ વ્યાખ્યાન ઉપદેશમાં આપેલ સાર-ઘૃતને લડાઈ-ઝઘડા કરી ઢોળી નાંખે ને છેવટે કલેશ કરી દુર્ગતિ પામે. આ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે

૨ ઘૃત ભરી શહેરમાં જતાં બજારમાં ઉતારતાં વાસણ ફૂટ્યું કે તરત જ એકદમ મળી બેઉ થઈ તે ઘૃત ભરી લીધું પણ બહુ નુકસાન થવા દીધું નહિ. તે ઘૃતને વેચી પૈસા મેળવી સારા સથવાર સાથે ગામમાં સુખે સુખે જેમ અન્ય સુજ્ઞ પુરુષો પહોંચે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા ગુરુ પાસેથી વાણી સાંભળી શુદ્ધ ધ્યાનપૂર્વક તે અર્થ સૂત્રને ધારી રાખે, સાચવે, અસ્ખલિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરુ પાસે ફરી ફરી માગી માગી ધારે, પૂછે પણ કકલાટ ઝઘડો કરે નહિ જે ઉપર ગુરુ પ્રસન્ન થાય, સંયમ, જ્ઞાનની શુદ્ધિ થાય, પરિણામે સદ્‍ગતિ મળે આવા શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે

મળી દશભેદ અરૂપી અજીવના તથા પુદ્ગલાસ્તિકાય (રૂપી અજીવ)ના ચાર ભેદ. સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ, પરમાણુ. નવ ભેદ પુણ્યનાં. અન્નપુન્ને. પાણુપુન્ને લયણપુન્ને શયનપુન્ને વથ્થપુન્ને મનપુન્ને વચનપુન્ને કાયપુન્ને નમસ્કારપુન્ને એ ૯ અઢાર ભેદ પાપના તે, અઢાર પાપસ્થાનક. વીશ ભેદ આશ્રવના મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ, પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, શ્રોતેંદ્રિય, ચક્ષુરિંદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચને મોકળી મૂકવી તે મન, વચન, કાયાને મોકળી મૂકવા તે ભંડોપગરણની અયત્ના કરે તે; શુચિ કુસગ્ગ કરે તે વીશ ભેદ સંવરના; સમકિત, વ્રત પચ્ચક્ખાણ, અપ્રમાદ, અકષાય, શુભયોગ, જીવદયા સત્યવચન, અદત્તાદાન ત્યાગ, મૈથુનત્યાગ અપરિગ્રહ એ દશ તથા પાંચ ઇંદ્રિયને ત્રણ જોગનું સંવરવું તે, ભંડ ઉપકરણ, ઉપધિ યત્નાએ લીએ મૂકે તે, શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે. બાર ભેદ નિર્જરાના; અણુસણ, ઉણોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ, રસપરિત્યાગ, કાયકલેશ, પ્રતિસંલીનતા, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સજ્ઝાય, ધ્યાન, કાઉસગ્ગ ચાર ભેદ બંધના; પ્રકૃતિબંધ, સ્થિતિબંધ, અનુભાગબંધ, પ્રદેશબંધ. ચાર ભેદ મોક્ષના, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, એમ ૧૧૫ બોલ થયા.

પંદરમે બોલે–આત્મા આઠ પ્રકારના છે' દ્રવ્યાત્મા, કષાયાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ચારિત્રાત્મા, વીર્યાત્મા.

સોળમે બોલે–દંડક ચોવીસ છે સાત નરકનો એક દંડક, દશ ભવનપતિના; અસુર કુમાર, સોવનકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, અગ્નિકુમાર. દ્વીપ-કુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર, સ્તનિતકુમાર પાંચ સ્થાવરના, પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રણ વિકલેંદ્રિયના. બેઇંદ્રિય તેઇંદ્રિય, ચૌરેંદ્રિય, એક તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, એક મનુષ્યનો, એક વાણવ્યંતર દેવતાનો, એક જ્યોતિષી દેવતાનો, એક વૈમાનિક દેવતાનો એમ ચોવીસ દંડક થયા

સત્તરમે બોલે–લેશ્યા છ. કૃષ્ણ, નીલ, કાપૂત, તેજુ, પદ્મ, શુકલ

અઢારમે બોલે–દૃષ્ટિ ત્રણ, મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ, સમામિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, સમ્યગ્દૃષ્ટિ.

સજોગી, ૭ અપ્રમત્ત સજોગિ, ૮ નિવૃત્તિ બાદર, ૯ અનિવૃત્તિ બાદર, ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય, ૧૧ ઉપશાંત મોહનીય. ૧૨ ક્ષીણ મોહનીય, ૧૩ સયોગી કેવળી ૧૪, અયોગી કેવળી

બારમે બોલે-પાંચ ઇંદ્રિયોના વિષય ૨૩ શ્રોતેંદ્રિયના ત્રણ વિષય. ૧ જીવ શબ્દ, ૨ અજીવ શબ્દ, ૩ મિશ્ર શબ્દ, ચક્ષુરિંદ્રિયના પાંચ વિષય ૧ કાળો, ૨ નીલો, ૩ લાલ, ૪ પીળો, ૫ ધોળો, ૬ ઘ્રાણેંદ્રિયના બે વિષય ૧ સુરભિગંધ, ૨ દુરભિગંધ, રસેંદ્રિયના પાંચ વિષય. ૧ કડવો ૨ કસાયલો, ૩ ખાટો, ૪ મીઠો, ૫ તીખો. સ્પર્શેંદ્રિયના આઠ વિષય. ૧ સુંવાળો, ૨ ખરખરો, ૩ હલકો, ૪ ભારે, ૫ ઉષ્ણ, ૬ ટાઢો, ૭ લૂખો ૮ ચોપડયો.

તેરમે બોલે-પચીશપ્રકારનું મિથ્યાત્વ.૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૨ અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ, ૪ સાંશયિક મિથ્યાત્વ. ૫ અણાભોગ મિથ્યાત્વ, ૬ લૌકિક મિથ્યાત્વ; ૭ લોકોત્તર મિથ્યાત્વ, ૮ કુપ્રાવચન મિથ્યાત્વ, ૯ જિન માર્ગથી ઓછું પરૂપે તે મિથ્યાત્વ, ૧૦ જિન માર્ગથી અધિક પરૂપે તે મિથ્યાત્વ, ૧૧ જિન માર્ગથી વિપરીત પરૂપે તે મિથ્યાત્વ, ૧૨ ધર્મને અધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૩ અધર્મને ધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૪ જીવને અજીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૫ અજીવને જીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૪ જિન માર્ગને અન્યમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ ૧૭ અન્યમાર્ગને જિનમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૮ સાધુને કુસાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૯ કુસાધુને સાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૦ આઠ કર્મથી મુકાણા તેને નથી મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૧ આઠ કર્મથી નથી મુકાણા તેને મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ, ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ, ૨૪ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ, ૧૪ આશાતના મિથ્યાત્વ.

ચૌદમે બોલે-નવતત્ત્વના જાણપણાના ૧૧૫ બોલ. ચૌદ ભેદ જીવના ૧ સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય, ૨ બાદર એકેંદ્રિય, ૩ બેઇંદ્રિય, ૪ તેઇંદ્રિય ૫ ચૌરેંદ્રિય, ૬ અસંજ્ઞી પંચેંદ્રિય, ૭ સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય તે દરેકના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા. ચૌદ ભેદ અજીવના ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય અને દરેના સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ એમ નવ, અને કાળ

મળી દશભેદ અરૂપી અજીવના તથા પુદ્‌ગલાસ્તિકાય (રૂપી અજીવ)ના ચાર ભેદ. સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ, પરમાણુ. નવ ભેદ પુણ્યનાં. અન્નપુન્ને. પાણુપુન્ને લયણુપુન્ને શયનપુન્ને વથ્થપુન્ને મનપુન્ને વચનપુન્ને કાયપુન્ને નમસ્કારપુન્ને એ ૯ અઢાર ભેદ પાપના તે, અઢાર પાપસ્થાનક. વીશ ભેદ આશ્રવના : મિથ્યાત્વ, અવ્રત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ, પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, શ્રોતેંદ્રિય, ચક્ષુરિંદ્રિય, ઘ્રાણેંદ્રિય, રસેંદ્રિય સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચને મોકળી મૂકવી તે મન, વચન, કાયાને મોકળી મૂકવા તે ભંડોપગરણની અયત્ના કરે તે, શુચિ કુસગ્ગ કરે તે વીશ ભેદ સંવરના; સમકિત, વ્રત પચ્ચક્ખાણ, અપ્રમાદ, અકષાય, શુભયોગ, જીવદયા સત્યવચન, અદત્તાદાન ત્યાગ, મૈથુનત્યાગ અપરિગ્રહ એ દશ તથા પાચ ઇદ્રિયને ત્રણ જોગનુ સંવરવું તે, ભંડ ઉપકરણ, ઉપધિ યત્નાએ લીએ મૂકે તે, શુચિ કુસગ્ગ ન કરે તે. બાર ભેદ નિર્જરાના, અણુસણ, ઉણોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ, રસપરિત્યાગ, કાયકલેશ, પ્રતિસંલીનતા, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સજ્ઝાય, ધ્યાન, કાઉસગ્ગ ચાર ભેદ બંધના, પ્રકૃતિબંધ, સ્થિતિબંધ, અનુભાગબંધ, પ્રદેશબંધ. ચાર ભેદ મોક્ષના, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, એમ ૧૧૫ બોલ થયા.

પંદરમે બોલે–આત્મા આઠ પ્રકારના છે દ્રવ્યાત્મા, કષાયાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ચારિત્રાત્મા, વીર્યાત્મા.

સોળમે બોલે–દંડક ચોવીસ છે. સાત નરકનો એક દંડક, દશ ભવનપતિના, અસુરકુમાર, સોવનકુમાર, વિદ્યુત્કુમાર, અગ્નિકુમાર. દ્વીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર, સ્તનિતકુમાર. પાચ સ્થાવરના; પૃથ્વીકાય, અપકાય, તેઉકાય, વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રણ વિકલેંદ્રિયના બેઈંદ્રિય તેઈંદ્રિય, ચૌરેંદ્રિય, એક તિર્યંચ પંચેંદ્રિય, એક મનુષ્યનો, એક વાણવ્યંતર દેવતાનો, એક જ્યોતિષી દેવતાનો, એક વૈમાનિક દેવતાનો એમ ચોવીસ દંડક થયા.

સત્તરમે બોલે–લેશ્યા છ કૃષ્ણ, નીલ, કાપૂત, તેજુ, પદ્મ, શુકલ.

અઢારમે બોલે–દૃષ્ટિ ત્રણ, મિથ્યાત્વદૃષ્ટિ, સમામિથ્યાત્વ દૃષ્ટિ, સમ્યગ્દૃષ્ટિ.

ઓગણીસમે બોલે—ધ્યાન ચાર આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મ ધ્યાન, શુક્લધ્યાન.

વીસમે બોલે—છ દ્રવ્યના ત્રીશ બોલ. તેમાં પાંચ બોલ ધર્માસ્તિકાયના; દ્રવ્યથકી એક, ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણથકી ચલણ સહાય. પાંચ બોલ અધર્માસ્તિકાયના; દ્રવ્ય થકી એક, ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત ભાવથકી અરૂપી, ગુણથકી સ્થિરસહાય. પાંચ બોલ આકાશાસ્તિકાયના, દ્રવ્યથકી એક, ક્ષેત્રથકી લોકાલોક પ્રમાણે; કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણથકી ભાજનગુણ (અવકાશ) પાંચ બોલ કાળના. દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી ગુણથકી વર્તવાનો ગુણ પાંચ બોલ પુદ્ગલના દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી રૂપી. ગુણથકી ગળે ને મળે. પાંચ બોલ જીવના; દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથકી આદિ અંતરહિત, ભાવથકી અરૂપી. ગુણથકી ચૈતન્ય ગુણ.

એકવીશમે બોલે—રાશિ બે જીવરાશિ, અજીવરાશિ.

બાવીશમે બોલે—શ્રાવકના વ્રત બાર, તેના ભાંગા ૪૯

ત્રેવીશમે બોલે—સાધુનાં પાંચમહાવ્રત, તેના ભાંગા ૨૫૨.

ચોવીશમે બોલે—પ્રમાણ ચાર. પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ, ઉપમાન.

પચીશમે બોલે—ચારિત્ર પાંચ. સામાયિક ચારિત્ર, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર, સુક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, યથાખ્યાત ચારિત્ર.

છવીશમે બોલે—સાત નય. નૈગમનય, સંગ્રહનય. વ્યવહારનય, ઋજુસૂત્રનય, શબ્દનય, સમભિરૂઢનય, એવંભૂતનય.

સતાવીશમે બોલે—નિક્ષેપા ચાર. નામનિક્ષેપ, સ્થાપના નિક્ષેપ, દ્રવ્યનિક્ષેપ, ભાવનિક્ષેપ.

અઠ્ઠાવીશમે બોલે—સમકિત પાંચ. ઉપશમસમકિત, ક્ષયોપશમ સમકિત, ક્ષાયિક સમકિત, સાસ્વાદાનસમકિત, વેદકસમકિત.

ઓગણત્રીશમે બોલે–રસ નવ: શૃંગારરસ, વીરરસ; કરૂણારસ, હાસ્યરસ, રૌદ્રારસ, ભયાનકરસ, અદ્ભુત રસ, બિભત્સરસ, શાંતરસ.

ત્રીશમે બોલે–ભાવના બાર. અનિત્યભાવના, અશરણભાવના, સંસારભાવના. એકત્વભાવના, અન્યત્વભાવના, અશુચિભાવના આશ્રવ–ભાવના, સંવરભાવના, નિર્જરાભાવના, લોકસ્વરૂપ ભાવના, બોધિભાવના ધર્મભાવના.

એકત્રીશમે બોલે–અનુયોગ ચાર છે; દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ

બત્રીશમે બોલે–દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્વ, ધર્મતત્ત્વ. એ ત્રણ તત્ત્વ.

તેત્રીશમે બોલે–સમવાય પાંચ કાળ, સ્વભાવ, નિયત; પૂર્વકૃત (કર્મ), પુરુષાકાર (ઉદ્યમ).

ચોત્રીશમે બોલે–પાખંડીના ત્રણસે ત્રેસઠ ભેદ, ક્રિયાવાદીના ૧૮૦, અક્રિયાવાદીના ૮૪ વિનયવાદીના ૩૨, અજ્ઞાનવાદીના ૬૭.

પાંત્રીશમે બોલે–શ્રાવકના ગુણ એકવીશ, ૧ અક્ષુદ્ર, ૨ રૂપવંત, ૩ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો, ૪ લોકપ્રિય, ૫ અક્રૂર, ૬ પાપભીરૂ ૭ શાઠ્યરહિત, ૮ ચતુરાઇવાળો, ૯ લજ્જાવંત, ૧૦ દયાળુ, ૧૧ મધ્યસ્થ પરિણામી: ૧૨ સુદૃષ્ટિવાળો, ૧૩ ગુણાનુરાગી, ૧૪ સારો પક્ષ ધારણ કરનાર, ૧૫ દીર્ઘદૃષ્ટિવંત, ૧૬ વિશેષજ્ઞ, ૧૭ અલ્પારંભી, ૧૮ વિનીત. ૧૯ કૃતજ્ઞ, ૨૦ પરહિતકારી ૨૧ લબ્ધલક્ષી:

પાંત્રીશ બોલ સમાપ્ત

સિદ્ધ દ્વાર.

૧ પહેલી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨ બીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય; એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૩ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૪ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૫ ભવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૬ ભવનપતિની દેવીના નીકળેલ; એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૬ પૃથ્વીકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય.

૮ અપકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૯ વનસ્પતિકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૭ સિદ્ધ થાય.

૧૦ તિર્યંચ ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૧ તિર્યંચણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૨ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૩ મનુષ્યણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૪ વાણુંવ્યંતરના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૫ વાણવ્યંતરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, પાચ સિદ્ધ થાય.

૧૬ જ્યોતિષીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ વૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૧૯ વૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૧ અન્યલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૨ ગૃહસ્થલિંગી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૩ સ્ત્રીલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૪ પુરુષલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૫ નપુંસકલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨૬ ઊર્ધ્વ લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૮ તિર્યક્ (તીર્છી) લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૩૦ મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૪ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૫ ભવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૬ ભવનપતિની દેવીના નીકળેલ; એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૬ પૃથ્વીકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય.

૮ અપકાયના નીકળેલ, એક સમયે; જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૯ વનસ્પતિકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૭ સિદ્ધ થાય.

૧૦ તિર્યંચ ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૧ તિર્યંચણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૨ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ; દશ સિદ્ધ થાય.

૧૩ મનુષ્યણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૪ વાણવ્યંતરના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૫ વાણવ્યંતરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય

૧૬ જ્યોતિષીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ વૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૧૯ વૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૧ અન્યલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૨ ગૃહસ્થલિંગી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૩ સ્ત્રીલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૪ પુરુષલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૫ નપુસકલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય

૨૬ ઊર્ધ્વ લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૮ તિર્યક્ (તીર્છો) લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૩૦ મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૧ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય.

૩૨ સમુદ્રમાંહી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય.

૩૩ નદી પ્રમુખ જલમાંહી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ સિદ્ધ થાય.

૩૪ તીર્થં સિદ્ધ થાય તો એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૫ અતીર્થં સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૩૬ તીર્થંકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ વીશ સિદ્ધ થાય.

૩૭ અતીર્થંકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૮ સ્વયંબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૯ પ્રતિબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૦ બુધબોધી સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૧ એક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, એક સિદ્ધ થાય

૪૨ અનેક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, બે સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૩ વિજય વિજય પ્રતિ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૪૪ ભદ્રશાલ વનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૫ નન્દન વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૬ સોમનસ વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૭ પડગવનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય.

૪૮ અકર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૪૯ કર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૦ પહેલે આરે, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય

૫૧ બીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૫૨ ત્રીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૫૩ ચોથે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય

૫૪ પાચમે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય

૫૫ છઠ્ઠે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય.

૫૬ અવસર્પિણીમા, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૭ ઉતસર્પિણીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૧ [illegible]

૫૮ નોઉત્સર્પિણી, નોઅવસર્પિણીમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

એ ૫૮ બોલ અંતર સહિત, એક સમયે, જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, સિદ્ધ થાય તે કહ્યા.

હવે અંતર રહિત, આઠ સમય સુધી, સિદ્ધ થાય તો કેટલા સિદ્ધ થાય તે.

૧ પહેલા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.
૨ બીજા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૨ સિદ્ધ થાય
૩ ત્રીજા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૯૬ સિદ્ધ થાય
૪ ચોથા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ ૮૪ સિદ્ધ થાય.
૫ પાંચમા સમયે જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૭૨ સિદ્ધ થાય.
૬ છઠ્ઠા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૬૦ સિદ્ધ થાય.
૭ સાતમા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૪૮ સિદ્ધ થાય.
૮ આઠમા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૩૨ સિદ્ધ થાય

આઠ સમય પછી અંતર પડ્યા વિના સિદ્ધ થાય નહિ.

ઇતિ સિદ્ધ દ્વાર સંપૂર્ણ

જંબૂદ્વીપ વિચાર

જંબૂદ્વીપ–૧ લાખ યોજનનો લાંબો ને પહોળો છે તે વર્તુળ, તેલના પુડલાને આકારે છે ૧ વર્તુળ રથના પૈડાને આકારે છે, ૨ વર્તુળ કમળની કર્ણિકાને આકારે છે ૩ વર્તુળ પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, ૪ તેની પરિધી ૩ લાખ, ૧૬ હજાર, ૨૨૭ યોજન, ૩ કોશ ૧૨૮ ધનુષ ને ૧૩॥ આંગુલ અધિક છે, જંબૂદ્વીપના ૧૦ દ્વારની

ગાથા

૧	૨	૩	૪	૫	૬
ખંડા	જોયણ	વાસા	પવ્વય	કુડા	ય તિત્થ
૭	૮	૯	૧૦		
સેઢિઓ;	વિજય	દ્રહ	સલિલાઓ		

પિંડએ હોઇ સંઘયણી.

એ દશ દ્વાર છે, તેમાં પ્રથમ ખંડ દ્વાર છે. જંબૂદ્વીપના ભરત સરખા ૧૯૦ ખડ છે ભરત ક્ષેત્રનો ૧, ચુલહિમવત પર્વતના ૨, હેમવતક્ષેત્રના ૪, મહાહિમવત પર્વતના ૮. હરિવર્ષ ક્ષેત્રના ૧૬, નિષધ પર્વતના ૩૨, મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ૬૪, નીલવત પર્વતના ૩૨, રમ્યક્રવર્ષ ક્ષેત્રના ૧૬, રૂપી પર્વતના ૮, હિરણ્યવત ક્ષેત્રના ૪, શિખરી પર્વતના ૨, ઇરવત ક્ષેત્રનો ૧, એ પ્રમાણે સર્વ મળીને પહોળપણે દક્ષિણ ઉત્તરે થઈને ભરત જેવડા પહોળપણે ૧૯૦ ખડ છે. ઇતિ પહેલો ખન્ડદ્વાર સમાપ્ત ૧.

૨ જો યોજનદ્વાર :–જંબૂદ્વીપના ચારે હાંસે યોજન–યોજનાના ખડ કરીએ ત્યારે સાતસે નેવું ક્રોડ, છપન લાખ ચોરાણુ હજાર, એકસો ને પચાસ ચતુરસ્ત્ર થાય ઉપર ૧ કોશ ને પદરસે પંદર ધનુષ્ય વધે. ઉપર ૬૦ અગુલ વધે. ઇતિ ૨ જો યોજન–દ્વાર સમાપ્ત ૨

૩ જો વર્ષદ્વાર–જંબૂદ્વીપને વિષે ૭ વર્ષ–ક્ષેત્ર છે. તે ભરત ૧ હેમવત ૨, હરિવર્ષ ૩, મહાવિદેહ ૪, રમ્યક્રવર્ષ ૫, હિરણ્યવત ૬, ઇરવત ૭ એ ૭ ક્ષેત્ર તથા એક મહાવિદેહના ૪ ભાગ ગણીએ તો પૂર્વ મહાવિદેહ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ૮, દેવકુરૂ ૯, ઉત્તરકુરૂ ૧૦, એ પ્રમાણે ૧૦ ક્ષેત્ર થાય તેનુ વિષ્કભપણુ ૧, બાંહા ૨, જીવા, ૩, ધનુષપીઠ ૪ એ ૪ કહે છે –ભરતક્ષેત્રના ૨ ભેદ દક્ષિણ ભરત ૧, ઉત્તર ભરત ૨, દક્ષિણભરતનુ વિષ્કભણું ૨૩૮ જોજન ને ૩ કળાનુ એની બાહા નથી તેની જીવા ૯૭૪૮ જોજન ને ૧૨ કલા તેની ધનુષપીઠ ૯૭૬૬ જોજન ને કલાઅધિક (૧) ઉત્તરભરતનુ વિષ્કભપણુ ૨૩૮ જોજન ને ૩ કલાનુ તેની બાહા ૧૮૯૨ જોજન ને સાડીસાત કલાની તેની જીવા ૧૪૪૭૧ જોજન ને ૬ કલામાં કાઈક ન્યૂન, તેની ધનુષપીઠ ૧૪૫૨૮ જોજન ને ૧૧ કલાની (૨) એજ પ્રમાણે ઇરિવત ક્ષેત્રનુ પણ જાણવુ (૩) હેમવત ૧ હિરણ્યવત ૨ એ ૨ ક્ષેત્રનુ પંહોળપણુ ૨૧૦૫ જોજન ને ૫ કલાનુ, તેની બાહા ૬૭૫૫ જોજન ને ૩ કલા તેની જીવા ૩૭૬૭૪ જોજન ને ૧૬ કલા તેની ધનુષપીઠ ૩૮૭૪૦ જોજન ને ૧૦ કલા (૪) હરિવર્ષ ૧, રમ્યક્રવર્ષ ૨, એ ૨ ક્ષેત્રનુ વિષ્કભપણુ ૮૪૨૧ જોજન-

ને ૧ કલા. તેની બાંહા ૧૩૩૬૧ જોજનને ૬ કલા તેની જીવા ૭૩૯૦૦ જોજન ને ૧૭ કલા. તેની ધનુષપીઠ ૮૪૦૧૬ જોજન ને ૪ કલા. (૫) મહાવિદેહ ક્ષેત્રનુ વિષ્કભપણું ૩૩૬૮૪ જોજન ને ૪ કલા. તેની બાંહા ૩૩૭૬૭ જોજન ને ૭ કલા. તેની જીવા ૧ લાખ જોજનની. તેની ધનુષપીઠ ૧૫૮૧૧૩ જોજન ને ૧૬ કલા અધિક (૬) દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂ એ ૨ ક્ષેત્રનું વિષ્કભપણુ ૧૧૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનું તેની બાંહા નથી. તેની જીવા ૫૩૦૦૦ જોજનની. તેની ધનુષપીઠ ૬૦૪૧૮ જોજન ને ૧૨ કલા. (૭) ઇતિ ૩ જો વર્ષદ્વાર સમાપ્ત ૩

૪ થો પર્વતદ્વાર—જમ્બૂદ્વીપને વિષે ૨૬૯ પર્વત છે વર્ષધર પર્વત ૬, મેરૂ ૧, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧, જમક ૨, કચનગિરિ ૨૦૦, વખાર ગજદતા ૪, વખારા ૧૬, લાંબા વૈતાઢય ૩૪, વર્તુળ વૈતાઢય ૪, એ સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત છે તેનું ઉચપણું ઉંડાપણું, વિષ્કભપણુ, બાંહા, જીવા ધનુષપીઠ આ પ્રમાણે ચુલહિમવત ૧, શિખરી ૨, એ બે પર્વત સો સો જોજનના ઉંચા છે અને પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમા ઉંડા છે તેમનુ પહોળાપણુ ૧૦૫૨ જોજનનુ ને ૧૨ કલાનુ છે તેમની બાંહા ૫૩૫૦ જોજન ને ૧૫ કલા તેમની જીવા ૨૪૯૩૨ જોજન ને અર્ધ કલામા થોડી ન્યૂન, તેમની ધનુષપીઠ ૨૫૨૩૦ જોજન ને ૪ કલા. (૨) મહાહિમવતને રૂપી એ બે પર્વત બસે બસે જોજનના ઉંચા અને પચાસ પચાસ જોજનના ધરતીમા ઉંડા છે તેમનુ વિષ્કભપણુ ૪૨૧૦ જોજન ને ૧૦ કલાનુ, તેમની બાંહા ૯૨૭૬ જોજન ને ૯ કલા; તેમની જીવા ૫૩૯૩૧, જોજન ને ૬ કલા અધિક તેમની ધનુષપીઠ ૫૭૨૯૩ જોજન ને ૧૦ કલા. (૪) નિષધ ૧ નીલવત ૨, એ બે પર્વત ચારસો ચારસો જોજનના ઉંચા છે અને સો સો જોજનના ધરતીમા ઉંડા છે તેમનુ વિષ્કભપણુ ૧૬૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનુ તેમની બાહા ૨૦૧૬૫ જોજન ને ૨ કલા, તેમની જીવા ૯૪૧૫૬ જોજન ને ૨ કલા તેમની ધનુષપીઠ ૧૨૩૪૬ જોજન ને ૯ કલા. એ ૬ પર્વત થયા (૬) મેરૂ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે, તેમાં ૧ હજાર જોજન ધરતીમાં ઉંડો છે તેમાં પ્રથમ ૨૫૦ જોજન પૃથ્વીમય છે, ૨૫૦ જોજન પાષાણમય છે ૨૫૦ જોજન વજ્ર હીરામય છે, ૨૫૦

જોજન શર્કર પૃથ્વીમય છે, એમ ૧ હજાર જોજનનો ઊંડો છે. એ પ્રથમ કાંડ તે ઉપર નવાણું હજાર જોજનનો મેરુ ઊંચો છે, તેમાં પોણુસોળ હજાર જોજન અંકરત્નમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન સ્ફટિક રત્નમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન પીળા સુવર્ણમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન રૂપામય છે, એ ૬૩ હજાર જોજનનો બીજો કાંડ; તે ઉપર ત્રીજો કાંડ છત્રીસ હજાર જોજનનો જાંબૂનદ રાતા સુવર્ણમય છે એ સર્વ મળીને ૧ લાખ જોજનનો મેરૂ પર્વત છે તે મૂળે ૧૦૦૯૦ જોજન ને એક જોજનના ૧૧ ભાગ કરીએ તેવા ૧૦ ભાગ એટલો ધરતીને મૂળે પહોળો છે, દશ હજાર જોજનનો ધરતીને સમભૂતળે લાંબો પહોળો છે. ધરતીથકી અગિયાર હજાર જોજન ઊંચા જઇએ ત્યાં નવ હજાર જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, એમ અગિયાર અગિયાર હજારે ૧ હજાર ઘટાડતા શિખરે ૧ હજાર જોજનનો લાંબો પહોળો છે. તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે મેરુને ૪ વન છે, ભદ્રશાલ વન ૧, નંદન વન ૨, સૌમનસ વન ૩ પંડગ વન ૪; ભદ્રશાલ વન તે મેરુને ચારે બાજુ ધરતી ઉપર છે તે પૂર્વ પશ્ચિમે બાવીશ હજાર જોજન લાંબુ છે, અને અઢીસો જોજન ઉત્તર દક્ષિણે પહોળુ છે તેને એક પદ્મવર-વેદિકા ને એક વન ખંડ સઘળે, ચારે બાજુએ છે મેરુ પર્વત થકી પૂર્વ દિશાએ ૫૦ જોજન વનમાં જાય ત્યાં એક સિદ્ધાયતન છે તે ૫૦ જોજનનુ લાંબુ ને ૨૫ જોજનનુ પહોળુ છે અને ૩૬ જોજનનું ઊંચુ છે. અનેક સ્તંભ છે. તે સિદ્ધાયતનને ૩ બારણાં છે. પૂર્વે ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩, તેના દરવાજા આઠ આઠ જોજનના ઊંચા છે ને ૪ જોજનના પહોળા છે તે સિદ્ધાયતનના મધ્ય દિશ વિભાગને વિષે એક મણિમય પીઠિકા છે, તે ૮ જાજોનની લાબી ને પહોળી છે. ૪ જોજનની જાડપણે છે, ને સર્વ રત્નમય છે તે ઉપર ૧ દેવછંદો (ગભારો) છે તે ૮ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, અને ૮ જોજનનો અધિક ઊંચો છે. ત્યા જિનપ્રતિમા છે તેનુ વર્ણન આ પ્રમાણે છે. દેવછંદોજાવ ધુપના કડુછા છે એમ એક સિદ્ધાયતનનું વર્ણ કહ્યુ તેમ ચાર દિશે ૪ સિદ્ધાયતન છે ચાર દિશે. મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન ઇશાન કોણુ વનમા જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન અગ્નિકોણુ વનમા જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ

ને ૧ કલા. તેની બાંહા ૧૩૩૬૧ જોજનને ૬ કલા. તેની જીવા ૭૩૯૦૧ જોજન ને ૧૭ કલા. તેની ધનુષપીઠ ૮૪૦૧૬ જોજન ને ૪ કલા. (૫) મહાવિદેહ ક્ષેત્રનું વિષ્કંભપણું ૩૩૬૮૪ જોજન ને ૪ કલા. તેની બાંહા ૩૩૭૬૭ જોજન ને ૭ કલા. તેની જીવા ૧ લાખ જોજનની. તેની ધનુષપીઠ ૧૫૮૧૧૩ જોજન ને ૧૬ કલા અધિક (૬) દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂ એ ૨ ક્ષેત્રનું વિષ્કંભપણું ૧૧૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનું તેની બાંહા નથી. તેની જીવા ૫૩૦૦૦ જોજનની. તેની ધનુષપીઠ ૬૦૪૧૮ જોજન ને ૧૨ કલા. (૭) ઇતિ ૩ જો વર્ષદ્વાર સમાપ્ત ૩

૪ થો પર્વતદ્વાર—જંબુદ્વીપને વિષે ૨૬૯ પર્વત છે વર્ષધર પર્વત ૬, મેરૂ ૧, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧, યમક ૨, કચનગિરિ ૨૦૦, વખાર ગજદંતા ૪, વખારા ૧૬, લાંબા વેતાઢય ૩૪, વૃત્ત વેતાઢય ૪, એ સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત છે તેનું ઉંચપણું ઉંડાપણું, વિષ્કંભપણું, બાંહા, જીવા, ધનુષપીઠ આ પ્રમાણે ચુલહિમવંત ૧, શિખરી ૨, એ બે પર્વત સો સો જોજનના ઉંચા છે અને પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમા ઉંડા છે તેમનું પહોળાપણું ૧૦૫૨ જોજનનું ને ૧૨ કલાનું છે તેમની બાંહા ૫૩૫૦ જોજન ને ૧૫ કલા તેમની જીવા ૨૪૯૩૨ જોજન ને અર્ધ કલામાં થોડી ન્યૂન, તેમની ધનુષપીઠ ૨૫૨૩૦ જોજન ને ૪ કલા. (૨) મહાહિમવંતને રૂપી એ બે પર્વત બસે બસે જોજનના ઉંચા અને પચાસ પચાસ જોજનના ધરતીમા ઉંડા છે તેમનું વિષ્કંભપણું ૪૨૧૦ જોજન ને ૧૦ કલાનું, તેમની બાંહા ૯૨૭૬ જોજન ને ૯ કલા, તેમની જીવા ૫૩૯૩૧, જોજન ને ૬ કલા અધિક. તેમની ધનુષપીઠ ૫૭૨૯૩ જોજન ને ૧૦ કલા. (૪) નિષધ ૧ નીલવંત ૨, એ બે પર્વત ચારસો ચારસો જોજનના ઉંચા છે અને સો સો જોજનના ધરતીમાં ઉંડા છે તેમનું વિષ્કંભપણું ૧૬૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનું તેમની બાંહા ૨૦૧૬૫ જોજન ને ૨ કલા તેમની જીવા ૯૪૧૫૬ જોજન ને ૨ કલા. તેમની ધનુષપીઠ ૧૨૩૪૬ જોજન ને ૯ કલા. એ ૬ પર્વત થયા (૬) મેરૂ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે, તેમાં ૧ હજાર જોજન ધરતીમાં ઉંડો છે તેમાં પ્રથમ ૨૫૦ જોજન પૃથ્વીમય છે ૨૫૦ જોજન પાષાણમય છે ૨૫૦ જોજન વજ્ર હીરામય છે, ૨૫૦

જોજન શર્કર પૃથ્વીમય છે, એમ ૧ હજાર જોજનનો ઊંડો છે, એ પ્રથમ કાંડ તે ઉપર નવાણુ હજાર જોજનનો મેરુ ઊંચો છે, તેમાં પોણુસોળ હજાર જોજન અંકરત્નમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન સ્ફટિક રત્નમય છે, પોણુસોળ હજાર જોજન પીળા સુવર્ણમય છે, પોણુ સોળ હજાર જોજન રૂપામય છે, એ ૬૩ હજાર જોજનનો બીજો કાંડ; તે ઉપર ત્રીજો કાંડ છત્રીસ હજાર જોજનનો જાંબૂનદ રાતા સુવર્ણમય છે. એ સર્વ મળીને ૧ લાખ જોજનનો મેરૂ પર્વત છે તે મૂળે ૧૦૦૯૦ જોજન ને એક જોજનના ૧૧ ભાગ કરીએ તેવા ૧૦ ભાગ એટલો ધરતીને મૂળે પહોળો છે, દશ હજાર જોજનનો ધરતીને સમભૂતળે લાંબો પહોળો છે. ધરતીથકી અગિયાર હજાર જોજન ઊંચા જઇએ ત્યાં નવ હજાર જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, એમ અગિયાર અગિયાર હજારે ૧ હજાર ઘટાડતાં શિખરે ૧ હજાર જોજનનો લાંબો પહોળો છે. તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે મેરુને ૪ વન છે, ભદ્રશાલ વન ૧, નંદન વન ૨, સૌમનસ વન ૩ પંડગ વન ૪, ભદ્રશાલ વન તે મેરુને ચારે બાજુ ધરતી ઉપર છે તે પૂર્વ પશ્ચિમે બાવીશ હજાર જોજન લાંબુ છે, અને અઢીસો જોજન ઉત્તર દક્ષિણે પહોળુ છે તેને એક પદ્મવર-વેદિકા ને એક વન ખંડ સઘળે, ચારે બાજુએ છે. મેરુ પર્વત થકી પૂર્વ દિશાએ ૫૦ જોજન વનમાં જાય ત્યા એક સિદ્ધાયતન છે તે ૫૦ જોજનનુ લાંબુ ને ૨૫ જોજનનુ પહોળુ છે અને ૩૧ જોજનનુ ઊંચું છે. અનેક સ્તંભ છે. તે સિદ્ધાયતનને ૩ બારણા છે. પૂર્વ ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩, તેના દરવાજા આઠ આઠ જોજનના ઊંચા છે ને ૪ જોજનના પહોળા છે તે સિદ્ધાયતનના મધ્ય દિશ વિભાગને વિષે એક મણિમય પીઠિકા છે, તે ૮ જાજોનની લાબી ને પહોળી છે ૪ જોજનની જાડપણે છે, ને સર્વ રત્નમય છે તે ઉપર ૧ દેવછંદો (ગભારો) છે તે ૮ જોજનનો લાબો ને પહોળો છે, અને ૮ જોજનનો અધિક ઊંચો છે ત્યા જિનપ્રતિમા છે તેનુ વર્ણન આ પ્રમાણે છે દેવછંદોજાવ ધુપના કડુછા છે એમ એક સિદ્ધાયતનનું વર્ણ કહ્યુ તેમ ચાર દિશે ૪ સિદ્ધાયતન છે. ચાર દિશે. મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન ઇશાન કોણ વનમા જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન અગ્નિકોણ વનમા જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ

છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન નૈઋત્યકોણે વનમા જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન વાયવ્યકોણે વનમા જાય ત્યા ૪ વાવડીઓ છે તે એકેકી વાવડી ૫૦ જોજનની લાંબી અને ૨૫ જોજનની પહોળી છે, અને દશ દશ જોજનની ઊંડી છે તેઓ ચારે દિશા તોરણ સહિત છે તે ચારચાર વાવડીઓના મધ્યમાં એક એક મહેલ છે ને તે દક્ષિણની બે બાજુમાં (અગ્નિ ને નૈઋત્યકોણમાં) શક્રેન્દ્રના ને ઉત્તરની બે બાજુમા (ઇશાન ને વાયવ્યમા) ઇશાનેન્દ્રના મહેલ છે તે ચારે પાંચસો પાચસો જોજનના ઊંચા છે, અને અઢીસો અઢીસો જોજનના લાબા ને પહોળા છે તથા ઊંચા શિખરબંધ છે, ભદ્રશાલ વનમા ૮ દિગહસ્તિ કુટ છે ભદ્રશાલ વનથી પાંચસે જોજન મેરુ ઉપર જઇએ ત્યાં નંદનવન આવે. તે નંદનવન ૫૦૦ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કભપણે ફરતુ વર્તુળ વલયને આકારે છે તે મેરુપર્વતની નજીક છે, જ્યા ઘણા દેવ-દેવાંગના હાસ્યરતિ ખેલે છે ત્યા પણ ૪ સિદ્ધાયતન છે, ૧૧ વાવડીઓ છે ૪ મહેલ છે, પહેલાના પેઠે છે, પણ ત્યા ૯ કુટ છે વળી નંદનવનથી સાડીબાસઠ હજાર જોજન ઊંચા જઇએ ત્યાં સૌમનસ વન આવે, તે ૫૦૦ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કભ પણે ફરતુ વર્તુળ-વલયને આકારે છે મેરુને વીંટી રહ્યુ છે સિદ્ધાય તન છે ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪ મહેલ છે ત્યાથી ૩૬ હજાર જોજન મેરુને શિખરે જઇએ ત્યા પડગવન આવે, તે ૪૯૪ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કભપણે ફરતુ વર્તુળ-વલયને આકારે છે મેરુની ચુલિકાને વીંટી રહ્યું છે પડગ વનને વિષે એક ચુલિકા છે તે ૪૦ જોજનની ઊંચી છે ૧૨ જોજનની મૂળે પહોળી છે, અને ૪ જોજનની મથાળે પહોળી છે આઠ જોજનની વચમા પહોળી છે ગાયના પૂછને આકારે છે સર્વ વૈડૂર્ય રત્નમય છે તેની એક પદ્મવર વેદિકા છે ઉપર ઘણી સમ રમણિક ભૂમિકા છે તે ચુલિકા ઉપર એક સિદ્ધાયતન છે તે ૧ કોશનુ લાબુ ને અર્ધ કોશનુ પહોળુ છે અને દેશ ઉણુ કોશ ઊંચુ છે, અનેક સ્તંભો છે, ધૂપ ધુપના કડુછા છે તે પડગ વનમાં ૪ સિદ્ધાયતન છે ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪, મહેલ છે, તે પહેલાંની પેઠે જાણવું પડગ વનમાં ૪ અભિષેક શિલા છે, તેના નામ પાંડુ શિલા ૧, પાંડુ કંબલ શિલા ૨, રક્ત શિલા ૩, રક્તકંબલ શિલા ૪, એ ચાર

શિલા અર્ધ ચદ્રમાને આકારે છે પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉત્તર, દક્ષિણે પાંચસો પાચસો જોજનની લાંબી છે અને પુર્વ, પશ્ચિમે અઢીસો અઢીસો જોજનની પહોળી છે ઉત્તર દક્ષિણની શિલા પૂર્વ પશ્ચિમે પાચસો પાંચસો જોજનની લાંબી છે અને ઉત્તર દક્ષિણે અઢીસો અઢીસો જોજનની પહોળી છે, ૪ જોજનની જાડપણે છે, સર્વ કનકમય છે એ ૪ ને ત્રણ દિશે પગથીઆં છે પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉપર બે બે સિંહાસન છે, અને ઉત્તર દક્ષિણની શિલા ઉપર એકેકુ સિંહાસન છે, તે પાચસો પાચસો ધનુષના લાબા ને પહોળા છે: અને ૨૫૦ ધનુષના ઊંચા છે ત્યા તીર્થંકર દેવનો જન્મ મહોત્સવ કરે છે જબૂદ્વીપમા જઘન્ય ૨ તીર્થંકરનો ઉત્કૃષ્ટ ૪ તીર્થંકરનો જન્મ મહોત્સવ એકી વખતે થાય છે, મેરુનાં ૧૬ નામ, મદર ૧, મેરુ ૨, મનોરમ ૩, સુદર્શન ૪, સ્વયપ્રભ ૫, ગિરિરાજ ૬, રત્નોચ્ચય ૭, તિલકોપમ ૮, લોકમધ્ય ૯, લોકનાભિ ૧૦, રત્ન ૧૧, સૂર્યાવર્ત ૧૨, સૂર્યાવરણ ૧૩ ઉત્તમ ૧૪, દિશાદિ ૧૫, અવતશ ૧૬, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, એ બે પર્વત દેવકુરૂક્ષેત્રમા છે નિષધ પર્વતથી ઉત્તરે ૮૩૪ જોજનને એક જોજનના ૭ ભાગ કરીએ તેવા ૪ ભાગ જઇએ ત્યા સિતોદા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે ૨ યમક પર્વત ઉત્તર કુરૂક્ષેત્રમા છે નીલવત પર્વતથી દક્ષિણે ૪૩૪ જોજન ને એક જોજનના ૭ ભાગ કરીએ તેવા ૪ ભાગ જઈએ ત્યાં સિતા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે ચિત્ર ૧, વિચિત્ત ૧ યમક ૨ એ ૪ પર્વત ૧ હજાર જોજનના ઊંચા છે અને અઢીસો જોજનના ધરતીમા ઊંડા છે એક હજાર જોજનના મૂળે લાંબા પહોળા છે સાડા સાતસે જોજનના વચમાં લાબા પહોળા છે ઉપર પાંચસો જોજનના લાંબા પહોળા છે તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે બસે કચનગિરિ પર્વત સિતા સિતોદા નદીની વચ્ચે પાંચ પાચ દ્રહની બે બાજુએ છે તે એકેક દ્રહ પાસે કેકી કોરે દશ પર્વત છે એમ બીજી પાસે પણ દશ દશ પર્વત ., એ ૧૦ દ્રહને બેઉ કાઠે બસે કચનગિરિ પર્વત છે. તે સો જોજનના ઊચા છે, પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમા ઊડા છે મૂળે સો જોજનના લાબા અને પહોળા છે, વચ્ચે પોણોસો જોજનના લાંબા ને પહોળા છે, ઉપર પચાશ જોજનના લાંબા ને પહોળા છે.

તેમની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે (૨૧૧) ૪ ગજદંતા કહે છે ગંધમાદન ૧ માલવંત ૨, વિદ્યુતપ્રભ ૩, સોમનસપ્રભ ૪ નિષધથી બે, નીલવંતથી બે ગજદંતા નીકળીને મેરુ પાસે ચારે આવીને અડકી રહ્યા છે તે ૩૦૨૦૯ જોજન ને ૬ કલાના લાંબા છે, નિષધ ને નીલવંતને અડતા ચારસો ચારસો જોજનના ઉંચા છે, અને સો સો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે, અને પાચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે. મેરુ પાસે જઈએ ત્યાં પાંચસો પાચસો જોજનના ઊંચા છે, અને સવાસો સવાસો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે ઘટતા અંગુલને અસંખ્યાતમે ભાગે પહોળા છે એ હસ્તીના દાંતને આકારે છે (૨૧૫) સોલ વખારા પર્વતા ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, નલીન ૩, એકશેલ ૪, ત્રિકુટ ૫, વૈશ્રમણ ૬, અંજન ૭, માયંજન ૮, અંકાવતી ૯, પદ્માવતી ૧૦, આશિવિષ ૧૧, સુખાવહ ૧૨, ચંદ્ર ૧૩, સૂર્ય ૧૪, નાગ ૧૫, દેવ ૧૬, એ ૧૬ તે ૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાના લાંબા છે, પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે નિષધ નિલવંતથી નીકળતા ચારસો ચારસો જોજનના ઊંચા છે, અને સો સો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે સિતા સિતોદા નદીની પાસે પાચસો પાંચસો જોજનના ઊંચા છે અને સવાસો સવાસો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે પાંચસો પાચસો જોજનના પહોળા છે વખારા પર્વત ઘોડાના ખાંધને આકારે છે (૨૩૧) ચોત્રીશ લાંબા વૈતાઢ્ય તેમા ૧ ભરતનો વૈતાઢ્ય ૧ ઇરવતનો વૈતાઢ્ય અને ૩૨ વિજયના, એ ૩૪ વૈતાઢ્ય. તે પચીસ પચીસ જોજનના ઊંચા છે અને સવા છ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે પચાશ પચાશ જોજનના પહોળા છે તેમની બાંહા ૪૮૮ જોજન ને ૧૬ કલા ઝાઝેરી છે તેમની જીવા ૧૦૭૨૦ જોજન ને ૧૨ કલાની તેમની ધનુપીઠ ૧૦૭૪૩ જોજન ને ૫૫ કલા એકેક વૈતાઢ્યે બે બે ગુફા છે તમિસગુફા ૧ ખંડપ્રપાતગુફા ૨ એ ૨ ગુફાઓ પચાશ પચાશ જોજનની લાંબી છે અને ૧૨ જોજનની પહોળી છે, અને આઠ જોજનની ઊંચી છે તેમા બે બે નદી છે, તેના નામ ઉમગજલા ૧ નિમગજલા ૨ એકવીસ જોજન જઈએ ત્યાં ઉમગજલા નદી આવે. તે ત્રણ જોજન પટમાં છે તેમાં હાથી, ઘોડા, બળદ, મનુષ્યનું કલેવર, કચરો પડે તેને ત્રણવાર ભમાડી ઉછાળી બહાર નાખે તે કારણે ઉમગજલા કહેવાય છે ત્યાથી ૨ જોજન આઘા જઈએ ત્યા નિમગજલા

નદી છે, તે ૩ જોજનના પટમાં છે. તેમાં હાથી, ઘોડા, મનુષ્ય, બળદનુ કલેવર અનેરૂં પુદ્દગલ પડે તેને ત્રણ વાર ભમાડીને હેઠું બેસાડે તે કારણે નિમગજલા કહીએ. શેષ ૩૨ દીર્ઘ વૈતાઢય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે, તે પણ એ સરખા છે, પણ બાંહા, જીવા, ધનુષપીઠ નથી. તે પલંગને આકારે છે. (૨૬૫) ૪ વર્તુલ વૈતાઢય શબ્દાપતિ ૧, વિકટાપાતિ ૨, ગંધાપાતિ ૩, માલવંત ૪. એ ૪ વર્તુલ વૈતાઢય: જુગલિયાના ક્ષેત્રમાં છે. તે ૧ હજાર જોજનના ઊંચા છે ૨૫૦ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. મૂળ ૧ હજાર જોજનના લાંબા ને પહોળા છે. ધાન્યના કોઠારને આકારે છે, તેની ૩૧૬૨ જોજન અધિક પરિધી છે. શ્વેત વર્ણે છે. એવં સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત થયા.

ઇતિ ૪ થો પર્વત દ્વાર સમાપ્ત ૪.

૫ મો કુટદ્વાર: જંબૂદ્વીપમાં ૫૨૫ કુટ છે. તેમાં ૪૬૭ કૂટ પર્વત ઉપર છે. તેનું વિવરણ કહે છે: ૩૪ દીર્ઘ વૈતાઢય. નિષધ ૧, નીલવંત ૨, મેરૂ ૩, એ પર્વત અને વિદ્યુતપ્રભ ૧, માલવંત ૨, એ ૨ વખાર ગજદંત એ ૩૯ પર્વત ઉપર નવ નવ કૂટ છે ૩૯ ને નવે ગુણતાં ૩૫૧ કૂટ થાય. ચુલહિમવંત ને શિખરી એ બે પર્વત ઉપર અગિયાર અગિયાર કૂટ છે એ ૨૨ થયા મહાહિમવંત ને રૂપી એ ૨ પર્વત ઉપર આઠ આઠ કુટ છે એ ૧૬ કૂટ સોલ વખારા પર્વત ઉપર ચાર ચાર કૂટ છે, એ ૬૪ કૂટ સૌમનસ ૧, ગંધમાદન ૨, એ ૨ વખાર ગજદંત ઉપર સાત સાત કૂટ છે, એ ૧૪ કૂટ, એ સર્વ મળીને ૪૬૭ કૂટ પર્વત ઉપરના થયા, અને શેષ ૫૮ કૂટ ભૂમિ ઉપરના છે, તે કહે છે, ૩૪ ઋષભકુટ તે ૧ ભરતનો. ૧ ઇરવતનો, અને ૩૨ વિજયના એ ૩૪, અને ભદ્રશાલ વનના ૮, દેવકુરૂના ૮, ઉત્તરકુરૂના ૮, એ સર્વ મળીને ૫૮ કૂટ ભૂમિ ઉપરના થયા, એ સર્વ મળીને ૫૨૫ કૂટ થયા.

ઇતિ ૫ મો કૂટદ્વાર સમાપ્ત ૫.

૬ ઠ્ઠો તીર્થદ્વાર: જંબૂદ્વીપ મધ્યે ૧૦૨ તીર્થ છે, તે ૩૨ વિજય ૧ ભરત, ૧ ઇરવત, એ ૩૪ તેમાં દરેકમા ત્રણ ત્રણ તીર્થ છે, માગધ ૧ વરદામ ૨, પ્રભાસ ૩ એ ૩ તે અગ્નિકોણે ૧, નૈરૂત્યકોણે

૨, વાયવ્યકોણે ૩, એ ૩૪ ત્રિ ૧૦૨ તીર્થ થાય,

ઇતિ ૬ ઠ્ઠો તીર્થદ્વાર સમાપ્ત ૬

૭ મો શ્રેણીદ્વાર : જંબુદ્વીપમા ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે, તે વૈતાઢ્ય પર્વત ઉપર દશ દશ જોજન ઊંચા ચઢીએ ત્યાં ૧ દક્ષિણે ને ૧ ઉત્તરે એ બે વિદ્યાધરની શ્રેણીઓ છે, તેમા ભરતના વૈતાઢ્ય ઉપર, ગગન વલ્લભાદિક ૫૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને રથ ચક્રવાલાદિક ૬૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, એમજ ઇરવતના વૈતાઢ્ય ઉપર ૬૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને ૫૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, મહાવિદેહના ૩૨ વૈતાઢ્ય ઉપર દક્ષિણ ઉત્તરની શ્રેણીએ પચાવન પચાવન નગર છે, સર્વ મળીને ૩૭૪૦ નગર વિદ્યાધરની શ્રેણીએ છે, એ ૩૪ દુ ૬૮ વિદ્યાધરની શ્રેણી, વળી વિદ્યાધરની શ્રેણીથી ૧૦ જોજન ઊંચા ચઢીએ ત્યા અભિયોગ દેવની બે શ્રેણી આવે; દક્ષિણ ૧ ને ૧ ઉત્તરે એ પ્રમાણે ૩૪ દુ ૬૮ શ્રેણી અભિયોગ દેવની છે, એ સર્વ મળીને ૬૮ વિદ્યાધરની ને ૬૮ દેવની એ ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે

ઇતિ ૭ મો શ્રેણીદ્વાર સમાપ્ત ૭

૮ મો વિજયદ્વાર : વિજય કહેતા જંબુદ્વીપમા ૩૪ વિજયરૂપ સ્થાનક છે, તેના નામ કચ્છા ૧, સુકચ્છા ૨, મહાકચ્છા ૩, કચ્છાવતી ૪ આવર્ત ૫, મંગલા ૬ પુષ્કલા ૭, પુષ્કલાવતી ૮ એ વિજય, સીતા મહાનદીને ઉત્તર દિશે પૂર્વ મહાવિદેહને વિષે શ્રી મેરુપર્વતથી માંડીને સિતામુખવનસુધી પ્રથમ ખાડવું જાણવું (૧) વત્સા ૯ સુવત્સા ૧૦, મહાવત્સા ૧૧ વત્સાવતી ૧૨ રમ્યા ૧૩, રમ્યકા ૧૪ રમણિકા ૧૫, મંગલાવતી ૧૬ એ ૮ વિજય, સીતા નદીને દક્ષિણ પાસે સીતામુખવનથી માંડીને મેરૂ સુધી માયંજન વખારા પર્વતસુધી બીજુ ખાડવું જાણવું (૨) પદ્મા ૧૭, સુપદ્મા ૧૮, મહાપદ્મા ૧૯ પદ્માવતી ૨૦ શંખા ૨૧, કુમુદા ૨૨ નલીના ૨૩, નલીનાવતી ૨૪ એ ૮ વિજય, સીતોદા નદીને દક્ષિણને કાંઠે વિદ્યુત પ્રભ ગજદંત પછી અંકાવતી વખારા પર્વતથી ને સીતોદામુખ વન સુધી ત્રીજુ ખાડવું જાણવું (૩) વપ્રા ૨૫, સુવપ્રા ૨૬, મહાવપ્રા ૨૭,

વપ્રગાવતી ૨૮, વલ્ગુ ૨૯, સુવલ્ગુ ૩૦, ગંધિલા ૩૧, ગધિલાવતી ૩૨, એ ૮ વિજય, તે સીતોદ્દા મુખવનથીમાંડીને સીતોદ્દા નદીને કાઠે દેવ વખારા પર્વત સુધી ચોથુ ખાંડવું જાણવું (૪). એ ૩૨ વિજય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે તે સઘળી વિજય ૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાની ઉત્તર દક્ષિણે લાંબી છે અને ૨૨૧૩ જોજનમાં કાંઇક ન્યૂનની પૂર્વ પશ્ચિમે પહોળી છે ૧ ભરત, ૧ ઇરવત, એ ૩૪. ત્યાં ૩૨ વિજયની, ૧ ભરતની, ૧ ઇરવતની, એ ૩૪ રાજધાની છે તે, ને ૩૪ તમિસ્ત્રગુફા, ૩૪ ખંડપ્રપાતગુફા, ૩૪ રૂષભકૂટ, એટલા શાશ્વત છે,

ઇતિ ૮ મો વિજયદ્વાર સમાપ્ત ૮.

૯ મો દ્રહદ્વાર જંબૂદ્વીપમાં ૧૬ દ્રહ છે. તેનાં નામ : પદ્મદ્રહ ૧, મહાપદ્મ દ્રહ ૨, પુંડરિકદ્રહ ૩, મહાપુંડરિકદ્રહ ૪, તિગિછદ્રહ ૫, કેશરીદ્રહ ૬ એ ૬ દ્રહ વર્ષધર પર્વતના. ૫ દ્રહ દેવકુરૂને વિષે છે, નિષધદ્રહ ૧, દેવકુરૂદ્રહ ૨, સૂર્યદ્રહ ૩, સુલસદ્રહ ૪, વિદ્યુતપ્રભદ્રહ ૫, એ પાચ દ્રહ દેવકુરૂક્ષેત્રમાં સીતોદા નદીની વચ્ચે છે એમજ ઉત્તર કુરૂક્ષેત્રને વિષે સીતા નદીને મધ્ય ભાગે ૫ દ્રહ છે, તેનાં નામ નીલવંતદ્રહ ૧, ઉત્તરકુરૂદ્રહ ૨, ચંદ્રદ્રહ ૩, ઐરાવત-દ્રહ ૪, માલવંતદ્રહ ૫, એ ૧૦ ને ૬ ઉપરના એ પ્રમાણે ૧૬ દ્રહ થયા ૧ પદ્મ દ્રહ અને ૨ પુંડરિકદ્રહ એ ૨ દ્રહ ૧ હજાર જોજન લાંબા અને ૫૦૦ જોજનના પહોળા છે, ૧૦ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. એ પ્રમાણે જ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના ૧૦ દ્રહ જાણવા. એકેકા દ્રહમા ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ છે સઘળા રત્નમય છે પદ્મદ્રહ મધ્યે ૧ મોટુ કમલ છે, તે શ્રીદેવીનુ છે, અને ૧૦૮ કમલ શ્રીદેવીના ભંડારીના છે ૪ કમલ મહત્તરિકાના છે ૭ કમલ અણિકાના અધિપતિનાં છે ૧૬ હજાર કમલ આત્મરક્ષક દેવના છે ૪ હજાર કમલ સામાનિક દેવના છે, ૫ હજાર કમલ માંહેલી પરિષદાનાં છે ૧૦ હજાર કમલ વચલી પરિષદાનાં છે ૧૨ હજાર કમલ બહારની પરિષદાનાં છે. તેને ફરતા ૩ કોટ કમલના છે, તેમા ૩૨ લાખ કમલ પહેલા કોટનાં છે ૪૦ લાખ કમલ વચલા કોટના છે ૪૮ લાખ કમલ બહારના કોટના છે એ સર્વ મળીને ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ થયા તેમા મોટુ કમલ ૧ જોજનનુ લાંબુ ને

(મોટો) છે, અર્ધ જોજનનું જાડું છે, ૧૦ જોજનનું પાણીમાં ઊંડું છે, ૨ કોશ પાણીથી ઊંચુ છે, ૧૦ જોજન અધિક સર્વાંગે છે તે કમળનું વજ્ર રત્નમય મૂળ છે, રિષ્ટ રત્નમય કંદ છે, વૈડૂર્ય રત્નમય નીલવર્ણો બહારનાં પાંદડાં છે, જંબુનદ રાતા રત્ન સુવર્ણમય મધ્યનાં પાંદડાં છે, તપાવ્યા સોનામય કેશરા છે, નાના પ્રકારની મણિમય જે ઉપર પાંખડિયો છે, સોનાની કર્ણિકા લાંબી ને પહોળી છે, એક કોશનો ઝાડપણે ઝુડો છે, તે ઉપર વર્ણ રમણિક છે, વર્ણ જ મધ્યદેશ ભાગે શ્રીદેવીનું ઘર છે, તે ૧ કોશનું લાંબુ ને અર્ધ કોશનું પહોળુ છે, અને દેશે ઉણું કોશ ઊંચુ છે અનેક સ્તંભા છે, પ્રાસાદ સુવર્ણ કરી તે જોવાયોગ્ય છે તે ભુવનને ૩ બારણાં છે પૂર્વે ૧ દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩ તે બારણાં ૫૦૦ ધનુષનાં ઊંચાં છે, અઢીસે ધનુષનાં પહોળાં છે, તે ભુવનમાં એક મણિપીઠિકા છે તે ૫૦૦ ધનુષની લાંબી ને પહોળી છે ૨૫૦ ધનુષની ઊંચી છે, તે મણિપીઠિકા ઉપર ૧ દેવશય્યા રહેવાનો પલંગ છે મહાપદ્મદ્રહ ૧ મહાપુંડરિકદ્રહ ૨ એ બે દ્રહ એકેકો ૨ હજાર જોજનનો લાંબો ને ૧ હજાર જોજનનો પહોળો છે, અને ૧૦ જોજનનો ધરતીમાં ઊંડો છે મહાપદ્મદ્રહમાં હ્રીદેવી રહે છે મહાપુંડરિકદ્રહમાં બુદ્ધિદેવી રહે છે એનાં કમળ શ્રીદેવીની પેઠે જાણવાં, પણ કમળનું માન બમણું જાણવું તેમાં મોટું કમળ ૨ જોજનનું લાંબુ ને પહોળુ છે અને ૧ જોજનનું જાડું છે તિગિછદ્રહ ૧, કેશરીદ્રહ ૨, એ બે દ્રહ એકેકો ૪ હજાર જોજનનો લાંબો ને ૨ હજાર જોજનનો પહોળો છે, ૧૦ જોજનનો ધરતીમાં ઊંડો છે તિગિછદ્રહમાં ધૃતિદેવી રહે છે, કેશરીદ્રહમાં કીર્તિદેવી છે અને મોટું કમળ ૪ જોજનનું લાંબુ ને પહોળુ છે અને ૨ જોજનનું જાડું છે કમળ શ્રીદેવીની પેઠે જાણવાં. એમ સોળે દ્રહનાં ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમળને ૧૬ ગુણા કરતાં શાશ્વતા ૧૯૨૮૦૧૯૨૦ કમળ જાણ. ૫ દ્રહ દેવકુરૂમાં, ૫, ઉત્તરકુરૂમાં એ ૧૦ દ્રહ ધરતી ઉપર છે તેને નામે દેવનાં નામ છે એક પલ્યનું આયુષ્ય છે અને ચુલહિમવંત પર્વત ઉપર પદ્મદ્રહ છે ત્યાં શ્રી દેવીનો વાસ છે શિખરીપર્વત ઉપર પુંડરિકદ્રહ છે, ત્યાં લક્ષ્મીદેવીનો વાસ છે મહાહિમવંત પર્વત ઉપર મહાપદ્મદ્રહ છે ત્યાં હ્રીદેવીનો વાસ છે રૂપીપર્વત ઉપર

મહાપુંડરિક દ્રહ છે, ત્યાં બુદ્ધિદેવીનો વાસ છે. નિષધ પર્વત ઉપર તિગિછદ્રહ છે. ત્યા ધૃતિદેવીનો વાસ છે નીલવંતપર્વત ઉપર કેશરીદ્રહ છે, ત્યાં કીર્તિદેવીનો વાસ છે, એ છ દેવીઓ ભવનપતિની જાતિની જાણવી, તેનું આયુષ્ય ૧ પલ્યનું છે. **ઇતિ ૯ મો દ્રહદ્વારસમાપ્ત ૯.**

૧૦ મો સલિલા દ્વાર–જંબુદ્વીપ મધ્યે ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ છે. તેમાં પદ્મદ્રહને પૂર્વદિશિને તોરણેથી ગંગા નીકળી ૫૦૦ જોજન પૂર્વ સામી ગઇ ત્યા ગંગાવર્તન કુટ છે ત્યાં અફળાણી, ત્યાંથી દક્ષિણ દિશે ચાલી, તે ૫૨૩ જોજન ને ૩ કલા દક્ષિણ દિશે પર્વત ઉપર ગંઇ. ત્યાં મોટા ઘડાના મુખમાંથી પાણી પડે તેમ મોતીના હાર સરખું મહામગરમચ્છના મુખને આકારે પરનાલી જીભિકામાંથી કાંઇક અધિક ૧૦૦ જોજન ઉંચેથી પાણી પડે છે, તે જીભિકા અર્ધ જોજન લાંબી છે અને સવા છ જોજનની પહોળી છે પ્રનાલી મગરમચ્છના મુખ વિકસ્યા તેને સંસ્થાને છે સર્વ વજ્રમય છે આછો તેજવંત છે તેમાંથી પાણી પડે છે. ત્યા મોટો ગંગાપ્રપાત નામે કુંડ છે. તે કુંડ ૬૦ જોજન લાંબો ને પહોળો છે ૧૦ જોજનનો ઊંડો છે તે કુંડની રૂપામય ઉપકંઠ પાલી છે, વજ્ર પાષાણ તળું છે. સુખે માંહે ઉતરીએ તેવુ છે. નાના મણિરત્ને કરી તેનો કાંઠો બાંધ્યો છે. સુવર્ણ રજત ને મણિમય વેળુ છે. ગંભીર શીતલ જળ છે અને તે કમલને પાદડે છાયુ છે. ઘણા ઉત્પલ કમલ છે. કુમુદ, નલીન, પુંડરિક શતપત્ર કમલ ઘણાં છે, ગંગા કુંડને બારણાં ૩ છે, ત્રણ દિશે પગથિયાનું વર્ણન છે, પૂર્વ દિશે ૧, દક્ષિણ દિશે ૨, પશ્ચિમ દિશે ૩, પગથિયાં છે જેમ પાષાણ તેનો ઉપરનો ભાગ રિષ્ટ રત્નમય છે, વૈરૂડયરત્નમય સ્તંભા છે, સોના રૂપાનાં પાટિયા છે, લોહિતાક્ષ રત્નમય ખીલા છે, વજ્રમય સાંધો જડી છે, મણિના આલંબન પકડવાને પગથિયા આગળ પ્રત્યેક પ્રત્યેક તોરણ છે, તે મણિ સુવર્ણ મુક્તાફળ હારે કરી શોભે છે, તે ગંગાપ્રપાત કુંડની વચ્ચે ૧ ગંગાદ્વીપ નામે દ્વીપ છે, તે ૮ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે, ૨ કોશ પાણીથી ઉંચો છે, સર્વ વજ્ર રત્નમય છે, ગંગાદ્વીપની ઉપર ઘણું રમણિક છે, તે ઉપર ૧ ગંગાદેવીનુ ભવન છે તે ૧ કોશનુ લાંબુ ને અર્ધ કોશનુ પહોળુ છે અને દેશે ઉણું કોશ ઊંચુ છે. અનેક

સ્તભા છે, તેનુ વર્ણન શ્રીદેવીની પેઠે જાણવું ગગાનુ શાશ્વત નામ છે, તે ગગાપ્રપાત કુડના દક્ષિણ દિશાના બારણાથી ગગા નદી નીકળીને ઉત્તર ભરતમધ્યે વહેતી વહેતી ૭ હજાર નદી સાથે ખડપ્રપાત ગુફાને વૈતાઢ્ય પર્વતને હેઠે થઇને દક્ષિણાર્ધ ભરતમા વહેતી બીજી ૭ હજાર નદી મળતી થકી સર્વ ૧૪ હજાર નદીને પરિવારે જગતીને ભેદીને પૂર્વના લવણસમુદ્રમા મળી, એમજ સિધુ પણ પશ્ચિમ દિશે જાણવી. જબુદ્વીપમા ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ છે તેનુ વિવરણ ગગા ૧, સિધુ ૨, રક્તા ૩, રક્તાવતી ૪, એ ૪ નદીઓ મૂળથકી નીકળતાં સવા ૭ જોજનની પહોળી અને અર્ધ ગાઉની ઊડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતાં સાડીબાસઠ જોજનની પહોળી અને સવા જોજનની ઊડી છે એકેકીનો ચૌદ, ચૌદ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો. સર્વ મળીને ૧૪ લાખ ૫૬૦૦૦ નદીઓ થઇ રોહિતા ૧, રોહિતાંશા ૨, એ ૨, નદીઓ હેમવય ક્ષેત્રમા છે, અને સુવર્ણકુલા ૧ ને રૂપકુલા ૨ એ ૨ નદીઓ હિરણ્યવય ક્ષેત્રમા છે એ ૪ નદી નીકળતા સાડીબાર જોજનની પહોળી અને ૧ ગાઉની ઊડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતા સવાસો જોજનની પહોળી અને અઢી જોજનની ઊડી છે એકેકીનો અઠ્ઠાવીશ અઠ્ઠાવીશ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો સર્વ મળીને એક લાખ ને ૧૨ હજાર નદીઓ થઇ, હરિકાતા ૧, હરિસલિલા ૨, એ ૨ નદીઓ હરિવાસ ક્ષેત્રમા છે અને નરકતા ૧, નારીકતા ૨ એ ૨ નદીઓ રમ્યકવાસ ક્ષેત્રમાં છે, એ ૪ નદીઓ મૂળે નીકળતાં પચીસ પચીસ જોજનની પહોળી છે અને ૨ ગાઉની ઊડી છે, છેડે સમુદ્રમા મળતાં અઢીસો અઢીસો જોજનની પહોળી છે અને પાચ પાંચ જોજનની ઊડી છે એકેકી નદીનો પરિવાર ત્રેપન હજાર નદીઓનો જાણવો. એ ૪ થઇને ૨ લાખ ને ૨૪ હજાર નદીઓ થઇ સીતા ૧, સીતોદા ૨, એ ૨ નદીઓ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા છે તે મૂળે ૫૦ જોજનની પહોળી છે ચાર ચાર ગાઉની ઊડી છે છેડે સમુદ્રમા મળતા પાચસો પાચસો જોજનની પહોળી છે દશ દશ જોજનની ઊડી છે, એકેકીનો પાચલાખ ને બત્રીશ હજારનો પરિવાર છે એ ૨ નો પરિવાર ૧૦ લાખ ને ૬૪ હજાર નદીઓનો જાણવો. મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૧૬ વિજયમા ગગા ૧, સિધુ ૨ છે તે ૧૬ ને ૩૨ — અને ૧૬ વિજયમા રક્તા ૧, રક્તાવતી

૨ છે તે પણ ૧૬ હુ ૩૨ થઈ એમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૬૪ નદીઓ છે ૬૪ નુ પહોળપણુ ભરતની ગ ગાની પેઠે જાણુવુ. તે એકેકીનો ચૌદ ચૌદ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણુવો ચોસઠ ને ૧૪ હજારે ગુણુતાં ૮ લાખ ને ૯૬ હજાર નદીઓ થાય, અને દેવકુરૂની ૮૪ હજાર અને ઉત્તારકુરૂની ૮૪ હજાર એ ૧ લાખ ને ૬૮ અને ૮ લાખ ને ૯૬ હજારમા મેળવીએ એટલે ૧૦ લાખ ને ૬૪ હજાર થાય એટલો પરિવાર સીતા, સીતોદાનો જાણુવો અને શેષ ૧૨ નદીઓનો પરિવાર ૩ લાખ ને ૯૨ હજાર, એ સર્વ મળીને ૧૪ લાખ ૫૬ હજાર નદીઓ થાય. અને ૯૦ મોટી નદીઓ જાણુવી. હવે ૧૨ અ તર નદીઓ મહાવિદેહક્ષેત્રમા છે, તે ૮ વિજયનુ ૧ ખાડવું, તેમાં ૩ નદીઓ પૂર્વ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાડવે અને દક્ષિણુને ખાડવે ૩, એ ૬, એમજ પશ્ચિમ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાડવે ૩ અને દક્ષિણુને ખાડવે ૩, એમ ૧૨ અ તર નદીઓ છે તે એકેકી સવાસો સવાસો યોજનની પહોળી છે, અને અઢી અઢી યોજનની ઊ ડી છે. ૧૬૫૯૨ યોજન ને ૨ કલાની લાબી છે, તે ૧૨ અ તર નદીના નામ કહે છે, ગ્રાહવતી ૧, દ્રહાવતી ૨, પ કાવતી ૩ તપ્તજલા ૪, મત્તજલા ૫, ઉવમત્તજલા ૬, ક્ષીરોદા ૭, સિંહશ્રોતા ૮, અતોવાહિણી ૯, ઉર્મમાલની ૧૦ ફેણુમાલિની ૧૧, ગ ભીરમાલિની ૧૨, એ સર્વ થઇ મોટી નદીઓ થઇને ૧૪, ૬૪, ૧૨ થઇને ૯૦ નદીઓ થઇ. એનો પરિવાર સર્વ નદીઓ થઈને ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ થાય

ઇતિ ૧૦ મો સલિલાદ્વાર સમાપ્ત. ૧૦

ઇતિ જ બૂદ્વીપ વિચાર સ પૂર્ણ.

ગર્ભ વિચાર.

ગુરુ–હે શિષ્ય ! પન્નવણા સૂત્રનો તથા ગ્ર થકારોનો અભિપ્રાય જોતા, સર્વ જન્મ ને મરણુના દુ ખનો મુખ્યતાએ કરીને, ચોથા મોહનીય કર્મના ઉદયમા સમાવેશ થાય છે તે મોહનીયમા જ્ઞાનાવર્ણીય, દર્શનાવર્ણીય અને અ તરાય કર્મ, એ ત્રણુનો સમાવેશ થાય છે એ ચારે કર્મ એકાત પાપ છે તેનુ ફળ અસાતા અને દુ ખ છે આ ચારે કર્મના આકર્ષણુથી ગાચુન્ન કર્મ બ ધાય છે તે

આયુષ્ય, શરીરમા રહીને ભોગવાય છે તે ભોગવવાનું નામ વેદનીય કર્મ કહેવાય છે, તે વેદનીયમાં સાતા તથા અસાતા વેદનીયનો સમાવેશ થાય છે તેની સાથે જ નામ તથા ગોત્ર કર્મ જોડાયેલા હોય છે, અને તે આયુષ્ય કર્મ સાથે સબધ રાખે છે આ ચાર કર્મ શુભ તથા અશુભ, એવા બે પરિણામથી બધાય છે તેથી તે મિશ્ર કહેવાય છે. તેના ઉદય ઉપરથી પુણ્ય તથા પાપની ગણના કરી શકાય છે; આ પ્રમાણે આઠ કર્મ બધાય છે અને તે જન્મ મરણરૂપ ક્રિયા કરી ભોગવાય છે; તેમાં મોહનીય કર્મ રાજા છે તેનો દીવાન આયુષ્ય કર્મ છે મન તેઓનો હજુરી સેવક છે તે મોહ રાજાના આદેશ મુજબ, નિત્ય નવાં કર્મનો સચય કરી બધ બાંધે છે તે સર્વ પન્નવણાજીના કર્મપ્રકૃતિ પદથી સમજવું મન હમેશાં ચચળ અને ચપળ છે અને તે કર્મસચય કરવામા અપ્રમાદી અને કર્મ છોડવામાં પ્રમાદી છે તેથી લોકમા રહેલા જડ ચૈતન્યરૂપ પદાર્થો સાથે, રાગ દ્વેષની મદદવડે, એકાગ્ર બને છે તેથી તેને મનયોગ કહીને બોલાવાય છે, એવા મનયોગથી નવા કર્મની આવક આવે છે તેનો પાંચ ઇંદ્રિયદ્વારે ભોગોપભોગ કરે છે, એમ એક પછી એક વિપાકનો ઉદય થાય છે, તે સર્વનું મૂળ મોહ છે, તે પછી મન, તે પછી ઇંદ્રિય વિષય, અને તેનાથી પ્રમાદ વધે છે, તેવા પ્રમાદને વશ પડેલો પ્રાણી ઇંદ્રિયોનું પોષણ કરવાના રસ સિવાય, રત્નત્રયાત્મક અલૌકિક આનંદની લહેરનો રસીલો થઇ શકતો નથી. તે બહુલ ઉચનીચ કર્મના ખેચાણથી નરક વગેરે ચારે ગતિમાં આવજાવ કરે છે તેમા વિશેષ કરીને દેવગતિ સિવાય ત્રણ ગતિનાં જન્મ અશુચિથી ભરેલા છે તેમા પણ નરકકુંડમા કેવળ મળમૂત્ર અને માસ, રુધિરનો કાદવ ભરેલો છે તેમાં છેદન ભેદન થવાનું ભયકર દુઃખ છે તે દુઃખનો ચિતાર સૂયગડાંગ સૂત્રથી જાણવો ત્યાંથી મનુષ્ય, તિર્યચની ગતિમા આવે છે ત્યા ગર્ભવાસ મળે છે, તે કેવળ અશુચ અને અશુચિનો ભડાર છે પાયખાનાની અપેક્ષાએ જોતાં તે કાયમ અખૂટ ગ્રીષ્ઠથી ભરેલો છે તે ગર્ભસ્થાન નરકસ્થાનનું ભાન કરાવે છે, તેમજ ઉપજનારો જીવ નારકીના નમુનાનું ભાન કરાવે છે, ફેર માત્ર આટલો જ કે નરકમાં

છેદન; ભેદન, તાડન; તરજણા, ખાંડણુ, પીસણુ અને દહન સાથે દશ પ્રકારની ક્ષેત્ર વેદના છે તે ગર્ભમાં નથી, પણ ગતિના પ્રમાણમાં ભયંકર કષ્ટ ને દુઃખ છે.

ઊપજનારાની સ્થિતિનું તથા ગર્ભસ્થાનનું વિવેચન.

શિષ્ય–હે ગુરુ! ગર્ભસ્થાનમાં આવી ઊપજનારો જીવ, ત્યાં કેટલા દિવસ, કેટલી રાત્રિ, કેટલી મુહૂર્ત રહે? અને તેટલા વખતમાં કેટલા શ્વાસોચ્છવાસ લે છે?

ગુરુ–હે શિષ્ય! ઊપજનારો જીવ બસે ને સાડી સતોતેર અહોરાત્રિ રહે છે વાસ્તવિક રીતે જોતા એટલો જ ગર્ભનો કાળ છે. તે જીવ આઠ હજાર ત્રણસે ને પચાસ મુહૂર્ત ગર્ભસ્થાનમાં રહે છે. ચૌદ લાખ દશ હજાર બસે હ ને પચીસ શ્વાસોચ્છવાસ લે છે. તેમ છતાં વધઘટ થતી જણાય છે તે સર્વ કર્મવિપાકનો વ્યાઘાત સમજવો. ગર્ભસ્થાનને માટે સમજવાનુ કે માતાના નાભિમંડળ નીચે ફૂલને આકારે બે નાડી છે તે બેની નીચે ઉંધા ફુલને આકારે એક ત્રીજી નાડી છે તે યોનિ નાડી કહેવાય છે. તે યોનિ જીવને ઊપજવાનુ ઠેકાણુ છે. તે ઠેકાણામા પિતા તથા માતાના પુદ્ગલનુ મિશ્રણ થાય છે. ને યોનિરૂપ ફુલની નીચે આંબાની માજરને આકારે, એક માસની પેશી હોય છે, તે પેશી દરેક મહિને પ્રવાહિત થવાથી સ્ત્રી ઋતુધર્મમાં આવે છે, તે રૂધિર ઉપરની યોનિ નાડીમા જા આવ કરે છે, કેમકે તે નાડી ખુલેલી જ હોય છે, ચોથે દિવસે ઋતુસ્રાવ બધ પડે છે, પણ અભ્યતરમા સૂક્ષ્મ સ્રાવ રહે છે, ત્યારે સ્નાન કરી શુચિ થવાય છે, પાંચમે દિવસે યોનિ નાડીમા સૂક્ષ્મ રૂધિરનો જોગ હોય છે, તે જ વખતે વિર્યબિંદુની પ્રાપ્તિ થઇ હોય, તો તેટલા વખતને મિશ્ર યોનિ કહેવાય છે, અને તે ફળ પ્રાપ્ત થવા યોગ્ય ગણાય છે તેવુ મિશ્રપણું બાર મુહૂર્ત પહોચે છે, તેટલી હદસુધીમા જીવ ઊપજી શકે છે, તેમા એક બે અને ત્રણ વગેરે નવ લાખ સુધી ઊપજે છે, તેઓનુ આઉખુ જઘન્ય અતર્મુહૂર્ત, અને ઉત્કૃષ્ટુ, ત્રણ પલ્યોપમ સુધીનુ હોય છે, તે જીવનો પિતા એકજ હોય જ છે, પણ બીજી અપેક્ષાએ જોતા, છેવટ નવસે પિતા સુધી શાસ્ત્ર કહે છે, તે સજોગથી નહિ પણ

નદીના પ્રવાહ સામે બેસી; સ્નાન કરવા વખતે, ઉપસ્વાટેથી એ બાઈ આવતા પુરુષના બિંદુના સેંકડો રજકણો, સ્ત્રીના શરીરમાં પિચકારીના આકર્ષણની રીતે આવી ભરાય છે કર્મસંયોગે તેનો કવચિત્ ગર્ભ બની જાય છે તેમાં જેટલાં રજકણો આવેલા હોય તે સર્વ તેના પિતા સ્વરૂપે ગણાય છે એકી સાથે ૯૨ હજાર સુધી ગર્ભ પાકે છે તે મચ્છી તથા સર્પની માતાનો ન્યાય છે મનુષ્યને ત્રણ સુધી પાકે છે બાકી મરણ પામે છે એક જ વખતે નવ લાખ ઉપજી મરણ પામ્યા હોય તો તે સ્ત્રી, જ મ વાઝણી રહે છે બીજી રીતે સ્ત્રી કામાધ થઈને અનિયમિત રીતે વિષય સેવે અથવા વ્યભિચારિણી બનીને હદ ઉપરાંત પરપુરુષ સેવે તે સ્ત્રી વાઝણી થાય છે તેના બીજકનો નાશ થાય છે તેના શરીરમા ઝેરી જીવો ઉપજે છે તેના ડખથી વિકાર વધે છે તેથી તે સ્ત્રી દેવ, ગુરુ, ધર્મ કૂળની મર્યાદા તથા શિયળ વ્રતને લાયક રહી શકતી નથી. તેવી બીજકભગ સ્ત્રીનો સ્વભાવ નિદ ય અને અસત્યવાદી હોય, છે જે સ્ત્રી દયાળુ અને સત્યવાદી હોય તે સ્ત્રી પોતાના શરીરનુ જતન કરે છે કામવાસનાને કબજે રાખે છે પોતાની પ્રજાનુ રક્ષણ કરવા અર્થે, સ સારી સુખના વ્યાપારની હદ મર્યાદા કરે છે તેથી તેની સ્ત્રીઓ પુત્રપુત્રીનુ સારૂં ફળ પામે છે એકલા રૂધિરથી કે એકલા બિંદુથી પ્રજા પ્રાપ્ત થતી નથી તેમજ ઋતુના રૂધિર સિવાય બીજા રૂધિર પ્રજાપ્રાપ્તિને કામે આવતા નથી. એક ગ્રથકાર કહે છે, કે સૂક્ષ્મ રીતે સોળ દિવસ સુધી રૂતુસ્ત્રાવ રહે છે તે રોગીને નહિ પણ નિરોગી શરીરવાળી સ્ત્રીને તેમ થાય છે અને તે પ્રજાપ્રાપ્તિને લાયક કહેવાય છે તે સોળમાંથી પહેલા ત્રણ દિવસને ગ્રથકારો નિષેધે છે તેવો નીતિમાર્ગનો ન્યાય છે અને તે ન્યાય પુણ્યાત્મા જીવો કબૂલ રાખે છે બીજે મતે ચાર દિવસનો નિષેધ છે કારણ કે ચોથે દિવસે ઉપજેલો જીવ, થોડા જ વખતમા મરે છે ત જીવે તો શક્તિહીણ થાય, ને માબાપને બોજારૂપ નીવડે છે પાંચમાથી સોળમા સુધીના દિવસો નીતિશાસ્ત્રના ન્યાય મુજબ ગર્ભાધાન સસ્કારના ગણાય છે તેમાંનુ એક બાળ—બીજક ચડવા રજી અભિઆવર રૂપમા તેજમા, બુદ્ધિમા અને એ વગેરે સર્વ સસ્કારોમા શ્રેષ્ઠ તથા દીર્ઘાયુષ્યવાળુ અને કુટુંબપાલક નીવડે છે પાચથી સોળથી સુધીની અગિયાર રાત્રી છે, તેમાથી છઠ્ઠી, આઠમી, દશમી, બારમી,

ને ચૌદમી એ પાંચ એકીની રાત્રીનુ બીજક બહુવચને પુત્રીરૂપ ફળ આપે છે. તેમાં વિશેષ એ છે કે પાંચમી રાત્રીમાં, ઉપજેલી પુત્રી જન્મવા પછી ઘણી પુત્રીઓની માતા થાય છે, પાચમી, સાતમી, નવમી, અગિયારમી, તેરમી, અને પદરમી એ એકીની રાત્રીનુ બીજક પુત્રરૂપે જન્મી બહાર આવે છે અને તે ઉપર કહેલા ગુણવાળુ નીવડે છે. દિવસનું બીજક શાસ્ત્રથી નિષેધ છે, તેમ છતાં થાય તો કુટુબની અને વ્યવહારિક સુખની તથા ધર્મની હાનિ કરનાર નીવડે છે.

બીજકની રીત–બિંદુના રજકણો વધારે અને રૂધિરનાં થોડાં હોય તો પુત્રરૂપ ફળ નીપજે છે રૂધિર વધારે ને બિંદુ થોડું હોય તો પુત્રીરૂપ ફળ નીપજે છે બે સરખાં હોય તો નપુંસકરૂપ ફળ નીપજે છે. (હવે તેનુ ઠેકાણુ કહે છે) માતાની જમણી કૂખે પુત્ર, ડાબી કૂખે પુત્રી અને બે કૂખની વચ્ચે નપુંસક પાકે છે, (હવે તે ગર્ભની સ્થિતિ કહે છે) મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટો બાર વરસ ગર્ભમા જીવતો રહી શકે છે, તે પછી મરે છે, પણ શરીર રહે છે, તે શરીર ચોવીસ વરસ સુધી રહી શકે છે. તે સૂકા શરીરમાં ચોવીસમે વરસે નવો જીવ ઉપજે તો મહા મુશીબતે જન્મે ન જન્મે તો માતા મરે સગ્નીં તિર્યંચ આઠ વરસ સુધી ગર્ભમાં જીવતો રહી શકે છે (હવે આહારની રીત કહે છે) યોનિ કમળમા આવી ઊપજનારો જીવ, પ્રથમ માતાપિતાનાં મળેલા મિશ્ર પુદ્દગલનો આહાર કરીને પછી ઊપજે છે તેનો અર્થ પ્રજ્ઞાદ્વારથી જાણવો વિશેષ એટલુ જ કે અહીના આહારમા માતા–પિતાનાં પુદ્દગલ કહેવાય છે તે આહારથી સાત ધાતુ નીપજે છે તેમા પહેલુ રસી, બીજુ લોહી, ત્રીજુ માસ ચોથુ હાડ, પાચમુ હાડની મજ્જા, છઠુ ચર્મ, સાતમુ વીર્ય ને નશા જાળ, એ સાતે મળીને બીજી શરીર પર્યાય અર્થાત્ સૂક્ષ્મ પૂતળુ કહેવાય છે છ પર્યાય બધાય પછી તે બીજક સાત દિવસમાં ચોખાના ધોવણ જેવો તોલદાર થાય છે ચૌદમા દિવસ સુધીમા પાણીના પરપોટા જેવા આકારમા આવે છે એકવીશમા દિવસ સુધીમાં નાકના શ્લેષ્મ જેવો અને અઠ્ઠાવીશમા દિવસ સુધીમા અડતાળીશ માસા જેટલો વજનદાર થાય છે, પૂરે મહિને બોરના ઠળીઆ જેવડો, અગર છોટી

કેરીની ગોટલી જેવો થાય છે તેનુ વજન એક કરખણુ ઊણુ એક પળનુ થાય છે તે પળ એને કહેવાય છે; કે સોળ માસનુ એક કરખણ એવા ચાર કરખણુના તોલને પળ કહેવાય છે, બીજે માસે કાચી કેરી જેવો, ને ત્રીજે માસે પાકી કેરી જેવો થાય છે તે વખતથી ગર્ભ ગ્માણે માતાને ડહોળા (દોહદ–ભાવ) થાય છે, અર્થાત્ સારે ગર્ભે ઊંચા ને નરસે ગર્ભે નીચા મનોરથ થાય છે અને તે કર્મ પ્રમાણે ફળે છે, તે ઉપરથી સારા નરસા ગર્ભની પરીક્ષા થાય છે ચોથે માસે કણકના પીંડ જેવો થાય, તેથી માતાનુ શરીર પુષ્ટિ પામે છે પાચમે માસે પાચ અંકુર ફૂટે છે તેમાં બે હાથ, બે પગ, પાંચમુ મસ્તક, છઠે માસે રૂધિર તથા રોમ, નખ ને કેશની વૃદ્ધિ થાય છે, તેમાં સાડાત્રણ ક્રોડ રોમ છે. તેમાંથી બે ક્રોડ ને એકાવન લાખ ગળા ઉપર અને નવાણું લાખ ગળા નીચે છે, બીજે મતે તેટલી સખ્યાનાં રોમ ગાડરનાં કહેવાય છે તે વિચારી જોતાં વાજબી લાગે છે, એટકા રોમને ઊગવા જેટલી જગામાં પાણુમાંથી કાંઇક વધારે રોમ ભરેલા છે તેનો સરવાળો ગણુતા પોણા છ ક્રોડ ઉપરાંત રોમ થાય છે અને તે પુરૂષના ઉદયથી ઢાંકેલા રહે છે. અહીંથી રોમ આહારની શરૂઆત થવાનો સભવ છે તત્ત્વ તુ સર્વજ્ઞ ગમ્ય તે આહાર, માતાના રૂધિરનો સમે સમે લેવામાં આવે છે ને સમે સમે પ્રગમે છે, સાતમે માસે સાતસે શીરા એટલે રસહરણી નાડીઓ બંધાય છે તે દ્વારે શરીરનુ પોષણ થાય છે, તેથી ગર્ભને પુષ્ટિ મળે છે તેમાંથી સ્ત્રીને છસોને સિત્તેર નપુસકને છસે ને એંશી અને પુરુષને સાતસે પુરી હોય છે પાચસે માસની પેશીઓ બંધાય છે તેમાંથી સ્ત્રીને ત્રીસ ને નપુસકને વીશ ઓછી હોય છે, તે પેશીવડે હાડ ઢાંકેલા હોય છે તે હાડમા સર્વ મળીને ત્રણસે ને સાઠ સાંધા છે એકેકી સાંધ ઉપર આઠ આઠ મર્મનાં ઠેકાણાં છે, તે મર્મસ્થાન ઉપર એક ટકોર વાગતાં મરણ પામે છે બીજે મતે એકસોને સાઠ સાંધિ અને એકસોને સિત્તેર મર્મનાં સ્થાનક કહેવાય છે, ઉપરાંત સર્વજ્ઞગમ્ય તે શરીરના છ અગ હોય છે તેમાંથી માસ, લોહી અને મસ્તકની મજ્જા (ભેજુ) એ ત્રણ અગ માતાનાં છે, તેમજ હાડ હાડની મજ્જા અને નખ, કેશ, રોમ એ ત્રણ અગ પિતાના છે આઠમે માસે સર્વ અગ ઉપાંગ પૂર્ણ નીપજી રહે છે, ગર્ભને લઘુ નીત, વડી નીત,

શ્લેષ્મ, ઉધરસ, છીક બગાસુ, ઓડકાર, વગેરે કાંઇ હોતું નથી, તે જે જે આહાર ખેચે છે, તે આહારના રસવડે ઇંદ્રિયોને પુષ્ટિ મળે છે. હાડ, હાડની મજ્જા, ચરબી, નખ, કેશની વૃદ્ધિ થાય છે. તે આહાર લેવાની બીજી રીત એ છે, કે માતાની તથા ગર્ભની નાભી ઉપરની રસહરણી નાડી એ બે પરસ્પરમા વાળાના આંટાની જેમ વીટાઇ રહી છે. તેમાં ગર્ભની નાડીનુ મોઢું માતાની નાભીમા જોડાયેલું છે. માતાના કોઠામાં આહારનો પેલો કવલ પડે છે, તે નાભી પાસે અટકે છે. તેનો રસ બને છે. તે રસ, ગર્ભ પોતાની જોડાયેલી રસરહરણી નાડીથી ખેચી પુષ્ટ થાય છે તે શરીરમાં બોંતેર કોઠા છે, તેમાં પાંચ કોઠા મોટા છે. તેમાથી શિયાળામાં બે કોઠા આહારના એક કોઠો પાણીનો, ઉનાળામાં બે કોઠા પાણીના, એક કોઠો આહારનો, ચોમાસામાં બે કોઠા આહારના અને બે કોઠા પાણીનાં કહેવાય છે એક કોઠો સ ાળ આહારના અને બે કોઠા પાણીનાં કહેવાય છે એક એક કોઠો સદ ખાલી રહે છે સ્ત્રીને એક છઠ્ઠો કોઠો વધારે છે, તેમાં ગર્ભ રહે છે. પુરુષને બે કાન, બે ચક્ષુ, બે નાસિકા, મુખ લઘુ નીત અને વડી નીત એ નવ દ્વાર અપવિત્ર અને સદા કાળ વહેતા રહે છે સ્ત્રીને બે સ્તન અને ગર્ભદ્વાર એ ત્રણ મળીને બાર દ્વાર સદા કાળ વહેતા રહે છે. તે શરીરમાં અઢાર પૃષ્ટકડક નામની પાસળીઓ છે તે વાંસાની કરોડ સાથે જોડાયલી છે તે સિવાય બે પાસાની બાર કડક પાંસળીઓ છે, ને ઉપર સાત પડ ચામડીના મઢાયલાં છે છાતીના પડદામા બે કાળજા છે, તેમાં એક પડદા સાથે જડાયલો ને બીજો કાંઇક લટકતો છે. પેટના પડદામા બે અંતસ (નળ) કહ્યા છે, તેમા પહેલો સ્થૂળ છે તે મળસ્થાન અને બીજો સુક્ષ્મ છે તે લઘુનીત સ્થાન કહેવાય છે. વળી બે પ્રણુવસ્થાન એટલે ભોજન, પાન ગમવાની જગા છે. દક્ષિણ (જમણે પાસે) પ્રગમે તો દુઃખ ઉપજે છે, વામ (ડાબે પાસે) પ્રગમે તો સુખ ઉપજે છે. સોળ આંતરા છે. ચાર આગળની ગ્રીવા (ડોક) છે ચાર પળની જીભ છે બે પળની આંખો છે ચાર પળનુ મસ્તક છે નવ આગળની જીભ છે, બીજે મતે સાત સાત આંગળની કહેવાય છે આઠ પળનુ હૃદય છે પચીસ પળનું કાળજુ છે. (હવે સાત ધાતુના પ્રમાણ–માપ કહે છે.) તે શરીરમાં

એક આઠો રૂધિરનો અને અરધો આઠો માસનો હોય છે એક પાશે માથાનો ભેજો એક આઠો લઘુનીત, એક પાશો વડી નીતનો છે કફ, પિત્ત, ને શ્લેષ્મ એ ત્રણુનો એકેકો કળવ અને અરધો કળવ વીર્યનો હોય છે એ સર્વને મૂળ ધાતુ કહેવાય છે, એ ધાતુ ઉપર શરીરનો ટકાવ છે એ સાતે ધાતુ પોતાના વજન પ્રમાણે રહે ત્યાં સુધી શરીર નિરોગી અને પ્રકાશવાળુ રહે છે, તેમા વધઘટ થવાથી શરીર રોગને આધિન થાય છે

નાડીનું વિવેચન :– તે શરીરમા યોગશાસ્ત્રને ન્યાયે બોતેર હજાર નાડી છે તેનાથી નવસે નાડી મોટી છે, તેમાથી નવ નાડી ધમણી ને મોટી છે તેના ધડકારા ઉપરથી રોગની તથા તંદુરસ્ત શરીરની પરીક્ષા થાય છે તે બે પગની ઘુટી નીચે છે, એક નાભીની એક હૃદયની, એક તાળવાની, બે લમણાની અને બે હાથની, એ નવ, એ સર્વ નાડીઓની મૂળ શાખાધાની 'નાભી' છે તેની વિગત એ છે કે નાભીની એકસો ને સાઠ નાડી, પેટ તથા હૃદય ઉપર પથરાઈને ઠેઠ ઊંચે મસ્તક સુધી પહોચી છે તેના બધનથી મસ્તક સ્થિર રહે છે તે નાડીઓ મસ્તકને નિયમ મુજબ રસ પહોંચાડે છે, તેથી મસ્તક સતેજ, આરોગ્ય ને તર રહે છે તે નાડીઓમા નુકસાન હોય ત્યારે આખ, નાક, કાન અને જીભ એ સર્વ કમજોર થાય છે, રોગિષ્ટ બને છે, શૂળ, ઝામર વગેરે વ્યાધિઓનો પ્રકોપ થાય છે

નાભીથી બીજી એકસો ને સાઠ નાડી નીચી ચાલે છે, તે પગના તળીઆ સુધી પહોચી છે તેનાં આકર્ષણથી ગમનાગમન કરવાનુ ઊભુ રહેવાનુ તથા બેસવાનુ બને છે તે નાડીઓ ત્યા સુધી રસ પહોંચાડી આરોગ્ય રાખે છે તે નાડીમા નુકસાન થવાથી સંધિવા, પક્ષઘાત સાથળના ચસકા, કળતર, તોડ, ફાટ, માથાના ભેજાનો દુખાવો અને આધાશીશી વગેરે રોગનો પ્રકોપ થાય છે

નાભીથી ત્રીજી એકસો ને સાઠ નાડી તીરછી ચાલીને બે હાથની આંગળીઓ સુધી પહોચી છે તેથી ભાગ તેનાથી મજબૂત

રહે છે. તેને નુકસાન થવાથી ઝાસાશૂળ, પેટનાં અનેક દરદો, મુખપાકનાં, દાતના દર્દો વગેરે અનેક રોગનો પ્રકોપ થાય છે.

નાભીથી ચોથી એકસો ને સાઠ નાડી નીચી મર્મસ્થાન ઉપર પથરાઇને, અપાન દ્વાર સુધી પહોચી છે તેની શકિતવડે બધે જ રહી શકે છે. તેને નુકસાન થવાથી લઘુનીત, વડીનીતની કબજીઆત અથવા અનિયમિત છૂટ થઇ પડે છે તેમજ વાયુ, કૃમિપ્રકોપ, ઉદરવિકાર, હરસ, ચાંદી, પ્રમેહ, પવનરોધ, પાંડુરોગ, જળોદર, કઠોદર, ભગંદર, સંગ્રહણી વગેરેનો પ્રકોપ થાય છે, નાભીથી પચીસ નાડી ઊપડીને ઊંચી શ્લેષ્મ દ્વાર સુધી પહોચી છે, તે શ્લેષ્મની ધાતુને પુષ્ટિ આપે છે, તેની નુકસાનીથી શ્લેષ્મ, પીનસનો રોગ થાય છે તેમજ બીજી પચીસ નાડી તે તરફ આવીને પિત્ત ધાતુને પુષ્ટિ આપે છે. તેની નુકસાનીથી પિત્તનો પ્રકોપ અને જવરાદિક રોગ થાય છે. તેમજ ત્રીજી દસ નાડી વીર્ય ધારણ કરનારી છે, તે વીર્યને પુષ્ટિ આપે છે તેમા નુકસાન થવાથી સ્વપ્નધાતુ, સુબલાળ, ખરાબ પેસાબ વગેરેથી નબળાઇમા વધારો થાય છે એ સર્વે મળીને સાતસે નાડી રસ ખેચી પુષ્ટિ આપે છે અને તે શરીરને ટકાવી રાખનારી છે તે નિયમિત રીતે ચાલવાથી નિરોગ, અને નિયમભંગ થવાથી રોગ થાય છે તે સિવાયની બસે નાડી ગુપ્ત ને જાહેર રીતે શરીરનુ પોષણ કરે છે, તેથી નવસે નાડી કહેવાય છે

ઉપરની રીતે નવમા માસની હદ સુધીમા, સર્વ અવયવ સાથે શરીર મજબૂત થઇ જાય છે જ્યારથી ગર્ભનુ બીજક રોપાયાની ખબર પડે, ત્યારથી જે સ્ત્રી બ્રહ્મચારિણી રહે છે તેનો ગર્ભ ઘણો ભાગ્યશાળી, મજબૂત બાધાનો, બળીઆવર અને સ્વરૂપવાન થાય છે તથા ન્યાય નીતિવાળો અને ધર્મી નીવડે છે તે ઉભયના કુળનો ઉદ્ધાર કરી, માતા પિતાને યશ અપાવે છે, અને તે પાચે ઇંદ્રિયો ચોકખી પામે છે જે સ્ત્રી ગર્ભ રહ્યો જાણે છે, તેમ છતા જન્મવાના છેલ્લા દિવસ સુધી, નિર્દય બુદ્ધિ રાખી કુશીલ સેવ્યા કરે તેમા જો પુત્રી ગર્ભમા હોય તો, તેના માતા પિતા દુષ્ટમા દુષ્ટ, પાપીમા પાપી, રૌ રૌ નરકના અધિકારી થાય છે, તેમજ તેનો ગર્ભ

મરણ પામે છે; તેમ છતાં જીવતાં રહે તો કાણા, કુબડા, કોઢીઆ, લુલા, પાંગળા, બોબડા, મૂગા, ઈદ્રિયહીણ, કુરૂપ, દુબળા, શક્તિહીણ બાધાના તથા ઘાટ વગરના થઈ જાય છે, ક્રોધી, રીસાળ, કલેશી, પ્રપંચી અને ખોટી ચાલે ચાલનારાં નીવડે છે, એમ સમજી પોતાની પ્રજાનું ભલુ ઇચ્છનારી જે માતાઓ ગર્ભકાળથી ચિવળવી બને છે. તેઓને ધન્ય છે

વિશેષમાં ઉપર બતાવેલા ગર્ભવાસના સ્થાનકમા, મહા કષ્ટ ને પીડા ભોગવવી પડે છે તેનું દ્રષ્ટાંત એ છે, કે જેમ કોઇ પુરૂષનું શરીર કોઢ તથા પતના રોગથી નીગળતું હોય તેને સાડાત્રણ ક્રોડ સોય, અગ્નિમાં ધખાવીને તેનાં સાડાત્રણ ક્રોડ રૂંવાડાંમાં પરોવે, તેના ઉપર ખાર ને ચુનાનુ પાણી છાંટે, તે પછી આળા ચામડાથી મઢીને તડકે નાખે અને દડાની જેમ અથડાવે તે વખતની પીડાનુ વજન કેટલું ભયકર છે ! તે તે ભોગવનારો તથા સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જાણે દેખે છે એવી ગર્ભ વેદના પહેલે ૨ મહિને ભોગવવી પડે છે તેથી બીજે મહિને બમણી, ત્રીજે મહિને ત્રમણી, એમ ચડતાં ચડતા નવમે મહિને નવગણી પીડા થાય છે, અર્થાત્ દરેક રૂંવાડે નવ નવ સોઇ પરોવવા જેટલી પીડા સમજવી. ગર્ભવાસની જગા નાની છે, અને ગર્ભનું સ્થૂળ મોટુ છે તેથી સજ્જડ ભીડાઇને, કેરીની માફક ઉંધે માથે લટકીને રહેવું પડે છે તે વખતે બે ઢીંચણ છાતીમાં ભરાવેલા અને બે હાથની મુઠી આંખો આડી દીધેલી હોય છે કર્મ યોગે બીજો ને ત્રીજો ગર્ભ ભેગો હોય તો તે વખતની સકડાશનુ અને મુંઝવણનું તોલ કરી શકાતું નથી. માતા જ ગર્ભ જાય ત્યારે ગર્ભના નાકની દાંડી ઉપર થઈ ડાઘ થાય છે ખરાબમાં ખરાબ માહળામાં પડેલો હોય છે જ્યારે માતા ઉભી થાય, તે વખતે ગર્ભ જાણે છે, કે હું આસમાનમા ફંગાઈ ગયો છુ હેઠે બેસતી વખતે જાણે કે હું પાતાળમા પટકાઇ ગયો છુ ચાલતી વખતે જાણે છે કે હુ મસકમાં ભરેલા દહીંની માફક ડહોળાઉં છું રસોઇ કરવા વખતે જાણે છે કે હુ ઈટની ભઠીમા ભરાઇ બળુ છું ઘંટીએ બેસતી વખત જાણે છે કે હુ કુંભારના ચાકડે ચડયો છુ માતા ચત્તી સૂવે ત્યારે ગર્ભ જાણે કે મારી છાતી ઉપર સવામણની શિલા પડી

છે કુશીલ સમયમાં ગર્ભને ઉખળ મુશળનો ન્યાય મળે છે એવી રીતે માતા પિતાના કરેલા તથા ગર્ભસ્થાનથી મળેલા એવા બે જાતનાં દુખોથી પીડાયેલા, કૂટાયલા, ખડાયલા અને અશુદ્ધિથી તરબોળ થયેલા દુઃખી પ્રાણીની દયા, શિયળવંતા ધર્મિમા માતા-પિતા વિના કોણ રાખી શકે ? અર્થાત્ પાપી સ્ત્રી-પુરુષોમાથી કોઈ નહિ. ગર્ભનો જીવ-માતાને સુખે સુખી અને માતાને દુખે દુઃખી હોય છે. જેવા સ્વભાવવાળી માતા હોય તેવા સ્વભાવની છાયા, ગર્ભમા પડે છે. ગર્ભમાંથી બહાર આવવા પછી, તે પુત્ર-પુત્રીના આચાર, વિચાર, આહાર, વ્યવહાર વગેરે સર્વ માતાના સ્વભાવ મુજબ નીવડે છે, તે ઉપરથી માતા-પિતાના ઉચ્ચ, નીચ બીજકની તથા જશ-અપજશ વગેરેની પરીક્ષા, પ્રજારૂપ ફોટોગ્રાફ ઉપરથી વિવેકી સ્ત્રી-પુરુષો કરી શકે છે, કેમકે તે ચિત્ર માતા-પિતાની પ્રકૃતિને આધારે ચિત્રાયેલુ છે. માતા ધર્મ ધ્યાનમાં, ઉપદેશ શ્રવણ કરવામા, તથા દાન પુણ્ય કરવામા અને ભલી ભાવના ભાવવામાં જોડાઇ હોય તો ગર્ભ પણ તેવા વિચારમા હોય છે તે વખતે ગર્ભનું મરણ થાય તો દેવલોકમા જઇ શકે છે, તેમજ માતા આર્ત ને રૌદ્ર ધ્યાનમા હોય, તો ગર્ભ પણ આર્ત, રૌદ્ર ધ્યાની હોવ છે, તે વખતે તે ગર્ભનુ મરણ થાય તો તે નરકમા જાય છે, માતા મહા કપટમા જોડાઇ હોય તે વખતે તે ગર્ભનુ મરણ થાય તો તે તિર્યંચમાં જાય છે. માતા મહા ભદ્રિક અને પ્રપચ વગરના વિચારમા જોડાઈ હોય, તે વખતે ગર્ભ મરે તો તે મનુષ્યમા જાય છે. એમ ગર્ભમાંથી ચારે ગતિમા જઇ શકે છે. ગર્ભકાળ પૂરો થાય, ત્યારે માતા તથા ગર્ભની નાભીની વિંટાયલી રસહરણી નાડી ઊખડી જાય છે, ત્યારે જન્મ થવાની તૈયારી થાય છે. તેમાં માતા તથા ગર્ભના પુણ્યનુ તથા આયુષ્યનું બળ હોય, તો સીધે રસ્તે જન્મ થઇ શકે છે, તે વખતે કેટલાક માથા તરફથી, તો કેટલાક, પગ તરફથી જન્મે છે, પણ જો બન્ને ભારે કર્મી હોય તો ગર્ભ આડો પડી જાય છે તેથી બેઉ મરણ પામે છે, અથવા માતાના બચાવની ખાતર પાપી ગર્ભના જીવપર ખેધ કરીને છરીના શસ્ત્રથી ખડાખડ કરી જિંદગી પારની શિક્ષાએ પહોચાડે છે તેનો કોઈને શોક સતાપ થતો નથી સીધે રસ્તે જન્મ લેનારાઓ

સોના–રૂપાના તાર જેવા છે માતાનું શરીર જ તરફ છે જેમ સોની તાર ખેંચે, તેમ ગર્ભ ખેંચાઇ કોટી ફટે બહાર આવે છે, અર્થાત્ નવમે મહિને કહેલી પીડાને ક્રોડ ગણી કરતા જે દુઃખ થાય છે, તે દુઃખ જન્મ વખતે થાય છે અને મરતી વખતે તે દુઃખને ક્રોડાક્રોડ ગણું કરતા જે દુઃખ થાય છે, તે સર્વ દુઃખ બેહદ છે તે સર્વ પોતાના કરેલા પુણ્ય–પાપનાં ફળ છે અને તે ઉદય કાળમાં ભોગવાય છે, એ સર્વ મોહનીય કર્મના સતાપ છે

ઉપર મુજબ ગર્ભકાળ, તથા ગર્ભસ્થાન, અને ગર્ભમા ઉપજનારા જીવની સ્થિતિનુ વિવેચન એ સર્વ 'તંદુલ વિયાલીઆ પયન્ના' તથા 'ભગવતીજી' અને અન્ય ગ્રથાતરના ન્યાય મુજબ ગુરુએ શિષ્યને ઉપદેશમા કહી બતાવ્યુ છેવટમા કહ્યુ કે જન્મવા પછી ભગીઆણીને હરકત્તે લઇ માતાએ ઘણી સભાળથી ઉછેરી પુખ્ત ઉમરને કીધા છે તે મહ્યની આશામા માતાનું યૌવન લુટાયુ છે, વ્યાવહારિક સુખપર તિલાંજલિ કરી છે, તે સર્વને તથા ગર્ભવાસના અને જન્મવા વખતના દુઃખોને ભૂલી જઇ યૌવન–મદમા છકેલાં પુત્રપુત્રીઓ, મહા ઉપકારી માતાને તિરસ્કારની દૃષ્ટિવડે ધિક્કાર આપી અનાદર કરે છે, વસ્ત્રાલંકારથી શોભિતા બને છે તેલ, ફુલેલ, ચુવા, ચદન, ચપા ચમેલી, અગર તગર, અમર અને અત્તર વગેરેમા ગરકાવ બની ફુલહાર ને ગજરા ધારણ કરે છે, તેની સુગધના અભિમાનની આધીમા એમ માનતા હશે, કે આ સર્વ શોભા અને સુગધ મારા ચામડાથી વિંટાયલા શરીરમાથી બહાર આવતી હશે તેવી શોભા અને સુગધ માતા–પિતા વગેરે કોઇના ચામડામા નથી એવા મિથ્યાભિમાની આધીમા પડેલ બેભાન અજ્ઞાન પ્રાણીને માટે ગર્ભવાસના તથા નરક–નિગોદનાઅનત દુઃખ તૈયાર છે પણ એટલું તો સિદ્ધ છે કે સર્વ બગાડ પાપી માતાની ગેરસમજણના સ્વભાવનો અને કમભાગ્ય ઉપજનારા પાપી ગર્ભના વક્ર કર્મનો છે હવે બીજા પક્ષમા વિવેકી અને ધર્માત્મા તથા શિયળવત ધારણ કરનારી સમજી માતાઓનાં પુત્રપુત્રીઓ જન્મી ઉછરે છે તેઓની જન્મક્રિયા પણ તેવી જ છે પણ માત્ર સ્વભાવની છાયા પાડવાનો ફેર છે તેવી માતાઓના સ્વભાવનુ સ્તનપાન કરી, પુખ્ત ઉમરે પહોચેલા પુત્રપુત્રીઓ પણ પોતાપોતાના પુણ્યના ઉદય મુજબ સર્વ યૌવનનો ઉપભોગ કરે છે,

તેમ છતાં પોતાનાં માતા-પિતા સાથે વિનયપૂર્વક વર્તી શકે છે, ગુરુ જનોમાં ભક્તિપરાયણ નીવડે છે, લજ્જા, દયા, ક્ષમાદિ ગુણોમાં અને પ્રભુપ્રાર્થનામાં આગળ વધે છે, અભિમાનથી વિમુખ રહી મૈત્રીભાવની સન્મુખ થાય છે. જિન્દગીના સાર્થક યોગ્ય સત્સંગ કરી જ્ઞાન મેળવે છે અને શરીરસપત્તિ વગેરેથી ઉદાસ રહી આત્મ-સ્મરણમાં જિન્દગી પૂર્ણ કરે છે. તેમજ સર્વ કોઇ વિવેકદષ્ટિવાળા સ્ત્રી-પુરુષોએ આ અશુચિથી પ્રાપ્ત થયેલા ગંદા શરીરની નિપજ ઉપર ધ્યાન રાખી મમતા ઘટાડવી જોઇએ, મિથ્યાભિમાનથી પાછા હઠવુ જોઇએ, મળેલી જિન્દગીનું સાર્થક કરવા માટે, શુભ કાર્યો કરવામાં ઉદ્યોગ કરવો જોઇએ, જેથી કરીને ઉપર કહેલાં ગર્ભવાસનાં દુઃખને અધીન થવું ન પડે.

ઇતિ ગર્ભવિચાર સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી બત્રીસ અસજ્ઝાય.

(આ બત્રીસ પ્રકારની અસજ્ઝાય વખતે સૂત્ર સિદ્ધાંત વાંચવા નહી)

૧ નજીકમાં હાડકાં પડયાં હોય.	૧૩ અકાળે ગાજવીજ થાય.
૨ માસ પડયુ હોય.	૧૪ અકાળે વીજળી થાય.
૩ લોહી પડયુ હોય	૧૫ અકાળે કડાકા થાય.
૪ વિષ્ટા પડી હોય.	૧૬ બાળ ચદ્રમા વખતે. (બીજના ચંદ્રને રોજ ચાર ઘડી)
૫ સ્મશાન હોય.	
૬ ચદ્રગ્રહણ હોય	૧૭ આકાશમાં નવીન ચિન્હ થાય.
૭ સૂર્યગ્રહણ હોય	૧૮ ધુમસ પડતી હોય.
૮ મોટુ (પ્રખ્યાત) માણસ ગુજરી ગયુ હોય	૧૯ ઠાર તથા ઝાકળ પડતો હોય
	૨૦ ઘણો તોફાની પવન વાતો હોય,
૯ રાજ્યમા વિઘ્ન હોય	૨૧ અશાડ સુદ ૧૫ ને રોજ
૧૦ નજીકમા પચેન્દ્રિયનુ કલેવર હોય.	૨૨ અશાડ વદ ૧
૧૧ તારા ખર્યા હોય	૨૩ ભાદરા શુદ ૧૫
૧૨ દશે દિશા રાતી થઇ હોય (દિશાઓ પડી હોય)	૨૪ ભાદરવા વદ ૧
	૨૫ કારતક શુદ ૧૫.

૨૬ કારતક વદ ૧
૨૭ ચૈત્ર શુદ ૧૫
૨૮ ચૈત્ર વદ ૧
૨૯ પ્રભાતે ૨ ઘડી સુધી (સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં)
૩૦ મધ્યાન્હે બે ઘડી સુધી.
૩૧ સાંજે બે ઘડી સુધી (સૂર્યાસ્ત થયા પછી).
૩૨ મધ્ય રાત્રે બે ઘડી સુધી.

સૂત્ર ભણનારાઓએ આ અસઝઝાય અવશ્ય જાણી તે પ્રમાણે વર્તવું જોઇએ, અર્થાત્ સૂત્રની મૂળ ગાથાઓ (પાઠ) નો સ્વાધ્યાય, અસજ્ઝાય વખતે કરવો જોઇએ નહીં

અધ્યયનો (અર્થ સાથે)

૧ શ્રી મહાવીર સ્તુતિ (પુચ્છિસ્સુ ણં)

પુચ્છિસ્સુ ણં સમણા માહણાય, અગારિણો યા પરિતિત્થિઆ ય;
સે કેઇ ણેગંતહિયં ધમ્મમાહુ, અણેલિસં સાહુસમિક્ખયાએ ૧

કહં ચ ણાણં કહ દંસણં સે, સીલં કહં નાયસુયસ્સ આસિ!
જાણાસિ ણં ભિક્ખુ જહાતહેણં, અહાસુયં બૂહિ જહા ણિસંતં ૨

ખેયન્નએ સે કુસલે-મહેસી, અણંતનાણી ય અણંતદંસી;
જસંસિણો ચક્ખુપહે ઠિયસ્સ, જાણાહિ ધમ્મં ચ ધિઇં ચ પેહિ. ૩

ઉડ્ઢં અહે યં તિરિયં દિસાસુ, તસા ય જે થાવર જે ય પાણા;
સે ણિચ્ચણિચ્ચેહિ સમિક્ખ પન્ને, દીવે વ ધમ્મં સમિયં ઉદાહુ ૪

સે સવ્વદંસી અભિભૂયનાણી, ણિરામગંધે ધિઇમં ઠિયપ્પા;
અણુત્તરે સવ્વજગંસિ વિજ્જં, ગંથા અઇએ અભએ અણાઊ. ૫

સે ભૂઇપન્ને અણિએ અચારી, ઓહંતરે ધીરે અણંતચક્ખૂ;
અણુત્તરં તપ્પઇ સૂરિએ વા, વઇરોયણિંદે વ તમં પગાસે. ૬

અણુત્તરં ધમ્મમિણં જિણાણં, ણેયા મુણી કાસવ આસુપન્ને;
ઇંદેવ દેવાણ મહાણુભાવે, સહસ્સણેયા દિવિ ણં વિસિટ્ઠે ૭

સે પન્નયા અક્ખયસાગરે વા, મહોદહી વા વિ અણંતપારે;
અણાઇલે વા અકસાઇ ભિક્ખુ સક્કે વ દેવાહિવઇ જુઇમં ૮

સે વીરિએણુ પડિપુન્નવીરિએ, સુદંસણે વા ણગસવ્વસેટ્ઠે;
સુરાલએ વા સિ મુદાગરે સે, વિરાયએ ણેગગુણોવવેએ. ૯

સય સહસ્સાણ ઉ જોયણાણ, તિકંડગે પડગવેજયંતે;
સે જોયણે ણવણવઇસહસ્સે, ઉડ્ઢુસ્સિતો હેટ્ઠ સહસ્સમેગં. ૧૦

પુટ્ઠે ણભે ચિટ્ઠઇ ભૂમિવાટ્ઠિએ, જં સૂરિયા અણુપરિવટ્ટયંતિ;
સે હેમવન્ને બહુનંદણે ય, જંસી રતિં વેદયતી મહિંદા. ૧૧

સે પવ્વએ સદ્દમહપ્પગાસે, વિરાયતી કંચણમટ્ઠવન્ને;
અણુત્તરે ગિરિસુ ય પવ્વદુગ્ગે, ગિરીવરે સે જલિએવ ભોમે. ૧૨

મહીએ મજ્ઝમ્મિ ઠિએ ણગિંદે, પન્નાયતે સૂરિએ સુદ્ધલેસે;
એવં સિરીએ ઉ સ ભૂરિવન્ને મણોરમે જોયઈ અચ્ચિમાલી. ૧૩

સુદંસણસ્સેવ જસો ગિરિસ્સ, પવુચ્ચઇ મહતો પવ્વયસ્સ,
એતોવમે સમણે નાયપુત્તે, જાતીજસોદંસણનાણમીલે. ૧૪

ગિરીવરે વા નિસહાડડયયાણ, રૂયએ વ સેટ્ઠે વલયાયતાણં;
તઓવમે સે જગભૂઇપન્ને, મુણીણ મજ્ઝે તમુદાહુ પન્ને ૧૫

અણુત્તરં ધમ્મમુઇરત્તા, અણુત્તરં ઝાણવરં ઝિયાઈ,
સુસુક્કસુક્કં અપગંડસુક્કં, સંખિંદુએગંતવદાતસુક્કં. ૧૬

અણુત્તરગ્ગં પરમં મહેસી, અસેસકમ્મં સ વિસોહઇત્તા,
સિદ્ધિં ગએ સાઇમણંતપત્તે, નાણેણ સીલેણ ય દંસણેણ ૧૭

રૂક્ખેસુ ણાએ જહ સામલી વા, જસિં રઇ વેદયઈ સુવન્ના,
વણેસુ વા ણંદણમાહુ સેટ્ઠં, નાણેણ સીલેણ ય ભૂતિપન્ને. ૧૮

થણિયં વ સદ્દાણ અણુત્તરે ઉ, ચંદો વ તારાણ મહાણુભાવે,
ગંધેસુ વા ચંદણમાહુ સેટ્ઠં, એવં મુણીણં અપડિન્નમાહુ. ૧૯

જહા સયંભૂ ઉદહીણ સેટ્ઠે, નાગેસુ વા ધરણિંદમાહુ સેટ્ઠે,
ખોઓદએ વા રસ વેજયંતે, તવોવહાણે મુણિવેજયંતે. ૨૦

હત્થીસુ એરાવણમાહુ નાએ, સીહો મિગાણં સલિલાણ ગંગા,
પક્ખીસુ વા ગરુલે વેણુદેવો, નિવ્વાણવાદીણિહ નાયપુત્તે. ૨૧

જોહેસુ નાએ જહ વીસસેણે, પુપ્ફેસુ વા જહ અરવિંદમાહુ,
ખત્તીણ સેટ્ઠે જહ દંતવક્કે, ઇસીણ સેટ્ઠે તહ વદ્ધમાણે ૨૨
દાણાણ સેટ્ઠં અભયપ્પયાણં, સચ્ચેસુ વા અણવજ્જં વયંતિ,
તવેસુ વા ઉત્તમ બંભચેરં, લોગુત્તમે સમણે નાયપુત્તે ૨૩
ઠિઈણ સેટ્ઠા લવસત્તમા વા, સભા સુહમ્મા વ સભાણ સેટ્ઠા,
નિવ્વાણસેટ્ઠા જહ સવ્વધમ્મા, ન નાયપુત્તા પરમત્થિ નાણી ૨૪
પુઢોવમે ધુણઇ વિગયગેહિ, ન સંનિહિં કુવ્વઇ આસુપન્ને,
તરિઉં સમુદ્દં વ મહાભવોઘં, અભયંકરે વીર અણંતચક્ખૂ ૨૫
કોહં ચ માણં ચ તહેવ માયં, લોભં ચઉત્થં અજ્ઝત્થદોસા,
એયાણિ વંતા અરહા મહેસી, ણ કુવ્વઇ પાવ ણ કારવેઇ ૨૬
કિરિયાકિરિયં વેણઇયાણુવાયં, અણ્ણાણિયાણં પડિયચ્ચ ઠાણં,
સે સવ્વવાયં ઇઇ વેયઇત્તા, ઉવટ્ઠિએ સંજમદીહરાયં ૨૭
સે વારિયા ઇત્થી સરાઇભત્તં, ઉવહાણવં દુક્ખખયટ્ઠયાએ,
લોગં વિદિત્તા આરં પારં ચ, સવ્વં પભૂ વારિય સવ્વવારં ૨૮
સોચ્ચા ય ધમ્મં અરહંતભાસિયં, સમાહિયં અટ્ઠપદોવસુદ્ધં,
તં સદ્દહાણા ય જણા અણાઊ, ઇંદા વ દેવાહિવ આગમિસ્સંતિ ૨૯

અર્થ—૧ શ્રી સુધર્મા સ્વામી પ્રત્યે જંબૂસ્વામીએ પૂછ્યું કે ભગવાન ! શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, ગૃહસ્થો અને પરતીર્થીઓ મને પૂછે છે કે, એકાંત હિતકારી અને એના જેવો બીજો કોઈ છે નહિ એવો ધર્મ યથાસ્થિત કોણે કહ્યો છે ? ૨ તે જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર દેવનું જ્ઞાન કેવું હતું ? તેનો શીલાચાર કેવો હતો ? તે હે ભિક્ષુ ! તમે જાણો છો, તે જેમ તમે સાંભળ્યું હોય અને ધાર્યું હોય તેમ કહો ! ૩ તે (ભગવાન) સંસારી જીવોના દુઃખના જાણ, કર્મ કાપવામાં કુશળ, અનંત-જ્ઞાની, અનંતદર્શી, મોટા યશસ્વી અને લોકના ચક્ષુભૂત એવા શ્રી મહાવીર દેવના પ્રરૂપેલા ધર્મને તથા તેમની ધીરજને જાણ અને દેખ ! ૪ ઊંચી, નીચી અને તીરછી એ ત્રણે દિશાઓને વિષે જે, ત્રસ અને સ્થાવર જીવો છે તેને, પ્રજ્ઞાવંત મહાવીરદેવે, નિત્યાનિત્ય એવે

સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને સંસાર સમુદ્રમાં બુડતા જીવોને રાખવા સારૂ દીપ્યમાન અને સમભાવી એવો ધર્મ કહ્યો છે ૫ તે ભગવાન લોકાલોકને દેખનારા બાવીશ પરિષહ જીતીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા છે એવા મૂળ તથા ઉત્તરગુણે સંયમના પાળનારા ધૈર્યવાન, સર્વ કર્મ નાશ થવાથી સ્થિત આત્મવંત સર્વ જગતને વિષે પ્રધાન જ્ઞાનવાન, બાહ્ય અને અભ્યંતર પરિગ્રહ રહિત, સાત ભય રહિત અને ચાર ગતિના આયુષ્ય રહિત શ્રી મહાવીરદેવ હતા, ૬ એ ભગવંત અનંત જ્ઞાનવાળા અપ્રતિબંધ વિહારી, સંસાર–સમુદ્રને તારનાર, ધીરજવાન અનંતજ્ઞાન રૂપ ચક્ષુવાળા તથા સૂર્ય જેમ સર્વથી અધિક તપે છે તેમ જ્ઞાને કરી સર્વોત્તમ છે. વિરોચન અગ્નિ જેમ સળગવાથી ઇંદ્રની પેઠે અંધકારને દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ અજ્ઞાન રૂપ અંધકાર દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે ૭ દેવલોકને વિષે ઈંદ્ર જેમ દેવોમાં મહાપ્રભાવાન, હજારો દેવોનો નાયક અને સર્વોત્તમ છે તેમ સર્વ તીર્થંકારોએ પ્રરૂપેલો આ જે સર્વોત્તમ ધર્મ તેને પ્રકાશ કરનાર કાશ્યપ ગોત્રી કેવળજ્ઞાની શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી ઉત્તમ છે, ૮ તે ભગવાન પ્રજ્ઞાએ કરી અક્ષય તથા જેમ સ્વયંભૂરમણ નામે મોટો સમુદ્ર અનંત, અપાર અને નિર્મળ જળવાળો છે તેમ ભગવાનનું જ્ઞાન નિર્મળ છે વળી તે ભગવંત કષાયરહિત તથા ભિક્ષાએ આજીવિકા કરનાર અને દેવતાના અધિપતિ શક્રેન્દ્રની પેઠે તેજસ્વી છે, ૯ તે ભગવાન બળે કરી પ્રતિપૂર્ણ બળવાન છે સર્વ પર્વતોમા મેરુ પર્વત જેમ શ્રેષ્ઠ છે તેણુ ભગવાન પણ વીર્યાદિક ગુણે કરી સર્વોત્તમ છે. મેરુ પર્વત જેમ સ્વર્ગવાસી દેવોને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે છે. તથા અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે તેમ ભગવંત પણ અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે. ૧૦ તે મેરુ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે તેના એક-ભૂમિમય, બીજો સુવર્ણમય અને ત્રીજો વૈડુર્ય રત્નમય એવા ત્રણ કાન્ડ છે, તથા તે મેરુ પર્વતની ટોચ ઉપર પડગવન ધ્વજાની માફક શોભી રહ્યુ છે તે મેરુ પર્વત નવાણુ હજાર જોજન ઊંચો અને એક હજાર જોજન નીચે જમીનમા છે ૧૧ તે મેરુ પર્વત આકાશને સ્પર્શી રહ્યો છે ભૂમિને અવગાહી રહ્યો છે, એટલે ઊંચા, નીચા અને તીરછા લોકને સ્પર્શી રહ્યો છે જે મેરુ પર્વતની આસપાસ સૂર્ય

પ્રમુખ જ્યોતિષી દેવો પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યા છે, ને મેરુ પર્વત સુવર્ણના જેવી કાંતિવાળો છે તેના ઉપર ઘણાં એટલે ચાર નંદનવન છે, જેને વિષે મોટા ઈંદ્રો પણ આવીને રતિસુખ ભોગવે છે ૧૨ વળી તે મેરુ પર્વત–૧ મંદિર, ૨ મેરુ, ૩ મનોરમા, ૪ સુદર્શન, ૫ સ્વયપ્રભ, ૬ ગિરિરાજ, ૭ રત્નોચ્ચય, ૮ તિલકોપમ, ૯ લોકમધ્ય ૧૦ લોકનાભિ, ૧૧ રત્ન, ૧૨ સૂર્યાવર્ત ૧૩ સૂર્યાવરણ, ૧૪ ઉત્તમ ૧૫ દિશાદિ અને ૧૬ અવતંસએ સોળ નામે કરી મહા પ્રકાશવાન શોભે છે તથા સુવર્ણની પેઠે શુદ્ધ વર્ણવાળો, સર્વ પર્વતોમાં પ્રધાન, મેખલાએ કરી વિષમ અને વળી તે ગિરિરાજ મણિ અને ઔષધિઓએ કરી દેદીપ્યમાન છે, તેથી જમીનની પેઠે ઝળહળાયમાન થઈ રહે છે ૧૩ પૃથ્વીના મધ્ય ભાગમાં રહેલો સર્વ પર્વતોનો ઈંદ્ર મેરુ પર્વત સૂર્યની પેઠે શુદ્ધ લેશ્યાવંત પ્રકર્ષે કરીને જણાય છે ઉપર કહી એવી શોભાએ કરી તથા અનેક પ્રકારના રત્નોના વર્ણોએ કરી મનને હરે છે અને સૂર્યની પેઠે સર્વ દિશાઓને દીપાવે છે ૧૪ આ જશ મેરુ ગિરિરાજ પર્વતના કહેવાય છે એ પૂર્વોક્ત ઉપમાએ શ્રમણ ભગવાન જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ જાતિએ, યશે, દર્શને, જ્ઞાને એવ આચારે સર્વોત્તમ છે ૧૫ લાંબા પર્વતોના નિષધ પર્વત મોટો છે, ગોળાકાર પર્વતોમા રૂચક પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તે ઉપમાએ શ્રી મહાવીરદેવ જગતમાં પ્રજ્ઞાએ કરી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે તથા સર્વ મુનિઓને વિષે પ્રજ્ઞાવંત કહ્યા છે ૧૬ તે ભગવાન પ્રધાન ધર્મ પ્રકાશિત પ્રધાન, ઉજ્જવળમા ઉજ્જવળ, દોષરહિત ઉજ્જવળ, શંખ અને ચંદ્રમાની પેઠે એકાંત ઉજ્જવળ, સર્વ ધ્યાનનાં સર્વોત્તમ એવુ શુક્લ ધ્યાન ધ્યાય છે, ૧૮ તે મોટા ઋષીશ્વર (મહાવીરદેવ) સમસ્ત કર્મ ખપાવીને જ્ઞાને કરી, ચારિત્રે કરી દર્શને કરી, સર્વોત્તમ લોકોને અગ્રભાવે ઉત્કૃષ્ટી સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધિગતિને પામ્યા, ૧૮ જેમ વૃક્ષોને વિષે શાલ્મલી વૃક્ષ પ્રસિદ્ધ છે, જે વૃક્ષને વિષે સુવર્ણકુમાર દેવતાઓ રતિસુખ વેદે છે વનને વિષે જેમ નંદનવન શ્રેષ્ઠ કહ્યુ છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ જ્ઞાને અને ચારિત્રે કરી પ્રજ્ઞાવંત છે ૧૯ શબ્દોમાં જેમ મેઘની ગર્જનાનો શબ્દ, તારાઓને વિષે જેમ ચંદ્રમા અને સુગંધીઓમાં જેમ ચંદન શ્રેષ્ઠ છે તેમ મુનિઓમા આકાંક્ષારહિત એટલે આલોક પરલોકની વાંછના રહિત શ્રી મહાવીરદેવ

શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે ૨૦ જેમ સર્વ સમુદ્રોમા સ્વયભૂરમણ સમુદ્ર, નાગકુમાર દેવતાઓમાં ધરણેદ્ર અને રસમાં શેરડીનો રસ શ્રેષ્ઠ છે તેમ તપોપધ્યાને કરી મુનઓમા શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે ૨૧ હાથીઓને વિષે જેમ ઐરાવત હાથી, મૃગાદિક જનાવરોમાં સિંહ, પાણીમાં ગગા નદીનુ પાણી, પક્ષીઓને વિષે ગરૂડ પક્ષી (વેણુદેવ) પ્રધાન છે, તેમ નિર્વાણવાદીઓમાં જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ પ્રધાન કહ્યા છે ૨૨ યોદ્ધાઓમાં જેમ વિશ્વ-સેન (ચક્રવર્તી,) ફુલોમાં જેમ અરવિંદ કમળ, ૧ ક્ષત્રીયોમા જેમ દાતા-વાકય (વચન) પાળનારો એવો જે ચક્રવતી તે શ્રેષ્ઠ છે તેમ ઋષિઓને વિષે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે ૨૩ દાનમાં અભયદાન, સત્ય વચનમા અનવદ્ય વચન અને તપને વિષે બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ કહ્યુ છે, તેમ સર્વ લોકમા ઉત્તમ શ્રમણ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે. ૨૪ સ્થિતિવાળા લોકોમાં જેમ લવ સપ્તમ દેવે (પાંચ અનુત્તર વિમાન-વાસી દેવતા) સભાઓમાં સૌધર્મ સભા, અને સર્વ ધર્મોમાં જેમ મોક્ષધર્મ શ્રેષ્ઠ છે તેમ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવથી કોઇ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાની નથી એટલે શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની છે ૨૫ જેમ પૃથ્વી સર્વ વસ્તુને આધારભૂત છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ પૃથ્વી સમાન તથા આઠ પ્રકારના કર્મ ખપાવીને અભિલાષારહિત, દ્રવ્યસનિધિ તે ધન, ધાન્ય, દ્વિપદ અને ચતુષ્પદાદિ અને ભાવસનિધિ તે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ બે પ્રકારની સનિધિ ન કરનાર, એવા પ્રજ્ઞાવાન ચાર ગતિરૂપ મોટા સમુદ્રને તરીને મોક્ષ પામ્યા છે અભય કરનાર શૂરવીર તથા અનત ચક્ષુવાળા છે ૨૬ ક્રોધ, માન, માયા તેમજ ચોથો લોભ એ ચાર અધ્યાત્મ દોષોને ત્યાગીને અરિહત અને મોટા ઋષિ થયા તેથી પાપકર્મ કરે નહિ અને કરાવે પણ નહિ ૨૭ ક્રિયા-વાદીના ૧૮૦, અક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨ તથા અજ્ઞાનવાદીના ૬૭ એ સર્વ ૩૬૩ પાખડીઓના ભેદ જાણવા શ્રી મહાવીરદેવ તે સર્વ ભેદને (દુર્ગતિ જવાના કારણ) જાણીને તેનો ત્યાગ કરી ચારિત્રરૂપ ધર્મને વિષે જાવજીવ સુધી સાવધાનપણે રહ્યા ૨૮ તે ભગવાન રાત્રિ-ભોજનરહિત, સ્ત્રી-ભોગનુ નિવારણ કરીને અષ્ટ કર્મરૂપ દુખનો ક્ષય કરવાને

---

૧ સૂર્યવિકાસી કમળ. ૨ કોઇ જીવને પીડા ન થાય એવુ

અર્થ ઉપધ્યાનવાન (તપસ્યાવડે દેહ સુકાવી નાખ્યો એવા) થયા. વળી તે પ્રભુએ આ લોક અને પરલોકના સ્વરૂપ જાણીને સર્વ પ્રકારના પાપના સ્થાનકોને ઘણીવાર નિવારણ કર્યા ૨૯ હે જંબૂ! સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ અને પદવડે શુદ્ધ એવા અરિહંત ભાષિત ધર્મને સાંભળીને તથા સદ્દહીને ઘણા લોકો અનાયુષ સિદ્ધ થયા અને જે લોકોને કર્મ બાકી રહ્યા હતા તે લોકો દેવોના અધિપતિ તથા ઇંદ્રાદિક થઈ આગમિક કાળે સિદ્ધ થશે. (ત્તિ બેમિ)

પરચુરણ ગાથાઓ (મૂળ)

પંચ-મહવ્વય-સુવ્વય-મૂલં, સમણ-મણાઇલ સાહૂ સુચ્ચીલં।
વેરવિરામણપજ્જવસાણં સવ્વસમુદ્દમહોદધિ તિત્થં ૧

તિત્થકરેહિં સુદેસિયમગ્ગં નરગ-તિરિય વિવજ્જિયમગ્ગં।
સવ્વ પવિત્ત સુનિમ્મિયસારં, સિદ્ધિવિમાણ, અવંગુય-દારં ૨

દેવ નરિંદ નમંસિય-પૂઇયં, સવ્વજગુત્તમ-મંગલ-મગ્ગં।
દુદ્ધરિસં ગુણ-નાયગમેકં, મોક્ખપહસ્સ-વડિંસગભૂયં ૩

ધમ્મારામે ચરે ભિક્ખૂ ધિઇમં ધમ્મ-સારહી,
ધમ્મારામેરયા-દંતે, બંભચેર-સમાહિએ ૪

દેવ-દાણવ-ગંધવ્વા, જક્ખ-રક્ખસ્સ-કિન્નરા,
બંભયારિં નમંસંતિ, દુક્કરં જે કરંતિ તં ૫

એસ ધમ્મે ધુવે નિચ્ચે સાસએ જિણદેસિએ;
સિદ્ધા સિજ્ઝંતિ ચાણેણ, સિજ્ઝિસ્સંતિ તહાવરે. ૬

અરહંત સિદ્ધ પવયણ ગુરુ થેર બહુસ્સુએ તવસ્સીસુ,
વચ્છલયા ય તેસિં, અભિક્ખનાણોવઓગે ય. ૭

દંસણ વિણય આવસ્સએ ય, સીલવ્વએ નિરઇયારો;
ખણલવ તવ ચ્ચિયાએ વયાવચ્ચે સમાહીએ ૮

અપુવ્વનાણગ્ગહણે સુયભત્તી પવયણે પભાવણયા;
એએહિં કારણેહિં, તિત્થયરત્તં લહઇ જીઓ ૯

જિણુવયણેઅણુરત્તા, જિણુવયણુ જે કરતિ ભાવેણું;
અમલા અસંકિલિટ્ઠા, તે હુતિ ય પરિત્તસંસારિ. ૧૦

એવ ખ્ખુ નાણીણો સાર, જં ન હિંસઇ કિંચણું;
અહિંસા-સમય ચેવ, એતાવત્ત વિયાણિયા. ૧૧

જાઈંચ વુડ્ઢિં ચ ઇજ્જ-પાસં, ભૂતેહિં જાણે પડિલેહ સાય,
તમ્હાપિવિજ્જો-પરમંતિ ણુચ્ચા સમ્મત્તદસી ણુ કરેઈ પાવં. ૧૨

ઉમ્મુચ્ચપાસ ઇહમચ્ચિએહિં, આરભજીવીઉજ્ઝપયાણુપસ્સી,
કામેસુ ગિદ્ધ ણિચયં કરતિ, સંસિચમાણા પુણુરેતિગઝં. ૧૩

સાવણેનાણેવિન્નાણે, પચ્ચમેક્ખાણેયસંજએ;
અણુએહએ તવે ચેવ, વોદાણે અકિરિયાસિદ્ધિ. ૧૪

સારં દસણુ નાણુ, સાર તવ નિયમ સંજમ સીલં,
સારં જિણુવર ધમ્મં, સારં સલેહણા પંડિયમરણું. ૧૫

કલ્લાણુક્રોડીકારિણિ, દુગઇદુહનિઠવણી,
સંસારજલતારણી, એગ તહોઈજીવદયા. ૧૬

આરભે નત્થિ દયા, મહિલએસંગનાસંઇબભં,
સકાએનાસઇસમ્મત્તં, એ૦વજ્ઝાઅત્થગ્ગહણું ચ. ૧૭

મજ્જ વિસયકસાયા, નિંદાવિકહાયપચમીભણિયા;
એએપચપ્પમાયા, જીવા પાડતિસ સારે ૧૮

લબ્ભંતિ વિમલાભોએ લબ્ભતિ સુરસંપયા,
લભતિ પુત્તમિત્ત ચ, એગોધમ્મો ન લબ્ભઇ ૧૯

એગોહ નત્થિ મે કોઇ, નાહ મન્નસ્સ કસ્સઈ,
એવ અદીણમણુસ્સા, અપ્પાણુમણુ સાસઈ ૨૦

એગો મે સાસઓ અપ્પા, નાણદસણુસંજઓ,
સેસા મે બાહિરા ભાવા, સવ્વ સંજોગ લખખણા. ૨૧

નવિસુહીદેવતાદેવલોએ, નવિસુહીપુઢવીપઈરાયા,
નવિસુહીસેઠિસેણાવઇ ય, એગ તસુહીમુણીવીયરાગી ૨૨

નગરી સોહંતિ જલ વૃક્ષ મૂલા, રાજા સોહતા ચતુરંગી સેના;
નારી સોહંતિ સુશીલવંતી, સાધુ સોહતા નિરવદ્ય વાણી. ૨૩

ચૌદ પૂરવ ધર કહીએ, જ્ઞાન ચાર વખાણીએ;
જિન નહિ પણ જિન સરિખા, સુધર્મા સ્વામી જાણીએ. ૨૪

માત, પિતા, કુલ જાત નિર્મળ, રૂપ અનૂપ વખાણીએ;
દેવતાને વલ્લભ એવા, જંબૂસ્વામી જાણીએ. ૨૫

દશવૈકાલિકસૂત્રનું પહેલું અધ્યયન

ધમ્મો મંગલમુક્કિટ્ઠં, અહિંસા સંજમો તવો;
દેવાવિ તં નમંસંતિ, જસ્સ ધમ્મે સયા મણો. ૧

જહા દુમસ્સ પુપ્ફેસુ, ભમરો આવિયઇ રસં;
ણ ય પુપ્ફં કિલામેઇ, સો ય પીણેઇ અપ્પયં ૨

એમેએ સમણા મુત્તા, જે લોએ સંતિ સાહુણો;
વિહંગમા વ પુપ્ફેસુ, દાણભત્તેસણા રયા. ૩

વયં ચ વિત્તિં લબ્ભામો, ણ ય કોઇ ઉવહમ્મઇ;
અહાગડેસુ રીયંતે, પુપ્ફેસુ ભમરા જહા. ૪

મહુકારસમા બુદ્ધા, જે ભવંતિ અણિસ્સિયા
નાણાપિંડરયા દંતા, તેણ વુચ્ચંતિ સાહુણો ૫ (ત્તિ બેમિ)

અર્થઃ– ધર્મ–ઉત્કૃષ્ટ માંગલિક છે જીવદયા, સત્તર ભેદે સંયમ અને બાર પ્રકારે તપ એ ધર્મનું લક્ષણ છે, એવા ધર્મને વિષે જેનું સદાય મન છે, તેને દેવતા અને ચક્રવર્તી આદિ મનુષ્યો નમસ્કાર કરે છે ૨ જેમ વૃક્ષના ફૂલને વિષે ભમરો મર્યાદાએ રસ પીને પોતાના આત્મા તૃપ્ત કરે છે, પણ ફૂલને પીડા ઉપજાવતો નથી. ૩ તેમ લોકોને વિષે પરિગ્રહથી મુકાએલા અને ચારિત્ર પાળનારા સાધુ ભમરાની માફક ગવેષણાને વિષે વિચરે છે તેમ સૂઝતરૂપે પોતાને અર્થે નીપજાવેલા અને કોઈ પ્રાણી ન હણાય તેવી આહારની વૃત્તિને અમે પામશું ૫ જે ભમરા સરખા, તત્ત્વના જાણ સાધુ, તેઓ પ્રતિબંધરહિત નાના પ્રકારના

આહારને વિષે અનુરક્ત અને ઇંદ્રિયોના દમણહાર છે તેને ચારિત્રીઆ સાધુ કહીએ, એમ હું માનુ છું.

દશવૈકાલિક સૂત્રનું બીજું અધ્યયન

કહં નુ કુજ્જા સામણ્ણં, જો કામે ન નિવારએ;
પએપએ વિસીયંતો સંકપ્પસ્સ વસં ગઓ. ૧

વત્થગંધમલંકારં, ઇત્થીઓ સયણાણિ ય;
અચ્છંદા જે ન ભુંજંતિ, ન સે ચાઇત્તિ વુચ્ચઇ. ૨

જે ય કંતે પિએ ભોએ, લદ્ધે વિપિટ્ઠિ કુવ્વઇ;
સાહીણે ચયઈ ભોએ, સેહુ 'ચાઇ'–ત્તિ વુચ્ચઇ. ૩

સમાએ પેહાએ પરિવ્વયંતો, સિયા મણો નિસ્સરઇ બહિદ્ધા,
ન સા મહં નોવિ અહંપિ તીસે, ઇચ્ચેવ તાઓ વિણએજ્જ રાગં ૪

આયાવયાહી ! ચય સોગમલ્લં, કામે કમાહી કમિયં ખુ દુક્ખં,
છિંદાહિ દોસં વિણએજ્જ રાગં, એવં સુહી હોહિસિ સંપરાએ. ૫

પક્ખંદે જલિયં જોઇં, ધૂમકેઉં દુરાસયં,
નેચ્છન્તિ વંતયં ભોત્તું કુલે જાયા અગંધણે. ૬

ધિરત્થુ તેઽજસોકામી, જો તં જીવિયકારણા,
વંતં ઇચ્છસિ આવેઉં, સેયં તે મરણં ભવે. ૭

અહં ચ ભોગરાયસ્સ, તં ચડસિ અંધગવણ્હિણો;
મા કુલે ગંધણા હોમો, સંજમં નિહુઓ ચર. ૮

જઇ તં કાહિસિ ભાવં, જા જા દિચ્છસિ નારિઓ;
વાયાઇદ્ધો વ્વ હડો, અટ્ઠિઅપ્પા ભવિસ્સસિ ૯

તીસે સો વયણં સોચ્ચા, સંજયાએ સુભાસિયં;
અંકુસેણ જહા નાગો, ધમ્મે સંપડિવાઇઓ ૧૦

એવં કરેંતિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિયક્ખણા,
વિણિયટ્ટંતિ ભોગેસુ, જહા સે પુરિસુત્તમો ૧૧

(ત્તિ બેમિ.)

અર્થ—૧ કેવા વિચારથી સાધુ ચારિત્ર પાળે? જે કોઈ કામ ભોગની ભૂંડી વાંછના નિવારે નહિ તે પગલે પગલે વિખવાદ પામતો થકો સામ અધ્યવસાયને વશ થાય. જેને વસ્ત્ર, સુગંધી વસ્તુ, અલંકાર, આભરણ, સ્ત્રીઓની જાતિ, શય્યા, આસન એટલાં વાનાં પોતાને નથી અને ભોગવતો મુક્ત નથી પણ ભોગવવાનાં પચ્ચક્ખાણ કર્યા નથી તેને ત્યાગી કહીએ નહિ. ૩ જે કોઈ વહાલામાં વહાલા ભોગ પામ્યા છે, એવા ભોગ પોતાને વશ છતાં, છાંડે, વેગળા કરે અર્થાત્ પચ્ચક્ખાણ કરે તેને નિશ્ચે ત્યાગી કહીએ. ૪ સમતા પરિણામના વિચારમાં વિચરતા સાધુનું મન કદાચિત્ સંયમથી બહાર (પ્રથમનું સંસારસુખ સાંભરવાથી) નીકળે ત્યારે વિચારે કે, સ્ત્રી મારી નથી તેમ તે સ્ત્રીનો હું નથી, એમ વિચારીને મન વશ કરવા નિમિત્તે તે સ્ત્રી ઉપરથી સ્નેહ રાગ નિવારે. ૫ તડકાની આતાપના લીએ, સુકોમળપણું છાંડે, નિશ્ચે સર્વ દુઃખને ઉલ્લંઘવાને અર્થે કામભોગને છાંડે, દ્વેષને છેદે અને રાગને ટાળે; એમ કરવાથી સંસારને વિષે સુખી થાય. ૬ રાજેમતી રહનેમિનું દ્રષ્ટાંત કહે છે અગંધન કુળમાં ઉપજેલા નાગ, ઝળહળતી, તીક્ષ્ણ ધુમાડાવાળી અને સહન ન થાય તેવી અગ્નિમાં પેસી, બળી મરવું કબૂલ કરશે, પણ પોતાના વમેલા ઝેરને કદી પણ પાછું લેવા ઇચ્છા કરશે નહિ. ૭ ધિક્કાર છે તુજને હે અપજશના કામી! જે તું અસંયમ જીવિતને કારણે વમેલા ભોગને પાછા લેવાની ઇચ્છા કરે છે? તેથી તુજને મરવું ભલું છે. ૮ હું ભોજક રાજાની પૌત્રી અને ઉગ્રસેન રાજાની પુત્રી છું; અને તું અંધકવિષ્ણુનો પૌત્ર અને સમુદ્રવિજય રાજાનો પુત્ર છે માટે રખે ગંધનકુળના સર્પ સરખો થા! અર્થાત્ વમ્યા ભોગને પાછા લેવાની ઇચ્છા કરીશ નહિ પણ સંયમ નિશ્ચળ મનથી પાળ. ૯ જો તું સ્ત્રીઓને દેખીને મનને વિષે ભોગની ઇચ્છા કરીશ તો જેમ વાયરે કરી હડ નામે વૃક્ષનાં મૂળ અસ્થિર થાય છે તેમ સ્ત્રીઓને દેખીને કામ ભોગની ઇચ્છાથી તારો આત્મા અસ્થિર થશે. ૧૦ જેમ અંકુશે કરી હાથી ઠેકાણે આવે તેમ સાધ્વી રાજેમતિનાં રૂડાં વચન સાંભળીને રહનેમિ ધર્મને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિર થયા. ૧૧ જેમ પુરુષમાંહે ઉત્તમ રહનેમિ ભોગથી નિવર્ત્યા તેમ તત્ત્વના જાણ, પંડિત

અતિશય ડાહ્યા, તે પ્રમાણે કરે (ભોગથી નિવર્તે) એમ હું કહું છું. ઇતિ.

દશવૈકાલિક સૂત્રનું ત્રીજું અધ્યયન

સંજમે સુટ્ઠિઅપ્પાણં, વિપ્પમુક્કાણ તાઇણં;
તેસિમેયમણાઇણ્ણં, નિગ્ગંથાણ, મહેસિણં. ૧

ઉદ્દેસિય કીયગડ નિયાગ અભિહડાણિ ય;
રાઇભત્તે સિણાણે ય, ગંધ મલ્લે ચવીયણે; ૨

સન્નિહી ગીહિમત્તે ય, રાયપિંડ કિમિચ્છએ;
સંવાહણા દંતપહોયણા ય, સંપુચ્છણા દેહપલોયણાય. ૩

અટ્ઠાવએ ય નાલીએ, છત્તસ્સ ય ધારણટ્ઠાએ,
તેગિચ્છં પાણહા પાએ, સમારંભં ચ જોઇણો ૪

સિજ્જાયરપિંડં ચ, આસંદીપલિયંકએ ;
ગિહંતરનિસેજ્જા ય, ગાયસ્સુવ્વટ્ટણાણિ ય ૫

ગિહિણો વેઆવડિયં, જા ય આજીવવત્તિયા,
તત્તાનિવ્વુડભોઇત્ત, આઉરસ્સરણાણિ ય. ૬

મૂલએ સિંગબેરે ય, ઉચ્છુખંડે અનિવ્વુડે;
કંદે મૂલે ય સચ્ચિત્તે, ફલે બીએ ય આમએ ૭

સોવચ્ચલે સિંધવે લોણે, રોમાલોણે ય આમએ,
સામુદ્દે પંસુખારે ય, કાલાલોણે ય આમએ. ૮

ધૂવણેત્તિ વમણે ય, વત્થીકમ્મવિરેયણે,
અંજણે દંતવણે ય, ગાયબ્ભંગવિભૂસણે. ૯

સવ્વમેયમણાઇન્નં નિગ્ગંથાણ મહેસિણં,
સંજમમ્મિ અ જુત્તાણં, લહુભૂયવિહારિણં. ૧૦

પંચાસવપરિણ્ણાયા, તિગુત્તા છસુ સંજયા,
પંચનિગ્ગહણા ધીરા, નિગ્ગન્થા ઉજ્જુદંસિણો. ૧૧

આયાવયંતિ ગિમ્હેસુ, હેમંતેસુ અવાઉડા;
વાસાસુ પડિસંલીણા, સંજયા સુસમાહિયા. ૧૨
પરિસહરિઊદંતા ધૂઅમોહા જિઇંદિયા;
સવ્વદુક્ખપહીણટ્ઠા, પક્કમંતિ મહેસિણો. ૧૩

દુક્કરાઇં કરિત્તાણં, દુસ્સહાઇં સહિત્તુ ય;
કેઇત્થ દેવલોએસુ, કેઇ સિજ્ઝંતિ નીરયા. ૧૪
ખવિત્તા પુવ્વકમ્માઇં, સંજમેણ તવેણ ય;
સિદ્ધિમગ્ગમણુપ્પત્તા, તાઇણો પરિણિવ્વુડા. ૧૫
(ત્તિ બેમિ)

અર્થ —સંયમને વિષે જેણે ભલી રીતે આત્માને સ્થાપ્યો છે, જે વિવિધ પ્રકારના પરિગ્રહથી મુકાણા છે અને છકાયના રખવાળ છે એવા, તથા ચારિત્રના પાળનારા નિર્ગ્રંથ, મોટા ઋષીશ્વરને આગળ કહેશું તે અનાચરણ આચરવા યોગ્ય નથી તે બાવન અનાચરણના નામ કહે છે ૧ આધાકર્મી આહાર લેવો તે, ૨ પૈસા આપી લાવેલી વસ્તુ લેવી તે, ૩ નિત્ય ચાર પ્રકારનો આહાર લે તે, ૪ સામો મ આવીને વસ્તુ લેવી તે, ૫ રાત્રિ ભોજન કરે તે, ૬ નાહવું તે, ૭ સુગંધી, શરીરે લગાવે તે, ૮ ફુલ પ્રમુખની માળા પહેરે તે, ૯ પખાથી વાયરો લે તે ૧૦ રાતવાસી આહાર રાખે તે, ૧૧ ગૃહસ્થના વાસણમાં જમે તે, ૧૨ રાયપિંડ (રાજાને વાસ્તે ઘણા વિનયથી અને બળિષ્ટ આહાર બનાવેલો હોય તે) ભોગવે તે, ૧૩ દાન દેવાને વાસ્તે કાઢેલો આહાર લે તે, ૧૪ શરીરે મર્દન કરવું તે. ૧૫ દાંત સાફ કરવા તે, ૧૬ ગૃહસ્થને કુશળ ખબર પૂછવા તે, ૧૭ દર્પણ આદિના મોઢું જોવું તે, ૧૮ અર્થ ઉપાર્જનને કારણે [illegible] અને ગેન્ડ આદિ રમત રમવી તે તથા જુગટે રમે તે ૧૯ છત્ર આદિ માથે રાખે, રખાવે તે, ૨૦ વૈદું કરવું કરાવવું તે, ૨૧ પગમાં પગરખાં પહેરવા તે, (કપડાના અથવા ચામડાના) ૨૨ આરંભ કરે તે, ૨૩ અગ્નિના આરંભ કરે તે, ૨૪ સ્થાનકના ધણીના આહાર [illegible] તે, ૨૫ ડોળીઆ, પલંગ અને ખુરશી પર બેસે તે ૨૬ ગૃહસ્થીને ઘર બેસે તે, ૨૭ શરીરના અંગને વિલેપન

કરવાં તે (પીઠી પ્રમુખનાં) ૨૮ ગૃહસ્થની વૈયાવચ્ચ કરે તે ૨૯ પોતાની જાતિ જણાવી આજીવિકા કરવી તે, ૩૦ મિશ્ર એટલે કાંઇક જીવના પ્રદેશ રહી ગયા હોય તેવાં કાચાં, પાકા આહાર પાણી ભોગવવા તે, ૩૫ ભૂખ તૃષાદિક અથવા રોગાદિક પીડા ઊપજવાથી ગૃહસ્થનુ શરણુ લે તે, ૩૨ કાચા મૂળા, ૩૩ કાચુ આદુ, ૩૪ શેરડીના કટકા ભોગવે તે, ૩૫ સુરણુ આદિ કંદ ભોગવે તે, ૩૬ વૃક્ષના મૂળ સચિત ભોગવે તે, ૩૭ કાચાં ફળ, ૩૮ કાચાં બીજ લેવા તે, ૩૯ સચળ, સિંધવ, ૪૦ મીઠુ, ૪૧ અગરનુ કાચુ મીઠુ ભોગવવું તે, ૪૨ સમુદ્રનુ મીઠુ, ૪૩ ખારી ધૂળથી નીપજેલુ મીઠુ ૪૪ કાળુ મીઠુ કાચુ ભોગવવુ તે, ૪૫ વસ્ત્રાદિકને ધુપ દેવો અથવા ધોવાં તે, ૪૬ ઔષધથી વમન કરવુ તે, ૪૭ ગળાથી નીચેના વાળ સમારવા તે, ૪૮ જુલાબ લેવો તે, ૪૯ આંખમાં અંજન કરવું તે, ૫૦ દાતણુ કરવું તે, ૫૧ શરીરે તૈલાદિક વિલેપન કરવુ તે, ૫૨ શરીરની સુશ્રૂષા કરવી તે અનાચાર દોષ એ સર્વ અનાચરણુ દોષ નિર્ગંથ મોટા ઋષિવર, સંયમને વિષે જોડાયેલા અપ્રતિબંધપણે વિચરનારને આચરવા યોગ્ય નહિ ૧૧ પાંચ આશ્રવ માઠા જાણી છોડનાર, ત્રણ ગુપ્તિ ગોપવનાર, છકાય જીવની સમ્યક્ પ્રકારે યત્ના કરનાર, પાંચ ઇંદ્રિયનો નિગ્રહ કરનાર, ધૈર્યવંત, નિર્ગંથ, સરલ દષ્ટિએ સંયમ પાળનાર ૧૨ ઉનાળાની ઋતુને વિષે આતાપના લીએ, શિયાળાની ઋતુને વિષે વસ્ત્ર દૂર મૂકી ટાઢ સહન કરે વર્ષાકાળે અંગોપાંગને સંવરી એક ઠામ બેસે સમ્યક્ પ્રકારે યત્નાના કરણુહાર, ભલી સમાધિવંત, જ્ઞાનાદિકના ધરણુહાર ૧૩ જેણે પરિષહરૂપ વૈરીને દમ્યા, મોહને દૂર કર્યો, ઇંદ્રિયને જીત્યા એવા મોટા ઋષીશ્વર, શારીરિક અને માનસિક દુઃખ ટાળવાને અર્થે ઉદ્યમ કરે છે ૧૪ દુષ્કર કર્તવ્ય કરીને દુષ્કર—સહી ન શકાય તેવા પરિષહ સહીને તે માંહેલા કેટલાક મુનિરાજો દેવલોકને વિષે ઊપજે અને કેટલાક સિદ્ધ થાય ૧૫ પાછલા ભવનાં કર્મને, સંયમે કરી, તપે કરી, ખપાવીને મોક્ષ માર્ગ પામ્યા થકા છકાય જીવને તારનાર અને અતિશય શીતળ થયા, એમ હુ કહું છુ

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રનું ત્રીજું અધ્યયન

ચત્તારિ પરમ ગાણિ દુલ્લહાણીહ જન્તુણો,
માણુસત્ત સુઇ સદ્ધા સ જમ્મિ ય વીરિયં ૧
સમાવન્નાણ સ સારે, નાણાગોત્તાસુ જાઇસુ,
કમ્મા નાણાવિહા કટ્ટુ, પુઢો વિસ્સ ભયા પયા ૨
એગયા દેવલોએસુ, નરએસુવિ એગયા,
એગયા આસુર કાય, આહાકમ્મેહિં ગચ્છઇ ૩
એગયા ખત્તિઓ હોઇ, તઓ ચણ્ડાલબુક્કસો,
તઓ કીડપયગો ય, તઓ કુન્થુપિપીલિયા ૪
એવમાવટ્ટજોણીસુ પાણિણો કમ્મકિબ્બિસા,
ન નિવિજ્જન્તિ સ સારે, સવ્વટ્ઠેસુ વ ખત્તિયા ૫
કમ્મસ ગેહિ સમ્મૂઢા, દુક્ખિયા બહુવેયણા;
અમાણુસાસુ જોણીસુ, વિણિહમ્મન્તિ પાણિણો ૬
કમ્માણ તુ પહાણાએ, આણુપુવ્વી કયાઇ ઉ,
જીવા સોહિમણુપ્પત્તા, આયયન્તિ મણુસ્સયં ૭
માણુસ્સ વિગ્ગહ લદ્ધુ, સુઇ ધમ્મસ્સ દુલ્લહા;
જં સોચ્ચા પડિવજ્જન્તિ, તવ ખન્તિમહિંસયં ૮
આહચ્ચ સવણ લદ્ધુ, સદ્ધા પરમદુલ્લહા,
સોચ્ચા નેઆઉયં મગ્ગ, બહવે પરિભસ્સઇ ૯
સુઇ ચ લદ્ધુ સદ્ધ ચ, વીરયં પુણ દુલ્લહ,
બહવે રોયમાણાવિ, નો ય ણ પડિવજ્જએ ૧૦
માણુસત્તમિ આયાઓ જો ધમ્મ સોચ્ચ સદ્દહે;
તવસ્સી વીરિય લદ્ધુ સ વુડે નિદ્ધુણે રય ૧૧
સોહી ઉજ્જુયભૂયસ્સ, ધમ્મો સુદ્ધસ્સ ચિટ્ઠઇ,
નિવ્વાણ પરમ જાઇ ઘયસિત્ત વ્વ પાવએ. ૧૨
વિગિચ કમ્મુણો હેઉ જસ સ ચિણુ ખન્તિએ,
સરીર પાઢવ હિચ્ચા, ઉડ્ઢ પક્કમઇ દિસં ૧૩

વિસાલિસેહિં સીલેહિં, જકખા ઉત્તરઉત્તરા,
મહાસુક્કા વ દિપ્પન્તા, મન્નતા અપુણુચ્ચવં. ૧૪
અપ્પિયા દેવકામાણુ, કામરૂવવિઉવ્વિણો,
ઉદ્ધં કપ્પેસુ ચિટ્ઠન્તિ, પુવ્વા વાસસયા બહુ ૧૫
તત્થ ઠિચ્ચા જહાઠાણુ, જકખા આઉકખએ ચુયા;
ઉવેન્તિ માણુસ જોણિં, સે દસ ગેડભિજાયઇ ૧૬
ખેત્ત વત્થુ હિરણ્ણું ચ, પસવો દાસપોરુસં;
ચત્તારિ કામખન્ધાણિ, તત્થ સે ઉવવજ્જઈ. ૧૭
મિતવ જાયવ હોઇ, ઉચ્ચાગોએ ય વણ્ણવં,
અપ્પાયકે મહાપન્ને, અભિજાએ જસોબલે. ૧૮
ભોચ્ચા માણુસ્સએ ભોએ, અપ્પડિરૂવે અહાઉય,
પુંવ્વિ વિસુદ્ધસદ્ધમ્મે, કેવલ બોહિ બુજઝિયા. ૧૯
ચઉરંગ દુલ્લહ નચ્ચા, સજમ પડિવજ્જિયા,
તવસા ધુયકમ્મસે, સિદ્ધે હવઇ સાસએ. ૨૦
(ત્તિ બેમિ.)

અર્થ :—૧ મોક્ષ પામવાનાં ઉત્કૃષ્ટાં ચાર અગ તે, ૧ મનુષ્યપણુ ૨ સૂત્રનુ સાંભળવુ, ૩ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા અને ૪ સયમને વિષે બળનુ ફોરવવુ એ ચાર મોટાં કારણુ આ સસારમાં જીવને મળવાં દુર્લભ છે ૨ સસારમાં રહેલા જીવોએ નાંનાં (અનેક) પ્રકારનાં ગોત્ર તથા જાતિને વિષે જ્ઞાનાવરણાદિક અનેક પ્રકારના કર્મે કરી જુદી જુદી એકેન્દ્રિયાદિક જાતિથી સર્વ લોક ભર્યો છે ૩ એકદા શુભ કર્મે કરી જીવ દેવલોકમાં જાય એકદા પાપકર્મે કરી નરકગતિમાં જાય અને એકદા અસુરની જાતિમાં જાય, એ પ્રમાણે જેવાં કર્મો કરે તેવી ગતિએ જાય છે ૪ એકદા ક્ષત્રી (રાજા) થાય છે; ત્યારપછી ચડાળ થાય, બુકકસ[1] થાય, કીડો થાય, પતગીઓ થાય અને કીડી થાય છે ૫ એ પ્રમાણે જીવો ચોરાશીલક્ષ જીવાયોનિમા પરિભ્રમણ કરે છે કર્મરૂપ મેલથી મલિન થયેલા જીવો સસાર સમુદ્રથી નિવર્તે નહિ જેમ સર્વ અર્થને

૧ માતા બ્રાહ્મણી, પિતા ચડાળ હોય, તેને બુકકસ કહીએ.

વિષે રાજા પાછો હઠે નહિ તેમ કર્મ કરવામાં જીવ પાછો હઠે નહિ. ૬ કર્મને યોગે જીવ મૂઢ થાય, દુઃખીઓ થાય, વળી વેદના ભોગવવા વાળો થાય અને મનુષ્યથી ઉતરતી યોનિમા વિશેષ દુઃખાય છે ૭ અનેક ભવ પરિભ્રમણ કરી કેટલેક કાળે જીવ અશુભકર્મને ટળી વિશુદ્ધકર્મને પામવાથી મનુષ્યપણુ અંગીકાર કરે છે ૮ મનુષ્યનુ શરીર પામીને ધર્મ સાંભળવાનુ મળવું દોહ્યલું છે, જે ધર્મ સાંભળવાથી જીવ બાર પ્રકારે તપ, ક્ષમા અને દયા અંગીકાર કરે છે ૯ કદાચ ધર્મનું સાંભળવું પામે તો ધર્મમાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા થવી અતિ દુર્લભ છે, કેમકે ન્યાયમાર્ગ (મોક્ષમાર્ગ) સાંભળીને પણ જમાલી પ્રમુખ ઘણા લોકો ભ્રષ્ટ થાય છે. ૧૦ વળી ધર્મનું સાંભળવું, અને શ્રદ્ધા પામે પણ સંયમને વિષે બળ ફોરવવુ દુર્લભ છે, કેમકે શ્રેણિકાદિ ઘણા લોકો ધર્મને ચાહતા થકા પણ ચારિત્રધર્મ અંગીકાર કરી શકતા નથી. ૧૧ મનુષ્ય ભવ પામીને જે કોઇ ધર્મ સાંભળીને સરદ્દહે અને તપસ્વી થઈ સંયમને વિષે બળ ફોરવે તે પુરુષ આશ્રવ રૂંધી કર્મરૂપ રજને ટાળે. ૧૨ વળી કષાયરૂપ મેલ ટાળીને નિર્મળ થાય, જિનભાષિત શુદ્ધધર્મને વિષે નિશ્ચળ થઇ રહે અને ઉત્કૃષ્ટી મોક્ષગતિને પામે ઘીએ સીંચેલ અગ્નિની પેઠે તપ તેજે કરી દીપે. ૧૩ મિથ્યાત્વાદિ કર્મના હેતુને ટાળે. દશ પ્રકારે ક્ષમા આદરીને સંયમનો સંચય કરે તે, માટીના કાચા ભાજન જેવુ (ઓદારિક શરીર છાંડીને મોક્ષ, દેવલોક આદિ ઉચ્ચ ગતિએ જાય ૧૪ અનેક પ્રકારની આકરી ક્રિયાઓ કરીને સાધુ ઉંચામાં ઉંચા દેવતાઓ થાય છે. ચંદ્રમા, સૂર્યની માફક અતિ તેજે દીપતા થકા, મરવુ નથી એવું માની સુખે રહે છે ૧૫ દેવતાના કામભોગ બન્યા છે તેમાં આસક્ત થઇ, ચિંતવે. તેવાં રૂપ વિકુર્વતા થકા અસંખ્યાતા પૂર્વ સુધી ઉંચા દેવલોકમાં રહે છે ૧૬ દેવતા પોતાના સ્થાનકને વિષે રહેતા થકા આયુષ્ય ક્ષય થયેથી ચ્યવીને મનુષ્યની યોનિપ્રત્યે દશ અંગે સંપૂર્ણ જન્મે છે ૧૭ ઉઘાડી જમીન તે ખેતર, વાડી તથા ઢાંકી જમીન તે ઘર પ્રમુખ, સોનુ રૂપું ઘોડાહાથી દાસદાસી, પાયદળ એ ચાર પ્રકારના સ્કંધ જ્યાં હોય ત્યાં તેઓ ઉપજે છે ૧૮ તેઓ મિત્રવંત, સ્વજનવંત, ઉચ્ચગોત્રના ધણી, રૂપવંત, નિરોગી, મહા પ્રજ્ઞાવંત વિનયવંત, યશવંત, બળવંત અને કાર્ય કરવામાં સમર્થ હોય છે ૧૯ પૂર્વજન્મને વિષે નિર્મળ ધર્મને સેવવાથી તેઓ અનુપમ રૂપવાળા થઇ મનુષ્ય સંબંધી ભોગ

ભોગવીને જીવતાં સુધી ચોક્ખું સમ્યક્ત્વ પામે ૨૦ મનુષ્યાદિ ચાર અંગ મળવાં દુર્લભ જાણીને સંયમ અંગીકાર કરી, તપે કરી કર્મરૂપ મેલને ટાળીને શાશ્વતા સિદ્ધ થાય છે એમ હું કહુ છું.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રનું ચોથુ અધ્યયન.

અસંખયં જીવિય મા પમાયએ, જરોવણીયસ્સ હુ નત્થિ તાણં;
એવં વિયાણાહિ જણે પમત્તે કિણ્ણુવિહિંસા અજયા ગહિન્તિ. ૧

જે પાવકમ્મેહિ ધણં મણૂસા, સમાયયન્તી અમઈં ગહાય,
પહાય તે પાસપયટ્ટિએ નરે, વેરાણુબદ્ધા નરયં ઉવેન્તિ ૨

તેણે જહા સન્ધિમુહે ગહીએ. સકમ્મુણા કિચ્ચઇ પાવકારી;
એવં પયા પેચ્ચ ઇહં ચ લોએ, કડાણ કમ્માણ ન મુક્ખ અત્થિ ૩

સંસારમાવન્ન પરસ્સ અટ્ઠા, સાહારણં જં ચ કરેઇ કમ્મં,
કમ્મસ્સ તે તસ્સ ઉ વેયકાલે, ન બન્ધવા બન્ધવયં ઉવેન્તિ ૪

વિત્તેણ તાણં ન લભે પમત્તો, ઇમમ્મિ લોએ અદુવા પરત્થા,
દીવપ્પણટ્ઠેવ અણન્તમોહે, નેયાઉયં દટ્ઠુમદટ્ઠુમેવ ૫

સુત્તેસુ યાવી પડિબુદ્ધજીવી, ન વીસસે પણ્ડિએ આસુપન્ને,
ઘોરા મુહુત્તા અબલં સરીરં, ભારંડપક્ખી વ ચરેડપ્પમત્તો ૬

ચરે પયાઇ પરિસંકમાણો, જં કિંચિ પાસે ઇહ મણ્ણમાણો;
લાભન્તરે જીવિયા બૂહઇત્તા, પચ્છા પરિન્નાય મલાવધંસી ૭

છન્દં નિરોહેણ ઉવેઇ મોક્ખં, આસે જહા સિક્ખિયવમ્મધારી,
પુવ્વાઈં વાસાઈં ચરેપ્પમત્તો, તમ્હા મુણી ખિપ્પમુવેઇ મોક્ખં ૮

સ પુવ્વમેવં ન લભેજ્જ પચ્છા, એસોવમા સાસયવાઇયાણં,
વિસીયઇ સિઢિલે આઉયમ્મિ, કાલોવણીએ સરીરસ્સ ભેએ ૯

ખિપ્પં ન સક્કેઇ વિવેગમેઉં, તમ્હા સમુટ્ઠાય પહાય કામે,
સમિચ્ચ લોયં સમયામહેસી, અપ્પાણરક્ખી ચરેડપ્પમત્તો ૧૦

મુહું મુહું મોહગુણે જયન્તં, અણેગરૂવા સમણં ચરન્તં,
ફાસા ફુસન્તિ અસમંજસં ચ, ન તેસિ ભિક્ખૂ મણસા પઉસ્સે ૧૧

મન્દા ય ફાસા બહુલોહણિજ્જા, તહપ્પગારેસુ મણં ન કુજ્જા,
રક્ખિજ્જ કોહં વિણએજ્જ માણં, માયં ન સેવેજ્જ પહેજ્જ લોહં ૧૨

જેડસ્ય મયા   દુચ્છપયપ્પવાઈ, તે પિઅજરોસાસુત્રમા પરસ્કા;
એસે અબ્ભેવિ દુમ છભાણો, કખે ગુણે જીવ સરીરભેઉ. ૧૩
(ત્તિ બેમિ)

અર્થ—૧ આઉખુ સધાય તેમ નથી માટે હે જીવ! ધર્મને વિષે પ્રમાદ ન કર જરાવંત જીવને નિશ્ચે કોઇ ત્રાણ શરણ નથી માટે એવું જાણ કે હિંસક, અજિતેન્દ્રિય અને પ્રમાદી જીવો કોને શરણ જશે? ૨ જે મનુષ્ય પાપકર્મ કરીને ધન મેળવે છે અને એ ધન મારૂં દુઃખ ટાળશે એમ જાણી અમૃતની પેઠે ગ્રહી રાખે છે, તેઓ તે ધન છોડીને સ્ત્રીપુત્રાદિના પાશમાં રહ્યા થકા વેર—બંધ બાંધીને નરકે જાય છે ૩ જેમ ખાતર પડતાં ખાતરને મોઢે પકડાએલો પાપી ચોર પોતાના કર્મે કરી પીડા પામે છે તેમ જીવ આલોક અને પરલોકમાં પીડા પામે છે કારણ કે કરેલા કર્મ ભોગવ્યા સિવાય છૂટે નહિ ૪ સંસારી જીવ પરને તથા પોતાને માટે જે સાધારણ કર્મ કરે છે તે કર્મ ભોગવવાને વખતે તે પર જીવો બાંધવપણે સ્નેહેદા નથી એટલે દુઃખમાં ભાગ લેતા નથી. ૫ પ્રમાદી જીવ ધને કરીને આલોક અને પરલોકને વિષે ત્રાણ—શરણ પામે નહિ. સમકિતરૂપ દીવો બુઝાવાથી મોહનો ઉદય થાય છે તેથી મોક્ષ માર્ગને દીઠો, અણદીઠો કરે છે ૬ પંડિત, શીઘ્ર પ્રજ્ઞાવંત પુરુષ, દ્રવ્ય નિદ્રાએ સૂતો થકો પણ ભાવથી જાગતો થકો સંયમ જીવિત વે જીવે અને પ્રમાદનો વિશ્વાસ ન કરે કારણ કે ભયંકર કાળ જાય છે અને શરીર બળરહિત થતું જાય છે, માટે ભારંડ પક્ષીની પેઠે પ્રમાદરહિત થાઓ છે ૭ જે કોઈ મૂળ ગુણ તથા ઉત્તરગુણને વિષે દોષ ન લાગે તેમ શંકાતો ચાલે અને સંસારને પાપ સરખો માને તથા જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રાદિક કોઇ જાતનો લાભ મળે ત્યાં સુધી સંયમ જીવિતવ્યને વધારીને પછી મરણને અવસરે કર્મરૂપ મળ તથા શરીરને ટાળે ૮ શીખવેલા અને કવચ ધરનાર ઘોડાની પેઠે સાધુ પોતાની નરજી અટકાવીને મોક્ષને પામે ઘણા પૂર્વ સુધી પ્રમાદરહિત વીતરાગને માર્ગે ચાલે તે મુનિ શીઘ્ર મોક્ષ જાય છે ૯ જે પુરુષ પ્રથમ ધર્મ ન કરે અને એમ માને કે અંતકાળે ધર્મ કરીશ, તે પુરુષ પછી પણ ધર્મ કરી શકતો નથી. એ ઉપમા કેવળીને છાજે પણ બીજા પુરુષોને છાજે નહિ ૧ હે જીવ! તું શીઘ્ર વિવેક (ધર્મ) પામી શકતો નથી માટે સાવધાન

થઇ કામભોગને છાંડીને મોટા ઋષીશ્વરની પેઠે સઘળાં પ્રાણીઓને સમભાવે બરાબર જાણીને આત્માની રક્ષા કરતો થકો અપ્રમાદી થકો વિચરે. ૧૧ મોહના ગુણોને જીતતાં સંયમને વિષે વિચરતા સાધુને અનેક પ્રકારના આકરા કે સુવાળા શબ્દાદિ વિષયો વારવાર હરકત કરે છે પણ તે ઉપર સાધુ મને કરીને પણ દ્વેષ ન કરે. ૧૨ શબ્દાદિ વિષયોનો સ્પર્શ ઘણા જીવોને મંદ પાડે છે અને લોભ ઉપજાવે છે. માટે તેવા વિષયોમાં મન ન રાખવું તથા ક્રોધ ન રાખવો, માનને ટાળવુ માયા ન સેવવી અને લોભને છાંડવો ૧૩ જે કોઇ તત્ત્વજ્ઞાન વિના સંસ્કૃત ભાષા બોલવાના ડોળ ઘાલનાર અને પારકાં શાસ્ત્રના પરૂપણહાર, રાગદ્વેષસહિત પરવશ પડયા છે તેને મિથ્યાત્વી ગણી તેમનાથી દૂર રહી જાવજીવ સુધી જ્ઞાનાદિક ગુણની વાછના કરવી. ॥ ઈતિ ॥

શ્રી નમિપ્રવજ્યાનું નવમું અધ્યયન (ઉત્તરાધ્યયન)

ચઇઊણ દેવલોગાઓ, ઉવવન્નો માણુસમ્મિ લોગમ્મિ;
ઉવસન્તમોહણિજ્જો, સરઇ પોરાણિય જાઈ ૧
જાઇ સરિત્તુ ભયવ, સહસંબુદ્ધ અણુત્તરે ધમ્મે;
પુત્ત ઠવેત્તુ રજ્જે, અભિણિક્ખમઇ નમી રાયા. ૨
સો દેવલોગસરિસે, અન્તેઉરવરગઓ વરે ભોએ;
ભુંજિત્તુ નમી રાયા, બુદ્ધો ભોગે પરિચ્ચયઇ. ૩
મિહિલ સપુરજણવય, બલમોરોહ ચ પરિયણ સવ્વ;
ચિચ્ચા અભિનિક્ખન્તો, એગન્તમહિટ્ઠિઓ ભયવ ૪
કોલાહલગભૂય, આસી મિહિલાએ પવ્વયન્તમ્મિ,
તઇયા રાયરિસિમ્મિ, નમિમ્મિ અભિણિકખમન્તમ્મિ. ૫
અબ્ભુટ્ઠિય રાયરિસિં, પવ્વજ્જાઠાણમુત્તમ,
સક્કો મહાણરૂવેણ, ઇમ વયણમબ્બવી ૬
કિણ્ણુભો ! અજ્જ મિહિલાએ, કોલાહલગસકુલા
સુવ્વન્તિ દારૂણા સદ્દા, પાસાએસુ ગિહેસુ ય ૭
એયમટ્ઠ નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દ ઇણમબ્બવી ૮

મહિલાએ ચેઇએ વચ્છે, સીયચ્છાએ મણોરમે;
પત્ત-પુપ્ફ-ફલોવેએ, બહૂણં બહુ-ગુણે સયા. ૯

વાએણ હીરમાણમ્મિ, ચેઇયમ્મિ મણોરમે;
દુહિયા અસરણા અત્તા, એએ કન્દન્તિ ભો ખગા. ૧૦

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઉ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૧૧

એસ અગ્ગી ય વાઊ ય, એય ડજ્ઝઇ મન્દિરં;
ભયવં અન્તેઉરં તેણં, કીસ ણં નાવપેક્ખહ. ૧૨

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઉ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમબ્બવી. ૧૩

સુહં વસામો જીવામો, જેસિં મો નત્થિ કિંચણ;
મિહિલાએ ડજ્ઝમાણીએ, ન મે ડજ્ઝઇ કિંચણ. ૧૪

ચત્ત-પુત્ત-કલત્તસ્સ, નિવ્વાવારસ્સ ભિક્ખુણો;
પિયં ન વિજ્જઇ કિંચિ, અપ્પિયં પિ ન વિજ્જઇ. ૧૫

બહું ખુ મુણિણો ભદ્દં, અણગારસ્સ ભિક્ખુણો;
સવ્વઓ વિપ્પમુક્કસ્સ, એગન્તમણુપસ્સઓ. ૧૬

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઉ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૧૭

પાગારં કારઇત્તાણં, ગોપુરટ્ટાલગાણિ ય;
ઉસ્સૂલગસયગ્ઘીઓ, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૧૮

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઉ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસી દેવિન્દં ઇણમબ્બવી. ૧૯

સદ્ધં નગરં કિચ્ચા, તવ-સંવર-મગ્ગલં;
ખન્તિં નિઉણ-પાગારં તિગુત્તં દુપ્પધંસયં. ૨૦

ધણું પરક્કમં કિચ્ચા, જીવં ચ ઇરિયં સયા;
ધિઇં ચ કેયણં કિચ્ચા, સચ્ચેણ પલિમન્થએ. ૨૧

તવ-નારાયજુત્તેણ ભિત્તૂણં કમ્મ-કંચુયં;
મુણી વિગય-સંગામો, ભવાઓ પરિમુચ્ચએ. ૨૨

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊ-કારણ-ચોઇઓ,
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૨૩

પાસાએ કારઇત્તાણં, વદ્ધ-માણ-ગિહાણિ ય;
વાલગ્ગ-પોઇયાઓ ય, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૨૪

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દ ઇણમબ્બવી. ૨૫

સંસયં ખલુ સો કુણઇ, જો મગ્ગે કુણઇ ઘરં,
જત્થેવ ગન્તુમિચ્છેજ્જા, તત્થ કુવેજ્જ સાસયં. ૨૬

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૨૭

આમોસે લોમહારે ય, ગંઠિભેએ ય તક્કરે;
નગરસ્સ ખેમં કાઊણ, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૨૮

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દ ઇણમબ્બવી. ૨૯

અસઇં તુ મણુસ્સેહિં, મિચ્છા દંડો પજુંજઇ;
અકારિણોઽત્થ બજ્ઝન્તિ, મુચ્ચઇ કારઓ જણો. ૩૦

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊ-કારણ-ચોઇઓ;
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૩૧

જે કેઇ પત્થિવા તુજ્ઝ, નાનમન્તિ નરાહિવા,
વસે તે ઠાવઇત્તાણ, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા ૩૨

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊ-કારણ-ચોઇઓ,
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમબ્બવી ૩૩

જો સહસ્સં સહસ્સાણં, સંગામે દુજ્જએ જિણે,
એગં જિણેજ્જ અપ્પાણં, એસ સે પરમો જઓ. ૩૪

અપ્પણામેવ જુજ્ઝાહિ, કિં તે જુજ્ઝેણ બજ્ઝઓ,
અપ્પણામેવમપ્પાણં, જઇત્તા સુહમેહએ ૩૫

પંચિન્દિયાણિ કોહં, માણં માયં તહેવ લોહં ચ,
દુજ્જયં ચેવ અપ્પાણં, સવ્વં અપ્પે જિએ જિયં. ૩૬

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ;
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૩૭
જઇત્તા વિઉલે જન્ને, ભોઇત્તા સમણમાહણે;
દચ્ચા ભોચ્ચા ય જિટ્ઠા ય, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૩૮
એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ,
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દ ઇણમબ્બવી. ૩૯
જો સહસ્સં સહસ્સાણં, માસે માસે ગવં દએ;
તસ્સવિ સંજમો સેઓ, અદિન્તસ્સઽવિ કિંચણ. ૪૦
એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ;
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૪૧
ઘોરાસમં ચઇત્તાણં, અન્નં પત્થેસિ આસમં;
ઇહેવ પોસહરઓ, ભવાહિ મણુયાહિવા. ૪૨
એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ;
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દ ઇણમબ્બવી. ૪૩
માસે માસે તુ જો બાલે, કુસગ્ગેણ તુ ભુંજએ;
ન સો સુયક્ખાયધમ્મસ્સ, કલં અગ્ઘઇ સોલસિં, ૪૪
એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ,
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૪૫
હિરણ્ણં સુવણ્ણં મણિમુત્તં, કંસં દૂસં ચ વાહણં;
કોસં વડ્ઢાવઇત્તાણં, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૪૬
એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમબ્બવી. ૪૭
સુવણ્ણરુપ્પસ્સ ઉ પવ્વયાભવે, સિયા હુ કેલાસસમા અસંખયા;
નરસ્સલુદ્ધસ્સ ન તેહિં કિંચિ ઇચ્છા હુ આગાસસમા અણન્તિયા. ૪૮
પુઢવી સાલી જવા ચેવ હિરણ્ણં પસુભિસ્સહ;
પડિપુણ્ણં નાલમેગસ્સ, ઇઇ વિજ્જા તવં ચરે. ૪૯
એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમબ્બવી. ૫૦

અચ્છેરગમબ્ભુદએ, ભોએ ચયસિ પત્થિવા;
અસન્તે કામે પત્થેસિ, સ કપ્પેણ વિહમ્મસિ ૫૧

એયમટ્ઠં નિસામિત્તા, હેઊકારણચોઇઓ,
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમબ્બવી ૫૨

સલ્લં કામા વિસં કામા, કામા આસીવિસોવમા;
કામે ય પત્થેમાણા, અકામા જન્તિ દોગ્ગઇં. ૫૩

અહે વયન્તિ કોહેણ, માણેણ અહમા ગઇ;
માયા ગઇપડિગ્ઘાઓ, લોભાઓ દુહઓ ભયં. ૫૪

અવઉજ્ઝિઊણ માહણરૂવં, વિઉવ્વિઊણ ઇન્દત્તં,
વન્દઇ અભિત્થુણન્તો, ઇમાહિ મહુરાહિ વગ્ગૂહિં. ૫૫

અહો તે નિજ્જિઓ કોહો, અહો માણો પરાજિઓ,
અહો તે નિરક્કિયા માયા, અહો લોભો વસીકઓ. ૫૬

અહો તે અજ્જવં સાહુ, અહો તે સાહુ મદ્દવં;
અહો તે ઉત્તમા ખન્તી, અહો તે મુત્તિ ઉત્તમા ૫૭

ઇહ સિ ઉત્તમો ભન્તે, પચ્છા હોહિસિ ઉત્તમો,
લોગુત્તમુત્તમં ઠાણં, સિદ્ધિં ગચ્છસિ નીરઓ ૫૮

એવં અભિત્થુણન્તો, રાયરિસિં ઉત્તમાએ સદ્ધાએ,
પયાહિણં કરેન્તો, પુણો પુણો વન્દઇ સક્કો ૫૯

તો વન્દિઊણ પાએ, ચક્કંકુસલક્ખણે મુણિવરસ્સ,
આગાસેણુપ્પઇઓ, લલિયચવલકુણ્ડલતિરીડી ૬૦

નમી નમેઇ અપ્પાણં, સક્ખં સક્કેણ ચોઇઓ,
ચઇઊણ ગેહં ચ વેદેહી, સામણ્ણે પજ્જુવટ્ઠિઓ ૬૧

એવં કરેન્તિ સંબુદ્ધા, પંડિયા પવિયક્ખણા;
વિણિયટ્ટન્તિ ભોગેસુ, જહા સે નમી રાયરિસિ. ૬૨

(ત્તિ બેમિ)

અર્થ :–૧ નમી રાજર્ષિનો જીવ પાંચ બ્રહ્મ દેવલોકથી ચવીને મનુષ્ય લોકને વિષે ઉત્પન્ન થયો, દર્શન મોહનીય કર્મ ઉપશમાવીને

પાછલા ભવની જાતિ સંભારવાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું ૨ જાતિસ્મરણ જ્ઞાને કરી પાછલા ભવ સંભારીને ભગવત જ્ઞાનવંત પોતાની મેળે ઉત્કૃષ્ટ પ્રધાન ધર્મને પામીને તે નમી રાજા પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપીને ઘરથી દીક્ષા લેવાને નીકળ્યા ૩ તે નમી રાજા અંતેઉરને વિષે રહી દેવલોકના જેવા ઉત્તમ ભોગ ભોગવીને, તત્ત્વના જાણ નમી રાજાએ ભોગને છાંડયા. ૪ તે નમી રાજા મિથિલાનગરી, બીજા શહેરો, ચતુરંગીસેના, અંતેઉર, સ્વજનાદિક સર્વ છોડીને એકાંત રાગદ્વેષરહિત, નિસ્પૃહીપણે મોટા ઋદ્ધિના અને મોટા જ્ઞાનના ધણી નમી રાજા ઘરથી બહાર નીકળ્યા ૫ રાજર્ષિ નમી રાજા દીક્ષા લેવાને ઘરથી બહાર નીકળ્યા ત્યારે મિથિલાનગરીમાં લોકો વિલાપાદિક શબ્દોથી કોલાહલ કરવા લાગ્યા ૬ તે નમી રાજર્ષિ દીક્ષા લેવાને ઉત્તમ સ્થાનકને વિષે સાવધાન થયા તે અવસરે શક્રેન્દ્ર બ્રાહ્મણરૂપે આવીને આ પ્રમાણે વચન કહેવા લાગ્યા. ૭ અહો નમી રાજા! આજે મિથિલાનગરી રાજ્યગૃહમા અને સામાન્ય ગૃહને વિષે હૃદયને અને મનને ઉદ્વેગ કરે એવા દારૂણ શબ્દોથી કોલાહલે કરી કેમ વ્યાપ્ત થઇ? ૮ ઘણા લોકોને દુઃખનું કારણ તે તારી દીક્ષા છે અને પરજીવને જેથી દુઃખ ઉપજે તે પરિભ્રમણનું કારણ છે એ અર્થ સાંભળીને તથા વિચારીને ત્યારપછી નમી રાજર્ષિ દેવેન્દ્ર પ્રત્યે આ (નીચે) પ્રમાણે વચન કહે છે ૯ મિથિલા નગરીને વિષે, ઉદ્યાનમાં એક શીતળ છાયાવાળું, મનને રમણિક પત્રે, ફૂલે ફળે કરી સહિત પક્ષી આદિક ઘણા જીવોને સદા ગુણકારી કરનાર એવું એક વૃક્ષ છે ૧૦ અહો વિપ્ર! વનમાંહે તે મનોરમ વૃક્ષ વાયરે કરી હાલવાથી દુઃખીઆ, અને શરણરહિત થયેલાં પંખીઓ દુઃખથી પીડા પામીને આક્રંદ કરે છે તેમાં ઝાડનો દોષ નથી ૧૧ એ અર્થ સાંભળીને, વિચારીને હેતુ પાર પાડવા નિમિત્તે નમી રાજર્ષિ પ્રત્યે દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે વચન કહે છે ૧૨ હે નમી રાજા! તારું ઘર અને અંતપુર વગેરે અગ્નિ અને વાયરે કરી પ્રત્યક્ષ બળતાં દેખાય છે તે તું શા માટે નથી જોતો? ૧૩ એ અર્થ સાંભળીને હેતુ પાર પાડવા નિમિત્તે નમી રાજર્ષિ દેવેન્દ્ર પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહે છે હે વિપ્ર! મને જેમ સુખ ઉપજે છે તેમ હું વસું છું અને જીવું છું -તે બળતા ઘરમાં કિંચિતમાત્ર પણ મારૂં નથી, તેથી મિથિલાનગરી બળવાથી મારૂં કાંઇ

પણ ખળતુ નથી. ૧૫ જેણે પુત્ર, સ્ત્રી આદિ તથા સર્વ જાતના વ્યાપાર છાંડયા છે એવા સાધુને લોકમાં કોઈ પણ વસ્તુ પ્રિય કે અપ્રિય નથી. ૧૬ અણગાર (સાધુ) જે સર્વથા પ્રકારે આરભ પરિગ્રહથી વિશેષે મુકાણા છે અને હુ એકલો છુ એમ એકત્વપણાને વિચારે છે તે સાધુને નિશ્ચે ઘણુ કલ્યાણ થાય છે ૧૭ એ અર્થ સાંભળીને હેતુ કારણ પ્રેર્યો થકો નમી રાજર્ષિ પ્રત્યે દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૧૮ હે ક્ષત્રી! તારા ગામને ગઢ, કોટ, કમાડ ભોગળ, કોટ ઉપરનાં યુદ્ધ કરવાનાં સ્થાનક, પ્રગટ ખાઇ, ગુપ્ત ખાઇ તથા સૌ મનુષ્યનો ઘાત કરે તેવા શતઘ્ન શસ્ત્ર કરાવીને ત્યાર પછી ઘર મૂકીને જાજે ૧૯ એ પ્રમાણે દેવતાનુ કહેવુ સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૨૦ હે બ્રાહ્મણ! મે શુદ્ધ શ્રદ્ધારૂપ નગર કર્યું છે બાર પ્રકારે તપરૂપ કમાડ કર્યા છે, સવર રૂપ ભોગળ કરી છે, ક્ષમારૂપ ગઢ કર્યો છે અને ત્રણ ગુપ્તિરૂપ ત્રણ કોટ કર્યા છે, તે કોઇથી જીતી શકાય નહિ ૨૧ પરાક્રમરૂપ ધનુષ્ય કર્યું છે, ઇર્યા સમિતિરૂપ તેની પણછ, ધૈર્યરૂપ કમાન અને સત્યરૂપ ગાપડે કરી ધનુષ બાધ્યુ છે અર્થાત્ મનાદિયોગ સત્યે કરી બાધ્યા છે ૨૨ તપરૂપ લોઢાનાં બાણે કરી સહિત ધનુષ્ય છે તેણે કરીને સાધુ લૌકિક સગ્રામથી નહીં પણ ભાવસગ્રામથી કર્મરૂપ વેરીને વિદારે (જીતે) અને સસાર સમુદ્રથી મુકાય ૨૩ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવુ સાંભળીને ત્યાર પછી દેવતા આ પ્રમાણે કહે છે ૨૪ હે ક્ષત્રી! મોટા ઘર કરાવી, તેમાં મોટા ગોખ મેલાવી તથા તળાવમાં ક્રીડા કરવાના મહેલ કરાવીને તે પછી તું જાજે ૨૫ એ પ્રમાણે દેવતાનુ કહેવુ સાંભળીને નમી રાજર્ષિ દેવેન્દ્ર પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહે છે ૨૬ જેને પરભવનો સશય હોય તે જ નિશ્ચય ઘર કરે, હુ તો જ્યા જવા ઇચ્છુ ત્યા જ શાશ્વતુ ઘર કરીશ ૨૭ એ પ્રમાણે નમી રાજાનુ કહેવું સાભળીને દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૨૮ હે ક્ષત્રી! વાટપાડુ, ફાસીઆ, ગઠીછોડા એવા ચોર છે તેને નિષેધીને, નગરને કુશળ કરી પછી જાજે ૨૯ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાભળીને નમીરાજા આ પ્રમાણે કહે છે અનેક વાર મનુષ્યભવે અજ્ઞાન અને અહકારપણે અપરાધીને અને નિરપરાધીને ખોટી શિક્ષા થાય એટલે ઘણી વખતે ચોરી ન કરનાર મનુષ્યને બાધે છે અને ચોરી કરનારને મૂકે છે પણ ઇદ્રિયના

વિકારરૂપી જે ચોર છે તેને કોઈ મોહવત બાંધી શકતો નથી. ૩૧ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૩૨ હે ક્ષત્રી! જે કોઈ રાજા તને નમતા નથી તે સર્વને વશ કરીને જજે ૩૩ એ પ્રમાણે દેવેંદ્રનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૩૪ હે વિપ્ર! દશલાખ યોદ્ધાઓ જીતવા દોહલા છે, તેને કોઈ સંગ્રામને વિષે જીતી શકશે. પણ પોતાના આત્માને જીતી શકે તે દશલાખ યોદ્ધાના જીતનાર કરતાં ઉત્કૃષ્ટો જીતનાર જાણવો ૩૫ આપણે પોતાના આત્માથી જ યુદ્ધ કરવું, મનુષ્ય સાથે બાહ્યયુદ્ધ કરવાથી શું થાય? અર્થાત્ કાંઈ નહિ પણ આપણે પોતાનો આત્મા જીતવાથી મોક્ષનાં સુખ પામશું ૩૬ પાંચ ઇંદ્રિયો, ક્રોધ, માન, માયા તેમજ લોભ એ સર્વ જીતવી બહુ દોહલી છે પણ જેણે પોતાના આત્માને જીત્યો છે તેણે સર્વને જીત્યા છે ૩૭ એ પ્રમાણે નમી રાજાનું કહેવું સાંભળી દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૩૮ હે ક્ષત્રી! મોટા યજ્ઞ કરી, બ્રાહ્મણોને જમાડી, ગાય, સુવર્ણાદિ દાન દઈ મનોજ્ઞ ભોગવીને, યજ્ઞ સ્તંભ સ્થાપીને પછી તું જાજે ૩૯ એ પ્રમાણે દેવેંદ્રનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૪૦ જે કોઈ મહિને મહિને દશલાખ ગાયોનું દાન કોઈને આપે, તેને જે લાભ થાય તેના કરતા સંયમ (ચારિત્ર) લેનારને ઘણોજ વધારે લાભ થાય છે માટે ગાયોનાં દાન દેવાની શક્તિ ન હોય તેણે પણ સંયમ લેવો એ વધારે કલ્યાણનું કારણ છે ૪૧ એ પ્રમાણે નમી રાજાનું કહેવું સાંભળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૪૨ હે મનુષ્યના અધિપતિ! ઘોર આશ્રમ છાંડીને બીજો આશ્રમ શા સારૂ ઇચ્છે છે? આ ગૃહસ્થાશ્રમમાં જ રહીને પોષધાદિકને વિષે અનુરક્ત થાઓ. ૪૩ એ પ્રમાણે દેવેંદ્રનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૪૪ હે બ્રાહ્મણ! કોઈ અજ્ઞાની મૂર્ખ પ્રાણી માસ માસ ખમણને પારણે ડાભની અણી ઉપર રહે એટલો આહાર કરે પણ તે પુરૂષ નિરવદ્ય ચારિત્રરૂપ ધર્મને સોળમે ભાગે પણ પહોંચે નહિ અર્થાત અજ્ઞાનપણામા ગમે તેવી આકરી કરેલી ક્રિયા ખરા ચારિત્ર ધર્મને કાંઈ અંશે આવી શકે નહિ, માટે મને ગૃહસ્થાશ્રમ છાંડી ચારિત્ર આચરવું શ્રેય છે ૪૫ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૪૬ હે ક્ષત્રી! સોનારૂપાના વજર વડેલા

અને ઘડેલા અલંકારો મણિ, મોતી, કાંસાનાં વાસણ, વસ્ત્રો, અશ્વાદિક વાહનો અને કોઠાર વધારીને પછી જાજે, ૪૭ એ પ્રમાણે દેવતાનુ કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૪૮ હે બ્રાહ્મણ! કદાચિત્ સોના રૂપના મેરૂ પર્વત જેવડા અસંખ્યત પર્વતો હોય તો લોભી મનુષ્યને કંચિત્ માત્ર સંતોષ થાય નહિ કારણ કે તૃષ્ણા અનંત આકાશસરખી છે. ૪૯ સઘળી પૃથ્વી સાળ-જવ આદિ ૪૨ જાતના ધાન્યથી, સોના-રૂપાથી તથા પશુ આદિથી ભરી આપે તો પણ એક લોભી મનુષ્યની ઇચ્છા પૂર્ણ થાય નહિ પણ હું એવું જાણીને લોભીથી નિવર્તી, સંતોષની વૃત્તિરૂપ તપ આચરીશ ૫૦ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનુ કહેવું સાભળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૧ હે રાજર્ષિ! મને ઘણુ આશ્ચર્ય ઉપજે છે કે પોતાને મળેલા કામભોગને છાડીને હવે પછીથી (અછત) મળવાના ભોગની ઇચ્છા રાખે છે! પણ ઇચ્છા રાખેલા ભોગ મળશે કે નહિ એવા સંકલ્પે-વિકલ્પે કરી હણાઇશ, માટે છતા ભોગને છાડીશ નહિ ૫૨ એ પ્રમાણે દેવતાનુ કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૩ હે બ્રાહ્મણ! એ કામ કામભોગ શલ્યસરખા છે, ઝેરસરખા છે, દૃષ્ટિવિષવાળા સર્પની ઉપમા સરખા છે જો કે તે કામભોગ મળી શકે તેમ નથી, ભોગવી શકે તેમ નથી, તો પણ આકરી અભિલાષા રાખે છે, એવા જીવ તંદુલ મચ્છની માફક નરકને વિષે માઠી ગતિએ ઉપજે છે, ૫૪ ક્રોધે કરી નરકાદિક અધોગતિએ જાય છે, અહંકારે કરી માઠી ગતિએ જાય છે, માયાકપટે કરી સદ્ગતિનો વિનાશ થાય છે અને લોભે કરીને આ લોક તથા પરલોકનો ભય થાય છે. ૫૫ દેવેંદ્ર બ્રાહ્મણનુ રૂપ છોડી દેવતાનુ રૂપ ધારણ કરી નમી રાજર્ષિને વાંદી, નમસ્કાર કરી નીચે પ્રમાણે મધુરે વચને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૫૬ હે રાજર્ષિ! ઇતિ આશ્ચર્ય! ભલુ તમારૂ સરલપણુ, ઇતિ આશ્ચર્ય! ભલુ તમારૂ નિરહંકારપણુ ઇતિ આશ્ચર્ય! તમારી ઉત્તમ ક્ષમા, ઇતિ આશ્ચર્ય! તમારી ઉત્તમ નિર્લોભતા ૫૮ હે પૂજ્ય! તમે આ ભવને વિષે ઉત્તમ છો, પરભવને વિષે ઉત્તમ થશો અને કર્મરૂપ રજરહિત થઈ લોકમા અતિ પ્રધાન, ઉત્તમ સ્થાનક ને મુકિતપદ પામશો ૫૯ દેવતાઓનો ઇદ્ર તે શક્રેંદ્ર એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરતો રાજર્ષિ પત્યે ઉત્તમ શ્રદ્ધા સહિત ભકિત

કરે છે તથા પ્રદક્ષિણા કરીને વારંવાર વંદના નમસ્કાર કરે છે ૬૦ ત્યાર પછી એક ચક્ર અંકુશ આદિ લક્ષણો સહિત ઇંદ્ર, નમી રાજર્ષિના પગને વાંદીને મનોહર ચપળ કુંડળ તથા મુગટ આદિ અલંકારોથી સહિત એવા શક્રેંદ્ર આકાશને વિષે એટલે દેવલોકમાં પોતાને ઠેકાણે ગયા, સાક્ષાત્ શક્રેંદ્ર નમી રાજર્ષિને ચારિત્ર ન લેવા સંબંધી વાદવિવાદ કરી સમજાવવા માંડ્યા તો પણ તે ચળ્યા નહિ અને ઘર, દેશ, વિદેશ, સર્વ છાંડીને નમી રાજાએ પોતાના આત્માને નમાડી એટલે વૈરાગ્યમાં લીન કરીને ચારિત્રને વિષે ઉદ્યમવંત થયા. ૬૨ જેમ નમી રાજર્ષિ સંસારના ભોગથી નિવર્ત્યા તેમ તત્ત્વના જાણ પંડિત, અતિ વિચક્ષણ હોય તે ક્રિયામાં પ્રવીણ થાય અને વિષય ભોગથી નિવર્તે એમ હું કહું છું

શ્રી મૃગાપુત્રનું ૧૯ મું અધ્યયન (ઉત્તરાધ્યયન)

સુગ્ગીવે નયરે રમ્મે, કાણણુજ્જાણસોહિએ;
રાયા બલભદ્દિત્તિ, મિયા તસ્સગ્ગમાહિસી. ૧

તેસિં પુત્તે બલસિરી, મિયાપુત્તેત્તિ વિસ્સુએ;
અમ્માપિઊણ દઇએ, જુવરાયા દમીસરે. ૨

નન્દણે સો ઉ પાસાએ, કીલએ સહ ઇત્થિહિં;
દેવે દોગુન્દગે ચેવ, નિચ્ચ મુઇય-માણસો ૩

મણિ-રયણ-કોટ્ટિમતલે, પાસાય-લોયણટ્ઠિઓ;
આલોએઇ નગરસ્સ, ચઉક્કત્તિયચચ્ચરે ૪

અહ તત્થ અઇચ્છન્તં, પાસઇ સમણસંજયં,
તવ-નિયમ-સંજમધરં, સીલડ્ઢં ગુણઆગરં ૫

તં દેહઇ મિયાપુત્તે, દિટ્ઠીએ અણિમિસાએ ઉ;
કહિં મન્નેરિસં રૂવં દિટ્ઠપુવ્વં મએ પુરા ૬

સાહુસ્સ દરિસણે તસ્સ, અજ્ઝવસાણમ્મિ સોહણે,
મોહં ગયસ્સ સન્તસ્સ, જાઇસરણં સમુપ્પન્નં ૭

દેવલોગ ચુઓ સંતો, માણુસં ભવમાગઓ;
સન્નિનાણે સમુપ્પન્ને, જાઇસરણં પુરાણયં ૮

જાઇસરણે સમુપ્પન્ને, મિયાપુત્તે મહિડ્ઢિએ;
સરઇ પોરાણિયં જાઈ, સામણ્ણં ચ પુરા કયં. ૯
વિસએહિ અરજ્જન્તો, રજ્જન્તો સંજમમ્મિ ય;
અમ્મા-પિયર-મુવાગમ્મ, ઇમ વયણમબ્બવી. ૧૦
સુયાણિ મે પંચમહવ્વયાણિ, નરએસુ દુક્ખ ચ તિરિક્ખજોણિસુ,
નિવ્વિણ્ણકામોમિ મહણ્ણવાઓ અણુજાણહ પવ્વઇસ્સામિ અમ્મો.૧૧
અમ્મ તાય મએ ભોગા, ભુત્તા વિસફલોવમા;
પચ્છા કડુય-વિવાગા, અણુબન્ધદુહાવહા ૧૨
ઇમં સરીરં અણિચ્ચં, અસુઇસંભવં,
અસાસયા-વાસમિણં, દુક્ખ કેસાણ ભાયણં. ૧૩
અસાસએ સરીરમ્મિ રઇ નો વલભામહં,
પચ્છા પુરા વ ચઇયવ્વે, ફેણબુબ્બુયસન્નિભે. ૧૪
માણુસત્તે અસારમ્મિ, વાહીરોગાણ આલએ;
જરામરણઘત્થમ્મિ, ખણંપિ ન રમામહં ૧૫
જમ્મં દુક્ખં જરા દુક્ખં, રોગાણિ મરણાણિ ય;
અહો દુક્ખો હુ સંસારો, જત્થ કીસન્તિ જન્તવો. ૧૬
ખેત્ત વત્થ હિરણ્ણં ચ, પુત્તદાર ચ બન્ધવા,
ચઇત્તાણ ઇમં દેહં, ગન્તવ્વ-મવસસ્સ મે. ૧૭
જહા કિમ્પાગ-ફલાણં, પરિણામો ન સુન્દરો;
એવં ભુત્તાણ ભોગાણં, પરિણામો ન સુન્દરો. ૧૮
અદ્ધાણં જો મહન્તં તુ, અપ્પાહેઓ પવજ્જઇ,
ગચ્છન્તો સો દુહી હોઇ. છુહા-તણ્હાએ પીડિઓ ૧૯
એવં ધમ્મં અકાઊણં, જો ગચ્છઇ પરં ભવં,
ગચ્છન્તો સો દુહી હોઇ, વાહીરોગેહિં પીડિઓ. ૨૦
અદ્ધાણં સો મહન્તં તુ, સપાહેઓ પવજ્જઇ;
ગચ્છન્તો સો સુહી હોઇ, છુહા-તણ્હા-વિવજ્જિઓ ૨૧
એવં ધમ્મં પિ કાઊણં, જો ગચ્છઇ પરં ભવં;
ગચ્છન્તો સો સુહી હોઇ, અપ્પકમ્મે અવેયણે ૨૨

જહા ગેહે પલિત્તમ્મિ, તસ્સ ગેહસ્સ જો પહૂ,
સારભણ્ડાણિ નીણેઇ અસારં અવઉજ્ઝઇ ૨૩

એવં લોએ પલિત્તમ્મિ, જરાએ મરણેણ ય
અપ્પાણં તારઇસ્સામિ, તુબ્ભેહિં અણુમન્નિઓ. ૨૪

તં બિન્તમ્માપિયરો, સામણ્ણં પુત્ત દુચ્ચરં,
ગુણાણં તુ સહસ્સાઇં, ધારેયવ્વાઇં ભિક્ખુણો. ૨૫

સમયા સવ્વભૂએસુ સત્તુ-મિત્તેસુ વા જગે,
પાણાઇ-વાય-વિરઇ જાવજ્જીવાએ દુક્કરં ૨૬

નિચ્ચકાલપ્પ-મત્તેણં, મુસા-વાય-વિવજ્જણં;
ભાસિયવ્વં હિયં સચ્ચં, નિચ્ચાઉત્તેણ દુક્કરં ૨૭

દન્તસોહણ-માઇસ્સ, અદત્તસ્સ વિવજ્જણં,
અણવજ્જેસણિજ્જસ્સ, ગિણ્હણા અવિ દુક્કરં ૨૮

વિરઇ અબમ્ભચેરસ્સ, કામ-ભોગ-રસન્નુણા;
ઉગ્ગં મહવ્વયં બમ્ભં, ધારેયવ્વં સુદુક્કરં ૨૯

ધણ-ધન્ન-પેસવગ્ગેસુ, પરિગ્ગહ-વિવજ્જણં,
સવ્વારમ્ભ-પરિચ્ચાઓ, નિમ્મમત્તં સુદુક્કરં ૩૦

ચઉવ્વિહે વિ આહારે, રાઇભોયણ-વજ્જણા;
સન્નિહી-સંચઓ ચેવ, વજ્જેયવ્વો સુદુક્કરં ૩૧

છુહા તણ્હા ય સીઉણ્હં, દંસ મસગ વેયણા,
અક્કોસા દુક્ખસેજ્જા ય, તણ-ફાસા જલ્લમેવ ય. ૩૨

તાલણા તજ્જણા ચેવ, વહબન્ધ-પરીસહા;
દુક્ખં ભિક્ખાયરિયા, જાયણા ય અલાભયા. ૩૩

કાવોયા જા ઇમા વિત્તી, કેસલોઓ ય દારુણો;
દુક્ખં બમ્ભવયં ઘોરં, ધારેઉં ય મહપ્પણો. ૩૪

સુહોઇઓ તુમં પુત્તા, સુકુમાલો સુમજ્જિઓ;
ન હુ સી પભૂ તુમં પુત્તા સામણ્ણ-મણુપાલિયા. ૩૫

જાવજ્જીવ-મવિસ્સામો, ગુણાણં તુ મહબ્ભરો;
ગુરુઓ લોહભારુ વ્વ, જો પુત્તા હોઇ દુવ્વહો. ૩૬

આગાસે ગંગાસોઉ વ્વ, પડિસોઉ વ્વ દુત્તરો;
બાહાહિં સાગરો ચેવ, તરિયવ્વો ગુણોદહી ૩૭

વાલુયાકવલો ચેવ, નિરસ્સાએ ઉ સંજમે;
અસિધારા-ગમણં ચેવ, દુક્કર ચરિઉં તવો. ૩૮

અહી વેગન્ત-દિટ્ઠીએ, ચરિત્તે પુત્ત દુક્કરે;
જવા લોહમયા ચેવ, ચાવેયવ્વા સુદુક્કરં ૩૯

જહા અગ્ગિસિહા દિત્તા, પાઉં હોઇ સુદુક્કરા,
તહા દુક્કરં કરેઉં જે, તારૂણ્ણે સમણત્તણં ૪૦

જહા દુક્ખં ભરેઉં જે, હોઇ વાયસ્સ કોત્થલો;
તહા દુક્ખં કરેઉં જે, કીબેણં સમણત્તણં. ૪૧

જહા તુલાએ તોલેઉં, દુક્કરો મન્દરો ગિરી,
તહા નિહુયં નીસંક, દુક્કરં સમણત્તણં ૪૨

જહા ભૂયાહિં તરિઉં, દુક્કર રયણાયરો,
તહા અણુવસન્તેણં, દુક્કર દમસાગરો. ૪૩

ભુંજ માણુસ્સએ ભોગે, પંચલક્ખણએ તુમં,
ભુત્તભોગી તઓ જાયા, પચ્છા ધમ્મં ચરિસ્સસિ, ૪૪

સો બિંતડમ્માપિયરો, એવમેયં જહા ફુડં,
ઇહ લોએ નિપ્પિવાસસ્સ, નત્થિ કિંચિવિ દુક્કરં ૪૫

સારીરમાણસા ચેવ, વેયણાઓ અનન્તસો,
મએ સોઢાઓ ભીમાઓ, અસઇં દુક્ખભયાણિ ય ૪૬

જરામરણ-કાન્તારે, ચાઉરન્તે ભયાગરે,
મએ સોઢાણિ ભીમાણિ, જમ્માણિ મરણાણિ ય ૪૭

જહા ઇહં અગણી ઉણ્હો, એત્તોડણન્તગુણો તહિં,
નરએસુ વેયણા ઉણ્હા, અસ્સાયા વેઇયા મએ ૪૮

જહા ઇમ ઇહ સીયં, એત્તોડણન્તગુણો તહિં,
નરએસુ વેયણા સયા, અસ્સાયા વેઇયા મએ ૪૯

કન્દન્તો કન્દુકુમ્ભીસુ, ઉડ્ઢપાઓ અહોસિરો;
હુયાસણે જલન્તમ્મિ, પક્કપુવ્વો અણન્તસો ૫૦

મહાદવગ્ગિસંકાસે, મરુમ્મિ વઇરવાલુએ;
કલમ્બવાલુયાએ ય, દડ્ઢપુવ્વો અણન્તસો, ૫૧

રસન્તો કન્દુકુમ્ભીસુ, ઉડ્ઢં બદ્ધો અબન્ધવો;
કરવત્ત-કરકયાઇહિં, છિન્નપુવ્વો અણન્તસો. ૫૨

અઇ-તિક્ખ-કણ્ટગા-ઇણ્ણે, તુંગે સિમ્બલિપાયવે;
ખેવિયં પાસબદ્ધેણં, કડ્ઢોકડ્ઢાહિં દુક્કરં ૫૩

મહાજન્તેસુ ઉચ્છૂ વા, આરસન્તો સુભેરવં;
પીલિઓઽમિ સકમ્મેહિં પાવકમ્મો અણન્તસો. ૫૪

કૂવન્તો કોલસુણએહિં, સામેહિં સબલેહિ ય;
પાડિઓ ફાલિઓ છિન્નો, વિપ્ફુરન્તો અણેગસો. ૫૫

અસીહિં અયસિવણ્ણાહિં, ભલ્લીહિં પટ્ટિસેહિ ય;
છિન્નો ભિન્નો વિભિન્નો ય, ઓઇણ્ણો પાવ-કમ્મુણા. ૫૬

અવસો લોહરહે જુત્તો, જલન્તે સમિલાજુએ;
ચોઇઓ તોત્તજુત્તેહિં, રોજ્ઝો વા જહ પાડિઓ. ૫૭

હુયાસણે જલન્તમ્મિ, ચિયાસુ મહિસો વિવ;
દડ્ઢો પક્કો ય અવસો, પાવ-કમ્મેહિં પાવિઓ. ૫૮

બલા-સંડાસ-તુણ્ડેહિં, લોહતુણ્ડેહિં પક્ખિહિં;
વિલુત્તો વિલવન્તો હં, ઢંકગિદ્ધેહિંઽણન્તસો. ૫૯

તણ્હાકિલન્તો ધાવન્તો, પત્તો વેયરણિં નદિં;
જલં પાહિં તિ ચિન્તન્તો, ખુરધારાહિં વિવાઇઓ. ૬૦

ઉણ્હાભિતત્તો સંપત્તો, અસિપત્તં મહાવણં;
અસિપત્તેહિં પડન્તેહિં, છિન્નપુવ્વો અણેગસો ૬૧

મુગ્ગરેહિં મુસંઢીહિં, સૂલેહિં મુસલેહિ ય;
ગયાસં ભગ્ગગત્તેહિં, પત્તં દુક્ખં અણન્તસો. ૬૨

ખુરેહિં તિક્ખધારાહિં, છુરિયાહિં કપ્પણીહિ ય;
કપ્પિઓ ફાલિઓ છિન્નો, ઉક્કિત્તો ય અણેગસો. ૬૩

પાસેહિં કૂડજાલેહિં, મિઓ વા અવસો અહં,
વાહિઓ બદ્ધરુદ્ધો વા, બહૂ ચેવ વિવાઇઓ. ૬૪

ગલેહિં મગરજાલેહિં, મચ્છો વા અવસો અહં,
ઉલ્લિઓ ફાલિઓ ગહિઓ, મારિઓ ય અણન્તસો. ૬૫

વીદંસએહિં જાલેહિં, લેપ્પાહિં સઉણો વિવ,
ગાહિઓ લગ્ગો બદ્ધો ય, મારિઓ ય અણન્તસો. ૬૬

કુહાડ-ફરસુ માઈ હિં, બઢ્ઢવેહિં દુમો વિવ;
કુટ્ટિઓ ફાલિઓ છિન્નો, તચ્છિઓ ય અણન્તસો ૬૭

ચવેડ-મુટ્ઠિ-માઈ હિં, કુમારેહિ અય પિવ,
તાડિઓ કુટ્ટિઓ ભિન્નો, ચુણ્ણિઓ ય અણન્તસો. ૬૮

તત્તાઇ તમ્બ-લોહાઈ, તઉયાઈ સીસણાણિ ય,
પાઇઓ કલકલન્તાઈ, આરસન્તો સુભેરવં. ૬૯

તુહં પિયાઈ મસાઇ, ખણ્ડાઇ સોલ્લગાણિ ય,
ખાઇઓમિ સ-મસાઈ, અગ્ગિવણ્ણાઇડણેગસો. ૭૦

તુહં વિયા સુરા સીહૂ, મેરઓ ય મહૂણિ ય,
પાઇઓમિ જલન્તીઓ, વસાઓ રુહિરાણિ ય. ૭૧

નિચ્ચં ભીએણ તત્થેણ, દુહિએણ વહિએણ ય;
પરમા દુહસંબદ્ધા, વેયણા વેદિતા મએ. ૭૨

તિવ્વચણ્ડપ્પગાઢાઓ, ઘોરાઓ અઇદુસ્સહા;
મહબ્ભયાઓ ભીમાઓ, નરએસુ વેદિતા મએ. ૭૩

જારિસા માણુસે લોએ, તાયા દીસન્તિ વેયણા,
એત્તો અણન્તગુણિયા, નરએસુ દુક્ખવેયણા ૭૪

સવ્વભવેસુ અસ્સાયા, વેયણા વેદિતા મએ,
નિમેસન્તરમિત્તડપિ, જં સાતા નત્થિ વેયણા ૭૫

તં બિન્તમ્માપિયરો, છન્દેણં પુત્ત પવ્વયા,
નવરં પુણ સામણ્ણે, દુક્ખં નિપ્પડિકમ્મયા. ૭૬

સો બેઇ અમ્માપિયરો, એવમેયં જહા ફુડં,
પડિકમ્મં કો કુણઈ, અરણ્ણે મિયપક્ખિણં ૭૭

એગબ્ભૂએ અરણ્ણે વ, જહા ઉ ચરઈ મિગે,
એવં ધમ્મં ચરિસ્સામિ, સંજમેણ તવેણ ય. ૭૮

જહા મિગસ્સ આયંકો, મહારણ્ણમ્મિ જાયઈ,
અચ્છન્તં રુક્ખમૂલમ્મિ, કો ણં તાહે તિગિચ્છઈ ૭૯

કો વા સે ઓસહં દેઇ, કો વા સે પુચ્છઈ સુહં,
કો સે ભત્તં ચ પાણં વા, આહરિત્તુ પણામએ. ૮૦

જયા સે સુહી હોઇ, તયા ગચ્છઇ ગોયરં,
ભત્તપાણસ્સ અટ્ઠાએ, વલ્લરાણિ સરાણિ ય. ૮૧

ખાઇત્તા પાણિયં પાઉં, વલ્લરેહિં સરેહિ ય,
મિગચારિયં ચરિત્તાણં, ગચ્છઈ મિગચારિયં ૮૨

એવં સમુટ્ઠિઓ ભિક્ખૂ, એવમેવ અણેગએ,
મિગચારિયં ચરિત્તાણં, ઉડ્ઢં પક્કમઈ દિસં ૮૩

જહા મિએ એગ અણેગચારી, અણેગવાસે ધુવગોયરે ય,
એવં મુણી ગોયરિયં પવિટ્ઠે, નો હીલએ નોવિ ય ખિંસએજ્જા ૮૪

મિગચારિયં ચરિસ્સામિ, એવં પુત્તા જહાસુહં,
અમ્માપિઊહિં અણુન્નાઓ, જહાઇ ઉવહિં તઓ. ૮૫

મિગચારિયં ચરિસ્સામિ, સવ્વદુક્ખવિમોક્ખણિં,
તુબ્ભેહિં અબ્ભણુન્નાઓ, ગચ્છ પુત્તા જહા સુહં ૮૬

એવં સો અમ્માપિયરો, અણુમાણિત્તાણ બહુવિહં,
મમત્તં છિન્દઈ તાહે, મહાનાગો વ્વ કંચુયં ૮૭

ઇડ્ઢી વિત્તં ચ મિત્તે ય, પુત્તદારં ચ નાયઓ,
રેણુયં વ પડે લગ્ગં, નિદ્ધુણિત્તાણ નિગ્ગઓ. ૮૮

પંચમહવ્વયજુત્તો, પંચહિં સમિઓ તિગુત્તિગુત્તો ય,
સબ્ભિન્તરબાહિરિએ, તવોકમ્મંસિ ઉજ્જુઓ. ૮૯

નિમ્મમો નિરહંકારો, નિસ્સંગો ચત્તગારવો,
સમો ય સવ્વભૂએસુ, તસેસુ થાવરેસુ ય. ૯૦
લાભાલાભે સુહે દુક્ખે, જીવિએ મરણે તહા;
સમો નિન્દાપસંસાસુ, તહા માણાવમાણઓ. ૯૧
ગારવેસુ કસાએસુ, દણ્ડસલ્લભએસુ ય;
નિયત્તો હાસ-સોગાઓ, અનિયાણો અબન્ધણો ૯૨
અણિસ્સિઓ ઇહ લોએ, પરલોએ અણિસ્સિઓ,
વાસીચન્દણકપ્પો ય, અસણે અણસણે તહા. ૯૩
અપસત્થેહિં દારેહિં, સવ્વઓ પિહિયાસવે,
અજ્ઝપ્પજ્ઝાણજોગેહિં, પસત્થ-દમસાસણે ૯૪
એવં નાણેણ ચરણેણ, દંસણેણ તવેણ ય.
ભાવણાહિ ય સુદ્ધાહિ, સમ્મ ભાવેત્તુ અપ્પયં. ૯૫
બહુયાણિ ઉ વાસાણિ, સામણ્ણ-મણુપાલિયા,
માસિએણ ઉ ભત્તેણ, સિદ્ધિં પત્તો અણુત્તર ૯૬
એવ કરન્તિ સંબુદ્ધા, પણ્ડિયા પવિક્ખણા,
વિણિઅટ્ટન્તિ ભોગેસુ, મિયપુત્તે જહારિસી ૯૭
મહાપભાવસ્સ મહાજસસ્સ મિયાઇ પુત્તસ્સ નિસમ્મ ભાસિય,
તવપ્પહાણં ચરિય ચ ઉત્તમ, ગઇપ્પહાણ ચ તિલોગવિસ્સુત. ૯૮
વિયાણિયા દુક્ખવિવદ્ધણ ધણ, મમત્તબન્ધ ચ મહાભયાવહં;
સુહાવહ ધમ્મધુર અણુત્તર, ધારેજ્જ નિવ્વાણ ગુણાવહ મહ ૯૯

(ત્તિ બેમિ)

અર્થ—મ્હોટા વૃક્ષોવાળાં શોભનિક વનથી રમણિક સુગ્રીવ નગરને વિષે બળભદ્ર નામે રાજા હતો તેને મૃગાવતી નામે પટ્ટરાણી હતી ર તે બળભદ્ર રાજાની મૃગાવતી રાણીને એક પુત્ર હતો તે બળશ્રી નામે તથા અપર નામે મૃગાપુત્ર લોકપ્રસિદ્ધ હતો, માતા-પિતાને ઘણો જ વહાલો હતો. પાટવી કુંવર (યુવરાજ) હતો અને સંસારમાં રહ્યા છતાં ઇંદ્રિયોને દમનાર એટલે વશ રાખનાર હતો

૩ તે મૃગાપુત્ર આનંદકારી ઘરને વિષે ત્રાયત્રિંશક દેવતાની પેઠે નિરંતર પ્રમોદવંત રહેતો થકો ભોગને વિષે પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે હર્ષ સહિત સુખ ભોગવે છે ૪ મણિ-રત્ને જડિત ભોંયતળી આવાળા મ્હોટા મહેલના ગોખને વિષે જ્યાં ચાર રસ્તા ભેગા થાય છે તેવા ચોક અને ત્રણ રસ્તા ભેગા થાય છે તેવા ત્રિકને રસ્તા ઉપરના મહેલમાં બેઠાં નગરની ચર્ચા જોયા કરે છે ૫ તે ગોખને વિષે બેઠા થકા એકદા બાર પ્રકારે તપ કરનાર અભિગ્રહધારી, સત્તર ભેદે સંયમ પાળનાર, અઢાર હજાર શીલાંગરથના ધરનાર તથા જ્ઞાનાદિક અતિ ગુણોવાળા સાધુને જોયા. ૬ તે મુનિને દેખી મૃગાપુત્ર એક નજરે જોઇ વિચાર કરવા લાગ્યા કે પૂર્વે મે ક્યાંય આવું સ્વરૂપ દીઠુ છે એટલે આવા સાધુને મે પૂર્વે જોયેલા છે ૭ તે સાધુના દર્શન થવાથી મૃગાપુત્રને શુભધ્યાને, શુભ-અધ્યવસાયે મોહ ઉપશમ્યો અને તેથી કરી પૂર્વ ભવોને જણાવનારૂં જાતિસ્મરણજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે ૮ જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી એવુ દીઠું કે હું દેવલોકથી ચવીને આ મનુષ્ય ભવમાં આવ્યો છુ, સંજ્ઞી પંચેંદ્રિય માંથી આવે તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉપજે, પૂર્વ ભવોની વાતો સાંભરી આવે તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન કહેવાય છે ૯ મોટી ઋદ્ધિવાળા મૃગાપુત્રને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉપજવાથી પોતાની પાછલી જાતિ સંભારતાં દેખાણુ કે મે પૂર્વ ભવે ચારિત્ર પાળ્યુ છે ૧૦ વિષયોને વિષે અપ્રીતિ ધરતા અને સંયમને વિષે પ્રીતિ ધરતા મૃગાપુત્ર માતા-પિતા પાસે આવી આ પ્રમાણે કહે છે ૧૧ હે માતાપિતા ! મે પૂર્વ ભવમા પાંચ મહાવ્રત પાળ્યા હતા તે સાંભરી આવ્યાં છે તથા તિર્યંચની યોનિને વિષે જે દુઃખ ભોગવ્યા છે તે પણ સાંભરી આવ્યાં છે, તેથી કામ ભોગ ઉપરથી મારી ઇચ્છા ઉઠી ગઇ છે અને મારૂં મન વૈરાગ્યવાન થયુ છે, માટે મને દીક્ષા લેવાની રજા આપો. ૧૨ હે માતાપિતા ! એ ભોગ ભોગવતા થકાં વિષફળ (કિંપાકફળ) સરખાં છે જેમ કિંપાક ફળ ખાવાથી મીઠા લાગે પણ પરિણામે જીવ અને કાયા જુદા કરે છે તેમ ભોગ કડવા વિપાકવાળા અને નિરંતર દુઃખના દેનાર છે ૧૩ આ શરીર અનિત્ય, અપવિત્ર, અશાશ્વત અને અશુચિમાંથી

ઉત્પન્ન થયેલું છે તેમજ આ શરીરમાં જીવનો વાસ પણ અશાશ્વતો છે એટલે થોડે વખત રહેવાનો છે અને આ શરીર દુઃખ, ક્લેશ અને વ્યાધિ વગેરેનુ ભાજન છે ૧૪ આ અશાશ્વતુ શરીર વૃદ્ધપણે અથવા બાળપણે અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય અને પાણીના પરપોટાની માફક ક્ષણભગુર છે તેથી હુ એવા શરીરને વિષે જરાપણ આનદ પામતો નથી.

૧૫ મનુષ્યપણુ વ્યાધિ–રોગનુ ઘર છે અને જરા તથા મરણથી ગ્રસ્ત છે એવા અસાર મનુષ્યપણામાં હું ક્ષણ માત્ર સુખ પામતો નથી. ૧૬ અહો ! ઇતિ આશ્ચર્ય ! આ સ સારમા રહેલા જીવો કેવાં કેવાં દુ ખ ભોગવે છે! જન્મનુ દુઃખ, જરાનુ દુ ખ, રોગનુ દુ ખ, મરણનુ દુ ખ તેમજ અનેક દુ:ખોથી જીવ ઘણો કલેશ પામે છે. ૧૭ મારે ગામ, નગર, વાડી, રહેવાના મહેલ, સોનું રૂપુ તથા પુત્ર, સ્ત્રી, ભાઇ ઇત્યાદિ સગાંવહાલાં તેમજ આ ઔદારિક શરીર છોડીને અવશ્ય જવું પડશે, જેમ કિ પાક વૃક્ષનાં ફળ ખાતા મીઠાં લાગે પણ પરિણામે પ્રાણ લેનાર એટલે સારાં નથી, તેમ ભોગ ભોગવતાં મીઠા લાગે પણ તેનુ પરિણામ સારૂં નથી ૧૯ જે પુરુષ મોટા પંથને વિષે ભાતું લીધા વગર જાય છે તે ક્ષુધા–તૃષાએ થકો દુ ખી થાય છે

૨૦ એ પ્રમાણે ધર્મરૂપી ભાતુ લીધા વગર (સત્કર્મ કર્યા વગર) જે જીવ પરભવને વિષે જાય છે તે વ્યાધિ અને રોગથી પીડાણો થકો દુ ખી થાય છે

૨૧ જે પુરુષ ભાતુ લઇને મોટા પથને વિષે જાય છે તે ક્ષુધા-તૃષા રહિત થઇને સુખી થાય છે ૨૨ એ પ્રમાણે જે જીવ ધર્મ કરીને પરભવે જાય છે, તે જીવ અલ્પકર્મી અને વેદનારહિત થઇ સુખી થાય છે ૨૩ જેમ ઘરમા અગ્નિ લાગવાથી તે ઘરનો માલિક સારસાર વસ્તુ એટલે ઘણી કિમતી અને તોલમા હલકી વસ્તુ હોય તે કાઢી લીએ છે અને અસાર એટલે થોડી કિમતવાળી અને તોલદાર વસ્તુ છોડી દીએ છે તેમ ૨૪ એ પ્રકારે જન્મ, જરા અને મરણથી બળતા આ લોકમાથી તમારી આજ્ઞા લઈ હુ મારા આત્માને બહાર કાઢીશ (તારીશ), માટે તમે મને દીક્ષા લેવાની રજા આપો

૨૫ મૃગાપુત્રના આવા વચન સાંભળીને માતાપિતા કહે છે કે, હે પુત્ર! ચારિત્ર પાળવું અતિ દુષ્કર છે, કારણ કે સાધુને મૂળગુણ અને ઉત્તર ગુણરૂપ હજાર ગુણો ધારણ કરવા પડે છે ૨૬ વળી સાધુને જાવજીવ સુધી જગતમાં સર્વ જીવો ઉપર એટલે શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખવો પડે છે, તેમજ પ્રાણાતિપાતની એટલે જીવ હિંસાની વિરતિ કરવી પડે છે, માટે ચારિત્ર પાળવું દુષ્કર છે ૨૭ હમેશાં અપ્રમાદપણે મૃષાવાદને છોડવો પડશે. હિતકારક સત્ય વચન બોલવું પડશે માટે આ વ્રત પાળવું પણ દુષ્કર છે ૨૮ દાંત ખોતરવાની સળી પણ તેના માલિકની રજા સિવાય લેવાય નહિ નિરવદ્ય અને એષણિક એટલે દોષ વિનાનો આહાર લેવો પડશે તે પણ દુષ્કર છે ૨૯ બ્રહ્મચર્યની વિરતિ કરવી અને પામેલા કામભોગના સ્વાદથી નિવર્તીને ઘણા આકરા બ્રહ્મચર્ય વ્રતને ધારણ કરવું એ સર્વ, ઘણું દુષ્કર છે

૩૦ ધન, ધાન્ય, દાસદાસી તથા પશુ વગેરે ઉપરથી મોહ ઉતારવો, સર્વ આરંભ છાડવો અને નિર્મમત્વપણે વિચરવું તે અતિ દુષ્કર છે ૩૧ અન્ન, પાણી, મેવો અને મુખવાસ વગેરે ચાર પ્રકારનો આહાર રાત્રિએ ન કરવો એટલે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરવો તથા ઘી, ગોળ, સુખડી વગેરેને કાળ ઉપરાંત રાખવા તે સ્નિગ્ધ સંચય કહેવાય, તે ન કરવો, એ સર્વ ઘણું દુષ્કર છે ૩૨ ક્ષુધા, તૃષા, ટાઢ, તાપ તથા ડાંસ મચ્છરથી થતી વેદના સહન કરવી, આક્રોશ વચન સહન કરવા, દુઃખ મય ઉપાશ્રયમાં રહેવું, તૃણાનો સ્પર્શ તથા મેલનો પરિષહ સહન કરવો એ ઘણો દુષ્કર છે ૩૩ ચપેટાદિકનો પ્રહાર, આંગળી દેખાડી તિરસ્કાર કરી ભય ઉપજાવવો લાકડીનો માર, દોરડાનું બંધન તથા ગૃહસ્થને ઘેર ભિક્ષા માટે ફરવું અને ફરતા છતાં પણ આહારની અપ્રાપ્તિ વગેરે પરિષહ સહન કરવા તે ઘણું દુષ્કર છે ૩૪ કબૂતર વગેરે પક્ષીઓ જેમ પોતાનો આહાર ગ્રહણ કરવા શંકા સહિત વસે છે અને ખાધા પછી કાંઇ પાસે રાખતા નથી તેમ સાધુઓ પણ આહાર લેવામાં દોષ લાગવાનો ડર પ્રવર્ત છે અને આહાર કર્યા પછી પાસે કાંઇ રાખતા નથી. વળી સાધુઓએ કેશનો લોચ કરવો પડે છે તે ઘણો દુષ્કર છે અને મહાત્મા પુરુષો જે બ્રહ્મચર્યવ્રત ધાર કરે છે તે અધૈર્યવાન પુરુષને પાળવું અતિ દુષ્કર છે

૩૫ હે પુત્ર ! તું સુખ ભોગવવા યોગ્ય અને શરીરે સુકોમળ છે તેથી ચારિત્ર પાળવાને નિશ્ચે સમર્થ નથી ૩૬ ચારિત્રરૂપી મોટો ભાર લોઢાના ભારની પેઠે અત્યંત ભાર છે અને સદાકાળ વિશ્રામ લીધા વગર ઉપાડવો પડે છે, એટલે ચારિત્ર જાવજીવ સુધી પાળવું પડે છે ૩૬ આકાશગંગાના પ્રવાહ સામુ જવુ ઘણુ દુષ્કર છે એટલે ચુલહિમવંત પર્વત ઉપરથી પડતા ગંગા નદીના પ્રવાહ સામું જવું, તેમ જ બે હાથે સમુદ્ર તરવો જેમ દુષ્કર છે, તેમ ગુણોનો સમુદ્ર જે ચારિત્ર તે તરવો ઘણો દુષ્કર છે. ૩૮ જેમ વેળુના કોળીઆ નીરસ હોવાથી ખાવા દુષ્કર છે તથા તરવારની ધાર ઉપર ચાલવું દુષ્કર છે તેમ ચારિત્ર, તપ આચરવું ઘણું દુષ્કર છે. ૩૯ સર્પ જેમ આડુ અવળું જોયા વગર એકાંત દૃષ્ટિએ ચાલે છે તેમ સાધુઓ ચારિત્રને વિષે જ દૃષ્ટિ રાખી ઇર્યા સમિતિ શોધના વિચરે છે તથા જેમ લોઢાના જવ ચાવવા મુશ્કેલ છે, તેમ ચારિત્ર પાળવું મુશ્કેલ છે.

૪૦ જેમ ધગધગાયમાન અગ્નિ પીવો દુષ્કર છે તેમ યૌવનવયને વિષે ચારિત્ર પાળવું અતિ દુષ્કર છે ૪૧ જેમ લુગડાનો કોથળો વાયરાથી ભરવો દુષ્કર છે તેમ કાયર પુરુષને સંયમ પાળવો દુષ્કર છે ૪૨ જેમ મેરુ પર્વત ત્રાજવે કરી તોળવો દુષ્કર તેમ નિશ્ચે ને નિ શંકપણે સંયમ પાળવો અતિ દુષ્કર છે ૪૩ જેમ ભુજાએ કરી સમુદ્ર તરવો દુષ્કર છે, તેમ જે પુરુષનુ મન વિષયથી ઉપશાંત થયુ નથી તેને ઇંદ્રિયોનો દમ વારૂપ સમુદ્ર તરવો દુષ્કર છે ૪૪ હે પુત્ર ! મનુષ્ય સંબંધી પાંચ પ્રકારનાં પંચેદ્રિયના વિષયસુખ ભોગવ અને પછી ભુક્ત ભોગ વૃદ્ધપણે ચારિત્ર અંગીકાર કરજે, આ માતાપિતાનાં વચન સાભળી મૃગાપુત્ર નીચે પ્રમાણે કહે છે. ૪૫ હે માતાપિતા ! તમે જે કહ્યુ તે સત્ય છે પણ આ લોકને વિષે જે પુરુષ નિસ્પૃહી છે તેને ચારિત્ર પાળવુ મુશ્કેલ નથી ૪૬ મે શારીરિક, માનસિક અને અતિ દુ ખ ઉપજાવે એવી મહાભયંકર વેદના અનંતવાર ભોગવી છે ૪૭ દેવતા, મનુષ્ય, તિર્યંચ અને નરકરૂપ ચાર ગતિવાળા તથા જરા અને મરણરૂપ અટવી જેવા સંસારને વિષે મે જન્મ તથા મરણની રૌદ્ર વેદના ભોગવી છે ૪૮ આ મનુષ્ય લોકમાં જેવી ઉષ્ણવેદના છે તેથી અનંતગણી ઉષ્ણ અશાતા વેદના નરકને

વિષે મેં ભોગવી છે. ૪૯ આ મનુષ્ય લોકમાં જેવી શીત (ટાઢ) વેદના છે તેથી નરકમાં મેં અશાતારૂપ અનંતગણી શીત વેદના સહન કરી છે. ૫૦ નરકને વિષે કુંભીમાં પગ ઊંચા અને માથું નીચું એટલે ઊંધે માથે રહી દેવતાએ વિકુર્વેલી ધગધગતી અગ્નિને વિષે હું આક્રંદ કરતો પૂર્વે અનંતવાર સેકાયો છું. ૫૧ મોટા દાવાનળ થવાથી મારવાડ દેશની વજ્રમય રેતી જેવી ધગધગે છે તેથી અનંતગણી ધગધગતી નરકમાં રહેલી કદંબ વાલુકા નદીની રેતીમાં પૂર્વે મને અનંતવાર બાળ્યો છે. ૫૨ બૂમો પાડતો બાંધવ રહિત, ઝાડની શાખાએ ઊંધે માથે બાંધી કુંભીમાં લટકતો રાખી મને કરવતે કરીને અનંતવાર છેદ્યો. ૫૩ અતિ તીક્ષ્ણ કાંટાવાળા, શાલ્મલી વૃક્ષ સખ્ત બાંધીને પરમાધામીએ મને સામસામે ઘસીને ઘણું દુઃખ દીધું. ૫૪ જેમ કોલમાં શેરડી પીલે તેમ મોટા યંત્રને વિષે આક્રંદ કરતો, ભયંકરપણે મને પરમાધામીએ અનંતવાર પીલ્યો અને હું મારાં પોતાના પાપકર્મે કરી અનંતવાર દુઃખ પામ્યો. ૫૫ સૂવરના મુખ જેવા શામ નામે અને કૂતરાનાં મુખ જેવા સબળ નામે પરમાધામી એ બન્નેએ મળી મને ભૂમિપર પછાડીને જીર્ણ વસ્ત્રની પેઠે ફાડ્યો અને વૃક્ષની પેઠે છેદ્યો. એવી પીડાએ તરફડતાં અને પોકાર શબ્દ કરતાં મેં નરકમાં અનંતવાર દુઃખ ભોગવ્યાં. ૫૬ મ્હારાં પાપકર્મે કરી નરકને વિષે હું ઊપજ્યો ત્યાં અળશીનાં ફૂલ વર્ણ જેવા તલવાર ભાલાં તથા બીજા તીક્ષ્ણ શસ્ત્રે કરી છેદાયો, ભેદાયો અને ઝીણા ઝીણા કટકા થયા. ૫૭ હે માતા-પિતા! પરવશપણે મને લોઢાના રથને વિષે ધગધગતા પીંજરા અને સામેલથી જોતર્યો અને લાકડી આદિ પ્રકારે કરી જેમ રોઝને હેઠો પાડે તેમ મને માર મારી હેઠો પાડ્યો. ૫૮ જેમ પાપી લોકો પાડાને અગ્નિમાં હોમે છે તેમ પરમાધામીએ વૈક્રિય [illegible] જાજ્વલ્યમાન અગ્નિમાં મને બાળ્યો, પકાવ્યો, શેક્યો અને ભડથું કર્યું એવી રીતે હું પરવશપણે પાપ-કર્મ કરીને ઘણું દુઃખ પામ્યો. ૫૯ જમના જેવી તીક્ષ્ણ અને લોઢાના જેવી સખ્ત ચાંચવાળા ઢંક અને ગીધ પક્ષીઓએ મને અનંતવાર બળાત્કારે માર્યો, તેથી હું વારંવાર ઘણો વિલાપ કરવા લાગ્યો. ૬૦ નરકને વિષે તૃષાએ પીડાવાથી દોડતો દોડતો વૈતરણી નદીને વિષે પહોંચ્યો ત્યાં જઈ પાણી પીવા માંડ્યું તો છરીની ધાર સરખા પાણીથી મારું ગળું છેદાઈ ગયું. ૬૧ તાપની પીડાથી છાયાની

આશાએ, ઝાડના મોટા વનમાં ગયો ત્યાં ખડ્ગ જેવાં પાંદડાંથી હુ અનેકવાર છેદાણો. ૬૨ હે માતા! નરકને વિષે લોઢાના મુગદળ, મુસળ, સાંબેલા, ત્રિશૂળ અને ગદાએ કરી મ્હારા શરીરના ચૂરેચૂરા કરી નાંખ્યા એવાં અનંતવાર દુ:ખ પામ્યો. ૬૩ તીક્ષ્ણ ધારવાળાં અસ્ત્રો, છરી અને કાતરોથી જેમ વસ્ત્ર કતરાય તેમ હું કતરાણો અને ફડાયો. એવી રીતે શરીરની ચામડી ઉતારી નાખી એવી વેદના મેં અનેકવાર સહન કરી. ૬૪ મને પરવશપણે કપટની જાળમાં મૃગની માફક પાશમાં બાંધ્યો, રુધ્યો અને ઘણી વાર પરમાધામીએ માર્યો. ૬૫ માછલાંની જાળમાં મને પકડ્યો, તેમાં કાંટાવડે મારુ ગળુ વીંધાયુ અને મગરના રૂપવાળા પરમાધામીએ મને બળાત્કારે પકડીને ઉછાળ્યો, ચીર્યો, ફાડ્યો, પકડ્યો અને અનંતવાર માર્યો ૬૬ સીંચાણા પક્ષીની માફક બંધનથી, જાળથી, લેપથી અને સરેશથી કરીને હુ અનંતવાર પકડાયો, ચોંટ્યો; બધાયો અને મને અનંતવાર માર્યો ૬૭ કુહાડા તથા ફરસી પ્રમુખે કરી સુતાર જેમ વૃક્ષને વાઢી નાના નાના કટકા કરે છે તેમ મને ફાડ્યો, કૂટ્યો, છેદ્યો અને એ પ્રમાણે અનંતવાર પરમાધામીએ ત્રાસ પમાડયો ૬૮ જેમ લુહાર લોઢાને ટીપે છે તેમ મને પરમાધામીએ અનંતવાર ચપેટા તથા મુષ્ટિ આદિ પ્રહારે કરી તાડયો કૂટયો, છેદ્યો અને ઝીણા ઝીણા કટકા કર્યા ૬૯ પરમાધામીએ મને તપેલા તથા કકળતા તાંબા, લોઢાં, કથીર અને સીસા પાયાં તેથી હુ ભયંકર રીતે વિલાપ કરવા લાગ્યો ૭૦ હે માતા—પિતા! પરમાધામી મને કે કે, 'તને માંસ બહુ પ્રિય હતું' અને માંસના કટકા કરી તેને પકાવી, તળાવી, ખાવાને બહુ ગમતા હતા માટે તુ આ તારુ જ માંસ ખા, એમ કહી મારાં જ શરીરનાં માંસના કટકા કરી, પકાવી, અગ્નિવર્ણા લાલચોળ કરી શેકીને મને અનંતવાર ખવડાવ્યા. ૭૧ વળી પરમાધામી કહે કે, તને આગલે ભવે મદિરા, તાડી તથા જવ વગેરેનો દારૂ તથા મધ ઘણુ પ્રિય હતુ એમ કહી મને મારાં હાડકાનો રસ તથા મારા શરીરનુ લોહી તપાવી જાજ્વલ્યમાન કરી પાયુ. ૭૨ હે માતા! નિત્યે ભયે કરી, ત્રાસે કરી, દુ:ખે કરી, પીડાએ કરી, પરમ ઉત્કૃષ્ટ દુ:ખે કરી કંપાયમાન શરીરે મેં વેદના ભોગવી ૭૩ તીવ્ર ઉત્કૃષ્ટ, અતિ આકરી, ઘોર, સહેતાં અતિ દુષ્કર, મોટા ભયને ઉપજાવનાર, સાભળતા

પણ ભય ઉપજે એવી વેદના નરકને વિષે મે ભોગવી છે જેમ મનુષ્ય–લોકમાં જેવી ટાઢ, તાપની વેદના વર્તે છે, તેથી અનંતગણી અશાતા, વેદના નરકને વિષે છે

૭૫ સર્વ ભવને વિષે મે અશાતા વેદના ભોગવી છે આંખ મીચીને ઉઘાડીએ એટલો સૂક્ષ્મ વખત પણ શાતા ભોગવી નથી. હવે મૃગાપુત્ર પ્રત્યે માતા–પિતા કહે છે ૭૬ હે પુત્ર! ત્હારી ઇચ્છા દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની છે તો ખુશીથી દીક્ષા ગ્રહણ કર પરંતુ આટલુ વિશેષ કે ચારિત્રને વિષે દુઃખ થવાથી દવા કરાવી શકાતી નથી એટલે સાવદ્ય વૈદુ કરાવી શકાતુ નથી ૭૭ મૃગાપુત્ર માતા–પિતા પ્રત્યે કહે છે કે આપનુ કહેવું સત્ય છે પણ અરણ્યને વિષે રહેલાં મૃગ વગેરે જાનવરો અને પક્ષીઓને રોગ આવ્યાથી કોણ મટાડી શકે છે? અર્થાત્ વૈદો આવી તેની દવા કરતા નથી. ૭૮ જેમ એકલો મૃગ અટવીને વિષે ભમ્યાં કરે છે તેમ હુ પણ સત્તર ભેદે સયમ અને બાર પ્રકારે તપે કરી ધર્મને આચરીશ ૭૯ જેમ મોટા અરણ્યને વિષે કોઈ મૃગને રોગ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તે મૃગ ઝાડ નીચે બેસે છે ત્યાં તે મૃગનુ વૈદુ કોણ કરે છે?

૮૦ તે રોગથી પીડાએલા મૃગને ક્યો વૈદ આવીને ઔષધ આપે છે? કોણ તેને સુખશાતા પૂછે છે? અને ખાવાને વાસ્તે આહાર પાણી (ખોરાક) કોણ લાવી આપે છે? ૮૧ જ્યારે તે મૃગ સુખી હોય ત્યારે તે પોતાની મેળે ખાવા પીવાને માટે ચરવાની જગ્યા–વનમાં, ખેતરમા તથા સરોવર તરફ જાય છે ૮૨ તે મૃગ મૃગચર્યા કરીને એટલે ખેતરમાથી પોતાનો ખોરાક ખાઈ અને સરોવરમાંથી પાણી પીને પોતાની મરજી મુજબ વનમા ફરે છે ૮૩ એમ સયમને વિષે ઉદ્યમવંત સાધુ મૃગની પેઠે અનિયત ઠેકાણે રહે અને અનેકવાર નિરોગી અવસ્થામાં અનિયત સ્થાનકને વિષે ગોચરીએ વિચરે તે ઉર્ધ્વ દિશીએ એટલે દેવલોક મોક્ષને વિષે જાય ૮૪ જેમ મૃગ એક ઠેકાણે રહેતો નથી અને અનેક ઠેકાણે વસે છે તથા અનેક ઠેકાણે ચારો ચરે છે તેમ સાધુ ગોચરીએ ફરતાં લુખા નીરસ આહાર મળે તોપણ ગૃહસ્થને કે પોતાના આત્માને હીલે કે નિંદે નહિ ૮૫ જ્યારે મૃગાપુત્રે માતા–પિતા પાસે કહ્યુ કે આપના કહ્યા મુજબ મૃગચર્યાની માફક સયમ આચરીશ ત્યારે માત–પિતા

કહે છે કે પુત્ર ! જેમ સુખ ઊપજે તેમ કરો, એટલે ખુશીથી દીક્ષા ગ્રહણ કરો. માતા-પિતાએ આજ્ઞા દીધા પછી મૃગાપુત્રે પરિગ્રહનો ત્યાગ કર્યો ૮૬ હે માતા-પિતા ! હુ તમારી આજ્ઞાએ કરી સર્વ દુઃખથી મુકાવનારી મૃગચર્યા રૂપ દીક્ષા અંગીકાર કરીશ ત્યારે માતા-પિતાએ કહ્યુ કે હે પુત્ર ! જાઓ અને જેમ સુખ ઊપજે તેમ કરો. ૮૭ એમ મૃગાપુત્રે માતાપિતાની આજ્ઞા લઈને જેમ મોટો નાગ કાંચળી છોડીને નાશે તેમ ઘણે પ્રકારે મમત્વ ભાવને છાંડયો. ૮૮ જેમ લુગડે વળગેલી રજ ઝાટકી નાખે તેમ મૃગાપુત્ર રાજ્ય ઋદ્ધિ, સુવર્ણાદિ ધન મિત્ર, પુત્ર, સ્ત્રી અને સગાવહાલાં સર્વ છાંડીને નીકળ્યા ૮૯ મૃગાપુત્ર પંચમહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ ગુપ્તિ, ૭ પ્રકારે અભ્યંતર× અને ૭ પ્રકારે બાહ્ય+ એમ બાર પ્રકારે તપ એ સર્વને વિષે ઉદ્યમવંત થયા ૯૦ તે મૃગાપુત્ર મમતારહિત અહંકારરહિત, સ્ત્રી આદિના સંગરહિત, ઋદ્ધિ વગેરે ત્રણ ગારવ રહિત અને ત્રસ તથા સ્થાવર જીવો ઉપર સરખો ભાવ રાખનાર થયા. ૯૧ તે મૃગાપુત્ર આહાર પાણી મળે અથવા ન મળે સુખ અથવા દુઃખને વિષે, જીવિતવ્ય અને મરણને વિષે, નિંદા તથા પ્રશંસાને વિષે અને માન તથા અપમાનને વિષે, એ સર્વ ઉપર સમભાવ રાખનાર એટલે રાગદ્વેષ રહિત થયા. ૯૨ તે મૃગાપુત્ર ત્રણ ગારવથી ચાર કષાયથી ત્રણ દંડથી†, ત્રણ શલ્યથી*, સાત ભયથી, હાસ્યથી, શોકથી, અને રાગદ્વેષથી બંધન રહિત થયા એટલે તેનાથી નિવર્ત્યા. ૯૩ તે મૃગાપુત્ર આ લોક તથા પરલોકના સુખની ઇચ્છા નહિ રાખનાર, પોતાના શરીરને ચંદન લગાવનાર અથવા છેદનાર ઉપર અને આહાર કરવામા અથવા અણસણ કરવામાં સરખો ભાવ

× ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ વૈયાવચ્ચ, ૪ સજ્ઝાય, ૫ ધ્યાન ૬ કાઉસ્સગ, એ ૭ આભ્યંતર તપ કહેવાય છે.

+ ૧ અણશણ, ૨ ઉણોદરિ, ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ, ૪ રસપરિત્યાગ, ૫ કાયકલેશ, ૬ ઇન્દ્રિય પ્રતિસંલિનતા, એ ૭ બાહ્ય તપ.

† ૧ મનોદંડ, ૨ વચનદંડ, ૩ કાયદંડ, એ ત્રણ દંડ.

* ૧ માયા, ૨ નિદાન, ૩ મિથ્યાદર્શન, એ ત્રણ શલ્ય.

રાખનાર એટલે સમાન દૃષ્ટિવાળા થયા ૯૪ તે મૃગાપુત્ર અપ્રશસ્ત એટલે હિંસાદિક પાપના દ્વારથી નિવૃત્ત થયા, તેથી સર્વ પ્રકારે આશ્રવનાં બારણાં બંધ થયાં અને અધ્યાત્મ ધ્યાનના યોગે કરી કષાયોને દમનારા અને સર્વજ્ઞપ્રણીત સિદ્ધાંતમાં શુભધ્યાનના યોગથી ઉપયોગવંત અથવા શુભઉપશમવાળા થયા ૯૫–૯૬ એ પ્રમાણે જ્ઞાને કરી, ચારિત્રે કરી સમ્યક્ત્વે કરી, તપે કરી, પચીશ ભાવનાએ કરી, અથવા અનિત્ય આદિ બાર ભાવનાએ કરી, નિર્મળ પરિણામે કરી પોતાના આત્માને સમ્યક્ પ્રકારે ભાવતાં ઘણા વર્ષ સુધી સામાન્ય ચારિત્ર પાળીને એક માસનું અણસણ કરીને સર્વોત્તમ–પ્રધાન મોક્ષ ગતિને પામ્યા. ૯૭ એ પ્રકારે જે તત્વના જાણ, પંડિત વિચક્ષણ હોય તે મૃગાપુત્ર ઋષિ, ભોગથી નિવર્ત્યા તેમ નિવર્તે ૯૮ મોટા પ્રભાવવાળા અને મોટા યશવાળા મૃગાપુત્રનું સંસારની અવસ્થા દેખાડનાર ઉપદેશરૂપ ભાષણ તથા તેમનું બાર પ્રકારના તપથી પ્રધાન અને ગતિપ્રધાન એટલે મોક્ષ જવાને માટે યોગ્ય આ ચરિત્ર સાંભળીને જે આચરે તે ત્રણ લોકમા પ્રસિદ્ધ એવી મોક્ષગતિને પામે. ૯૯ ધનને દુ:ખનું વધારનાર જાણીને તથા મમત્વને સંસારનું બંધન જાણીને તેમ જ ધન અને મમત્વ, ચોરાદિકના મોટા ભય ઉપજાવનારે જાણીને સુખની પ્રાપ્તિ કરનારુ તથા મોક્ષ ગુણને લાવનારુ અને અનંતવીર્ય વગેરે ગુણોને લાવનારુ એવું ધર્મરૂપનું ધોસરુ ધારણ કરો. એમ હું કહું છું

ઇતિ અધ્યયનો સમાપ્ત

પદ

મૃગાપુત્ર મુનિરાજ, ધન્ય ધન્ય મૃગાપુત્ર, ટેક॰
વિષયરૂપ વિષધરને છાંડયા, ત્યાગ કર્યું નિજ રાજ–ધન્ય॰
માતા–પિતાને શુભ સમજાવી, ધર્યું તત્વમય તાજ–ધન્ય॰
મૃગજળ સમ આ ભવજળ જાણ્યો, નિષ્ફળ તનસુખ કાજ–ધન્ય॰
શુભ ચરિત્ર આ ભવિ જીવોને, ભવસમુદ્રની પાજ–ધન્ય॰

અથ શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર.

[વસંતતિલકા વૃત્તમ્]

ભક્તામરપ્રણતમૌલિમણિપ્રભાણા-
મુદ્યોતકં દલિતપાપતમોવિતાનમ્ ।
સમ્યક્ પ્રણમ્ય જિનપાદયુગં યુગાદા-
વાલમ્બનં ભવજલે પતતાં જનાનામ્ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ:– ભક્તિ કરનારા દેવો પગે લાગે છે, તે વખતે તેમના નમેલા મુગટની અંદર રહેલા મણિઓની કાન્તિને પણ પ્રકાશ આપનાર, પાપરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરનાર, અને યુગાદિથી સંસારરૂપી સમુદ્રમાં પડેલા માણસોને આશ્રયરૂપ, એવા શ્રી જિનેન્દ્રસ્વામીના બન્ને ચરણને રૂડાપ્રકારે નમસ્કાર કરીને—૧

યઃ સંસ્તુતઃ સકલવાઙ્મયતત્ત્વબોધા—
દુદ્ભૂતબુદ્ધિપટુભિઃ સુરલોકનાથૈઃ ।
સ્તોત્રૈર્જગત્ત્રિતયચિત્તહરૈરુદારૈઃ
સ્તોષ્યે કિલાહમપિ તં પ્રથમં જિનેન્દ્રમ્ (યુગ્મમ્) ॥૨॥

ભાવાર્થ:–તમામ શાસ્ત્રોનું તત્ત્વ જાણવાથી ઉત્પન્ન થયેલી નિપુણ બુદ્ધિવડે. ત્રણે લોકનું ચિત્ત હરણ કરે એવા ઉદાર સ્તોત્રથી ઇંદ્ર દેવે પણ જેમની સ્તુતિ કરી છે, એવા પ્રથમ જિનેંદ્ર શ્રી આદિનાથ સ્વામીની હું પણ સ્તુતિ કરીશ ૨ (પ્રથમના આ શ્લોકનું યુગલ છે)

બુદ્ધયા વિનાઽપિ વિબુધાર્ચિતપાદપીઠ !
સ્તોતું સમુદ્યતમતિર્વિગતત્રપોઽહમ્ ।
બાલં વિહાય જલસંસ્થિતમિન્દુબિમ્બ-
મન્યઃ ક ઇચ્છતિ જનઃ સહસા ગ્રહીતુમ્ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ:–જેના પગ મૂકવાના આસનની પણ દેવતાઓએ પૂજા કરેલી છે, એવા હે જિનેંદ્ર ! જેમ કોઈ પણ સમજુ માણસ જળની અંદર પડેલા ચંદ્રના પ્રતિબિંબને એકદમ ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો નથી, પણ માત્ર બાળક જ ઇચ્છે છે, તેમ મેં પણ બુદ્ધિ વિના લજ્જા રહિત થઇને તમારી સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્તિ કરી છે ૩ (તે ખરેખર બાળચેષ્ટા જેવું જ ગણાય એમ છે.)

વક્તું ગુણાનગુણસમુદ્ર ! શશાઙ્કકાન્તાન્,
કસ્તે ક્ષમ સુરગુરુપ્રતિમોઽપિ બુદ્ધ્યા ! ।
કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતનક્રચક્રં,
કો વા તરીતુમલમમ્બુનિધિં ભુજાભ્યામ્ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ —હે ગુણસમુદ્ર ! સંહારકાળના પવનવડે જેની અંદર મગર આદિ પ્રાણીઓ ઉછળી રહ્યાં છે એવા સમુદ્રને હાથવડે તરવાને કોણ સમર્થ થાય છે ? (અર્થાત્ કોઈ નહિ) તેમ ચંદ્રના જેવા મનોહર તમારા ગુણોને કહેવાને બૃહસ્પતિ જેવા બુદ્ધિમાન પણ ક્યાથી સમર્થ થાય ? (ભાવાર્થ કે એવા પણ સમર્થ ન થાય તો પછી મારી શક્તિ તો તેમાં ક્યાંથી જ ચાલે !) ૪

સોઽહં તથાપિ તવ ભક્તિવશાન્મુનીશ, !
કર્તું સ્તવ વિગતશક્તિરપિ પ્રવૃત્ત ।
પ્રીત્યાત્મવીર્યમવિચાર્ય મૃગો મૃગેન્દ્રમ્,
નાભ્યેતિ કિં નિજશિશો પરિપાલનાર્થમ્ ॥ ૫ ॥

ભાવાર્થ —હે મુનિશ્વર ! એ પ્રમાણે હું તમારી સ્તુતિ કરવામાં અશક્ત છું, છતા પણ તમારી ભક્તિને આધિન થઈને જેમ મૃગપણ પોતાના બાળકની પ્રીતિની આધિન થઇને તેનું રક્ષણ કરવાને પોતાના બળનો વિચાર છોડી દઇને પણ (પોતે તેના સામું થવાને અશક્ત છતાં પણ) સિંહની સામે થાય છે, તેમ હું પણ (મારી શક્તિનો વિચાર વગર દઇને) તમારી સ્તુતિ કરવાને પ્રવૃત્ત થયો છું ૫

અલ્પશ્રુત શ્રુતવતાં પરિહાસધામ,
ત્વદ્ભક્તિરેવ મુખરીકુરુતે બલાન્મામ્ ।
યત્કોકિલ કિલ મધૌ મધુર વિરૌતિ
તચ્ચારુચારુચામ્રકલિકાનિકરૈકહેતુ ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ : જેમ ચૈત્ર માસને વિષે આબાના મોરના પ્રભાવથી કોયલ મધુર શબ્દો ઉચ્ચારે છે, તેમ મને પણ, હું થોડુ જાણનાર [મૂર્ખ] અને શાસ્ત્રોના (વિદ્વાનોના) હાસ્યનું પાત્ર છતાં તમારી ભક્તિ (ના પ્રભાવથી) જ બળાત્કારથી બોલાવે છે ૬ (આ સ્તુતિ કરવામાં પ્રવૃત્ત કરે છે)

ત્વત્સંતવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં
પાપં ક્ષણાત્ક્ષયમુપૈતિ શરીરભાજામ્ ।
આક્રાંતલોકમલિનીલમશેષમાશુ
સૂર્યાંશુભિન્નમિવ શાર્વરમન્ધકારમ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ :– જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી, રાત્રિને વિષે વ્યાપેલું ભ્રમરના જેવું કાળુ અંધારું તત્કાળ નાશ પામે છે, તેમ જ તમારી સ્તુતિ કરવાથી, દેહધારીઓનાં, જન્મપરંપરાનાં બાંધેલા તમામ પાપો ક્ષણમાત્રમાં નાશ પામે છે. ૭

મત્વેતિ નાથ તવ સંસ્તવનં મયેદ–
મારભ્યતે તનુધિયાપિ તવ પ્રભાવાત્ ।
ચેતો હરિષ્યતિ સતાં નલિનીદલેષુ
મુક્તાફલદ્યુતિમુપૈતિનનૂદબિંદુઃ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ :– અને એ પ્રમાણે સમજીને, જો કે હું અલ્પ બુદ્ધિવાળો છું, તોપણ તમારી આ સ્તુતિ કરવાનો આરંભ કરું છું, તે જેમ કમળપત્રની અંદર પડેલુ પાણીનુ ટીપું, કમળપત્રના પ્રભાવથી મોતીના જેવી શોભા પામે છે, તેમ જ આ સ્તોત્ર પણ તમારા પ્રભાવથી સજ્જનોના મનનુ હરણ કરશે ૮ (એવા શોભાયમાન–પ્રીતિ ઉપજાવનાર–થશે)

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તસમસ્તદોષં,
ત્વત્સંકથાઽપિ જગતાં દુરિતાનિહન્તિ ।
દૂરે સહસ્રકિરણઃ કુરુતે પ્રભૈવ,
પદ્માકરેષુ જલજાનિ વિકાશભાંજિ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ :– જેમ સૂર્ય ઘણે છેટે રહ્યો છે, તોપણ તેનાં કિરણો વડે જ સરોવરને વિષે રહેલા કમળો પ્રફુલ્લિત થાય છે, તેમ જ સર્વ પાપોનો નાશ કરનારુ તમારુ સ્તવન ભલે દૂર હો, પણ તમારી કથા માત્ર લોકનાં પાપોનો નાશ કરે છે। ૯

નાત્યદ્ભુતં ભુવનભૂષણભૂત ભૂતનાથ!
ભૂતૈર્ગુણૈર્ભુવિ ભવન્તમભિષ્ટુવન્તઃ ।

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિં વા,
ભૂત્યાશ્રિત ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ :– હે ભુવનભૂષણ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક સત્ય ગુણો વડે કરીને તમારી સ્તુતિ કરનાર, આ લોકમાં જ તમારા સરખો થાય, એમા વિશેષ આશ્ચર્ય શુ છે ? કેમકે લોકમાં પણ જેનો આશ્રય કરીને રહે છે, તે તેને સંપત્તિવડે પોતાના સમાન નથી કરતો શુ ? કરે છે જ ૧૦

દૃષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષવિલોકનીયં
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
પીત્વા પયઃ શશિકરદ્યુતિદુગ્ધસિન્ધોઃ ।
ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત્ ? ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ :– હે ભગવાન ! એકી નજરે જોઈ રહેવા યોગ્ય આપનું સ્વરૂપ (એકવાર) જોયા પછી, માણસના નેત્ર બીજે ઠેકાણે સંતોષ પામતાં–કરતા–નથી, કેમકે ચંદ્રના કિરણ જેવું ઉજ્જવળ ક્ષિરસાગરનું દૂધ પીધા પછી જળના સમુદ્રના ખારા પાણીને પીવાને કોણ ઇચ્છે છે ? કોઇ નહિ. ૧૧

યૈઃ શાન્તરાગરુચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં
નિર્માપિતસ્ત્રિભુવનૈકલલામભૂત ।
તાવન્ત એવ ખલુ તેઽપ્યણવઃ પૃથિવ્યાં
યત્તે સમાનમપરં નહિ રૂપમસ્તિ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ – હે ત્રણ ભુવનને વિષે એક જ માત્ર આભૂષણરૂપ ! જે શાન્તરાગની છાયાના પરમાણુ એ વડે આપ નિર્માએલા છો, તે પરમાણુ આ પૃથ્વીને વિષે તેટલાં જ હોવાથી તમારા સમાન બીજાનું રૂપ જ નથી ! ૧૨

વક્ત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ,
નિઃશેષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ્ ।
બિમ્બં કલઙ્કમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય
યદ્વાસરે ભવતિ પાણ્ડુપલાશકલ્પમ્ । ॥ ૧૩ ॥

ભાવાર્થ :– દેવતાઓ, મનુષ્યો અને નાગ પ્રમુખના નેત્રોનુ હરણુ કરનાર એવું; અને ત્રણે જગતને વિષે રહેલા ચદ્ર કમળ આદિક ઉપમાનને જીતનારુ એવું તમારુ મુખ કયાં? અને દિવસને વિષે ખાખરાના પાનના જેવું ફીકુ પડી જનારુ એવું; તેમ જ વળી કલકવાળુ, એવુ ચદ્રમાનુ બિંબ, તે કયાં? ૧૩

સમ્પૂર્ણમણ્ડલશશાકકલાકલાપ–
શુભ્રા ગુણાસ્ત્રિભુવન તવ લઘયન્તિ ।
યે સશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વર! નાથમેક,
કસ્તાન્નિવારયતિ સચરતો યથેષ્ટમ્ ॥ ૧૪ ॥

ભાવાર્થ –સપૂર્ણ ચદ્રની કાન્તિ જેવા તમારા ઉજ્જવળ ગુણો, ત્રણે જગતને ઉલ્લઘન કરીને વ્યાપી રહ્યા છે, કેમકે ત્રણે જગતના આપ એકલા જ સ્વામી છો, તેથી તમારો આશ્રય કરીને રહેલા તે ગુણોને, ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતાં કોણ અટકાવી શકે એમ છે? ૧૪

ચિત્ર કિમત્ર યદિ તે ત્રિદશાગનાભિ–
ર્નીત મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।
કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન,
કિ મન્દરાદ્રિશિખર ચલિત કદાચિત્? ॥ ૧૫ ॥

ભાવાર્થ :– હે પ્રભુ! દેવાગનાઓ તમારા મનમા કિંચિત્ માત્ર પણ વિકાર (કામવિકાર) લાવી શકી નહિ, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે? કેમકે સહારકાળના પવનથી તમામ પર્વતો ડોલે છે, તોપણ મેરુ પર્વતનુ શિખર કદાપિ ડોલે છે શુ? (નહીં જ) ૧૫

નિર્ધૂમવર્તિરપવર્જિતતૈલપૂર
કૃત્સ્ન જગત્ત્રયમિદ પ્રકટીકરોષિ ।
ગમ્યો ન જાતુ મરુતા ચલિતાચલાના
દીપોઽપરસ્ત્વમસિ નાથ! જગત્પ્રકાશ ॥ ૧૬ ॥

ભાવાર્થ – હે નાથ! જેની અદરથી ધુમાડો નીકળતો નથી, જેને દીવેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને પર્વતોને પણ ડોલાવી

નાખે એવો પવન પણ જેની પાસે જઇ શકતો નથી; એવા વિલક્ષણ દીપ રૂપે આ જગતને વિષે તું પ્રકાશે છે ૧૬

નાસ્ત કદાચિદુપયાસિ ન રાહુગમ્ય.
સ્પષ્ટીકરોષિ સહસા યુગપજ્જગન્તિ ।
નામ્ભોધરોદરનિરુદ્ધમહાપ્રભાવ
સૂર્યાડતિશાયિમહિમાડસિ મુનીન્દ્ર ! લોકે ॥ ૧૭ ॥

ભાવાર્થઃ–હે મુનીંદ્ર ! જગતને વિષે તમે સૂર્યના કર્તાં પણ વધારે મહિમાવાન્ છો ! (સૂર્યની પેઠે) રાહુ તમને ઘેરી શકતો નથી, તમે કદી પણ અસ્ત પામતા નથી, મેઘ તમારા પ્રભાવનો અવરોધ કરી શકતો નથી, અને એક કાળે તમો ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરો છો, (તેથી સૂર્યના કરતાં પણ તમે અધિક મહિમાવાન્ છો, એ સ્પષ્ટ જ છે ૧૭

નિત્યોદય દલિતમોહમહાન્ધકાર
ગમ્ય ન રાહુવદનસ્ય ન વારિદાનામ્ ।
વિભ્રાજતે તવ મુખાબ્જમનલ્પકાન્તિ ।
વિદ્યોતયજ્જગદપૂર્વશશાકબિમ્બમ્ ॥ ૧૮ ॥

ભાવાર્થ–જેનો ઉદય હમેશાં છે, જેણે મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરેલો છે જેનો રાહુથી ગ્રાસ થઇ શકતો નથી, જેને મેઘ પણ ઘેરી શકતો નથી, તેમ જ જેની કાંતિ કદી પણ ઓછી થતી નથી, એવું તમારૂં મુખકમળ જગતને વિષે અપૂર્વ ચંદ્રબિંબની પેઠે શોભી રહ્યું છે ૧૮

કિં શર્વરીષુ શશિનાડન્હિ વિવસ્વતા વા ।
યુષ્મન્મુખે દુલિતેષુ તમસ્સુ નાથ ॥
નિષ્પન્નશાલિવનશાલિનિ જીવલોકે
કાર્યં કિયજ્જલધરૈર્જલભારનમ્રૈઃ ॥ ૧૯ ॥

ભાવાર્થઃ–હે નાથ ! તમારા મુખરૂપી ચંદ્રમાથી જ્યારે અંધકારનો નાશ થાય છે ત્યાર પછી રાત્રિને વિષે ઊગતા ચંદ્રમાનું શું કામ છે ? તેમ જ દિવસે ઉદય પામતા સૂર્યનું પણ શું કામ છે ? કેમકે શાલાપમાન કુ વસ્તું ધાન્ય પાકી ચૂક્યા પછી, આકાશમાં ચઢી આવેલા વરસાદનું શું

પ્રયોજન રહે છે? (ભાવાર્થ કે તે જેમ નિરર્થક છે તેમ જ સૂર્ય, ચન્દ્ર પણ તમારા મુખના પ્રકાશ આગળ નિરર્થક જ છે!) ૧૯

જ્ઞાનં યથા ત્વયિ વિભાતિ કૃતાવકાશં,
નૈવં તથા હરિહરાદિષુ નાયકેષુ ।
તેજ: સ્ફુરન્મણિષુ યાતિ યથા મહત્ત્વ,
નૈવ તુ કાચશકલે કિરણાકુલેડપિ ॥ ૨૦ ॥

ભાવાર્થ – હે પ્રભુ! તમારા વિષે જ્ઞાન જેવી રીતે યથાવકાશથી શોભી રહે છે, તેવું હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવોને વિષે શોભતું નથી જ કેમકે પ્રકાશમાન રત્નોના સમૂહને વિષે જેવુ તેજનુ પ્રાબલ્ય ભાસે છે, તેવું કાચના ચળકતા કટકાને વિષે પણ જણાતું નથી જ. ૨૦

મન્યે વર હરિહરાદય એવ દષ્ટા,
દષ્ટેષુ યેષુ હ્રદય ત્વયિ તોષમેતિ ।
કિં વીક્ષિતેન ભવતા ભુવિ યેન નાન્ય:
કશ્ચિન્મનો હરતિ નાથ! ભવાન્તરેડપિ ॥ ૨૧ ॥

ભાવાર્થ – હે સ્વામી! હરિ, હર ઇત્યાદિક દેવો (મારી) દષ્ટિએ પડ્યા તે સારુ જ થયુ છે કેમકે તેમને દીઠાથી મારુ હ્રદય તમારે વિષે જ (તે સર્વેને દીઠાથી અને તે સર્વેથી તમે શ્રેષ્ઠ છો એમ જાણ્યાથી) સંતોષ પામે છે આ લોકમાં તમને જોવાથી શુ થયુ છે? (તો એટલું જ કહેવાનુ છે કે) ભવાન્તરને વિષે પણ અન્ય કોઇ દેવ મારું મન હરણુ કરી શકનાર નથી. ૨૧

સ્ત્રીણાં શતાનિ શતશો જનયન્તિ પુત્રાન્
નાન્યા સુત ત્વદુપમ જનની પ્રસૂતે ।
સર્વા દિશો દધતિ ભાનિ સહસ્રરશ્મિં
પ્રાચ્યેવ દિગ્જનયતિ સ્ફુરદંશુજાલમ્ ॥ ૨૨ ॥

ભાવાર્થ – જેમ તારાઓના સમૂહોને સર્વે દિશાઓ ધારણ કરે છે, પણ તેજસ્વી સૂર્યને તો માત્ર પૂર્વદિશા જ જન્મ આપે છે, તેમ જ સેકડો સ્ત્રીઓ ઘણાએ પુત્રોને જન્મ આપે છે, છતાં તમારા સમાન પુત્રને તો બીજી કોઇ જનેતા (સ્ત્રી) ઉત્પન્ન કરતી જ નથી! ૨૨

ત્વામનન્તિ મુનય પરમ પુમાસ-
માદિત્યવર્ણમમલ તમસઃ પુરસ્તાત્ ।
ત્વામેવ સમ્યગુપલભ્ય જયન્તિ મૃત્યુ
નાન્ય. શિવ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પન્થા ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થ:- હે મુનીંદ્ર ! તમને મુનિઓ પરમ પુરુષ માને છે, અને તમે અંધકાર આગળ નિર્મળ સૂર્ય જેવા છો, વળી તમને રૂડે પ્રકારે પામવાથી (જાણવાથી) મૃત્યુને પણ જીતી શકાય છે અને (એ કારણથી) તમારા સિવાય બીજો (કોઇપણ) મોક્ષ (મુક્તિ) પામવાનો કલ્યાણકારક માર્ગ નથી જ ! ૨૩

ત્વામવ્યય વિભુમચિન્ત્યમસખ્યમાદ્ય
બ્રહ્માણમીશ્વરમનન્તમનગકેતુમ્ ।
યોગીશ્વર વિદિતયોગમનેકમેક
જ્ઞાનસ્વરૂપમમલ પ્રવદન્તિ સન્ત ॥ ૨૪ ॥

ભાવાર્થ:- હે પ્રભુ ! તમને અવ્યય. વિભુ, અચિંત્ય, અસખ્ય, આદ્ય, બ્રહ્મા, ઇશ્વર, અનત અનગ-કેતુ યોગીશ્વર, યોગને જાણનાર, અનેક, અને એક, એવી રીતે સત્પુરુષો અનેક વિશેષણોથી જ્ઞાનના સાક્ષાત્ સ્વરૂપ રૂપે અને વળી નિર્મળ પણ કહે છે ! ૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્ચિતબુદ્ધિબોધાત
ત્વ શકરોઽસિ ભુવનત્રયશકરત્વાત્ ।
ધાતાઽસિ ધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધાનાત્
વ્યક્ત ત્વમેવ ભગવન્ પુરુષોત્તમોઽસિ ॥ ૨૫ ॥

ભાવાર્થ - હે વિબુધાર્ચિત ! તમે બુદ્ધિનો બોધ કરો છો તેથી બુદ્ધ જ છો. તમે ત્રણે જગતનું કલ્યાણ કરનાર છો તેથી શકર રૂપે જ છો અને કલ્યાણકારક માર્ગના વિધિને ધારણ કરનારા-જાણનારા છો તેથી તેમ જ ધાતા છો અને હે ભગવન્ તમે સ્પષ્ટ પુરુષોત્તમ એટલે નારાયણ રૂપ છો. ૨૫

તુભ્ય નમસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ,
તુભ્ય નમ. ક્ષિતતલામલભૂષણાય ।

તુભ્ય નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય,
તુભ્ય નમો જિન! ભવોદધિશોષણાય ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ:- હે નાથ! ત્રણે જગતની પીડાને હરણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો! પૃથ્વીના તળ ઉપર અમલ-નિર્મળ-ભૂષણ રૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો! વળી ત્રૈલોકના પરમેશ્વર એવા આપને મારા નમસ્કાર હો! હે જિન! આ સંસાર રૂપ સાગરનુ શોષણ કરનાર-નહીં સરખો કરી દેનાર-આપને મારા નમસ્કાર હો! ૨૬

કો વિસ્મયોઽત્ર યદિ નામ ગુણૈરશેષૈ-ર
સ્ત્વ સંશ્રિતો નિરવકાશતયા મુનીશ!।
દોષૈરુપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈ,
સ્વપ્નાન્તરેઽપિ ન કદાચિદપીક્ષિતોઽસિ ॥ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ:- હે મુનીંદ્ર તમામ ગુણો જ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે આશ્રય કરીને રહેલા છે, તેમા શુ આશ્ચર્ય છે! કેમકે અનેક સ્થળે આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થએલો છે, એવા દોષોએ તો તમને સ્વપ્નાતરે-સ્વપ્નમા-પણ જોયેલા જ નથી! (ભાવાર્થ કે તમારામાં ગુણ સિવાય દોષ બિલકુલ છે જ નહી) ૨૭

ઉચ્ચૈરશોકતરુસંશ્રિતમુન્મયૂખ-
માભાતિ રૂપમમલ ભવતો નિતાન્તમ।
સ્પષ્ટોલ્લસત્કિરણમસ્તતમોવિતાન
બિમ્બં રવેરિવ પયોધરપાર્શ્વવર્તિ ॥ ૨૮ ॥

ભાવાર્થ - હે જિનેશ્વર! જેમ મેઘના સમીપમા રહીને, અંધકારનો નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ ઊંચા કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોભી રહે છે, તેમ જ અશોકવૃક્ષની નીચે રહેલુ આપનુ સ્વરૂપ (પાપરૂપી અંધકારનો નાશ કરીને અને) ઊંચા કિરણ પ્રસારીને, અત્યંત નિર્મળ શોભી રહે છે ૨૮

સિંહાસને મણિમયૂખશિખાવિચિત્રે
વિભ્રાજતે તવ વપુ કનકાવદાતમ્।

બિમ્બં વિયદ્વિલસદંશુલતાવિતાનં
તુઙ્ગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥ ૨૯ ॥

ભાવાર્થ – જેવી રીતે ઊંચા ઉદયાચળ પર્વતના ઉપર, આકાશને વિષે પ્રકાશમાન કિરણો રૂપી લતાઓના સમૂહવડે, સૂર્યનું બિંબ શોભે છે, તેવી જ રીતે હે જિનેન્દ્ર! મણિઓના કિરણોની પંક્તિઓવડે કરીને વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસનને વિષે, સુવર્ણ જેવું મનોહર આપનું શરીર અત્યંત શોભે છે ૨૯

કુન્દાવદાતચલચામરચારુશોભં,
વિભ્રાજતે તવ વપુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।
ઉદ્યચ્છશાંકશુચિનિર્ઝરવારિધાર-
મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ – જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી નિર્મળ પાણીના ઝરણની ધારાઓ વડે મેરુપર્વતનું સુવર્ણમય ઊંચું શિખર શોભી રહે છે, તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા પીળા વીંઝાતા (ફરતા) ચામરો વડે, સોનાના જેવું મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે ૩૦

છત્રત્રયં તવ વિભાતિ શશાંકકાન્ત-
મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતભાનુકર પ્રતાપમ્ ।
મુક્તાફલપ્રકરજાલવિવૃદ્ધશોભમ્
પ્રખ્યાપયત્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરત્વમ્ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ – હે ભગવન્! (તારા સહિત) ચંદ્રના જેવા મનોહર, સૂર્યનાં કિરણના તાપનું નિવારણ કરનાર, અને મોતીઓના સમૂહની રચનાથી શોભાયમાન, એવા તમારા ઉપર રહેલાં તમારાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે, તે જાણે તમારું ત્રણે જગતનું અધિપતિપણું જ જાહેર કરતાં હોય તેમ શોભે છે નહીં શું? ૩૧

ગમ્ભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ—
સ્ત્રૈલોક્યલોકશુભસંગમભૂતિદક્ષઃ ।
સદ્ધર્મરાજજયઘોષણઘોષકઃ સન્।
ખે દુંદુભિર્ધ્વનતિ તે યશસઃ પ્રવાદી ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ:– ઊંચા અને ગંભીર શબ્દવડે જેણે દિશાઓના વિભાગો પૂરી લીધા છે ત્રણે જગતના લોકોને શુભ સમાગમની સંપત્તિ આપવામાં જે કુશળ છે અને સત્યધર્મના રાજાના જયના શબ્દને જે જાહેર કરે છે, એવો તમારો જે દુંદુભિ તે આકાશને વિષે ગર્જના કરી રહ્યો છે ! ૩૨

મંદારસુંન્દરનમેરુસુપારિજાત–
સન્તાનકાદિકુસુમોત્કરવૃષ્ટિરુદ્ધા ।
ગન્ધોદબિન્દુશુભમન્દમરુત્પ્રપાતા
દિવ્યા દિવ: પતતિ તે વચસાં તતિર્વા ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ:– મંદાર, સુંદર નમેરુ, પારિજાત, અને સંતાનક ઇત્યાદિ વૃક્ષોનાં ફૂલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગંધીદાર પાણીનાં બિંદુઓ વડે શીતળ અને મંદવાયુએ પ્રેરાયેલી, સ્વર્ગમાંથી ઘણી જ પડે છે, તે જાણે તમારા ભાષણની દિવ્યમાળા જ પડતી હોય, નહી શું ! ૩૩

શુમ્ભત્પ્રભાવલયભૂરિવિભા વિભોસ્તે,
લોકત્રયદ્યુતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપન્તી ।
પ્રોદ્યદ્દિવાકરનિરન્તરભૂરિસંખ્યા
દીપ્ત્યા જયત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ :– હે વિભુ ! શોભાયમાન છે પ્રભામંડળ જેનું, એવી ઘણી જ તેજસ્વી તમારી કાન્તિ ! ત્રણે જગતના તેજસ્વી પદાર્થોનુ તેજ ઝાંખુ પાડે છે–જીતે છે–આક્ષેપ કરે છે તે તમારી કાન્તિ, અસંખ્ય સૂર્યના સરખી તેજસ્વી હોવા છતા, ચંદ્રના જેવી શીતળ પ્રભાથી રાત્રીને પણ જીતે છે ! ૩૪

સ્વર્ગાપવર્ગગમમાર્ગવિમાર્ગણેષ્ટ
સદ્ધર્મતત્ત્વકથનૈકપટુસ્રિલોકયાં ।
દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદાર્થ સર્વ–
ભાષાસ્વભાવપરિણામગુણૈપ્રયોજ્ય ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ :– સ્વર્ગ અને મોક્ષનો માર્ગ બતાવવામાં ઇષ્ટ, તેમ જ ત્રણે લોકને વિષે સત્યધર્મનુ તત્ત્વ કહેવામાં જે એક જ માત્ર

નિપુણ છે, એવો તમારો જે દિવ્યધ્વનિ તે નિર્મળ અર્થવાળો હોવાથી સર્વ ભાષાના સ્વભાવના ગુણને પામીને (સર્વત્ર) થાય છે ૩૫

ઉન્નિદ્રહેમનવપઙ્કજપુઞ્જકાન્તી-
પર્યુલ્લસન્નખમયૂખશિખાભિરામૌ ।
પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ધત્ત
પદ્માનિ તત્ર વિબુધાઃ પરિકલ્પયન્તિ ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ :– હે જિનેન્દ્ર ! સુવર્ણના નવાં ખીલેલા કમળોના સમૂહની કાંતિ જેવા પ્રસરી રહેલા નખોનાં કિરણોની પંક્તિ વડે જે સુંદર દેખાય છે, એવા તમારા પગો, પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં ડગલાં ભરે છે, (તમે જ્યાં જ્યાં વિચરો છો) તે ઠેકાણે દેવતાઓ કમળની કલ્પના–રચના–કરે છે ૩૬

ઇત્થં યથા તવ વિભૂતિરભૂજ્જિનેન્દ્ર !
ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા પરસ્ય ।
યાદૃક્ પ્રભા દિનકૃતઃ પ્રહતાન્ધકારા
તાદૃક્કુતો ગ્રહગણસ્ય વિકાશિનોઽપિ ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ :– હે જિનેન્દ્ર ! એ પ્રકારની (પાછળ જણાવેલા અષ્ટ પ્રાતિહાર્યની) તમને જે જે સંપત્તિઓ ધર્મનો ઉપદેશ કરતી વખતે (સમવસરણમાં) થઇ, તે પ્રમાણે અન્યને (હરિહરાદિક પર ધર્મના દેવોને કદી પણ) થઇ, નથી. (તે યોગ્ય જ છે) કેમકે અંધકારનો સમૂળ નાશ કરનાર સૂર્યની જેવી પ્રભા છે તેવી પ્રકાશ પામેલા ગ્રહોની પણ ક્યાંથી જ હોય ? ૩૭

શ્ચ્યોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલ-
મત્તભ્રમદ્ભ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।
ઐરાવતાભમિભમુદ્ધતમાપતન્તં
દૃષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાશ્રિતાનામ્ ॥ ૩૮ ॥

ભાવાર્થ :– જેનું ગંડસ્થળ ઝરતા મદવડે કરીને ખરડાએલ છે, વળી જે માથું ધુણાવ્યા કરે છે અને તેની બાજુબાજુ ભમતા ઉન્મત્ત ભમરાઓના ગુંજારવ વડે, જેનો કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે,

વળી જે ઉદ્ધત એરાવત જેવો છે, એવો હાથી પણ જો (કદાચ) સામો આવે, તોપણ તેને દેખીને તમારો જે આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઊપજતો નથી. ૩૮

ભિન્નેભકુમ્ભગલદુજ્જવલશોણિતાક્ત-
મુક્તાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગ: ।
બદ્ધક્રમ: ક્રમગતં હરિણાધિપોઽપિ
નાક્રામતિ ક્રમયુગાચલસશ્રિત તે ॥ ૩૯ ॥

ભાવાર્થ :- જેણે હાથીઓના કુભસ્થળ છેદીને, તેમાંથી ગળતાં ઉજ્જવળ અને લોહીથી ખરડાએલા મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે, એવા બળવાન દોડતા સિહની દોટમા જે માણસ આવી પડ્યો હોય, તે પણ જો તમારા ચરણ રૂપી પર્વતનો આશ્રય લે, તો તેને તેવો સિહ પણ (મારી શકતો નથી) આક્રમણ કરી શકતો નથી-પંજામા લઇ શકતો નથી. ૩૯

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતવહ્નિકલ્પ
દાવાનલ જ્વલિતમુજ્જ્વલમુત્સ્ફુલિગમ્ ।
વિશ્વ જિઘત્સુમિવ સમ્મુખમાપતન્ત
ત્વન્નામકીર્ત્તનજલ શમયત્યશેષમ્ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ :- જો પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલા અગ્નિ જેવો, જેની અદરથી ઘણા ઓઢા (તણખા) ઊડે છે એવો, અને ઘણા જ પ્રકાશવાળો એવો દાવાનળ-વનનો અગ્નિ, જાણે જગતને બાળી નાખવાની જ ઇચ્છા કરતો હોય નહિ ! તેમ જોરમા સળગતો સળગતો સન્મુખ આવે, તો તેને પણ તમારા નામનું કીર્તન રૂપી-તમારુ સ્તવન રૂપી-જળ અશેષ સમાવી દે છે, સમગ્ર બુઝાવી નાખે છે.

રક્તેક્ષણં સમદકોકિલકણ્ઠનીલ
ક્રોધોદ્ધત ફણિનમુત્ફણમાપતન્તમ્ ।
આક્રામતિ ક્રમયુગેન નિરસ્તશક-
સ્ત્વન્નામનાગદમની હૃદિ યસ્ય પુંસ ॥ ૪૧ ॥

ભાવાર્થ - લાલચોળ આંખોવાળો, મદોન્મત્ત કોયલના કંઠ (ગળુ) જેવો કાળો, અને કોપે કરીને ઉદ્ધત, (છ છેડાયેલો) એવો સર્પ ઊંચી ફેણ કરીને સામો ધસી આવતો હોય તેને પણ જે માણસની પાસે તમારા નામરૂપી નાગદમની (સર્પનું દમન કરનાર ઓષધી) હોય છે, તે માણસ નિશંકપણે ઓળંગી જાય છે। (ભાવાર્થ કે એવો સાપ પણ તમારા ભક્તને કરડી શકતો નથી.) ૪૧

વલ્ગત્તુરંગગજગર્જિતભીમનાદ-
માજૌ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।
ઉદ્યદ્દિવાકરમયૂખશિખાપવિદ્ધં
ત્વત્કીર્તનાત્તમ ઇવાશુ ભિદામુપૈતિ ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ - જેની અંદર ઘોડાઓ કૂદી રહ્યા છે અને હાથીઓની ગર્જનાના ભયાનક શબ્દો થઇ રહ્યા છે, એવા રણને વિષે રહેલા બળવાન ભૂપતિના સૈન્યને પણ, જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યનાં કિરણોની શિખાઓ વડે, અંધકારનો નાશ કરી શકાય છે, તેમ જ તમારા કીર્તનથી ભેદી શકાય છે। (ભાવાર્થ કે તમારી ભક્તિથી એવું સૈન્ય પણ જીતી શકાય છે) ૪૨

કુંતાગ્રભિન્નગજશોણિતવારિવાહ-
વેગાવતારતરણાતુરયોધભીમે ।
યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપક્ષા-
સ્ત્વત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો લભન્તે ॥ ૪૩ ॥

ભાવાર્થ - ભાલાઓની અણીઓ વડે છેદાઇ ગયેલા હાથીઓના રૂધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વહે છે અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર યોદ્ધાઓ તરવામાં આતુર થઇ ગયેલા છે એવા ભયાનક યુદ્ધને વિષે જેને તમારા ચરણકમળરૂપી વનનો આશ્રય હોય છે, તેઓ અજીત શત્રુઓને પણ જીતી શકે છે ૪૩

અમ્ભોનિધૌ ક્ષુભિતભીષણનક્રચક્ર-
પાઠીન પીઠભયદોલ્વણવાડવાગ્નૌ ।

રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા-
સ્રાસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણાદ્વ્રજન્તિ ॥ ૪૪ ॥

ભાવાર્થ – ભયંકર મગરમચ્છ આદિ નક્રચક્ર જળચર જંતુઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યા છે અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર અતિશય પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તથા મોટાં મોટાં મોજાઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યાં છે, એવા તોફાની સમુદ્રની અંદર જે વહાણો (વહાણની અંદરના મનુષ્યો) આવી પડેલા હોય છે, તે પણ તમારા સ્મરણથી નિર્ભયપણે જઈ શકે છે ! (સમુદ્રમા જોખમાયા સિવાય રહી શકે છે.) ૪૪

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ,
શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતજીવિતાશાઃ ।
ત્વત્પાદપંકજરજોઽમૃતદિગ્ધદેહા
મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃ ॥ ૪૫ ॥

ભાવાર્થ :– ભયંકર જળોદર રોગના ભારથી નમી ગએલા અને તેથી કરીને જેમણે જીવતરની આશા છોડી દીધી છે, એવી મહા દુઃખદ અવસ્થાને જેઓ પામેલા હોય છે, તેઓ પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતનું જો પોતાના શરીરને લેપન કરે તો [રોગથી રહિત થઈને] કામદેવ જેવા સુંદર શરીરવાળા થાય છે ! ૪૫

આપાદકંઠમુરુશૃંખલવેષ્ટિતાંગાં,
ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજંઘાઃ ।
ત્વન્નામમન્ત્રમનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ,
સદ્યઃ સ્વયં વિગતબન્ધભયા ભવન્તિ ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ – પગથી તે ગળાસુધી જડેલી બેડીઓવડે જેના અંગ વિંટાઈ ગયા છે, અને–તે મોટી બેડીઓના ગાઢ બંધનથી તેની કોટીઓની ઝીણી અણીઓતળે જેમની જાંઘો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ જો તમારા નામનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે, તો ઉતાવળા પોતાની મેળે જ બંધનના ભયથી મુક્ત થઈ જાય છે (કેદમાથી છૂટે છે) ૪૬

મત્તદ્વિપેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ–
સંગ્રામવારિધિમહોદરબન્ધનોત્થમ્ ।
તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ
યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥ ૪૭ ॥

ભાવાર્થ :– જે બુદ્ધિમાન માણસ તમારું આ સ્તવન [આ ભક્તામર સ્તોત્ર] ભણે છે :–પાઠ કરે છે,–તેના, મદોન્મત હાથીથી સિંહથી, દાવાનળ અગ્નિથી, યુદ્ધથી, સમુદ્રથી અને જળોદર તથા બંધનથી (પાછલાં કાવ્યોમાં જણાવેલાં) એ સર્વેથી ઉત્પન્ન થએલો ભય ભયથી જ જેમ નાશ પામતો હોય તેમ (આ સ્તોત્રના પાઠથી) ઝટ નાશ પામે છે ! ૪૭

સ્તોત્રસ્રજં તવ જિનેન્દ્ર ! ગુણૈર્નિબદ્ધાં
ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણવિચિત્રપુષ્પામ્ ।
ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસ્રં
તં માનતુઙ્ગમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥ ૪૮ ॥

ભાવાર્થ :– હે જિનેંદ્ર ! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મે તમારા ગુણરૂપી દોરાવડે, વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રંગવાળાં પુષ્પોથકી ભક્તિવડે ગુંથેલી છે, તેને જે માણસ હંમેશાં પોતાના કંઠને વિષે ધારણ કરશે, તે (સન્માન થકી ઊંચા થએલા એવા હોઇને) સ્વતંત્ર લક્ષ્મીને પામશે. ૪૮

ી કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર (પદ્યાનુવાદ)

[હરિગીત છંદ]

કલ્યાણનુ મંદિર અને ઉદાર ઇચ્છિત આપવે,
દાતા અભય ભયભીતને સમર્થ દુરિત કાપવે;
સંસાર દરિયે ડૂબતાને નાવરૂપે જે વળી,
નિર્દોષ પ્રભુના પદકમળને પ્રથમ હું પ્રેમે નમી. ૧

સાગર સમા જેના મહિમાની સ્તુતિ કરવા વિષે,
વિશાળ બુદ્ધિ સુરગુરુ તે છેક શકિત હીણુ દીસે,
વળી કમઠ કેરા ગર્વને જે બાળવે અગ્નિ અરે,
તીર્થેશની સ્તુતિ કરીશ જ તેમની હું તો ખરે. ૨

સામાન્ય રીતે પણ તમારા રૂપને વિસ્તારવા,
જિનરાજ ! શકિતમાન દુર્લભ મૂઢ મુજ સમ છે થવા,
દિન અંધ ધીરજવાન બચ્ચુ ઘૂડનુ જે તેહથી,
નહિ સૂર્ય કેરા રૂપને વર્ણી શકશે સ્નેહથી. ૩

અનુભવ કરે તુજ ગુણતણો જન મોહના ટળવા થકી,
નહિ પાર પામે નાથ ! તે પણ આપ ગુણ ગણતાં કદી,
જયમ પ્રલયકાળવડે ખસેલા જળથકી જ સમુદ્રના,
ખુલ્લા થયેલા રત્ન ઢગલા કો'થી માપી શકાય ના ૪

દેદીપ્યમાન અસંખ્ય ગુણની ખાણ નાથ તમારી હું,
આરંભ તો કરવા સ્તુતિ પણ મંદ બુદ્ધિમાન છુ;
શું બાળ પણ કે'તું નથી ? લંબાવી બેઉ હાથને,
નિજ બુદ્ધિના અનુસારથી જ સમુદ્રના વિસ્તારને. ૫

હે ઈશ યોગી પણ તમારા ગુણ જે ન કહી શકે;
સામર્થ્ય મારુ કયાથી વર્ણન મુજથી તેનુ થઈ શકે.
વિચાર વિણનુ કાર્ય આ ગણાય મારું તેહથી,
પણ પક્ષી શુ પોતાતણી ભાષા કહો વદતાં નથી ! ૬

અચિંત્ય મહિમાવાન સ્તુતિ આપની હો જિનરે,
તુજ નામ પણ સંસારથી ત્રૈલોકનું રક્ષણ કરે;
જ્યમ ગ્રીષ્મકેરા સખત તાપવડે મુસાફર જે દુઃખી,
તે થાય કમળ તળાવ કેરા શીતળ વાયુથી સુખી. ૭

હે સ્વામી આપ હૃદય વિષે આવો તદા પ્રાણીતણા,
ક્ષણમાત્રમાં દૃઢ કર્મબંધન જાય તૂટી જગતણા;
વનમા મયૂરો મધ્યમાં જેવી રીતે આવ્યા થકી,
ચંદનતણાં તરુથી જ સર્પો સદ્ય છૂટે છે નકી. ૮

દર્શન અહો જિનેન્દ્ર માત્ર મનુષ્યને જો થાય છે,
તો સેંકડો દુઃખ ભય ભરેલાં સહેજમાં ટળી જાય છે;
ગોવાળ કિંવા સૂર્ય તેજસ્વી તણા દીઠાં થકી,
પશુઓ મુકાયે સદ્ય જેવા નાસતા ચોરો થકી. ૯

તારક તમે જિનરાજ કેવી રીતથી સંસારીનાં?
તમને હૃદયમા ધારી ઉલટા તારતા સંસારીઓ;
આશ્ચર્ય છે પણ ચર્મકેરી મશકથી સાચુ કરે,
અંદર ભરેલા વાયુના આધારથી જળને તરે. ।। ૧૦

હરિ,હર અને બ્રહ્માદિના જ પ્રભાવને જેણે હણ્યો
ક્ષણમાત્રમા તે રતિપતિને સહેજમાં આપે હણ્યો;
જે પાણી અગ્નિ અન્યને બુઝાવતુ પળ વારમા,
તે પાણીને વડવાનળે પીધુ ન શુ ક્ષણવારમા? ૧૧

હે સ્વામી! અતિશય ભારવાળા આપને પામ્યા પછી,
કેવી રીતે પ્રાણી અહો? નિજ હૃદયમાં ધાર્યા થકી;
અતિ લઘુપણે ભવરૂપ દરિયો સહેજમાં તરી જાય છે,
અથવા મહાન જનોતણો મહિમા અચિંત્ય ગણાય છે? ૧૨

હે પ્રભુ! જમારે પ્રથમથી આપે હણ્યો'તો ક્રોધને,
આશ્ચર્ય ત્યારે કેમ બાળ્યા કર્મરૂપી ચોરને?
અથવા નહી આ અવનિમા શુ દેખવામા આવતુ?
શીતળ પડે જે હિમ તે લીલા વનોને બાળતુ ।। ૧૩

હે જિન યોગી આપને પરમાત્મ રૂપેથી સદા,
નિજ હૃદય કમળે જ્ઞાનરૂપી ચક્ષુથી અવલોકતા;
પુનિત નિર્મળ કાંતિવાળા કમળનુ બી સંભવે,
શું કમળકેરી કર્ણિકાને મધ્ય વિણુ બીજે સ્થળે. ૧૪

ક્ષણુમાત્રમાં જિનરાજ ભવિજન આપકેરા ધ્યાનથી,
પામે દશા પરમાત્મની તજી દેહને પ્રભુ જ્ઞાનથી;
જ્યમ તિવ્ર અગ્નિ તાપથી મિશ્રિત ધાતુ હોય તે,
પથ્થરપણાને ત્યાગીને તત્કાળ સોનુ થાય છે. ૧૫

હે જિન હમેશાં ભવ્ય જન જે દેહના અંતર વિષે,
ધરતાં તમારુ ધ્યાન તેને નાશ કરતા કેમ તે;
અથવા સ્વભાવ મહાન્ જન મધ્યસ્થનો એવો સદા,
વિગ્રહતણો કરી નાશ ને શાંતિ પ્રસારે ઉભયથા. ૧૬

નહીં ભેદ હે પ્રભુ આપને આત્મા વિષે આ બુદ્ધિથી,
ચિંતન કરે પંડિત અહીં તે આપ સમ થાયે નકી;
જે જળ વિષે શ્રદ્ધાથકી અમૃતતણુ ચિંતન કરે,
તે જળ ખરેખર વિષના વિકારને શું ના હરે ? ૧૭

તમને જ અજ્ઞાને રહિત પરધમી પણ નામાંતરે,
વિભુ હરિહરાદિક બુદ્ધિથી નિશ્ચય કરી પામે ખરે;
કમળાતણા રોગેથી જેનાં નેત્ર પ્રભુ પીળાં રહે,
તે સાફ ધોળા શંખને શુ પીતવર્ણી નહી કહે ? ૧૮

ધર્મોપદેશતણા સમયમા આપના સહવાસથી,
તરૂ પણ અશોક જ થાય તો શુ મનુજનુ કે'વુ પછી ?
જ્યમ સૂર્યના ઉગ્યા થકી ના માત્ર માનવ જાગતાં,
પણ વૃક્ષ પલ્લવ પુષ્પ સાથે સહેજમા પ્રફુલ્લિત થતાં. ૧૯

ચારે દિશાએ દેવ જે પુષ્પોતણી વૃષ્ટિ કરે,
આશ્ચર્ય નીચા મુખવાળા ડીંટથી તે કયમ પડે;
હે મુનીશ અથવા આપનુ સામીપ્ય જબ પમાય છે,
પંડિત અને પુષ્પોતણા બંધન અધોમુખ થાય છે. ૨૦

જે આપના ગંભીર હૃદય સમુદ્રમાંથી ઊપજે,
તે વાણીમાં અમૃતપણું લોકો કહે તે સત્ય છે;
કઠિ કરીને પાન પરમાનંદને ભજતાં થકા,
ભવિજન અહો એથી કરીને શીઘ્ર અજરામર થતા. ૨૧

દેવો વીંઝે જે પવિત્ર ચામર, સ્વામી આપ સમીપ તે,
હું ધારું છું નીચા નમી ઊંચા જતા એમ જ કહે;
મુનિશ્રેષ્ઠ એવા પાર્શ્વને જે નમન કરશે સ્નેહથી.
તે શુદ્ધ ભાવી ઊર્ધ્વ ગતિને પામશે નિશ્ચયથી. ૨૨

સુવર્ણ રત્નોથી બનેલા ઊજળા સિંહાસને,
ગંભીર વાણીવાન રૂપે શ્યામ સ્વામી આપને;
ઉત્સુક થઈને ભવ્ય જનરૂપી મયૂરો નીરખે,
મેરુશિરે અતિ ગાજતા નવ મેઘ સમ પ્રીતિવડે. ૨૩

ઊંચે જતી તુમ શ્યામ ભામંડળતણી કાંતિવડે,
લોપાય રંગ અશોક કેરા પાનનો સ્વામી ખરે;
પ્રાણી સચેતન તો પછી વીતરાગ આપ સમાગમે,
રે કોણ આ સંસારમાં પામે નહિ વૈરાગ્યને. ૨૪

રે રે પ્રમાદ તજો અને આવી ભજો આ નાથને,
જે મોક્ષપુરીમાં જતા વ્યાપારી પાર્શ્વનાથને;
સુર દુંદુભીનો શબ્દ જે આકાશમાં વ્યાપી રહે,
હું માનું છું કે દેવ તે ત્રૈલોકને એમ જ કહે. ૨૫

હે નાથ ત્રૈલોકમાં પ્રકાશ જબ આપે કર્યો;
તારા સહિત આ ચંદ્રમા તવ હીણા અધિકારી ઠર્યો;
આવી સમૂહે શોભતાં ત્રણ છત્રના મીષે કરી,
તે આવ્યો પ્રભુની પાસ તે, નકી રૂપ ત્રણ બાંધે ધરી. ૨૬

કીર્તિ પ્રતાપ જ કાંતિકેરા સમૂહથી ત્રૈલોક આ,
ગોળારૂપે ભગવાન જેમ આપે પૂરેલા હોય ના;
રૂપું સુવર્ણ અને વળી માણેકથી નિર્મિત ખરે,
ચોપાસથી શોભી રહ્યાં ત્યમ આપ ત્રણ કિલ્લાવડે ૨૭

પડતી પ્રભુ તુમ પાદમાં દેવેંદ્ર નમતા તેમની,
રત્ને રચિત મુગટો તજીને દિવ્યમાળા પુષ્પની;
હું માનું છું મનમાં ખરે એ યોગ્ય થાય સર્વથી;
વિભુ! આપનો સંગમ થતાં સુમનસો બીજે રમતાં નથી. ૨૮

હે નાથ! આ સંસારસાગરથી તમે વિમુખ છતે,
નિજ આશ્રિતોને તારતા વિશ્વેશ તે તો યોગ્ય છે;
લોકો તરે માટીતણા ઘટ કર્મ પાક સહિતથી,
આશ્ચર્ય વિભુ! પણ આપ છો રહિત કર્મ વિપાકથી.

વિશ્વેશ, જનપાલક! છતાં પણ આપ દુર્ગત દીસતા,
હે ઇશ અક્ષર છો, તથાપિ રહિત લિપિ સર્વથા,
વળી દેવ છે અજ્ઞાનીને પણ તારનાર સદૈવ જે,
વિચિત્ર તે ત્રૈલોક બોધકજ્ઞાન આપ વિષે સ્ફુરે. ૩૦

આકાશ આચ્છાદિત કરે એવી અતિશય ધૂળ જે,
શઠ કમઠ દૈત્યે ક્રોધથી ઉડાડી સ્વામી આપને,
છાયા પરંતુ નાથ તેથી આપની ઢંકાઇ નથી!
ઉલટો છવાયો દુષ્ટ પોતે કૃત્ય પોતાના થકી!! ૩૧

વિજળી સહિત ઘનઘોર મુશળધારથી વળી વર્ષતો,
વર્ષાદ દુસ્તર કમઠ દૈત્યે છોડિયો પ્રભુ! ગાજતો,
તેણે અહો જિનરાજ! ઉલટું રૂપ ત્યાં સહેજે ધર્યું,
તીક્ષ્ણ છુરી તલવારકેરું કામ તે સામું કર્યું!! ૩૨

વિકરાળ ઊંચા કેશ લટકે માળ શબના શિરની,
ભયકારી અગ્નિ મુખ વિષેથી નીકળે જેના વળી;
એવો સમૂહ પિશાચનો જે આપ પ્રત્યે પ્રેરિયો,
હે દેવ! પ્રતિભવ દુઃખકારી તેહને તે તો થયો.! ૩૩

હે ત્રણ ભુવનના નાથ? જેઓ અન્ય કાર્યો છોડીને,
ત્રિકાળ વિધિવત પૂજતા તુજ ચરણને ચિત્ત જોડીને;
વળી ભકિતના ઉલ્લાસથી રોમાંચવાળો દેહ છે,
આ પૃથ્વીમાં તે ભવ્યજનને હે પ્રભુજી! ધન્ય છે. ૩૪

હે મુનીશ ! આ સંસાર રૂપ અપાર સાગરને વિષે,
હું માનું છું તુમ નામ નહીં મુજ શ્રવણમાં આવ્યું હશે;
સુણ્યા છતાંય પવિત્ર મંત્રરૂપી તમારા નામને,
આપત્તિ રૂપી સર્પિણી શું સમીપમાં આવી શકે ! ૩૫

હે દેવ ! જન્માંતર વિષે પણ આપના બે ચરણ જે,
બળવાન ઇચ્છિત આપવે તે, મે નહીં પૂજ્યા હશે;
હે મુનીશ તેથી કરી હું, જરૂર આ ભવને વિષે,
સ્થળ હૃદય વેધક પરાભવનું તે થયો જાતે દીસે. ૩૬

નિશ્ચય અરે ! મોહાંધકારે વ્યાપ્ત એવાં નેત્રથી,
પૂર્વે કદી મે એક વેળા પણ પ્રભુ જોયા નથી;
કેવી રીતે થઇ હૃદયભેદક અન્યથા પીડે મને,
બળવાન બંધનની ગતિ વાળા અનર્થો શરીરને. ૩૭

કદી સાંભળ્યા પૂજ્યા ખરેખર આપને નિરખ્યા હશે;
પણ પ્રીતિથી ભક્તિવડે નહિ હૃદયમાં ધાર્યા હશે;
જનબંધુ ! તેથી દુઃખપાત્ર થયેલ છું ભવને વિષે,
કારણ ક્રિયા ભાવે રહિત નહીં આપતી ફળ કાંઇએ. ૩૮

સુખકારી શરણાગત પ્રભુ હિતકારી જન દુઃખિયાતણા,
હે યોગીઓનાં શ્રેષ્ઠ ! સ્થળ કરુણા અને પુણ્ય જ તણા;
ભક્તિથકી નમતો હું તે મહેશ મોરા ઉપરે,
તત્પર થયો દુઃખ અંકુરોને ટાળવા કરુણાકરે. ૩૯

અસંખ્ય બળનું શરણ ! ને વળી શરણ કરવા યોગ્ય જે,
અભિનાશથી થઇ કીર્તિ એવા આપના પગ કમળને;
શરણે છતા પણ ભુવનપાવન ! ધ્યાનથી કદી હીણ તો,
છું પ્રથમથી જ હણાયેલો હણવા જ માટે યોગ્ય જો. ૪૦

હે અખિલ વસ્તુ જાણનારા ! વંદ્ય હે દેવેન્દ્રને,
સંસારના તારક ! અને ભુવનાધિનાથ ! પ્રભુ ! તમો;
ભયકારી દુઃખ દરિયાથકી આજે પવિત્ર કરો અને,
કરુણાતણા હે સિંધુ ! તારો દેવ ! દુઃખિયાને-મને. ૪૧

હે નાથ! આપ ચરણ કમળની નિત્ય સંચિત જે કરી,
તે ભક્તિ કરી સંતતિનું હોય ફળ કદી જો જરી;
તો શરણ કરવા યોગ્ય માત્ર જ આપને શરણે રહ્યો,
તે અહીં અને ભવ અન્યમાં પોતે જ મુજ સ્વામી થજો. ૪૨

એ રીતથી રૂડે પ્રકારે સ્થિર બુદ્ધિવાન ને,
અતિ હર્ષથી રોમાંચી જેના શરીર કેરા અંગ તે;
તુજ મુખકમળ નિર્મળ વિષે જિનેંદ્ર! બાંધી દૃષ્ટિને,
જે ભવ્યજન હે પ્રભુ! રચે છે આપ કેરી સ્તુતિને.

[પુષ્પિતાગ્રા છંદ]

જન નયન કુમુદચંદ્ર સ્વામી,
ચળકતી સંપદ સ્વર્ગની જ પામી,
નિર્મળમય મનના થવા થકી એ,
તુરત જશે જન મોક્ષને વિષે તે. ૪૪

શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર

(શાર્દૂલ છંદ)

*કિં કર્પૂરમયં સુધારસમયં કિં ચન્દ્રરોચિર્મયં ।
કિં લાવણ્યમયં મહામણિમયં કારુણ્યકેલિમયં ॥
વિશ્વાનંદમયં મહોદયમયં શોભામયં ચિન્મયમ્ ।
શુક્લધ્યાનમયં વપુર્જિનપતેર્ભૂયાદ્ભવાલમ્બનમ્ ॥ ૧ ॥

*કિં શબ્દ આશ્ચર્ય સૂચવે છે. એનો અર્થ અહા! જેવો થાય છે, તો-દરેક વિશેષણની શરૂઆતમા વાપરી લેવો

ભાવાર્થઃ– શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનનું શરીર, અહા ! કપૂર જેવું શ્વેત, અમૃત જેવું મિષ્ટ, ચન્દ્રની કાન્તિ જેવું શીતળ અને પ્રકાશિત, સુંદર, મોટા મણિ જેવું પ્રકાશિત, કરુણતાનું ભૂમિકારૂપ, સમગ્ર વિશ્વને આનંદમય, મહા ઉદયવાળું, શોભાવાળું સચિત્ત સ્વરૂપ શુકલ ધ્યાનમાં નિમગ્ન, એવા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન સંસારના આધાર રૂપે હો ॥ ૧ ॥

પાતાલં કલયન્ ધરાં ધવલયન્નાકાશ મા પૂરયન્ ।
દિક્ચક્રં ક્રમયન્ સુરાસુરનરશ્રેણિં ચ વિસ્માપયન્ ॥
બ્રહ્માંડં સુખયન્ જલાનિ જલધે ફેનચ્છલાલોલયન્ ।
શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વસંભવયશોહંસશ્ચિરં રાજતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ – પાતાળમાં પણ પ્રવેશ કરી રહેલો પૃથ્વીને ઉજ્જ્વલ કરતો, આકાશમાં સર્વ સ્થળે વ્યાપ્ત થતો, દિશાઓના ચક્રને પણ ઉલ્લંઘી જતો, દેવ દાનવોને વિસ્મય આપતો, ત્રણે જગતને સુખ પમાડતો, સમુદ્રમાં શ્વેત ફીણથી શોભાયમાન જળને ડહોળી નાંખતો, એવો શ્રી પાર્શ્વનાથ ચિંતામણિનો યશરૂપી હંસ ચિરકાળ શોભે છે ॥૨॥

પુણ્યાનાં વિપણિસ્તમોદિનમણિઃ કામેભકુંભે સૃણિ– ।
મોક્ષે નિસ્સરણિઃ સુરેન્દ્રકરિણી જ્યોતિઃ પ્રકાશારણિ ॥
દાને દેવમણિર્નતોત્તમજનશ્રેણિઃ કૃપાસારિણી ।
વિશ્વાનંદસુધાઘૃણિર્ભવભિદે શ્રી પાર્શ્વચિંતામણિઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ – પુણ્યના હાટ (ભંડાર) રૂપ, પાપરૂપી અંધકારમાં સૂર્યરૂપ, વિષયરૂપી હાથી વશ કરવામાં અંકુશરૂપ, મોક્ષમાં ગમન કરવા માટે નિસરણીરૂપ, આત્મજ્ઞાનરૂપ, જ્યોતિને પ્રકાશ આપવામાં અરણીના વૃક્ષ સમાન, દાન દેવામાં મણિ સમાન, એમની (શ્રી પાર્શ્વનાથની) આગળ નમન કરી રહેલી સજ્જન પુરુષોની પંક્તિને કૃપાની નદી સમાન, વિશ્વમાં આનંદરૂપી અમૃતના તરંગ સમાન શ્રી પાર્શ્વચિંતામણી (ભગવાન) સંસારસમુદ્રનું ઉચ્છેદન કરનાર આપ જ છો. ॥૩॥

શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વવિશ્વજનતાસંજીવનસ્ત્વં મયા ।
દૃષ્ટસ્તાત ! તતઃ શ્રિયઃ સમભવન્નાશક્રમાચક્રિણમ્ ॥

મુક્તિ. ક્રીડતિ હસ્તયોર્બહુવિધ સિદ્ધ મનોવાંચ્છિત ।
દુર્દૈવં દુરિત ચ દુર્દિનભય કષ્ટ પ્રણષ્ટં મમ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ – હે તાત ! (હે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ !) આખા વિશ્વના જીવનરૂપ, સચ્ચિદાનંદ શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ! જ્યારથી મને આપના દર્શન થયા છે, ત્યારથી જ ઈન્દ્ર દેવ તથા ચક્રવર્તી પર્યંતની સમૃદ્ધિ મને પ્રાપ્ત થઇ છે મારા હસ્તમાં જ મુક્તિ રૂપી દેવી ક્રીડા કરી રહી છે, મારી વિવિધ પ્રકારની મનની અભિલાષાઓ સિદ્ધ થઇ છે અને મારુ દુર્દૈવ, મારું પાપ અને મારું દુઃખ તથા દરિદ્રતાનો મારો ભય સમૂળ નાશ પામ્યો છે ॥ ૪ ॥

યસ્ય પ્રૌઢતમપ્રતાપતપન· પ્રોદ્દામધામા જગ–
જ્જ઼ઘાલ· કલિકાલકેલિદલનો મોહાન્ધવિધ્વંસક· ॥
નિત્યોદ્યોતપદ સમસ્તકમલાકેલિગૃહં રાજતે ।
સ શ્રીપાર્શ્વજિનો જને હિતકરશ્ચિંતામણિ પાતુ મામ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ :– હે અતિશય પ્રતાપવાન સૂર્યરૂપ, અતિ ઉત્કટ જગતરૂપી ધામને તથા કળીકાળના મહિમાને દહન કરનારા, મોહરૂપી અંધકારનો નાશ કરનારા અને જેનુ સમસ્ત પ્રકારની સમૃદ્ધિ ધારણ કરનાર પદ હમેશા શોભી રહ્યુ છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાન, જગતના જીવોનુ હિત કરનાર ચિંતામણિ મારું રક્ષણ કરો. ॥ ૫ ॥

વિશ્વવ્યાપિતમો હિનસ્તિ તરણિર્બાલોઽપિ કલ્પાકુરો ।
દારિદ્રાણિ ગજાવલી હરિશિશુ કષ્ટાનિ વન્હે કણ ॥
પીયુષસ્ય લવોઽપિ રોગનિવહ યદ્વત્તથા તે વિભો· ।
મૂર્તિ સ્ફુર્ત્તિમતીસતી ત્રિજગતીકષ્ટાનિ હર્તુ ક્ષમા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ – સૂર્ય બાલ્યાવસ્થામા હોવા છતા પણ વિશ્વમાં વ્યાપી રહેલા અંધકારનો નાશ કરે છે, કલ્પવૃક્ષનો એક જ અંકુર (ફણગો) દરિદ્રતાનો નાશ કરવામા સમર્થ છે સિંહનુ એક નાનું બાળક જ હાથીઓના સમૂહનો નાશ કરે છે, અગ્નિનો એક સૂક્ષ્મ કણ કાષ્ટના જથ્થાને ભસ્મવત્ કરી નાખે છે, અમૃતનુ એક જ બિંદુ રોગને નિર્વંશ કરે છે, તે

જ પ્રમાણે હે વિસો ! મનુષ્યની મતિમાં સ્ફુરણા કરનારૂં શરીર ત્રણે જગતનાં દુઃખો હણવાને માટે સમર્થ છે ॥ ૬ ॥

શ્રી ચિંતામણિમંત્રમોંકૃતિયુત હ્રીંકારસાશ્રિત ।
શ્રી અર્હન્નમિઊણપાશકલિત ત્રૈલોક્યવશ્યાવહમ્ ॥
દ્વેધાભૂતવિષાપહં વિષહરં શ્રેયઃપ્રભાવાશ્રય ।
સોલ્લાસં વસહાંકિત જિનફુલ્લિંગાનંદન દેહિનામ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ – ૐ શબ્દની આકૃતિવાળો હ્રીંકારથી યુક્ત શ્રી અર્હં નમિઊણના મંત્રથી યુક્ત થયેલો ત્રણે લોકને વશ વર્તાવનાર, વિષરૂપી ઝેરનો નાશ કરનાર, કલ્યાણકારક, પ્રભાવવાળો, વઃ સ હ, ઇત્યાદિ અક્ષરોથી યુક્ત એવા મનુષ્ય માત્રને આનંદરૂપ શ્રી ચિંતામણી નામનો મંત્ર છે ॥ ૭ ॥

હ્રીં શ્રીં કારવરં નમોક્ષરપરં ધ્યાયન્તિ યે યોગિનો ।
હૃત્પદ્મે વિનિવેશ્ય પાર્શ્વમધિપં ચિંતામણિસંજ્ઞકમ્ ॥
ભાલે વામભુજે ચ નાભિકરયોર્ભૂયો ભુજે દક્ષિણે ।
પશ્ચાદષ્ટદલેષુ તે શિવપદં દ્વિત્રૈર્ભવૈર્યાન્ત્યહો ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ –હ્રીં શ્રી, ઇત્યાદિ આકારથી યુક્ત મંત્રનું જે યોગીઓ હૃદયકમળમાં અધિષ્ઠાતા ભગવાનના ચિંતામણિની સંજ્ઞાવાળો જેની પૂર્વમાં નમો' મૂકેલા છે એવો હ્રીં શ્રીંકારાદિ ઉત્તમ વર્ણયુક્ત મંત્રને હૃદયકમળમાં ધારણ કરીને કપાળને વિષે, ડાબા હાથને વિષે, નાભિમાં અને વળી ભાગે જમણા હાથમાં અને ત્યાર પછી આઠ દલોને વિષે ધ્યાન ધરે છે તે બે ત્રણ ભવ પછી મોક્ષ ધામમાં સિધાવે છે, એ શું આશ્ચર્યજનક નથી ! ॥ ૮ ॥

(સ્રગ્ધરા ૭૬)

નો રોગા નૈવ શોકા ન કલહકલના નારિમારિપ્રચારા ॥
નૈવાધિર્નાસમાધિર્ન ચ દરદુરિતે દુષ્ટદારિદ્રતા નો ॥
નો શાકિન્યો ગ્રહા નો ન હરિકરિગણા વ્યાલવૈતાલજાલા ॥
જાયન્તે પાર્શ્વચિંતામણિનતિવશતઃ પ્રાણિનાં ભક્તિભાજામ્ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ:- જે ભક્તિવાન પ્રાણીઓ શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથમાં પોતની વૃત્તિ જોડે છે, તેઓને રોગ, શોક, ક્લેશ, અશાન્તિ, ભય, પાપ, દુષ્ટ, દારિદ્રપણું, શત્રુદ્વારા ઊપજતી વ્યાધિ તથા શાકિની, ભૂત પિશાચ વગેરે હાથી તથા સિંહના સમૂહો દુ:ખરૂપ થઇ શકતા નથી ॥ ૯ ॥

(શાર્દૂલ છંદ)

ગીર્વાણદ્રુમધેનુકુંભમણયસ્તસ્યાંગણે રંગિણો ॥
દેવા દાનવમાનવા: સવિનયં તસ્મૈ હિતધ્યાયિન: ॥
લક્ષ્મીસ્તસ્ય વશાઽવશેવ ગુણિનાં બ્રહ્માંડસંસ્થાયિની: ।
શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વનાથમનિશં સંસ્તૌતિ યો ધ્યાયતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ:- જે પ્રાણી શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની હમેશ સ્તુતિ કરે છે તથા ધ્યાન ધરે છે તેના આંગણાંમા રાગાદિ આનંદ થયા જ કરે છે. તેને કલ્પવૃક્ષ, કામદુગ્ધા ધેનું, પારસમણિ ઇત્યાદિ અલૌકિક પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે, દેવ, દાનવ અને મનુષ્ય સુદ્ધાં વિનયથી તેના હિતનુ જ ચિંતવન કર્યા કરે છે, ગુણવાન પુરુષોને આ બ્રહ્માંડમાં પ્રાપ્ત થતી સમસ્ત લક્ષ્મી તેને વશ વર્તે છે. ॥ ૧૦ ॥

ઇતિ જિનપતિપાર્શ્વ: પાર્શ્વપાર્શ્વાખ્યયક્ષ ।
પ્રદલિત દુરિતૌઘ: પ્રીણિતપ્રાણિસાર્થ: ॥
ત્રિભુવનજનવાંચ્છાદાનચિંતામણિક: ।
શિવપદતરુબીજં બોધિબીજં દદાતુ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ:- આ પ્રમાણે જિનપતિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પાસે રહેનારો પાર્શ્વ નામનો યક્ષ, જેના પાપકર્મો નષ્ટ થઇ ગયા છે, અને તે ભગવાને જનસમુદાયને સંતુષ્ટ કર્યા છે, અને જે ત્રણે ભુવનની વાંચ્છા પૂરવામાં ચિંતામણિ સમાન છે, તે મોક્ષપદરૂપી વૃક્ષનુ બીજરૂપ સમકિત મને અર્પણ કરો ॥ ૧૧ ॥

શ્રી ધર્મસિંહ મુનિ વિરચિત
શીખામણના અઠ્ઠાવીસ બોલ

૧ પહેલે બોલે, જેની શુદ્ધ શ્રદ્ધા હોય તેનો ઉપદેશ સાંભળવો.

૨ બીજે બોલે, જે જે વ્રત-પચ્ચકખાણ કરીએ તેનો નિર્વાહ કરવો એટલે બરાબર શુદ્ધ રીતે પાળવાં, પણ દોષ લગાડવો નહિ.

૩ ત્રીજે બોલે, દુર્જન મિત્રથી કામ લઇને પાડવું, નહિ તો પાછળથી અવશ્ય પસ્તાવું પડે.

૪ ચોથે બોલે, જે માણસ લટપટ કરતો આવે તેની સાથે એકદમ વગર વિચાર્યું ભળી જવું નહિ. અર્થાત્ તે માણસની પરીક્ષા કરીને જ મિલાપ કરવી.

૫ પાંચમે બોલે, જે ઘરમાં એકલી સ્ત્રી અથવા એકલો પુરુષ હોય તે ઘરમાં એકદમ ધાઇને પેસવું નહીં. કદાપિ અજાણે પેઠા તો ઊભા રહેવું નહીં, અથત્ તરત પાછા વળવું, કારણ કે સામાને સંદેહ પડે માટે.

૬ છઠ્ઠે બોલે, કોઇ રૂઠો અથવા વાલેશરી મિત્ર જે શીખામણ દે, તો પ્રમાણ કરી માનવી.

૭ સાતમે બોલે, જેના બોલવામાં ઠગ-મઠો ન હોય તેની સાથે ભળી જવુ નહિ, અર્થાત્ જે પુરુષો બોલ્યુ પાળતા હોય તેમનો જ પરિચય કરવો.

૮ આઠમે બોલે એક સમકિત અને બીજુ શિયળ-તેને દૃઢ કરી રાખીએ. અર્થાત્ સમકિત અને શિયળમાં દોષ નહિ લગાડતા શુદ્ધ રીતે પાળવુ.

૯ નવમે બોલે, વિકલ માણસથી પ્રીતિ ન કરીએ અર્થાત્ કુશિલીઆની સગત કરીએ નહિ. તેમ છતાં કરે તો અવશ્ય ખામી લાગે, એટલું જ નહિ, પણ આબરૂ-ઇજ્જત પણ ઘટે.

૧૦ દશમે બોલે આપણા વાલેશરીને તથા રૂઠા મિત્રને ક્રોધ ન દઇએ પરંતુ પ્રેમ વધારીએ.

૧૧ અગિયારમે બોલે, કુસંગીની સગત ન કરીએ, જો કરીએ તો આપણી પ્રતીત ઘટે

૧૨ બારમે બોલે, પોતાના વડેરામાં ભૂલચૂક પડી હોય તો વારંવાર સંભારીએ નહિ, કારણ કે આપણાથી મોટા છે માટે

૧૩ તેરમે બોલે, અણુવિવેકી, અણુસમજુને ધર્મની શીખામણ દેતા રહીએ, જો અક્કલ આવે અથવા ન આવે, પણ ઉપદેશ દેતા જ રહીએ.

૧૪ ચૌદમે બોલે, પોતાના વડેરાનો વિનય કરીએ, કદાપિ વડેરા ઘણુ કરી માને અર્થાત્ વડેરા ના કહે તોપણ વિનય ન મૂકીએ

૧૫ પદરમે બોલે, દોલ (દુખ), સોલ (સુખ) ખમીએ તથા રૂડા કુળની અને ખરા ધર્મની મર્યાદા ન મૂકીએ

૧૬ સોળમે બોલે, પોતાના ગુણુ પોતાના મોઢેથી પ્રકાશીએ નહિ, તેમ છતા પ્રકાશીએ તો અવશ્ય હલકાપણુ દેખાય

૧૭ સત્તરમે બોલે, કોઇને મોઢે દુભીએ નહિ અર્થાત્ કોઇને મોઢે ખોટુ મનાવીએ નહીં, પરન્તુ કામ તો જોઇને જ પાડીએ

૧૮ અઢારમે બોલે, કોઈપણ માણુસની પૂઠે અવર્ણવાદ ન બોલીએ કારણુ કે તેમાથી અવગુણુ નીપજે માટે.

૧૯ ઓગણીશમે બોલે, મૂર્ખ માણસને ઉદ્દેશીને શીખામણુ દઇએ નહિ કારણુ કે જો કદી અવળી પ્રગમે તો ઉલટી આપણી જ ખોડ કાઢે

૨૦ વીશમે બોલે, એક શિયળ અને બીજુ સમકિત, એ બેને સારી રીતે યત્ન કરી રાખીએ, કારણુ કે તેના ચળાવનાર ઘણા મળે, તોપણ ચળીએ નહીં, કોની પેઠે, તો કે રાજેમતી તથા દ્રૌપદી સતીની પેઠે

૨૧ એકવીશમે બોલે, ખલ (મૂર્ખ) માણુસને છેડીએ નહિ, જો છેડીએ તો જરૂર પૂઠે અવર્ણવાદ બોલે

૨૨ બાવીશમે બોલે, જ્યા બે જણુ છાની વાત કરતા હોય

ત્યાં ઊભા રહીએ નહિ, કારણ કે તે વાત જ્યારે બહાર પડે ત્યારે ખરી-ન ખરી કરવી પડે એટલે સાક્ષી પૂરવી પડે.

૨૩ ત્રેવીશમે બોલે પોતાના મનની વાત કોઈ જેવા તેવા માણસને મોઢે કરીએ નહિ, ને કરીએ તો જરૂર પાછળ પશ્ચાતાપ થાય.

૨૪ ચોવીશમે બોલે ક્રોધ ચઢ્યો-હોય તો જેમ તેમ બોલીએ નહિ અર્થાત્ દમ ખેંચીને રહીએ, નહિ તો પછી પસ્તાવું પડે.

૨૫ પચીશમે બોલે, વ્યવહાર સાચવવો અને નિશ્ચય ઉપર આસ્થા રાખવો. જે નિશ્ચય છે તે સોનાની મહોર છે, અને જે વ્યવહાર છે તે છાપ છે.

૨૬ છવીશમે બોલે, પોતાના વડેરાથી સામી ન બાંધીએ ને કદાપિ તેઓ તાણી ઝાલે તો આપણે ઢીલુ મૂકવું, પરન્તુ સામા થવું નહિ.

૨૭ સત્તાવીશમે બોલે, સંસારનાં કામ કોઈ દિવસ પૂર્ણ થયાં નથી, થવાનાં નથી અને થશે પણ નહિ માટે પોતાના ધર્મકૃત્યની બે ઘડી અવશ્ય કાઢી લેવી અર્થાત્ છેવટે દિવસની સાઠ ઘડીમાં બે ઘડી પણ ધર્મધ્યાન કરવું.

૨૮ અઠ્ઠાવીશમે બોલે, આગળ પાછળ પરીક્ષા કરીને જે કામ કરીએ તો તે કામ શીઘ્ર પાર પડે અને ચાર લોકમાં ચતુર કહેવાઈએ અને પચમાં પૂછાઈએ.

વ્યાખ્યાન-આરંભે બોલાતી મહાવીર પ્રભુની સ્તુતિ.

હવે ઉપમા કહે કોણ જે ભણવા, શ્રી શ્રી શ્રમણ ભગવંત, શ્રી શ્રી મહાવીર દેવ, દેવાધિદેવ, પરમતારૂ, પરમવારૂ, દયાનિધિ, કરુણાગરસાગર, ભાનુભાસ્કર, છવદયાપ્રતિપાલ, કર્મશત્રુના કાળ, મહામાહણ, મહાગોવાળ, પરમનિર્યામિક, પરમવૈદ્ય, પરમઝાઝરૂડી, પરમસનાતન, અનાથના નાથ, અશરણના શરણ, અબંધવના બંધવ, આસ્થાના સેરૂ, સંતાપહારણ, શિવસુખકારણ, રાજરાજેશ્વરપુરુષ, હંસપુરુષ, સુપાત્રપુરુષ, નિર્મળપુરુષ

નિઃકલંકી પુરુષ, નિર્મોહીપુરુષ, નિર્વિકારીપુરુષ, ઇચ્છાનિરોધ, તપસ્વી, ચોત્રીશઅતિશયે કરી બિરાજમાન, પાંત્રીસ પ્રકારની સત્ય વચનવાણી-ગુણેકરી સહિત, એકહજાર અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણના ધરણહાર, શ્રી શ્રી સિદ્ધાર્થનંદન, ત્રિહુજગવંદન, શીતળચંદન, દીનદયાળ, પરમમાયાલ, પરમકૃપાળ, પરમપવિત્ર, પરમસજ્જન, પરમમિત્ર, પરમવાલેશ્વરી, પરમહિતવચ્છક, પરમઆધાર, સફરીજહાજસમાન, જગતત્રાતા, જગતમાતા, જગતભ્રાતા જગતજીવન , જગતમોહન, જગત-સોહન, જગતપાવન, જગતભાવન, જગતઇશ્વર, જગતવીર, જગતધીર, જગતગંભીર, જગતઇષ્ટ, જગતમિષ્ટ જગતશ્રેષ્ઠ, જગતમિત્ર, જગતવિભુ, જગતપ્રભુ, જગતમુગટ, જગતપ્રગટ, જગતનંદન, જગતવંદન, ચૌદ રાજલોકને વિષે ચુડામણી મુકુટસમાન, ભવ્યજીવના હૃદયના નવસરહાર, શિયલપુંજ, જગતશિરોમણિ, ત્રિભૂવનતિલક, સમવસરણના સાહેબ, સરસ્વતીના તુરંગ, ગણધરના ગુરુરાજ, છકાયના છત્ર, ગરીબના નિવાજણહાર, મોહના ઘરટ્ટ, વાણીના પદ્મસરોવર, સાધુના સેહરા, લોકના અગ્રેસર, અલોકના સાધણહાર, ત્રાસિતના શરણાગત, મોક્ષના દાનેશ્વરી, ભવ્યજીવનાં લોચન, સંતોષના મેરુ, સુજશના કમલ, સુખના સમુદ્ર, ગુણના હંસ, શબ્દના કેસરી, જમના જિતણહાર, કાલના ભક્ષણહાર, મનના અંકુશ, મનુજના કલ્પવૃક્ષ, સમદૃષ્ટિના માત-પિતા, ચતુર્વિધ સંઘના ગોવાલ, ધરતીના ઇંદ્રિધ્વજ, આકાશના સ્થંભ, મુકિતના વરરાજા, કેવળના દેવણહાર, ચોસઠ ઇંદ્રના વંદનિક, પૂજનિક, અર્ચનિક, સ્મરણનિક, એવા દીનોદ્ધાર, દીનબંધુ, દીન આધાર, સર્બદેવકા-દેવ, સર્વ મુનિના નાથ, યોગીના ઠાકુરપુરુષ, તરણતારણ, દુ:ખનિવારણ, અધમ ઉદ્ધારણ ભવદુ:ખભંજન, સમતાના સિંધુ, દયાના સાગર, ગુણના આગર રત્નસમાન, પાર્શ્વમણિસમાન કામદુધાધેનુસમાન, ચિત્રાવેલસમાન મોહનવેલસમાન, અમૃતરસકુંભસમાન, સુખના કરણહાર, દુ:ખના હરણહાર, પાપડલતિમિરના ટાલણહાર, ચંદ્રમાની પેરે શીતળદશાના ધણી, સૂર્યની પેરે ઉદ્યોતના કરણહાર, સમુદ્રની પેરે ગંભીર, મેરુની પેરે અડોલ, વાયુની પેરે અપ્રતિબધવિહારી, ગગનની પેરે

નિરાલબી, મારવાડી વૃષભધોરીસમાન, પંચાનનકેશરીસિંહસમાન, એવા લોકોત્તર પુરુષ, અભયદાતા, ચક્ષુદાતા, માર્ગદાતા,

એહવા ચરમ જિનેશ્વર, જગધણી,
જિન શાસન શણગાર,
ભાવ ધરીને સમરતાં,
પામી જે ભવપાર.

એવા તત્વાનંદી, તત્વવિશ્રામી, અનંતાગુણના ધણી, અનંત ગુણના ધણી, અનંતબળના ધણી, અનંતરૂપના ધણી, અનંત તેજના ધણી, અનંત અવ્યાબાધ આત્મિક સુખના ધરણહાર, સકલનામ ને સકલગોત્રના ધરણહાર, 'મ હણો મ હણો ' શબ્દના પ્રકાશણહાર, અહો ભવ્યજીવો જો કોઇ જીવને હણશો તો હણાવવાં પડશે, છેદશો, તો છેદાવવાં પડશે ભેદશો તો ભેદાવવા પડશે, કર્મ બાંધશો તો ભોગવવા પડશે, એહવા 'મ હણો મ હણો' શબ્દના પ્રકાશના કરણહાર, શ્રમણ ભગવંતમહાવીરે, ઉત્પન્નનાણદંસણધરે, અહીંજિણે કેવલી, અપરિમવી કહેતાં—અનાશવિ પુરુષ, તે પ્રભુજીના ગુણ કહ્યામાં નાવે, મળ્યામા નાવે, વર્ણવ્યામાં નાવે, એવા અકલસ્વરૂપી, જિનેશ્વર દેવ, તે પ્રભુએ સાડાબાર વર્ષને પંદર દિવસ સુધી મહા મહેનત કરી કર્મને ટાળી, કર્મને ગાળી કર્મપ્રજાળી, કર્મને દૂર છંડી, કર્મનાં રેણું દઇ કરી, કર્મથી નિષ્કર્મા થઈ કરી, કેવળશ્રી વરી, આત્મદશા પ્રકટ કરી, જિનેશ્વરદેવ, વીતરાગ દેવ, મોક્ષનગરે પધાર્યાં

પણ જગતવાસી જંતુજીવને ઉપકાર નિમિત્તે, શાતા નિમિત્તે કલ્યાણ કરવા નિમિત્તે, ભવ્યજીવના દુઃખ મટાડવા વાસ્તે, ચારગતિ, ચોવીસ દંડક, ચોરાશીલક્ષ જીવાયોનિને વિષે, એક ક્રોડ સાડી સત્તાણુલાખ કોડ કુલને વિષે, જીવ અટન–પરિભ્રમણ કરે છે, સંયોગી શારીરિક, માનસિક વેદનાઓ સહન કરે છે, તે મટાડવા માટે પરમેશ્વરદેવે સિદ્ધાંતરૂપ વાણી ભાવભેદવૃત્તાંત, વિસ્તારપણે વર્ણવ્યા.

પાંચ જ્ઞાન

૧ જ્ઞેય. ૨ જ્ઞાન, ૩ જ્ઞાની, તેના અર્થ.

૧ જ્ઞેય, જાણુવા યોગ્ય તે સામો પદાર્થ, **૨ જ્ઞાન** તે જીવનો ઉપયોગ જીવનું લક્ષણુ, જાણુપણું તે **૩ જ્ઞાની** તે જાણે તે-જાણુવાવાળો જીવ-અસંખ્યાત પ્રદેશી આત્મા.

જ્ઞાન શબ્દોનો વિશેષ અર્થ

૧ જેણે કરી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન,
૨ જે થકી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન.
૩ જેને વિષે વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન,
૪ જાણુવું તે જ્ઞાન, એ ચાર અર્થ કહ્યા

જ્ઞાનના ભેદ

જ્ઞાનના પાંચ ભેદ છે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિ-જ્ઞાન, ૪ મન પર્યવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન

મતિજ્ઞાનના બે ભેદ

૧ સામાન્ય ૨ વિશેષ.
૨ સમાન્ય પ્રકારે તે મતિ કહીએ,
૩ વિશેષ પ્રકારે તે **મતિજ્ઞાન** તથા **મતિઅજ્ઞાન** કહીએ.
સમ્યગ્દૃષ્ટિ મતિ તે **મતિજ્ઞાન**
મિથ્યાદૃષ્ટિની મતિ તે **મતિઅજ્ઞાન.**

શ્રુતજ્ઞાનના બે ભેદ

૧ સામાન્ય, ૨ વિશેષ
૧ સામાન્ય પ્રકારે **શ્રુત** કહીએ
૨ વિશેષ પ્રકારે તે **શ્રુત અજ્ઞાન** તથા **શ્રુત જ્ઞાન** કહીએ.
સમ્યગ્દૃષ્ટિ શ્રુત તે **શ્રુત જ્ઞાન.**
મિથ્યાદૃષ્ટિનું શ્રુત તે **શ્રુત અજ્ઞાન.**

૧ મતિ જ્ઞાન. ૨ શ્રુત જ્ઞાન એ બે જ્ઞાન અન્યોઅન્ય પરસ્પર માંહોમાંહિ ક્ષીરનીરની પેરે મળી રહે છે, જીવ ને અભ્યંતર શરીરની પેરે છે જ્યારે બે જ્ઞાન સાથે હોય ત્યારે પણ પહેલા મતિ, શ્રુત હોય છે અહીં બે જ્ઞાનને વિષે આચાર્ય વિશેષે કરી સમજાવે છે

જીવ મતિએ કરી જાણે તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતે કરી જાણે તે શ્રુતજ્ઞાન.

મતિજ્ઞાનનુ વર્ણન,
મતિજ્ઞાનના બે ભેદ

૧ શ્રુત નિશ્રિત—તે સાભળ્યા વચનને અનુસારે મતિ વિસ્તરે.

૨ અશ્રુત નિશ્રિત—તે નહિ સાભળ્યુ, નહિ જોયુ તોપણ તેમાં મતિ વિસ્તરે.

અશ્રુત નિશ્રિતના ચાર ભેદ.

૧ ઔત્પાતિકા ૨ વૈનયિકા, ૩ કાર્મિક ૪ પારિણામિકા.

૧ ઔત્પાતિકા બુદ્ધિ—તે પૂર્વે નહિ જોયુ નહિ સાંભળ્યું તેમાં એકદમ વિશુદ્ધ અર્થગ્રાહી બુદ્ધિ ઉપજે, ને તે બુદ્ધિ, ફળને ઉત્પન્ન કરે તેને ઔત્પાતિકા બુદ્ધિ કહીએ.

૨ વૈનયિકા બુદ્ધિ—તે ગુરુ—વડાનો વિનય ભક્તિ કરવાથી બુદ્ધિની ઉત્પત્તિ થાય, શાસ્ત્રના અર્થ—રહસ્ય સમજે તેને વૈનયિકા બુદ્ધિ કહીએ.

૩ કાર્મિકા—(કામીયા) બુદ્ધિ—તે જોતાં, લખતાં, ચિતરતાં, ભણતા, સાંભળતા, દેખતા, વણતાં, વાવતાં, શીવતાં એ આદિ અનેક શિલ્પકળા વગેરેનો અભ્યાસ કરતા તેમાં કુશળ થાય તે કાર્મિક (કામીયા) બુદ્ધિ કહીએ.

૪ પારિણામિકા બુદ્ધિ—તે જેમ જેમ વય પરિણમે તેમ તેમ બુદ્ધિ પરિણમે તથા બહુસૂત્રી સ્થવિર; પ્રત્યેકબુદ્ધાદિ પ્રમુખને આલોચન કરતાં બુદ્ધિમા વૃદ્ધિ થઈ; જાતિસ્મરણાદિ જ્ઞાન થાન તેને પારિણામિકા બુદ્ધિ કહીએ.

શ્રુત નિશ્રિત જ્ઞાનના ચાર ભેદ.

૧ અવગ્રહ, ૨ ઇહા, ૩ અવાય ૪ ધારણા.

અવગ્રહના બે ભેદ.

૧ અર્થાવગ્રહ, ૨ વ્યંજનાવગ્રહ

વ્યંજનાવગ્રહના ચાર ભેદ.

૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ, ૩ રસેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૪ સ્પર્શેંન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ.

વ્યજનાવગ્રહ–તે જે પુદ્ગલોને ઈન્દ્રિયોને વિષે સામાં આવી પડે (પુદ્ગલો ઈન્દ્રિયોને સ્પર્શે) ને ઇન્દ્રિયો તે પુદ્ગલોને ગ્રહે, સરાવલાને દૃષ્ટાતે, તેને વ્યંજનાવગ્રહ કહિયે

ચક્ષુઇન્દ્રિય ને મન તે રૂપાદિ પુદ્ગલની પ્રત્યક્ષ થઇ સ્પર્શ કર્યા વગર તેમને ગ્રહે છે, માટે **ચક્ષુઈન્દ્રિય ને મન** એ બેને વ્યજનાવગ્રહ નથી ને શેષ ચાર ઇન્દ્રિયોને વ્યજનાવગ્રહ છે

શ્રોત્રેન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ તે–કાને કરી શબ્દના પુદ્ગલને ગ્રહે
ઘ્રાણેન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ તે–નાસિકાથી ગધના પુદ્ગલને ગ્રહે
રસેન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ તે જીહવાએ કરી રસના પુદ્ગલને ગ્રહે
સ્પર્શેન્દ્રિય વ્યજનાવગ્રહ તે–શરીરે કરી સ્પર્શના પુદ્ગલને ગ્રહે,
વ્યજનાવગ્રહને સમજવાને—

૧ **પડિબોહગ દિટ્ઠુતેણ**, ૨ **મલ્લગ દિટ્ઠુતેણ**, આ બે દૃષ્ટાત આપે છે.

પડિબોહગ દિટ્ઠુતેણ–પ્રતિબોધક (જગાડવાનુ) દૃષ્ટાત; જેમ કોઇ પુરુષ સૂતો છે, તેને બીજા કોઇ પુરુષે બોલાવ્યો, 'હે દેવદત્ત' ત્યારે તેણે સાભળીને જાગીને 'હુ' ઉત્તર આપ્યો ત્યારે શિષ્ય સમજવાને શકાથી પૂછે છે, હે સ્વામિન્! તે પુરુષે હુંકારો આપ્યો તે શુ તેણે એક સમયના, કે બે સમયના, કે ત્રણ સમયના, કે ચાર સમયનાં, કે યાવત્ સખ્યાત સમયના, કે અસખ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા શબ્દપુદ્ગલને ગ્રહ્યા ?

ગુરુ કહે કે—એક સમયનાં નહિ, બે—ત્રણ—ચાર યાવત્ સંખ્યાત સમયના નહિ પણ અસંખ્યાત સમયના પ્રવેશ્યા શબ્દપુદ્ગલને ગ્રહે.

એમ ગુરુના કહેવાથી પણ શિષ્યને સમજણ પડી નહિ ત્યારે બીજું મલ્લક (સરાવલા) નું દૃષ્ટાંત કહે છે —

જેમ, કુંભારના નીંભાડામાંથી તરતનું લાવેલું કોરું સરાવલું હોય ને તેમાં એક જળબિંદુ મૂકે, પણ જે જળબિંદુ જણાય નહિ એમ બે, ત્રણ, ચાર, ઘણાં જળબિંદુ મૂકે પણ તે સરાવલું બરાબર ભીંજાય નહિ, પણ ઘણાં જળબિંદુથી ભીંજાયા પછી જળબિંદુ એક ઠરે ને એમ કરતાં વધતા વધતા પા સરાવલું થાય પછી અર્ધું ને વળી વખતે પૂર્ણ ભરાય પછી તે સરાવલું ઊભરાય, તેમ કાનનાં એક સમયનાં પ્રવેશ્યા (પેઠાં) પુદ્ગલને ગ્રહી શકે નહિ જેમ એક જળબિંદુ સરાવલામાં જણાય નહિ, એમ બે, ત્રણ, ચાર, સંખ્યાત સમયના પણ પુદ્ગલને ગ્રહી શકે નહિ પણ વ્યંજન અવગ્રહમાં અસંખ્યાત સમય જોઈએ ને તે અસંખ્યાત સમયનાં પ્રવેશ્યાં પુદ્ગલ જ્યારે કાનમાં ભરાય અને ઊભરાઈ જાય ત્યારે હું એમ કહી શકે પણ સમજે નહિ એ કોનો શબ્દ, એ વ્યંજનાવગ્રહ.

અર્થાવગ્રહના છ ભેદ.

૧ શ્રોત્રેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૨ ચક્ષુઈંદ્રિય અર્થાવગ્રહ, ઘ્રાણેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૪ રસેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ ૫ સ્પર્શેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૬ નોઈંદ્રિય (મન) અર્થાવગ્રહ.

એ અવગ્રહનાં નામ માત્ર છે તેના અર્થ સમજાવે છે
શ્રોતેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે કર્ણે કરી શબ્દના અર્થને ગ્રહે.
ચક્ષુઈંદ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે ચક્ષુએ કરી રૂપના અર્થને ગ્રહે.
ઘ્રાણેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે નાસિકાએ કરી ગંધના અર્થને ગ્રહે.
રસેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે જીભ્યાએ કરી રસના અર્થને ગ્રહે.
સ્પર્શેંદ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે શરીરે કરી સ્પર્શના અર્થને ગ્રહે.
નોઇંદ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે મનોદ્વાર કરીને પદાર્થના અર્થને ગ્રહે.

વ્યંજનાવગ્રહના ચાર ભેદ અને અર્થાવગ્રહના છ ભેદ મળી અવગ્રહના એ દશ ભેદ છે **અવગ્રહે** કરી સામાન્ય પ્રકારે અર્થને ગ્રહે, પણ જાણે નહીં, જે એ કોના શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે ? પછી ત્યાંથી ઇહા મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. ઈહા તે વિચારે, જે અમુકનો શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે, પણ નિશ્ચય થાય નહીં. પછી અવાય મતિજ્ઞાનમા પ્રવેશ કરે **અવાય** તે નિશ્ચય કરવો, જે એ અમુકનો જ શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે પછી ધારણા મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. **ધારણા** તે ધારી રાખે, જે અમુક શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ આ પ્રકારે હતો.

એમ **ઇહાના** છભેદ શ્રોતેંદ્રિય ઇહા, યાવત્ નોઇંદ્રિય ઇહા. એમ **અવાયના** છ ભેદ શ્રોત્રેંદ્રિય અવાય, યાવત્ નોઈંદ્રિય અવાય. એમ **ધારણાના** છ ભેદ શ્રોત્રેંદ્રિય ધારણા, યાવત નોઇંદ્રિય ધારણા.

તેમનો **કાલ** કહે છે **અર્થાવગ્રહનો** કાલ, એક સમય અસંખ્યાત સમયથી પ્રવેશ્યા પુદ્ગલને છેલ્લા સમયે જાણે, જે મને કોઇક બોલાવે છે

ઇહાનો કાલ, અંતર્મુહૂર્ત, તે વિચાર ચાલ્યા કરે કે જે મને બોલાવે છે તે આ હશે કે એ ?

અવાયનો કાલ, અંતર્મુહૂર્ત–નિશ્ચય કરવાનો, જે મને અમુકે જ બોલાવ્યો છે શબ્દ નિશ્ચય કરે

ધારણાનો કાલ, સંખ્યાતા વર્ષ અથવા અસંખ્યાતા વર્ષ સુધી ધારી રાખે, જે અમુક વેળાએ અમુકનો શબ્દ સાંભળ્યો હતો તે આ પ્રકારે હતો એ અવગ્રહના દશ ભેદ, ઇહાના છ ભેદ, અવાયના છ ભેદ, ધારણાના છ ભેદ, સર્વ મળી શ્રુતનિશ્રિત મતિ જ્ઞાનના ૨૮ ભેદ

મતિજ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે- ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી ૩ કાલથી ૪ ભાવથી, ૧ **દ્રવ્યથી** મતિજ્ઞાની સામાન્યથી આદેશે× કરી સર્વ દ્રવ્ય જાણે પણ દેખે નહિ, ૨ **ક્ષેત્રથી** મતિજ્ઞાની સામાન્યથી

×આદેશથી–આગમથી,–સિદ્ધાંતથી

આદેશે કરી સર્વક્ષેત્રની વાત જાણે પણ દેખે નહિ. કાળથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ કાળની વાત જાણે પણ ન દેખે, ૪ ભાવથી સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ ભાવની વાત જાણે પણ દેખે નાહ, નહીં દેખવાનું કારણ મતિજ્ઞાનને દર્શન નથી.

ભગવતી સૂત્રમા પાસઈ પાઠ છે તે પણ શ્રદ્ધા વિષે છે, પણ એવું તેમ નથી, ઈતિ મતિજ્ઞાન સંપૂર્ણ

સુત્ર (શ્રુત) જ્ઞાનનું વર્ણન

શ્રુત જ્ઞાનના ૧૪ ભેદ ૧ અક્ષર શ્રુત ૨ અનક્ષર શ્રુત. ૩ સંજ્ઞીશ્રુત. ૪ અસંજ્ઞી શ્રુત. ૫ સમ્યક્ શ્રુત. ૬ મિથ્યા શ્રુત. ૭ સાદિ શ્રુત. ૮ અનાદિ શ્રુત. ૯ સપર્યવસિત શ્રુત. ૧૦ અપર્યવસિત શ્રુત ૧૧ ગમિક શ્રુત. ૧૨ આગમિક શ્રુત. ૧૩ અંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત ૧૪ અનંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત (અંગબાહિર)

૧ અક્ષરશ્રુત તેના ત્રણ ભેદ. ૧ સંજ્ઞા અક્ષર. ૨ વ્યંજનઅક્ષર ૩ લબ્ધિ અક્ષર

સંજ્ઞા અક્ષર શ્રુત તે અક્ષરના આકારનું જ્ઞાન, જેમકે ક, ખ ગ, પ્રમુખ સર્વ અક્ષરની સંજ્ઞાનું જ્ઞાન. ક અક્ષરનો ઘાટ દેખી કહે જે એ ખ નહિ, ગ, નહિ. એમ સર્વ અક્ષરની ના કહીને કહે કે એ તો ક જ છે એમ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, બોડી, ફારસી, દ્રાવિડી, હિંદી એ આદિ અનેક પ્રકારની લિપિમા અનેક પ્રકારના અક્ષરના ઘાટ છે તેનું જે જ્ઞાન તે સંજ્ઞા અક્ષર શ્રુત જ્ઞાન.

૨ વ્યંજન અક્ષર શ્રુત. તે હ્રસ્વ, દીર્ઘ, કાનો, માત્રા, અનુસ્વાર પ્રમુખની સંયોજનાએ કરી બોલવું તે વ્યંજનાક્ષર શ્રુત.

૩ લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે ઇંદ્રિયાર્થના જાણપણાની લબ્ધિથી અક્ષરનું જ્ઞાન થાય તે તેના ૭ ભેદ

૧ શ્રોતેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત તે કાને ભેરી પ્રમુખનો શબ્દ સાંભળી કહે જે એ ભેરી પ્રમુખનો શબ્દ છે તો ભેરી પ્રમુખ અક્ષરનું જ્ઞાન શ્રોતેંદ્રિય લબ્ધિથી થયુ તે માટે શ્રોતેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૨ ચક્ષુ ઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે આંખે આબા પ્રમુખનુ રૂપ દેખીને કહે જે એ આંબા પ્રમુખનુ રૂપ છે, તા આબા પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન ચક્ષુઇંદ્રિય લબ્ધિથી થયુ, તે માટે ચક્ષુઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૩ ઘ્રાણેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે નાસિકાએ કેતકી પ્રમુખની ગધ લઇને જાણે જે એ કેતકી પ્રમુખની ગધ છે, તે ઘ્રાણેદ્રિય લબ્ધિથી કેતકી પ્રમુખ અક્ષરનુ જ્ઞાન થયુ, માટે ઘ્રાણેદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૪ રસેદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે જીહવાયે કરી સાકર પ્રમુખનો જાણીને એ સાકર પ્રમુખનો સ્વાદ છે એ અક્ષરનુ જ્ઞાન રસેદ્રિયથી થયુ, માટે રસેદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત કહીએ

૫ સ્પર્શેંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે શીત, ઉષ્ણુ, આદિ **સ્પર્શ** થવાથી જાણે જે એ શીત વા ઉષ્ણુ છે, માટે તે અક્ષરનુ જ્ઞાન સ્પર્શેંદ્રિયથી થયુ, માટે સ્પર્શેંદ્રિય લબ્ધિ શ્રુત કહીએ.

૭ નોઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે મને કરી ચિંતવતા, વિચારતા સ્મરણુ થયુ જે મે અમુક ચિંતવ્યુ વા વિચાર્યું તો તે સ્મરણુના અક્ષરનુ જ્ઞાન મનથી–નોઇંદ્રિયથી થયુ, માટે નોઇંદ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ, **એ લબ્ધિ** અક્ષર**શ્રુતના છ ભેદ સપૂર્ણ. ઇતિ અક્ષરશ્રુતના ભેદ.**

૨ અનક્ષર શ્રુત–તે અનેક પ્રકારે છે તે અક્ષરના ઉચ્ચાર કર્યા વિના શબ્દ, છીંક ઉધરસ, ઉચ્છ્વાસ, નિશ્વાસ, બગાસા, નાક નિષીકવું તથા નગારા પ્રમુખનો શબ્દ, અનક્ષરી વાણી માટે, એને અનક્ષર શ્રુત કહીએ.

૩ સજ્ઞી શ્રુત–તેના ત્રણુ ભેદ, ૧ સજ્ઞી કાલિકોપદેશ ૨ સજ્ઞી હેતુપદેશ ૩ સજ્ઞી દૃષ્ટિવાદોપદેશ

૧ સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ–તે શ્રુત સાભળીને વિચારે તે ૧ વિચારવુ ૨ નિશ્ચય કરવુ, ૩ સમુચ્ચય અર્થનુ ગવેષવુ, ૪ વિશેષ અર્થનુ ગવેષવુ, ૫ ચિંતવવુ, ૬ નિશ્ચય કરી વળી વિચારવુ એ છ બોલ સજ્ઞી જીવને હોય તે સજ્ઞી કાલિકોપદેશ શ્રુત

૨ સજ્ઞી હેતૂપદેશ–તે સજ્ઞી ધારી રાખે.

૩ સજ્ઞી દષ્ઠિવાદોપદેશ તે ક્ષયોપશમ ભાવે સાંભળે એટલે કે સજ્ઞી શ્રુત તે શાસ્ત્રને હેતુ સહિત; દ્રવ્ય અર્થ સહિત, કારણ યુક્તિ સહિત ઉપયોગ સહિત, પૂર્વાપર વિચાર સહિત; ભણે, ભણાવે; સાંભળે તે માટે સજ્ઞી શ્રુત કહીએ.

૪ અસજ્ઞી શ્રુતના ત્રણ ભેદ. ૧ અસજ્ઞી કાલિકોપદેશ ૨ અસજ્ઞી હેતૂપદેશ. ૩ અસજ્ઞી દષ્ટિવાદોપદેશ.

૧ અસજ્ઞી કાલિકોપદેશ શ્રુત–તે સાભળી પણ વિચારે નહિ. સજ્ઞીને ૭ બોલ છે; તે અસજ્ઞીને નથી

૨ અસજ્ઞી હેતૂપદેશ શ્રુત–તે સાભળી ધારી રાખે નહિ.

૩ અસજ્ઞી દષ્ટિવાદોપદેશ શ્રુત તે ક્ષયોપશમ ભાવે ન સાભળે તે ત્રણ બોલ અસજ્ઞી આશ્રી કહ્યા એટલે કે અસજ્ઞી શ્રુત, તે ભાવાર્થ રહિત; વિચાર તથા ઉપયોગ શૂન્ય, પૂર્વાપર આલોચ રહિત; નિર્ણય રહિત બોધ ન જાણે ભણે તથા ભણાવે, વા સાભળે તે માટે અસજ્ઞી શ્રુત કહીએ.

સમ્યક્ શ્રુત તે અરિહંત, તીર્થંકર, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, દ્વાદશ ગુણે કરી સહિત અઢાર દોષ રહિત, ચોત્રીસ અતિશય પ્રમુખ અનંત ગુણના ધારક, તેમના પ્રરૂપેલાં બાર અ । અર્થરૂપ આગમ, તથા ગણધર પુરુષોએ–શ્રુતરૂપ (સૂત્રરૂપ) બાર આગમ ગૂંથ્યા તે, તથા ચૌદ પૂર્વીએ તેર પૂર્વીએ, બાર પૂર્વીએ, અગિયાર પૂર્વીએ, તથા દશ પૂર્વીએ જે શ્રુત તથા અર્થરૂપ વાણી પ્રકાશી તે સમ્યક્ શ્રુત. દશ પૂર્વમા ન્યૂન જેને જ્ઞાન હોય, તેમના પ્રકાશેલાં સમશ્રુત હોય વા મિથ્યાશ્રુત હોય.

૬ મિથ્યાશ્રુત–તે જે પૂર્વોક્ત ગુણરહિત, રાગદ્વેષસહિત પુરુષોએ પોતાની મતિ કલ્પનાએ કરી, મિથ્યાત્વ દષ્ટિએ કરી જે શાસ્ત્ર રચ્યા જેવા ભારત, રામાયણ વૈદિક જ્યોતિષ તથા ૨૯ જાતના પાપશાસ્ત્ર પ્રમુખ ગ્રંથ તે મિથ્યાશ્રુત તે મિથ્યાશ્રુત, તે મિથ્યાત્વ દષ્ટિને મિથ્યાશ્રુતપણે પરિણમે (સાચા કરી ભણે માટે) પણ જો સમ્યક્ તેની સાથે મેળવતા જુઠાં જાણી ત્યજે તો સમ્યક્

શ્રુતપણે પરિણમે. તે જ મિથ્યાશ્રૂત સમ્યક્ત્વવાન્ પુરુષને સમ્યક્ બુદ્ધિએ કરી વાંચતા સમ્યક્ત્વના રસે કરી પરિણમે, તે બુદ્ધિનો પ્રભાવ જાણવો. વળી આચારાગાદિક સમ્યક્ શાસ્ત્ર તે પણ સમ્યક્વાન પુરુષને સમ્યક્ થઇ પરિણમે ને મિથ્યાત્વ દૃષ્ટિવાન્ પુરુષને તેજ શાસ્ત્ર મિથ્યાત્વપણે પરિણમે એ રહસ્ય છે

૭ સાદિ શ્રુત, ૮ અનાદિ શ્રૂત, સપર્યવસિત શ્રુત, ૧૦ અપર્યવસિત શ્રુત, એ ચાર પ્રકારના શ્રુતનો ભાવાર્થ સાથે છે. બાર અગ વ્યવચ્છેદ થયાં આશ્રી આદિ અતસહિત અને વ્યવચ્છેદ ન થયા આશ્રી આદિ અત રહિત તે સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે તે **દ્રવ્યથી** એક પુરુષે ભણવા માડયુ તેને **સાદિ સપર્યવસિત** **કહીએ,** ને ઘણા પુરુષ પરપરા આશ્રી **અનાદિ અપર્યવસિત** **કહીએ ક્ષેત્રથી** ૫ ભરત, ૫ ઇરવત, દશ ક્ષેત્ર આશ્રી **સાદિ સપર્યવસિત.** ૫ મહાવિદેહ આશ્રી **અનાદિ અપર્યવસિત, કાલથી** ઉત્સર્પિણી આશ્રી **સાદિ સપર્યવસિત** નોઉત્સર્પિણિ નોઅવસર્પિણિ આશ્રી **અનાદિ અપર્યવસિત. ભાવથી** તીર્થંકરોએ ભાવ પ્રકાશ્યા તે આશ્રી **સાદિ સપર્યવસિત.** ક્ષયોપશમભાવ આશ્રી **અનાદિ અપર્યવસિત** અથવા **ભવ્યનું શ્રુત** તે આદિ અતસહિત અભવ્યનુ શ્રત તે આદિ અતરહિત તે ઉપર દૃષ્ટાત છે, સર્વ આકાશના અનત પ્રદેશ છે તે એકેક આકાશ પ્રદેશમા અનત પર્યાય છે તે સર્વપર્યાયથી અનત ગુણ અધિક એક અગુરુલઘુ પર્યાય અક્ષર થાય અક્ષર તે ક્ષરે નહીં, અપ્રતિહત, પ્રધાન, જ્ઞાન, દર્શન જાણવુ તે અક્ષર કેવલ સપૂર્ણ જ્ઞાન જાણવુ તેમાથી સર્વ જીવને સર્વ પ્રદેશે અક્ષરના અનતમા ભાગે જાણપણુ સદાકાળ ઉઘાડુ રહે છે શિષ્ય પછે છે, હે સ્વામિન્ ! જો તેટલુ જાણપણુ ઢકાય તો શું થાય ? ત્યારે ગુરુ કહે છે-કે, જો તેટલુ જાણપણુ ઢકાય તો જીવપણુ મટીને અજીવ થાય, અને ચૈતન્ય મટીને જડપણુ થાય, માટે હે શિષ્ય ! જીવના સર્વ પ્રદેશે અક્ષરના અનતમા ભાગે જ્ઞાન સદા ઉઘાડુ છે જેમ વર્ષાકાળે કરી ચદ્ર તથા સૂર્ય ઢાકયા થયા પણ સર્વથા ચદ્ર તથા સૂર્યની પ્રભા ઢાકી જાતી નથી તેમ અનત જ્ઞાનાવરણીય

કર્મના આવરણનો ઉદય થયા છતાં પણ ચૈતન્યપણુ સર્વથા અવરાતુ (ઢંકાતુ) નથી નિગોદના જીવને પણ અક્ષરના અનંતમા ભાગે સદા જ્ઞાન ઉઘાડુ રહે છે.

૧૧ ગમિક શ્રુત તે બારમુ અંગ દૃષ્ટિવાદ વલીવાર સરખા પાઠ આવે તે માટે

૧૨ આગમિક શ્રુત તે કાલિક શ્રુત ૧૧ અંગ આચારાંગ પ્રમુખ

૧૩× અંગપ્રવિષ્ટ–બાર અંગ (આચારાંગાદિથી દૃષ્ટિવાદ સુધી) સૂત્રમા તેનો વિસ્તાર વર્ણવ્યો છે, ત્યાથી જોવું

૧૪ અનંગપ્રવિષ્ટ–સમુચ્ચય બે પ્રકારે ૧ આવશ્યક ૨ આવશ્યક વ્યતિરિક્ત ૧ આવશ્યકના છ અધ્યયન, સામાયિક પ્રમુખ. ૨ આવશ્યક વ્યતિરિક્તના બે ભેદ–૧ કાલિક શ્રુત, ૨ ઉત્કાલિક શ્રુત

૧ કાલિક શ્રુત*–તેના અનેક પ્રકાર છે તે ઉત્તરાધ્યયન, દશાશ્રુતસ્કંધ, બૃહત્કલ્પ, વ્યવહાર પ્રમુખ એકત્રીશ સૂત્ર કાલિકનાં નામ નંદીસૂત્ર મધ્યે આપ્યા પઇન્ના સિદ્ધાંત જાણવાં જેમ ઋષભદેવના ૮૪૦૦૦ પઇન્ના તથા મધ્ય ૨૨ તીર્થંકરના સંખ્યાતા હજાર પઇન્ના તથા મહાવીર સ્વામીના ૧૪ હજાર પઇન્ના તથા સર્વ ગણધરના કર્યાં તથા પ્રત્યેક બુદ્ધના કર્યાં પઇન્ના તે સર્વ કાલિક જાણવા, એ કાલિક શ્રુત

૨ ઉત્કાલિક શ્રુત+–તે અનેક પ્રકારના છે, તે દશવૈકાલિક પ્રમુખ ૨૯ પ્રકારના શાસ્ત્રના નામ નંદિસૂત્રમા આપ્યાં છે તે આદિ

×અથવા સમુચ્ચય બે પ્રકારે શ્રુત કહ્યાં છે તે અંગપવિઠ્ઠ (અંગ પ્રવિષ્ટ તથા અંગબાહિર (અનંગ પ્રવિષ્ટ) ગમિક તથા આગમિકના ભેદમાં સમાવેશ સૂત્રકારે કર્યો છે મૂળમા જૂદાં પણ નામ આપ્યા છે

*પહેલે પહોર તથા ચોથે પહોર સ્વાધ્યાય થાય તેને કાલિક શ્રુત કહીએ

+અસ્વાધ્યાયનો વખત વર્જી ચારે પહોર સ્વાધ્યાય થાય માટે ઉત્કાલિક કહીએ.

ઈને અનેક પ્રકારનાં શાસ્ત્ર છે પણ વર્તમાનમાં ઘણાં વ્યવચ્છેદ છે.

દ્વાદશાંગ સિદ્ધાંત આચાર્યની પેટી સમાન, અતીત કાલે અનંત જીવો આજ્ઞાએ આરાધીને સંસાર દુઃખથી મુક્ત થયા, વર્તમાનમાં સંખ્યાતા જીવો દુઃખથી મુક્ત થાય છે, અનાગત કાલે આજ્ઞાએ આરાધી અનંત જીવો દુઃખથી મુક્ત થશે એમ સૂત્ર વિરોધીને ત્રણે કાળ આશ્રી સંસારમા રખડવા વિષે જાણવું **શ્રુતજ્ઞાન** (દ્વાદશાંગરૂપ) સદાકાળ લોક આશ્રી છે

શ્રુતજ્ઞાન–સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી.

દ્રવ્યથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ ્વ્ય જાણે દેખે, તે શ્રદ્ધાએ કરી, તથા સ્વરૂપ આલેખવે કરી

ક્ષેત્રથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ ક્ષેત્રની વાત જાણે દેખે, પૂર્વવત્

કાલથી–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ કાલની વાત જાણે, દેખે

ભાવથી,–શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ ભાવ જાણે, દેખે, **ઇતિ શ્રુતજ્ઞાનનું વર્ણન**

અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન

૧ અવધિજ્ઞાનના મુખ્ય બે ભેદ **ભવપ્રત્યયિક, ક્ષાયોપશમિક.**

૧ ભવપ્રત્યયિકના બે ભેદ તે, ૧ નારકીને, ૨ દેવ (ચાર પ્રકારના) ને હોય, તે ભવ સંબંધી જ્યારથી ઉત્પન્ન થાય, તે ભવના અંત સુધી હોય

૨ ક્ષયોપશમિકના બે ભેદ તે ૧ સંજ્ઞી મનુષ્યને, ૨ સંજ્ઞી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયને; ક્ષયોપશમ ભાવથી ઉત્પન્ન થાય તે, અથવા ક્ષમાદિક ગુણે સહિત અણગારને ઉત્પન્ન થાય

અવધિજ્ઞાનના છ પ્રકાર સંક્ષેપથી કહ્યા તે તેના નામ. ૧ અનુગામિક ૨ અનાનુગામિક ૩ વર્ધમાન, ૪ હાયમાન ૫ પ્રતિપાતિ, ૬ અપ્રતિપાતિ

અનુગામિક જ્યાં જાય ત્યાં તે સાથે આવે. તે બે પ્રકારે છે ૧ અતગત, ૨ મધ્યગત

૧ અતગત અવધિજ્ઞાનના ત્રણ પ્રકાર.

૧ પુરત અતગત-(પુરઓ અતગત) ,તે શરીરના આગલા ભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે.

૨ માર્ગત. અતગત- (મગ્ગાઓ અતગત) તે શરીરના પૂઠ ભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે.

૩ પાર્શ્વત અતગત-(પાસાઓ અતગત) તે શરીરના બે પાર્શ્વભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે.

અતગત અવધિ ઉપર દ્રષ્ટાંત છે, જેમ કોઇ પુરુષ કોઇ દીપ પ્રમુખ અગ્નિનું ભાજન તથા મણિપ્રમુખ હાથમાં લઇને આગળ કરી ચાલતો જાય તો આગળ દેખે. જો પૂઠે રાખે તો પૂઠે દેખે, તેમ બે પડખે રાખી ચાલે તો બે પડખે દેખે, જે પાસે રાખે તે તરફ દેખે, બીજી બાજુ ન દેખે એ રહસ્ય છે વળી જે બાજુ તરફ જાણે, દેખે તે બાજુ તરફ સખ્યાતા, અસખ્યા યોજન લગી જાણે દેખે.

૨ મધ્યગત-તે સર્વ દિશી તથા વિદિશી તરફ (ચૌતર્ફ) સખ્યાતા યોજન લગી જાણે દેખે, પૂર્વોક્ત દીપ પ્રમુખ ભાજન માથે મૂકીને ચાલે તો તે ચૌતરફ દેખે તેમ.

૨ અનાનુગામિક અવધિજ્ઞાન તે જે સ્થાનમા અવધિજ્ઞાન ઉપન્યુ હોય તે સ્થાને રહીને જાણે, દેખે, અન્યત્ર તે પુરુષ જાય તો ન જાણે, દેખે. તે ચારે દિશાએ સખ્યાતા અસખ્યાતા યોજન સલગ્ન તથા અસલગ્નપણે જાણે દેખે. જેમ કોઇ પુરુષે દીવી પ્રમુખ અગ્નિનું ભાજન તથા મણિ પ્રમુખ કોઇ પણ સ્થાન પ્રતિ મૂક્યુ હોય તે, તે સ્થાન પ્રતિ ચૌતરફ દેખે પણ અન્યત્ર ન દેખે તેમ અનાનુગામિક અવધિજ્ઞાન જાણવું

૩ વર્દ્ધમાન અવધિજ્ઞાન-તે પ્રશસ્ત લેશ્યાના અધ્યવસાયે કરી, તથા વિશુદ્ધ ચારિત્રનાં પરિણામે કરી, સર્વ પ્રકારે અવધિ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય તેને વર્ધમાન અવધિજ્ઞાન કહીએ. જે જઘન્યથી સૂક્ષ્મ નિગોદીઆ જીવે ત્રણ

સમય ઉત્પન્ન થયામાં શરીરની જે અવગાહના બાંધી હોય એટલુ ક્ષેત્ર જાણે, ઉત્કૃષ્ટથી સર્વ અગ્નિના જીવ, સૂક્ષ્મ, બાદર, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત એ ચાર જાતિના તે પણ જે **સમયે** ઉત્કૃષ્ટ હોય તે અગ્નિના જીવ, એકેક આકાશ પ્રદેશે અંતર રહિત મૂકતાં જેટલાં અલોકમાં લોક જેવડાં અસંખ્યાતા ખંડ (ભાગ વિકલ્પ) ભરાય તેટલુ ક્ષેત્ર સર્વ દિશી વિદિશીએ દેખે, અવધિજ્ઞાન રૂપી પદાર્થ દેખે એ રહસ્ય છે મધ્યમ અનેક ભેદે છે તે કહે છે, વૃદ્ધિ ચાર પ્રકારે થાય. ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી. ૩ કાલથી ૪ ભાવથી, તે આ પ્રમાણે.

૧ કાલથી જાણપણુ વધે ત્યારે શેષ ત્રણ બોલનું જાણપણુ વધે.

૨ ક્ષેત્રથી જાણપણું વધે ત્યારે, કાલની ભજના તથા દ્રવ્ય, ભાવના જાણુપણાની વૃદ્ધિ થાય.

૩ દ્રવ્યથી જાણપણુ વધે ત્યારે, કાલની તથા ક્ષેત્રની ભજના ભાવના વૃદ્ધિ

૪ ભાવથી જાણપણુ વધે શેષ ત્રણ બોલની ભજના

તે વિસ્તારથી સમજાવે છે – સર્વ વસ્તુમાં કાલનુ જાણપણુ સૂક્ષ્મ છે. જે કોઇ ચોથા આરાનો જન્મ્યો, નીરોગી બલિષ્ટ શરીર, ને વજ્રઋષભનારાચ સંહનનવાળો ઓગણપચાસ પાનની બીડી લઇને તે ઉપર સારા લોહની સુઈ હોય તેણે કરીને વિંધે, એ વિંધતા એક પાનથી બીજા પાનમા સુઈ પહોંચતા અસંખ્યાતા સમય થઇ જાય છે, એવો કાલ સૂક્ષ્મી છે. ૧. તેથી ક્ષેત્ર અસંખ્યાત ગુણો સૂક્ષ્મ છે જેમ એક આંગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં અસંખ્યાતી શ્રેણી છે અકેકી શ્રેણીમા અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશ છે. સમય સમય પ્રતિ અકેક આકાશ પ્રદેશ જો અપહરાય તો તેટલામા અસંખ્યાતા કાલચક્ર વહી જાય, તો એક શ્રેણી પૂરી થાય નહી એવું ક્ષેત્ર સૂક્ષ્મ છે. ૨ તેથી દ્રવ્ય અનંતગણું સૂક્ષ્મ છે. એક આંગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમા અસંખ્યાત શ્રેણી લઇએ. આંગુલ પ્રમાણે લાબી ને એક પ્રદેશ પ્રમાણે પહોળી તેમા અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ છે અકેક આકાશ પ્રદેશ ઉપર અનંત પરમાણુઓ તથા દ્વિપ્રદેશી, ત્રિપ્રદેશી, અનંત

પ્રદેશી, યાવત્ સ્કધ પ્રમુખ દ્રવ્યો છે દ્રવ્યમાંથી સમય સમય પ્રતિ એકેક દ્રવ્ય અપહરતા અનત કાલચક્ર થાય, તોપણ ખૂટે નહીં, એવું દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી સૂક્ષ્મ છે ૩ દ્રવ્યથી ભાવ અનતગણુ સૂક્ષ્મ છે. પૂર્વોક્ત શ્રેણીમા જે દ્રવ્યો કહ્યા છે તે દ્રવ્યોમા એકેક દ્રવ્યમા અનત પર્યવ (ભાવ) છે તે જેમ એક પરમાણુમાં એક વર્ણ, એક ગંધ એક રસ, બે સ્પર્શ છે તેના એક વર્ણમાં અનત પર્યવ છે તે એકગુણુ કાળો, દ્વિગુણુ કાળો, ત્રિગુણુ કાળો યાવત્ અનતગુણુ કાળો છે એમ પાંચે બોલમા અનત પર્યવ છે, એમ પાંચે વર્ણમાં બે ગંધમા, પાચ રસમા ને આઠ સ્પર્શમા અનત પર્યવ છે દ્વિપ્રદેશી સ્કધમા ૨ વર્ણ ૨ ગધ, ૨ રસ ૪ સ્પર્શ છે એ દશ બોલમાં પણ પૂર્વોક્ત રીતિએ અનત પર્યવ છે એમ સર્વ દ્રવ્યમા પર્યવની ભાવના કરવી એમ સર્વ દ્રવ્યના પર્યવ એકઠા કરીએ. પછી સમય સમય પ્રતિ એકેકપર્યવને અપહરતા અનત કાળચક્ર (ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી) થાય ત્યારે પરમાણુ દ્રવ્યના પર્યવ પૂરા થાય. એમ દ્વિપ્રદેશી સ્કધોના પર્યવ ત્રિપ્રદેશી સ્કધોના પર્યવ, યાવત્ અનત પ્રદેશી સ્કધોના પર્યવ અપહરતા અનત અનત કાલચક્ર જાય, તોપણ પૂર્ણ થાય નહીં (ખુટે નહીં) એવો દ્રવ્યથી ભાવ સૂક્ષ્મ છે ૪, ૧ કાલને ચણાની ઉપમા. ૨ ક્ષેત્રને જ્વારની ઉપમા ૩ દ્રવ્યને તલની ઉપમા. ૪ ભાવને ખસખસની ઉપમા સમજવાને આપી છે

પૂર્વ ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિની રીત કહી તેમા ક્ષેત્રથી અને કાલથી કેવી રીતે વર્ધમાન જ્ઞાન થાય તે કહે છે.

૧ ક્ષેત્રથી આંગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ જાણે, દેખે, તે કાલથી આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગની વાત અતીત, અનાગત જાણે, દેખે.

૨ ક્ષેત્રથી આગુલનો સખ્યાતમો ભાગ જાણે દેખે, તે કાલથી આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૩ ક્ષેત્રથી આગુલ માત્ર ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી આવલિકામા કાંઈક ન્યુન જાણે, દેખે.

૪ ક્ષેત્રથી પૃથક્ (બેથી નવ સુધી) આગુલની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી આવલિકા સપૂર્ણ કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૫ ક્ષેત્રથી એક હાથ પ્રમાણે ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી અંતર્મુહૂર્ત (મુહૂર્તમાં ન્યૂન) કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૬ ક્ષેત્રથી ધનુષ્ય પ્રમાણુ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક મુહૂર્તની જાણે દેખે

૭ ક્ષેત્રથી ગાઉ પ્રમાણુ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી એક દિવસમાં કાંઇક ન્યૂન વાત જાણે, દેખે.

૮ ક્ષેત્રથી એક યોજન પ્રમાણુ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક દિવસની વાત જાણે, દેખે.

૯ ક્ષેત્રથી પચીશ યોજન ક્ષેત્રના ભાવ જાણે, દેખે, તે કાલથી પક્ષમાં ન્યૂનની વાત જાણે, દેખે

૧૦ ક્ષેત્રથી ભરત ક્ષેત્ર પ્રમાણે ક્ષેત્રના ભાવ જાણે, દેખે, તે કાલથી પક્ષ (અર્ધ માસ) પૂર્ણની વાત જાણે, દેખે

૧૧ ક્ષેત્રથી જંબુદ્વીપ પ્રમાણુ ક્ષેત્રની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી માસ એક ઝાઝેરાની વાત જાણે, દેખે

૧૨ ક્ષેત્રથી અઢી દ્વીપની વાત જાણે દેખે, તે કાલથી એક વર્ષની વાત જાણે, દેખે.

૧૩ ક્ષેત્રથી પંદરમા રૂચક દ્વીપ સુધી જાણે, દેખે, ત કાલથી પૃથક્ વર્ષની વાત જાણે દેખે.

૧૪ ક્ષેત્રથી સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી સંખ્યાતા કાલની વાત જાણે દખે

૧૫ ક્ષેત્રથી સંખ્યાતા તથા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે, દેખે. તે કાલથી અસંખ્યાતા કાલની વાત જાણે, દેખે. એ પ્રમાણે ઊર્ધ્વલોક, અધોલોક, તિર્યંક્લોક એ ત્રણે લોકમા વધતા વર્ધમાન પરિણામે અલોકમા અસંખ્યાતા લોક પ્રમાણે ખંડા જાણવાની શકિત પ્રકટ થાય **એ વર્ધમાન અવધિ જ્ઞાન.**

૪ હાયમાન અવધિજ્ઞાન. અપ્રશસ્ત લેશ્યાના પરિણામે કરી અશુભ ધ્યાનો કરી અવિશુદ્ધ ચારિત્રના પરિણામથી (ચારિત્રના મલિન પણાથી) વર્ધમાન અવધિજ્ઞાનની હાનિ થાય, થોડે થોડે ઘટતુ જાયતેને હાયમાન અવધિ જ્ઞાન કહીએ હાયમાન અવધિ જ્ઞાન

૫ પ્રતિપાતી અવધિજ્ઞાન—જે અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયુ તે એક વખતે જ નાશ પામે તે જઘન્ય, ૧ આગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ. ૨ આગુલનો સખ્યાત ભાગ. ૩ વાલાગ્ર. ૪ પૃથક્ વાલાગ્ર. ૫ લિખ, ૬ પૃથક્ લિખ, ૭ યૂકા (જૂ), ૮ પૃથક્ જૂ, ૯ જવ ૧૦ પૃથક્ જવ, ૧૧ આગુલ ૧૨ પૃથક્ આગુલ, ૧૩ પગ, ૧૪ પૃથક્ પગ, ૧૫ વહેત, ૧૬ પૃથક્ વહેત, ૧૭ હાથ, ૧૮ પૃથક્ હાથ, ૧૯ કુક્ષિ (બે હાથ) ૨૦ પૃથક્ કુક્ષિ, ૨૧ ધનુષ્ય, ૨૨ પૃથક્ ધનુષ્ય, ૨૩ ગાઉ, ૨૪ પૃથક્ ગાઉ, ૨૫ યોજન, ૨૬ પૃથક્ યોજન, ૨૭ સો યોજન, ૨૮ પૃથક્ સો યોજન, ૨૯ સહસ્ર યોજન, ૩૦ પૃથક્ સહસ્ર યોજન, ૩૧ લક્ષ યોજન, ૩૨ પૃથક્ લક્ષ યોજન, ૩૩ ક્રોડ યોજન, ૩૪ પૃથક્ ક્રોડ યોજન, ૩૫ ક્રોડાક્રોડ યોજન, ૩૬ પૃથક્ ક્રોડાક્રોડ યોજન એ પ્રમાણે ક્ષેત્ર, અવધિજ્ઞાનથી જુએ, પછી નાશ પામે. ઉત્કૃષ્ટ લોક પ્રમાણ ક્ષેત્ર જુએ, પછી નાશ પામે. દીવો જેમ પવનને યોગે કરી હોલવાઈ જાય તેમ. એ પ્રતિપાતી અવધિ જ્ઞાન

૬ અપ્રતિપાતી (અપડિવાઈ) અવધિ જ્ઞાન—તે આવ્યુ જાય નહિ તે સપૂર્ણ ચૌદ રાજલોક જાણે, દેખે, ને અલોકમાં એક આકાશ પ્રદેશ માત્ર ક્ષેત્રની વાત જાણે, દેખે, તોપણ પડે નહિ. એમ બે પ્રદેશ તથા ત્રણ પ્રદેશ, યાવત્ લોક પ્રમાણ અસખ્યાત ખડ જાણવાની શક્તિ થાય; તેને અપ્રતિપાતી અવધિ જ્ઞાન કહીએ. અલોકમા રૂપી પદાર્થ નથી. જો ત્યાં રૂપી પદાર્થ હોત તો દેખત; એટલે એટલી શક્તિ છે એ જ્ઞાન તીર્થંકર પ્રમુખને બાળપણેથી જ હોય, કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી એ ઉપયોગ ન હોય એ ૭ ભેદ અવધિ જ્ઞાનના કહ્યા.

સમુચ્ચય અવધિજ્ઞાનના ચાર પ્રકાર છે ૧ દ્રવ્યથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય અનત રૂપી દ્રવ્ય જાણે, દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ રૂપી દ્રવ્ય જાણે દેખે ૨ ક્ષેત્રથી અવધિજ્ઞાની જઘન્ય આગુલનો અસખ્યાતમો ભાગ ક્ષેત્ર

જાણે, દેખે ઉત્કૃષ્ટ લોક જેવડા અસખ્યાત ખડો અલોકમાં દેખે. ૩ કાળથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય આવલિકાના અસખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે, દેખે, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી, અતીત, અનાગત કાળની વાત જાણે, દેખે, ૪ ભવથી જઘન્ય અનત ભાવને જાણે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવના અનતમા ભાગને જાણે, દેખે, (વર્ણાદિક પર્યાયને)

સંસ્થાન અવધિજ્ઞાનનો દેખવાનો આકાર, ૧ નારકીને અવધિ, ત્રાપાને આકારે છે ૨ ભવનપતિને પાલાને આકારે છે, ૩ તિર્યંચ તથા મનુષ્યને અનેક પ્રકારે છે ૪ વ્યતરને પટહ–વાજીંત્ર આકારે છે. ૫ જ્યોતિષીને ઝાલરને આકારે છે, ૬ બાર દેવલોકના દેવને ઉર્ધ્વ મૃદગને આકારે છે ૭ નવ ગ્રૈવેયકને ફુલની ચગેરીને આકારે છે ૮ પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવને અવધિ, કચુકીને આકારે છે

નારકી, દેવને–અવિધિજ્ઞાન–૧ અનુગામિક ૨ અપ્રતિપાતી, ૩ અવસ્થિત, એ ત્રણ પ્રકારનુ છે

મનુષ્ય ને તિર્યચને અવધિજ્ઞાન–૧ અનુગામિક, ૨ અનનુગામિક, ૩ વર્ધમાન, ૪ હાયમાન, ૫ પ્રતિપાતી, ૬ અપ્રતિપાતી, ૭ અવસ્થિત, ૮ અનવસ્થિત છે

એ વિષયદ્વાર પ્રમુખ પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના ૩૩ મા પદથી લખ્યો છે. નદીસૂત્ર મધ્યે સક્ષેપમા છે

ઈતિ અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન સપૂર્ણ

અવધિ જ્ઞાનનો વિષય (દેખવાની શક્તિ)

વિષય	૧ રત્નપ્રભા	૨ શાર્કરપ્રભા	૩ વાલુપ્રભા	૪ પંકપ્રભા	૫ ધુમ્ર પ્રભા	૬ તમ પ્રભા	૭ તમતમ પ્રભા
જઘન્ય ક્ષેત્ર દેખે તે.	૩॥ ગાઉ	૩ ગાઉ	૨॥ ગાઉ	૨ ગાઉ	૧॥ ગાઉ	૧ ગાઉ	૦॥ ગાઉ
ઉત્કૃષ્ટ ક્ષેત્ર દેખે તે	૪ ગાઉ	૩॥ ગાઉ	૩ ગાઉ	૨॥ ગાઉ	૨ ગાઉ	૧॥ ગાઉ	૧ ગાઉ

વિષય	અસુર કુમાર	૯ નિકાય વ્યંતર	તિર્યંચ પંચેંદ્રિય સંજ્ઞી	સંજ્ઞી મનુષ્ય	જ્યોતિષી	દેવલોક ૧-૨	દેવલોક ૩-૪
જઘન્ય દેખે.	૨૫ યોજન	૨૫ યોજન.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.
ઉત્કૃષ્ટ દેખે.	અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	અલોકમાં અસંખ્યાતા ખંડ	,	રત્નપ્રભાને હેઠલા ચરમાંત.	શાર્કરપ્રભાનો હેઠલે ચરમાંત

વિષય.	દેવલોક ૫-૬	દેવલોક ૭-૮	દેવલોક ૯-૧૦-૧૧-૧૨	પહેલેથી છઠ્ઠી ગ્રૈવેયક	૭-૮-૯ ગ્રૈવેયક	૫ અનુત્તર વિમાન.
જઘન્ય દેખે	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ	ચૌદ રાજ-લોકમાં કાંઈક ઓછુ દેખે
ઉત્કૃષ્ટ દેખે	ત્રીજી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	ચોથી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	પાંચમી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	છઠ્ઠી નરકનો હેઠલો ચરમાંત	સાતમી નરકનો હેઠલો ચરમાંત.	,,

વૈમાનિક ઊંચા પોતપોતાના વિમાનની ધ્વજા સુધી દેખે. ત્રિછા લોકમાં અસંખ્યાત દ્વીપ સમુદ્ર દેખે યંત્રમાં અધોલોક આવી કહ્યું છે

ઇતિ વિષયદ્વાર સંપૂર્ણ

૧ અવધિજ્ઞાન	આભ્યંતર.	બાહ્ય
નારકી-દેવતાને,	લાભે	૦
તિર્યંચમ	૦	લાભે.
મનુષ્યમાં	લાભે	લાભે

૨ અવધિજ્ઞાન	દેશથી	સર્વથી.
નારકીદેવતા, તિર્યંચ	લાભે	૦
મનુષ્ય.	લાભે	લાભે.

૧. અવધિજ્ઞાન આભ્યંતર બાહ્ય દ્વાર યંત્રથી જાણવો.

૨ અવધિજ્ઞાન દેશથી સર્વથી યંત્રથી જાણવો

મન પર્યવ જ્ઞાનનો વિસ્તાર

આ મન-ના ચાર પ્રકાર જાણવા.

૧ લબ્ધિમન તે અનુત્તરવાસી દેવોને હોય

૨ સજ્ઞામન તે સજ્ઞી મનુષ્ય ને સજ્ઞી તિર્યંચને હોય.

૩ વર્ગણામનઃ તે નારકી ને અનુત્તર વિમાનવાસી વિના બીજા દેવોને હોય.

૪ પર્યાયમન તે મન-પર્યવ જ્ઞાનીને હોય.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન કોને ઉત્પન્ન થાય તે

૧ મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અમનુષ્યને ન થાય.

૨ સજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અસજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય.

૩ કર્મભૂમિ સજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અકર્મભૂમિ સજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય.

૪ કર્મભૂમિ સખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન થાય, પણ અસખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન ન થાય.

૫ સખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યમાં પર્યાપ્તને ઉત્પન્ન થાય, અપર્યાપ્તને ન થાય.

૬ પર્યાપ્તામાં પણ સમદ્રષ્ટિને ઉત્પન્ન થાય, મિથ્યાદ્રષ્ટિ ને સમમિથ્યાદ્રષ્ટિને ન થાય.

૭ સમદ્રષ્ટિમાં પણ સયતિને ઉત્પન્ન થાય, પણ અવ્રતી સમદ્રષ્ટિ ને દેશવ્રતીવાળાને ન ઉત્પન્ન થાય.

૮ સયતિમાં પણ અપ્રમત્ત સયતિને ઉત્પન્ન થાય. પ્રમત્ત સયતિને ન થાય.

૯ અપ્રમત્ત સયતિમાં પણ લબ્ધિવાનને ઉત્પન્ન થાય, અલબ્ધિવાનને ન થાય.

મનઃપર્યવ જ્ઞાન બે પ્રકારે છેઃ–૧ ઋજુમતિ મનઃપર્યવ

જ્ઞાન, ૨ વિપુલમતિ મન:પર્યવ જ્ઞાન, **ઋજુમતિ** તે સામાન્યપણે જાણે, **વિપુલમતિ** તે વિશેષપણે જાણે.

મન:પર્યવ જ્ઞાનના સમુચ્ચય ચાર પ્રકાર છે:–૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી ૪ ભાવથી

૧ દ્રવ્યથી, **ઋજુમતિ** અનંત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ જાણે, દેખે તે. સામાન્યથી **વિપુલમતિ** તેથી અધિક સ્પષ્ટપણે નિર્ણય સહિત જાણે, દેખે

૨ ક્ષેત્રથી, **ઋજુમતિ** જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ, ઉત્કૃષ્ટ નીચે રત્નપ્રભાના પ્રથમ કાંડનો ઉપરનો નાનો પ્રતર તેના હેઠલા તલ સુધી, એટલે સમભૂતળ પૃથ્વીથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે દેખે. ઊર્ધ્વ. જ્યોતિષીના ઉપરના તળ સુધી દેખે, એટલે સમભૂતળથી ૯૦૦ યોજન ઊંચું દેખે. ત્રિછુ દેખે તો મનુષ્ય ક્ષેત્રમા અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્રને વિષે સંજ્ઞી પંચેદ્રિય પર્યાપ્તના મનોગત ભાવ જાણે, દેખે **વિપુલમતિ** તે (ઋજુમતિ) થી અઢી અંગુલ અધિક વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત જાણે, દેખે.

૩ કાલથી **ઋજુમતિ** જઘન્ય પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે, દેખે; ઉત્કૃષ્ટ પલ્યોપમના અસંખ્યાતમા ભાગની અતીત, અનાગત કાળની વાત જાણે, દેખે **વિપુલમતિ** તે (ઋજુમતિ) થી વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત નિર્મળ જાણે, દેખે

૪ ભાવથી **ઋજુમતિ** તે જઘન્ય અનંત દ્રવ્યના ભાવ (વર્ણાદિ પર્યાય) ને જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવોના અનંતમે ભાગે જાણે, દેખે. **વિપુલમતિ** તેથી સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત વિશેષ અધિક જાણે, દેખે

મનપર્યવ જ્ઞાની અઢી દ્વીપમા રહેલા સંજ્ઞી પંચેદ્રિયના મનોગત ભાવને જાણે છે. અનુમાનથી જેમ ધૂમાડો દેખી અગ્નિનો નિશ્ચય થાય તેમ મનોગત ભાવથી દેખે છે.

ઇતિ મન:પર્યવ જ્ઞાન સંપૂર્ણ.

કેવળ જ્ઞાનનુ વર્ણન.

કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન, ૨ સિદ્ધ કેવળ

જ્ઞાન. ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ સયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન ૨ અયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન વગેરે. તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી જાણવો. સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ ૧ અનંતર સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન ૨ પરંપર સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન, તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી જાણવો. તે કેવળ જ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી.

૧ દ્રવ્યથી કેવળજ્ઞાની સર્વ રૂપી, અરૂપી દ્રવ્ય જાણે, દેખે.

૨ ક્ષેત્રથી કેવળજ્ઞાની સર્વ ક્ષેત્ર (લોકાલોક)ની વાત જાણે, દેખે.

૩ કાળથી કેવળજ્ઞાની સર્વ કાળની ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન, એ ત્રણ કાળની વાત જાણે, દેખે.

ભાવથી કેવળજ્ઞાની સર્વ રૂપી, અરૂપી દ્રવ્યના ભાવને અનંત ભાવે સર્વ પ્રકારે જાણે, દેખે.

કેવળ જ્ઞાન આવરણરહિત વિશુદ્ધ લોકાલોક પ્રકાશક એક જ પ્રકારે સર્વ કેવળીને હોય.

ઇતિ કેવળ જ્ઞાન સંપૂર્ણ

ઇતિ પાંચ જ્ઞાનનું વિવેચન સંપૂર્ણ

વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ

આ સડસઠ બોલોના પ્રથમ બાર દ્વાર કહે છે. (૧) સદ્દહણા ચાર. (૨) લિંગ ત્રણ. (૩) વિનયના દસ પ્રકાર, (૪) શુદ્ધતાના ૩ ભેદ. (૫) લક્ષણ પાંચ. (૬) ભૂષણ પાંચ (૭) દૂષણના પાંચ ભેદ. (૮) પ્રભાવના ૮ (૯) આગાર છ. (૧૦) જયણા છ (૧૧) સ્થાનક છ. (૧૨) ભાવના છ. હવે તે દ્વાર વિસ્તારથી કહે છે.

(૧) સદ્દહણા ચાર પ્રકારની–(૧) પરમત્થ સથવો–નવ તત્ત્વ જાણીને જ્ઞાન, દર્શન, સુખ, વીર્ય સ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ કરવો (૨) પરમાર્થના જાણવાવાળા સંવિગ્ન ગીતાર્થની ઉપાસના કરવાથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાને ધારણ કરે (૩) પોતાના મતના પાસત્થા ઉસન્ના અને કુલિંગી આદિકની સોબત ન કરે એ ત્રણેનો પરિચય કરવાથી શુદ્ધ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઇ શકે નહિ. (૪) પરતીર્થિનો અધિક પરિચય ન કરે. અધર્મ પાખંડીઓની પ્રશંસા ન કરે.

(૨) લિંગના ત્રણ ભેદ–(૧) ધર્મરાગ –જેમ જુવાન પુરુષ રંગરાગ ઉપર રાચે તેમ ભવ્યાત્મા શ્રી જૈનશાસન પર રાચે. (૨) સુશ્રુષા– જેમ ક્ષુધાવાન પુરુષ ખીર–ખાંડના ભોજનને પ્રેમસહિત આદર કરે તેમ વીતરાગની વાણીનો આદર કરે જેમ વ્યવહારિક જ્ઞાન શીખવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોય, ને શીખવાડનાર મળે ત્યારે શીખીને આ લોકમા સુખી થાય તેમ વીતરાગનાં કહેલાં સૂત્રોનું હમેશાં સૂક્ષ્માર્થ ન્યાયવાળુ જ્ઞાન શીખીને આ લોક ને પરલોકમાં મનોવાછિત સુખને પ્રાપ્ત કરે. (૩) દેવ ગુરુની વૈયાવચ્ચ– પંચપરમેષ્ઠીની યથા-યોગ્ય ભક્તિ સુપાત્રદાન.

(૩) વિનયના દશ ભેદ–(અરિહંતનો વિનય કરે .(૨) સિદ્ધનો વિનય કરે, (આચાર્યનો વિનય કરે. (૪) ઉપાધ્યાયનો વિનય કરે. (૫) સ્થવિરનો વિનય કરે (૬) ગણ (ઘણા આચાર્યોનો સમૂહ) નો વિનય કરે. (૭) કુલ (એક આચાર્યોના શિષ્યનો સમૂહ) નો વિનય

કરે. (૮) સ્વધર્મીનો વિનય કરે. (૯) સંઘનો વિનય કરે. (૧૦) સંભોગીનો વિનય કરે એ દશનો માનપૂર્વક વિનય કરે જૈનશાસનમાં વિનય મૂલ ધર્મ કહેવાય છે વિનય કરવાથી અનેક સદ્‌ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે

(૪) શુદ્ધતાના ત્રણ ભેદ—(૧) મનશુદ્ધતા—મનથી અરિહંત દેવ કે જે ૩૪ અતિશય, ૩૫ વાણી, ૮ મહા પ્રાતિહાર્ય સહિત, ૧૮ દૂષણ રહિત, ૧૨ ગુણ સહિત, એવા જે દેવ તે જ અમર દેવ છે, તે જ સાચા દેવ છે એના સિવાય બીજા હજારો કષ્ટ પડે તોપણ સરાગી દેવોને મનથી પણ સ્મરણ ન કરે. (૨) વચન શુદ્ધતા—વચનેથી ગુણકીર્તન એવા અરિહંતના કરે, એ સિવાય બીજા સરાગી દેવોનાં ન કરે. (૩) કાયા શુદ્ધતા—કાયાથી અરિહંત સિવાય બીજા સરાગી દેવોને નમસ્કાર ન કરે.

(૫) લક્ષણના પાંચ ભેદ—(૧) સમ—શત્રુ મિત્ર ઉપર સમ ભાવ રાખવો. (૨) સંવેગ—વૈરાગ્ય ભાવ અને મોક્ષનું ધ્યેય અને સંસાર અસાર છે; વિષય અને કષાયથી અનંતોકાલ ભવભ્રમણ કરે છે, તો આ ભવમાં સારી સામગ્રી મળી છે, તો ધર્મને આરાધવો, ઇત્યાદિ વિચાર કરવો. (૩) નિર્વેદ—શરીર અથવા સંસારના અનિત્યપણાનું ચિંતવન કરવું અને ત્યાંસુધી આ મોહમય જગતથી અલગ રહેવું અથવા જગતારક જિનરાજની દીક્ષા લઈ કર્મ શત્રુઓને જીતીને સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત કરવાની હમેશાં અભિલાષા (ભાવના) રાખવી. (૪) અનુકંપા પોતાની તથા પરના આત્માની અનુકંપા કરવી અથવા દુઃખી જીવોને સુખી કરવા. (૫) આસ્થા—ત્રિલોક પૂજનિક શ્રી વીતરાગ દેવના વચનો ઉપર દૃઢ શ્રદ્ધા રાખવી ને હિતાહિતનો વિચાર કરવો અથવા અસ્તિત્વ ભાવમાં રમણતા કરવી એજ વ્યવહાર સમકિતનું લક્ષણ છે તો જે વાતની અધૂરાશ હોય તેને પૂરી કરવી, વ્યવહારથી ત્રણ તત્ત્વ—દેવ, ગુરુ અને ધર્મની શ્રદ્ધા, નિશ્ચયથી નિજસ્વરૂપ કેવળજ્ઞાન, દર્શન અને સુખમય છે એવી શ્રદ્ધા.

+ નિર્વેદ—ત્યાગભાવના

(૬) ભૂષણના પાંચ ભેદ–(૧) જૈનશાસનમાં કુશળપણું, ધૈર્યવંત હોય ને શાસનમાં દરેક કાર્યો ધૈર્યતાથી કરે. (૨) દેવગુરુની ભક્તિ (૩) શાસનમાં ક્રિયામાં સ્થિરતા. (૪) શાસનમાં ચતુર હોય. શાસનનાં દરેક કાર્ય એવી ચતુરાઇથી (બુદ્ધિબળથી) કરે કે જેથી નિર્વિઘ્નતાથી પાર પડી જાય. (૫) તીર્થસેવા, શાસનમાં ચતુર્વિધ સંઘની ભક્તિ તથા બહુમાન કરવાવાળો હોય આ પાંચ ભૂષણોથી શાસનની શોભા રહે છે.

(૭) દૂષણના પાંચ ભેદ–(૧) શંકા–જિનવચનમાં શંકા કરે(૨) કંખા–બીજા મતોના આડંબર દેખી તેની વાંચ્છા કરે (૩) વિતિગિચ્છા-ધર્મ કરણીના ફળમા સંદેહ કરે કે આનુ ફલ હશે કે નહિ ? અત્યારે વર્તમાન તો કાંઈ દેખાતુ નથી એવો સંદેહ કરે (૪) પરપાખંડીનો હમેશાં પરિચય કરે. (૫) પરપાખંડીઓની પ્રશંસા કરવી. એ પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહેવાય તે જરૂર ટાળવાં જોઇએ

(૮)-પ્રભાવનાના આઠ પ્રકાર–(૧) જે કાળમા જેટલાં સૂત્રાદિ હોય તેને ગુરુગમથી જાણે એ શાસનનો પ્રભાવક બને છે. (૨) ધર્મ કથા, વ્યાખ્યાન, કરીને શાસનના જ્ઞાનની પ્રભાવના કરે. (૨) મહાન વિકટ તપશ્ચર્યા કરીને શાસનથી પ્રભાવના કરે (૪) ત્રણ કાળ અથવા ત્રણ મતનો જાણનાર હોય. (૫) તર્ક, વિતર્ક, હેતુ, વાદ, યુક્તિ ન્યાય તથા વિદ્યાદિ બળથી વાદીઓના શાસ્ત્રાર્થથી પરાજય કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે. (૬) પુરુષાર્થવાળો પુરુષ દીક્ષા લઇને શાસનની પ્રભાવના કરે (૭) કવિના કરવાની શકિત હોય તો કવિતા કરીને શાસન પ્રભાવના કરે (૮) બ્રહ્મચર્ય આદિ કોઇ મોટા વ્રત લે તો પ્રગટ રીતે ઘણા માણસોની વચમા લે કારણકે એથી લોકોને શાસન પર શ્રદ્ધા અથવા વ્રતાદિ લેવાની રુચિ વધે છે. અથવા દુર્બળ, સ્વધર્મી ભાઇઓને સહાયતા કરવી એ પણ પ્રભાવના છે, પરંતુ આજકાલ ચોમાસામાં અભક્ષ્ય વસ્તુની તથા લાડવા આદિની પ્રભાવના કરે છે, તો દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરવો જોઈએ કે એ પ્રભાવનાથી શાસનની કઇ પ્રભાવના થઇ કહેવાય ? અથવા એથી કેટલો લાભ ? એનો બુદ્ધિવાન પોતાથી વિચાર કરી શકે છે અને

પ્રભાવનાનો આપણો સાચો પ્રેમ હોય તો નાની નાની તત્વજ્ઞાનમય ચોપડીઓની પ્રભાવના કરો કે જેથી આપણા ભાઇઓને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય.

આગારના ૭ ભેદ—સમકિતની અંદર ૭ પ્રકારના આગાર છે (૧) રાજાનો આગાર (૨) દેવતાનો (૩) ન્યાતનો (૪) માતાપિતાનો ને ગુરુનો (૫) બળત્કારનો (૬) દુષ્કાળમાં સુખથી આજીવિકા ન ચાલે તો એ છ આકાગાર કારણથી લાચારીથી સમકિતમાં કોઇ દોષ લાગી જાય તો વિઘ્ન પસાર થયે દોષ માટે પશ્ચાત્તાપ કરી શુદ્ધ થવું

(૧૦) જયણાના ૭ પ્રકાર—(૧) આલાપ-સ્વધર્મીભાઇઓની સામે એકવાર બોલે. (૫) સંલાપ-સ્વધર્મી ભાઇઓની સામે વારવાર બોલે. (૩) મુનિને દાન દેવું અથવા સ્વધર્મી ભાઇઓની વાત્સલ્યતા કરવી. (૪) એવું વારવાર પ્રતિદિન કરે. (૫) ગુણીજનોનાં ગુણ પ્રગટ કરે. (૬) તથા વંદન નમસ્કાર બહુમાન કરે તથા

(૧) મિથ્યાત્વી સાથે વગર બોલાવ્યે બોલવું નહિ.

(૨) „ „ વારવાર બોલવું નહિ.

(૩) „ ને ધર્મ નિમિત્તે નહિ પણ અનુકંપા યોગ્ય હોય તો દાન દેવું

(૪) , ની પ્રશંસા કરવી નહિ.

(૫) „ સ્તુતિ કરવી નહિ.

(૬) „ ને વંદના, નમસ્કાર કરવાં નહિ.

(૧૧) સ્થાનના ૭ પ્રકાર— (૧) ધર્મરૂપી નગર તથા સમકિતરૂપી દરવાજા (૨) ધર્મરૂપી વૃક્ષ તથા સમ્યકત્વરૂપી થડ (૩) ધર્મરૂપી પ્રાસાદ તથા સમકિતરૂપી નીવ (પાયો) (૪) ધર્મરૂપી ભોજન તથા સમકિતરૂપી થાળ (૫) ધર્મરૂપી માલ તથા સમકિતરૂપી દુકાન (૬) ધર્મરૂપી રત્ન તથા સમકિતરૂપી તિજોરી, એ-૭ ભેદ

(૧૨) ભાવનાના ૭ પ્રકાર—જીવ ચૈતન્ય લક્ષણ યુક્ત અસંખ્યાત પ્રદેશી નિષ્કલંક અમૂર્તિ છે (૨) અનાદિ કાલથી જીવ અને કર્મોનો સંયોગ છે જેમ દૂધમાં ઘૃત તથા તલમાં તેલ, ધૂળમાં

ધાતુ, ફૂલમાં સુગંધ, ચંદ્રની કાંતિમાં અમૃત એ પ્રમાણે અનાદિ સંયોગ છે (૩) જીવ સુખદુખને કર્તા છે અને ભોકતા છે નિશ્ચય નયથી કર્મને કર્તા કર્મ છે અને વ્યવહારનયથી જીવ છે (૪) જીવ, નિત્ય દ્રવ્ય છે, ગુણ પર્યાય, પ્રાણુ અને ગુણસ્થાનક સહિત છે (૫) ભવ્ય જીવને મોક્ષ થાય છે. (૬) જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મોક્ષને ઉપાય છે, એ છ ભેદ

આ થોકડાને કંઠસ્થ મોઢે કરીને વિચાર કરો કે આ ૬૭ બોલ વ્યવહાર સમકિતના છે એમાંથી મારામાં કેટલા છે અને પછી અધૂરા હોય તેમા આગળ વધારવાની કોશીશ કરો અને પુરુષાર્થ દ્વારા એને પ્રાપ્ત કરો

ઇતિ વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ સંપૂર્ણ.

ષટ્દ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર.

૧ નામદ્વાર, ૨ આદિ, ૩ સંઠાણ, ૪ દ્રવ્ય, ૫ ક્ષેત્ર, ૬ કાળ. ૭ ભાવ. ૮ સામાન્ય વિશેષ, ૯ નિશ્ચય. ૧૦ નય, ૧૧ નિક્ષેપ, ૧૨ ગુણ, ૧૩ પર્યાય, ૧૪ સાધારણ, ૧૫ સાધર્મી, ૧૬ પરિણામિક, ૧૭ જીવ, ૧૮ મૂર્તિ, ૧૯ પ્રદેશ, ૨૦ એક, ૨૧ ક્ષેત્ર-ક્ષેત્રી, ૨૨ ક્રિયા, ૨૩ કર્તા ૨૪ નિત્ય, ૨૫ કારણ, ૨૬ ગતિ, ૨૭ પ્રવેશ, ૨૮ પૃચ્છા, ૨૯ સ્પર્શના, ૩૦ પ્રદેશસ્પર્શના અને ૩૧ અલ્પદ્વાર

નામદ્વાર –૧ ધર્મ, ૨ અધર્મ, ૩ આકાશ, ૪ જીવ, ૫ પુદ્ગલાસ્તિકાય, ૬ કાળદ્રવ્ય

૨ આદિદ્વાર—દ્રવ્યાપેક્ષા બધા દ્રવ્ય અનાદિ છે ક્ષેત્રાપેક્ષા લોકવ્યાપક છે તેમાં જીવ તથા પુદ્ગલ તે સાદિ છે પણ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશ અનાદિ છે કાળાપેક્ષા ષટ્ દ્રવ્ય અનાદિ છે ભાવાપેક્ષા ષદ્ દ્રવ્યમા ઉત્પાદ, વ્યય અપેક્ષાએ સાદિસાન્ત છે.

૩ સંઠાણદ્વાર—ધર્માસ્તિકાયનું સંઠાણ ગાડાના ઓધણ જેવું ⠿ આ રીતે વધતા લોકાન્ત સુધી અસંખ્ય પ્રદેશી છે એવું જ ⋯⋯ અધર્માસ્તિકાયનું સંઠાણ, આકાશાસ્તિકાયનું સંઠાણ લોકમાં ડાકના હાગીના જેવું, અલોકમાં ઓધણાકાર; જીવ તથા પુદ્ગલનાં સ૦ અનેક પ્રકારનાં અને કાળને આકાર નહિ. પ્રદેશ નથી માટે

દ્રવ્યદ્વાર—ગુણપર્યાયના સમૂહ યુક્ત હોય તેને દ્રવ્ય કહે છે દરેક દ્રવ્યના મૂળ છ સ્વભાવ સામાન્ય છે અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, સત્તત્વ, અગુરુલઘુત્વ ઉત્તર—સ્વભાવ અનંત છે યથા- નાસ્તિત્વ, નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક, ભેદ, અભેદ, ભવ્ય, અભવ્ય, વક્તવ્ય, પરમ ઈત્યાદિ, ધર્મ, અધર્મ આકાશ એક એક દ્રવ્ય છે જીવ, પુદ્ગલ, કાળ અનંત છે વિશેષ સ્વભાવ પોતપોતાના ગુણ છે કે જેમ ૭ દ્રવ્યો અરસપરસ ભિન્નતા ધરાવે છે

૫ ક્ષેત્રદ્વાર—ધર્મ, અધર્મ, જીવ અને પુદ્ગલ લોકવ્યાપક છે આકાશ લોકાલોક વ્યાપક છે અને કાળ ૨૫ દ્વીપમા પ્રવર્તનરૂપ છે અને ઉત્પાદ, વ્યય રૂપે લોકાલોક વ્યાપક છે

૬ કાળદ્વાર—ધર્મ, અધર્મ, આકાશ દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત છે ઉત્પાદ, વ્યય અપેક્ષાથી સાદિસાંત છે પુદ્ગલ, દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત સ્કંધમાં મળવું વિખરાવીને અપેક્ષાથી સાદિસાંત છે. કાળદ્રવ્ય દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત, સમયાપેક્ષા સાદિસાંત છે

૭ ભાવ દ્વાર—પુદ્ગલ રૂપી છે શેષ ૫ દ્રવ્યો અરૂપી છે

૮ સામાન્ય વિશેષ દ્વાર સામાન્યથી વિશેષ બળવાન છે જેમ સામાન્યત દ્રવ્ય ૧ છે વિશેષત ૭ છે ધર્માસ્તિકાયનો ખાસ

ગુણ ચલન સહાય છે. અધર્મા૦ નો સ્થિર સહાય, આકાશાસ્તિ૦નો અવગાહનદાન, કાળનો વર્તના, જીવાસ્તિ૦નો ચૈતન્ય, પુદ્‌ગલાસ્તિ૦નો પુરણ, ગલન, વિધ્વસન ગુણ અને બીજા ગુણો છયે દ્ર૦યોનાં અનત છે.

૯ નિશ્ચય વ્યવહાર દ્વાર–નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના ગુણોમાં પ્રવર્તે છે, વ્યવહારમાં અન્ય દ્ર૦યોને પોતાના ગુણથી સહાયતા આપે છે. જેમ લોકાકાશમા બધા દ્રવ્યો રહે છે તો તેને આકાશ અવગાહનમાં સહાયક થાય છે, પણ અલોકમાં અન્ય દ્ર૦યો નથી તો અવગાવહનમા સહાયતા નથી દેતી. છતાં અવગાહન ગુણમા અગુરુલઘુગુણથી ષટ્‌ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ સદા થયા કરે છે એવી જ રીતે દ્ર૦યો માટે જાણવુ

૧૦ નય દ્વાર–અશ જ્ઞાનને નય કહે છે નય ૭ છે તેનાં નામ–૧ નૈગમ ૨ સગ્રહ ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર, ૫ શબ્દ, ૬ સમભિરૂઢ અને ૭ એવભૂત નય. એ સાતે નયવાળાની માન્યતા કેવી છે ? એ જાણવા માટે જીવ દ્ર૦ય ઉપર ૭ નય ઉતારે છે

૧ નૈગમ નયવાળો–જીવ નામના બધાને દ્રવ્યપ્રાણ અને બાહ્યક્રિયાથી ગ્રહણ કરે

૧ સગ્રહ ,, જીવ કહેવાથી જીવના અસખ્ય પ્રદેશો ગ્રહણ કરે

૩ વ્યવહાર ,, ,, ,, ત્રણ સ્થાવર જીવોને ગુણસ્થાનવર્તી વ્યવહારિક ક્રિયા ગ્રહણ કરે

૪ ઋજુસૂત્ર ,, ,, ,, સુખદુ ખ ભોગવતા જીવના ઉપયોગને ગ્રહણ કરે છે

૫ શબ્દ ,, ,, ,, જીવના ભાવપ્રાણોને ગ્રહણ કરે છે.

૬ સમભિરૂઢ નયવાળો–જીવ કહેવાથી કેવળજ્ઞાની, ક્ષાયક, સમકિત વગેરે શુદ્ધ ગુણો બતાવે છે

૭ એવભૂત „ „ „ સિદ્ધ અવસ્થા (સપૂર્ણ શુદ્ધ અવસ્થા) બતાવે છે

એ રીતે સાતેવ નય બધા દ્રવ્યો પર ઉતારી શકાય.

૧૧ નિક્ષેપ દ્વાર–નિક્ષે૧ ૪ છે, ૧ નામ, ૨ સ્થાપના, ૩ દ્રવ્ય અને ૪ ભાવનિક્ષેપ.

૧ દ્રવ્યના નામ માત્રને નામનિક્ષેપ કહેવો.

૨ દ્રવ્યની સદ્દશ કે અસદ્દશ સ્થાપના (આકૃતિ) ને સ્થાપના નિક્ષેપ કહેવો

૩ દ્રવ્યની ભૂત કે ભવિષ્ય પર્યાયને વર્તમાનમા કહેવી તે દ્રવ્ય નિક્ષેપ.

૪ દ્રવ્યની મૂળ ગુણયુક્ત દશાને ભાવ નિક્ષેપ કહે છે
ષટ્ દ્રવ્ય પર એ ચારે નિક્ષેપ ઉતારીને પણ બોધ કરી શકાય.

૧૨ ગુણ દ્વાર–પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં ચાર ચાર ગુણો છે

૧	ધર્માસ્તિકાયના	૪ ગુણ–	અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને ચલન સહાય
૨	અધર્મા૦	૪ „	„ „ „ „ „ સ્થિર „
૩	આકાશાસ્તિ „	૪ „	„ „ „ „ અવગાહનદાન
૪	જીવાસ્તિ	૪ „	અરૂપી ચૈતન્ય, સક્રિય અને ઉપયોગ યા જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને વીર્ય
૫	કાળ દ્રવ્યના „	૪ „	અરૂપી અચેતન, અક્રિય, અને વર્તનાગુણ
૬	પુદ્ગલાસ્તિ૦ „	૪ „	રૂપી, અચેતન, સક્રિય, અને પૂરણ, ગલન.

૧૩ પર્યાય દ્વાર–પ્રત્યેક દ્રવ્યની ચાર ચાર પર્યાયો છે

૧	ધર્માસ્તિ૦ ની	૪ પર્યાય–	સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ અને અગુરુલઘુ
૨	અધર્માસ્તિ૦ „	„	„ „ „
૩	આકાશાસ્તિ૦	„	„ „ „

૪ જીવાસ્તિ૦ ૪ અવ્યાબાધ, અનાવગાહ, અમૂર્ત, ,,
૫ પુદ્ગલાસ્તિ૦ ,, વર્ણ ગન્ધ, રસ, સ્પર્શ.
૬ કાળદ્રવ્ય ,, ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન, અગુરુલઘુ.

૧૪ સાધારણ દ્વાર–સાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં પણ લાભે, જેમ ધર્માસ્તિ૦માં અગુરુલઘુ અસાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમા ન લાભે જેમ ધર્માસ્તિકાયમા ચલનસહાય ઇત્યાદિ.

૧૫ સાધર્મી દ્વાર–ષટ્ દ્રવ્યોમા પ્રતિસમય ઉત્પાદ–વ્યયપણુ છે, કેમકે અગુરુલઘુ પર્યાયમા ષટ્ ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ થાય છે તે છયે દ્રવ્યોમા પ્રવર્તે છે

૧૬ પરિણામી દ્વાર–નિશ્ચય નયથી છયે દ્રવ્યો પોતપોતાના ગુણોમા પરિણમે છે, વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ અન્યાન્ય સ્વભાવમાં પરિણમે છે જેમ જીવ મનુષ્યાદિરૂપે અને પુદ્ગલ બે પ્રદેશી યાવત્ અનત પ્રદેશી સ્કધ રૂપે પરિણમે છે.

૧૭ જીવ દ્વાર–જીવાસ્તિકાય જીવ છે, શેષ ૫ દ્રવ્ય અજીવ છે.

૧૮ મૂર્તિ દ્વાર–પુદ્ગલ રૂપી છે શેષ અરૂપી છે કર્મ સગે જીવ પણ રૂપી છે

૧૯ પ્રદેશ દ્વાર–૫ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે કાળ દ્રવ્ય અપ્રદેશી છે. ધર્મ–અધર્મ અસખ્ય પ્રદેશી છે આકાશ (લોકાલોક અપેક્ષા) અનત પ્રદેશી છે એકેક જીવ અસખ્ય પ્રદેશી છે અનત જીવોના અનત પ્રદેશ છે. પુદ્ગલ પરમાણુ અપ્રદેશી છે પરતુ પુદ્ગલ સ્કધ દ્વીયાવત અનંત પ્રદેશી છે સ્કધમા રહેલ એક પરમાણુ પુદ્ગલ પ્રદેશ ગણાય છે.

૨૦ એક દ્વાર–ધર્મ, અધર્મ, આકાશ એકેક દ્રવ્ય છે, શેષ ૩ અનત છે

૨૧ ક્ષેત્રક્ષેત્રી દ્વાર–આકાશ ક્ષેત્ર છે બાકીના ક્ષેત્રી છે એટલે કે પ્રત્યેક લોકાકાશ પ્રદેશ પર પાચેય દ્રવ્ય પોતપોતાની ક્રિયા કરવા છતા એક બીજામા મળી જતા નથી

૨૨ ક્રિયા દ્વાર–નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્યો પોતપોતાની અગુરુલઘુ-ગુણથી સક્રિય ઉત્પાદ, વ્યયરૂપે ક્રિયા કરે છે. વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ ક્રિયા કરે છે શેષ અક્રિય છે

૨૩ નિત્ય દ્વાર–દ્રવ્યાસ્તિક નયથી બધા દ્રવ્ય નિત્ય છે પર્યાય અપેક્ષાથી બધા અનિત્ય છે, વ્યવહાર નયથી ગતિ આદિ પર્યાય આશ્રી જીવ, પુદ્દગલ અનિત્ય છે શેષ ૪ દ્રવ્ય નિત્ય છે

૨૪ કારણ દ્વાર–પાંચેય દ્રવ્ય જીવને કારણ છે, પણ જીવ કોઈને કારણ નથી. જેમ જીવ કર્તા અને ધર્મા કારણ મળવાથી જીવને ચલન કાર્યની પ્રાપ્તિ થઈ એમ જ બીજા દ્રવ્યો સમજવાં

૨૫ કર્તા દ્વાર–નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના સ્વભાવ કાર્યના કર્તા છે વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્દગલ કર્તા છે શેષ અકર્તા છે

૨૬ વ્યાપકતા–આકાશની વ્યાપકતા લોકાલોકમા છે શેષની લોકમાં છે

૨૭ પ્રવેશ દ્વાર–એક એક આકાશ પ્રદેશ પર પાંચેય દ્રવ્યોના પ્રવેશ છે તેઓ પોતપોતાની ક્રિયા કર્યે જાય છે છતાં એક બીજા ભળી જતાં નથી જેમ એક નગરમા ૫ માણસ પોત પોતાના કાર્ય કરતાં રહે પણ એકરૂપ ન થાય.

૨૮ પૃચ્છા દ્વાર–શ્રી ગૌતમસ્વામી શ્રી વીરપ્રભુને સવિનયે નીચેના પ્રશ્ન કરે છે

૧ ધર્મા૦ના ૧ પ્રદેશને ધર્મા૦ કહેવાય છે શું ? ઉત્તર–નહિ (એવભૂત નયાપેક્ષા) ધર્મા૦ના ૧–૨–૩ જાવ સખ્યાત, અસખ્યાત પ્રદેશ. જેમા ધર્મા૦નો ૧ પણ પ્રદેશ બાકી હોય ત્યાસુધી ધર્મા૦ ન કહેવાય, સપૂર્ણ પ્રદેશ યુક્તને જ ધર્મા૦ કહે છે

૨ કેવી રીતે ? એવભૂત નયવાળો થોડા પણ ટુટેલા અપૂર્ણ પદાર્થને પદાર્થ ન માને, અખડિત દ્રવ્યને જ દ્રવ્ય કહે. તેમ બધા દ્રવ્યો માટે સમજવુ

૩ લોકનો મધ્ય પ્રદેશ કયાં છે ?

ઉ૦ રત્નપ્રભા ૧૮૦૦૦૦ યોજનની છે તેની નીચે ૨૦૦૦૦ યોજન ઘનોદધિ છે તેની નીચે અસખ્ય યોજન ઘનવાયુ, અસ૦ યો૦ તન વાયુ અને અસ૦ યો૦ આકાશ છે તે આકાશના અસખ્યાતમા ભાગમા લોકનો મધ્ય ભાગ છે

૪ અધોલોકનો મધ્યપ્રદેશ કયાં છે? ઉ પંકપ્રભા નીચેના આકાશ પ્રદેશની સાંધિકમાં.

૫ ઊર્ધ્વ ,, ,, ,,? ઉ૦ બ્ર દેવલોકના ત્રીજા રિષ્ટ પ્રતરમાં.

૬ તીર્છા ,, ,, ,,? ઉ મેરુપર્વતના ૮ રુચક પ્રદેશોમાં છે.

એજ રીતે ધર્મા૦, અધર્મા૦, આકાશા, કાળ (દ્રવ્ય)ના પ્રશ્નોત્તર સમજવા. જીવનો મધ્ય પ્રદેશ ૮ રૂચક પ્રદેશોમાં છે, કાળનો મધ્ય પ્ર૦ વર્તમાન સમય છે

૨૯ સ્પર્શના દ્વાર–ધર્માસ્તિકાય, અધર્મા૦ લોકાકાશ, જીવ અને પુદ્ગલ દ્રવ્યને સ્પર્શી રહી છે કાળને કયાય સ્પર્શે, કયાંય ન સ્પર્શે, એવી જ રીતે શેષ ૪ અસ્તિકાય સ્પર્શે, કાળ દ્રવ્ય રાા દ્વીપમાં બધાં દ્રવ્યો ને સ્પર્શે. અન્ય ક્ષેત્રમાં નહિ

૩૦ પ્રદેશ, સ્પર્શના દ્વાર

ધર્મા૦નો ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ના કેટલા પ્રદેશને સ્પર્શે? જ. ૩ પ્ર૦ ઉ ૬ પ્ર.ને સ્પર્શે.
,, ,, અધર્મા૦ ,, , ,,? જ ૪,, ઉ. ૭ ,, ,,
,, ,, આકાશા૦ ,, ,, ,,? જ ૭, ઉ ૭ ,, ,,
,, ,, જીવ–પુદ્ગલ, ,, ,,? જ અનત પ્રદેશોને સ્પર્શે.
,, ,, કાળ દ્રવ્યના કેટલા સમયને,,? સ્યાત્ અનંત સ્પર્શે. સ્યાત્ નહિ

એવ અધર્માસ્તિકાયની પ્રદેશ સ્પર્શના જાણવી.

આકાશ૦નો ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ના જ૦ ૧–૨–૩ પ્રદેશ, ઉ૦ ૭ પ્રદેશને પણ સ્પર્શે શેષ પ્રદેશ સ્પર્શના ધર્માસ્તિકાયવત્ જાણવી

જીવ૦નો ૧ પ્રદેશ ધર્મા૦ જ ૪ ઉ૦૭ પ્રદેશને સ્પર્શે
પુદ્ગલ૦ ,, ,, જ ૪ ઉ ૭ ,, ,,
કાળ દ્રવ્યનો ૧ સમય,, પ્રદેશને સ્યાત્ સ્પર્શે. સ્યાત નહિ
} શેષ પ્ર સ્પર્શના ધર્માસ્તિકાયવત્

પુદ્ગલા૦ના ૨ પ્રદેશ, જ બમણાથી ૨ અધિક (૬) પ્રદેશને સ્પર્શે અને ઉ પાચગણાથી ૨ અધિક ૫×૨=૧૦+૨=૧૨ પ્રદેશ સ્પર્શે.

એવી જ રીતે ૩-૪-૫ જાવ અનંત પ્રદેશ જ૦ બમણાથી ૨ અધિક ઉ૦ પાંચગણાથી ૨ અધિક પ્રદેશને સ્પર્શે

૩૧ અલ્પબહુત્વ દ્વાર– દ્રવ્ય અપેક્ષા–ધર્મ અધર્મ આકાશ પરસ્પર તુલ્ય છે તેથી જીવ દ્રવ્ય અનંતગણા, તેથી પુદ્‌ગલ અનંતગણા તેથી કાળ અનંતા.

પ્રદેશ અપેક્ષા–સવથી થોડા ધર્મ, અધર્મના પ્રદેશ તેથી જીવના પ્રદેશ અનંતગણા તેથી પુદ્‌ગલના પ્ર૦ અન૦, તેથી કાળદ્રવ્યના પ્ર૦ અનંત૦, તેથી આકાશ૦ પ્રદેશ અનંતગણા

દ્રવ્ય અને પ્રદેશનો ભેગો અલ્પબહુત્વ –સૌથી થોડા ધર્મ, અધર્મ આકાશના દ્રવ્ય, તેથી ધર્મ અધર્મના, પ્રદેશ અસંખ્ય૦ તેથી જીવ દ્રવ્ય અન૦ તેથી જીવના પ્રદેશ અસ૦ તેથી પુદ્‌ગલ દ્રવ્ય અન૦ તેથી પુ૦ પ્રદેશ અસ૦, તેથી કાળના દ્રવ્ય પ્રદેશ અન૦, તેથી આકાશ પ્રદેશ અનંતગણા.

ઇતિ ષટ્‌દ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર સંપૂર્ણ

(૫૭) ચાર ધ્યાન

ધ્યાન ૪ ભેદ–આર્ત, રૌદ્ર, ધર્મ અને શુક્લધ્યાન

(૧) આર્તધ્યાનના ૪ પાયા–૧ મનોજ્ઞ વસ્તુની અભિલાષા કરે, ૨ અમનોજ્ઞ વસ્તુનો વિયોગ ચિંતવે, ૩ રોગાદિ અનિષ્ટોનો નિયોગ ચિંતવે અને ૪ પરભવના સુખ માટે નિયાણુ કરે.

આર્તધ્યાનના ૪ લક્ષણ–૧ ચિંતા–શોક કરવો. ૨ અશ્રુપાત કરવો ૩ આક્રંદ (વિલાપ) શબ્દ કરીને રોવુ અને ૪ છાતી, માથુ આદિ કૂટીને રોવું

(૨) રૌદ્રધ્યાનના ૪ પાયા–હિંસામાં જૂઠમાં ચોરીમાં, કારાગૃહમાં ફસાવવામાં આનંદ માનવો (એ પાપ કરીને કે કરવામાં ખુશી થવું)

રૌદ્રધ્યાનના ૪ લક્ષણ–૧ થોડા અપરાધ પર ઘણો ગુસ્સો, દ્વેષ કરે, ૨ વધુ અપરાધ પર અત્યંત ગુસ્સો દ્વેષ કરે ૩ અજ્ઞાનતાથી દ્વેષ રાખે અને જાવજીવ સુધી દ્વેષ રાખે

(૩) **ધર્મધ્યાનનાં ૪ પાયા** –વીતરાગની આજ્ઞાનું ચિંતવન કરે ૨ કર્મ આવવાનાં સ્થાન (કારણ)ને વિચારે, ૩ શુભાશુભ કર્મ વિપાકને વિચારે અને ૪ લોક સંસ્થાનનો વિચાર કરે.

ધર્મધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ–૧ વીતરાગ–આજ્ઞાની રૂચિ, ૨ નિસર્ગ (જ્ઞાનાદિ ઊપજવાથી થયેલી) રુચિ, ૩ ઉપદેશ રૂચિ અને સૂત્ર (સિદ્ધાંતઆગમ) રુચિ

ધર્મધ્યનનાં ૪ અવલંબન–વાંચના, પૃચ્છના, પરાવર્તના અને ધર્મકથા.

ધર્મધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા–૧ એગચ્ચાણુપેહા=જીવ એકલો આવ્યો, એકલો જશે, એવા જીવના એકલાપણાનો વિચાર, ૨ અણિચ્ચાણુપેહા=સંસારની અનિત્યતાનો વિચાર, ૩ અસરણાણુપેહા=સંસારમાં કોઇ કોઇનુ શરણ નથી ઇ૦ વિચાર, અને ૪ સંસારાણુપેહા=સંસારની સ્થિતિ (દશા)નો વિચાર કરવો.

૪ શુકલધ્યાનના ૪ પાયા–૧ એક એક દ્રવ્યમાં ભિન્ન ભિન્ન અનેક પર્યાય–ઉપ્પન્ને વા, વિગમે વા, ધુવે વા–ભાવોનો વિચાર કરવો, ૨ અનેક દ્રવ્યોમા એક ભાવ (અગુરુલઘુ આદિ)નો વિચાર કરવો. ૩ અચળાવસ્થામા ત્રણેય યોગોનુ નિરૂદ્ધપણું વિચારે, ૪ ચૌદમા ગુણસ્થાનની સૂક્ષ્ણ ક્રિયાથી પણ નિવર્તવાનુ ચિંતવે.

શુકલધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ–૧ દેવાદિના ઉપસર્ગથી ચલિત ન થાય, ૨ સૂક્ષ્મભાવ (ધર્મની ઝીણવટ) સાભળીને ગ્લાનિ ન લાવે, ૩ શરીર–આત્માને ભિન્ન ચિંતવે અને ૪ શરીરને અનિત્ય સમજી પુદ્દગલને પરવસ્તુ જાણીને તેમનો ત્યાગ કરે

શુકલધ્યાનનાં ૪ અવલંબન–૧ ક્ષમા, ૨ નિર્લોભતા, ૩ નિષ્કપટતા, ૪ મદરહિતતા

શુકલધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા–૧ આ જીવે અનંતવાર સંસાર ભ્રમણ કર્યું છે, એમ વિચારે, ૨ સંસારની બધી પૌદ્ગલિક વસ્તુ અનિત્ય છે, શુભ પુદ્ગલ અશુભ રૂપે અને અશુભ, શુભ રૂપે પરિણમે છે માટે શુભાશુભ પુદ્ગલોમા આસકત બનીને રાગદ્વેષ ન

કરવો. ૩ સંસાર પરિભ્રમણનું મૂળ કારણ શુભા શુભ કર્મ છે, કર્મ બંધના મૂળ કારણ ૪ હેતુ છે એમ વિચારે અને ૪ શુ–કર્મહેતુઓને છોડીને સ્વસત્તામા રમણતા કરવાનો વિચાર. આવા વિચારોમાં તન્મય (એક રૂપ) થઇ જવાય તે શુકલ ધ્યાન

ઇતિ ચાર ધ્યાન સંપૂર્ણ,

રૂપી અરૂપીના બોલ

ગાથા –કમ્મટ્ઠ પાવઠ્ઠાણા ય, મણ વયજોગા ય કમ્મદેહે ;
સુહુમપ્પએસી ખંધે, એ સવ્વે ચઉ ફાસા ૧

અર્થઃ–કર્મ ૮ (જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મ) પાપસ્થાનક (પ્રાણાતિપાતાદિ અઢાર પાપસ્થાનક) ૧૮ કુલ ૨૬ ૨૭ મનયોગ, ૨૮ વચનયોગ, ૨૯ કાર્મણ શરીર અને ૩૦ સુક્ષ્મપ્રદેશી સ્કંધ, એ સર્વે ત્રીશ બાલ રૂપી ચઉસ્પર્શી છે તેમા સોળ બોલ લાભે–૫ વર્ણ, ૨ ગંધ ૫ રસ અને ૪ સ્પર્શ (શીત, ઉષ્ણ, રૂક્ષ અને સ્નિગ્ધ)

ઘણ તણુવાય ઘણોદહિ, પુઢવિ સત્તે વ સત્તનિરીયાણ;
અસંખેજ દીવ સમુદ્દા, કપ્પા ગેવિજ્જા અણુત્તરા સિદ્ધિ ૨

અર્થ –૧ ઘનવાત. ૨ તનવાત. ૩ ઘનોદધિ, પૃથ્વી સાત ૧૦ ૧૧ અસંખ્યાતા દ્વીપ ૧૨ અસંખ્યાતા સમુદ્ર બાર દેવલોક ૨૪, નવ ગ્રૈવેયક–૩૩ પાંચ અનુત્તર વિમાન ૩૮, સિદ્ધશિલા ૩૯

ઉરાલિયા ચઉદેહા પુગ્ગલકાય છ દવ્વ લેસ્સા ય;
તહેવ કાયજોગેણુ, એ સવ્વેણુ અઠ્ઠ ફાસા ૩

અર્થ :–૪૦ ઔદારિક શરીર, ૪૧ વૈક્રિય શરીર, ૪૨ આહારક શરીર ૪૩ તૈજસ શરીર (એ ચાર દેહ), ૪૪ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો બાદર સ્કંધ, ૭ દ્રવ્ય લેસ્યા (કૃષ્ણાદિક) ૫૦ ૫૧ કાયયોગ

એ સર્વ મળી એકાવન બોલરૂપી આઠ સ્પર્શી, છે. તેમાં વીશ બોલ લાભે (૫ વર્ણ ૨ ગંધ, ૫ રસ અને ૮ સ્પર્શ).

પાવઠાણા વિરઇ, ચઉ ચઉ બુદ્ધિ ઉગ્ગહે;
સન્ના ધમ્મત્થિ ૫ ચ ઉઠ્ઠાણ. ભાવલેસ્સા તિદિઠ્ઠિ ય. ૪

અર્થ :–અઢારે પાપસ્થાનકની નિવૃત્તિ ૧૮, ચાર બુદ્ધિ તે ૧૯ ઔત્પાતિકા, ૨૦ વૈનયિકા, ૨૧ કાર્મિકા અને ૨૨ પરિણામિકા, ચાર મતિ તે ૨૩ અવગ્રહ, ૨૪ ઇહા, ૨૫ અવાય અને ૨૬ ધારણા, ચાર સંજ્ઞા ને ૨૭આહાર, ૨૮ભય, ૨૯મૈથુન અને ૩૦પરિગ્રહ સંજ્ઞા, પાંચ અસ્તિકાય તે ૩૧ ધર્માસ્તિકાય, ૩૨અધર્માસ્તિકાય, ૩૩ આકાશાસ્તિકાય, ૩૪ કાળ, અને ૩૫ જીવાસ્તિકાય, પાંચ ઉઠાણ તે ૩૬–ઉત્થાન ૩૭ કર્મ ૩૮ વીર્ય, ૩૯ બળ અને ૪૦ પુરુષાકાર પરાક્રમ, છ ભાવ લેશ્યા ૪૬ અને ત્રણ દૃષ્ટિ તે–૪૭ સમકિત દૃષ્ટિ, ૪૮ મિથ્યાદૃષ્ટિ અને ૪૯ મિશ્રદૃષ્ટિ

દંસણ નાણ સાગરા, અણાગરા ચઉવીસે દંડગા જીવ;
એ સવ્વે અવન્ના, અરૂવી અફાસગા ચેવ. ૫

અર્થ :–દર્શન ચાર તે–૫૦ ચક્ષુદર્શન, ૫૧ અચક્ષુદર્શન, ૫૨ અવધિદર્શન, અને ૫૩ કેવળદર્શન, જ્ઞાન પાંચ તે ૫૪ મતિજ્ઞાન, ૫૫ શ્રુતજ્ઞાન, ૫૬ અવધિજ્ઞાન, ૫૭ મન પર્યવ જ્ઞાન અને ૫૮ કેવળ જ્ઞાન, ૫૯ સાકારોપયોગ તે જ્ઞાનનો ઉપયોગ. ૬૦ અનાકારોપયોગ તે દર્શનનો ઉપયોગ, ૬૧ ચોવીશે દંડકના જીવો

એ સઘળા ૬૧ બોલમા વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ન લાભે કારણ કે એ સર્વ બોલ અરૂપીના છે.

ઇતિ રૂપી અરૂપીના બોલ સંપૂર્ણ.

પ્રમાણ નય

શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્ર અને અન્ય ગ્રન્થોને આધારે ૨૪ દ્વાર કહેવાય છે (૧) સાત નય (૨) ચાર નિક્ષેપ, (૩) દ્રવ્ય, ગુણ, પર્યાય, (૪) દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, (૫) દ્રવ્ય–ભાવ, (૬) કાર્ય–કારણ.

(૭) નિશ્ચય–વ્યવહાર, (૮) ઉપાદાન–નિમિત્ત, (૯) ચાર પ્રમાણ, (૧૦) સામાન્ય–વિશેષ (૧૧) ગુણ–ગુણી, (૧૨) જ્ઞેય, જ્ઞાન, જ્ઞાની, (૧૩) ઉપ્પને વા, ધુવે વા, (૧૪) આધેય–આધાર, (૧૫) આવિર્ભાવ, તિરોભાવ, (૧૬) ગૌણતા–મુખ્યતા, (૧૭) ઉત્સર્ગ–અપવાદ, (૧૮) ત્રણ આત્મા, (૧૯) ચાર ધ્યાન, (૨૦) ચાર અનુયોગ, (૨૧) ત્રણ જાગૃતિ, (૨૨) નવ વ્યાખ્યા, (૨૩) આઠ પક્ષ, (૨૪) સપ્તભંગી.

૧ નય–(પદાર્થના અંશને ગ્રહણ કરે તે) પ્રત્યેક પદાર્થના અનેક અનેક ધર્મ છે અને એ દરેકને ગ્રહણ કરનાર એકેક નય ગણાય એ રીતે અનંત નય થઇ શકે, પણ અત્રે સંક્ષેપથી ૬ નય વર્ણવાશે

નયના મુખ્ય ૨ ભેદ છે–દ્રવ્યાસ્તિક [દ્રવ્યને ગ્રહનારી] અને પર્યાયાસ્તિક [જે પર્યાયોને ગ્રહણ કરે તે] દ્રવ્યાસ્તિક નયના ૧૦ ભેદ ૧ નિત્ય, ૨ એક, ૩ સત્, ૪ વક્તવ્ય, ૫ અશુદ્ધ, ૬ અન્વય, ૭ પરમ, ૮ શુદ્ધ, ૯ સત્તા, ૧૦ પરમ ભાવ–દ્રવ્યાસ્તિક નય પર્યાયાસ્તિક નયના ૬ ભેદ–દ્રવ્ય, દ્રવ્ય વ્યંજન, ગુણ, ગુણવ્યંજન, સ્વભાવ અને વિભાવ–પર્યાયાસ્તિક નય. આ બન્ને નયોના ૭૦૦ ભાગા થઇ શકે છે

નય સાત–૧ નૈગમ, ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર ૫ શબ્દ ૬ સમભિરૂઢ, ૭ એવંભૂત નય, એમાંથી પહેલી ૪ નયોને દ્રવ્યાસ્તિક, અર્થ કે ક્રિયાનય કહે છે અને પાછલી ત્રણને પર્યાયાસ્તિક, શબ્દ કે જ્ઞાન–નય કહે છે હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે

(૧) નૈગમ–નય જેનો એક (ગમ) સ્વભાવ નથી, અનેક માન, ઉન્માન, પ્રમાણથી વસ્તુ માને ત્રણે કાળ, ૪ નિક્ષેપા, સામાન્ય–વિશેષ આદિ માને તેના ૩ ભેદ–

[૧] અંશ–વસ્તુના અંશને ગ્રહીને વસ્તુ માને, જેમ નિગોદને સિદ્ધ સમાન માને.

[૨] આરોપ–ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, ત્રણે કાળનો વર્તમાનમાં આરોપ કરે

[૩] વિકલ્પ–અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે, એવા ૭૦૦ વિકલ્પ થઇ શકે તે.

શુદ્ધ નૈગમ નય અને અશુદ્ધ નૈગમ નય એમ બે ભેદ પણ છે.

[૨] **સંગ્રહ નય**–વસ્તુની મૂળ સત્તાને ગ્રહણ કરે. જેમ સર્વ જીવોને સિદ્ધ સમ જાણે. જેમ **એગે આયા** આત્મા એક છે. (એક સરખા સ્વભાવ અપેક્ષા.) ૩ કાળ, ૪ નિક્ષેપા અને સામાન્ય માને, વિશેષ ન માને.

[૩] **વ્યવહાર નય**–અંતઃકરણ [આંતરિક દશા]ની દરકાર ન કરતાં બાહ્ય વ્યવહાર માને, જેમ જીવને મનુષ્ય તિર્યંચ, નારક, દેવ માનવા જન્મ્યો, મર્યો વગેરે. પ્રત્યેક રૂપી પદાર્થોમા વર્ણ, ગંધ આદિ ૨૦ બોલ સત્તામાં છે પણ બાહ્ય દેખાય તે જ માને, જેમ હંસનો ધોળો, ગુલાબને સુગંધી, સાકરને મીઠી માને, તેના પણ શુદ્ધ, અશુદ્ધ ૨ ભેદ, સામાન્ય સાથે વિશેષ માને, ૪ નિક્ષેપા, ત્રણે કાળની વાતને માને.

[૪] **ઋજુસૂત્ર**–ભૂત, ભવિષ્યની પર્યાયોને છોડી માત્ર વર્તમાન· સરળ–પર્યાયને માને વર્તમાન કાળ, ભાવનિક્ષેપ અને વિશેષને જ માને, જેમ સાધુ છતાં ભોગમાં ચિત્ત ગયુ તેને ભોગી અને ગૃહસ્થ છતાં ત્યાગમાં ચિત્ત ગયુ તેને સાધુ માને

એ ચાર દ્રવ્યાસ્તિક નય છે. એ ચાર નય સમકિત, દેશવ્રત, સર્વવ્રત, ભવ્ય, અભવ્ય બન્નેમાં હોય પણ શુદ્ધોપયોગ રહિત હોવાથી જીવનું કલ્યાણ નથી થતું.

[૫] **શબ્દ નય**–સરખા શબ્દોનો એક જ અર્થ કરે, વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપને જ માને લિંગભેદ ન માને. શુદ્ધ ઉપયોગને જ માને જેમકે–શક્રેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર, પુરેન્દ્ર, સુચિપતિ એ બધાને એક માને.

[૬] **સમભિરૂઢ નય**–શબ્દના ભિન્ન ભિન્ન અર્થને માને, જેમ શક્રસિંહાસન પર બેઠેલાને જ શક્રેન્દ્ર માને. એક અંશ ન્યૂન હોય તેને પણ વસ્તુ માની લે, વિશેષ ભાવનિક્ષેપ અને વર્તમાન કાળને જ માને.

(૭) નિશ્ચય-વ્યવહાર, (૮) ઉપાદાન-નિમિત્ત, (૯) ચાર પ્રમાણ, (૧૦) સામાન્ય-વિશેષ (૧૧) ગુણ-ગુણી, (૧૨) જ્ઞેય, જ્ઞાન, જ્ઞાની, (૧૩) ઉપ્પને વા, ધુવે વા, (૧૪) આધેય-આધાર, (૧૫) આવિર્ભાવ, તિરોભાવ, (૧૬) ગૌણતા-મુખ્યતા, (૧૭) ઉત્સર્ગ-અપવાદ, (૧૮) ત્રણ આત્મા, (૧૯) ચાર ધ્યાન, (૨૦) ચાર અનુયોગ, (૨૧) ત્રણ જાગૃતિ, (૨૨) નવ વ્યાખ્યા, (૨૩) આઠ પક્ષ, (૨૪) સપ્તભંગી.

૧ નય-(પદાર્થના અંશને ગ્રહણ કરે તે) પ્રત્યેક પદાર્થના અનેક અનેક ધર્મ છે અને એ દરેકને ગ્રહણ કરનાર એકેક નય ગણાય એ રીતે અનંત નય થઈ શકે, પણ અત્રે સંક્ષેપથી ૬ નય વર્ણવાશે.

નયના મુખ્ય ૨ ભેદ છે-દ્રવ્યાસ્તિક [દ્રવ્યને ગ્રહનારી] અને પર્યાયાસ્તિક [જે પર્યાયોને ગ્રહણ કરે તે] દ્રવ્યાસ્તિક નયના ૧૦ ભેદ ૧ નિત્ય, ૨ એક, ૩ સત્, ૪ વક્તવ્ય, ૫ અશુદ્ધ, ૬ અન્વય, ૭ પરમ, ૮ શુદ્ધ ૯ સત્તા, ૧૦ પરમ ભાવ-દ્રવ્યાસ્તિક નય પર્યાયાસ્તિક નયના ૬ ભેદ-દ્રવ્ય, દ્રવ્ય વ્યંજન ગુણ, ગુણવ્યંજન. સ્વભાવ અને વિભાવ-પર્યાયાસ્તિક નય. આ બન્ને નયોના ૭૦૦ ભાંગા થઈ શકે છે

નય સાત-૧ નૈગમ ૨ સંગ્રહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋજુસૂત્ર ૫ શબ્દ ૬ સમભિરૂઢ, ૭ એવંભૂત નય, એમાંથી પહેલી ૪ નયોને દ્રવ્યાસ્તિક, અર્થ કે ક્રિયાનય કહે છે અને પાછલી ત્રણને પર્યાયાસ્તિક, શબ્દ કે જ્ઞાન-નય કહે છે હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે

(૧) નૈગમ-નય જેનો એક (ગમ) સ્વભાવ નથી, અનેક માન ઉન્માન, પ્રમાણથી વસ્તુ માને, ત્રણે કાળ, ૪ નિક્ષેપા, સામાન્ય-વિશેષ આદિ માને, તેના ૩ ભેદ-

[૧] અંશ-વસ્તુના અંશને ગ્રહીને વસ્તુ માને, જેમ નિગોદને સિદ્ધ સમાન માને.

[૨] આરોપ-ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, ત્રણે કાળનો વર્તમાનમાં આરોપ કરે.

[૩] વિકલ્પ-અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે, એવા ૭૦૦ વિકલ્પ થઇ શકે તે.

શુદ્ધ નૈગમ નય અને અશુદ્ધ નૈગમ નય એમ બે ભેદ પણ છે.

[૧] **સંગ્રહ નય**-વસ્તુની મૂળ સત્તાને ગ્રહણ કરે. જેમ સર્વ જીવોને સિદ્ધ સમ જાણે. જેમ **એગે આયા** આત્મા એક છે. (એક સરખા સ્વભાવ અપેક્ષા.) ૩ કાળ, ૪ નિક્ષેપા અને સામાન્ય માને, વિશેષ ન માને.

[૩] **વ્યવહાર નય**-અંતઃકરણ [આંતરિક દશા]ની દરકાર ન કરતાં બાહ્ય વ્યવહાર માને, જેમ જીવને મનુષ્ય તિર્યંચ, નારક, દેવ માનવા જન્મ્યો, મર્યો વગેરે. પ્રત્યેક રૂપી પદાર્થોમા વર્ણ, ગંધ આદિ ૨૦ બોલ સત્તામાં છે પણ બાહ્ય દેખાય તે જ માને, જેમ હંસનો ધોળો, ગુલાબને સુગંધી, સાકરને મીઠી માને, તેના પણ શુદ્ધ, અશુદ્ધ ૨ ભેદ, સામાન્ય સાથે વિશેષ માને, ૪ નિક્ષેપા, ત્રણે કાળની વાતને માને.

[૪] **ઋજુસૂત્ર**-ભૂત, ભવિષ્યની પર્યાયોને છોડી માત્ર વર્તમાન· સરળ-પર્યાયને માને. વર્તમાન કાળ, ભાવનિક્ષેપ અને વિશેષને જ માને, જેમ સાધુ છતાં ભોગમાં ચિત્ત ગયું તેને ભોગી અને ગૃહસ્થ છતાં ત્યાગમાં ચિત્ત ગયુ તેને સાધુ માને

એ ચાર દ્રવ્યાસ્તિક નય છે. એ ચાર નય સમકિત, દેશવ્રત, સર્વવ્રત, ભવ્ય, અભવ્ય બન્નેમાં હોય પણ શુદ્ધોપયોગ રહિત હોવાથી જીવનું કલ્યાણ નથી થતું.

[૫] **શબ્દ નય**-સરખા શબ્દોનો એક જ અર્થ કરે, વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપને જ માને. લિંગભેદ ન માને. શુદ્ધ ઉપયોગને જ માને. જેમકે-શક્રેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર, પુરેન્દ્ર, સુચિપતિ એ બધાને એક માને.

[૬] **સમભિરૂઢ નય**-શબ્દના ભિન્ન ભિન્ન અર્થને માને, જેમ શક્રસિંહાસન પર બેઠેલાનેજ શક્રેન્દ્ર માને. એક અંશ ન્યૂન હોય તેને પણ વસ્તુ માની લે, વિશેષ ભાવનિક્ષેપ અને વર્તમાન કાળને જ માને.

(૭) એવંભુત નય—એક અંશ પણ કમ ન હોય એને વસ્તુ માને શેષને અવસ્તુ માને વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપાને જ માને

જે નયથી જ એકાંત પક્ષ ગ્રહણ કરે તે નયાભાસ (મિથ્યાત્વી) કહેવાય છે જેમ સાત આંધળાએ ૧ હાથીના અનુક્રમે દતુશળ, સૂંઢ, કાન, પેટ, પગ, પૂછડુ અને કુભસ્થળ પકડીને કહેવા લાગ્યા કે હાથી સાંબેલા જેવો, હડુમાન જેવો, સુપડા જેવો, કોઠી જેવો, થાભલા જેવો, ચામર જેવો કે ઘડા જેવો છે તો સમદષ્ટિ તો બધાને એકાંતવાદી સમજી મિથ્યા માનશે, પણ બધી નયો મેળવવાથી સત્ય સ્વરૂપ થાય છે અને તે જ સમદષ્ટિ કહેવાય.

૨ નિક્ષેપ ચાર—એકેક વસ્તુના જેમ અનંત નય હોઈ શકે તેમ નિક્ષેપ પણ અનંત હોઇ શકે પણ અહીં મુખ્ય ચાર નિક્ષેપા વર્ણવ્યા છે નિક્ષેપા=સામાન્ય રૂપ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે વસ્તુ તત્ત્વજાણવામા અતિ આવશ્યક છે તેના ચાર ભેદ –

(૧) નામનિક્ષેપ—જીવ કે અજીવનુ અર્થ શૂન્ય, યથાર્થ કે અયથાર્થ નામ રાખવું તે

(૨) સ્થાપના નિક્ષેપ- જીવ કે અજીવની સદૃશ (સદ્ભાવ) કે અસદૃશ (અસદ્ભાવ સ્થાપના (આકૃતિ, કે ઓકુ) કરવી તે સ્થાપના નિક્ષેપ.

(૩) દ્રવ્ય નિક્ષેપ—ભૂત અને ભવિષ્યકાળની દશાને વર્તમાનમાં ભાવ શૂન્ય છતાં કહેવી–માનવી, જેમ યુવરાજને કે પદભ્રષ્ટ રાજાને રાજા માનવો, કોઇના કલેવર (મડદા)ને એના નામે જાણવુ

(૪) ભાવ નિક્ષેપ—સપૂર્ણ ગુણયુક્ત વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનવી.

દષ્ટાંત-મહાવીર નામ તે નામ નિક્ષેપ, તે ગમે તેનુ નામ રાખ્યુ હોય, મહાવીર લખ્યુ હોય, ચિત્ર કર્યું હોય, મૂર્તિ હોય કે કોઇ ચીજ મૂકીને એને મહાવીર તરીકે કહીએ, તે મહાવીરનો સ્થાપના નિક્ષેપ, કેવળજ્ઞાન થયા પહેલાના સંસારી જીવનને કે નિર્વાણ પામ્યાના બાદ

શરીરને મહાવીર માનવા તે મહાવીરનો **દ્રવ્ય નિક્ષેપ.** અને મહાવીર પોતે કેવળજ્ઞાન, દર્શન સહિત બિરાજતા હોય તેમને જ મહાવીર કહેવા તે **ભાવ નિક્ષેપ** માનવો. એ રીતે જીવ, અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થોનુ ચાર નિક્ષેપા ઉતારી જ્ઞાન થઇ શકે.

૩ **દ્રવ્ય-ગુણુ-પર્યાય દ્વાર**-ધર્માસ્તિકાય આદિ જેમ છ **દ્રવ્ય** છે, ચલન સહાય આદિ સ્વભાવ તે દરેકના જુદા **ગુણુ** છે; અને દ્રવ્યોમાં ઉત્પાદ, વ્યય, આદિ પરિવર્તન થવુ તે **પર્યાયો** છે મૂળ ગુણુ અને દ્રવ્ય ધ્રુવ છે.

દષ્ટાંત-જીવ તે **દ્રવ્ય,** જ્ઞાન-દર્શન આદિ **ગુણુ,** મનુષ્ય, તિર્યંચ, દેવ, સાધુ આદિ દશા તે વ્યજન **પર્યાય** સમજવી અને ગુણોમા ઉપયોગ આશ્રી પરિવર્તન દશાને અર્થ પર્યાય.

૪ **દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, દ્વાર-દ્રવ્ય** તે જીવ, અજીવ આદિ; **ક્ષેત્ર** તે આકાશ પ્રદેશ, **કાળ** તે સમય, ઘડી, જાવ કાળચક્ર, **ભાવ** વર્ણુ ગધ, રસ, સ્પર્શ આદિ જીવ, અજીવ બધા ઉપર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ઉતારી શકાય

પ દ્રવ્ય-ભાવ-દ્વાર-ભાવને પ્રકટ કરવામા તે સહાયક દ્રવ્ય છે જેમ દ્રવ્યથી જીવ અમર, શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વત છે દ્રવ્યથી લોક શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વતો છે એટલે કે દ્રવ્ય તે મૂળ વસ્તુ છે, સદૈવશાશ્વતી છે, ભાવ તે વસ્તુની પર્યાય છે, -અશાશ્વતી છે

જેમ ભમરો લાકડુ કોતરે છે તેમા 'ક' જેવો આકાર બની ગયો દ્રવ્ય 'ક' અને કોઈ પડિતે સમજીને 'ક' લખ્યો તે ભાવ 'ક' જાણુવો

૬ **કારણુ-કાર્ય દ્વાર**-કાર્ય (સાધ્ય)ને પ્રગટ કરનાર પહોંચાડનાર તે કારણુ છે કારણુ વિના કાર્ય ન થાય જેમ ઘડો બનાવવો તે કાર્ય છે, તો માટી, કુભાર, ચાકડો આદિ કારણુ અવશ્ય જોઇએ. માટે કારણુ મુખ્ય છે

૭ **નિશ્ચય વ્યવહાર-નિશ્ચયને** પ્રકટ કરનાર તે વ્યવહાર છે. વ્યવહાર બળવાન છે. વ્યવહારથી જ નિશ્ચયને પહોચી શકાયા છે

જેમ નિશ્ચયમાં કર્મના કર્તા કર્મ છે, વ્યવહારથી જીવ કર્મોનો કર્તા મનાય છે જેમ નિશ્ચયથી આપણે ચાલીએ છીએ અને વ્યવહારથી કહીએ કે ગામ આવ્યું પાણી ચુવે તેને કહીએ કે નાળ ચુવે છે ઇત્યાદિ.

૮ ઉપાદાન—નિમિત્ત—ઉપાદાન તે મૂળ કારણ જે સ્વય કાર્યરૂપ પરિણામે જેમ ઘડાનુ ઉપાદાન કારણ માટી અને નિમિત્ત તે સહકારી કારણો જેમાં ઘડો બનાવવામાં કુભાર, પાવડો ચાકડો વગેરે, શુદ્ધ નિમિત્ત કારણ હોય તો ઉપાદાનને સાધક થાય અને અશુદ્ધ નિમિત્ત હોય તો ઉપાદાનને બાધક પણ થાય.

૯ ચાર પ્રમાણ—પ્રત્યક્ષ, આગમ, અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણ પ્રત્યક્ષના ૨ ભેદ— ૧ ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (પાચ ઇન્દ્રિયોથી થતું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન) અને ૨ નોઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (ઇન્દ્રિયોની સહાય વિના માત્ર આત્મશુદ્ધતાથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય તે) તેના ૨ ભેદ—૧ દેશથી તે અવધિ મનપર્યવ જ્ઞાન અને ૨ સર્વથી તે કેવળજ્ઞાન.

આગમ પ્રમાણ—શાસ્ત્રવચન, આગમોની હકીકતોને પ્રમાણ માનવી

અનુમાન પ્રમાણ—જે વસ્તુ અનુમાનથી જણાય તે. તેના ૫ ભેદ

૧ કારણથી-જેમ ઘડાનું કારણ, માટીનું કારણ ઘડો નથી.

૨ ગુણથી-જેમ પુષ્પમાં સુગધ, સુવર્ણમા કોમળતા, જીવમાં જ્ઞાન

૩ આસરણ જેમ ધુમાડાથી અગ્નિ, વિજળીથી વાદળાં આદિ જાણવું તે.

૪ આવયવેણ—જેમ દતુશળથી હાથી, ચુડીઓથી સ્ત્રી, શાસન રૂચિથી સમકિતી જણાય.

૫ દિટ્ઠિસામન્ન—સામાન્યથી વિશેષને જાણે જેમ ૧ રૂપીઆને જોઇ ઘણાને જાણે ૧ માણસને જોવાથી આખા દેશના માણસોને જાણે

ભલા બૂરા ચિન્હ જોઇને ત્રણેય કાળના જ્ઞાનની કલ્પના અનુમાનથી થઈ શકે છે

ઉપમ પ્રમાણ—ઉપમા આવી, સરખામણીથી જ્ઞાન કરવું તેના ૪ ભેદ [૧] યથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા [૨] યથાર્થ વસ્તુને

અયથાર્થ ઉપમા, [૩] અયથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા અને [૪] અયથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા.

૧૦ સામાન્ય-વિશેષ--સામાન્યથી વિશેષ બળવાન છે સમુદાય રૂપ જાણવું તે **સામાન્ય.** વિવિધ ભેદાનુભેદથી જાણવું તે **વિશેષ**

જેમ દ્રવ્ય સામાન્ય, જીવ અજીવ વિશેષ.

જીવ દ્રવ્ય સામાન્ય, સંસારી, સિદ્ધ વિશેષ ઇત્યાદિ.

૧૧ ગુણ-ગુણી-પદાર્થમાં ખાસ વસ્તુ (સ્વભાવ) છે તે ગુણ છે. અને એ ગુણ જેમાં છે તે વસ્તુ [ગુણધારક] ને **ગુણી** કહે છે. જેમ જ્ઞાન તે ગુણ અને જીવ ગુણી સુગંધ ગુણ, પુષ્પ ગુણી; ગુણ અને ગુણી અભેદ [અભિન્ન] રૂપે રહે છે.

૧૨. જ્ઞેય-જ્ઞાન-જ્ઞાની જાણવા યોગ્ય [જ્ઞાનના વિષયભૂત] સર્વ દ્રવ્યો **જ્ઞેય** છે, દ્રવ્યોનુ જાણવાપણુ તે **જ્ઞાન** છે, અને પદાર્થોને જાણનાર તે **જ્ઞાની** છે જેમ ધ્યેય, ધ્યાન, ધ્યાની વગેરે.

૧૩ ઉપ્પન્ને વા, વિહન્ને વા, ધુવે વા-ઊપજવું, નાશ થવું અને નિશ્ચળ રૂપે રહેવું, જેમ જન્મવું, મરવું અને જીવપણે કાયમ [અમર] રહેવુ

૧૪. આધેય-આધાર-ધારી રાખે તે **આધાર**, તેને આધારે રહે તે **આધેય**, જેમ-પૃથ્વી આધાર, ઘટાદિ પદાર્થો આધેય જીવ આધાર, જ્ઞાનાદિ આધેય.

૧૫. આવિર્ભાવ-તિરોભાવ-તિરોભાવ જે પદાર્થ દૂર છે, અને જે પદાર્થ-ગુણ નજીકમા છે તે આવિર્ભાવ જેમ દૂધમાં ઘીનો તિરોભાવ છે અને માખણમાં ઘીનો આવિર્ભાવ છે

૧૬ ગૌણુતા-મુખ્યતા-અન્ય વિષયો છોડીને આવશ્યક વસ્તુનુ વ્યાખ્યાન કરાય તે **મુખ્યતા**, અને જે વસ્તુ ગુપ્તપણે-અપ્રધાન પણે રહી હોય તે **ગૌણુતા** છે જેમ-જ્ઞાનથી મોક્ષ થાય છે, એમ કહેવામાં જ્ઞાનની **મુખ્યતા** રહી અને દર્શન, ચારિત્ર તપાદિની **ગૌણુતા** રહી

૧૭ ઉત્સર્ગ-અપવાદ-ઉત્સર્ગ તે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે, અને અપવાદ તેનો રક્ષક છે, ઉત્સર્ગ માર્ગથી પતિત અપવાદનું અવલંબન લઈને ફરીથી ઉત્સર્ગ (ઉત્કૃષ્ટ) માર્ગે પહોંચી શકે છે જેમ સાધુ ૩, ગુપ્તિથી રહેવું તે ઉત્સર્ગ માર્ગ; અને ૫ સમિતિ તે ગુપ્તિના રક્ષક-સહાયક-અપવાદ માર્ગ છે ઇત્યાદિ ષદ્દ્રવ્યમાં પણ જાણવા.

૧૮ ત્રણ આત્મા-બહિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા.
બહિરાત્મા-શરીર, ધન, ધાન્યાદિ સમૃદ્ધિ, કુટુંબપરિવાર આદિમાં તલ્લીન થવું તે મિથ્યાત્વી.

અંતરાત્મા-આવા વસ્તુને પર સમજી તેને ત્યાગવા ચાહે-ત્યાગે તે ૪ થી ૧૨ ગુણસ્થાનવાળા

પરમાત્મા-સર્વ કાય સિદ્ધ થયા, કર્મમુક્ત થઇ સ્વ-સ્વરૂપમાં લીન છે તે સિદ્ધ પરમાત્મા તથા અરિહંત.

૧૯ ચાર ધ્યાન-૧ પદસ્થ-પંચ પરમેષ્ટિના ગુણોદ્ શબ્દોથી મનમાં બોલીને ધ્યાન કરવું તે.

૨ પિંડસ્થ-શરીરમાં રહેલ અનંત ગુણયુક્ત ચૈતન્યનું અધ્યાત્મ-ધ્યાન કરવું

૩ રૂપસ્થ-અરૂપી છતાં કર્મયોગે આત્મા સંસારમાં અનેક રૂપ ધારણ કરે છે એ વિચિત્ર સંસાર અવસ્થાનો વિચાર અને સંસારથી છૂટવાના ઉપાય ચિંતવવા તથા અરિહંતના સ્વરૂપનો વિચાર.

૪ રૂપાતીત-સચ્ચિદાનંદ, અગમ્ય નિરાકાર નિરંજન, સિદ્ધ પ્રભુનું ધ્યાન કરવું શુદ્ધ આત્મગુણોનો અનુભવ કરવો.

૨૦ ચાર અનુયોગ-૧ દ્રવ્યાનુયોગ-જીવ-અજીવ, ચૈતન્ય જડ (કર્મ) આદિ તત્ત્વોનાં સ્વરૂપનું જેમાં વર્ણન હોય. ૨ ગણિતા નુયોગ-જેમા ક્ષેત્ર પહાડ, નદી દેવલોક નારકી, જ્યોતિષી આદિના

ગણિત-માપનુ વર્ણન હોય. ૩ **ચરણકરણાનુયોગ** જેમાં સાધુ-શ્રાવકનો આચાર, ક્રિયાનુ વર્ણન હોય ૪ **ધર્મકથાનુયોગ** જેમાં શ્રાવક, રાજા, રંક આદિના વૈરાગ્યમય બોધદાયક જીવન-પ્રસંગોનું વર્ણન હોય.

૨૧ જાગરણા ત્રણ-(૧) બુદ્ધ જાગરિકા-તીર્થંકર અને કેવળીઓની દશા. (૨) અબુદ્ધ જાગરિકા-છદ્મસ્થ મુનિઓની, અને (૩) સુદખુ જાગરિકા-શ્રાવકોની

૨૨ વ્યાખ્યા નવ-એકેક વસ્તુની ઉપચાર નયથી ૯-૯ રીતે વ્યાખ્યા કરાય.

(૧) દ્રવ્યમાં દ્રવ્યનો ઉપચાર-જેમ કાષ્ટમા વંશલોચન.

(૨) દ્રવ્યમા ગુણનો ,, - ,, જીવ જ્ઞાનવંત છે

(૩) ,, પર્યાયનો ,, - ,, આ જીવ સ્વરૂપવાન છે

(૪) ગુણમા દ્રવ્યનો ,, - ,, અજ્ઞાની જીવ છે

(૫) ,, ગુણનો ,, - ,, જ્ઞાની છતા બહુ ક્ષમાવંત છે

(૬) ,, પર્યાયનો ,, - ,, આ તપસ્વી ઘણા રૂપાળા છે

(૭) પર્યાયમાં દ્રવ્યનો ,, - ,, આ પ્રાણી દેવતાનો જીવ છે

(૮) ,, ગુણનો ,, - ,, આ મનુષ્ય બહુ જ્ઞાની છે

(૯) ,, પર્યાયનો ,, - ,, આ મનુષ્ય શ્યામ વર્ણનો છે. ઇ૦

૨૩ પક્ષ આઠ-એક વસ્તુનો અપેક્ષાએ અનેક વ્યાખ્યા થઇ શકે છે એમા મુખ્યતયાય આઠ પક્ષ લઈ શકાય- નિત્ય, અનિત્ય, એક અનેક, સત, અસત્ વકતવ્ય, અવ્યકતવ્ય. આ આઠ પક્ષ નિશ્ચય વ્યવહારથી જીવ પર ઉતારે છે.

પક્ષ	વ્યવહાર નય અપેક્ષા	નિશ્ચય નય અપેક્ષા
નિત્ય.	એક ગતિમાં ફરતા નિત્ય છે	જ્ઞાન, દર્શન અપેક્ષા નિત્ય છે
અનિત્ય.	સમય સમય આયુષ્ય ક્ષય થતાં અનિત્ય છે	અગુરુલઘુ આદિ પર્યાયથી અનિત્ય છે
એક	ગતિમાં વર્તતાએ દશાએ એક છે	ચૈતન્ય અપેક્ષા જીવ એક છે
અનેક	પુત્ર ભાઇ, આદિ સગપણે અનેક છે	અસંખ્ય પ્રદેશાપેક્ષા અનેક છે
સત્	સ્વજાતિ સ્વક્ષેત્રાપેક્ષા સત્ છે	જ્ઞાનાદિ ગુણાપેક્ષા સત્ છે
અસત્	પરજાતિ,પરક્ષેત્રાપેક્ષા અસત્છે	પરગુણ અપેક્ષા અસત્ છે.
વક્તવ્ય	ગુણસ્થાન આદિની વ્યાખ્યા થઇ શકે તે	સિદ્ધના ગુણોને જે વ્યાખ્યા થઇ શકે
અવક્તવ્ય	જે વ્યાખ્યા કેવળી પણ ન કરી શકે તે અનુક્રમ વગર વ્યાખ્યા થઇ શકે	સિદ્ધના સર્વ ગુણોની વ્યાખ્યા ન થઇ શકે તે. તેમજ કોઇપણ એક ગુણ જેમકે કેવળ જ્ઞાન તેની સંપૂર્ણ વ્યાખ્યા કરી શકાય નહિ

૨૫ સપ્તભંગી—૧ સ્યાત્અસ્તિ, ૨ સ્યાત્નાસ્તિ ૩ સ્યાત્ અસ્તિનાસ્તિ, ૪ સ્યાત્ અવક્તવ્ય, ૫ સ્યાત્ અસ્તિ અવક્તવ્ય, ૬ સ્યાત્ નાસ્તિ અવક્તવ્ય, ૭ સ્યાત્ અસ્તિ—નાસ્તિ અવક્તવ્ય.

આ સપ્તભંગી દરેક પદાર્થ (દ્રવ્ય) પર ઉતારી શકાય છે. તેમાં જ સ્યાદ્વાદનું રહસ્ય રહેલું છે એકેક પદાર્થને અનેક અપેક્ષાએ જોનાર સદા સમભાવી હોય

દૃષ્ટાંત માટે સિદ્ધ પરમાત્મા પર સપ્તભંગી ઉતારે છે—

૧ સ્યાત્ અસ્તિ—સિદ્ધો સ્વગુણ અપેક્ષા એ સિદ્ધ છે સિદ્ધમાં સિદ્ધના ગુણો છે.

૨ સ્યાત્ નાસ્તિ—સિદ્ધો પર ગુણ અપેક્ષા નથી (પરગુણોનો અભાવ છે)

૩ સ્યાદસ્તિ નાસ્તિ—સિદ્ધોમાં સ્વગુણોની અસ્તિ અને પરગુણોની નાસ્તિ છે.

૪. સ્યાદવકતવ્ય–અસ્તિ–નાસ્તિ યુગપત્ છે છતા એક સમયમાં કહી શકાતી નથી.

૫. સ્યાદસ્તિ અવકતવ્ય–સ્વગુણો અસ્તિ છે છતા ૧ સમયમાં કહી નથી શકાતા.

૬ સ્યાન્નાસ્ત્યવકતવ્ય–પરગુણોની નાસ્તિ છે અને એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

૭. સ્યાદસ્તિનાસ્ત્યવકતવ્ય–અસ્તિ–નાસ્તિ બન્ને છે પણ એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

એ સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ સમજીને સદા સમભાવી બનીને રહેવું, જેથી આત્મકલ્યાણ થાય.

ઇતિ નય પ્રમાણ વિસ્તાર સમ્પૂર્ણ.

*

(૧) મંગલમય મહાવીર

મંગલમય મહાવીર, અમારા મંગલમય મહાવીર.
શાસનનાયક, વીર જિનેશ્વર, ઉતારો ભવ તીર ...અમારા૦ ૧
ચંદનબાળા સતી શીલવંતી, લાવ્યા બાકળા પ્રતિવીર....અમારા૦ ૨
ચરણે ડસ્યો ચંડ નાગ કોશીઓ, દૂધનું વહ્યું રૂધિર ...અમારા૦ ૧

(૨) શ્રી ચોવીશ જિનની આરતી

જય મુકિતદાતા, પ્રભુ જય મુકિતદાતા
તુજને વંદન કરીએ (૨), ગુણ તારા ગાતાં, જયદેવ, જયદેવ. એ ટેક.
આદિનાથ અજીત, સંભવ સુખકારી, પ્રભુ સંભવ સુખકારી,
કષ્ટ અમારાં કાપો (૨) હે ભવ ભયહારી. જય૦ ૧

અભિનંદન સુમતિ, પદ્મ તું મુજ પ્યારો, પ્રભુ પદ્મ તું મુજ પ્યારો,
સુપાર્શ્વ ચંદ્ર સુવિધિ (૨), શીતળ ભવતારો જય૦ ૨

શ્રેયાંસ વાસુ વિમળ, અનંત ગુણ ભરીઆ, પ્રભુ અનંત ગુણ ભરીઆ;
કષ્ઠ ભવોનાં કાપી (૨), શીવ રમણી વરીઆ જય૦ ૩

ધર્મ ધુરધર નાથ, આપ વરયા મુક્તિ, પ્રભુ આપ વરયા મુક્તિ;
શાન્તિનાથ સુખો ભવલે (૨) શાસતણી યુક્તિ. જય૦ ૪

કુંથુનાથ કોડે, કાલ્ય ભુવનમાંથી, પ્રભુ કાલ્ય ભુવનમાંથી;
અર મલ્લિને પ્રણમું (૨), તારો કર સાથી. જય૦ ૫

મુનિસુવ્રત મહારાજ, અગણિત ગુણ ખાણી. પ્રભુ અગણિત ગુણ ખાણી;
વંદુ શીર હું નામી (૨), તારે અંતરજામી. જય૦ ૬

નમિ નાથ ભગવાન, ભાવ ધરી ભાળો, પ્રભુ ભાવ ધરી ભાળો.
નિર્મળ નેમ નગીના (૨), દુ:ખ સર્વે ટાળો જય૦ ૭

પાર્શ્વ પરમ કૃપાળ, જન પાલનકારો પ્રભુ જન પાલનકારો;
વર્દ્ધમાન જિન વંદુ (૨), ભવજળથી તારો. જય૦ ૮

ચોવીસ જિન ભક્તિ, ભાવ ધરી કરશે પ્રભુ ભાવ ધરી કરશે,
જન્મ મરણ દુ:ખ ટાળી (૨), મુક્તિને વરશે. જય૦ ૯

નમી તુજને કહે નેમ, નાથ તું છે મારો પ્રભુ નાથ તું છે મારો;
જૈન પ્રવર્તક મંડળ (૨) શાસન સહુ તારો જય૦ ૧૦

(૩) પાર્શ્વનાથ ભગવાનના ગુણ

તારો, તારો પાર્શ્વનાથ તારો, તમારા ગુણ નહિ ભૂલું;
તમે બળતો ઉગાર્યો કાળો નાગ રે, તમારી વાત શું બોલું। ટેક

સાખી:- કમઠ પાંચ અગ્નિ તપે, બાળ તપસ્વી રાજ;
નાગ બળે છે કાષ્ટમાં, જુવે અવધિજ્ઞાને જિનરાજ રે, તમારી. ૧

કાષ્ટ ચિરાવી કાઢીઓ, સંભળાવ્યો નવકાર;
ધરણ ઇન્દ્રપદ પામીઓ એવો મોટો પ્રભુનો ઉપકાર રે, તમારી. ૨

જૈન સોગની વાતડી સમજાવે શુભ પેર;
પણ શિખામણથી વસ્યુ કમઠબાવાની આંખમાં ઝેર રે, તમારી. ૩

કમઠ મેઘમાળી થયો, પ્રભુ કાઉસ્સગમાં ધીર;
જળ વરસાવે જોરમાં, આવી નાકે અડયાં છે નીર રે, તમારી ૪

ધરણુ ઇદ્ર આસન ચળ્યુ, આવ્યો પ્રભુની પાસ;
નાગ રૂપ કરીને ઉચકીયા, શિરછત્ર ફણા આકાશ રે, તમારી. ૫
થાક્યો કમઠાસુર હવે, નમ્યો પ્રભુને પાય;
ચદ્ર કહે ગુણ પાર્શ્વના, જૈન શાળાની બહેનો ગાય રે, તમારી. ૬

(૪) શ્રી મહાવીરને વદન.

સ્નેહ સ્નેહે સભારુ શ્રી ભગવાન, વીરને વદન કરીએ,
વહાલું વહાલુ મહાવીર તારુ નામ, વીરને વદન કરીએ ૧
ચૈત્ર શુદિ તેરશનો દહાડો, ત્રિશલાની કૂખે તુ જાયો,
ત્રણે ભુવનમાં વર્ત્યો જય જય કાર, વીરને વદન કરીએ ૨
દેવ દેવી સૌએ હુલરાવ્યા, મેરુ ઉપર પ્રેમે નવરાવ્યા;
જેની ભક્તિનુ થાય નહિ ધ્યાન, વીરને વદન કરીએ. ૩
માત–પિતાની ભકિત કરવા, ભ્રાતૃપ્રેમને નહિ વિસરવા,
ત્રીશે વરસે હકાર્યું દીક્ષા વહાણ, વીરને વદન કરીએ. ૪
તપ જપ સચમને બહુ પાળી, કષ્ટ ઘણાને નહિ ગણકારી,
ઝગમગ જ્યોતિસમ પામ્યા કેવળજ્ઞાન, વીરને વદન કરીએ ૫
અધમઉદ્ધારણ ભવિજનતારક, ગુણ અનતાના જે ધારક,
એવા વીરને છે વદન વારવાર, વીરને વદન કરીએ. ૬
વદન કરીએ ભાવે સ્મરીએ, ત્રિકાળ તારુ ધ્યાન જ ધરીએ,
તારા નામે સદાય સુખ થાય, વીરને વદન કરીએ. ૭

(૫) ચેત ! ચેત ! નર ! ચેત !

પરલોકે સુખ પામવા, કર સારો સકેત,
હજી બાજી છે હાથમા ચેત ચેત નર ચેત ૧
જોર કરીને જીતવુ, ખરેખરૂ રણ ખેત,
દુશ્મન છે તુજ દેહમા, ચેત ચેત નર ચેત.

આશીલ રહીશ ગમાર તું, ફોગટ થઈશ ફજેત;
હવે જરૂર હોશિયાર થઈ, ચેત ચેત નર ચેત. ૩

તન ધન તે તારાં નથી નથી પ્રિયા પરણેત;
પાછળ સૌ રહેશે પડયા; ચેત ચેત નર ચેત. ૪

પ્રાણ જશે જ્યાં પિંડથી, પિંડ ગણાશે પ્રેત;
માટીમાં માટી થશે, ચેત ચેત નર ચેત. ૫

રહ્યા ન રાણા રાજીઆ, સુર નર મુનિ સમેત;
તું તો તરણ તુલ્ય છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૬

રજકણ તારાં રખડશે, જેમ રખડતી રેત;
પછી નર-તન પામીશ ક્યાં ચેત ચેત નર ચેત. ૭

કાળા કેશ મટી ગયા, સર્વે બન્યા શ્વેત;
જોબન જોર જતું રહ્યું, ચેત ચેત નર ચેત. ૮

માટે મનમા સમજીને, વિચારીને કર વેંત;
ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં જવું ચેત ચેત નર ચેત ૯

શુભ શિખામણ સમજ તો, પ્રભુ સાથે કર હેત;
અંતે અવિચળ એજ છે, ચેત ચેત નર ચેત. ૧૦

(૬) મોક્ષાર્થીને વંદના.

જુઓરે જુઓરે જૈનો, !! કેવા વ્રતધારી ?
કેવા વ્રતધારી આગે, થયા નરનારી—જુઓરે ૦ એ-ટેક

જુઓ જુઓ જંબુસ્વામી, બાળ વયે બોધ પામી
તજી રાજ્યરિદ્ધિ જેણે, તજી આઠ નારી;
તજી આઠ નારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૧

ગજસુકુમારમુનિ, ધગે શિરપર ધુનિ,
અડગ રહ્યા તે ધ્યાને, ડગ્યા ન લગારી;
ડગ્યા ન લગારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૨

કોશ્યાના મંદિર મધ્યે, રહ્યા મુનિ સ્થૂલીભદ્ર,
વેશ્યા સંગ વાસો તોયે, થાય ન વિકારી;
થયા ન વિકારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૩

સતી તો રાજુલ જેવી, જગમાં ન જોડી એવી,
પતિવ્રત માટે કન્યા, રહી એ કુંવારી;
રહી એ કુંવારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૪

જનકસુતા જે સીતા, વરસ તો બાર વીત્યાં,
ઘણું દુઃખ વેઠયું તોયે, ડગ્યાં ન લગારી;
ડગ્યાં ન લગારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૫

સતી કળાવંતી નામે, થયા શંખપુર ગામે,
કર નિજ કાપ્યા તોયે, રહ્યા ટેકધારી,
રહ્યા ટેકધારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૬

દુઃખડાં તો દીધાં દેવે, સહ્યાં એ તો કામદેવે,
ઘણું દુઃખ વેઠયું તોયે, ડગ્યા ન લગારી,
ડગ્યા ન લગારી, તેને વંદના અમારી જુઓરે. ૭

ધન્ય ધન્ય નરનારી, એવી દૃઢ ટેકધારી,
જીવિત સુધાર્યું જેણે, પામ્યા ભવ પારી;
પામ્યા ભવ પારી, તેને વંદના અમારી. જુઓરે. ૮

(૭) આત્મોપદેશ (હરિગીત)

રે આત્મ ! ત્હારો વખત સારો વેગે વીતી જાય છે,
તે ધ્યાનમાં ઉતાર તુ પરતંત્રતા તેમ થાય છે;
નથી ભાર રહેવો એ ઘડી એવી દશા તુજને થશે
તેવા સમે પ્રભુ ભક્તિમાં સદ્બુદ્ધિ શું તુજ આવશે ! ૧

કેવાં કરૂં કાર્યો અને કેવો બનું આ વિશ્વમાં,
કઇ રીતિથી વખણાઉં ને કેમ; યશ પામું સર્વમાં;
આવી અહોનિશ ધારણા, તુજ અંતરે લાગી રહી,
હા ! હા ! જવું પણ શીઘ્રથી, એ કેમ સમજ્યો તું નહિ ! ૨

વિલાસિનીના વિલાસતા વિલાસમાં બહુ હર્ષથી,
તાતા અને માતા વળી ભોજન કરે અતિ હર્ષથી
સમુદ્ર પર્યંત આણને વર્તાવી જેઓ રાજતા,
એને સૂતા ત્રણ હાથથી ભૂમિ વિષે હા ! હા ! હતા. ૩

ખાવું અને લેવું અને દેવું અરે આ માહરૂં,
માતા અને પિતા વળી પુત્રો વધૂ ને સાસરૂં;
આવી સ્થિતિ સહુ લોકમાં ચારે દિશે વ્યાપી રહી,
પણ કોઇએ પ્રભુ પાસમાં, આ જિગરને સોંપ્યું નહિ. ૪

શિશુપણું રમત કરી અજ્ઞાનમાં વિતાવિયું,
તારુણ્ય તો તરુણીતણા પ્રવાહમાં હા ગાળીયું;
વૃદ્ધાપણું આવી રહ્યું ચિંતાતણા શોચાનમાં,
હા ! હા ! ગયું પુરુષ પ્રાપ્ત ત્હારૂં-મનુષ્યપણું અભાનમાં. ૫

પાંડુ થયા સહુ કેશ સુંદર, ભ્રષ્ટ થઇ દંતાવળી,
ચક્ષુ વળી ક્ષીણતા બની, અન્યેન્દ્રિયો પણ ગઇ ગળી;
સહુ હાડ કંપે અંગના રે લાકડી લેવાઇ ગઇ,
તોયે અરે પ્રમદા તણા આનન વિષે દૃષ્ટિ રહી. ૬

તું હે ત્યજી છળ કપટ સઘળાં મોહ માયાથી ભર્યાં,
બહુ તાપ ટળશે તાહરા જે પાપથી જીવે કર્યાં;
આનંદ થશે બહુ અંતરે, ને સુખ લહેરો લહરશે,
સંપૂર્ણ ત્હારી સત્ય સીમા હર્ષથી આવી જશે. ૭

•

(૧) શ્રી ઋષભનાથજીનું સ્તવન.

ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ (૧) માહરો રે, ઓર (૨) ન ચાહું રે કંથ, (૩)
રીઝયો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે, ભાંગે (૪) સાદિ અનંત. ઋ૦ ૧

પ્રીત સગાઇ રે જગમાં સહુ કરે રે, પ્રીત સગાઇ ન કોય,
પ્રીત સગાઈ રે નિરુપાધિક (૫) કહી રે, સોપાધિક (૬) ધન ખોય ઋ૦ ૨

કોઇ કંથ કારણ કાષ્ટ ભક્ષણ (૭) કરે રે, મળશું કંથને ધાય; (૮)
એ મેળો નવિ કઈએ સંભવે રે, મેળો ઠામ ન ઠાય. ઋ૦ ૩

કોઇ પતિરંજન(૯)અતિઘણો(૧૦)તપ કરે રે, પતિરંજનત નતાપ(૧૧)
એ પતિરંજન મેં નવિ ચિત્ત ધર્યું રે, રંજન ધાતુમેળાપ (૧૨) ઋ૦ ૪

કોઈ કહે લીલા રે અલખ અલખ(૧૩)તણી રે, લખ(૧૪)પૂરે મન આશ,
દોષ રહિતને લીલા નવિ ઘટે રે, લીલા દોષ વિલાસ (૧૫) ઋ૦ ૫

ચિત્તપ્રસન્ને રે પૂજન ફળ કહ્યુ રે, પૂજા અખંડિત (૧૬) એહ,
કપટ રહિત થઇ આતમ અરપણા રે, **આનંદઘન** પદ રેહ (૧૭) ઋ૦ ૬

*

(૨) શ્રી અજિતનાથજીનું સ્તવન

પંથડો(૧) નિહાળુ(૨) બીજા જિનતણો રે, અજિત(૩) અજિત ગુણધામ,
જે તેં જીત્યા રે તેણે હું જીતીયો રે, પુરુષ કિસ્યુ મુજ નામ પં૦ ૧

ચરમ(૪)નયણ કરી મારગ જોવતા રે, ભૂલ્યો સયલ (૫) સંસાર,
જેણે નયને કરી મારગ જોઇએ રે, નયણ તે દિવ્ય (૬) વિચાર પં૦ ૨

પુરુષ પરંપર (૭) અનુભવ જોવતા રે, અંધોઅંધ પુલાય,
વસ્તુ વિચારે જો આગમે કરી રે, ચરણધરણ (૮) નહિ ઠાય પં૦ ૩

---

(૧) ગુણોથી વહાલો (૨) બીજો, અન્ય (૩) ભવસમુદ્રમાથી દોરનાર (૪) સાદિ અનંત ભાગો—એ જૈન સિદ્ધાંતનું વચન છે કે જેની આદિ છે પણ અંત નથી એવા ભાગે કરીને (૫) ઉપાધિ વગરની.

તર્ક વિચારે રે વાદ પરંપરા રે, પાર ન પહોંચે કોય,
અભિમત(૯) વસ્તુ રે વસ્તુગતે કહે રે, તે વિરલા(૧૦) જગ કોય ૫૦ ૪

વસ્તુ વિચારે રે દિવ્ય નયણ તણો રે, વિરહ (૧૧) પડ્યો નિરધાર(૧૨)
તરતમ જોગે રે તરતમ વાસના રે, વાસિત બોધ આધાર. ૫૦ ૫

કાળલબ્ધિ(૧૩) લહી પંથ નિહાળશું રે, એ આશા અવલંબ (૧૪),
એ જન જીવે રે જિનજી જાણજો રે, આનંદઘન મત અંબ (૧૫) ૫૦ ૬

---

(૬) ઉપાધિવાળી. (૭) સતી થાય છે અર્થાત બળી મરે છે (૮) લોકોને (૯) પતિને રાજી કરવા. (૧૦) બહુજ (૧૧) શરીરને તપાવવું (૧૨) પ્રકૃતિના મળવાથી, (૧૩) ન લખી શકાય તેવી (૧૪) લાગો. (૧૫) દોષની લહેર. (૧૬) શુદ્ધ પૂજા, સાચી પૂજા. (૧૭) રેખા.

(૧) માર્ગ (૨) જોઉં (૩) કોઈથી ન જીતાય એવા ગુણોના ઘર. (૪) જ્ઞાનથી અંતર દૃષ્ટિ વગરનું જોવું તે ચરમ—ચામડાની કે બાહ્ય ચક્ષુ વડે જોયું કહેવાય (૫) સકળ, બધા (૬) જ્ઞાનદૃષ્ટિ, મહાન વિચારવાળી નજર (૭) પરંપરા—ચાલતી આવેલી રૂઢિ (૮) પગ મૂકવાની જગ્યા નથી (૯) મળવા લાયક (૧૦) કોઈક જ (૧૧) વિયોગ—અંતર (૧૨) આધાર વગરનો (૧૩) ભવસ્થિતિ પાકશે ત્યારે (૧૪) આધાર (૧૫) આંબો.

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર.

*

જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યો દુઃખ અનંત,
સમજાવ્યું તે પદ નમું, શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત. ૧

વર્તમાન આ કાળમાં, મોક્ષ માર્ગ બહુ લોપ,
વિચારવા આત્માર્થીને, ભાખ્યો અત્ર અગોપ્ય. ૨

કોઇ ક્રિયા–જડ થઈ રહ્યા, શુષ્કજ્ઞાનમાં કોઇ,
માને મારગ મોક્ષને, કરુણા ઉપજે જોઈ. ૩

બાહ્ય ક્રિયામાં રાચતા, અંતર ભેદ ન કાંઈ,
જ્ઞાનમાર્ગ નિષેધતા, તેહ ક્રિયાજડ આંહિ. ૪

બંધ મોક્ષ છે કલ્પના, ભાખે વાણીમાંહિ,
વર્તે મોહાવેશમાં, શુષ્કજ્ઞાની તે આંહિ. ૫

વૈરાગ્યાદિ સફળ તો, જો સહ આતમજ્ઞાન,
તેમજ આતમજ્ઞાનની, પ્રાપ્તિતણા નિદાન ૬

ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વિરાગમાં, તો ભૂલે નિજ ભાન. ૭

જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ,
ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થી જન એહ ૮

સેવે સદ્ગુરુ ચરણને, ત્યાગી દઇ નિજપક્ષ,
પામે તે પરમાર્થને, નિજપદનો લે પક્ષ. ૯

આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા, વિચરે ઉદયપ્રયોગ,
અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત, સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય. ૧૦

પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ સમ નહી, પરોક્ષ જિન ઉપકાર,
એવો લક્ષ થયા વિના, ઊગે ન આત્મવિચાર. ૧૧

સદ્ગુરુના ઉપદેશ વણ, સમજાય ન જિનરૂપ,
સમજ્યાવણ ઉપકાર શો, સમજ્યે જિન સ્વરૂપ. ૧૨

આત્માદિ અસ્તિત્વના, જેહ નિરૂપક શાસ્ત્ર,
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર. ૧૩

અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન કાજ,
તે તે નિત્ય વિચારવાં કરી મતાંતર ત્યાજ ૧૪

રોકે જીવ સ્વચ્છંદ તો, પામે અવશ્ય મોક્ષ,
પામ્યા એમ અનંત છે, ભાખ્યું જિન નિર્દોષ. ૧૫

પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છંદ તે રોકાય,
અન્ય ઉપાય કર્યા થકી પ્રાયે બમણો થાય. ૧૬

સ્વચ્છંદ મત આગ્રહ તજી વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
સમકિત તેને ભાખિયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ. ૧૭

માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છંદે ન મરાય,
જાતાં સદ્ગુરુ શરણમાં, અલ્પ પ્રયાસે જાય. ૧૮

જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન,
ગુરુ રહ્યા છદ્મસ્થ પણ, વિનય કરે ભગવાન. ૧૯

એવો માર્ગ વિનયતણો, ભાખ્યો શ્રી વીતરાગ.
મૂળ હેતુ એ માર્ગનો, સમજે કોઈ સુભાગ્ય. ૨૦

અસદ્ગુરુ એ વિનયનો. લાભ લહે જો કાંઈ,
મહામોહની કર્મથી, બૂડે ભવજળ માંહિ. ૨૧

હોય મુમુક્ષુ જીવ તે, સમજે, એહ વિચાર,
હોય મતાર્થિ જીવ તે, અવળો લે નિર્ધાર. ૨૨

હોય મતાર્થી તેહને, થાય ન આતમલક્ષ,
તેહ મતાર્થી લક્ષણો, અહીં કહ્યાં નિર્પેક્ષ. ૨૩

મતાર્થી લક્ષણ

બાહ્યત્યાગ પણ જ્ઞાન નહિ, ને માને ગુરુ સત્ય,
અથવા નિજકુળધર્મના, તે ગુરુમાં જ મમત્વ. ૨૪

જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવસરણાદિ સિદ્ધિ,
વર્ણન સમજે જિનનું, રોકી રહે નિજ બુદ્ધિ. ૨૫

પ્રત્યક્ષ સદ્‌ગુરુયોગમાં, વર્તે દૃષ્ટિ વિમુખ;
સદ્‌ગુરુને દૃઢ કરે, નિજમાનાર્થે મુખ્ય. ૨૬

દેવાદિ ગતિ ભગમાં, જે સમજે શ્રુતજ્ઞાન;
માને નિજમત વેષનો, આગ્રહ મુક્તિ નિદાન. ૨૭

લહ્યું સ્વરૂપ ન વૃત્તિનુ, ગ્રહ્યુ વ્રત અભિમાન;
ગ્રહે નહીં પરમાર્થને, લેવા લૌકિક માન. ૨૮

અથવા નિશ્ચય નય ગ્રહે, માત્ર શબ્દની માંય;
લોપે સદ્‌વ્યવહારને, સાધન રહિત થાય. ૨૯

જ્ઞાનદશા પામે નહીં, સાધન દશા ન કાંઇ;
પામે તેનો સંગ જે, તે બૂડે ભવમાંહિ. ૩૦

એ પણ જીવ મતાર્થમાં, નિજ માનાદિ કાજ;
પામે નહિ પરમાર્થને, અન – અધિકારીમાંજ. ૩૧

નહિ કષાય ઉપશાંતતા, નહિ અતર વૈરાગ્ય,
સરળપણુ ન મધ્યસ્થતા, એ મતાર્થિ દુર્ભાગ્ય. ૩૨

લક્ષણ કહ્યા મતાર્થીના, મતાર્થ જાવા કાજ;
હવે કહુ આત્માર્થીના, આત્મ અર્થ સુખસાજ. ૩૩

આત્માર્થિલક્ષણ

આત્મજ્ઞાન ત્યા મુનિપણુ, તે સાચા ગુરુ હોય,
બાકી કુળગુરુ કલ્પના, આત્માર્થી નહિ જોય. ૩૪

પ્રત્યક્ષ સદ્‌ગુરુપ્રાપ્તિનો, ગણે પરમ ઉપકાર,
ત્રણે યોગ એકત્વથી, વર્તે આજ્ઞાધાર. ૩૫

એક હોય ત્રણ કાળમા, પરમારથનો પથ,
પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમત. ૩૬

એમ વિચારી અતરે, શોધે સદ્‌ગુરુ યોગ,
કામ એક આત્માર્થનુ, બીજો નહિ મનરોગ ૩૭

કષાયની ઉપશાતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,
ભવે ખેદ પ્રાણીદયા, માત્ર આત્માર્થ નિવાસ. ૩૮

આત્માદિ અસ્તિત્વનાં, જેહ નિરૂપક શાસ્ત્ર,
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર. ૧૩

અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન કાજ,
તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મતાંતર ત્યાજ ૧૪

રોકે જીવ સ્વચ્છંદ તો, પામે અવશ્ય મોક્ષ,
પામ્યા એમ અનંત છે, ભાખ્યું જિન નિર્દોષ. ૧૫

પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છંદ તે રોકાય,
અન્ય ઉપાય કર્યા થકી પ્રાયે બમણો થાય. ૧૬

સ્વચ્છંદ મત આગ્રહ તજી વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
સમકિત તેને ભાખિયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ. ૧૭

માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છંદે ન મરાય,
જાતાં સદ્ગુરુ શરણમાં, અલ્પ પ્રયાસે જાય. ૧૮

જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન,
ગુરુ રહ્યા છદ્મસ્થ પણ, વિનય કરે ભગવાન. ૧૯

એવો માર્ગ વિનયતણો, ભાખ્યો શ્રી વીતરાગ.
મૂળ હેતુ એ માર્ગનો, સમજે કોઈ સુભાગ્ય. ૨૦

અસદ્ગુરુ એ વિનયનો. લાભ લહે જો કાંઈ,
મહામોહની કર્મથી, બૂડે ભવજળ માંહિ. ૨૧

હોય મુમુક્ષુ જીવ તે, સમજે એહ વિચાર,
હોય મતાર્થી જીવ તે, અવળો લે નિર્ધાર. ૨૨

હોય મતાર્થી તેહને, થાય ન આતમલક્ષ,
તેહ મતાર્થી લક્ષણો, અહીં કહ્યાં નિર્પેક્ષ. ૨૩

મતાર્થી લક્ષણ.

બાહ્યત્યાગ પણ જ્ઞાન નહિ, ને માને ગુરુ સત્ય,
અથવા નિજકુળધર્મના, તે ગુરુમાં જ મમત્વ. ૨૪

જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવસરણાદિ સિદ્ધ,
વર્ણન સમજે જિનનું, રોકી રહે નિજ બુદ્ધિ. ૨૫

દશા ન એવી જ્યાં સુધી, જીવ લહે નહિ જોગ્ય;
મોક્ષમાર્ગ પામે નહિ, મટે ન અંતર રોગ. ૩૯

આવે જ્યાં એવી દશા, સદ્ગુરુબોધ સુહાય;
તે બોધે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે સુખદાય. ૪૦

જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;
જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ થઈ, પામે પદ નિર્વાણ. ૪૧

ઉપજે તે સુવિચારણા, મોક્ષમાર્ગ સમજાય;
ગુરુ શિષ્ય સંવાદથી, ભાખુ ષટ્પદ આંહિ. ૪૨

આત્મા છે તે નિત્ય છે, છે કર્તા નિજકર્મ;
છે ભોક્તા વળી મોક્ષ છે, મોક્ષ ઉપાય સુધર્મ. ૪૩

ષટ્ સ્થાનક સંક્ષેપમાં, ષટ્ દર્શન પણ તેહ;
સમજાવવા પરમાર્થને, કહ્યા જ્ઞાનીએ એહ. ૪૪

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ

નથી દૃષ્ટિમાં આવતો, નથી જણાતું રૂપ;
બીજો પણ અનુભવ નહિ, તેથી ન જીવસ્વરૂપ. ૪૫

અથવા દેહ જ આતમા, અથવા ઇન્દ્રિય પ્રાણ;
મિથ્યા જુદો માનવો, નહિ જુદું એંધાણ. ૪૬

વળી જો આત્મા હોય તો, જણાય તે નહિ કેમ;
જણાય જો તે હોય તો, ઘટ પટ આદિ જેમ. ૪૭

માટે છે નહિ આતમા, મિથ્યા મોક્ષ ઉપાય;
એ અંતર શંકા તણો, સમજાવો સદુપાય. ૪૮

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ

ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહસમાન;
પણ તે બન્ને ભિન્ન છે પ્રગટ લક્ષણે ભાન. ૪૯

ભાસ્યો દેહાધ્યાસથી આત્મા દેહસમાન;
પણ તે બન્ને ભિન્ન છે, જેમ અસિ ને મ્યાન. ૫૦

જે દ્રષ્ટા છે દૃષ્ટિનો, જે જાણે છે રૂપ,
અબાધ્ય અનુભવ જે રહે, તે છે જીવસ્વરૂપ. ૫૧

છે ઇંદ્રિય પ્રત્યેકને, નિજ નિજ વિષયનું જ્ઞાન,
પાંચ ઇંદ્રિયના વિષયનુ, પણ આત્માને ભાન. ૫૨

દેહ ન જાણે તેહને, જાણે ન ઇંદ્રિય પ્રાણ,
આત્માની સત્તા વડે, તેહ પ્રવર્તે જાણ. ૫૩

સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જણાય,
પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ એંધાણ સદાય. ૫૪

ઘટ, પટ, આદિ જાણ તું, તેથી તેને માન,
જાણનાર તે માન નહિ, કહિયે કેવું જ્ઞાન, ૫૫

પરમ બુદ્ધિ કૃષ દેહમા, સ્થૂળ દેહ મતિ અલ્પ,
દેહ હોય જો આતમા, ઘટે ન આમ વિકલ્પ. ૫૬

જડ ચેતન તો ભિન્ન છે, કેવળ પ્રગટ સ્વભાવ,
એકપણું પામે નહિ, ત્રણે કાળ દ્વવ્યભાવ. ૫૭

આત્માની શંકા કરે, આત્મા પોતે આપ,
શંકાનો કરનાર તે, અચરજ એહ અમાપ. ૫૮

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ.

આત્માનાં અસ્તિત્વના, આપે કહ્યા પ્રકાર,
સંભવ તેનો થાય છે, અંતર કર્યે વિચાર ૫૯

બીજી શંકા થાય ત્યાં, આત્મા નહીં અવિનાશ,
દેહયોગથી ઊપજે, દેહવિયોગે નાશ. ૬૦

અથવા વસ્તુ ક્ષણિક છે, ક્ષણે ક્ષણે પલટાય,
એ અનુભવથી પણ નહી, આત્મા નિત્ય જણાય. ૬૧

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

દેહ માત્ર સંયોગ છે, વળિ જડ રૂપી દ્રશ્ય,
ચેતનનાં ઉત્પત્તિ લય, કોના અનુભવ વશ્ય ? ૬૨

જેના અનુભવવશ્ય એ, ઉત્પન્ન લયનું જ્ઞાન,
તે તેથી જુદા વિના, થાય ન કેમે ભાન. ૬૩

જે સંયોગો દેખિયે, તે તે અનુભવ દૃશ્ય,
ઉપજે નહિ સંયોગથી, આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ. ૬૪

જડથી ચેતન ઉપજે, ચેતનથી જડ થાય,
એવો અનુભવ કોઈને, ક્યારે કદી ન થાય. ૬૫

કોઈ સંયોગોથી નહીં, જેની ઉત્પત્તિ થાય,
નાશ ન તેનો કોઈમાં, તેથી નિત્ય સદાય ૬૬

ક્રોધાદિ તરતમ્યતા, સર્પાદિકની માંય,
પૂર્વજન્મ સંસ્કાર તે, જીવ નિત્યતા ત્યાંય ૬૭

આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પર્યાયે પલટાય
બાળાદિ વય ત્રણ્યનું, જ્ઞાન એકને થાય. ૬૮

અથવા જ્ઞાન ક્ષણિકનું, જે જાણી વદનાર,
વદનારો તે ક્ષણિક નહિ. કર અનુભવ નિર્ધાર ૬૯

ક્યારે કોઈ વસ્તુનો, કેવળ હોય ન નાશ,
ચેતન પામે નાશ તો, કેમાં ભળે તપાસ. ૭૦

શંકા શિષ્ય ઉવાચ

કર્તા જીવ ન કર્મનો કર્મ જ કર્તા કર્મ
અથવા સહજ સ્વભાવ કાં, કર્મ જીવનો ધર્મ ૭૧

આત્મા સદા અસંગ ને, કરે પ્રકૃતિ બંધ,
અથવા ઈશ્વરપ્રેરણા, તેથી જીવ અબંધ ૭૨

માટે મોક્ષ ઉપાયનો, કોઈ ન હેતુ જણાય,
કર્મતણું કર્તાપણું, કાં નહિ, કાં નહિ જાય. ૭૩

સમાધાન સદ્ગુરુ ઉવાચ

હોય ન ચેતનપ્રેરણા, કોણ ગ્રહે તો કર્મ
જડ સ્વભાવ નહિ પ્રેરણા જુઓ વિચારી મર્મ, ૭૪

જો ચેતન કરતુ નથી, નથી થતાં તો કર્મ,
તેથી સહજ સ્વભાવ નહિ, તેમજ નહિ જીવધર્મ. ૭૫

કેવળ હોત અસંગ જો, ભાસત તને ન કેમ?
અસંગ છે પરમાર્થથી, પણ નિજ ભાને તેમ ૭૬

કર્તા ઇશ્વર કોઈ નહિ, ઇશ્વર શુદ્ધ સ્વભાવ,
અથવા પ્રેરક તે ગણ્યે, ઇશ્વર દોષ પ્રભાવ. ૭૭

ચેતન જો નિજ ભાનમાં કર્તા આપ સ્વભાવ,
વર્તે નહિ નિજ ભાનમા, કર્તા કર્મ પ્રભાવ. ૭૮

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ

જીવ કર્મ કર્તા કહો, પણ ભોકતા નહિ સોય;
શું સમજે જડ કર્મ કે, ફળપરિણામી હોય ૭૯

ફળદાતા ઇશ્વર ગણ્યે, ભોકતાપણું સધાય,
એમ કહ્યે ઇશ્વરતણુ. ઇશ્વરપણુ જ જાય, ૮૦

ઇશ્વર સિદ્ધ થયા વિના, જગત્ નિયમ નહિ હોય.
પછી શુભાશુભ કર્મનાં, ભોગ્યસ્થાન નહિ કોય. ૮૧

સમાધાન—સદ્‌ગુરુ ઉવાચ.

ભાવકર્મ નિજકલ્પના, માટે ચેતનરૂપ,
જીવવીર્યની સ્ફુરણા, ગ્રહણ કર જડધૂપ ૮૨

ઝેર સુધા સમજે નહીં, જીવ ખાય ફળ થાય,
એમ શુભાશુભ કર્મનુ, ભોકતાપણુ જણાય. ૮૩

એક રાંકને એક નૃપ, એ આદિ જે ભેદ,
કારણ વિના ન કાર્ય તે, તે જ શુભાશુભ વેદ ૮૪

ફળદાતા ઇશ્વરતણી, એમા નથી જરૂર,
કર્મ સ્વભાવે પરિણમે, થાય ભોગથી દૂર ૮૫

તે તે ભોગ્ય વિશેષના, સ્થાનક દ્રવ્ય સ્વભાવ,
ગહન વાત છે શિષ્ય આ, કહી સંક્ષેપે સાવ. ૮૬

જેના અનુભવવશ્ય એ, ઉત્પન્ન લયનું જ્ઞાન,
તે તેથી જુદા વિના, થાય ન કેમે ભાન. ૬૩

જે સંયોગો દેખિયે, તે તે અનુભવ દૃશ્ય,
ઊપજે નહિ સંયોગથી, આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ ૬૪

જડથી ચેતન ઊપજે, ચેતનથી જડ થાય,
એવો અનુભવ કોઇને, ક્યારે કદી ન થાય ૬૫

કોઇ સંયોગોથી નહી, જેની ઉત્પત્તિ થાય,
નાશ ન તેનો કોઇમાં, તેથી નિત્ય સદાય ૬૬

ક્રોધાદિ તરતમ્યતા સર્પાદિકની માંય,
પૂર્વજન્મ સંસ્કાર તે, જીવ નિત્યતા ત્યાંય ૬૭

આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પર્યાયે પલટાય
બાળાદિ વય ત્રયનું, જ્ઞાન એકને થાય. ૬૮

અથવા જ્ઞાન ક્ષણિકનું, જે જાણી વદનાર,
વદનારો તે ક્ષણિક નહિ. કર અનુભવ નિર્ધાર. ૬૯

ક્યારે કોઇ વસ્તુનો, કેવળ હોય ન નાશ,
ચેતન પામે નાશ તો કેમાં ભળે તપાસ. ૭૦

શંકા : શિષ્ય ઉવાચ.

કર્તા જીવ ન કર્મનો, કર્મ જ કર્તા કર્મ
અથવા સહજ સ્વભાવ કાં, કર્મ જીવનો ધર્મ ૭૧

આત્મા સદા અસંગ ને, કરે પ્રકૃતિ બંધ,
અથવા ઇશ્વરપ્રેરણા, તેથી જીવ અબંધ ૭૨

માટે મોક્ષ ઉપાયનો કોઇ ન હેતુ જણાય,
કર્મતણું કર્તાપણું, કાં નહિ કાં નહિ જાય. ૭૩

સમાધાન : સદ્ગુરુ ઉવાચ

હોય ન ચેતનપ્રેરણા, કોણ ગ્રહે તો કર્મ,
જડસ્વભાવ નહિ પ્રેરણા, જુઓ વિચારી ધર્મ, ૭૪

જો ચેતન કરતુ નથી, નથી થતાં તો કર્મ,
તેથી સહજ સ્વભાવ નહિ, તેમજ નહિ જીવધર્મ. ૭૫

કેવળ હોત અસંગ જો, ભાસત તને ન કેમ?
અસંગ છે પરમાર્થથી, પણ નિજ ભાને તેમ. ૭૬

કર્ત્તા-ઇશ્વર કોઈ નહિ, ઇશ્વર શુદ્ધ સ્વભાવ,
અથવા પ્રેરક તે ગણ્યે, ઇશ્વર દોષ પ્રભાવ. ૭૭

ચેતન જો નિજ ભાનમાં કર્ત્તા આપ સ્વભાવ,
વર્તે નહિ નિજ ભાનમાં, કર્ત્તા કર્મ પ્રભાવ. ૭૮

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ

જીવ કર્મ કર્તા કહો, પણ ભોકતા નહિ સોય;
શું સમજે જડ કર્મ કે, ફળપરિણામી હોય. ૭૯

ફળદાતા ઇશ્વર ગણ્યે, ભોકતાપણુ સધાય,
એમ કહ્યે ઇશ્વરતણુ. ઇશ્વરપણુ જ જાય, ૮૦

ઇશ્વર સિદ્ધ થયા વિના, જગત નિયમ નહિ હોયઃ
પછી શુભાશુભ કર્મના, ભોગ્યસ્થાન નહિ કોય. ૮૧

સમાધાન—સદ્‌ગુરુ ઉવાચ.

ભાવકર્મ નિજકલ્પના, માટે ચેતનરૂપ,
જીવવીર્યની સ્ફૂરણા, ગ્રહણ કર જડધૂપ ૮૨

ઝેર સુધા સમજે નહીં, જીવ ખાય ફળ થાય,
એમ શુભાશુભ કર્મનુ, ભોકતાપણુ જણાય. ૮૩

એક રાકને એક નૃપ, એ આદિ જે ભેદ,
કારણ વિના ન કાર્ય તે, તે જ શુભાશુભ વેદ ૮૪

ફળદાતા ઇશ્વરતણી, એમા નથી જરૂર,
કર્મ સ્વભાવે પરિણમે, થાય ભોગથી દૂર ૮૫

તે તે ભોગ્ય વિશેષના, સ્થાનક દ્રવ્ય સ્વભાવ,
ગહન વાત છે શિષ્ય આ, કહી સંક્ષેપે સાવ. ૮૬

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ

કર્તા ભોક્તા જીવ હો, પણ તેનો નહિ મોક્ષ;
વીત્યો કાળ અનંત પણ, વર્તમાન છે દોષ. ૮૭

શુભ કરે ફળ ભોગવે, દેવાદિ ગતિ માંય;
અશુભ કરે નર્કાદિ ફળ, કર્મ રહિત ન ક્યાંય. ૮૮

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

જેમ શુભાશુભ કર્મપદ, જાણ્યાં સફળ પ્રમાણ;
તેમ નિવૃત્તિ સફળતા, માટે મોક્ષ સુજાણ. ૮૯

વીત્યો કાળ અનંત તે, કર્મ શુભાશુભ ભાવ;
તેહ શુભાશુભ છેદતાં, ઉપજે મોક્ષ સ્વભાવ. ૯૦

દેહાદિક સંયોગનો, આત્યંતિક વિયોગ;
સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વત પદે, નિજ અનંત સુખ ભોગ. ૯૧

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ.

હોય કદાપિ મોક્ષપદ, નહિ અવિરોધ ઉપાય;
કર્મો કાળ અનંતનાં, શાથી છેદ્યાં જાય? ૯૨

અથવા મત દર્શન ઘણાં, કહે ઉપાય અનેક;
તેમાં મત સાચો કયો, બને ન એહ વિવેક. ૯૩

કઈ જાતિમાં મોક્ષ છે, કયા વેષમાં મોક્ષ;
એનો નિશ્ચય ના બને, ઘણા ભેદ એ દોષ. ૯૪

તેથી એમ જણાય છે, મળે ન મોક્ષ ઉપાય;
જીવાદિ જાણ્યા તણો, શો ઉપકાર જ થાય? ૯૫

પાંચે ઉત્તરથી થયું, સમાધાન સર્વાંગ;
સમજું મોક્ષ ઉપાય તો ઉદય ઉદય સદ્ભાગ્ય. ૯૬

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

પાંચે ઉત્તરની થઈ, આત્મા વિષે પ્રતીત;
થાશે મોક્ષોપાયની, સહજ પ્રતીત એ રીત. ૯૭

ધર્મ-ભાવ અજ્ઞાન છે, મોક્ષભાવ નિજવાસ;
અંધકાર અજ્ઞાનસમ, નાશે જ્ઞાનપ્રકાશ ૯૮

જે જે કારણ બંધનાં, તેહ બંધનો પંથ;
તે કારણ છેદક દશા, મોક્ષ-પંથ ભવ અંત. ૯૯

રાગ દ્વેષ અજ્ઞાન એ, મુખ્ય કર્મની ગ્રંથ;
થાય નિવૃત્તિ જેહથી, તે જ મોક્ષનો પંથ. ૧૦૦

આત્મા સત્ ચૈતન્યમય, સર્વાભાસ રહિત,
જેથી કેવળ પામિયે, મોક્ષપંથ એ રીત. ૧૦૧

કર્મ અનંત પ્રકારના, તેમા મુખ્યે આઠ,
તેમાં મુખ્યે મોહનીય, હણાય તે કહુ પાઠ. ૧૦૨

કર્મ મોહનીય ભેદ બે, દર્શન ચારિત્ર નામ,
હણે બોધ વીતરાગતા, અચૂક ઉપાય આમ. ૧૦૩

કર્મબંધ ક્રોધાદિથી, હણે ક્ષમાદિક તેહ,
પ્રત્યક્ષ અનુભવ સર્વને, એમાં શો સંદેહ? ૧૦૪

છોડી મત દર્શનતણો, આગ્રહ તેમ વિકલ્પ,
કહ્યો માર્ગ આ સાધશે, જન્મ તેહના અલ્પ. ૧૦૫

ષટ્ પદના ષટ્ તે, પૂછ્યા કરી વિચાર,
તે પદની સર્વાંગતા, મોક્ષ માર્ગ નિર્ધાર. ૧૦૬

જાતિ વેષનો ભેદ નહિ, કહ્યો માર્ગ જો હોય,
સાધે તે મુક્તિ લહે, એમાં ભેદ ન કોય. ૧૦૭

કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,
ભવે ખેદ અંતર દયા, તે કહિયે જિજ્ઞાસ ૧૦૮

તે જિજ્ઞાસુ જીવને, થાય સદ્ગુરુ બોધ,
તો પામે સમકિતને, વર્તે અંતર શોધ ૧૦૯

મત દર્શન આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
લહે શુદ્ધ સમકિત તે, જેમા ભેદ ન પક્ષ. ૧૧૦

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ.

કર્તા ભોક્તા જીવ હો, પણ તેનો નહિ મોક્ષ;
વીત્યો કાળ અનંત પણ, વર્તમાન છે દોષ. ૮૭
શુભ કરે ફળ ભોગવે, દેવાદિ ગતિ માંય;
અશુભ કરે નરકાદિ ફળ, કર્મ રહિત ન ક્યાંય. ૮૮

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

જેમ શુભાશુભ કર્મપદ, જાણ્યાં સફળ પ્રમાણ;
તેમ નિવૃત્તિ સફળતા, માટે મોક્ષ સુજાણ. ૮૯
વીત્યો કાળ અનંત તે, કર્મ શુભાશુભ ભાવ;
તેહ શુભાશુભ છેદતાં, ઉપજે મોક્ષ સ્વભાવ. ૯૦
દેહાદિક સંયોગનો, આત્યંતિક વિયોગ;
સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વત પદે, નિજ અનંત સુખ ભોગ. ૯૧

શંકા—શિષ્ય ઉવાચ.

હોય કદાપિ મોક્ષપદ, નહિ અવિરોધ ઉપાય;
કર્મો કાળ અનંતના, શાથી છેદ્યા જાય? ૯૨
અથવા મત દર્શન ઘણાં, કહે ઉપાય અનેક;
તેમાં મત સાચો કયો, બને ન એહ વિવેક. ૯૩
કઈ જાતિમાં મોક્ષ છે, કયા વેષમાં મોક્ષ;
એનો નિશ્ચય ના બને, ઘણા ભેદ એ દોષ. ૯૪
તેથી એમ જણાય છે, મળે ન મોક્ષ ઉપાય;
જીવાદિ જાણ્યા તણો, શો ઉપકાર જ થાય? ૯૫
પાંચે ઉત્તરથી થયું, સમાધાન સર્વાંગ;
સમજું મોક્ષ ઉપાય તો, ઉદય ઉદય સદ્ભાગ્ય. ૯૬

સમાધાન—સદ્ગુરુ ઉવાચ.

પાંચે ઉત્તરની થઈ, આત્મા વિષે પ્રતીત;
થાશે મોક્ષોપાયની, સહજ પ્રતીત એ રીત. ૯૭

ધર્મ-ભાવ અજ્ઞાન છે, મોક્ષભાવ નિજવાસ,
અંધકાર અજ્ઞાનસમ, નાશે જ્ઞાનપ્રકાશ ૯૮

જે જે કારણ બ ધનાં, તેહ બ ધનો પંથ;
તે કારણ છેદક દશા, મોક્ષ-પંથ ભવ અ ત. ૯૯

રાગ દ્વેષ અજ્ઞાન એ; મુખ્ય કર્મની ગ્ર થ;
થાય નિવૃત્તિ જેહથી, તે જ મોક્ષનો પ થ. ૧૦૦

આત્મા સત્ ચૈતન્યમય, સર્વાભાસ રહિત;
જેથી કેવળ પામિયે, મોક્ષપ થ એ રીત. ૧૦૧

કર્મ અન ત પ્રકારનાં, તેમા મુખ્યે આઠ,
તેમાં મુખ્યે મોહનીય, હણાય તે કહું પાઠ. ૧૦૨

કર્મ મોહનીય ભેદ બે, દર્શન ચારિત્ર નામ,
હણે બોધ વીતરાગતા, અચૂક ઉપાય આમ. ૧૦૩

કર્મબ ધ ક્રોધાદિથી, હણે ક્ષમાદિક તેહ,
પ્રત્યક્ષ અનુભવ સર્વને, એમા શો સ દેહ ? ૧૦૪

છોડી મત દર્શનતણો, આગ્રહ તેમ વિકલ્પ,
કહ્યો માર્ગ આ સાધશે, જન્મ તેહના અલ્પ. ૧૦૫

ષટ્ પદના ષટ્ તે, પૂછ્યાં કરી વિચાર,
તે પદની સર્વા ગતા, મોક્ષ માર્ગ નિર્ધાર. ૧૦૬

જાતિ વેષનો ભેદ નહિ, કહ્યો માર્ગ જો હોય,
સાધે તે મુક્તિ લહે, એમા ભેદ ન કોય. ૧૦૭

કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ,
ભવે ખેદ અ તર દયા, તે કહિયે જિજ્ઞાસ ૧૦૮

તે જિજ્ઞાસુ જીવને, થાય સદ્ગુરુ બોધ,
તો પામે સમકિતને, વર્તે અ તર શોધ ૧૦૯

મત દર્શન આગ્રહ તજી, વર્તે સદ્ગુરુ લક્ષ,
લહે શુદ્ધ સમકિત તે, જેમાં ભેદ ન પક્ષ. ૧૧૦

વર્તે નિજ સ્વભાવનો, અનુભવ લક્ષ પ્રતીત,
વૃત્તિ વહે નિજ ભાવમાં, પરમાર્થે સમકિત. ૧૧૧

વર્ધમાન સમકિત થઈ, ટાળે મિથ્યાભાસ,
ઉદય થાય ચારિત્રનો, વીતરાગપદ વાસ. ૧૧૨

કેવળ નિજ સ્વભાવનું, અખંડ વર્તે જ્ઞાન
કહિયે કેવળજ્ઞાન તે, દેહ છતા નિર્વાણ. ૧૧૩

કોટિ વર્ષનું સ્વપ્ન પણ, જાગૃત થતા શમાય,
તેમ વિભાગ અનાદિનો, જ્ઞાન થતા દૂર થાય. ૧૧૪

છૂટે દેહાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તું કર્મ,
નહિ ભોક્તા તું તેહનો એ જ ધર્મનો મર્મ ૧૧૫

એજ ધર્મથી મોક્ષ છે, તું છો મોક્ષસ્વરૂપ,
અનંત દર્શન જ્ઞાન તું, અવ્યાબાધ સ્વરૂપ. ૧૧૬

શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યઘન, સ્વયંજ્યોતિ સુખધામ,
બીજું કહિયે કેટલું કર વિચાર તો પામ. ૧૧૭

નિશ્ચય સર્વે જ્ઞાનીઓ. આવી અત્ર શમાય,
ધરી મૌનતા એમ કહી, સહજ સમાધિમાંય. ૧૧૮

શિષ્યબોધબીજપ્રાપ્તિ

સદ્ગુરુના ઉપદેશથી, આવ્યું અપૂર્વ ભાન,
નિજપદ નિજમાંહી લહ્યું, દૂર થયું અજ્ઞાન. ૧૧૯

ભાસ્યું નિજ સ્વરૂપ તે, શુદ્ધ ચેતના રૂપ,
અજર અમર અવિનાશી ને, દેહાતીત સ્વરૂપ. ૧૨૦

કર્તા ભોક્તા કર્મનો, વિભાગ વર્તે જ્યાંય,
વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંય. ૧૨૧

અથવા નિજ પરિણામ જે શુદ્ધ ચેતનારૂપ,
કર્તા ભોક્તા તેહના, નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ. ૧૨૨

મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ
સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં, સકળ માર્ગ નિર્ગ્રંથ. ૧૨૩

અહો! અહો !શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર,
આ પામર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર. ૧૨૪

શું પ્રભુ ચરણ કને ધરું, આત્માથી સૌ હીન,
તે તો પ્રભુએ આપિયો, વર્તું ચરણાધીન. ૧૨૫

આ દેહાદિ આજથી, વર્તો પ્રભુ આધીન,
દાસ દાસ હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન ૧૨૬

ષટ્ સ્થાનક સમજાવીને, ભિન્ન બતાવ્યો આપ,
મ્યાનથકી તરવારવત્, એ ઉપકાર અમાપ ૧૨૭

ઉપસંહાર

દર્શન ષટે સમાય છે, આ ષટ્ સ્થાન માંહિ,
વિચારતાં વિસ્તારથી, સંશય રહે ન કાંઇ ૧૨૮

આત્મભ્રાંતિ સમ રોગ નહિ, સદ્ગુરુ વૈદ્ય સુજાણ;
ગુરૂઆજ્ઞા સમ પથ્ય નહિ, ઔષધ વિચાર ધ્યાન

જો ઇચ્છો પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરૂષાર્થ;
ભવસ્થિતિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહિ આત્માર્થ. ૧૩૦

નિશ્ચય વાણી સાંભળી, સાધન તજવા નોય,
નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં, સાધન કરવા સોય. ૧૩૧

નય નિશ્ચય એકાંતથી, આમાં નથી કહેલ,
એકાંતે વ્યવહાર નહિ, બન્ને સાથ રહેલ. ૧૩૨

ગચ્છ મતની જે કલ્પના, તે નહિ સદ્વ્યવહાર;
ભાન નહીં નિજરૂપનું, તે નિશ્ચય નહીં સાર. ૧૩૩

આગળ જ્ઞાની થઇ ગયા, વર્તમાનમાં હોય,
થાશે કાળ ભવિષ્યમાં, માર્ગભેદ નહિ સાર ૧૩૪

સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય,
સદ્ગુરુ આજ્ઞા નિજદશા, નિમિત્ત કારણ માંય ૧૩૫

ઉપાદાનનું નામ લઇ, એ જે તજે નિમિત્ત,
પામે નહિ સિદ્ધત્વને, રહે ભ્રાંતિમાં સ્થિત ૧૩૬

મુખથી જ્ઞાન કથે અને અંતર છૂટ્યો ન મોહ;
તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ. ૧૩૭

દયા, શાંતિ, સમતા, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ, વૈરાગ્ય;
હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય સુજાગ્ય. ૧૩૮

મોહભાવ ક્ષય હોય જ્યાં, અથવા હોય પ્રશાંત,
તે કહિયે જ્ઞાની દશા, બાકી કહિયે ભ્રાંત. ૧૩૯

સકળ જગત તે એઠવત્ અથવા સ્વપ્નસમાન;
તે કહિયે જ્ઞાનીદશા, બાકી વાચા જ્ઞાન. ૧૪૦

સ્થાનક પાંચ વિચારીને, છઠ્ઠે વર્તે જેહ;
પામે સ્થાનક પાંચમું, એમાં નહિ સંદેહ. ૧૪૧

દેહ છતાં જેની દશા, વર્તે દેહાતીત;
તે જ્ઞાનીના ચરણમાં, હો ! વંદન અગણિત. ૧૪૨

નીચેનાં કાવ્યો "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" એ પુસ્તકમાંથી લીધેલાં છે

[અંતર્ગત ગુણ શ્રેણી સ્વરૂપ]

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો ?
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કવ મહત્પુરુષને પંથ જો ?... અપૂર્વ૦ ૧

સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જો;
અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં,
દેહે પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ જોય જો. અપૂર્વ૦ ૨

દર્શન મોહ વ્યતીત થઈ ઊપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવળ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો;
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્ર મોહ વિલોકિયે,
વર્તે એવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન જો. અપૂર્વ૦ ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વર્તે દેહ પર્યંત જો;
ઘોર પરિષહ કે ઉપસર્ગ ભયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જો. અપૂર્વ૦ ૪

સંયમના હેતુથી યોગ પ્રવર્તના,
સ્વરૂપ લક્ષે જિન આજ્ઞા આધીન જો;
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જાતી સ્થિતિમાં,
અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન જો. અપૂર્વ૦ ૫

પંચ વિષયમાં રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જો;
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર ને કાળ, ભાવ પ્રતિબંધવિણુ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વિત લોભ જો. અપૂર્વ૦ ૬

ક્રોધ પ્રત્યે તો વર્તે ક્રોધ સ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાનુ માન જો;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહી લોભ સમાન જો અપૂર્વ૦ ૭

બહુ ઉપસર્ગ કર્ત્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહી,
વંદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહી છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો. અપૂર્વ૦ ૮

નગ્નભાવ મુંડભાવ સહ અસ્નાનતા,
અદંત ધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શૃંગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સંયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો. અપૂર્વ૦ ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,
માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જો,

વર્તે નિજ સ્વભાવનો, અનુભવ લક્ષ પ્રતીત,
વૃત્તિ વહે નિજ ભાવમાં, પરમાર્થે સમકિત. ૧૧૧

વર્ધમાન સમકિત થઈ, ટાળે મિથ્યાભાસ,
ઉદય થાય ચારિત્રનો, વીતરાગપદ વાસ. ૧૧૨

કેવળ નિજ સ્વભાવનું, અખંડ વર્તે, જ્ઞાન,
કહિયે કેવળ જ્ઞાન તે, દેહ છતા નિર્વાણ. ૧૧૩

કોટિ વર્ષનું સ્વપ્ન પણ, જાગૃત થતા શમાય,
તેમ વિભાગ અનાદિનો, જ્ઞાન થતા દૂર થાય. ૧૧૪

છૂટે દેહાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તું કર્મ,
નહિ ભોક્તા તું તેહનો એ જ ધર્મનો મર્મ ૧૧૫

એજ ધર્મથી મોક્ષ છે, તું છો મોક્ષસ્વરૂપ,
અનંત દર્શન જ્ઞાન તું, અવ્યાબાધ સ્વરૂપ. ૧૧૬

શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યઘન, સ્વયંજ્યોતિ સુખધામ,
બીજું કહિયે કેટલું કર વિચાર તો પામ. ૧૧૭

નિશ્ચય સર્વ જ્ઞાનીઓ આવી અત્ર શમાય,
ધરી મૌનતા એમ કહી, સહજ સમાધિમાંય. ૧૧૮

શિષ્યબોધબીજપ્રાપ્તિ

સદ્‌ગુરુના ઉપદેશથી, આવ્યું અપૂર્વ ભાન,
નિજપદ નિજમાંહી લહ્યું, દૂર થયું અજ્ઞાન. ૧૧૯

ભાસ્યું નિજ સ્વરૂપ તે, શુદ્ધ ચેતના રૂપ,
અજર અમર અવિનાશી ને, દેહાતીત સ્વરૂપ. ૧૨૦

કર્તા ભોક્તા કર્મનો, વિભાગ વર્તે જ્યાંય,
વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંય. ૧૨૧

અથવા નિજ પરિણામ જે, શુદ્ધ ચેતનારૂપ,
કર્તા ભોક્તા તેહના, નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ. ૧૨૨

મોક્ષ કહ્યો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંથ
સમજાવ્યો સંક્ષેપમાં, સકળ માર્ગ નિર્ગ્રંથ. ૧૨૩

અહો ! અહો ! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર,
આ પામર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર. ૧૨૪

શું પ્રભુ ચરણ કને ધરું, આત્માથી સૌ હીન,
તો તે પ્રભુએ આપિયો, વર્તું ચરણાધીન. ૧૨૫

આ દેહાદિ આજથી, વર્તો પ્રભુ આધીન,
દાસ દાસ હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન. ૧૨૬

ષટ્ સ્થાનક સમજાવીને, ભિન્ન બતાવ્યો આપ,
મ્યાનથકી તરવારવત્, એ ઉપકાર અમાપ ૧૨૭

ઉપસંહાર

દર્શન ષટે સમાય છે, આ ષટ્ સ્થાન માંહિ,
વિચારતાં વિસ્તારથી, સંશય રહે ન કાંઇ ૧૨૮

આત્મભ્રાંતિ સમ રોગ નહિ, સદ્ગુરુ વૈદ્ય સુજાણ;
ગુરૂઆજ્ઞા સમ પથ્ય નહિ, ઔષધ વિચાર ધ્યાન

જો ઇચ્છો પરમાર્થ તો, કરો સત્ય પુરૂષાર્થ,
ભવસ્થિતિ આદિ નામ લઈ, છેદો નહિ આત્માર્થ. ૧૩૦

નિશ્ચય વાણી સાભળી, સાધન તજવા નોય,
નિશ્ચય રાખી લક્ષમા, સાધન કરવાં સોય ૧૩૧

નય નિશ્ચય એકાતથી, આમા નથી કહેલ,
એકાતે વ્યવહાર નહિ, બન્ને સાથ રહેલ. ૧૩૨

ગચ્છ મતની જે કલ્પના, તે નહિ સદ્વ્યવહાર;
ભાન નહીં નિજરૂપનું, તે નિશ્ચય નહીં સાર ૧૩૩

આગળ જ્ઞાની થઇ ગયા, વર્તમાનમા હોય,
થાશે કાળ ભવિષ્યમા, માર્ગભેદ નહિ સાર ૧૩૪

સર્વ જીવ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય,
સદ્ગુરુ આજ્ઞા નિજદશા, નિમિત્ત કારણ માય ૧૩૫

ઉપાદાનનું નામ લઇ, એ જે તજે નિમિત્ત,
પામે નહિ સિદ્ધત્વને, રહે ભ્રાતિમા સ્થિત. ૧૩૬

મુખથી જ્ઞાન કથે અને અંતર છૂટ્યો ન મોહ;
તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ. ૧૩૭

દયા, શાંતિ, સમતા, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ, વૈરાગ્ય;
હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય સુજાગ્ય. ૧૩૮

મોહભાવ ક્ષય હોય જ્યાં, અથવા હોય પ્રશાંત;
તે કહિયે જ્ઞાની દશા, બાકી કહિયે ભ્રાંત. ૧૩૯

સકળ જગત તે એઠવત્ અથવા સ્વપ્નસમાન;
તે કહિયે જ્ઞાનીદશા બાકી વાચા જ્ઞાન. ૧૪૦

સ્થાનક પાંચ વિચારીને, છઠ્ઠે વર્તે જેહ;
પામે સ્થાનક પાંચમું, એમાં નહિ સંદેહ. ૧૪૧

દેહ છતાં જેની દશા, વર્તે દેહાતીત;
તે જ્ઞાનીનાં ચરણમાં, હો! વંદન અગણિત. ૧૪૨

નીચેનાં કાવ્યો "શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર" એ પુસ્તકમાંથી લીધેલાં છે

[અંતર્ગત ગુણ શ્રેણી સ્વરૂપ]

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે?
ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્ગ્રંથ જો?
સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને,
વિચરશું કવ મહત્પુરુષને પંથ જો?... અપૂર્વ૦ ૧

સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હોય જો;
અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં,
દેહે પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ જોય જો. અપૂર્વ૦ ૨

દર્શન મોહ વ્યતીત થઈ ઊપજ્યો બોધ જે,
દેહ ભિન્ન કેવળ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો;
તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્ર મોહ વિલોકિયે,
વર્તે એવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન જો. અપૂર્વ૦ ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વર્તે દેહ પર્યંત જો;
ઘોર પરિષહ કે ઉપસર્ગ ભયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જો. અપૂર્વ૦ ૪

સયમના હેતુથી યોગ પ્રવર્તના,
સ્વરૂપ લક્ષે જિન આજ્ઞા આધીન જો;
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જાતી સ્થિતિમાં,
અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન જો. અપૂર્વ૦ ૫

પંચ વિષયમા રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જો;
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર ને કાળ, ભાવ પ્રતિબધવિણ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વિત લોભ જો. અપૂર્વ૦ ૬

ક્રોધ પ્રત્યે તો વર્તે ક્રોધ સ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાનુ માન જો;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહી લોભ સમાન જો. અપૂર્વ૦ ૭

બહુ ઉપસર્ગ કર્ત્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહી,
વદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહી છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો અપૂર્વ૦ ૮

નગ્નભાવ મુડભાવ સહ અસ્નાનતા,
અદત ધોવન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ, રોમ, નખ કે અંગે શૃગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સયમમય નિર્ગ્રંથ સિદ્ધ જો અપૂર્વ૦ ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,
માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જો,

જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો. અપૂર્વ ૧૦

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમાં,
વળી પર્વતમાં વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અડોલ આસન, ને મનમાં નહી ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો. અપૂર્વ૦ ૧૧

ઘોર તપશ્ચર્યામા પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો;
રજકણ કે રિદ્ધિ વૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અપૂર્વ૦ ૧૨

એમ પરાજય કરીને ચારિત્ર મોહનો,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જો;
શ્રેણી ક્ષપકતણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ૦ ૧૩

મોહ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યા જ્યાં ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાન જો
અંત સમય ત્યા પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
પ્રગટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો. અપૂર્વ૦ ૧૪

ચાર કર્મ ઘનઘાતી તે વ્યવચ્છેદ જ્યાં,
ભવના બીજતણો આત્યંતિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જો. અપૂર્વ૦ ૧૫

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જહાં,
બળી સીંદરીવત આકૃતિ માત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ્ય પૂર્ણે, મટિયે દૈહિક પાત્ર જો. અપૂર્વ૦ ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલ સંબંધ જો;
એવુ અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યાં વર્તતું,
મહા ભાગ્ય સુખદાયક પૂર્ણ અબંધ જો. અપૂર્વ૦ ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અગુરુલઘુ, અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો. અપૂર્વ૦ ૧૮

પૂર્વ પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો,
સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અપૂર્વ૦ ૧૯

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીઠું જ્ઞાનમાં,
કહી શક્યા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો,
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શું કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો. અપૂર્વ૦ ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનું કર્યું ધ્યાન મેં,
ગજાવગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો,
તોપણ નિશ્ચય રાજચંદ્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશું તેજ સ્વરૂપ જો. અપૂર્વ૦ ૨૧

કાળ કોઈને નહિ મૂકે

હરિગીત

મોતી તણી માળા ગળામાં મૂલ્યવંતી મલકતી,
હીરા તણા શુભ હારથી બહુ કંઠ કાંતિ ઝળકતી;
આભૂષણોથી ઓપતા ભાગ્યા મરણને જોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૧

મણિમય મુગટ માથે ધરીને કર્ણ કુંડળ નાખતા,
કાંચન કડાં કરમાં ધરી કશીએ કચાશ ન રાખતા;
પળમાં પડ્યા પૃથ્વીપતિ એ ભાન ભૂતળ ખોઈને
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૨

દશ આંગળીમાં માંગલિક મુદ્રા જડિત માણિક્યથી,
જે પરમ પ્રેમે પે'રતા પોંચી કળા બારીકથી;
એ વેઢ વીંટી સર્વ છોડી ચાલિયા મુખ ધોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૩

મૂછ વાંકડી કરી ફાંકડા થઈ લીંબુ ધરતા તે પરે,
કાપેલ રાખી કાતરા હરકોઈનાં હૈયાં હરે;
એ સાંકડીમાં આવિયા છટક્યા તજી સહુ સોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૪

છ ખંડના અધિરાજ જે ચંડે કરીને નીપજ્યા,
બ્રહ્માંડમાં બળવાન થઈને ભૂપ ભારે ઊપજ્યા;
એ ચતુર ચક્રી ચાલિયા હોતા નહોતા હોઈને
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૫

જે રાજનીતિ નિપુણતામાં ન્યાયવંતા નીવડ્યા,
અવળા કર્યે જેના બધા સવળા સદા પાસા પડ્યા;
એ ભાગ્યશાળી ભાગિયા તે ખટપટો સૌ ખોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૬

તરવાર બહાદુર ટેક ધારી પૂર્ણતામાં પેખિયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ કેશરી સમ દેખિયા,
એવા ભલા ભડવીર તે અંતે રહેલા કોઇને.
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને ૭

*

બિના નયન પાવે નહી, બિના નયનકી બાત,
સેવે સદ્ગુરુકે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્. ૧
બૂઝી મહત્ જો પ્યાસકો, હે બૂઝનકી રીત;
પાવે નહિ ગુરુગમ બિના, એહી અનાદિ સ્થિત. ૨
અહિ નહિ હે કલ્પના, એહિ નહિ વિભંગ;
કોય નર પંચમ કાળમેં, દેખી વસ્તુ અભંગ. ૩
નહિ દે તુ ઉપદેશકુ, પ્રથમ લેહિ ઉપદેશ,
સબસેં ન્યારા અગમ હૈ, વો જ્ઞાનીકા આદેશ. ૪
જપ, તપ, ઔર વ્રતાદિ સબ, તહાં લગી ભ્રમ રૂપ,
જહાં લગી નહિ સંતકી, પાઇ કૃપા અનૂપ. ૫
પાયાકી એ બાત હૈ, નિજ છંદનકો છોડ,
પિછે લાગ સત્પુરુષકે, તો સબ બંધન તોડ. ૬

*

'ત્યાગ વૈરાગ્ય ન ચિત્તમા, થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વૈરાગ્યમાં, તો ભૂલે નિજ ભાન.
જહાં કલ્પના જલ્પના, તહા માનુ દુખ છાંઇ,
મિટે કલ્પના જલ્પના, તો વસ્તુ તિન પાઈ,
પઢે પાર કહાં પામવો, મિટે ન મનકી આશ,
જ્યૌ કોલુકો બેલકુ, ઘરહિ કોશ હજાર.

*

જીવિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવ જો. અપૂર્વ ૧૦

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમાં,
વળી પર્વતમાં વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અડોલ આસન, ને મનમાં નહી ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો અપૂર્વ૦ ૧૧

ઘોર તપશ્ચર્યામા પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો;
રજકણ કે રિદ્ધિ વૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અપૂર્વ૦ ૧૨

એમ પરાજય કરીને ચારિત્ર મોહનો,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જો;
શ્રેણી ક્ષપકતણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ૦ ૧૩

મોહ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યા ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાન જો
અંત સમય ત્યાં પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ
પ્રગટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો. અપૂર્વ૦ ૧૪

ચાર કર્મ ઘનઘાતી તે વ્યવચ્છેદ જ્યાં,
ભવનાં બીજતણો આત્યંતિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ જ્ઞાતા દ્રષ્ટા સહ શુદ્ધતા.
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જો અપૂર્વ૦ ૧૫

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જહાં,
બળી સીંદરીવત આકૃતિ માત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ્ય પૂર્ણે, મટિયે દૈહિક પાત્ર જો. અપૂર્વ૦ ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલ સંબધ જો;
એવુ અયોગી ગુણસ્થાનક ત્યા વર્તતું,
મહા ભાગ્ય સખદાયક પૂર્ણ અબધ જો. અપૂર્વ૦ ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મળે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અગુરુલઘુ, અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો. અપૂર્વ૦ ૧૮

પૂર્વે પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો,
સાદિ અનત અનત સમાધિ સુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનત સહિત જો. અપૂર્વ૦ ૧૯

જે પદ શ્રી સર્વજ્ઞે દીઠુ જ્ઞાનમા,
કહી શકયા નહી પણ તે શ્રી ભગવાન જો,
તેહ સ્વરુપને અન્ય વાણી તે શુ કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યુ તે જ્ઞાન જો. અપૂર્વ૦ ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનુ કર્યુ ધ્યાન મે,
ગજાવગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો,
તોપણ નિશ્ચય રાજચદ્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાશુ તેજ સ્વરૂપ જો. અપૂર્વ૦ ૨૧

૬

કાળ કોઈને નહિ મૂકે

હરિગીત

મોતી તણી માળા ગળામાં મૂલ્યવંતી મલકતી,
હીરા તણા શુભ હારથી બહુ કંઠ કાંતિ ઝળકતી;
આભૂષણોથી ઓપતા ભાગ્યા મરણને જોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૧

મણિમય મુગટ માથે ધરીને કર્ણ કુંડળ નાખતા,
કાંચન કડાં કરમાં ધરી કશીએ કચાશ ન રાખતા;
પળમાં પડ્યા પૃથ્વીપતિ એ ભાન ભૂતળ ખોઈને
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૨

દશ આંગળીમાં માંગલિક મુદ્રા જડિત માણિક્યથી,
જે પરમ પ્રેમે પે'રતા પોંચી કળા બારીકથી;
એ વેઢ વીંટી સર્વ છોડી ચાલિયા મુખ ધોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૩

મૂછ વાંકડી કરી ફાંકડા થઈ લીંબુ ધરતા તે પરે,
કાપેલ રાખી કાતરા હરકોઈના હૈયાં હરે;
એ સાંકડીમાં આવિયા છટક્યા તજી સહુ સોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૪

છ ખંડના અધિરાજ જે ચંડ કરીને નીપજ્યા,
બ્રહ્માંડમાં બળવાન થઈને ભૂપ ભારે ઊપજ્યા;
એ ચતુર ચક્રી ચાલિયા હોતા નહોતા હોઈને
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૫

જે રાજનીતિ નિપુણતામાં ન્યાયવંતા નીવડ્યા,
અવળા કર્યે જેના બધા સવળા સદા પાસા પડ્યા;
એ ભાગ્યશાળી ભાગિયા તે ખટપટો સૌ ખોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને. ૬

તરવાર બહાદુર ટેક ધારી પૂર્ણતામાં પેખિયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ કેશરી સમ દેખિયા;
એવા ભલા ભડવીર તે અંતે રહેલા કોઇને.
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને ૭

*

બિના નયન પાવે નહી, બિના નયનકી બાત,
સેવે સદ્‌ગુરુકે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્. ૧
બૂઝી મહત્ જો પ્યાસકો, હૈ બૂઝનકી રીત;
પાવે નહિ ગુરુગમ બિના, એહી અનાદિ સ્થિત. ૨
અહિ નહિ હે કલ્પના, એહિ નહિ વિભંગ;
કોય નર પંચમ કાળમેં, દેખી વસ્તુ અભંગ. ૩
નહિ દે તું ઉપદેશકુ, પ્રથમ લેહિ ઉપદેશ,
સબસેં ન્યારા અગમ હૈ, વો જ્ઞાનીકા આદેશ. ૪
જપ, તપ, ઔર વ્રતાદિ સબ, તહાં લગી ભ્રમ રૂપ,
જહાં લગી નહિ સંતકી, પાઇ કૃપા અનૂપ. ૫
પાયાકી એ બાત હૈ, નિજ છંદનકો છોડ,
પિછે લાગ સત્પુરુષકે, તો સબ બંધન તોડ. ૬

*

'ત્યાગ વૈરાગ્ય ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન,
અટકે ત્યાગ વૈરાગ્યમાં, તો ભૂલે નિજ ભાન.
જહાં કલ્પના જલ્પના, તહાં માનું દુઃખ છાંઇ,
મિટે કલ્પના જલ્પના, તો વસ્તુ તિન પાઈ,
પઢે પાર કહા પામવો, મિટે ન મનકી આશ,
જ્યૌ કોલુકો બેલકું, ઘરહિ કોશ હજાર.

*

હોત આસવા પરિસવા, નહિં ઇનમે સંદેહ;
માત્ર દૃષ્ટિકી ભૂલ હૈ, ભૂલ ગયે ગત એહિ.
રચના જિન ઉપદેશકી, પુરષોત્તમ તિનું કાલ;
ઇનમે સબ મત રહત હૈ, કરતે નિજ સંભાલ.
જિન સોહી હૈ આતમા, અન્ય હોઇ સો કર્મ;
કર્મ કટે નિજ બચન સો, તત્ત્વજ્ઞાનિકો મર્મ.
જબ જાન્યો નિજ રૂપકો, સબ જાન્યો સબ લોક;
નહિ જાન્યો નિજ રૂપ તો, સબ જાન્યો સો ફોક.
એહિ દિશાકી મૂઢતા, હૈ નહિ જિનપે ભાવ;
જિનસે ભાવ બિન કબૂ નહિ છૂટત દુખદાવ.
વ્યવહારસે દેવ જિન, નિહચેસે હૈ આપ;
એહિ બચનસે સમજ લે, જિન પ્રવચનકી છાપ.
એહિ નહી હૈ કલ્પના, એહી નહી વિભંગ,
જબ જાગેંગે આતમા, તબ લાગેંગે રંગ.

સવ

યમ નિયમ સંજમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ અથાગ લહ્યો,
વનવાસ લિયો મુખ મૌન રહ્યો, દૃઢ આસન પદ્મ લગાય દિયો,
મન પૌન નિરોધ સ્વ બોધ કિયો, હઠ જોગ પ્રયોગ સુ તાર ભયો;
જપ ભેદ જપે તપ ત્યૌહિ તપે, ઉરસેહિ ઉદાસી લહી સબપે
સબ શાસ્ત્ર બકે નયધારિ હિયે, મત મંડન ખંડન ભેદ લિયે;
વહ સાધન બાર અનંત કિયો, તદપિ કછુ હાથ હજૂ ન પર્યો
અબ ક્યોં ન બિચારતહે મનસે, કછુ ઔર રહા ઉન સાધનસે ?
બિન સદ્ગુરુ કોય ન ભેદ લહે, મુખ આગલ હૈ કહ બાત કહે ?
કરુના હમ પાવત હૈ તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુ ગમકી;
પલમે પ્રગટે મુખ આગલસે, જબ સદ્ગુરુ ચર્ન સુ પ્રેમ બસે,
તનસે, મનસે, ધનસે, સબસે, ગુરુદેવકી આન સ્વ આતમ બસે.

તબ કારજ સિદ્ધ બને અપનો, રસ અમૃત પાવહિ પ્રેમ ઘનો.
વહ સત્ય સુધા દરસાવહિંગે, ચતુરાંગુલ હૈ દ્રગસે મિલ હૈ;
રસ દેવ નિરંજનકો પિવહી, ગહી જોગ જુગોજુગ સો જિવહી.
પર પ્રેમ પ્રવાહ બઢે પ્રભુ સેં, સબ આગમ ભેદ સઉર બસે,
વહ કેવલકો બિજ ગ્યાનિ કહે, નિજકો અનુભો બતલાઇ દિયે

*

હે પ્રભુ હે પ્રભુ શું કહું, દીનાનાથ દયાળ;
હું તો દોષ અનંતનું, ભાજન છું કરુણાળ. ૧

શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી, નથી સર્વ તુજ રૂપ;
નથી લઘુતા કે દીનતા, શું કહું પરમ સ્વરૂપ. ૨

નથી આજ્ઞા ગુરુ દેવની, અચળ કરી ઉરમાંહિ;
આપ તણો વિશ્વાસ દ્દઢ, ને પરમાદર નાંહિ ૩

જોગ નથી સત્સંગનો, નથી સત્ સેવા જોગ;
કેવલ અર્પણતા નથી, નથી આશ્રય અનુયોગ. ૪

'હું પામર શું કરી શકું'? એવો નથી વિવેક;
ચરણ શરણ ધીરજ નથી, મરણ સુધીની છેક ૫

અચિંત્ય તુજ માહાત્મ્યનો, નથી પ્રફુલ્લિત ભાવ;
અંશ ન એકકે સ્નેહનો, ન મળે પરમ પ્રભાવ. ૬

અચળ રૂપ આસક્ત નહિ, નહી વિરહનો તાપ;
કથા અલભ તુજ પ્રેમની, નહિ તેનો પરિતાપ. ૭

ભકિત માર્ગ પ્રવેશ નહિ, નહિ ભજન દ્દઢ ભાન;
સમજ નહીં નિજ ધર્મની, નહિ શુભ દેશે સ્થાન. ૮

કાળ દોષ કળિથી થયો, નહિ મર્યાદા ધર્મ,
તોય નહિ વ્યાકુળતા, જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ. ૯

સેવાને પ્રતિકૂળ જે, તે બંધન નથી ત્યાગ;
દેહેંદ્રિય માને નહિ, કરે બાહ્ય પર રાગ. ૧૦

તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી, વચન નયન યમ નાહિ,
નહિ ઉદાસ અનભક્તથી, તેમ ગૃહાદિક માંહિ. ૧૧

અહંભાવથી રહિત નહિ, સ્વ ધર્મ સંચય નાહિ,
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે, અન્ય ધર્મની કાંઈ ૧૨

એમ અનંત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય,
નહી એક સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવું શું ય ! ૧૩

કેવલ કરુણા મૂર્તિ છો, દીનબંધુ દીનનાથ,
પાપી પરમ અનાથ છઉં, ગ્રહો પ્રભૂજી હાથ. ૧૪

અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન,
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન. ૧૫

સંત ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યાં અનેક,
પાર ન તેથી પામિયો, ઊગ્યો ન અંશ વિવેક ૧૬

સહુ સાધન બંધન થયાં, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય,
સત્ સાધન સમજ્યો નહી, ત્યાં બંધન શું જાય ! ૧૭

પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહી, પડ્યો ન સદ્ગુરુ પાય,
દીઠા નહિ નિજ દોષ તો, તરિયે કોણુ ઉપાય ! ૧૮

અધમાધમ અધિકો પતિત, સકલ જગતમાં હું ય,
એ નિશ્ચય આવ્યા વિના, સાધન કરશે શું ય ! ૧૯

પડી પડી તુજ પદ પંકજે, ફરી ફરી માંગું એ જ,
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ, એ દૃઢતા કરી દેજ ૨૦

★

ઉવસગ્ગહરં મહાપ્રભાવિક સ્તોત્રમ્

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં;
વિસહર-વિસ- નિન્નાસં, મંગલકલ્લાણ - આવાસં ૧

વિસહર-ફુલિંગ-મંત, કંઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ;
તસ્સ ગાહ-રોગ-મારી, દુટ્ઠ-જરા જંતિ ઉવસામં ૨

ચિટ્ઠઉ દૂરે મંતો, તુજ્જ પણામો વિ બહુફલો હોઈ;
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવંતિ ન દુક્ખ-દોગચ્ચં ૩

ૐ અમરતરૂ - કામધેણુ, ચિંતામણિ-કામ-કુંભ-માઇયા;
સિરિપાસનાહ સેવા, ગહાણ સવ્વે વિ દાસત્તમ્ ૪

ૐ હ્રીં શ્રીં ઐં તુહ દંસણેણ સામિય,
પણાસેઇ રોગ - સોગ - દુક્ખ - દોહગ્ગં:
કપ્પતરૂમિવ જાયઇ, ઓઁ તુહ દંસણેણ સવ્વફલહેઉ સ્વાહા ૫

ૐ હ્રીં નમિઉણ વિગ્ઘનાસય, માયાબીએણ ધરણ-નાગિંદં;
સિરિકામરાજ કલીઁ, પાસજીણંદ નમંસામિ ૬

ૐ હ્રીઁ સિરિપાસવિસહર-વિજ્જામંતેણ ઝાણ-ઝાએજ્જા;
ધરણ-પરમાવઈ દેવી, ૐ હ્રીઁ ક્ષ્મ્લ્વ્યૂઁ સ્વાહા ૭

ૐ જયઉ ધરણિંદ-પઉમ-વઈ ય નાગિણી વિજ્જા,
વિમલઝાણ અહિયો, ૐ હ્રીં ક્ષ્મ્લ્વ્યૂઁ સ્વાહા ૮

ૐ થુણામિ પાસનાહ, ૐ હ્રીઁ પણમામિ પરમભત્તીએ,
અટ્ઠક્ખર - ધરણેન્દો, પઉમાવઇ પયડિયા કિત્તી ૯

જોત આસવા પરિસવા, નહિં ઇનમેં સંદેહ
માત્ર દૃષ્ટિકી ભૂલ હૈ, ભૂલ ગયે ગત એહિ
રચના જિન ઉપદેશકી, પુરુષોત્તમ તિનું કાલ
ઇનમેં સબ મત રહત હૈ, કરતે નિજ સંભાલ
જિન સોહી હૈ આતમા, અન્ય હોઈ સો કર્મ;
કર્મ કટે નિજ બચન સો, તત્ત્વજ્ઞાનિકો મર્મ
જબ જાન્યો નિજ રૂપકો, સબ જાન્યો સબ લોક;
નહિ જાન્યો નિજ રૂપ તો, સબ જાન્યો સો ફોક
એહિ દિશાકી મૂઢતા, હૈ નહિ જિનપે ભાવ;
જિનસે ભાવ બિન કબૂ નહિં છૂટત દુખદાવ
વ્યવહારસે દેવ જિન, નિહચેસે હૈ આપ;
એહિ બચનસે સમજ લે, જિન પ્રવચનકી છાપ
એહિ નહી હૈ કલ્પના, એહી નહીં વિભંગ,
જબ જાગેંગે આતમા, તબ લાગે રંગ.

ૐ સત્

યમ નિયમ સંજમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ અથાગ લહ્યો,
વનવાસ લહ્યો મુખ મૌન રહ્યો, દૃઢ આસન પદ્મ લગાય દિયો,
મન પૌન નિરોધ સ્વબોધ કિયો, હઠ જોગ પ્રયોગ સુ તાર ભયો;
જપ ભેદ જપે તપ ત્યોંહિ તપે, ઉરસેંહિ ઉદાસી લહી સબપેં
સબ શાસ્ત્રનકે નય ધારિ હિયે, મત મંડન ખંડન ભેદ લિયે;
વહ સાધન બાર અનંત કિયો, તદપિ કછુ હાથ હજૂ ન પર્યો.
અબ ક્યોં ન બિચારતહૈ મનસે, કછુ ઔર રહા ઉન સાધનસે ?
બિન સદ્ગુરુ કોય ન ભેદ લહે, મુખ આગળ હૈ કહ બાત કહે ?
કરુના હમ પાવત હૈ તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુ ગમકી;
પલમેં પ્રગટે મુખ આગલસે, જબ સદ્ગુરુ ચર્ન સુ પ્રેમ બસે,
તનસે, મનસે, ધનસે, સબસે, ગુરુદેવકી આન સ્વ આતમ બસે.

તબ કારજ સિદ્ધ બને અપનો, રસ અમૃત પાવહિ પ્રેમ ઘનો.
વહ સત્ય સુધા દરસાવહિંગે, ચતુરાંગુલ હે દ્રગસે મિલ હે;
રસ દેવ નિરંજનકો પિવહી, ગ્રહી જોગ જુગોજુગ સો જિવહી.
પર પ્રેમ પ્રવાહ બઢે પ્રભુ સે, સબ આગમ ભેદ સઉર બસે,
વહ કેવલકો બિજ ગ્યાનિ કહે, નિજકો અનુભો બતલાઇ દિયે

*

હે પ્રભુ હે પ્રભુ શું કહું, દીનાનાથ દયાળ;
હું નો દોષ અનંતનું, ભાજન છું કરુણાળ. ૧
શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી, નથી સર્વ તુજ રૂપ;
નથી લઘુતા કે દીનતા, શું કહું પરમ સ્વરૂપ. ૨
નથી આજ્ઞા ગુરુ દેવની, અચળ કરી ઉરમાંહિ;
આપ તણો વિશ્વાસ દૃઢ, ને પરમાદર નાંહિ ૩
જોગ નથી સત્સંગનો, નથી સત્ સેવા જોગ;
કેવલ અર્પણતા નથી, નથી આશ્રય અનુયોગ. ૪
'હું પામર શું કરી શકું'? એવો નથી વિવેક,
ચરણ શરણ ધીરજ નથી, મરણ સુધીની છેક ૫
અચિંત્ય તુજ માહાત્મ્યનો, નથી પ્રફુલ્લિત ભાવ;
અંશ ન એકકે સ્નેહનો, ન મળે પરમ પ્રભાવ. ૬
અચળ રૂપ આસક્ત નહિ, નહી વિરહનો તાપ;
કથા અલભ તુજ પ્રેમની, નહિ તેનો પરિતાપ. ૭
ભક્તિ માર્ગ પ્રવેશ નહિ, નહિ ભજન દૃઢ ભાન;
સમજ નહીં નિજ ધર્મની, નહિ શુભ દેશે સ્થાન. ૮
કાળ દોષ કળિથી થયો, નહિ મર્યાદા ધર્મ,
તોય નહિ વ્યાકુળતા, જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ. ૯
સેવાને પ્રતિકૂળ જે, તે બંધન નથી ત્યાગ;
દેહેંદ્રિય માને નહિ, કરે બાહ્ય પર રાગ. ૧૦

તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી, વચન નયન યમ નાહિ,
નહિ ઉદાસ અનભક્તથી તેમ ગૃહાદિક માહિ. ૧૧

અહંભાવથી રહિત નહિ, સ્વ ધર્મ સંચય નાહિ,
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે, અન્ય ધર્મની કાંઈ ૧૨

એમ અનંત પ્રકારથી, સાધન રહિત હુંય,
નહીં એક સદ્ગુણ પણ, મુખ બતાવું શું ય ? ૧૩

કેવળ કરુણા મૂર્તિ છો, દીનબંધુ દીનનાથ;
પાપી પરમ અનાથ છઉં, ગ્રહો પ્રભુજી હાથ. ૧૪

અનંત કાળથી આથડ્યો, વિના ભાન ભગવાન,
સેવ્યા નહિ ગુરુ સંતને, મૂક્યું નહિ અભિમાન. ૧૫

સંત ચરણ આશ્રય વિના, સાધન કર્યાં અનેક;
પાર ન તેથી પામિયો, ઊગ્યો ન અંશ વિવેક ૧૬

સહુ સાધન બંધન થયાં, રહ્યો ન કોઈ ઉપાય;
સત્ સાધન સમજ્યો નહી, ત્યાં બંધન શું જાય ? ૧૭

પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહી, પડ્યો ન સદ્ગુરુ પાય;
દીઠા નહિ નિજ દોષ તો, તરિયે કોણ ઉપાય ? ૧૮

અધમાધમ અધિકો પતિત સકલ જગતમાં હુંય;
એ નિશ્ચય આવ્યા વિના, સાધન કરશે શું ય ? ૧૯

પડી પડી તુજ પદ પંકજે, ફરી ફરી માગું એ જ;
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ, એ દૃઢતા કરી દેજ ૨૦

★

ઉવસગ્ગહરં મહાપ્રભાવિક સ્તોત્રમ્

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્મઘણમુક્કં;
વિસહર-વિસ- નિન્નાસં, મંગલકલ્લાણ - આવાસં ૧

વિસહર-ફુલિંગ-મંતં, કંઠે ધારેઇ જો સયા મણુઓ;
તસ્સ ગહ-રોગ-મારી, દુટ્ઠ-જરા જંતિ ઉવસામં ૨

ચિટ્ઠઉ દૂરે મંતો, તુજ્જ પણામો વિ બહુફલો હોઈ;
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવંતિ ન દુક્ખ-દોગચ્ચં ૩

ૐ અમરતરૂ - કામધેણુ, ચિંતામણિ-કામ-કુંભ-માઇયા;
સિરિપાસનાહસેવા, ગહાણ સવ્વે વિ દાસત્તમ્ ૪

ૐ હ્રીઁ શ્રીં ઐઁ તુહ દંસણેણ સામિય,
પણાસેઇ રોગ - સોગ - દુક્ખ - દોહગ્ગં:
કપ્પતરૂમિવ જાયઇ, ઓઁ તુહ દંસણેણ સવ્વફલહેઉ સ્વાહા ૫

ૐ હ્રીઁ નમિઊણ વિગ્ઘનાસય, માયાબીએણ ધરણ-નાગિંદ;
સિરિકામરાજ કલીઁ, પાસજીણંદ નમંસામિ ૬

ૐ હ્રીઁ સિરિપાસવિસહર-વિજ્જામંતેણ ઝાણ-ઝાએજ્જા;
ધરણ-પરમાવઈ દેવી, ૐ હ્રીઁ ક્ષ્મ્લ્વ્ર્યૂં સ્વાહા ૭

ૐ જયઉ ધરણિંદ-પઉમ-વઈ અ નાગિણી વિજ્જા,
વિમલઝાણ અહિયો, ૐ હ્રીઁ ક્ષ્મ્લ્વ્ર્યૂં સ્વાહા ૮

ૐ થુણામિ પાસનાહ, ૐ હ્રીઁ પણમામિ પરમભત્તીએ,
અટ્ઠક્ખર - ધરણેન્દો, પઉમાવઇ પયડિયા કિત્તી ૯

જસ્સ પયકમલમજ્ઝે, સયા વસેઇ પઉમાવઇ ય ધરણિંદો
તસ્સ નામઇ સયલં, વિસહર - વિસ નાસેઇ

તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે ચિંતામણિકપ્પપાયમ વબ્ભહિએ
પાવંતિ અવિગ્ઘેણં, જીવા અમરામરં ઠાણં

ૐ નટ્ઠટ્ઠ - મયઠાણે, પણટ્ઠ - કમ્મટ્ઠ - નટ્ઠ - સંસારે,
પરમટ્ઠ - નિટ્ઠિ - અટ્ઠે, અટ્ઠગુણાધિસરં વં

ૐ ગરૂડો વનિતાપુત્રો, નાગલક્ષ્મી મહાબલા;
તેણ મુચ્ચંતિ મુસા, તેણ મુચ્ચંતિ પન્નગા:

સ તુહ નામ સુદ્ધમંત, સમ્મ જો જવેઇ સુદ્ધભાવેણ
સો અયરામર ઠાણં, પાવઇ ન ય હોઇ દુક્ખ વા

ૐ પંડુ-ભગંદર-દાહં, કાસં સાસં ચ સૂલમાઇણિ;
પાસપહુપભાવેણં, નાસંતિ સયલરોગાઇ હ્રીં સ્વાહા

ૐ વિસહર-દાવાનલ-સાઇણિ-વેયાલ-મારિ-આયંકા,
સિરિનિલકંઠ પાસસ્સ, સરણમિત્તેણ નાસંતિ

પન્નાસ ગોપીડા કુરગહ, તુહ દંસણ ભય કાયે;
આવિ ન હુંતિ એ તહ વિ, તિસંજ્ઝં ગુણિજ્જાસો

પીડંજંત ભગંદર ખાસં, સાસં શૂળ તહ નિવ્વાહં;
સિરિસામલપાસ મહંત, નામ પઉર પઉલેણ

ૐ હ્રીં શ્રીં પાસધરણ સંજુત્ત, વિસહર વિજ્જં જવેઇ સુદ્ધમણેણ
પાવઇ ઇચ્છિય સુહં ૐ હ્રીં શ્રીં ક્ષ્મ્લ્વ્યૂં સ્વાહા ૧

રોગ-જલ-જલણ-વિસહર-ચોરારિ-મઇંદ-ગય-રણ-ભયાઇ;
પાસજિણ નામ સંકિત્તણેણ, પસમંતિ સવ્વાઇ-હ્રીં સ્વાહા ૨

ૐ જયઉ ધરણિંદ નમ સિય પઉમાવઇ પમુહ નિસેવિય પાયા;
ૐ કલ હ્રીં મહાસિદ્ધિં, કરેઇ પાસ જગનાહો ૨

ૐ હ્રીં શ્રીં ત નમઃ પાસનાહં,
ૐ હ્રીં શ્રીં ધરણેન્દ્ર નમસિય દુહ વિણાસ;
ૐ હ્રીં શ્રીં જસ્સ પભાવેણ સયા,
ૐ હ્રીં શ્રીં નાસંતિ ઉવદ્દવા બહવો ૨૨
ૐ હ્રીં શ્રીં પઈ સમરંતાણ મણે,
ૐ હ્રીં શ્રીં ન હોઈ વાહિ ન તં મહાદુખ્ખ,
ૐ હ્રીં શ્રીં નામં પિ હિ મંતસમં,
ૐ હ્રીં શ્રીં પયડં નત્થીત્થ સંદેહો ૨૩
ૐ હ્રીં શ્રીં જલ-જલણ ભય તહ સપ્પ સિંહ,
ૐ હ્રીં શ્રીં ચૌરારિ સંભવે ખિપ્પ;
ૐ હ્રીં શ્રીં સમરેઇ પાસપહુ,
ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં પુહવિ કયા વિ કિં તસ્સ ૨૪
ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં હ્રીં ઈહિ લોગઠ્ઠી પરલોગઠ્ઠી,
ૐ હ્રીં શ્રીં જો સમરેઇ પાસનાહ,
ૐ હ્રાં હ્રીં હ્રું હ્રૂં ગાં ગીં ગું ગૂં,
તં તહ સિજ્ઝઇ ખિપ્પ ૨૫
ઇહ નાહ સ્મરહ ભગવંત, ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં ગાં ગ્રી,
ગ્રુૅં ગ્ર ક્લીં ક્લીં શ્રીકલિકુંડસ્વામિને નમ ૨૬
ઇઅ સંથુઓ મહાયશ !, ભત્તિબ્ભર-નિબ્ભરેણ હિયએણ;
તા દેવ દિજ્જ બોહિં ભવે ભવે પાસ જીણચંદ ૨૭

॥ ૐ શાન્તિ ! ૐ શાન્તિ ! ! ૐ શાન્તિઃ ! ! !

*

જાન્યુઆરી

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક મી	પોરસી ક મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક મી
૧	૭ ૨૭	૬ ૧૪	૮ ૧૫	૧૦ ૬	૧૨ ૫૧	૧૫ ૩૩
૫	૭ ૮	૬ ૧	૮ ૧૬	૧ ૧	૧૨ ૫૨	૧૫ ૩૪
૧૦	૭ ૨૯		૮ ૧૭	૧૦ ૧૨	૧૨ ૫૫	૧૫ ૩૮
૧૫	૭ ૪૦	૨૪	૮ ૧૮	૧૦ ૧૩	૧૨ ૫૭	૧૫ ૪૧
૨૦	૭ ૩૦	૬ ૨૬	૮ ૧૮	૧૦ ૧૪	૧૨ ૫૮	૧૫ ૪૨
૨૫	૭ ૨૯	૬ ૩	૮ ૧૭	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦	૧૫ ૪૬
૩૦	૭ ૨૭	૬ ૩૩	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦	૧૫ ૪૬

માર્ચ

તારીખ	સુર્યોદય ક મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક મી	પોરસી ક મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૧૧	૬ ૪૬	૭ ૫૯	૧૦ ૬	૧૩ ૦	૧૫ ૫૪
૫	૭ ૭	૬ ૫૧	૭ ૫૫	૧૦ ૩	૧૨ ૫૯	૧૫ ૫૫
૧૦	૬ ૩	૬ ૫૩	૭ ૫૧	૧૦ ૧	૧૨ ૫૮	૧૫ ૫૫
૧૫	૬ ૫૮	૬ ૫૫	૭ ૪૭	૯ ૫૭	૧૨ ૫૭	૧૫ ૫૭
૨૦	૬ ૬૪	૬ ૫૫	૭ ૪૨	૯ ૫૫	૧૨ ૫૫	૧૫ ૫૭
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૫૬	૭ ૩૬	૯ ૫૧	૧૨ ૫૪	૧૫ ૫૭
૩	૬ ૪૩	૭ ૦	૭ ૩૧	૯ ૪૭	૧૨ ૫૨	૧૫ ૫૭

ફેબ્રુઆરી

તારીખ	સુર્યોદય ક મી	સુર્યાસ્ત ક મી.	નોકારસી ક મી	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક. મી	૩ પોરસી ક મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૩૫	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૧	૧૫ ૪૭
૫	૭ ૨૫	૬ ૩૭	૮ ૧૩	૧૦ ૧૩	૧૩ ૧	૧૫ ૪૯
૧૦	૭ ૨૩	૬ ૩૯	૮ ૧૧	૧૦ ૧૨	૧૩ ૧	૧૫ ૫૦
૧૫	૭ ૨૦	૬ ૪૩	૮ ૮	૧૦ ૧૧	૧૩ ૧	૧૫ ૫૧
૨૦	૭ ૧૭	૬ ૪૫	૮ ૫	૧૦ ૯	૧૩ ૨	૧૫ ૫૫
૨૫	૭ ૧૪	૬ ૪૮	૮ ૨	૧૦ ૮	૧૩ ૧	૧૫ ૫૪
૩૦	•	•	•	૦	•	૦

એપ્રીલ

તારીખ	સુર્યોદય ક મી.	સુર્યાસ્ત ક મી	નોકારસી ક મી.	પોરસી ક. મી	૨ પોરસી ક મી.	૩ પોરસી ક મી
૧	૬ ૪૨	૭ ૦	૭ ૩૦	૯ ૪૭	૧૨ ૫૧	૧૫ ૫૫
૫	૬ ૩૮	૭ ૨	૭ ૨૬	૯ ૪૪	૧૨ ૫૦	૧૫ ૫૬
૧૦	૬ ૩૫	૭ ૨	૭ ૨૩	૯ ૪૨	૧૩ ૪૯	૧૫ ૫૬
૧૫	૬ ૩૦	૭ ૫	૭ ૧૮	૯ ૩૯	૧૨ ૪૮	૧૫ ૫૭
૨૦	૬ ૨૫	૭ ૮	૭ ૧૩	૯ ૩૬	૧૨ ૪૭	૧૫ ૫૮
૨૫	૬ ૨૧	૭ ૯	૭ ૯	૯ ૩૩	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૭
૩૦	૬ ૧૮	૭ ૧૧	૭ ૬	૯ ૩૧	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૯

મે

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી	સુર્યાસ્ત ક મી	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક મી	૩ પોરસી ક. મી
૧	૬ ૧૬	૭ ૧૨	૭ ૪	૯ ૩૦	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૮
૫	૬ ૧૪	૭ ૧૪	૭ ૨	૯ ૨૯	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૯
૧૦	૬ ૧૧	૭ ૧૬	૬ ૫૯	૯ ૨૭	૧૨ ૪૪	૧૬ ૧
૧૫	૬ ૯	૭ ૧૭	૬ ૫૭	૯ ૨૬	૧૨ ૪૩	૧૬ ૧
૨૦	૬ ૭	૭ ૧૯	૬ ૫૫	૯ ૨૫	૧૨ ૪૩	૧૬ ૧
૨૫	૬ ૬	૭ ૨૧	૬ ૫૪	૯ ૨૫	૧૨ ૪૪	૧૬ ૩
૩૦	૬ ૪	૭ ૨૫	૬ ૫૨	૯ ૨૪	૧૨ ૪૫	૧૬ ૫

જુન

તારીખ	સુર્યોદય ક મી	સુર્યાસ્ત ક. મી	નોકારસી ક મી.	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક મી	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૪	૭ ૨૫	૬ ૫૨	૯ ૨૪	૧૨ ૪૫	૧૬ ૬
૫	૬ ૪	૭ ૨૭	૬ ૫૨	૯ ૨૫	૧૨ ૪૬	૧૬ ૭
૧૦	૬ ૪	૭ ૨૮	૬ ૫૨	૯ ૨૫	૧૨ ૪૬	૧૬ ૭
૧૫	૬ ૪	૭ ૩૦	૬ ૫૨	૯ ૨૬	૧૨ ૪૭	૧૬ ૮
૨૦	૬ ૫	૭ ૩૧	૬ ૫૩	૯ ૨૭	૧૨ ૪૮	૧૬ ૯
૨૫	૬ ૬	૭ ૩૨	૬ ૫૪	૯ ૨૮	૧૨ ૪૯	૧૬ ૧૦
૩૦	૬ ૭	૭ ૩૩	૬ ૫૫	૯ ૨૯	૧૨ ૫૦	૧૬ ૧૧

જુલાઇ

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. સી	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક મી	૩ પોરસી ક મી
૧	૬ ૮	૭ ૩૩	૬ ૫૬	૯ ૨૯	૧૨ ૫૧	૧૬ ૧૩
૫	૬ ૯	૭ ૩૩	૬ ૫૭	૯ ૩૦	૧૨ ૫૧	૧૬ ૧૨
૧૦	૬ ૧૧	૭ ૩૩	૬ ૫૯	૯ ૩૨	૧૨ ૫૨	૧૬ ૧૨
૧૫	૬ ૧૩	૭ ૩૩	૭ ૧	૯ ૩૩	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૩
૨૦	૬ ૧૪	૭ ૩૩	૭ ૨	૯ ૩૪	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૨
૨૫	૬ ૧૭	૭ ૨૯	૭ ૫	૯ ૩૫	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૧
૩૦	૬ ૧૯	૭ ૨૭	૭ ૭	૯ ૩૬	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૦

ઓગસ્ટ

તારીખ	સુર્યોદય ક મી.	સુર્યાસ્ત ક મી	નોકારસી ક. મી	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી
૧	૬ ૧૯	૭ ૨૭	૭ ૭	૯ ૩૬	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૦
૫	૬ ૨૧	૭ ૨૪	૭ ૯	૯ ૩૭	૧૨ ૫૩	૧૬ ૯
૧૦	૬ ૨૩	૭ ૨૧	૭ ૧૧	૯ ૩૮	૧૨ ૫૨	૧૬ ૬
૧૫	૬ ૨૫	૭ ૧૮	૭ ૧૩	૯ ૩૮	૧૨ ૫૨	૧૬ ૬
૨૦	૬ ૨૭	૭ ૧૪	૭ ૧૫	૯ ૩૯	૧૨ ૫૧	૧૬ ૪
૨૫	૬ ૨૮	૭ ૧૦	૭ ૧૬	૯ ૩૯	૧૨ ૪૯	૧૫ ૫૯
૩૦	૬ ૩૧	૭ ૫	૭ ૧૯	૯ ૪૦	૧૨ ૪૮	૧૫ ૫૬

જસ્સ પયકમલમજ્ઝે, સયા વસેઇ પઉમાવઇ ય ધરણિંદો;
તસ્સ નામઇ સયલ, વિસહર – વિસ નાસેઇ ૧૦

તુહ સમ્મત્તે લદ્ધે ચિંતામણિકપ્પપાયવ બ્ભહિએ;
પાવંતિ અવિગ્ઘેણં, જીવા અયરામર ઠાણં ૧૧

ૐ નટ્ઠટ્ઠ – મયટ્ઠાણે, પણટ્ઠ – કમ્મટ્ઠ – નટ્ઠ – સંસારે;
પરમટ્ઠ – નિટ્ઠિ – અટ્ઠે, અટ્ઠગુણાધિસર વંદે ૧૨

ૐ ગરૂડો વનિતાપુત્રો, નાગલક્ષ્મી મહાબલ;
તેણ મુચ્ચંતિ મુસા, તેણ મુચ્ચંતિ પન્નગા ૧૩

સ તુહ નામ સુદ્ધમંત, સમ્મ જો જવેઇ સુદ્ધભાવેણં;
સો અયરામર ઠાણં, પાવઇ ન ય હોઇ દુખ્ખ વા ૧૪

ૐ પંડુ-ભગંદર-દાહ, કાસ સાસ ચ સૂલમાઇ ણિ;
પાસપહુપભાવેણ, નાસંતિ સયલરોગાઇ હ્રીં સ્વાહા ૧૫

ૐ વિસહર-દાવાનલ-સાઇ ણિ-વેયાલ-મારિ-આયંકા,
સિરિનિલકંઠ પાસસ્સ, સરણમિત્તેણ નાસંતિ ૧૬

પન્નાસ ગોપીડા કુરગ્ગહ, તુહ દંસણ ભય કાયે;
આવિ ન હુંતિ એ તહ વિ, તિસંજ્ઝં ગુણિજ્જાસો ૧૭

પીડ જંત ભગંદર ખાસ, સાસ શૂળ તહ નિવ્વાહ,
સિરિસામલપાસ મહંત, નામ પઉર પઉલેણ ૧૮

ૐ હ્રીં શ્રીં પાસધરણ સંજુત્ત, વિસહરવિજ્જં જવેઇ સુદ્ધમણેણં,
પાવઇ ઇચ્છિય સુહ ૐ હ્રીં શ્રીં ક્ષ્મ્લ્વ્યૂં સ્વાહા ૧૯

રોગ-જલ-જલણ-વિસહર-ચોરારિ-મઇંદ-ગય-રણ-ભયાઇ,
પાસજિણ નામ સંકિત્તણેણ પસમંતિ સવ્વાઇ-હ્રીં સ્વાહા ૨૦

ૐ જયઉ ધરણિંદ નમંસિય પઉમાવઇ પમુહ નિસેવિય પાયા;
ૐ ક્લીં હ્રીં મહાસિદ્ધિં કરેઇ પાસ જગનાહો ૨૧

ૐ હ્રીં શ્રીં તં નમઃ પાસનાહ,
ૐ હ્રીં શ્રીં ધરણેન્દ્ર નમસિયં દુહ વિણાસ;
ૐ હ્રીં શ્રીં જસ્સ પભાવેણુ સયા,
ૐ હ્રીં શ્રીં નાસતિ ઉવદ્દવા બહવો ૨૨

ૐ હ્રીં શ્રીં પઈ સમરતાણ મણે,
ૐ હ્રીં શ્રીં ન હોઈ વાહિ ન ત મહાદુખ્ખ,
ૐ હ્રીં શ્રીં નામ પિ હિ મતસમં,
ૐ હ્રીં શ્રીં પયડ નત્થીત્થ સદેહો ૨૩

ૐ હ્રીં શ્રીં જલ-જલણુ ભય તહ સપ્પ સિંહ,
ૐ હ્રીં શ્રીં ચૌરારિ સભવે ખિપ્પ;
ૐ હ્રીં શ્રીં સમરેઇ પાસપહુ,
ૐ હ્રીં શ્રીં કલીં પુહવિ કયા વિ કિં તસ્સ ૨૪

ૐ હ્રીં શ્રીં કલીં હ્રીં ઈહ લોગઠ્ઠી પરલોગઠ્ઠી,
ૐ હ્રીં શ્રીં જો સમરેઇ પાસનાહ,
ૐ હ્રા હ્રીં હ્રુ હ્રૂ ગાં ગીં ગું ગૂં,
તં તહ સિજ્ઝઇ ખિપ્પ ૨૫

ઈહ નાહ સ્મરહ ભગવત, ૐ હ્રીં શ્રીં કલીં ગાં ગ્રીં,
ગ્રું ગ્ર કલીં કલીં શ્રીકલિકુડસ્વામિને નમઃ ૨૬

ઇઅ સથુઓ મહાયશ !, ભત્તિબ્ભર-નિબ્ભરેણ હિયએણ;
તા દેવ દિજ્જ બોહિં ભવે ભવે પાસ જીણચદ ૨૭

॥ ૐ શાન્તિ ! ૐ શાન્તિ ! ! ૐ શાન્તિઃ ! ! !

※

જાન્યુઆરી

તારીખ	સૂર્યોદય ક. મી.	સૂર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૧૪	૮ ૧૫	૧ ૯	૧૨ ૫૧	૧૧ ૩૩
૫	૭ ૨૮	૬ ૧૬	૮ ૧૬	૧ ૧	૧૨ ૫૨	૧૫ ૩૪
૧	૭ ૨૯	૬ ૨૦	૮ ૧૭	૧૦ ૧૨	૧૨ ૫૫	૧૫ ૩૮
૧૫	૭ ૩૦	૬ ૨૩	૮ ૧૮	૧ ૧૩	૧૨ ૫૭	૧૫ ૪૧
૨	૭ ૩૦	૬ ૨૬	૮ ૧૮	૧૦ ૧૪	૧૨ ૫૮	૧૫ ૪૨
૨૫	૭ ૨૯	૬ ૩	૮ ૧૭	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦	૧૫ ૪૬
૩	૭ ૨૭	૬ ૩૩	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦	૧૫ ૪૬

ફેબ્રુઆરી

તારીખ	સૂર્યોદય ક. મી.	સૂર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૩૫	૮ ૧૫	૧ ૧૪	૧૩ ૧	૧૫ ૪૭
૫	૭ ૨૫	૬ ૩૭	૮ ૧૩	૧૦ ૧૩	૧૩ ૧	૧૫ ૪૯
૧૦	૭ ૨૩	૬ ૩૯	૮ ૧૧	૧ ૧૨	૧૩ ૧	૧૫ ૫૦
૧૫	૭ ૨૦	૬ ૪૩	૮ ૮	૧૦ ૧૧	૧૩ ૧	૧૫ ૫૧
૨૦	૭ ૧૭	૬ ૪૫	૮ ૫	૧૦ ૯	૧૩ ૨	૧૫ ૫૫
૨૫	૭ ૧૪	૬ ૪૮	૮ ૨	૧૦ ૮	૧૩ ૧	૧૫ ૫૪
૩૦	•	•	०	०	•	•

માર્ચ

તારીખ	સૂર્યોદય ક. મી.	સૂર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૧૧	૬ ૪૯	૭ ૫૯	૧૦ ૬	૧૩ ૦	૧૫ ૫૪
૫	૭ ૭	૬ ૫૧	૭ ૫૫	૧૦ ૩	૧૨ ૫૯	૧૫ ૫૫
૧૦	૬ ૩	૫૩	૭ ૫૧	૧૦ ૧	૧૨ ૫૮	૧૫ ૫૫
૧૫	૬ ૫૮	૬ ૫૫	૭ ૪૬	૯ ૫૭	૧૨ ૫૭	૧૫ ૫૭
૨	૬ ૬૪	૬ ૫૫	૭ ૪૨	૯ ૫૫	૧૨ ૫૫	૧૫ ૫૭
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૫૯	૭ ૩૬	૯ ૫૧	૧૨ ૫૪	૧૫ ૫૭
૩૦	૬ ૪૩	૭ ૦	૭ ૩૧	૯ ૪૭	૧૨ ૫૨	૧૫ ૫૭

એપ્રીલ

તારીખ	સૂર્યોદય ક. મી.	સૂર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૪૨	૭ ૦	૭ ૩૦	૯ ૪૭	૧૨ ૫૧	૧૫ ૫૫
૫	૬ ૩૮	૭ ૨	૭ ૨૬	૯ ૪૪	૧૨ ૫૦	૧૫ ૫૬
૧૦	૬ ૩૫	૭ ૨	૭ ૨૩	૯ ૪૨	૧૨ ૪૯	૧૫ ૫૬
૧૫	૬ ૩૦	૭ ૫	૭ ૧૮	૯ ૩૯	૧૨ ૪૮	૧૫ ૫૭
૨૦	૬ ૨૫	૭ ૮	૭ ૧૩	૯ ૩૬	૧૨ ૪૭	૧૫ ૫૮
૨૫	૬ ૨૧	૭ ૯	૭ ૯	૯ ૩૩	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૭
૩૦	૬ ૧૮	૭ ૧૧	૭ ૬	૯ ૩૧	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૯

મે

તારીખ	સુર્યોદય ક મી.	સુર્યાસ્ત ક મી	નોકારસી ક. મી	પોરસી ક મી	બે પોરસી ક મી	૩ પોરસી ક. મી
૧	૬ ૧૬	૭ ૧૨	૭ ૪	૯ ૩૦	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૮
૫	૬ ૧૪	૭ ૧૪	૭ ૨	૯ ૨૯	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૯
૧૦	૬ ૧૧	૭ ૧૬	૬ ૫૯	૯ ૨૭	૧૨ ૪૪	૧૬ ૧
૧૫	૬ ૯	૭ ૧૭	૬ ૫૭	૯ ૨૬	૧૨ ૪૩	૧૬ ૧
૨૦	૬ ૭	૭ ૧૯	૬ ૫૫	૯ ૨૫	૧૨ ૪૩	૧૬ ૧
૨૫	૬ ૬	૭ ૨૧	૬ ૫૪	૯ ૨૫	૧૨ ૪૪	૧૬ ૩
૩૦	૬ ૪	૭ ૨૫	૬ ૫૨	૯ ૨૪	૧૨ ૪૫	૧૬ ૫

જુન

તારીખ	સુર્યોદય ક મી	સુર્યાસ્ત ક મી	નોકારસી ક મી	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક મી	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૪	૭ ૨૫	૬ ૫૨	૯ ૨૪	૧૨ ૪૫	૧૬ ૬
૫	૬ ૪	૭ ૨૭	૬ ૫૨	૯ ૨૫	૧૨ ૪૬	૧૬ ૭
૧૦	૬ ૪	૭ ૨૮	૬ ૫૨	૯ ૨૫	૧૨ ૪૬	૧૬ ૭
૧૫	૬ ૪	૭ ૩૦	૬ ૫૨	૯ ૨૬	૧૨ ૪૭	૧૬ ૮
૨૦	૬ ૫	૭ ૩૧	૬ ૫૩	૯ ૨૭	૧૨ ૪૮	૧૬ ૯
૨૫	૬ ૬	૭ ૩૨	૬ ૫૪	૯ ૨૮	૧૨ ૪૯	૧૬ ૧૦
૩૦	૬ ૭	૭ ૩૩	૬ ૫૫	૯ ૨૯	૧૨ ૫૦	૧૬ ૧૧

જુલાઇ

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક મી.	૩ પોરસી ક મી
૧	૬ ૮	૭ ૩૩	૬ ૫૬	૯ ૨૯	૧૨ ૫૧	૧૬ ૧૩
૫	૬ ૯	૭ ૩૩	૬ ૫૭	૯ ૩૦	૧૨ ૫૧	૧૬ ૧૨
૧૦	૬ ૧૧	૭ ૩૩	૬ ૫૯	૯ ૩૨	૧૨ ૫૨	૧૬ ૧૨
૧૫	૬ ૧૩	૭ ૩૩	૭ ૧	૯ ૩૩	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૩
૨૦	૬ ૧૪	૭ ૩૩	૭ ૨	૯ ૩૪	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૨
૨૫	૬ ૧૭	૭ ૨૯	૭ ૫	૯ ૩૫	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૧
૩૦	૬ ૧૯	૭ ૨૭	૭ ૭	૯ ૩૬	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૦

ઓગસ્ટ

તારીખ	સુર્યોદય ક મી.	સુર્યાસ્ત ક મી	નોકારસી ક. મી	પોરસી ક મી	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી
૧	૬ ૧૯	૭ ૨૭	૭ ૭	૯ ૩૬	૧૨ ૫૩	૧૬ ૧૦
૫	૬ ૨૧	૭ ૨૪	૭ ૯	૯ ૩૭	૧૨ ૫૩	૧૬ ૯
૧૦	૬ ૨૩	૭ ૨૧	૭ ૧૧	૯ ૩૮	૧૨ ૫૨	૧૬ ૬
૧૫	૬ ૨૫	૭ ૧૮	૭ ૧૩	૯ ૩૮	૧૨ ૫૨	૧૬ ૬
૨૦	૬ ૨૭	૭ ૧૪	૭ ૧૫	૯ ૩૯	૧૨ ૫૧	૧૬ ૪
૨૫	૬ ૨૮	૭ ૧૦	૭ ૧૬	૯ ૩૯	૧૨ ૪૯	૧૫ ૫૯
૩૦	૬ ૩૧	૭ ૫	૭ ૧૯	૯ ૪૦	૧૨ ૪૮	૧૫ ૫૬

સપ્ટેમ્બર

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૩૧	૭ ૩	૭ ૧૯	૯ ૩૯	૧૨ ૪૭	૧૫ ૫૫
૫	૬ ૩૨	૬ ૫૮	૭ ૨૦	૯ ૩૯	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૧
૧૦	૬ ૩૨	૬ ૫૬	૭ ૨૦	૯ ૩૮	૧૨ ૪૪	૧૫ ૫૦
૧૫	૬ ૩૫	૬ ૪૯	૭ ૨૩	૯ ૩૮	૧૨ ૪૨	૧૫ ૪૬
૨૦	૬ ૩૬	૬ ૪૫	૭ ૨૪	૯ ૩૮	૧૨ ૪૧	૧૫ ૪૪
૨૫	૬ ૩૭	૬ ૪૦	૭ ૨૫	૯ ૩૮	૧૨ ૩૯	૧૫ ૪૦
૩૦	૬ ૩૮	૬ ૩૬	૭ ૨૬	૯ ૩૮	૧૨ ૩૭	૧૫ ૩૬

નવેમ્બર

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૫૧	૬ ૧૦	૭ ૩૯	૯ ૪૧	૧૨ ૩૧	૧૫ ૨૧
૫	૬ ૫૪	૬ ૭	૭ ૪૨	૯ ૪૨	૧૨ ૩૧	૧૫ ૨૦
૧૦	૬ ૫૭	૬ ૫	૭ ૪૫	૯ ૪૪	૧૨ ૩૧	૧૫ ૧૮
૧૫	૭ ૦	૬ ૩	૭ ૪૮	૯ ૪૬	૧૨ ૩૨	૧૫ ૧૮
૨૦	૭ ૩	૬ ૨	૭ ૫૧	૯ ૪૮	૧૨ ૩૩	૧૫ ૧૮
૨૫	૭ ૬	૬ ૨	૭ ૫૪	૯ ૫૦	૧૨ ૩૪	૧૫ ૧૮
૩	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૯ ૫૩	૧૨ ૩૬	૧૫ ૧૯

ઓકટોબર

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૪૦	૬ ૩૪	૭ ૨૮	૯ ૩૮	૧૨ ૩૭	૧૫ ૩૬
૫	૬ ૪૦	૬ ૩૧	૭ ૨૮	૯ ૩૮	૧૨ ૩૬	૧૫ ૩૪
૧૦	૬ ૪૨	૬ ૨૫	૭ ૩	૯ ૩૮	૧૨ ૩૪	૧૫ ૩૦
૧૫	૬ ૪૩	૬ ૨૨	૭ ૩૧	૯ ૩૮	૧૨ ૩૩	૧૫ ૨૮
૨૦	૬ ૪૫	૬ ૧૯	૭ ૩૩	૯ ૩૯	૧૨ ૩૨	૧૫ ૨૫
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૧૪	૭ ૩૬	૯ ૪૦	૧૨ ૩૧	૧૫ ૨૨
૩૦	૬ ૫૧	૬ ૧૧	૭ ૩૯	૯ ૪૧	૧૨ ૩૧	૧૫ ૨૧

ડીસેમ્બર

તારીખ	સુર્યોદય ક. મી.	સુર્યાસ્ત ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૯ ૫૩	૧૨ ૩૬	૧૫ ૫૯
૫	૭ ૧૩	૬ ૨	૮ ૧	૯ ૫૫	૧૨ ૩૮	૧૫ ૨૩
૧૦	૭ ૧૬	૬ ૩	૮ ૭	૯ ૫૮	૧૨ ૪૦	૧૫ ૨૩
૧૫	૭ ૧૯	૬ ૫	૮ ૪	૧૦ ૧	૧૨ ૪૨	૧૫ ૨૩
૨૦	૭ ૨૨	૬ ૭	૮ ૧૦	૧૦ ૩	૧૨ ૪૫	૧૫ ૨૭
૨૫	૭ ૨૪	૬ ૧૦	૮ ૧૨	૧૦ ૬	૧૨ ૪૭	૧૫ ૨૮
૩૦	૭ ૨૬	૬ ૧૨	૮ ૧૪	૧૦ ૮	૧૨ ૪૯	૧૫ ૩૦

સુર્ય ઉદય, અસ્ત, નોકારસી, પોરસી, બેપોરસી ત્રણપોરસીમાં નીચે લખેલા ગામ માટે નીચે મુજબ મીનીટ ઉમેરવી તથા ઘટાડવી.

ગામ	મીનીટ ઉમેરવી	ગામ	મીનીટ ઘટાડવી
પોરબંદર	૪	વાંકાનેર	૧
ગોંડલ	૦	વઢવાણ	૩
જુનાગઢ	૧	ધ્રાંગધ્રા	૩
જામનગર	૨	લીંબડી	૪
મોરબી	૦	ચુડા	૩
જેતપુર	૦	પાલીતાણા	૪
દ્વારકા	૯	બોટાદ, ભાવનગર	૫
		માંગરોળ, વેરાવળ, પ્રભાસપાટણ	૫

દાખલા તરીકે :– તારીખ ૧ લી ફેબ્રુઆરીના રોજ નીચે પ્રમાણે છે

	સુર્ય ઉદય	અસ્ત	નોકારસી	પોરસી	બેપોરસી	ત્રણપોરસી
	ક મી	ક. મી	ક મી.	ક. મી.	ક. મી	ક. મી
રાજકોટ	૭–૨૭	૬ ૩૫	૮–૧૫	૧૦–૧૪	૧–૧	૧૫–૪૭
જામનગર (૨ મીનીટ વધતાં)	૭–૨૯	૬–૩૭	૮–૧૭	૧૦–૧૬	૧–૩	૧૫–૪૯
લીંબડી (ચાર મીનીટ ઘટાડતા)	૭–૨૩	૬–૩૧	૮–૧૧	૧૦–૧૦	૧૨–૫૭	૧૫–૪૩

એ મુજબ દરેક ગામ માટે ગણી લેવુ,

જ્ઞાન ભણવાના નક્ષત્રો=મૃગશીર્ષ, આદ્રા, ત્રણ પૂર્વા, મૂળ હસ્ત, અશ્લેખા ચિત્રા, પુષ્ય,

દિક્ષાના નક્ષત્રો=ત્રણઉતરા, રોહીણી, હસ્ત, અનુરાધા સતભીષા, પૂર્વાભાદ્રપદ, પુષ્ય, પુનર્વસુ, રેવતી, અશ્વીની, મૂળ શ્રવણ, સ્વાતી એ શુભ છે,

ક્રંકુ—એકમને શનીવાર બીજને શુક્રવાર, ત્રીજને ગુરુવાર, ચોથને બુધવાર, પાંચમને મંગળવાર છઠને સોમવાર સાતમને રવીવાર આ યોગ વિહાર તથા પ્રવેશમાં ત્યાગનો છે.

સ્થીર નક્ષત્રો—રોહીણી, ત્રણ ઉત્તરા.

રવીયોગ સુર્ય—નક્ષત્રથી ગણતાં દિન નક્ષત્ર સુધી.

૪, ૬, ૯ ૧૦ ૧૩, ૨૦, મું નક્ષત્ર રવીયોગ ગણવું, તે દરેક શુભ કામ તથા પ્રયાણ વીગેરેમાં ઉત્તમ.

લોચના નક્ષત્રો—પૂનર્વસુ, પુષ્ય, શ્રવણ ધનીષ્ઠા એ શુભ છે કૃતિકા વિશાખા મઘા, ભરણી એ વર્જ્ય છે બાકીના નક્ષત્રો મધ્યમ છે. શનીવાર મંગળવાર વર્જ્ય છે. રીકતા (૪—૯—૧૪) છઠ, ૮, ૦)) તિથિ વર્જ્ય છે.

નગર પ્રવેશ—હસ્ત, અશ્વીની ચિત્રા, અનુરાધા, ઉતરા ત્રણ રોહીણી, પુષ્ય, મુળ મૃગશીર્ષ, રેવતી નક્ષત્ર સોમ, બુધ ગુરુ, શુક્ર, રવીવાર શુભ છે.

સ્થાનકવાસી જૈન સંપ્રદાય દરેક વિધિ સંજ્ઞા સમયે જે પ્રતિમાન હોય તે જ ધર્મ કાર્યમાં ગ્રહણ કરે છે

—સમાપ્ત—

